వధ్యంత పాండవైః. ౧౭. దృష్ట్వైవ తు పురో రాజన్ జనస్సర్వస్స సంజయమ్,
క్లేశేన మహతా యుక్తం సర్వతో రాజసత్తమ. ౧౮. ప్రరురోద భృశోద్విగ్నో
హా రాజన్నితి సస్వరమ్, ఆకుమారం నరవ్యాఘ్ర తత్పురం వై సమంతతః. ౧౯. ఆర్త
నాదం తతశ్చక్రే శ్రుత్వా వినిహతం నృపమ్, ధావతశ్చాప్యపశ్యాచ్చ తత్ర త్రీన్పురు
షాం స్తదా. ౨౦. నష్టచిత్తానివోన్మత్తాన్ శోకేన భృశపీడితాన్, తథా స విహ్వల
స్సూతః ప్రవిశ్య నృపతిక్షయమ్. ౨౧. దదర్శ నృపతిశ్రేష్ఠం ప్రజ్ఞాచక్షుషమీశ్వ
రమ్, తథా చాసీనమనఘం సమంతాత్పరివారితమ్. ౨౨. స్నుషాభిర్భరతశ్రేష్ఠ
గాంధార్యా విదురేణ చ, తథాన్యైశ్చ సుహృద్భిశ్చ జ్ఞాతిభిశ్చ హితైస్సదా. ౨౩.
తమేవ చార్థం ధ్యాయంతం కర్ణస్య నిధనం ప్రతి, రుదన్నేవాబ్రవీద్వాక్యం రాజా
నం జనమేజయ. ౨౪. నాతిహృష్టమనాస్సూతో బాష్పసందిగ్ధయా గిరా, సంజ
యోఽహం నరవ్యాఘ్ర నమస్తే భరతర్షభ. ౨౫. మద్రాధిపో హతశ్శల్యశ్శకునిస్సౌ
బలస్తథా, ఉలూకః పురుషవ్యాఘ్ర కైతవ్యో దృఢవిక్రమః. ౨౬. సంశప్తకా
హతాస్సర్వే కాంభోజాశ్చ శకైస్సహ, మ్లేచ్ఛాశ్చ పార్వతీయాశ్చ యవనాశ్చ ని
తితాః. ౨౭. ప్రాచ్యా హతా మహారాజ దాక్షిణాత్యాశ్చ సర్వశః, ఉదీచ్యా ని
హతాస్సర్వే ప్రతీచ్యాశ్చ నరాధిప. ౨౮. రాజానో రాజపుత్రాశ్చ సర్వశో నిహ
తా నృప, దుర్యోధనో హతో రాజా యథోక్తం పాండవేన హ. ౨౯. భగ్నసక్థో
మహారాజ శేతే పాంసుషు రూషితః, ధృష్టద్యుమ్నో హతో రాజన్ శిఖండీ చ
చాపరాజితః. 3౦. ఉత్తమౌజా యుధామన్యుస్తథా రాజన్ ప్రభద్రకాః, పాం
చాలాశ్చ నరవ్యాఘ్ర చేదయశ్చ నిషూదితాః. ౩౧. తవ పుత్రా హతాస్సర్వే ద్రౌపదే
యాశ్చ భారత, కర్ణపుత్రో హతశ్శూరో వృషసేనో మహాబలః. ౩౨. నరా వినిహతా
స్సర్వే గజాశ్చ వినిషూదితాః, రథినశ్చ నరవ్యాఘ్ర హయాశ్చ పతితా యుధి. ౩౩.
కించిచ్ఛేషం చ శిబిరం తావకానాం కృతం విభో, పాండవానాం కురూణాంచ
సమాసాద్య పరస్పరమ్. ౩౪. ప్రాయః స్త్రీశేషమభవత్ జగత్కాలేన మోహితమ్,
సప్త పాండవతశ్శేషా ధార్తరాష్ట్రాస్తథా త్రయః. ౩౫. తే చైవ భ్రాతరః పంచ వాసు
దేవశ్చ సాత్యకిః, కృపశ్చ కృతవర్మా చ ద్రౌణిశ్చ జయతాం వరః. ౩౬. తథాప్యేతే
నరవ్యాఘ్ర రథినో నృపసత్తమ, అక్షౌహిణీనాం సర్వాసాం సమేతానాం జనేశ్వర.
౩౭. ఏతే శేషా మహారాజ సర్వేఽన్యే నిధనం గతాః, కాలేన నిహతం సర్వం జగద్వై
భరతర్షభ. ౩౮. దుర్యోధనం వై పురతః కృత్వా వైరంచ భారత. ౩౯. వైశంపా
యన ఉవాచ—ఏతచ్ఛ్రుత్వా వచః క్రూరం ధృతరాష్ట్రో జనేశ్వరః, నిపపాత
మహారాజ గతసత్త్వో మహీతలే. ౪౦. తస్మిన్నిపతితే భూపాలే విదురోఽపి మహా

యశాః, నిపపాత మహారాజ శోకవ్యసనకర్శితః. ౪౧. గాంధారీ చ నృపశ్రేష్ఠ స
ర్వాశ్చ కురుయోషితః, పతితాస్సహసా భూమౌ శ్రుత్వా క్రూరం వచశ్చ తాః. ౪౨.
నిస్సంజ్ఞం పతితం భూమౌ తదాసీద్రాజమండలమ్, ప్రలాపయుక్తం మహతీ చిత్ర
న్యస్తం పటే యథా. ౪౩. కృచ్ఛ్రేణ తు తతో రాజా ధృతరాష్ట్రో మహీపతిః,
శనైరలభత ప్రాణాన్ పుత్రవ్యసనకర్శితః. ౪౪. లబ్ధ్వా తు స నృపస్సంజ్ఞాం వేపమా
నస్సుదుఃఖితః, ఉదీక్ష్య చ దిశస్సర్వాః క్షత్తారం వాక్యమబ్రవీత్. ౪౫. విద్వన్
క్షత్తర్మహాప్రాజ్ఞ త్వం గతిర్భరతర్షభ, మమానాథస్య సుభృశం పుత్రైర్హీనస్య
సర్వశః. ౪౬. ఏవముక్త్వా తతో భూయో విసంజ్ఞో నిపపాత హ, తం తథా పతి
తం దృష్ట్వా బాంధవా యేఽస్య కేచన. ౪౭. శీతైస్తే సిషిచుస్తోయై ర్వివ్యజుర్వ్యజ
నైరపి, స తు దీర్ఘేణ కాలేన ప్రత్యాశ్వస్తో మహీపతిః ౪౮. తూష్ణీం దధ్యౌ మహీ
పాల పుత్రవ్యసనకర్శితః, నిశ్వసన్ పన్నగ ఇవ కుంభక్షిప్తో విశాంపతే. ౪౯. సం
జయోఽప్యరుదత్తత్ర దృష్ట్వా రాజానమాతురమ్, తథా సర్వాః స్త్రియశ్చైవ గాం
ధారీ చ యశస్వినీ. ౫౦. తతో దీర్ఘేణ కాలేన విదురం వాక్యమబ్రవీత్, ధృతరా
ష్ట్రో నరశ్రేష్ఠ ముహ్యమానో ముహుర్ముహుః. ౫౧. గచ్ఛంతు యోషితస్సర్వా
గాంధారీ చ యశస్వినీ, తథేమే సుహృదస్సర్వే భ్రశ్యతే మే మనో భృశమ్.
౫౨. ఏవముక్తస్తతః క్షత్తా తాః స్త్రియో భరతర్షభ, విసర్జయామాస శనైర్వేప
మానాః పునః పునః. ౫౩. నిశ్చక్రముస్తతస్సర్వాస్తాః స్త్రియో భరతర్షభ, సుహృ
దశ్చ తతస్సర్వే దృష్ట్వా రాజానమాతురమ్. ౫౪. తతో నరపతిం తం తు లబ్ధ
సంజ్ఞం పరంతప, అన్వైక్షత్సంజయో దీనో రోదమానం భృశాతురమ్. ౫౫. ప్రాంజ
లిర్నిశ్వసంతం చ తం నరేంద్రం ముహుర్ముహుః, సమాశ్వాసయత క్షత్తా వచసా
మధురేణ హ. ౫౬.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - ప్రథమోఽధ్యాయః.

ధృతరాష్ట్రవిలాపః.

వైశంపాయన ఉవాచ.—విసృష్టాస్వథ నారీషు ధృతరాష్ట్రోఽంబికాసుతః,
విలలాప మహారాజ దుఃఖాద్దుఃఖతరం గతః. ౧. సధూమమివ నిశ్వస్య కరౌ ధు
న్వన్ పునః పునః, విచింత్య చ మహారాజ తతో వచనమబ్రవీత్. ౨. ధృతరాష్ట్ర
ఉవాచ.—అహో బత మహద్దుఃఖం యదహం పాండవాన్ రణే, క్షేమిణశ్చావ్య
యాంశ్చైవ త్వత్తస్సూత శృణోమి వై. ౩. వజ్రసారమయం నూనం హృదయం
సుదృఢం మమ, యచ్ఛ్రుత్వా నిహతాన్ పుత్రాన్ దీర్యతే న సహస్రధా. ౪.
చింతయిత్వా వయస్తేషాం బాలక్రీడాం చ సంజయ, అద్య శ్రుత్వా హతాన్

పుత్త్రాన్ భృశం మే దీర్యతే మనః ౫. అంధత్వాద్యది తేషాం తు న మే రూపని
దర్శనమ్, పుత్త్రస్నేహకృతా ప్రీతిర్నిత్యమేతేషు ధారితా. ౬. బాలభావమతి
క్రాంతాన్ యౌవనస్థాంశ్చ తానహమ్, మధ్యప్రాప్తాంస్తథా శ్రుత్వా హృష్టఆసం
తదానఘ. ౭. తానద్య నిహతాన్ శ్రుత్వా హతైశ్వర్యాన్ హతౌజసః, న లభే
వై క్వచిచ్ఛాంతిం పుత్త్రాదిభిరభిప్లుతః. ౮. ఏహ్యేహి పుత్త్ర రాజేంద్ర మమానా
థస్య సాంప్రతమ్, త్వయా హీనో మహాబాహో కాం ను యాస్యామ్యహం గతి
మ్ ౯. కథం త్వం పృథివీపాలాంస్త్యక్త్వా తాతసమాగతాన్, శేషే వినిహతో
భూమౌ ప్రాకృతః కునృపో యథా. ౧౦. గతిర్భూత్వా మహారాజ జ్ఞాతీనాం సు
హృదాం తథా, అంధం వృద్ధం చ మాం వీర విహాయ క్వాభిగచ్ఛసి. ౧౧. సా
కృపా సా చ తే ప్రీతిః సా చ రాజన్ సుమానితా, కథం వినిహతః పార్థైః సం
యుగేష్వపరాజితః. ౧౨. కో నుమాముత్థితం కాలే తాత తాతేతి వక్ష్యతి, మహా
రాజేతి సతతం లోకనాథేతి చాసకృత్. ౧౩. పరిష్వజ్య చ మాం కంఠే స్నేహే
నాక్లిన్నలోచనః, అనుశాధీతి కౌరవ్య తత్సాధు వద మే వచః. ౧౪. నను నామా
హమశ్రౌషం వచనం తవ పుత్త్రక, భూయసీ మమ పృథ్వీయం యథా పార్థస్య
నో తథా. ౧౫. భగదత్తః కృపశ్శల్యః ఆవంత్యోఽథ జయద్రథః, భూరిశ్రవాశ్శల
శ్చైవ సోమదత్తోఽథ బాహ్లీకః ౧౬. అశ్వత్థామా చ భోజశ్చ మాగధశ్చ మహా
బలః, బృహద్బలశ్చ కాశీశః శకునిశ్చాపి సౌబలః. ౧౭. మ్లేచ్ఛాశ్చ బహుసాహ
స్రాః శకాశ్చ యవనైస్సహ, సుదక్షిణశ్చ కాంభోజస్త్రిగర్తాధిపతిస్తథా ౧౮. భీష్మః
పితామహశ్చైవ భారద్వాజోఽథ గౌతమః, శ్రుతాయుశ్చాచ్యుతాయుశ్చ శతా
యుశ్చైవ వీర్యవాన్. ౧౯. జలసంధోఽథార్ష్యశృంగీ రాక్షసశ్చాప్యలాయుధః,
అలంబుసో మహాబాహుః సుబాహుశ్చ మహారథః. ౨౦. ఏతే చాన్యే చ బహవో
రాజానో రాజసత్తమ, మదర్థముద్యతాస్సర్వే ప్రాణాంస్త్యక్త్వా మహారణే. ౨౧.
తేషాం మధ్యే స్థితో యుద్ధే భ్రాతృభిః పరివారితః, యోధయిష్యామ్యహం పా
ర్థాన్ పాంచాలాంశ్చైవ సర్వశః. ౨౨. చేదీంశ్చ నృపశార్దూల ద్రౌపదేయాంశ్చ
సంయుగే, సాత్యకిం కుంతిభోజం చ రాక్షసం చ ఘటోత్కచమ్. ౨౩. ఏకోఽప్యే
షాం మహారాజ సమర్థస్సన్నివారణే, సమరే పాండవేయానాం సంక్రుద్ధోఽభ్యుపధా
వతామ్. ౨౪. కింపునస్సహితా వీరాః కృతవైరాశ్చ పాండవైః, అథవా సర్వ ఏ
వైతే పాండవస్యానుయాయిభిః. ౨౫. యోత్స్యంతే సహ రాజేంద్ర హనిష్యంతి
చ తాన్మృధే, కర్ణస్త్వేకో మయా సార్థం నిహనిష్యతి పాండవాన్. ౨౬. తతో
నృపతయో వీరాః స్థాస్యంతి మమ శాసనే, యశ్చ తేషాం ప్రణేతా వై వాసుదే

వో మహాబలః. ౨౭. నససన్నహ్యతే రాజన్నితి మామబ్రవీద్వచః, తస్యాహం వచ
తస్సూత బహుశో మమసన్నిధౌ. ౨౮. శక్తితో హ్యనుపశ్యామి నిహతాన్
పాండవాన్ మృధే, తేషాం మధ్యే స్థితా యత్ర హన్యంతే మమ పుత్రకాః. ౨౯.
వ్యాయచ్ఛమానా స్సమరే కిమన్యద్భాగధేయతః, భీష్మశ్చ నిహతో యత్ర లోక
నాథః ప్రతాపవాన్. ౩౦. శిఖండినం సమాసాద్య మృగేంద్ర ఇవ జంబుకమ్, ద్రో
ణశ్చ బ్రాహ్మణో యత్ర సర్వశస్త్రాస్త్రపారగః. ౩౧. నిహతః పాండవైస్సంఖ్యే కిమ
న్యద్భాగధేయతః, భూరిశ్రవా హతో యత్ర సోమదత్తశ్చ సంయుగే ౩౨. బా
హ్లీకశ్చ మహారాజః కిమన్యద్భాగధేయతః, భగదత్తో హతో యత్ర గజయుద్ధవిశా
రదః ౩౩. జయద్రథశ్చ నిహతః కిమన్యద్భాగధేయతః, సుదక్షిణో హతో య
త్ర జలసంధశ్చ పౌరవః. ౩౪. శ్రుతాయుశ్చాచ్యుతాయుశ్చ కిమన్యద్భాగధేయతః,
మహాబలస్తథా పాండ్యః సర్వశస్త్రభృతాం వరః. ౩౫. నిహతః పాండవైస్సంఖ్యే
కిమన్యద్భాగధేయతః, బృహద్బలో హతో యత్ర మాగధశ్చ మహాబలః. ౩౬.
ఉగ్రాయుధశ్చ విక్రాంతః ప్రతిమానం ధనుష్మతామ్, ఆవంత్యౌ నిహతౌ యత్ర
త్రైగర్తశ్చ నరాధిపః, ౩౭. సంశప్తకాశ్చ బహవః కిమన్యద్భాగధేయతః, అలంబు
సస్తథా రాజా రాక్షసశ్చాప్యలాయుధః ౩౮. ఆర్శ్యశృంగిశ్చ నిహతః కిమన్య
ద్భాగధేయతః, నారాయణా హతా యత్ర గోపాలా యుద్ధదుర్మదాః. ౩౯. మ్లే
చ్ఛాశ్చ బహుసాహస్రాః కిమన్యద్భాగధేయతః, శకునిస్సౌబలో యత్ర కైతవ్య
శ్చ మహాబలః. ౪౦. నిహతస్సబలో వీరః కిమన్యద్భాగధేయతః, యత్ర శూరా
మహాత్మానః సర్వశస్త్రాస్త్రపారగాః ౪౧. బహవో నిహతా స్సూత మహేంద్రస
మవిక్రమాః, నానాదేశసమావృత్తాః క్షత్రియా యత్ర సంజయ. ౪౨. నిహతా
స్సమరే సర్వే కిమన్యద్భాగధేయతః, పుత్రాశ్చ మే వినిహతాః పౌత్రాశ్చైవ మ
హాబలాః. ౪౩. వయస్యా భ్రాతరశ్చైవ కిమన్యద్భాగధేయతః, భాగధేయసమా
యుక్తో ధ్రువముత్పద్యతే నరః. ౪౪. యస్తు భాగ్యసమాయుక్తః సశుభం ప్రాప్ను
యాన్నరః, అహం వియుక్తస్తైస్సర్వైః పుత్రైశ్చైవేహ సంజయ. ౪౫. కథ
మద్య భవిష్యామి వృద్ధశ్శత్రువశం గతః, నాన్యదత్ర పరం మన్యే వనవాసాదృతే
ప్రభో ౪౬ సోఽహం వనం గమిష్యామి నిర్బంధుర్జ్ఞాతిసంక్షయే, నహి మేఽన్యద్భవే
చ్ఛ్రేయో వనాయ గమనాదృతే ౪౭. ఇమామవస్థాం ప్రాప్తస్య లూనపక్షస్య
సంజయ, దుర్యోధనో హతో యత్ర శల్యశ్చ నిహతో యుధి ౪౮. దుశ్శాసనో
విశస్తశ్చ వికర్ణశ్చ మహాబలః, కథం హి భీమసేనస్య శ్రోష్యేఽహం శబ్దముత్తమమ్.
౪౯. ఏకేన సమరే యేన హతం పుత్రశతం మమ, అసకృద్వదతస్తస్య దుర్యోధన

వధేన చ. ౪౦. దుఃఖశోకాభిసంతప్తో న శ్రోష్యే పరుషా గిరః. ౪౧. వైశంపాయన ఉవాచ.—ఏవం సశోకసంతప్తః పార్థివో హతబాంధవః, ముహుర్ముహుర్ముహ్యమానః పుత్రాదిభిరభిప్లుతః. ౪౨. విలప్య సుచిరం కాలం ధృతరాష్ట్రోఽంబికాసుతః దీర్ఘముష్ణం చ నిశ్వస్య చింతయిత్వా పరాభవమ్. ౪౩. శోకేన మహతా విష్టః సంతప్తో భరతర్షభ, పునర్గావల్గణిం సూతం పర్యపృచ్ఛద్యథాతథమ్. ౪౪. ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ—భీష్మద్రోణౌ హతౌ శ్రుత్వా సూతపుత్రం చ పాతితమ్, సేనాపతిం ప్రణేతారం కమకుర్వత మామకాః? ౪౫. యం యం సేనాప్రణేతారం యుధి కుర్వంతి మామకాః, అచిరేణైవ కాలేన తం తం నిఘ్నంతి పాండవాః. ౪౬. రణమూర్ధ్ని హతో భీష్మః పశ్యతాం వః కిరీటినా, ఏవమేవ హతో ద్రోణః సర్వేషామేవ పశ్యతామ్. ౪౭. ఏవమేవ హతః కర్ణః సూతపుత్రః ప్రతాపవాన్, సరాజకానాం సర్వేషాం పశ్యతాం వః కిరీటినా. ౪౮. పూర్వమేవాహముక్తో వై విదురేణ మహాత్మనా, దుర్యోధనాపరాధేన ప్రజేయం వినశిష్యతి. ౪౯. కేచిన్న సమ్యక్పశ్యంతి మూఢాస్సమ్యగవేక్ష్య చ, తదిదం మమ మూఢస్య తథాభూతం వచస్తు తత్. ౫౦. యదబ్రవీత్స ధర్మాత్మా విదురస్సర్వధర్మవిత్, తత్తథా సమనుప్రాప్తం వచనం సత్యమీరితమ్. ౫౧. దైవోపహతచిత్తేన యన్మయా న కృతం పురా, అనయస్య ఫలం తస్య బ్రూహి గావల్గణే పునః. ౫౨. కో వై ముఖమనీకానామాసీత్కర్ణే నిపాతితే, అర్జునం వాసుదేవం చ కో వా ప్రత్యుద్యయౌ రథీ. ౫౩. కేఽరక్షన్ దక్షిణం చక్రం మద్రరాజస్య సంయుగే, వామం వా యోద్ధుకామస్య కే వా వీరస్య పృష్ఠతః. ౫౪. కథం చ వస్సమేతానాం మద్రరాజో మహాబలః, నిహతః పాండవైస్సంఖ్యే పుత్రో వా మమ సంజయ. ౫౫. బ్రూహి సర్వం యథాతత్వం భారతానాం మహాక్షయమ్, యథా చ నిహతస్సంఖ్యే పుత్రో దుర్యోధనో మమ. ౫౬. పాంచాలాశ్చ తథా సర్వే నిహతాస్సపదానుగాః, ధృష్టద్యుమ్నశ్శిఖండీ చ ద్రౌపద్యాః పంచ చాత్మజాః. ౫౭. పాండవాశ్చ యథా ముక్తాస్తథోభౌ సాత్వతౌ యుధి, కృపశ్చ కృతవర్మా చ భారద్వాజస్య చాత్మజః. ౫౮ యద్యథా యాదృశం చ యుద్ధం వృత్తమభూత్తతః, అఖిలం శ్రోతుమిచ్ఛామి కుశలో హ్యసి సంజయ. ౫౯.

ఇతి శ్రీమహాభారతే శల్యపర్వణి - ద్వితీయోఽధ్యాయః.

కౌరవసైన్యాపయానమ్.

సంజయ ఉవాచ—శృణు రాజన్నవహితో యథా వృత్తో జనక్షయః, కురూణాం పాండవానాం చ సమాసాద్య పరస్పరమ్. ౧. నిహతే సూతపుత్రే తు పాండవేన మహాత్మనా, విద్రుతేషు చ సైన్యేషు సమానీతేషు చాసకృత్. ౨.

ఘోరే మనుష్యదేహానామాజౌ గజవరక్షయే, యత్తత్కర్ణే హతే పార్థః సింహ
నాద మథాకరోత్. ౩. తదా తవ సుతాన్ రాజన్ తత్కృతం ప్రావిశద్భయమ్,
న సంధాతుమనీకాని నచైవాథ పరాక్రమే. ౪. ఆసీద్బుద్ధిర్హతే కర్ణే తవ యోధస్య
కస్యచిత్, వణిజో నావి భగ్నాయామగాధే విప్లవా ఇవ ౫. అపారే పారమిచ్ఛంతో
హతేద్వీపే కిరీటినా, సూతపుత్రే హతే రాజన్ విత్రస్తాః శస్త్రవిక్షతాః. ౬. అనాథా
నాథమిచ్ఛంతో మృగాస్సింహార్దితా ఇవ, భగ్నశృంగా ఇవ వృషాః శీర్ణదంష్ట్రా ఇవో
రగాః. ౭. ప్రత్యుపాయామ సాయాహ్నే నిర్జితాస్సవ్యసాచినా, హతప్రవీరా
విధ్వస్తా నికృత్తా నిశితైశ్శరైః. ౮. సూతపుత్రే హతే రాజన్ పుత్రాస్తే ప్రాద్ర
వన్ భయాత్, విశస్త్రకవచాస్సర్వే కాందిశీకా విచేతసః. ౯. అన్యోన్యమభినిఘ్నం
తో వీక్షమాణా భయాద్దిశః, మామేవ నూనం బీభత్సుర్మామేవ చ వృకోదరః,
౧౦. అభియాతీతి మన్వానాః పేతుర్మ్లుశ్చ భారత, హయానన్యే రథానన్యే గ
జానన్యే మహారథాః. ౧౧. ఆరుహ్య జవసంపన్నాన్ పాదాతానాజహుర్భయాత్,
కుంజరైస్స్యందనా భగ్నాః సాదినశ్చ మహారథైః. ౧౨. పదాతిసంఘాశ్చాశ్వౌఘైః
పలాయద్భిర్భృశం హతాః, వ్యాళతస్కరసంకీర్ణే సార్థహీనా యథా వనే. ౧౩.
తథా త్వదీయా నిహతే సూతపుత్రే తదాభవన్, హతారోహాస్తదా నాగాశ్ఛిన్న
హస్తాస్తథా పరే. ౧౪. సర్వం పార్థమయం లోకమపశ్యన్ వై భయాతురాః,
తాన్ ప్రేక్ష్య ద్రవతస్సర్వాన్ భీమసేనభయార్దితాన్. ౧౫. దుర్యోధనోఽథ స్వం
సూతం హాహాకృత్వేదమబ్రవీత్, నాతిక్రమిష్యతే పార్థో ధనుష్పాణిమవస్థితమ్.
౧౬. జఘనే సర్పమాణం మాం తూర్ణమశ్వాన్ ప్రచోదయ, సమరే యుధ్యమా
నం హి కౌంతేయో మాం ధనంజయః. ౧౭. నోత్సహేదభ్యతిక్రాంతుం వేలా
మివ మహార్ణవః, అద్యార్జునం సగోవిందం మానినం చ వృకోదరమ్ ౧౮. నిహత్య
శిష్టాన్ శత్రూంశ్చ కర్ణస్యానృణ్యమాప్నుయామ్, తచ్ఛ్రుత్వా కురురాజస్య శూ
రార్యసదృశం వచః. ౧౯. సూతో హేమపరిచ్ఛన్నాన్ శనైరశ్వానచోదయత్,
గజాశ్వరథహీనాశ్చ పాదాతాశ్చైవ మారిష. ౨౦. పంచవింశతిసాహస్రాః
ప్రాద్రవన్ శనకైరివ, తాన్ భీమసేనస్సంక్రుద్ధో ధృష్టద్యుమ్నశ్చ పార్షతః.
౨౧. బలేన చతురంగేణ పరిక్షిప్యాహనచ్ఛరైః, ప్రత్యయుధ్యంత తే సర్వే భీమ
సేనం సపార్షతమ్. ౨౨. పార్థపార్షతయోశ్చాన్యే జగృహుస్తత్ర నామనీ,
అక్రుధ్యత రణే భీమస్తైర్మృధే పర్యవస్థితైః. ౨౩. సోఽవతీర్య రథాత్తూర్ణం
గదాపాణిరయుధ్యత, న తాన్ రథస్థో భూమిష్ఠాన్ ధర్మాపేక్షీ వృకోదరః.
౨౪. యోధయామాస కౌంతేయో భుజవీర్యం సమాశ్రితః, జాతరూపపరిచ్ఛ

న్యాం ప్రగృహ్య మహతీం గదామ్ ౨౫. న్యవధీత్తావకాన్ సర్వాన్ దండపాణి
రివాంతకః, పదాతయోఽతిసంరబ్ధా స్త్యక్తజీవితబాంధవాః. ౨౬. భీమమభ్యద్రవన్
సర్వే పతంగా జ్వలనం యథా, ఆసాద్య భీమసేనం తే సంరబ్ధా యుద్ధదుర్మదాః.
౨౭. వినేశుస్సహసా దృష్ట్వా భూతగ్రామా ఇవాంతకమ్, శ్యేనవద్వ్యచరద్భీమః
ఖడ్గేన గదయా తథా ౨౮. పంచవింశతిసాహస్రాంస్తావకానామపోథయత్, హత్వా
తత్పురుషానీకం భీమస్సత్యపరాక్రమః. ౨౯. ధృష్టద్యుమ్నం పురస్కృత్య పునస్త
స్థౌ మహాబలః, ధనంజయో రథానీకమన్వపద్యత వీర్యవాన్. ౩౦. మాద్రీపుత్రౌ
తు శకునిం సాత్యకిశ్చ మహారథః, జవేనాభ్యపతన్ హృష్టా హంతుకామా మహా
బలాః. ౩౧. తస్యాశ్వవాహాన్ సుబహూంస్తే నిహత్య శితైశ్శరైః, తమన్వధావం
స్త్వరితా స్తత్ర యుద్ధమభూన్మహత్. ౩౨. తతో ధనంజయో రాజన్ రథానీకమ
గాహత, విశ్రుతం త్రిషు లోకేషు గాండీవం ప్రాక్షిపన్ ధనుః. ౩౩. కృష్ణసారథి
మాయాంతం దృష్ట్వా శ్వేతహయం రథమ్, అర్జునం చాపి యోద్ధారం త్వదీయాః
పర్యవారయన్. ౩౪. విప్రహీనరథాశ్వాశ్చ శరైశ్చపరివారితాః, పంచవింశతి
సాహస్రాః పార్థమార్ఛన్ పదాతయః. ౩౫. హత్వా తత్పురుషానీకం పాంచా
లానాం మహారథః, భీమసేనం పురస్కృత్య నచిరాత్ప్రత్యపద్యత. ౩౬. మహా
ధనుర్ధరశ్శ్రీమానమిత్రగణసూదనః,పుత్రః పాంచాలరాజస్య ధృష్టద్యుమ్నో మహా
యశాః. ౩౭. పారావతసవర్ణాశ్వం కోవిదాగవరధ్వజమ్, ధృష్టద్యుమ్నం రణే
దృష్ట్వా త్వదీయాః ప్రాద్రవన్ భయాత్. ౩౮. గాంధారరాజం శీఘ్రాస్త్రమను
సృత్య యశస్వినౌ, నచిరాత్ప్రత్యదృశ్యేతాం మాద్రీపుత్రౌ ససాత్యకీ. ౩౯. చేకి
తానశ్శిఖండీ చ ద్రౌపదేయాశ్చ మారిష, హత్వా త్వదీయం సుమహత్సైన్యం
శంఖానథాధమన్. ౪౦. తే. సర్వాంస్తావకాన్ ప్రేక్ష్య ద్రవతో వై పరాఙ్ముఖాన్,
అభ్యధావంత నిఘ్నంతో వృషం జిత్వా యథా వృషాః. ౪౧. సేనావశేషం
తం దృష్ట్వా తవ పుత్రస్య పాండవః, అవస్థితం సవ్యసాచీ చుక్రోధ బల
వాన్నృప. ౪౨. తత ఏనం శరై రాజన్ సహసా సమవాకిరత్, రజసాచోద్గతే
నాథ నస్మ కించన దృశ్యతే. ౪౩. అంధకారీకృతే లోకే శరభూతే మహీతలే,
దిశస్సర్వా మహారాజతావకాః ప్రాద్రవన్ భయాత్. ౪౪. భజ్యమానేషు సైన్యే
షు కురురాజో విశాం పతే,పరేషామాత్మనశ్చైవ సమంతాత్సముపాద్రవత్.౪౫.
తతో దుర్యోధనస్సర్వానాజుహావాథ పాండవాన్,యుద్ధాయభరతశ్రేష్ఠో దేవానివ
పురా బలిః.౪౬.తఏనమభిగర్జంతం సహితాస్సముపాద్రవన్, నానాశస్త్రసృజఃక్రుద్ధా
భర్త్సయంతో ముహుర్ముహుః. ౪౭. దుర్యోధనోఽప్యసంభ్రాంతస్తానరీన్ వ్యధమ

చ్ఛరైః, తత్రాద్భుతమపశ్యామ తవ పుత్రస్య పౌరుషమ్. ౪౮. యదేనం పాండ
వాస్సర్వే న శేకురభివర్తితుమ్, నాతిదూరాపయాతం తం కృతబుద్ధిం పలాయనే.
౪౯. దుర్యోధనస్స్వకం సైన్యమపశ్యద్భృశవిక్షతమ్,తతోఽవస్థాప్య రాజేంద్ర కృత
బుద్ధిస్తవాత్మజః. ౫౦ హర్షయన్నివ తాన్ యోధానిదం వచనమబ్రవీత్, నతం
దేశం ప్రపశ్యామి పృథివ్యాం పర్వతేషు చ. ౫౧. యత్ర యాతాన్నవో హన్యుః
పాండవాః కింకృతేన వః, స్వల్పం చాపి బలం తేషాం కృష్ణౌ చ భృశవిక్షతౌ.౫౨.
యది సర్వేఽత్ర తిష్ఠామో ధ్రువోనో విజయో భవేత్,విప్రయాతాంస్తువో భిన్నాన్
పాండవాః కృతకిల్బిషాన్. ౫౩. అనుసృత్య హనిష్యంతి శ్రేయో నస్సమరే వధః,
సుఖస్సాంగ్రామికో మృత్యుః క్షత్రధర్మేణ యుధ్యతః. ౫౪. మృతో దుఃఖం న జానీ
తే ప్రేత్య చానంత్యమశ్నుతే, శృణ్వంతు క్షత్రియాస్సర్వే యావంతో వై సమా
గతాః. ౫౫. ద్విషతో భీమసేనస్య క్రుద్ధస్య వశమేష్యథ, పితామహైరాచరితం న
ధర్మం హాతుమర్హథ. ౫౬. న చకర్మాస్తి పాపీయః క్షత్రియస్య పలాయనాత్, న
యుద్ధధర్మాచ్ఛ్రేయాన్ హి పంథాస్స్వర్గస్య కౌరవాః. ౫౭. సుచిరేణార్జితాన్
లోకాన్ సద్యో యోధస్సమశ్నుతే, తస్య తద్వచనం రాజ్ఞః పూజయిత్వా
మహారథాః. ౫౮. పునరేవాభ్యవర్తంత క్షత్రియాః పాండవాన్ ప్రతి, పరా
జయమమృష్యంతః కృతచిత్తాశ్చ విక్రమే. ౫౯. తతః ప్రవవృతే యుద్ధం పునరేవ
సుదారుణమ్, తావకానాం పరేషాం చ దేవాసురరణోపమమ్. ౬౦. యుధిష్ఠిరపు
రోగాంశ్చ సర్వసైన్యేన పాండవాన్, అన్వధావన్మహారాజ పుత్రో దుర్యో
ధనస్తవ. ౬౧.

ఇతి శ్రీమహాభారతే-శల్యపర్వణి-తృతీయోఽధ్యాయః.

దుర్యోధనప్రబోధమ్.

సంజయ ఉవాచ—పతితాన్ రథనీడాంశ్చ రథాంశ్చాపి మహాత్మనామ్, రణే
వినిహతాన్ దృష్ట్వా నాగాన్ పత్తీంశ్చ మారిష. ౧. ఆయోధనం చాతిఘోరం
రుద్రస్యాక్రీడసన్నిభమ్, అప్రఖ్యాతిం గతానాం చ రాజ్ఞాం శతసహస్రశః. ౨.
విముఖే తవపుత్రే తు శోకోపహతచేతసి, భృశోద్విగ్నేషు సైన్యేషు దృష్ట్వా
పార్థస్య విక్రమమ్. ౩. ధ్యాయమానేషు సైన్యేషు దుఃఖం ప్రాప్తేషు భారత,
బలానాం మథ్యమానానాం శ్రుత్వా నినదముత్తమమ్.౪. అభిజ్ఞానం నరేంద్రా
ణాం విక్షతం ప్రేక్ష్య సంయుగే, కృపావిష్టః కృపో రాజన్ వయశ్శీలసమన్వితః.౫.
అబ్రవీత్తత్ర తేజస్వీ సోఽభిసృత్య జనాధిపమ్, దుర్యోధనం మన్యువశాద్వచనం వచ
నక్షమః. ౬. దుర్యోధననిబోధేదం యత్త్వాం వక్ష్యామి భారత, శ్రుత్వాకురుమహా
రాజ యది తే రోచతేనఘ. ౭. నయుద్ధధర్మాచ్ఛ్రేయాన్వై పంథా రాజేంద్ర

విద్యతే, యం సమాశ్రిత్య యుధ్యంతే క్షత్రియాః క్షత్రియర్షభ. ౮. పుత్రో మా
తా పితా చైవ స్వస్రీయో మాతులస్తథా, సంబంధిబాంధవాశ్చైవ యోధ్యా
వై క్షత్రజీవినా. ౯. వధే చైవ పరో ధర్మస్తథా ధర్మః పలాయనే, తస్మాద్ఘోరాం
సమాపన్నా జీవికాం జీవితార్థినః. ౧౦. పుత్ర త్వాం ప్రతివక్ష్యామి కించిదేవ హి
తం వచః, హతే భీష్మే చ ద్రోణే చ కర్ణే చైవ మహారథే. ౧౧. జయద్రథే చ
నిహతే తవ భ్రాతృషు చానఘ, లక్ష్మణే తవపుత్రే చ కిం శేషం పర్యుపాస్మహే.
౧౨. యేషు భారం సమాసాద్య రాజ్యే మతిమకుర్మహి, తే సంత్యజ్య తనూర్యా
తాః శూరా బ్రహ్మవిదాం గతిమ్ ౧౩. వయంత్విహ వినాభూతా గుణవద్భిర్మహా
రథైః, కృపణం వర్తయిష్యామః పాతయిత్వా నృపాన్ బహూన్. ౧౪. సర్వైరపి
చ జీవద్భిర్బీభత్సురపరాజితః, కృష్ణనేత్రో మహాబాహుర్దైవైరపి దురాసదః. ౧౫.
ఇంద్రకార్ముకవజ్రాభమింద్రకేతుమివోచ్ఛ్రితమ్, వానరం కేతుమాసాద్య సంచ
చాల మహాచమూః. ౧౬. సింహనాదేన భీమస్య పాంచజన్యస్వనేన చ, గాండీవస్య
చ నిర్ఘోషాత్సంహృష్యంతి మనాంసి నః. ౧౭. చరంతీవ మహావిద్యున్ముష్ణంతీ నయన
ప్రభామ్, అలాతమివ చావిద్ధం గాండీవం సమదృశ్యత. ౧౮. జాంబూనదవిచిత్రం
చ ధూయమానం మహద్ధనుః, దృశ్యతే దిక్షు సర్వాసు విద్యుదభ్రఘనేష్వివ.
౧౯ శ్వేతాశ్చ వేగసంపన్నాః శశికాశసమప్రభాః, పిబంత ఇవ చాకాశం రథే
యుక్తాస్తు వాజినః. ౨౦. ఉహ్యమానాశ్చ కృష్ణేన వాయునేవ బలాహకాః,
జాంబూనదవిచిత్రాంగా వహంతేచార్జునం రణే. ౨౧. తావకం తద్బలం రాజ
న్నర్జునోఽస్త్రవిదాం వరః, గహనం శిశిరే కక్షం దదాహాగ్నిరివోత్థితః. ౨౨.
గాహమానమనీకాని మహేంద్రసదృశప్రభమ్, ధనంజయ మపశ్యామ చతు
ర్దంష్ట్రమివ ద్విపమ్. ౨౩. విక్షోభయంతం సేనాం తే త్రాసయంతం చ పార్థివాన్,
ధనంజయమపశ్యామ నలినీమివ కుంజరమ్. ౨౪. త్రాసయంతం తథా యోధాన్
ధనుర్ఘోషేణ పాండవమ్, భూయ ఏనమపశ్యామ సింహం మృగగణా ఇవ.
౨౫. సర్వలోకమహేష్వాసౌ వృషభౌ సర్వధన్వినామ్, ఆముక్తకవచౌ కృష్ణౌ
లోకమధ్యే వ్యరాజతామ్. ౨౬. అద్య సప్తదశాహాని వర్తమానాని భారత,
సంగ్రామస్యాతిఘోరస్య వధ్యతాం చాభితో యుధి. ౨౭ వాయునేవ విధూ
తాని తవానీకాని సర్వశః, శరదంభోదజాలాని వ్యశీర్యంత సమంతతః. ౨౮.
తాం నావమివ పర్యస్తాం వాతభ్రాంతామివార్ణవే, తవ సేనాం మహారాజ
సవ్యసాచీ వ్యకంపయత్. ౨౯. క్వను తే సూతపుత్రోఽభూత్ క్వను ద్రోణస్సహా
నుగః, అహం క్వచ క్వచాత్మా తే హార్దిక్యశ్చ తథా క్వను. ౩౦. దుశ్శాసనశ్చ

భ్రాతా తే భ్రాతృభిస్సహితః క్వను, బాణగోచరసంప్రాప్తం ప్రేక్ష్య చైవ జయ
ద్రథమ్. ౩౧. సంబంధినస్తథా భ్రాతౄన్ సహాయాన్మాతులాంస్తథా, సర్వాన్
విక్రమ్య మిషతో లోకం చాక్రమ్య మూర్ధని. ౩౨. జయద్రథో హతో రాజా
కిన్ను శేషముపాస్మహే, కో వేహ సపుమానస్తి యో విజేష్యతి పాండవమ్. ౩౩.
తస్య చాస్త్రాణి దివ్యాని వివిధాని మహాత్మనః, గాండీవస్య చ నిర్ఘోషో వీర్యాణి
హరతే హి నః ౩౪. నష్టచంద్రా యథా రాత్రిస్సేనేయం హతనాయకా, నాగభ
గ్నద్రుమా శుష్కానదీవాకులతాం గతా. ౩౫. ధ్వజిన్యాం హతనేత్రాయాం
యథేష్టం శ్వేతవాహనః, చరిష్యతి మహాబాహుః కక్షేఽగ్నిరివ సంజ్వలన్. ౩౬.
సాత్యకేశ్చైవ యో వేగో భీమసేనస్య చోభయోః, దారయేత గిరీన్ సర్వాన్
శోషయేత చ సాగరాన్. ౩౭. ఉవాచ వాక్యం యద్భీమః సభామధ్యే విశాం
పతే, కృతం చ సకలం తేన భూయశ్చైవ కరిష్యతి. ౩౮. ప్రముఖస్థే తదా కర్ణే
బలం పాండవరక్షితమ్, దురాసదం తథా గుప్తం దృఢం గాండీవధన్వనా. ౩౯.
యుష్మాభిస్తాని చీర్ణాని యాన్యసాధూని సాధుషు, అకారణకృతాన్యేవ తేషాం వః
ఫలమాగతమ్. ౪౦. ఆత్మనోఽర్థే త్వయా లోకో యత్నతస్సర్వ ఆహృతః, స తే
సంశయితస్తాత ఆత్మా చ భరతర్షభ. ౪౧. రక్ష దుర్యోధనాత్మానమాత్మా సర్వస్య
భాజనమ్, భిన్నే హి భాజనే తాత దిశో గచ్ఛతి తద్గతమ్. ౪౨. హీయమానేన
వై సంధిః పర్యేష్టవ్యస్సమేనచ, విగ్రహో వర్ధమానేన నీతిరేషా బృహస్పతేః.
౪౩. తే వయం పాండుపుత్రేభ్యో హీనాస్స్వబలశక్తితః, తదత్ర పాండవైస్సా
ర్ధం సంధిం మన్యే క్షమం విభో. ౪౪. న జానీతే హి యశ్శ్రేయశ్శ్రేయసశ్చావమ
న్యతే, న క్షిప్రం భ్రశ్యతే రాజ్యాన్నచ శ్రేయోనువిందతి. ౪౫. ప్రణిపత్య హి
రాజానం రాజ్యం యది లభేమహి, శ్రేయస్స్యాన్నతు మౌఢ్యేన రాజన్ గంతుం
పరాభవమ్. ౪౬. వైచిత్రవీర్యవచనాత్ కృపాశీలో యుధిష్ఠిరః, వినియుంజీత
రాజ్యే త్వాం గోవిందవచనేన హి. ౪౭. యద్బ్రూయాద్ధి హృషీకేశో రాజానమ
పరాజితమ్, అర్జునం భీమసేనం చ సర్వే కుర్యురసంశయమ్. ౪౮. నాతిక్రమిష్యతే
కృష్ణో వచనం కౌరవస్య హ, ధృతరాష్ట్రస్య మన్యేఽహం నాపి కృష్ణస్య పాండవః.
౪౯. ఏతత్క్షేమమహం మన్యే తవ పార్థైర్నవిగ్రహమ్, న త్వాం బ్రవీమి కార్పణ్యా
న్న ప్రాణపరిరక్షణాత్. ౫౦. పథ్యం రాజన్ బ్రవీమి త్వాం తత్పరాసుస్స్మరిష్యసి,
ఇతి వృద్ధో విలప్యైతత్కృపశ్శారద్వతో వచః. ౫౧. దీర్ఘముష్ణం చ నిశ్వాసం
ముమోచ చ ముమోహ చ. ౫౨.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - చతుర్థోఽధ్యాయః.

దుర్యోధనవాక్యమ్.

సంజయ ఉవాచ—ఏవముక్తస్తతో రాజా గౌతమేన యశస్వినా, నిశ్వస్య దీర్ఘముష్ణం చ తూష్ణీమాసీద్విశాం పతే. ౧. తతో ముహూర్తం స ధ్యాత్వా ధార్తరాష్ట్రో మహామనాః, కృపం శారద్వతం వాక్యమిత్యువాచ పరంతపః ౨. యత్కించిత్సుహృదా వాచ్యం తత్సర్వం శ్రావితో హ్యహమ్, కృతం చ భవతా సాహ్యం ప్రాణాన్ సంత్యజ్య యుధ్యతా. ౩. గాహమానమనీకాని యుధ్యమానం మహారథైః, పాండవైరతితేజోభిర్లోకస్త్వామనుజగ్మివాన్. ౪. సుహృదా యదిదం వాక్యం భవతా శ్రావితో హ్యహమ్, న మాం ప్రీణాతి తత్సర్వం ముమూర్షోరివ భేషజమ్. ౫. హేతుకారణసంయుక్తం హితం వచనముత్తమమ్, ఉచ్యమానం మహాబాహో న మే విప్రాగ్ర్య రోచతే. ౬. రాజ్యాద్వినికృతోఽస్మాభిః కథం సోఽస్మాసు విశ్వసేత్, అక్షద్యూతేన నృపతిర్జితోఽస్మాభిర్మహాధనః. ౭. స కథం మమ వాక్యాని శ్రద్ధధ్యాద్భూయ ఏవ తు, తథా దౌత్యేన సంప్రాప్తః కృష్ణః పార్థహితే రతః. ౮. విప్రలబ్ధో హృషీకేశస్తచ్చ కర్మావిచారితమ్, స చ మే వచనం బ్రహ్మన్ కథమేవాభిపద్యతే. ౯. విలలాప హి యత్కృష్ణా సభామధ్యే సమేయుషీ, తన్న మర్షయతే కృష్ణో న రాజ్యహరణం తథా. ౧౦. ఏకప్రాణావుభౌ కృష్ణావన్యోన్యం ప్రతిసంహితౌ, పురా యచ్ఛ్రుతమేవాసీదద్య పశ్యామి తత్ప్రభో. ౧౧. స్వస్రీయం చ హతం శ్రుత్వా దుఃఖం స్వపితి కేశవః, కృతాగసో వయం తస్య స మదర్థం కథం క్షమేత్. ౧౨. అభిమన్యోర్వినాశేన న శర్మ లభతేఽర్జునః, స కథం మద్ధితే యత్నం ప్రకరిష్యతి యాచితః. ౧౩. మధ్యమః పాండవస్తీక్ష్ణో భీమసేనో మహాబలః, ప్రతిజ్ఞాతం చ తేనోగ్రం భజ్యేతాపి న సంనమేత్. ౧౪. ఉభౌ తౌ బద్ధనిస్త్రింశావుభౌ చాబద్ధకంకటౌ, కృతవైరావుభౌ వీరౌ యమావపి యమోపమౌ. ౧౫. ధృష్టద్యుమ్నః శిఖండీ చ కృతవైరౌ మయా సహ, తౌ కథం మద్ధితే యత్నం ప్రకుర్యాతాం ద్విజోత్తమ. ౧౬. దుశ్శాసనేన యత్కృష్ణా ఏకవస్త్రా రజస్వలా, పరిక్లిష్టా సభామధ్యే సర్వలోకస్య పశ్యతః ౧౭. తథా వివసనాం దీనాం స్మరంత్యద్యాపి పాండవాః, న నివారయితుం శక్యాః సంగ్రామాత్తే పరంతపాః. ౧౮. యదా చ ద్రౌపదీ క్లిష్టా మద్వినాశాయ దుఃఖితా, ఉగ్రం తేపే తపః కృష్ణా భర్తృణామర్థసిద్ధయే. ౧౯. స్థండిలే నిత్యదా శేతే యావద్వైరస్య యాతనమ్, నిక్షిప్య మానం దర్పం చ వాసుదేవసహోదరా. ౨౦. కృష్ణాయాః ప్రేష్యవద్భూత్వా శుశ్రూషాం కురుతే సదా, ఇతి సర్వం సమున్నద్ధం న నిర్వాతి కథంచన. ౨౧. అభిమన్యోర్వినాశేన సంధేయః కథం మయా, కథంచ నామ భుక్త్వేమాం పృథివీం సాగరాంబరామ్.

౨౨. పాండవానాం ప్రసాదేన భోక్ష్యే రాజ్యమహం కథమ్, ఉపర్యుపరి వై రా
జ్ఞాం జ్వలిత్వా భాస్కరో యథా. ౨౩. యుధిష్ఠిరం కథం పశ్చాదనుయాస్యామి
దాసవత్, కథం భుక్త్వా స్వయం భోగాన్ దత్త్వా దాయాంశ్చ పుష్కలాన్.
౨౪. కృపణం వర్తయిష్యామి కృపణైస్సహ జీవికామ్, నాభ్యసూయామి తే వాక్య
ముక్తం స్నిగ్ధం హితం త్వయా. ౨౫. నతు సంధిమహం మన్యే ప్రాప్తకాలం
కథంచన, సునీతమనుపశ్యామి సుయుద్ధేన పరంతప. ౨౬. నాయం క్లీబయితుం కాలః
సంయోద్ధుం కాల ఏవ నః, ఇష్టం మే బహుభిర్యజ్ఞైర్దత్తా విప్రేషు దక్షిణాః ౨౭.
ప్రాప్తాః క్రమశ్రుతా వేదాః శత్రూణాం మూర్ధ్ని చస్థితమ్, భృత్యా మే సుభృతా
స్తాత దీనాశ్చాభ్యుద్ధృతా జనాః. ౨౮. నోత్సహేఽద్య ద్విజశ్రేష్ఠ పాండవాన్ వక్తు
మీదృశమ్, జితాని పరరాష్ట్రాణి స్వరాష్ట్రమనుపాలితమ్. ౨౯. భుక్తాశ్చ వివిధా
భోగాస్త్రివర్గస్సేవితో మయా, పితౄణాం గతమానృణ్యం క్షత్రధర్మస్య చోభ
యోః. ౩౦. న సుఖం ధ్రువమస్తీహ కుతో రాజ్యం కుతో యశః, ఇహ కీర్తిర్విధా
తవ్యా సాచ యుద్ధేన నాన్యథా. ౩౧. గృహే యత్క్షత్రియస్యాపి నిధనం తద్విగ
ర్హితమ్, అధర్మస్సుమహానేష యచ్ఛయ్యామరణం గృహే. ౩౨. అరణ్యే యో
విముంచేత సంగ్రామే వా తనుం నరః, క్రతూనాహృత్య మహతో మహిమానం స గ
చ్ఛతి. ౩౩. కృపణం విలపన్నార్తో జరయాభిపరిప్లుతః, మ్రియతే రుదతాం మధ్యే
జ్ఞాతీనాం న సపూరుషః. ౩౪. త్యక్త్వా తు వివిధాన్ భోగాన్ గతానాం పర
మాం గతిమ్, అపీదానీం సుయుద్ధేన గచ్ఛేయం శక్రలోకతామ్. ౩౫. శూరా
ణామార్యవృత్తీనాం సంగ్రామేష్వనివర్తినామ్, ధీమతాం సత్యసంధానాం సర్వే
షాం క్రతుయాజినామ్. ౩౬. శస్త్రావభృథపూతానాం ధ్రువం వాసస్త్రివిష్టపే, ముదా
నూనం ప్రపశ్యంతి యుద్ధే హ్యప్సరసాం గణాః. ౩౭. పశ్యంతి నూనం పితరః
పూజితాన్ సురసంసది, అప్సరోభిః పరివృతాన్ మోదమానాంస్త్రివిష్టపే. ౩౮.
పంథానమమరైర్యాతం శూరైశ్చానివర్తిభిః, అపి తైస్సంగతం మార్గం వయమ
ధ్యారుహేమహి. ౩౯. పితామహేన వృద్ధేన తథాచార్యేణ ధీమతా, జయ
ద్రథేన కర్ణేన తథా దుశ్శాసనేన చ. ౪౦. ఘటమానా మదర్థేఽస్మిన్ హతాశ్శూరా
నరాధిపాః, శేరతే లోహితాక్తాంగాః పృథివ్యాం శరవిక్షతాః. ౪౧. ఉత్తమాస్త్రవిద
శ్శూరా యథోక్తక్రతుయాజినః, త్యక్త్వా ప్రాణాన్ యథాన్యాయమింద్రసద్మస్వ
ధిష్ఠితాః. ౪౨. తైస్త్వయం రచితః పంథా దుర్గమో హి పునర్భవేత్, సంపతద్భిర్మ
హావేగైర్యాస్యద్భిరిహ సద్గతిమ్. ౪౩. యే మదర్థే హతా శ్శూరాస్తేషాం కృతమ
నుస్మరన్, ఋణం ప్రతిప్రయుంజానో న రాజ్యే మన ఆదధే ౪౪. పాతయిత్వా

పయసాంశ్చ భ్రాతౄనథ పితామహాన్, జీవితం యది రక్షేయం లోకే ప్రాం
గర్హ్యేద్ధ్రువమ్. కీదృశం తద్భవేద్రాజ్యం మమహీనస్య బంధుభిః, సఖిభిశ్చ సుహృ
ద్భిశ్చ ప్రణిపత్యచ పాండవమ్ ౪౬. సోఽహమేతాదృశం శ్రుత్వా జగతోఽస్య
పరాభవమ్, సుయుద్ధేన తతస్స్వర్గం ప్రాప్స్యామి న తదన్యథా. ౪౭. ఏవం
దుర్యోధనేనోక్తాః సర్వే సంపూజ్య తద్వచః, సాధుసాధ్వితి రాజానం క్షత్రియాః
సంబభాషిరే. ౪౮. పరాజయమశోచంతః కృతచిత్తాశ్చ విక్రమే, సర్వే వినిశ్చితా
యోద్ధుముదగ్రమనసోఽభవన్ ౪౯. తతో వాహాన్ సమాశ్వాస్య సర్వే యుద్ధా
భినందినః, ఊనద్వియోజనే గత్వా ప్రత్యతిష్ఠంత కౌరవాః. ౫౦ ఆకాశే విద్రుమే
పుణ్యే ప్రస్థేహిమవతశ్శుభే, అరుణాం సరస్వతీం ప్రాప్య పపుస్సస్నుశ్చ తజ్జలమ్.
౫౧. తవ పుత్రకృతోత్సాహాః పర్యవర్తంత తే తతః, పర్యవస్థాప్య చాత్మానమ
న్యోన్యేన పునస్తదా. ౫౨. సర్వే రాజన్యవర్తంత క్షత్రియాః కాలచోదితాః. ౫౩.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - పంచమోఽధ్యాయః.

దుర్యోధనవాక్యమ్.

సంజయఉవాచ — అథ హైమవతే ప్రస్థే స్థిత్వా యుద్ధాభినందినః, సర్వఏవ
మహారాజ యోధాస్తత్ర సమాగతాః ౧. శల్యశ్చచిత్రసేనశ్చ శకునిశ్చ మహా
రథః, అశ్వత్థామా కృపశ్చైవ కృతవర్మా చ సాత్వతః. ౨ సుషేణోఽరిష్టసేనశ్చ
ధృతసేనశ్చ వీర్యవాన్, జయత్సేనశ్చ రాజానస్తే రాత్రిముషితాస్తతః. ౩ రణే కర్ణే
హతే వీరే త్రాసితా జితకాశిభిః, నాలభన్ శర్మ తే పుత్రా హిమవంతమృతేగిరిమ్.
౪. తేఽబ్రువన్ సహితాస్తత్ర రాజానం శల్యసన్నిధౌ, కృతయత్నా రణే రాజన్
సంపూజ్య విధివత్తదా. ౫. కృత్వా సేనాప్రణేతారం పరాంస్త్వం యోద్ధుమర్హసి,
యేనాభిగుప్తాస్సంగ్రామే జయేమాసుహృదో వయమ్. ౬. తతో దుర్యోధనః
స్థిత్వా రథే రథవరోత్తమమ్, సర్వయుద్ధవిభావజ్ఞమంతకప్రతిమం యుధి ౭. స్వం
గం ప్రచ్ఛన్నశిరసం కంబుగ్రీవం ప్రియంవదమ్, వ్యాకోశపద్మపత్రాక్షం వ్యాఘ్రా
స్యం మేరుగౌరవమ్. ౮. స్థాణోర్వృషస్య సదృశం స్కంధనేత్రగతిస్వరైః, పుష్టా
శ్లిష్టాయతభుజం సువిస్తీర్ణఘనోరసమ్. ౯. జవే బలే చ సదృశమరుణానుజవా
తయోః, ఆదిత్యస్యార్చిషా తుల్యం బుద్ధ్యా చోశనసా సమమ్. ౧౦ కాంతిరూప
ముఖైశ్వర్యైస్త్రిభిశ్చంద్రమసా సమమ్, కాంచనోత్పలసంఘాతైస్సదృశం శ్లిష్టసం
ధికమ్. ౧౧. సువృత్తోరుకటీజంఘంసుపాదం స్వంగులీనఖమ్, స్మృత్వాస్మృత్వైవ
తు గుణాన్ ధాత్రా యత్నాద్వినిర్మితమ్. ౧౨. సర్వలక్షణసంపన్నం నిపుణం శ్రుతి
సాగరమ్, జేతారం తరసారీణామజేయం శత్రుభిర్బలాత్. ౧౩. దశాంగం యశ్చ

త్తుష్పాదమిష్వస్త్రం వేదతత్త్వతః, సాంగాంశ్చతురో వేదాన్ సమ్యగాఖ్యాన పంచమాన్. ౧౪. ఆరాధ్య త్ర్యంబకం యత్నాద్వ్రతైరుగ్రైర్మహాతపాః, అయోనిజాయాముత్పన్నో ద్రోణేనాయోనిజేన యః. ౧౫. తమప్రతిమకర్మాణం రూపేణాసదృశం భువి, పారగం సర్వవిద్యానాం గుణార్ణవమరిందమమ్ ౧౬. తమభ్యేత్యాత్మజస్తూర్ణమశ్వత్థామాసమబ్రవీత్, యం పురస్కృత్య సహితా యుధి జేష్యామ పాండవాన్. ౧౭. గురుపుత్రోఽద్య సర్వేషామస్మాకం పరమాగతిః, భవాంస్తస్మాన్నియోగాత్తే కోఽస్తు సేనాపతిర్మమ. ౧౮. ద్రౌణిరువాచ—అయం కులేన వీర్యేణ తేజసా యశసా శ్రియా, సర్వైర్గుణైస్సముదితః శల్యో నోఽస్తు చమూపతిః. ౧౯. భాగినేయాన్నిజాంస్త్యక్త్వా కృతజ్ఞోఽస్మానుపాగతః, మహాసేనో మహాబాహుర్మహాసేన ఇవాపరః. ౨౦ ఏనం సేనాపతిం కృత్వా నృపతిం నృపసత్తమాః, శక్యః ప్రాప్తుం జయోఽస్మాభిర్దేవైః స్కందమివాజితమ్. ౨౧. తథోక్తే ద్రోణపుత్రేణ సర్వ ఏవ మహారథాః, పరివార్య స్థితాశ్శల్యం జయశబ్దాంశ్చ చక్రిరే. ౨౨. యుద్ధాయ చ మతిం చక్రురావేశం చ పరం యయుః, తతో దుర్యోధనశ్శల్యం భూమౌ స్థిత్వా రథే స్థితమ్. ౨౩. ఉవాచ ప్రాంజలిర్భూత్వా ద్రోణభీష్మసమం రణే, అయం స కాలస్సంప్రాప్తో మిత్రాణాం మిత్రవత్సల. ౨౪. యత్ర మిత్రమమిత్రం వా పరీక్షంతే బుధా జనాః, స భవానస్తు నశ్శూరః ప్రణేతా వాహినీముఖే. ౨౫. రణం యాతే చ భవతి పాండవా మందచేతసః, భవిష్యంతి సహామాత్యాః పాంచాలాశ్చ నిరుద్యమాః. ౨౬ శల్య ఉవాచ—యత్త్వం మాం మన్యసే రాజన్ కురురాజ కరోమి తత్, త్వత్ప్రియార్థం హి మే సర్వం ప్రాణా రాజ్యం ధనాని చ. ౨౭. దుర్యోధన ఉవాచ—సైనాపత్యేన వరయే త్వామహం మాతులాతులమ్, సోఽస్మాన్ పాహి యుధాం శ్రేష్ఠ స్కందో దేవానివాహవే ౨౮. అభిషించస్వ రాజేంద్ర దేవానామివ పావకిః, జహి శత్రూన్ రణే వీర మహేంద్రో దానవానివ. ౨౯.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - షష్ఠోఽధ్యాయః.

శల్యసైనాపత్యమ్.

సంజయ ఉవాచ.—ఏతచ్ఛ్రుత్వా వచో రాజ్ఞో మద్రరాజః ప్రతాపవాన్, దుర్యోధనం తదా రాజన్ వాక్యమేతదువాచహ. ౧. దుర్యోధన మహాబాహో శృణు వాక్యవిదాం వర, యావేతౌ మన్యసే కృష్ణౌ రథస్థౌ రథినాం వరౌ ౨. న మే తుల్యావుభావేతౌ బాహువీర్యే కథంచన, ఉద్యతాం పృథివీం సర్వాం ససురాసురమానవామ్. 3. యోధయేయం రణముఖే సంక్రుద్ధః కిము పాండవాన్, విజేష్యే చ రణే పార్థాన్ సోమకాంశ్చ సమాగతాన్. ౪. అహం సేనాప్రణేతా

తే భవిష్యామి న సంశయః, తం చ వ్యూహం విధాస్యామి న తరిష్యంతి యం రణే.
౫. ఇతి సత్యం బ్రవీమ్యేష దుర్యోధన న సంశయః, ఏవముక్తస్తతో రాజా మద్రా
ధిపతిమంజసా. ౬. అభ్యసించత సేనాయా మధ్యే భరతసత్తమ, విధినా శాస్త్రదృ
ష్టేన హృష్టరూపో విశాం పతే. ౭. అభిషిక్తే తతస్తస్మిన్ సింహనాదో మహాన
భూత్, తవ సైన్యేష్వవాద్యంత వాదిత్రాణి చ భారత ౮. హృష్టాశ్చాసంస్తతో
యోధా మద్రకాశ్చ మహారథాః, తుష్టువుశ్చాపి రాజానం శల్యమాహవశోభి
నమ్. ౯. జయ రాజంశ్చిరం జీవ జహి శత్రూన్ సమాగతాన్, తవ బాహుబలం
ప్రాప్య ధార్తరాష్ట్రా మహాబలాః. ౧౦. నిఖిలాం పృథివీం సర్వాం ప్రశాసంతు హ
తద్విషః, త్వం హి శక్తో రణే జేతుం ససురాసురమానవాన్. ౧౧. మర్త్యధర్మాణ
ఇహ తు కిము సోమకసృంజయాన్, ఏవం సంస్తూయమానస్తు మద్రాణామధిపో
బలీ. ౧౨ హర్షం ప్రాప తదా వీరో దురాపమకృతాత్మభిః, అద్య చాహం రణే
సర్వాన్ పాంచాలాన్ సహపాండవైః. ౧౩. నిహనిష్యామి రాజేంద్ర స్వర్గం యా
స్యామి వాహతః, అద్య పశ్యంతు మాం లోకా విచరంతమభీతవత్. ౧౪. అద్య
పాండుసుతాస్సర్వే వాసుదేవస్ససాత్యకిః, పాంచాలాశ్చేదయశ్చైవ ద్రౌపదే
యాశ్చ సర్వశః. ౧౫. ధృష్టద్యుమ్నశ్శిఖండీ చ సర్వే చాపి ప్రభద్రకాః, విక్రమం
మమ పశ్యంతు ధనుషశ్చ మహద్బలమ్. ౧౬. లాఘవం చాస్త్రవీర్యం చ భుజయో
శ్చ బలం యుధి, అద్య పశ్యంతు మే పార్థాః సిద్ధాశ్చ సహచారణైః. ౧౭. యా
దృశం మే బలం బాహ్వోః సంపదస్త్రేషు యా చ మే, అద్య మే విక్రమం దృష్ట్వా
పాండవానాం మహారథాః. ౧౮. ప్రతీకారపరా భూత్వా చేష్టంతాం వివిధాః క్రి
యాః, అద్య సైన్యాని పాండూనాం ద్రావయిష్యే సమంతతః. ౧౯. ద్రోణభీష్మావ
తివిభో సూతపుత్రం చ సంయుగే, విచరిష్యే రణే యుధ్యన్ ప్రియార్థం తవ కౌ
రవ. ౨౦. సంజయ ఉవాచ.—అభిషిక్తే తథా శల్యే తవ సైన్యేషు మానద, న కర్ణ
వ్యసనం కేచిన్మేనిరే భరతర్షభ. ౨౧. హృష్టాస్సుమనసశ్చైవ బభూవుస్తత్ర సైని
కాః, మేనిరే నిహతాన్ పార్థాన్ మద్రరాజవశం గతాన్. ౨౨. ప్రహర్షం ప్రా
ప్య సేనా తు తావకీ భరతర్షభ, తాం రాత్రిం సుఖినీ సుప్తా స్వస్థచిత్తా చ సా భవ
త్ ౨౩. సైన్యస్య తవ తం శబ్దం శ్రుత్వా రాజా యుధిష్ఠిరః, వార్ష్ణేయమబ్రవీ
ద్వాక్యం సర్వక్షత్రస్య పశ్యతః. ౨౪. మద్రరాజః కృతశ్శల్యో ధార్తరాష్ట్రేణ
మాధవ, సేనాపతిర్మహేష్వాసః సర్వసైన్యేషు పూజితః ౨౫. ఏతత్ జ్ఞాత్వా య
థాభూతం కురు మాధవ యత్క్షమమ్, భవాన్నేతా చ గోప్తా చ విధత్స్వ య
దనంతరమ్. ౨౬. తమబ్రవీన్మహారాజ వాసుదేవో జనాధిపమ్, ఆర్తాయనిమహం

జానే తత్త్వేన భరతర్షభ. ౨౭. వీర్యవాంశ్చ మహాతేజా మహాత్మా చ విశేషతః,
కృతీ చ చిత్రయోధీ చ సంయుక్తో లాఘవేన చ. ౨౮. యాదృగ్భీష్మో యథా ద్రో
ణో యాదృక్కర్ణశ్చ సంయుగే, తాదృశ స్తద్విశిష్టో వా మద్రరాజో మతో మమ.
౨౯. యుధ్యమానస్య తస్యాజౌ చింతయన్నివ భారత, యోద్ధారం నాధిగచ్ఛామి
తుల్యరూపం జనాధిప. ౩౦. శిఖండ్యర్జునభీమానాం సాత్వతస్య చ భారత, ధృష్ట
ద్యుమ్నస్య చ తథా బలేనాభ్యధికో రణే. ౩౧. మద్రరాజో మహారాజ సింహద్వి
రదవిక్రమః, విచరిష్యత్యభీః కాలే కాలః క్రుద్ధః ప్రజాస్వివ. ౩౨. తస్యాద్య న
ప్రపశ్యామి ప్రతియోద్ధారమాహవే, త్వామృతే పురుషవ్యాఘ్ర శార్దూలసమవి
క్రమమ్. ౩౩. స దేవలోకే కృత్స్నేఽస్మిన్నాన్యస్త్వత్తః పుమానిహ, మద్రరాజం
రణే క్రుద్ధం యో హన్యాత్కురునందన. ౩౪. అహన్యహని యుధ్యంతం క్షోభయం
తం బలం తవ, తస్మాజ్జహి రణే శల్యం మఘవానివ శంబరమ్. ౩౫. అజేయశ్చా
ప్యసౌ వీరో ధార్తరాష్ట్రేణ సత్కృతః. తవైవ విజయో నూనం హతే మద్రే
శ్వరే యుధి. ౩౬. తస్మిన్ హతే హతం సర్వం ధార్తరాష్ట్రబలం మహత్, ఏత
చ్ఛ్రుత్వా మహారాజ వచనం మమ సాంప్రతమ్. ౩౭. ప్రత్యుద్యాహి రణే పార్థ
మద్రరాజం మహారథమ్, జహి చైనం మహాబాహో వాసవో నముచిం యథా.
౩౮. న చైవాత్ర దయా కార్యా మాతులోఽయం మమేతి వై, క్షత్రధర్మం పుర
స్కృత్య జహి మద్రజనేశ్వరమ్. ౩౯. భీష్మద్రోణార్ణవం తీర్త్వా కర్ణపాతాళసంభ
వమ్, మా నిమజ్జస్వ సగణః శల్యమాసాద్య గోష్పదమ్. ౪౦. యచ్చ తే తపసో
వీర్యం యచ్చ క్షాత్రబలం తవ, తద్దర్శయ రణే సర్వం జహి చైనం మహారథమ్.
౪౧. ఏతావదుక్త్వా వచనం కేశవః పరవీరహా, జగామ శిబిరం సాయం పూజ్యమా
నోఽథ పాండవైః. ౪౨. కేశవే తు తదా యాతే ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః, విసృజ్య
సర్వాన్ భ్రాతౄంశ్చ పాంచాలానథ సోమకాన్. ౪౩. సుష్వాప రజనీం తాం తు
విశల్య ఇవ కుంజరః, తే చ సర్వే మహేష్వాసాః పాంచాలాః పాండవా స్తథా.
౪౪. కర్ణస్య నిధనే హృష్టాః సుషుపుస్తాం నిశాం తదా, గతజ్వరం మహేష్వాసం
తీర్ణపారం మహారథమ్. ౪౫. బభూవ పాండవేయానాం సైన్యం ప్రముదితం నిశి,
సూతపుత్రస్య నిధనే జయం లబ్ధ్వా చ మారిష. ౪౬.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - సప్తమోఽధ్యాయః.

వ్యూహనిర్మాణమ్.

సంజయ ఉవాచ.— వ్యతీతాయాం రజన్యాం తు రాజా దుర్యోధన స్తదా,
అబ్రవీత్తావకాన్ సర్వాన్ సన్నహ్యంతాం మహారథాః. ౧. రాజ్ఞస్తు మతమాజ్ఞా

య సమనహ్యత సా చమూః, అయోజయన్ రథాంస్తూర్ణం పర్యధావం స్తథా
పరే. ౨. అకల్పంత చ మాతంగాన్ సమనహ్యంత పత్తయః, రథానా స్తరణోపే
తాంశ్చక్రు రన్యే సహస్రశః. ౩. వాదిత్రాణాం చ నినదః ప్రాదురాసీద్విశాం
పతే, బోధనార్థం హి సైన్యానాం యోధానాం చాప్యుదీర్యతామ్. ౪. తతో
బలాని సర్వాణి సేనాశిష్టాని భారత, సన్నద్ధాన్యేవ దదృశుర్మృత్యుం కృత్వా నివ
ర్తనమ్. ౫. శల్యం సేనాపతిం కృత్వా మద్రరాజం మహారథాః, ప్రవిభజ్యబలం
సర్వమనీకేషు వ్యవస్థితాః. ౬. తతస్సర్వే సమాగమ్య పుత్త్రేణ తవ సైనికాః, కృప
శ్చ కృతవర్మా చ ద్రౌణిశ్శల్యోఽథ సౌబలః. ౭.అన్యే చపార్థివా శ్శేషాః సమయం
చక్రిరే తదా, నతు చైకేన యోద్ధవ్యం కదాచిదపి పాండవైః. ౮. యో హ్యేకః
పాండవైర్యుధ్యేద్యోవా యుధ్యంత ముత్సృజేత్, సపంచభిర్భవేద్యుక్తః పాత
కైశ్చోపపాతకైః ౯. అన్యోన్యం పరిరక్షద్భిర్యోద్ధవ్యం సహితైశ్చ నః, ఏవం తే
సమయం కృత్వా సర్వే తత్ర మహారథాః ౧౦. మద్రరాజం పురస్కృత్య తూర్ణ
మభ్యద్రవన్ పరాన్, తథైవ పాండవాస్సర్వే వ్యూహ్య సైన్యం మహారణే. ౧౧.
అభ్యయుః కౌరవాన్ రాజన్ యోత్స్యమానాస్సమంతతః, తద్బలం భరతశ్రేష్ఠ
క్షుబ్ధార్ణవసమస్వనమ్. ౧౨. సముద్ధూతార్ణవాకారముద్ధూతరథకుంజరమ్. ౧౩.
ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ—ద్రోణస్య చైవ భీష్మస్య రాధేయస్య మయా శ్రుతమ్, పా
తనం శంస మే భూయః శల్యస్యాథ సుతస్య మే. ౧౪. కథం రణే హతశ్శల్యో
ధర్మరాజేన సంజయ, భీమసేనేన బలినా పుత్త్రో దుర్యోధనో మమ. ౧౫. సంజయ
ఉవాచ.—క్షయం మనుష్యదేహానాం తథా నాగాశ్వసంక్షయమ్, శృణు రాజన్
స్థిరో భూత్వా సంగ్రామం శంసతో మమ. ౧౬. ఆశా బలవతీ రాజన్ పుత్త్రా
ణాం తేఽభవత్తదా, హతే ద్రోణే చ భీష్మే చ సూతపుత్త్రే చ పాతితే ౧౭.
శల్యః పార్థాన్ రణే సర్వాన్నిహనిష్యతి మారిష, తామాశాం హృదయే
కృత్వా సమాశ్వాస్య చ భారత. ౧౮. మద్రరాజం చ సమరే సమాశ్రిత్య మహా
రథమ్, నాథవంతం తదాత్మానమమన్యత సుత స్తవ. ౧౯. యదా కర్ణే హతే పార్థాః
సింహనాదం ప్రచక్రిరే, తదా రాజన్ ధార్తరాష్ట్రానావివేశ మహద్భయమ్.
౨౦. తాన్ సమాశ్వాస్య చ తదా మద్రరాజః ప్రతాపవాన్, వ్యూహ్య వ్యూ
హం మహారాజ సర్వతో భద్రమృద్ధిమత్. ౨౧. ప్రత్యుద్యయౌ రణే పార్థాన్
మద్రరాజః ప్రతాపవాన్, విధున్వన్ కార్ముకం చిత్రం భారఘ్నం వేగవత్తరమ్.
౨౨. రథప్రవరమాస్థాయ సైంధవాంశ్చ మహారథః, తస్య సూతో మహారాజ రథ
స్థోఽశోభయద్రథమ్. ౨౩. స తేన సంవృతో వీరో రథేనామిత్రకర్శనః, తస్థౌ శూ

రో మహారాజ పుత్త్రాణాం తే భయప్రణుత్. ౨౪. ప్రయాణే మద్రరాజోఽభూన్ముఖం వ్యూహస్య దంశితః, మద్రకైస్సహితో వీరైః కర్ణపుత్త్రైశ్చ దుర్జయైః. ౨౫. దుర్యోధనోఽభవన్మధ్యే రక్షితః కురుపుంగవైః, సవ్యేఽభూత్కృతవర్మా చ త్రిగర్తైః పరివారితః. ౨౬. గౌతమో దక్షిణే పార్శ్వే శకైశ్చ యవనైస్సహ, అశ్వత్థామా పృష్ఠతోఽభూత్కాంభోజైః పరివారితః. ౨౭. హయానీకేన మహతా సౌబలశ్చాపి సంవృతః, ప్రయయౌ సర్వసైన్యేన కైతవ్యశ్చ మహారథః ౨౮. పాండవాశ్చ మహేష్వాసా వ్యూహ్య సైన్యమరిందమాః, త్రిధా భూత్వా మహారాజ తవ సైన్యముపాద్రవన్. ౨౯. ధృష్టద్యుమ్నశ్శిఖండీ చ సాత్యకిశ్చ మహారథః, శల్యస్య వాహినీం తూర్ణమభిదుద్రువు రాహవే ౩౦. తతో యుధిష్ఠిరో రాజా స్వేనానీకేన సంవృతః, శల్యమేవాభిదుద్రావ జిఘాంసుర్భరతర్షభ ౩౧. హార్దిక్యం తు మహేష్వాసమర్జునశ్శత్రుపూగహా, సంశప్తకగణాంశ్చైవ వేగితోఽభిప్రదుద్రువే. ౩౨. గౌతమం భీమసేనో వై సోమకాశ్చ మహారథాః, అభ్యద్రవంత రాజేంద్ర జిఘాంసంతః పరాన్ యుధి. ౩౩. మాద్రీపుత్త్రౌ తు శకునిముులూకం చ మహారథమ్, ససైన్యౌ సహసేనౌ తావుపతస్థతు రాహవే. ౩౪. తథైవాయుతశో యోధాస్తావకాః పాండవాన్ రణే, అభ్యవర్తంత సంక్రుద్ధా వివిధాయుధపాణయః. ౩౫. ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ—హతే భీష్మే మహేష్వాసే ద్రోణే కర్ణే మహారథే, కురుష్వల్పావశిష్టేషు పాండవేయేషు సంయుగే. ౩౬. సుసంరబ్ధేషు పార్థేషు పరాక్రాంతేషు సంజయ, మామకానాం పరేషాం చ కిం శిష్టమభవద్బలమ్. ౩౭. సంజయ ఉవాచ-యథా వయం పరే రాజన్ యుద్ధాయ సముపస్థితాః, యావచ్చాసీద్బలం శిష్టం సంగ్రామే తన్నిబోధ మే. ౩౮. ఏకాదశసహస్రాణి రథానాం భరతర్షభ, దశదంతిసహస్రాణి సప్తచైవ శతాని చ. ౩౯. పూర్ణే శతసహస్రే ద్వే హయానాం భరతర్షభ, నరకోట్యస్తథా తిస్రో బలమేతత్తవాభవత్. ౪౦. రథానాం షట్సహస్రాణి షట్సహస్రాశ్చ కుంజరాః, దశ చాశ్వసహస్రాణి పత్తికోటీ చ భారత. ౪౧. ఏతద్బలం పాండవానామభవచ్ఛేషమాహవే, ఏతవేవ సమాజగ్ముర్యుద్ధాయ భరతర్షభ. ౪౨. ఏవం విభజ్య రాజేంద్ర మద్రరాజమతే స్థితాః, పాండవాన్ ప్రత్యుదీయామ జయగృద్ధాః ప్రమన్యవః. ౪౩. తథైవ పాండవాశ్శూరాః సంగ్రామే జితకాశినః, ఉపయాతా నరవ్యాఘ్రాః పాంచాలాశ్చ యశస్వినః. ౪౪. ఏవమేతే మహారాజ పరస్పరవధైషిణః, ఉపయాతా నరవ్యాఘ్రాః పూర్వాం సంధ్యాం ప్రతి ప్రభో. ౪౫ తతః ప్రవవృతే యుద్ధం ఘోరరూపం భయానకమ్, తావకానాం పరేషాం చ నిఘ్నతామితరేతరమ్. ౪౬.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - అష్టమోఽధ్యాయః.

సంకులయుద్ధమ్.

సంజయ ఉవాచ—తతః ప్రవవృతే యుద్ధం కురూణాం భయవర్ధనమ్, సృంజయైస్సహ రాజేంద్ర ఘోరం దైవాసురోపమమ్. ౧ నరా రథా గజౌఘాశ్చ సాదినశ్చ సహస్రశః, వాజినశ్చ పరాక్రాంతాస్సమాజగ్ముః పరస్పరమ్. ౨. నాగానాం భీమరూపాణాం ద్రవతాం నిస్వనో మహాన్, అశ్రూయత యథా కాలే జలదానాం నభస్తలే. ౩. నాగైరభ్యాహతాః కేచిత్ సరథా రథినోఽపతన్, వ్యద్రవంత రణే వీరా ద్రావ్యమాణా మదోత్కటైః. ౪. హయౌఘాన్ పాదరక్షాంశ్చ రథినస్తత్ర శిక్షితాః, శరైస్సంప్రేషయామాసుః పరలోకాయ భారత. ౫. సాదినశ్శిక్షితా రాజన్ పరివార్య మహారథాన్, విచరంతో రణేఽభ్యఘ్నన్ ప్రాసశక్త్యృష్టిభిస్తథా. ౬. ధన్వినః పురుషాః కేచిత్పరివార్య మహారథాన్, ఏకం బహవ ఆసాద్య ప్రేషయేయుర్యమక్షయమ్. ౭. నాగం రథవరాశ్చాన్యే పరివార్య మహారథాః, సాంతరా యుధి తం జఘ్నుర్ద్రవమాణం మహారథమ్. ౮. తథా చ రథినం క్రుద్ధం వికిరంతం శరాన్ బహూన్, నాగా జఘ్నుర్మహారాజ పరివార్య సమంతతః. ౯. నాగో నాగమభిద్రుత్య రథీ చ రథినం రణే, శక్తితోమరనారాచైర్నిజఘ్నే తత్ర భారత. ౧౦. పాదాతానవమృద్నంతో రథవారణవాజినః, రణమధ్యే వ్యదృశ్యంత కుర్వంతో మహదాకులమ్ ౧౧. హయాశ్చ పర్యధావంత చామరైరుపశోభితాః, హంసా హిమవతః ప్రస్థే పిబంత ఇవ మేదినీమ్. ౧౨. తేషాం తు వాజినాం భూమిః ఖురైశ్చిత్రా విశాం పతే, అశోభత యథా నారీ కరజైః క్షతవిక్షతా. ౧౩. వాజినాం ఖురశబ్దేన రథనేమిస్వనేన చ, పత్తీనాం చాపి శబ్దేన నాగానాం బృంహితేన చ. ౧౪. వాదిత్రాణాం చ ఘోషేణ శంఖానాం నిస్వనేన చ, అభవన్నాదితా భూమిర్నిర్ఘాతైరివ భారత. ౧౫. ధనుషాం కూజమానానాం నిస్త్రింశానాం చ దీప్యతామ్, కవచానాం ప్రభాభిశ్చ న ప్రాజ్ఞాయత కించన. ౧౬. బహవో బాహవశ్ఛిన్నా నాగరాజకరోపమాః, ఉద్వేష్టంతో విచేష్టంతో వేగం కుర్వంతి దారుణమ్. ౧౭. శిరసాం చ మహారాజ పతతాం చ సుధాతలే, చ్యుతానామివ తాలేభ్యః ఫలానాం శ్రూయతే స్వనః. ౧౮. శిరోభిః పతితైర్భాతి రుధిరార్ద్రైర్వసుంధరా, తపనీయనిభైః కాలే నలినైరివ భారత. ౧౯. ఉద్వృత్తనయనైస్తైస్తు గతసత్త్వైస్సువిక్షతైః, వ్యభ్రాజత మహీ రాజన్ పుండరీకైరివావృతా. ౨౦. బాహుభిశ్చందనాదిగ్ధైస్సకేయూరైర్మహాధనైః, పతితైర్భాతి వసుధా యథా శక్రధ్వజైస్తథా. ౨౧. ఊరుభిశ్చ నరేంద్రాణాం వినికృత్తైర్మహాహవే, హస్తిహస్తోపమైరన్యైః సంవృతం తద్రణాంగణమ్. ౨౨. కబంధశతసంకీర్ణం ఛత్రచామరసంకులమ్, సేనావనం తచ్ఛుశుభే

వనం పుష్పాచితం యథా. ౨౩. తత్ర యోధా మహారాజ విచరంతో హ్యభీత
వత్, దృశ్యంతే రుధిరాక్తాంగాః పుష్పితా ఇవ కింశుకాః. ౨౪. మాతంగాశ్చాప్య
దృశ్యంత శరతోమరపీడితాః, పతంతస్తత్ర తత్రైవ ఛిన్నాభ్రసదృశా రణే ౨౫.
గజానీకంమహారాజ వధ్యమానంమహాత్మభిః,వ్యశీర్యత దిశస్సర్వా వాతనున్నా ఘనా
ఇవ.౨౬. తే గజా మేఘసంకాశాః పేతురుర్వ్యాంసమంతతః,వజ్రరుగ్ణా ఇవ విభో పర్వ
తాయుగసంక్షయే.౨౭ హయానాం సాదిభిస్సార్థం పతితానాం మహీతలే, రాశయః
స్మ ప్రదృశ్యంతే గిరిమాత్రాస్తత స్తతః.౨౮. సంజజ్ఞే రణభూమౌ తు పరలోకవహా
నదీ, శోణితోదా రథావర్తా ధ్వజవృక్షాస్థిశర్కరా. ౨౯. భుజనక్రాధనుస్స్రోతాహ
స్తిశైలా హయోపలా, మేదోమజ్జా కర్దమినీ ఛత్రహంసా గదోడుపా. ౩౦.
కవచోష్ణీషసంపన్నా పతాకారుచిరద్రుమా, చక్రచక్రావలీజుష్టా త్రివేణుదండకా
వృతా. ౩౧. శూరాణాం హర్షజననీ భీరూణాం భయవర్ధనీ, ప్రావర్తత నదీ రౌద్రా
కురుసృంజయసంకులా. ౩౨. తాం నదీం పితృలోకాయ వహంతీమతిభైరవామ్
తేరుర్వాహననాభిస్తే శూరాః పరిఘబాహవః. ౩౩. వర్తమానే తథా యుద్ధే
నిర్మర్యాదే విశాంపతే, చతురంగక్షయే ఘోరే పూర్వం దైవాసురోపమే. ౩౪
వ్యక్రోశన్ బాంధవాంశ్చాన్యే తత్ర తత్ర పరంతప, క్రోశద్భిర్బాంధవైశ్చాన్యే
భయార్తా నివవర్తిరే. ౩౫. నిర్మర్యాదే తథా యుద్ధే వర్తమానే భయానకే
అర్జునో భీమసేనశ్చ మోహయాంచక్రతుః పరాన్. ౩౬. సావధ్యమానా మహతీ
సేనా తవ జనాధిప, అముహ్యత్తత్ర తత్రైవ యోషిన్మదవశాదివ. ౩౭. మోహ
యిత్వా చ తాం సేనాం భీమసేనధనంజయౌ, దధ్మతుర్వారిజౌ తత్ర సింహనా
దాంశ్చ నేదతుః. ౩౮. శ్రుత్వైవ తు మహానాదం ధృష్టద్యుమ్నశిఖండినౌ, ధర్మ
రాజం పురస్కృత్య మద్రరాజమభిద్రుతౌ. ౩౯. తత్రాశ్చర్యమపశ్యామ ఘోర
రూపం విశాంపతే, శల్యేన సంగతాశ్శూరా యదయుధ్యంత భాగశః ౪౦
మాద్రీపుత్రౌ తు రభసౌ కృతాస్త్రౌ యుద్ధదుర్మదౌ, అభ్యయాతాం త్వరాయుక్తౌ
జిగీషంతౌ బలం తవ. ౪౧. తతో న్యవర్తత బలం తావకం భరతర్షభ, శరైః ప్రణు
న్నం బహుధా పాండవైర్జితకాశిభిః ౪౨. వధ్యమానా చమూస్సాతు పుత్రాణాం
ప్రేక్షతాం తవ, భేజే దిశో మహారాజ ప్రణున్నా శరవృష్టిభిః. ౪౩. హాహాకారో
మహాన్ జజ్ఞే యోధానాం తవ భారత, తిష్ఠ తిష్ఠేతి చాప్యాసీత్పాండవానాం మహా
త్మనామ్. ౪౪. క్షత్రియాణాం తదాన్యోన్యం సంయుగే జయమిచ్ఛతామ్, ప్రాద్రవ
న్నైవ భగ్నాస్తే పాండవైస్తవ సైనికాః ౪౫. త్యక్త్వా యుద్ధే ప్రియాన్ పుత్రాన్
భ్రాతౄనథ పితామహాన్, మాతులాన్ భాగినేయాంశ్చ తథా సంబంధబాంధ

వాన్. ౪౬. హయాన్ ద్విపాంస్త్వరయంతో యోధా జగ్ముస్సమంతతః, ఆత్మ
త్రాణకృతోత్సాహాస్తావకా భరతర్షభ ౪౭.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - నవమోఽధ్యాయః.

సంజయ ఉవాచ—తత్ప్రభగ్నం బలం దృష్ట్వా మద్రరాజః ప్రతాపవాన్,
ఉవాచ సారథిం తూర్ణం చోదయాశ్వాన్మనోజవాన్. ౧. ఏష తిష్ఠతి వై రాజా
పాండుపుత్రో యుధిష్ఠిరః, ఛత్రేణ ధ్రియమాణేన పాండురేణ విరాజతా. ౨.
అత్ర ప్రాపయ మాం శీఘ్రం పశ్య మే సారథే బలమ్, నసమర్థాహి మే పార్థాః
స్థాతుమద్య పురో యుధి. ౩. ఏవముక్తస్తతః ప్రాయాన్మద్రరాజస్య సారథిః, యత్ర
రాజా సత్యసంధో ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః. ౪. ఆపతత్తచ్చ సహసా పాండవానాం
మహద్బలమ్, దధారైకో రణే శల్యో వేలోద్ధూతమివార్ణవమ్. ౫. పాండవా
నాం బలౌఘస్తు శల్యమాసాద్య మారిష, వ్యతిష్ఠత తదా యుద్ధే సింధోర్వేగ ఇవా
చలమ్. ౬. మద్రరాజం తు సమరే దృష్ట్వా యుద్ధాయధిష్ఠితమ్, కురవస్సంన్యవ
ర్తంత మృత్యుం కృత్వా నివర్తనమ్. ౭. తేషు రాజన్నివృత్తేషు వ్యూఢానీకేషు
భాగశః, ప్రావర్తత మహారౌద్రః సంగ్రామశ్శోణితోదకః. ౮. సమార్ఛచ్చిత్ర
సేనం తు నకులో యుద్ధదుర్మదః, తౌ పరస్పరమాసాద్య చిత్రకార్ముకధారిణౌ. ౯.
మేఘావివ యథోద్వృత్తౌ దక్షిణోత్తరవర్షిణౌ, శరతోయైస్సిషిచతుస్తౌ పరస్పర
మాహవే. ౧౦. నాంతరం తత్ర పశ్యామి పాండవస్యేతరస్య వా, ఉభౌ కృతా
స్త్రౌ బలినౌ రథచర్యావిశారదౌ. ౧౧. పరస్పరవధే యత్తౌ ఛిద్రాన్వేషణతత్పరౌ,
చిత్రసేనస్తు భల్లేన పీతేన నిశితేన చ. ౧౨ నకులస్య మహారాజ ముష్టిదేశేఽచ్ఛినద్
ధనుః, అథైనం ఛిన్నధన్వానం రుక్మపుంఖైశ్శిలాశితైః ౧౩. త్రిభిశ్శరైరసంభ్రాంతో
లలాటే వై సమార్పయత్, హయాంశ్చాస్య శరైస్తీక్ష్ణైః ప్రేషయామాస మృత్యవే.
౧౪. తథా ధ్వజం సారథిం చ త్రిభిస్త్రిభిరపాతయత్, స శత్రుభుజనిర్ముక్తైర్లలాట
స్థైస్త్రిభిశ్శరైః. ౧౫. నకులశ్శుశుభే రాజంస్త్రిశృంగ ఇవ పర్వతః, స ఛిన్నధన్వా వి
రథః ఖడ్గమాదాయ చర్మ చ ౧౬. రథాదవాతరద్వీరః శైలాగ్రాదివ కేసరీ, పద్భ్యా
మాపతతస్తస్య శరవృష్టిం సమాసృజత్. ౧౭. నకులోఽప్యగ్రసత్తాం వై చర్మణా
లఘువిక్రమః, చిత్రసేనరథం ప్రాప్య చిత్రయోధీ జితశ్రమః ౧౮. ఆరురోహ మహా
బాహుః సర్వసైన్యస్య పశ్యతః, సకుండలం సమకుటం సునసం స్వాయతేక్షణమ్. ౧౯.
చిత్రసేనశిరః కాయాదపాహరత పాండవః, స పపాత రథోపస్థే దివాకరసమప్రభః.
౨౦. చిత్రసేనం విశస్తం తు దృష్ట్వా తత్ర మహారథాః, సాధువాదస్వనాంశ్చక్రుః
సింహనాదాంశ్చ పుష్కలాన్. ౨౧. విశస్తం భ్రాతరం దృష్ట్వా కర్ణపుత్రౌ మహారథౌ,

సుషేణస్సత్యసేనశ్చ ముంచంతౌ వివిధాన్ శరాన్. ౨౨. తతోఽభ్యధావతాంతూర్ణం
పాండవం రథినాం వరౌ, జిఘాంసంతౌ యథా నాగం వ్యాఘ్రౌ రాజన్మహావనే.
౨౩. తావభ్యవర్షతాం తీక్ష్ణైర్ద్వావప్యేనం మహారథమ్, శరౌఘాన్ సమ్యగస్యం
తౌ జీమూతౌ సలిలం యథా. ౨౪. సశరైః సర్వతో విద్ధః ప్రహృష్ట ఇవ పాండవః,
అన్యత్కార్ముకమాదాయ రథమారుహ్య వీర్యవాన్. ౨౫. అతిష్ఠత రణే వీరః క్రుద్ధ
రూప ఇవాంతకః, తస్య తౌ భ్రాతరౌ రాజన్ శరైస్సన్నతపర్వభిః. ౨౬. రథం
విశకలీకర్తుం సమారబ్ధౌ విశాం పతే, తతః ప్రహస్య నకులశ్చతుర్భిశ్చతురో
రణే. ౨౭. జఘాన నిశితైర్బాణైః సత్యసేనస్య వాజినః, తతస్సంధాయ
నారాచం రుక్మపుంఖం శిలాశితమ్. ౨౮. ధనుశ్చిచ్ఛేద రాజేంద్ర సత్యసేనస్య
పాండవః, అథాన్యం రథమాస్థాయ ధనురాదాయ చాపరమ్. ౨౯. సత్యసే
నస్సుషేణశ్చ పాండవం పర్యధావతామ్, అవిధ్యత్తావసంభ్రాంతో మాద్రీపుత్రః
ప్రతాపవాన్. ౩౦. ద్వాభ్యాం ద్వాభ్యాం మహారాజ శరాభ్యాం రణమూర్ధని,
సుషేణస్తు తతః క్రుద్ధః పాండవస్య మహద్ధనుః ౩౧ చిచ్ఛేద ప్రహసన్ యుద్ధే
క్షురప్రేణ మహారథః, అథాన్యద్ధనురాదాయ నకులః క్రోధమూర్ఛితః. ౩౨. సుషేణం
పంచభిర్విద్ధ్వా ధ్వజమేకేన చిచ్ఛిదే, సత్యసేనస్య చ ధనుర్హస్తావాపం చ మా
రిష. ౩౩. చిచ్ఛేద తరసా యుద్ధే తత ఉచ్చుక్రుశుర్జనాః, అథాన్యద్ధనురాదాయ
శత్రుఘ్నం భారసాధనమ్. ౩౪. శరైస్సంఛాదయామాస సమంతాత్పాండునందనమ్,
సన్నివార్య తు తాన్ బాణాన్నకులః పరవీరహా. ౩౫. సత్యసేనం సుషేణం చ ద్వా
భ్యాం ద్వాభ్యామవిధ్యత, తావేనం ప్రత్యవిధ్యేతాం పృథక్పృథగజిహ్మగైః. ౩౬.
సారథిం చాస్య రాజేంద్ర శితైర్వివిధతుశ్శరైః, సత్యసేనో రథేషాం తు నకులస్య ధను
స్తథా. ౩౭. పృథక్ఛరాభ్యాం చిచ్ఛేద కృతహస్తః ప్రతాపవాన్, స రథేఽతిరథ
స్తిష్ఠన్ రథశక్తిం పరామృశత్. ౩౮ స్వర్ణదండామకుంఠాగ్రాం తైలధౌతాం
సునిర్మలామ్, లేలిహానామివ విభో నాగకన్యాం మహావిషామ్ ౩౯. సముద్యమ్య
చ చిక్షేప సత్యసేనస్య సంయుగే, సా తస్య హృదయం సంఖ్యే బిభేద శతధా
నృప. ౪౦. సపపాత రథాద్భూమిం గతసత్త్వోఽల్పచేతనః, భ్రాతరం నిహతం
దృష్ట్వా సుషేణః క్రోధమూర్ఛితః. ౪౧. అభ్యవర్షచ్ఛరైస్తూర్ణం పాదాతం పాం
డునందనమ్, చతుర్భిశ్చతురో వాహాన్ ధ్వజం ఛిత్వా తు పంచభిః. ౪౨. త్రిభి
రేవ సారథిం హత్వా కర్ణపుత్రో ననాద హ, నకులం విరథం దృష్ట్వా ద్రౌపదేయో
మహారథః. ౪౩. సుతసోమోఽభిదుద్రావ పరీప్సన్ పితరం రణే, తతోఽధిరుహ్య
నకులస్సుతసోమస్య తం రథమ్. ౪౪. శుశుభే భరతశ్రేష్ఠో గిరిస్థ ఇవ కేసరీ,సోఽన్య

త్కార్ముకమాదాయ సుషేణం సమయోధయత్. ౪౫. తావుభౌ శరవర్షాభ్యాంసమా సాద్యపరస్పరమ్, పరస్పరవధే యత్నం చక్రతుస్సుమహారథౌ. ౪౬. సుషేణస్తు తతఃక్రుద్ధః పాండవం విశిఖై స్త్రిభిః, సుతసోమం చ వింశత్యా బాహ్వోరురసి చార్పయత్. ౪౭. తతః క్రుద్ధో మహారాజ నకులః పరవీరహా, శరై స్తస్య దిశస్సర్వాశ్ఛాదయామాస వేగవాన్. ౪౮. తతో గృహీత్వా తీక్ష్ణాగ్రమర్ధచంద్రం సుతేజనమ్, సవేగయుక్తం చిక్షేప కర్ణపుత్రాయ సంయుగే ౪౯. తస్య తేన శిరఃకాయాజ్జహార నృపసత్తమ, పశ్యతాం సర్వసైన్యానాం తదద్భుతమివాభవత్. ౫౦. సహతః ప్రాపతద్రాజన్నకులేన మహాత్మనా, నదీవేగాదివారుగ్ణ స్తీరజః పాదపో మహాన్. ౫౧. కర్ణపుత్రవధం దృష్ట్వా నకులస్యచ విక్రమమ్, ప్రదుద్రావ భయాత్సేనా తావకీ భరతర్షభ. ౫౨. తాం తు సేనాం మహారాజ మద్రరాజః ప్రతాపవాన్, అపాలయద్రణే శూరః సేనాపతిరరిందమః ౫౩. అభీ స్తస్థౌ మహారాజవ్యవస్థాప్య చ వాహినీమ్, సింహనాదం భృశం కృత్వా ధనుశ్శబ్దంచ దారుణమ్. ౫౪. తావకాస్సమరే రాజన్ రక్షితా దృఢధన్వనా, ప్రత్యుద్యయురరాతీం స్తే సమంతా ద్విగతవ్యథాః. ౫౫. మద్రరాజం మహేష్వాసం పరివార్య సమంతతః, స్థితా రాజన్మహాత్మానో యోద్ధుకామాస్సమంతతః. ౫౬. సాత్యకిర్భీమసేనశ్చ మాద్రీపుత్రౌ చ పాండవౌ, యుధిష్ఠిరం పురస్కృత్య హ్రీనిషేవమరిందమమ్. ౫౭. పరివార్య రణే వీరాః సింహనాదం ప్రచక్రిరే, బాణశబ్దరవాంశ్చోగ్రాన్ క్ష్వేడాశ్చ వివిధా ముహుః ౫౮. తథైవ తావకాస్సర్వే మద్రాధిపతిమంజసా, పరివార్య సుసంరబ్ధాః పునర్యోద్ధుమరోచయన్. ౫౯. తతః ప్రవవృతే యుద్ధం భీరూణాం భయవర్ధనమ్, తావకానాం పరేషాం చ మృత్యుం కృత్వా నివర్తనమ్ ౬౦. యథా దైవాసురం యుద్ధం పూర్వమాసీద్విశాంపతే, అభీతానాం తథా రాజన్ యమరాష్ట్రవివర్ధనమ్. ౬౧. తతః కపిధ్వజో రాజన్ హత్వా సంశప్తకాన్ రణే, అభ్యద్రవతతాం సేనాం కౌరవీం పాండునందనః. ౬౨. తథైవ పాండవాస్సర్వే ధృష్టద్యుమ్నపురోగమాః, అభ్యధావంత తాం సేనాం విసృజంతశ్శితాన్ శరాన్. ౬౩. పాండవైరవకీర్ణానాం సంమోహస్సమజాయత, నచ జజ్ఞురనీకాని దిశో వా విదిశ స్తథా. ౬౪. ఆపూర్యమాణా నిశితైశ్శరైః పాండవచోదితైః, హతప్రవీరా విధ్వస్తా కీర్యమాణా సమంతతః. ౬౫. కౌరవ్యావధ్యతచమూః పాండుపుత్రైర్మహారథైః,తథైవ పాండవీ సేనా శరై రాజన్ సమంతతః.౬౬.రణేఽహన్యత పుత్రైస్తే శతశోఽథ సహస్రశః, తే సేనే భృశసంత్రస్తేవధ్యమానే పరస్పరమ్. ౬౭. వ్యాకులం సమపద్యే

తాం వర్షాసు సరితావివ, ఆవిశేశ తతస్తీవ్రం తావకానాం మహద్భయమ్. ౭౮.
పాండవానాం చ రాజేంద్ర తథాభూతే మహాహవే. ౭౯.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - దశమోఽధ్యాయః.

సంకులయుద్ధమ్.

సంజయ ఉవాచ—తస్మిన్ విలులితే సైన్యే వధ్యమానే పరస్పరమ్, ద్రవమాణేషు యోధేషు నినదత్సుచ దంతిషు. ౧. కూజతాం స్తనతాం చైవ పదాతీనాం మహాహవే, విద్రుతేషు మహారాజ హయేషు బహుధా తదా. ౨. ప్రక్షయే దారుణే జాతే సంహారే సర్వదేహినామ్, నానాశస్త్రసమావాయే వ్యతిషక్తరథద్విపే. 3. హర్షణే యుద్ధశౌండానాం భీరూణాం భయవర్ధనే, గాహమానేషు యోధేషు పరస్పరవధైషిషు. ౪. ప్రాణాదానే మహాఘోరే వర్తమానే దురోదరే, సంగ్రామే ఘోరరూపేతు యమరాష్ట్రవివర్ధనే. ౫. పాండవాస్తావకంసైన్యం వ్యధమంత శితైశ్శరైః, తథైవ తావకా యోధాజఘ్నుః పాండవసైనికాన్. ౬. తస్మింస్తథా వర్తమానే యుద్ధే భీరుభయావహే, పూర్వాహ్ణే చైవ సంప్రాప్తే భాస్కరోదయనం ప్రతి. ౭. లబ్ధలక్ష్యాః పరే రాజన్ రక్షితాశ్చ మహాత్మనా, అయోధయం స్తవ బలం మృత్యుం కృత్వా నివర్తనమ్. ౮. బలిభిః పాండవైర్దృప్తైర్లబ్ధలక్ష్యైః ప్రహారిభిః, కౌరవ్యసీదత్పృతనామృగీవాగ్నిసమాకులా. ౯. తాం దృష్ట్వా సీదతీం సేనాం పంకే గామివ దుర్బలామ్, ఉజ్జిహీర్షుస్తదా శల్యః ప్రాయాత్పాండుచమూం ప్రతి. ౧౦. మద్రరాజస్తు సంక్రుద్ధో గృహీత్వా ధనురుత్తమమ్, అభ్యద్రవత సంగ్రామే పాండవానాతతాయినః. ౧౧. పాండవాశ్చ మహారాజ సమరే జితకాశినః, మద్రరాజం సమాసాద్య వివ్యధుర్నిశితైశ్శరైః. ౧౨. తతశ్శరశతైస్తీక్ష్ణైర్మద్రరాజో మహారథః, అర్దయామాసతాం సేనాం ధర్మరాజస్య పశ్యతః. ౧3. ప్రాదురాసంస్తతో రాజన్ దుర్నిమిత్తాన్యనేకశః, చచాల శబ్దం కుర్వాణా మహీ చాపి సపర్వతా. ౧౪. సదండశూలాదీప్తాగ్రా దీర్యమాణాస్సమంతతః, ఉల్కాభూమిం దివః పేతురాహత్య రవిమండలమ్. ౧౫. మృగాశ్చ మహిషాశ్చాపి పక్షిణశ్చ విశాం పతే, అపసవ్యం తదా చక్రుః సేనాంతే బహుశో నృప. ౧౬. భృగుసూనుధరాపుత్రౌ శశిజేన సమన్వితౌ, చరమం పాండుపుత్రాణాం పురస్తాత్సర్వభూభుజామ్. ౧౭. శస్త్రాగ్రేష్వభవజ్జ్వాలా నేత్రాణ్యాహత్య వర్షతీ, శిరస్స్వలీయత భృశం కాకోలూకాశ్చ కేతుషు. ౧౮. తతస్తద్యుద్ధమత్యుగ్రమభవత్సంఘచారిణామ్, తతస్సర్వాణ్యనీకాని సన్నిపత్య జనాధిప. ౧౯. అభ్యయుః కౌరవా రాజన్ పాండవానామనీకినీమ్, శల్యస్తు శరవర్షేణ వర్షన్నివ సహస్రదృక్. ౨౦. అభ్యవర్ష

దనీనాత్మా కుంతీపుత్రం యుధిష్ఠిరమ్, భీమసేనం శరైశ్చాపి రుక్మపుంఖైశ్శిలాశితైః.
౨౧. ద్రౌపదేయాంస్తథా సర్వాన్మాద్రీపుత్రౌ చ పాండవౌ, ధృష్టద్యుమ్నం చ శైనే
యం శిఖండినమథాపి చ. ౨౨. ఏకైకం దశభిర్బాణైర్వివ్యాధ స మహాబలః, తతో౽
సృజద్బాణవర్షం ఘర్మాంతే మఘవానివ. ౨౩. తతః ప్రభద్రకా రాజన్ సోమకాశ్చ
సహస్రశః, పతితాః పాత్యమానాశ్చ నశ్యంతే శల్యసాయకైః. ౨౪. భ్రమరాణా
మివ వ్రాతాః శలభానామివ వ్రజాః, హ్రాదిన్య ఇవ మేఘేభ్యః శల్యస్య న్యపతన్
శరాః. ౨౫. ద్విరదాస్తురగాశ్చార్తాః పత్తయో రథినస్తథా, శల్యస్యబాణైర్న్య
పతన్ వ్యభ్రమన్ వ్యనదంస్తథా. ౨౬. ఆవిష్ట ఇవ మద్రేశో మన్యునా పౌరుషేణ
చ, ప్రాచ్ఛాదయదరీన్ సంఖ్యే కాలసృష్ట ఇవాంతకః. ౨౭. వినర్దమానో మద్రేశో
మేఘహ్రాదో మహాబలః, సా వధ్యమానా శల్యేన పాండవానామనీకినీ. ౨౮.
అజాతశత్రుం కౌంతేయమభ్యధావద్యుధిష్ఠిరమ్, తాం సమర్ద్య తతస్సంఖ్యే లఘు
హస్తశ్శితైశ్శరైః. ౨౯. శరవర్షేణ మహతా యుధిష్ఠిరమపీడయత్, తమాపతంతం
పత్త్యశ్వైః క్రుద్ధో రాజా యుధిష్ఠిరః. ౩౦. అవారయచ్ఛరైస్తీక్ష్ణైర్మత్తం ద్విపమివాం
కుశైః, తస్య శల్యశ్శరం ఘోరం ముమోచాశీవిషోపమమ్. ౩౧. స నిర్భిద్య మహా
త్మానం వేగేన న్యపతచ్చ గామ్, తతో వృకోదరః క్రుద్ధః శల్యం వివ్యాధ సప్తభిః.
౩౨. పంచభిస్సహదేవస్తు నకులో దశభిశ్శరైః, ద్రౌపదేయాశ్చ శత్రుఘ్నం శూర
మార్తాయనిం శరైః. ౩౩. అభ్యవర్షన్మహావేగం మేఘా ఇవ మహీధరమ్, తతో
దృష్ట్వా తుద్యమానం శల్యం పార్థైస్సమంతతః. ౩౪. కృతవర్మా కృపశ్చైవ సం
క్రుద్ధావభ్యధావతామ్, ఉలూకశ్చ మహావీర్యః శకునిశ్చాపి సౌబలః. ౩౫. సమా
గమ్యాథ శనకై రశ్వత్థామా మహాబలః, తవ పుత్రాశ్చ కార్త్స్న్యేన జుగు
పుశ్శల్యమాహవే. ౩౬. భీమసేనం త్రిభిర్విద్ధ్వా కృతవర్మా శిలీముఖైః, బాణ
వర్షేణ మహతా క్రుద్ధరూపమవారయత్. ౩౭. ధృష్టద్యుమ్నం తతః క్రుద్ధో
బాణవర్షైరపీడయత్, ద్రౌపదేయాంశ్చ శకునిర్యమౌ చ ద్రౌణిరభ్యయాత్.
౩౮. దుర్యోధనో యుధాం శ్రేష్ఠ ఆహవే కేశవార్జునౌ, సమభ్యయాదుగ్రతేజాః
శరైశ్చాప్యహనద్బలీ. ౩౯. ఏవం ద్వంద్వశతాన్యాసంస్త్వదీయానాం పరై
స్సహ, ఘోరరూపాణి చిత్రాణి తత్రతత్ర విశాంపతే. ౪౦. ఋక్షవర్ణాన్ జఘా
నాశ్వాన్ భోజో భీమస్య సంయుగే, సో౽వతీర్య రథోపస్థాద్ధతాశ్వః పాండునందనః.
౪౧. కాలో దండమివోద్యమ్య గదాపాణిరయుధ్యత, ప్రముఖే సహదేవస్య జఘా
నాశ్వాంశ్చ మద్రరాట్. ౪౨. తతశ్శల్యస్య తనయం సహదేవో౽సినావధీత్, గౌత

మః పునరాచార్యో ధృష్టద్యుమ్నమయోధయత్. ౪౩. అసంభ్రాన్త మసం
భ్రాన్తో యత్నవాన్ యత్నవత్తరమ్, ద్రౌపదేయాంస్తథా వీరానేకైకం దశభిశ్శ
రైః. ౪౪. అవిధ్యదాచార్యసుతో నాతిక్రుద్ధస్స్మయన్నివ, పునశ్చ భీమసేనస్య జఘా
నాశ్వాంస్తదాహవే. ౪౫. సోఽవతీర్య రథాత్తూర్ణం హతాశ్వః పాండునందనః,
కాలోదండమివోద్యమ్య గదాం క్రుద్ధో మహాబలః. ౪౬. పోథయామాస తుర
గాన్ రథంచ కృతవర్మణః, కృతవర్మా త్వవప్లుత్య రథాత్తస్మాదపాక్రమత్. ౪౭.
శల్యోఽపి రాజన్ సంక్రుద్ధో నిఘ్నన్ సోమకపాండవాన్, పునరేవ శితైర్బాణై
ర్యుధిష్ఠిరమపీడయత్. ౪౮. తస్య క్రుద్ధో రణే భీమః సందష్టదశనచ్ఛదః, వినాశా
యాభిసంధాయ గదామాదత్త వీర్యవాన్. ౪౯. యమదండప్రతీకాశాం కాల
రాత్రిమివోద్యతామ్, గజవాజిమనుష్యాణాం ప్రాణాంతకరణీమతి. ౫౦. హేమపట్ట
పరిచ్ఛన్నాముల్కాం ప్రజ్వలితామివ, శైక్యాం వ్యాలీమివాత్యుగ్రాం వజ్ర
కల్పామయోమయీమ్. ౫౧. చందనాగరుపంకాక్తాం ప్రమదామీప్సితామివ,
వసామేదోఽస్రదిగ్ధాంగీం జిహ్వాం వైవస్వతీమివ. ౫౨. పటుఘంటాశతరవాం వాసవీ
మశనీమివ, నిర్ముక్తాశీవిషాకారాం పృక్తాం గజమదైరివ. ౫౩. త్రాసనీం రిపుసై
న్యానాం స్వసైన్యపరిహర్షణీమ్, మనుష్యలోకే విఖ్యాతాం గిరిశృంగవిదారిణీమ్.
౫౪. యయా కైలాసభవనే మహేశ్వరసఖం బలీ, ఆహ్వయామాస కౌంతేయః
సంక్రుద్ధమలకాధిపమ్. ౫౫. యయా మాయామయాన్ దృప్తాన్ సుబహూన్
గంధమాదనే, జఘాన గుహ్యకాన్ క్రుద్ధః కల్హారార్థే మహాబలః ౫౬. వార్యమా
ణోఽపిబహుభిర్ద్రౌపద్యాః ప్రియమాస్థితః, తాంవజ్రమణిరత్నౌఘామష్టాస్రింవ
జ్రగౌరవామ్. ౫౭. సముద్యమ్యమహాబాహుశ్శల్యమభ్యద్రవద్రణే, గదయా యు
ద్ధకుశలస్తయా దారుణనాదయా. ౫౮. పోథయామాస శల్యస్య చతురోఽశ్వాన్మ
హాజవాన్, తతశ్శల్యో రణే క్రుద్ధః పీనే వక్షసి తోమరమ్. ౫౯. నిచఖాన నదన్వీ
రో వర్మ భిత్వాస్య సోఽభ్యగాత్, వృకోదరస్త్వసంభ్రాంతస్తమేవోద్ధృత్య తోమర
మ్. ౬౦. యంతారం మద్రరాజస్య నిర్బిభేద తతో హృది, సభిన్నమర్మా రుధిరం
వమన్ విత్రస్తమానసః. ౬౧. పపాతాభిముఖో దీనో మద్రరాజస్త్వపాక్రమత్,
కృతప్రతికృతం దృష్ట్వా శల్యో విస్మితమానసః. ౬౨. గదామాశ్రిత్య ధీరాత్మా
ప్రత్యమిత్రమవైక్షత, తతస్సుమనసః పార్థా భీమసేనమపూజయన్. ౬౩. తద్దృష్ట్వా
కర్మ సంగ్రామే ఘోరమక్లిష్టకర్మణః. ౬౪.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - ఏకాదశోఽధ్యాయః

సంజయఉవాచ.—పతితం ప్రేక్ష్య యంతారం శల్యస్సర్వాయసీం గదామ్ ఆదాయ తరసా రాజం స్తస్థౌ గిరిరివాచలః. ౧. తందీప్తమివ కాలాగ్నిం పాశహస్త మివాంతకమ్, సశృంగమివ కైలాసం సవజ్రమివ వాసవమ్. ౨. సశూలమివ హర్య క్షం వనే మత్తమివ ద్విపమ్, జవేనాభ్యగమద్భీమః ప్రగృహ్య మహతీం గదామ్ 3. తతశ్శంఖప్రణాదస్తుతూర్యాణాం చ సహస్రశః, సింహనాదశ్చ సంజజ్ఞే శూరా ణాం హర్షవర్ధనః. ౪. ప్రేక్షంతస్సర్వతస్తౌ హి యోధా యోధమహాద్విపౌ, తావ కాశ్చ పరే చైవ సాధుసాధ్విత్యపూజయన్. ౫. నహి మద్రాధిపాదన్యో రామా ద్వా యదునందనాత్, సోఢుముత్సహతే వేగం భీమసేనస్య సంయుగే. ౬. తథా మద్రాధిపస్యాపి గదావేగం మహాత్మనః, సోఢుముత్సహతే నాన్యో యుధి యోధో వృకోదరాత్. ౭. తౌ వృషావివ నర్దంతౌ మండలాని విచేరతుః, ఆవల్గితౌ గదాహ స్తౌ మద్రరాజవృకోదరౌ. ౮. మండలావర్తమార్గేషు గదావిహరణేషు చ, నిర్వి శేషమభూద్యుద్ధం తయోః పురుషసింహయోః. ౯. తప్తహేమమయైశ్శుభ్రైర భూద భయవర్ధనీ, అగ్నిజ్వాలైరివావిద్ధా పట్టైశ్శల్యస్య సా గదా. ౧౦. తథైవ చ రతో మార్గాన్మండలేషు మహాత్మనః, విద్యుదభ్రప్రతీకాశా భీమస్య శుశుభే గదా ౧౧. తాడితా మద్రరాజేన భీమస్య గదయా గదా, దహ్యమానేవ భో రాజన్ ససృజే పావకార్చిషః. ౧౨. తథా భీమేన శల్యస్య తాడితా గదయా గదా, అం గారవర్షం ముంచంతీ తదద్భుతమివాభవత్. ౧౩. దంతైరివ మహానాగౌ శృంగై రివ మహర్షభౌ, తోత్త్రైరివ తదాన్యోన్యం గదాగ్రాభ్యాం నిజఘ్నతుః. ౧౪. తౌ గదానిహతైర్గాత్రైః క్షణేన రుధిరోక్షితౌ, ప్రేక్షణీయతరావాస్తాం పుష్పితావివ కింశుకౌ. ౧౫. గదయా మద్రరాజేన సవ్యదక్షిణమాహతః, భీమసేనో మహాబా హుర్న చచాలాచలోపమః. ౧౬. తథా భీమగదావేగై స్తాడ్యమానో ముహుర్ము హుః, శల్యో నవివ్యథే రాజన్ దంతినేవ మహాగిరిః. ౧౭. శుశ్రువే దిక్షు సర్వాసు తయోః పురుషసింహయోః, గదానిపాతసంహ్రాదో వజ్రయోరివ నిస్వనః. ౧౮. నివృ త్య తు మహావీర్యౌ సముచ్ఛ్రితగదావుభౌ, పునరంతరమార్గస్థౌ మండలాని విచే రతుః. ౧౯. అథాభ్యేత్య పదాన్యష్టౌ సన్నిపాతోఽభవత్తయోః, ఉద్యమ్య లోహ దండాభ్యామతిమానుషకర్మణోః. ౨౦. ప్రార్థయానౌ తదాన్యోన్యం మండలాని విచేరతుః, క్రియావిశేషం కృతినౌ దర్శయామాసతుస్తదా. ౨౧. అథోద్యమ్య గదే ఘోరే సశృంగావివ పర్వతౌ, తావాజఘ్నతురన్యోన్యం యథాభూమి చ చలౌ. ౨౨. తౌ పరస్పరసంరంభాద్గదాభ్యాం భృశవిక్షతౌ, యుగపత్పేతతుర్వీరావు భావింద్రధ్వజావివ. ౨౩. ఉభయోస్సేనయోర్వీరా స్తదాహాహాకృతోఽభవన్, భృ

మర్మాణ్యభిహతావుభౌ వాస్తాం సువిహ్వలౌ. ౨౪. తతస్స్వరథమారోప్య మద్రాణా
మృషభం బలీ, అపోవాహ కృపశ్శల్యం తూర్ణమాయోధనాదథ. ౨౫. క్షీబవద్వి
హ్వలత్వాత్తు నిమేషాత్పునరుత్థితః, భీమసేనో గదాపాణిః సమాహ్వయత మద్రప
మ్. ౨౬. తతస్తు తావకాశ్శూరా నానాశస్త్రసమాయుతాః, నానావాదిత్రశబ్దేన
పాండుసేనామయోధయన్. ౨౭. భుజావుచ్ఛ్రిత్య శస్త్రంచ శబ్దేన మహతా తతః,
అభ్యద్రవన్మహారాజ దుర్యోధనపురోగమాః. ౨౮. తదనీకమభిప్రేక్ష్య తతస్తే పాం
డునందనాః, ప్రయయుస్సింహనాదేన దుర్యోధనపురోగమాన్. ౨౯. తేషామాప
తతాం తూర్ణం పుత్రస్తే భరతర్షభ, ప్రాసేన చేకితానం వై వివ్యాధ హృదయే భృ
శమ్. ౩౦. స పపాత రథోపస్థే తవ పుత్రేణ తాడితః, రుధిరౌఘపరిక్లిన్నః ప్రవిశ్య
విపులం తమః. ౩౧. చేకితానం హతం దృష్ట్వా పాండవానాం మహారథాః, అసక్త
మభ్యవర్షంత శరవర్షాణి భాగశః. ౩౨. తావకానామనీకేషు పాండవా జితకాశినః,
వ్యచరంత మహారాజ ప్రేక్షణీయాస్సమంతతః. ౩౩. కృపశ్చ కృతవర్మా చ సౌబల
శ్చ మహాబలః, అయోధయన్ ధర్మరాజం మద్రరాజపురస్కృతాః. ౩౪. భారద్వా
జస్య హంతారం భూరివీర్యపరాక్రమమ్, దుర్యోధనో మహారాజ ధృష్టద్యు
మ్నమయోధయత్. ౩౫. త్రిసాహస్రా రథా రాజంస్తవ పుత్రేణ చోదితాః,
అయోధయంత విజయం ద్రోణపుత్రపురస్కృతాః. ౩౬. విజయే ధృతసంక
ల్పాస్సమరే త్యక్తజీవితాః, ప్రావిశంస్తావకా రాజన్ హంసా ఇవ మహత్సరః.
౩౭. తతో యుద్ధమభూద్ఘోరం పరస్పరవధైషిణామ్, అన్యోన్యవధసంయుక్త
మన్యోన్యప్రీతివర్ధనమ్. ౩౮. తస్మిన్ ప్రవృత్తే సంగ్రామే రాజన్వీరవరక్షయే,
అనిలేనేరితం ఘోరముత్తస్థౌ పార్థివం రజః. ౩౯. శ్రవణాన్నామధేయానాం
పాండవానాం చ కీర్తనాత్, పరస్పరం విజానీమో యదయుధ్యన్నభీతవత్. ౪౦.
తద్రజః పురుషవ్యాఘ్ర శోణితేన ప్రశామితమ్, దిశశ్చ విమలా జగ్ముస్తస్మింస్తమసి
శామితే. ౪౧. తథా ప్రవృత్తే సంగ్రామే ఘోరే భీరుభయానకే, తావకానాం పరే
షాం చ నాసీత్కశ్చిత్పరాఙ్ముఖః. ౪౨. బ్రహ్మలోకపరా భూత్వా ప్రార్థయంతో
జయం యుధి, సుయుద్ధేన పరాక్రాంతా నరాస్స్వర్గమభీప్సవః. ౪౩. భర్తృపిండ
విమోక్షార్థం భర్తృకార్యే వినిశ్చితాః, స్వర్గసంసక్తమనసో యోధా యుయుధిరే
తదా. ౪౪. నానారూపాణి శస్త్రాణి విసృజంతో మహారథాః, అన్యోన్యమభిగ
ర్జంతః ప్రహరంతః పరస్పరమ్. ౪౫. హత విధ్యత గృహ్ణీత ప్రహరధ్వం నికృంతత,
ఇతిస్మ వాచశ్శ్రూయంతే తవ తేషాం చ వై బలే. ౪౬. తతశ్శల్యో
మహారాజ ధర్మరాజం యుధిష్ఠిరమ్, వివ్యాధ నిశితైర్బాణైర్హంతుకామో

మహారథమ్. ౪౭. తస్య పార్థో మహారాజ నారాచానైర్వ చతుర్దశ, మర్మాణ్యుద్దిశ్య మర్మజ్ఞో నిచఖాన హసన్నివ. ౪౮. ప్రావార్య పాండవం బాణైర్హంతుకామో మహాయశాః, వివ్యాథ సమరే క్రుద్ధో బహుభిః కంకపత్రిభిః. ౪౯ అథ భూయో మహారాజ శరేణానతపర్వణా, యుధిష్ఠిరం సమాజఘ్నే సర్వసైన్యస్య పశ్యతః. ౫౦. ధర్మరాజోఽపి సంక్రుద్ధో మద్రరాజం మహాయశాః,వివ్యాథ నిశితైర్బాణైః కంకబర్హిణవాజితైః. ౫౧ చంద్రసేనం చ సప్తత్యా సూతం చ నవభిశ్శరైః, ద్రుమసేనం చతుష్షష్ట్యా నిజఘాన మహారథః. ౫౨. చక్రరక్షే హతే శల్యః పాండవేన మహాత్మనా, నిజఘాన తతో రాజంశ్చేదీనైర్వ పంచవింశతిమ్. ౫౩. సాత్యకిం పంచవింశత్యా భీమసేనం చ సప్తభిః, మాద్రీపుత్రౌ శతేనాజౌ వివ్యాథ నిశితైశ్శరైః. ౫౪. ఏవం విచరతస్తస్య సంగ్రామే రాజసత్తమ,సంప్రైషయచ్ఛితాన్ పార్థః శరానాశీవిషోపమాన్. ౫౫. ధ్వజాగ్ర్యం చాస్య సమరే కుంతీపుత్రో యుధిష్ఠిరః, ప్రముఖే వర్తమానస్య భల్లేనాహరద్రథాత్. ౫౬. పాండుపుత్రేణ వై తస్య కేతుశ్ఛిన్నో మహాహవే, నిపతంతమపశ్యామ గిరిశృంగమివాహతమ్ ౫౭. ధ్వజం నిపతితం దృష్ట్వా పాండవం చ వ్యవస్థితమ్, సంక్రుద్ధో మద్రరాజోఽభూచ్ఛరవర్షం ముమోచహ ౫౮. శల్యస్సాయకవర్షేణ పర్జన్య ఇవ వృష్టిమాన్, అభ్యవర్షదమేయాత్మా క్షత్రియాన్ క్షత్రియర్షభః. ౫౯ సాత్యకిం భీమసేనం చ మాద్రీపుత్రౌ చ పాండవౌ, ఏకైకం పంచభిర్విద్ధ్వా యుధిష్ఠిరమపీడయత్. ౬౦. తతో బాణమయం జాలం వితతం పాండవోరసి, అథాపశ్యం మహారాజ మేఘజాలమివోద్గతమ్. ౬౧. తస్య శల్యో రణే క్రుద్ధో బాణైస్సన్నతపర్వభిః, ప్రచ్ఛాదయామాస దిశః ప్రదిశశ్చ మహారథః. ౬౨. తతో యుధిష్ఠిరో రాజా బాణజాలేన పీడితః, బభూవ హతవిక్రాంతో జంభో వృత్రహణా యథా. ౬౩.

ఇతి శల్యపర్వణి - ద్వాదశోఽధ్యాయః.

శల్యయుద్ధమ్.

సంజయ ఉవాచ—పీడితే ధర్మరాజే తు మద్రరాజేన మారిష, సాత్యకిర్భీమసేనశ్చ మాద్రీపుత్రౌ చ పాండవౌ. ౧. పరివార్య రథైశ్శల్యం పీడయామాసురాహవే, తమేకం బహుభిర్దృష్ట్వా పీడ్యమానం మహారథైః. ౨. సాధువాదో మహాన్ జజ్ఞే సిద్ధాశ్చాసన్ ప్రహర్షితాః, ఆశ్చర్యమిత్యభాషంత మునయశ్చాపి సంగతాః. ౩. భీమసేనో రణే శల్యం శల్యభూతం పరాక్రమే, ఏకేన విద్ధ్వా బాణేన పునర్వివ్యాథ సప్తభిః. ౪. సాత్యకిశ్చ శతేనైవ ధర్మపుత్రపరీప్సయా, మద్రేశ్వరమథాకీర్య సింహనాదమథానదత్. ౫. నకులః పంచభిశ్చైనం సహదేవశ్చ సప్తభిః, విద్ధ్వా తం తు తతస్తూర్ణం పునర్వివ్యాథ పంచభిః. ౬. సతు శూరో రణే యత్తః

పీడితస్తైర్మహారథైః, వికృష్య కార్ముకం ఘోరం వేగఘ్నం భారసాధనమ్. ౭. సాత్యకిం పంచవింశత్యా శల్యో వివ్యాథ మారిష, భీమసేనం త్రిసప్తత్యా నకులం సప్తభిస్తథా. ౮. తతస్సవిశిఖం చాపం సహదేవస్య ధన్వినః, ఛిత్వా భల్లేన సమరే విద్ధ్వా చైనం త్రిసప్తభిః. ౯ సహదేవస్తు సమరే మాతులం భూరివర్చసమ్, సజ్యమన్యద్ధనుః కృత్వా పంచభిస్సమతాడయత్. ౧౦. శరైరాశీవిషాకారైర్జ్వలజ్జ్వలనసన్నిభైః, సారథిం చాస్య సమరే శరేణానతపర్వణా. ౧౧. వివ్యాథ భృశసంక్రుద్ధస్తం చ భూయస్త్రిభిశ్శరైః, భీమసేనస్తు సప్తత్యా సాత్యకిర్నవభిశ్శరైః. ౧౨. ధర్మరాజస్తథా షష్ట్యా గాత్రే శల్యం సమార్పయత్, తతశ్శల్యో మహారాజ నిర్విద్ధస్తైర్మహారథైః. ౧౩ సుస్రావ రుధిరం గాత్రైర్గైరికం పర్వతో యథా, తాంశ్చ సర్వాన్ మహేష్వాసాన్ పంచభిః పంచభిశ్శరైః. ౧౪. వివ్యాథ తరసా రాజంస్తదద్భుతమివాభవత్, తతో పరేణ భల్లేన ధర్మపుత్రస్య మారిష. ౧౫. ధనుశ్చిచ్ఛేద సమరే సజ్యం సతు మహారథః, అథాన్యద్ధనురాదాయ ధర్మపుత్రో మహారథః. ౧౬. సాశ్వసూతధ్వజరథం శల్యం ప్రాచ్ఛాదయచ్ఛరైః, సఛాద్యమానస్సమరే ధర్మపుత్రస్య సాయకైః. ౧౭. యుధిష్ఠిరమథావిధ్యద్దశభిర్నిశితైశ్శరైః, సాత్యకిస్తు తతః క్రుద్ధో ధర్మపుత్రే శరార్దితే. ౧౮. మద్రాణామధిపం శూరం శరౌఘైస్సమవారయత్, ససాత్యకేః ప్రచిచ్ఛేద క్షురప్రేణ మహద్ధనుః. ౧౯. భీమసేనముఖాంస్తాంశ్చ త్రిభిస్త్రిభిరతాడయత్, తస్య క్రుద్ధో మహారాజ సాత్యకిస్సత్యవిక్రమః. ౨౦. తోమరం ప్రేషయామాస స్వర్ణదండం మహాధనమ్, భీమసేనోఽథ నారాచం జ్వలంతమివ పన్నగమ్. ౨౧. నకులస్సమరే శక్తిం సహదేవో గదాం శుభామ్, ధర్మరాజశ్శతఘ్నీం చ జిఘాంసుశ్శల్యమాహవే. ౨౨. తానాపతతఏవాశు పంచానాం వై భుజచ్యుతాన్, వారయామాస సమరే శస్త్రసంఘాన్ సమద్రరాట్. ౨౩. సాత్యకిప్రహితం శల్యో భల్లైశ్చిచ్ఛేద తోమరమ్, భీమేనప్రహితం చాపిశరంకనకభూషణమ్. ౨౪. ద్విధా చిచ్ఛేద సమరే కృతహస్తః ప్రతాపవాన్, నకులప్రేరితాం శక్తిం హేమదండాం భయావహామ్. ౨౫. గదాం చ సహదేవేన శరౌఘైస్సమవారయత, శరాభ్యాం చ శతఘ్నీం తాం రాజ్ఞశ్చిచ్ఛేద భారత. ౨౬. పశ్యతాం పాండుపుత్రాణాం సింహనాదం ననాద చ, నామృష్యత్తత్ర శైనేయః శత్రోర్విజయమాహవే. ౨౭. అథాన్యద్ధనురాదాయ సాత్యకిః క్రోధమూర్ఛితః, ద్వాభ్యాం మద్రేశ్వరం విద్ధ్వా సారథిం చ త్రిభిశ్శరైః. ౨౮. తతశ్శల్యో మహారాజ సర్వాంస్తాన్ దశభిశ్శరైః, వివ్యాథ సుభృశం క్రుద్ధస్తోత్రైరివ మహాద్విపాన్. ౨౯. తే వార్యమాణాస్సమరే మద్రరాజ్ఞా మహారథాః, న శేకుః ప్రముఖే స్థాతుం త

స్య శత్రునిషూదనాః. ౩౦. తతో దుర్యోధనో రాజా దృష్ట్వా శల్యస్య విక్రమమ్, నిహతాన్ పాండవాన్మేనే పాంచాలానథ సృంజయాన్. ౩౧. తతో రాజన్మహాబాహుః భీమసేనః ప్రతాపవాన్, సంత్యజ్య మనసా ప్రాణాన్మద్రాధిపమయోధయత్. ౩౨. నకులస్సహదేవశ్చ సాత్యకిశ్చ మహాబలః, పరివార్య తతశ్శల్యం సమంతాద్వ్యకిరన్ శరైః. ౩౩. సచతుర్భిర్మహేష్వాసైః పాండవానాం మహారథైః, వృతస్తాన్ యోధయామాస మద్రరాజః ప్రతాపవాన్. ౩౪ తస్య ధర్మసుతో రాజన్ క్షురప్రేణ మహాహవే, చక్రరక్షం జఘానాశు మద్రరాజస్య పార్థివః. ౩౫. తస్మింస్తు నిహతే శూరే చక్రరక్షే మహారథే, మద్రరాజోఽతిబలవాన్ సైనికాంస్త్వాకిరచ్ఛరైః. ౩౬. సమాచ్ఛన్నాంస్తతస్తాంస్తు రాజన్వీక్ష్య స సైనికాన్, చింతయామాస సమరే ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః ౩౭. కథం నూనం భవేత్సత్యం తన్మాధవవచో మహత్, న హి క్రుద్ధో రణే రాజన్ క్షపయేత బలం మమ ౩౮. తతస్సరథనాగాశ్వాః పాండవాః పాండుపూర్వజ, మద్రేశ్వరం సమాసేదుః పీడయంతస్సమంతతః. ౩౯. నానాశస్త్రౌఘబహులాం శరవృష్టిం సముత్థితామ్, వ్యధమత్సమరే రాజా మహాభ్రాణీవ మారుతః ౪౦. తతః కనకపుంఖాం తాం శల్యక్షిప్తాం వియద్గతామ్, శరవృష్టిమపశ్యామ శలభానామివాయతిమ్. ౪౧. తే శరా మద్రరాజేన ప్రేషితా రణమూర్ధని, సంపతంతస్స్మ దృశ్యంతే శకునానాం వ్రజా ఇవ. ౪౨ మద్రరాజధనుర్ముక్తైశ్శరైః కనకభూషణైః, నిరంతరమివాకాశం సంబభూవ జనాధిప ౪౩. న పాండవానాం నాస్మాకం తత్ర కశ్చిదదృశ్యత, బాణాంధకారే మహతి కృతే తత్ర మహాహవే. ౪౪. మద్రరాజేన బలినా లాఘవాచ్ఛరవృష్టిభిః, లోడ్యమానం తథా దృష్ట్వా పాండవానాం బలార్ణవమ్. ౪౫. విస్మయం పరమం జగ్ముర్దేవగంధర్వదానవాః, స తు తాన్ సర్వతో యత్నాచ్ఛరైస్సంపీడ్య మారిష. ౪౬. ధర్మరాజమవచ్ఛాద్య సింహవద్వ్యనదన్ముహుః, తే ఛన్నాస్సమరే తేన పాండవానాం మహారథాః ౪౭. న శేకుస్తే తదా యుద్ధే ప్రత్యుద్యాతుం మహారథమ్, ధర్మరాజపురోగాస్తు భీమసేనముఖా రథాః. ౪౮. నజహుస్సమరే శూరం శల్యమాహవశోభినమ్. ౪౯.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - త్రయోదశోఽధ్యాయః.

సంకులయుద్ధమ్.

సంజయ ఉవాచ.—అర్జునో ద్రౌణినా విద్ధో యుద్ధే బహుభిరాయసైః, తస్య చానుచరైశ్శూరైస్త్రిగర్తానాం మహారథైః. ౧. ద్రౌణిం వివ్యాథ సమరే త్రిభిరేవ శిలీముఖైః, తథేతరాన్మహేష్వాసాన్ ద్వాభ్యాం ద్వాభ్యాం ధనంజయః. ౨. భూ

యశ్చైవ మహారాజ శరవర్షైరవాకిరత్, శరకంటకితాస్తే తు తావకా భరతర్షభ. 3. న జహుః పార్థమాసాద్య తాడ్యమానాశ్శితైశ్శరైః, అర్జునం రథవంశేన ద్రోణపుత్రపురోగమాః. ౪. అయోధయంత సమరే పరివార్య మహారథాః, తైస్తుతీక్ష్ణా శ్శరా రాజన్ కార్తస్వరవిభూషితాః. ౫. అర్జునస్య రథోపస్థం పూరయామాసురంజసా, తథా కృష్ణౌ మహేష్వాసౌ వృషభౌ సర్వధన్వినామ్. ౬. శరైర్వీక్ష్యవితున్నాంగౌ ప్రహృష్టౌ యుద్ధదుర్మదాః, కూబరం రథచక్రాణి ఈషాయోక్త్రాణి వై విభో. ౭. యుగం చైవానుకర్షం చ శరభూతమభూత్తదా, నైతాదృశం దృష్టపూర్వం రాజన్నైవం చ నశ్రుతమ్. ౮. యాదృశం తత్ర పార్థస్య తావకాస్సంప్రచక్రిరే, సరథస్సర్వతో భాతి చిత్రపుంఖైశ్శితైశ్శరైః ౯. ఉల్కాశతైస్సంప్రదీప్తం విమానమివ భూతలే, తతోఽర్జునో మహారాజ శరైస్సన్నతపర్వభిః. ౧౦. అవాకిరత్తాంపృతనాం మేఘోవృష్ట్యాయథాచలమ్, తే వధ్యమానాస్సమరే పార్థనామాంకితైశ్శరైః. ౧౧. పార్థభూతి మమన్యంత ప్రేక్షమాణాస్తథావిధమ్, క్రోధోద్ధూతశరజ్వాలో ధనుశ్శబ్దానిలో మహాన్. ౧౨. సైన్యేంధనం దదాహాశు తావకం పార్థపావకః, చక్రాణాం పతతాం వాపి యుగానాం చ ధరాతలే. ౧౩. తూణీరాణాం పతాకానాం ధ్వజానాం చ రథైస్సహ, ఈషాణామనుకర్షాణాం త్రివేణూనాం చ భారత. ౧౪. అక్షాణామథ యోక్త్రాణాం ప్రతోదానాం చ సర్వశః, శిరసాం పతతాం చాపి కుండలోష్ణీషధారిణామ్. ౧౫. భుజానాం చ మహాభాగస్కంధానాం చ సమంతతః, ఛత్రాణాం వ్యజనైస్సార్ధం మకుటానాం చరాశయః. ౧౬. సముదృశ్యంత పార్థస్య రథమార్గేషు భారత, తతః క్రుద్ధస్య పార్థస్య రథమార్గే విశాంపతే. ౧౭. అగమ్యరూపాపృథివీ మాంసశోణితకర్దమా, బభూవభరతశ్రేష్ఠ రుద్రస్యాక్రీడనంయథా. ౧౮. భీరూణాంత్రాసజననంశూరాణాం హర్షవర్ధనమ్, హత్వా తు సమరే పార్థః సహస్రే ద్వే పరంతపః. ౧౯. రథానాం సవరూథానాం విధూమోఽగ్నిరివోజ్జ్వలన్, యథా హి భగవానగ్నిర్జగద్దగ్ధ్వా చరాచరమ్. ౨౦. విధూమో దృశ్యతే రాజంస్తథా పార్థో ధనంజయః, ద్రౌణిస్తు సమరే దృష్ట్వా పాండవస్య పరాక్రమమ్. ౨౧. రథేనాతిపతాకేన పాండవం ప్రత్యవారయత్, తావుభౌ పురుషవ్యాఘ్రౌ తావుభౌ ధన్వినాం వరౌ. ౨౨ సమీయతుస్తదాన్యోన్యం పరస్పరవధైషిణౌ, తయోరాసీన్మహారాజ బాణవర్షం సుదారుణమ్. ౨౩. జీమూతయోర్యథా వృష్టిస్తపాంతే భరతర్షభ, అన్యోన్యస్పర్ధినౌ తౌ తు శరైస్సన్నతపర్వభిః. ౨౪. తతక్షతుస్తదాన్యోన్యం శృంగాభ్యాం వృషభావివ, తయోర్యుద్ధం మహారాజ చిరం సమమివాభవత్. ౨౫. శస్త్రాణాం సంగమశ్చైవ

ఘోరస్తత్రాభవత్పునః, తతోఽర్జునం ద్వాదశభీ రుక్మపుంఖైస్సుతేజనైః ౨౬. వాసు
దేవం చ దశభిర్వివ్యాధ భరతర్షభ, తతః ప్రహస్య బీభత్సుర్వ్యాక్షిపద్గాండివం
ధనుః. ౨౭. మానయిత్వా ముహూర్తం తు గురుపుత్రం మహాహవే, వ్యశ్వసూ
తరథం చక్రే సవ్యసాచీ పరంతపః. ౨౮. మృదుపూర్వం తతశ్చైనం పునః పునర
తాడయత్, హతాశ్వే తు రథే తిష్ఠన్ ద్రోణపుత్రస్తదాస్మయన్. ౨౯. ముసలం
పాండుపుత్రాయ చిక్షేప పరిఘోపమమ్, తమాపతంతం సహసా హేమపట్టవిభూ
షితమ్. ౩౦. చిచ్ఛేద సప్తధా వీరః పార్థశ్శత్రునిబర్హణః, సచ్ఛిన్నం ముసలం
దృష్ట్వా ద్రౌణిః పరమకోపనః. ౩౧. ఆదదే పరిఘం ఘోరం నగేంద్రశిఖరోపమమ్,
చిక్షేప చైవ పార్థాయ ద్రౌణిర్యుద్ధవిశారదః. ౩౨. తమంతకమివ క్రుద్ధం పరిఘం
వీక్ష్య పాండవః, అర్జునస్త్వరితో జఘ్నే పంచభిస్సాయకోత్తమైః. ౩౩. సచ్ఛిన్నః
పతితో భూమౌ పార్థబాణైర్మహాహవే, ద్రాపయన్ పృథివీంద్రాణాం మనాంసీవ
చ భారత. ౩౪. తతో పరైస్త్రిభిర్భల్లైర్ద్రౌణిం వివ్యాధ పాండవః, సోఽతివిద్ధో బల
వతా పార్థేన సుమహాత్మనా. ౩౫. నాకంపత తతో ద్రౌణిః పౌరుషే స్వే వ్యవస్థితః,
సురథం తు తతో రాజన్ భారద్వాజో మహారథః. ౩౬. అవాకిరచ్ఛరవ్రాతైః సర్వ
క్షత్రస్య పశ్యతః, తతస్తు సురథో హ్యాజౌ పాంచాలానాం మహారథః ౩౭. రథేన
మేఘఘోషేణ ద్రౌణిమేవాభ్యధావత, వికర్షన్వై ధనుశ్శ్రేష్ఠం సర్వభారసహం
దృఢమ్. ౩౮. జ్వలనాశీవిషనిభైః శరైశ్చైనమవాకిరత్, సురథం వీక్ష్య సంక్రుద్ధ
మాపతంతం మహారథమ్. ౩౯. చుకోప సమరే ద్రౌణిర్దండాహత ఇవోరగః, త్రిశి
ఖాం భ్రుకుటీం కృత్వా సృక్కిణీ పరిసంలిహన్. ౪౦. ఉద్వీక్ష్య సురథం కోపాద్ధను
ర్జ్యామవమృజ్య చ, ముమోచ తీక్ష్ణం నారాచం యమదండోపమద్యుతిమ్. ౪౧.
స తస్య హృదయం భిత్వా ప్రవివేశాతివేగితః, శక్రాశనిరివోత్సృష్టో విదార్య ధర
ణీతలమ్ ౪౨. తతస్సపతితో భూమౌ నారాచేన సమాహతః, వజ్రేణ చ యథా
శృంగం పర్వతస్యేవ దీర్యతః. ౪౩. తస్మిన్ వినిహతే వీరే ద్రోణపుత్రః ప్రతాపవాన్,
ఆరురోహ రథం తూర్ణం తమేవ రథినాం వరః. ౪౪. తతస్సజ్జో మహారాజ ద్రౌణి
రాహవదుర్మదః, అర్జునం యోధయామాస సంశప్తకవృతో రణే. ౪౫ తత్ర యు
ద్ధం మహచ్చాసీదర్జునస్య పరైస్సహ, మధ్యం దినగతే సూర్యే యమరాష్ట్రవివర్ధ
నమ్. ౪౬. తత్రాశ్చర్యమపశ్యామ దృష్ట్వా తేషాం పరాక్రమమ్, యదేకో యుగ
పద్వీరాన్ సమయోధయదర్జునః. ౪౭. విమర్దస్సుమహానాసీదేకస్య బహుభిస్సహ,
శతక్రతోర్యథా పూర్వం మహత్యా దైత్యసేనయా. ౪౮.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - చతుర్దశోఽధ్యాయః.

సంజయ ఉవాచ—దుర్యోధనో మహారాజ ధృష్టద్యుమ్నశ్చ పార్షతః చక్రతుస్సుమహద్యుద్ధం శరశక్తిసమాకులమ్ ౧. తయోరాసన్మహారాజ శరధారాస్సహస్రశః, అంబుదానాం యథా కాలే జలధారాస్సమంతతః. ౨. రాజా చ పార్షతం విద్ధ్వా శరైః పంచభిరాశుగైః, ద్రోణహంతారముగ్రేషుం పునర్వివ్యాధ సప్తభిః. ౩. ధృష్టద్యుమ్నస్తు సమరే బలవాన్ దృఢవిక్రమః, సప్తత్యా విశిఖానాం వై దుర్యోధనమపీడయత్. ౪. పీడితం వీక్ష్య రాజానం సోదర్యా భరతర్షభ మహత్యా సేనయా సార్ధం పరివవ్రుస్స్మ పార్షతమ్. ౫ స తైః పరివృతశ్శూరస్సర్వతోఽతిరథైర్భృశమ్, వ్యచరత్సమరే రాజన్ దర్శయన్నస్త్రలాఘవమ్. ౬. శిఖండీ కృతవర్మాణం గౌతమం చ మహారథమ్, ప్రభద్రకైస్సమాయుక్తో యోధయామాస ధన్వినౌ. ౭. తత్రాపి సుమహద్యుద్ధం ఘోరరూపం విశాంపతే, ప్రాణాన్ సంత్యజతాం యుద్ధే ప్రాణద్యూతాభిదేవనే. ౮. శల్యస్సాయకవర్షాణి విముంచన్ సర్వతో దిశమ్, పాండవాన్ పీడయామాస ససాత్యకివృకోదరాన్. ౯. తథా తౌ చ యమౌ యుద్ధే యమతుల్యపరాక్రమౌ, యోధయామాస రాజేంద్ర వీర్యేణాస్త్రబలేన చ. ౧౦. శల్యసాయకనున్నానాం పాండవానాం మహామృధే, త్రాతారం నాభ్యగచ్ఛంత కేచిత్తత్ర మహారథాః. ౧౧. తతస్తు నకులశ్శూరో ధర్మరాజే ప్రపీడితే, అభిదుద్రావ వేగేన మాతులం మాద్రినందనః. ౧౨. సంఛాద్య సమరే వీరం నకులః పరవీరహా, వివ్యాధ చైనం దశభిః స్మయమానః స్తనాంతరే. ౧౩. సర్వపారశవైర్బాణైః కర్మారపరిమార్జితైః, స్వర్ణపుంఖైశ్శిలాధౌతైర్ధనుర్యంత్రప్రచోదితైః. ౧౪. శల్యస్తు పీడితస్తేన స్వస్రీయేణ మహాత్మనా, నకులం పీడయామాస పత్రిభిర్నతపర్వభిః. ౧౫. తతో యుధిష్ఠిరో రాజా భీమసేనోఽథ సాత్యకిః, సహదేవశ్చ మాద్రేయో మద్రరాజముపాద్రవన్. ౧౬. తానాపతత ఏవాశు పూరయాణాన్ రథస్వనైః, దిశశ్చ ప్రదిశశ్చైవ కంపయానాంశ్చ మేదినీమ్. ౧౭. ప్రతిజగ్రాహ సమరే సేనాపతిరమిత్రజిత్, యుధిష్ఠిరం త్రిభిర్విద్ధ్వా భీమసేనం చ పంచభిః. ౧౮. సాత్యకిం చ శతేనాజౌ సహదేవం త్రిభిశ్శరైః, తతస్తు సశరం చాపం నకులస్య మహాత్మనః. ౧౯. మద్రేశ్వరః క్షురప్రేణ తదాచిచ్ఛేద మారిష, తదశీర్యత విచ్ఛిన్నం ధనుశ్శల్యస్య సాయకైః. ౨౦. అథాన్యద్ధనురాదాయ మాద్రీపుత్రో మహారథః, మద్రరాజరథం తూర్ణం పూరయామాస పత్రిభిః ౨౧. యుధిష్ఠిరస్తు మద్రేశం సహదేవశ్చ మారిష, దశభిర్దశభిర్బాణైరురస్యేనమవిధ్యతామ్. ౨౨. భీమసేనస్తు తం షష్ట్యా సాత్యకిర్దశభిశ్శరైః, మద్రరాజమభిద్రుత్య జఘ్నతుః కంకపత్రిభిః ౨౩ మద్రరాజస్తతః క్రుద్ధస్సాత్యకిం

నవభిశ్శరైః, వివ్యాధ భూయస్స్తత్వా శరాణాం నతపర్వణామ్. ౨౪. అథాస్య
సశరం చాపం ముష్టౌ చిచ్ఛేద మారిష, హయాంశ్చ చతురస్సంఖ్యే ప్రేషయా
మాస మృత్యవే. ౨౫. విరథం సాత్యకిం దృష్ట్వా మద్రరాజో మహారథః, విశి
ఖానాం శతేనైవ మాజఘాన సమంతతః ౨౬. మాద్రీపుత్రౌ చ సంరబ్ధౌ భీమసే
నం చ పాండవమ్, యుధిష్ఠిరం చ కౌరవ్య వివ్యాధ దశభిశ్శరైః. ౨౭. తత్రా
ద్భుతమపశ్యామ మద్రరాజస్య పౌరుషమ్, యదేనం సహితాః పార్థా నాభ్యవర్తంత
సంయుగే. ౨౮. అథాన్యం రథమాస్థాయ సాత్యకిస్సత్యవిక్రమః, పీడితాన్ పాండ
వాన్ దృష్ట్వా మద్రరాజవశంగతాన్. ౨౯. అభిదుద్రావ వేగేన మద్రాణామధిపం
బలీ, ఆపతంతం రథం తస్య శల్యస్సమితిశోభనః. ౩౦. ప్రత్యుద్యయౌ రథేనైవ
మత్తో మత్తమివ ద్విపమ్, ససన్నిపాతస్తుములో బభూవాద్భుతదర్శనః. ౩౧. సాత్య
కేశ్చైవ శూరస్య మద్రాణామధిపస్య చ, యాదృశో వై పురావృత్తః శంబరా
మరరాజయోః. ౩౨. సాత్యకిః ప్రేక్ష్య సమరే మద్రరాజమవస్థితమ్, వివ్యాధ దశ
భిర్బాణైస్తిష్ఠతిష్ఠేతి చాబ్రవీత్. ౩౩. మద్రరాజస్తు సుభృశం విద్ధస్తేన మహాత్మనా
సాత్యకిం ప్రతివివ్యాధ చిత్రపుంఖైశ్శితైశ్శరైః. ౩౪. తతః పార్థా మహేష్వాసాః
సాత్వతాభిసృతం నృపమ్, అభ్యవర్తన్ రథైస్తూర్ణం మాతులం వధకాంక్షయా.
౩౫. తత ఆసీత్పరామర్దస్తుములశ్శోణితోదకః, శూరాణాం యుధ్యమానానాం
సింహానామివ నర్దతామ్. ౩౬. తేషామాసీన్మహారాజ వ్యతిక్షేపః పరస్పరమ్, సింహా
నామామిషేప్సూనాం కూజతామివ సంయుగే. ౩౭. తేషాం బాణసహస్రౌఘైరా
కీర్ణా వసుధాభవత్, అంతరిక్షం చ సహసా బాణభూతమభూత్తదా. ౩౮. బాణాం
ధకారే బహుధా కృతే తైస్తు సమంతతః, అభ్రచ్ఛాయేవ సంజజ్ఞే శరైర్ముక్తైర్మహా
త్మభిః. ౩౯. తత్ర రాజన్ శరైర్ముక్తైర్నిర్ముక్తైరివ పన్నగైః, స్వర్ణపుంఖైః ప్రకాశద్భి
ర్వ్యరోచంత దిశస్తదా ౪౦ తత్రాద్భుతం పరం చక్రే శల్యశ్శత్రునిబర్హణః, యదేక
స్సమరే శూరో యోధయామాస వై బహూన్. ౪౧. మద్రరాజభుజోత్సృష్టైః
కంకబర్హిణవాజితైః, సంపతద్భిశ్శరైర్ఘోరైరవాకీర్యత మేదినీ. ౪౨. తత్ర శల్యరథం
రాజన్ విచరంతం మహాహవే, అపశ్యామ యథా పూర్వం శక్రస్యాసుర
సంక్షయే. ౪౩.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - పంచదశోఽధ్యాయః.

యుధిష్ఠిరయుద్ధమ్.

సంజయ ఉవాచ—తతస్సైన్యాస్తవ విభో మద్రరాజపురస్కృతాః, పున
రభ్యద్రవన్ పార్థాన్ వేగేన మహతా రణే. ౧. పీడితాస్తావకాస్సర్వే ప్రధావంతో

రణోత్కటాః, క్షణేనైవ చ పార్థాంస్తే బహుత్వాత్సమలోడయన్. ౨. తే
వధ్యమానాః కురుభిః పాండవానావతస్థిరే, నివార్యమాణా భీమేన పశ్యతోః కృష్ణ
పార్థయోః. ౩. తతో ధనంజయః క్రుద్ధః కృపం సహపదానుగైః, అవాకిరచ్ఛరౌ
ఘేణ కృతవర్మాణమేవచ. ౪. శకునిం సహదేవస్తు సహసైన్యమవాకిరత్, నకులః
పార్శ్వతః స్థిత్వా మద్రరాజమవైక్షత. ౫. ద్రౌపదేయా నరేంద్రాంశ్చ భూయి
ష్ఠాన్ సమవారయన్, ద్రోణపుత్రం చ పాంచాల్యశ్శిఖండీ సమవారయత్. ౬.
భీమసేనస్తు రాజానం గదాపాణిరవారయత్, శల్యం చ సహసైన్యేన కుంతీపుత్రో
యుధిష్ఠిరః. ౭. తతస్సుసుభవద్యుద్ధం సంసక్తం తత్ర తత్రహ, తావకానాం పరేషాం
చ సంగ్రామేష్వనివర్తినామ్. ౮. తత్ర పశ్యామ్యహం కర్మ శల్యస్యాతి మహద్రణే,
యదేకస్సర్వసైన్యాని పాండవానామయుధ్యత. ౯. వ్యదృశ్యత తదా శల్యో యుధి
ష్ఠిరసమీపతః, రణే చంద్రమసోఽభ్యాశే శనైశ్చర ఇవగ్రహః. ౧౦. పీడయిత్వా
తు రాజానం శరైరాశీవిషోపమైః, అభ్యధావత్పునర్భీమం శరవర్షైరవాకిరత్. ౧౧.
తస్య తల్లాఘవం దృష్ట్వా తథైవచ కృతాస్త్రతామ్, అపూజయన్ననీకాని పరేషాం
తావకాని చ. ౧౨. పీడ్యమానాస్తు శల్యేన పాండవా భృశపీడితాః, ప్రాద్రవంత
రణం హిత్వా క్రోశమానే యుధిష్ఠిరే ౧౩. వధ్యమానేష్వనీకేషు మద్రరాజేన
పాండవః, అమర్షవశమాపన్నో ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః. ౧౪. తతః పౌరుషమా
స్థాయ మద్రరాజమతాడయత్, జయో వాస్తువధో వాస్తు కృతబుద్ధిర్మహారథః.
౧౫. సమాహూయాబ్రవీత్సర్వాన్ భ్రాతౄన్ కృష్ణం చ మాధవమ్, భీష్మోద్రోణ
శ్చకర్ణశ్చ యే చాన్యే పృథివీక్షితః. ౧౬. కౌరవార్థే పరాక్రాంతా స్సంగ్రామే నిధ
నం గతాః, యథాభాగం యథోత్సాహం భవంతః కృతపౌరుషాః. ౧౭. భాగోఽవ
శిష్టః ఏకోఽయం మమ శల్యోమహారథః,సోఽహమద్యయుధా జేతుమాశంసే మద్ర
కాధిపమ్. ౧౮. తత్ర యన్మానసం మహ్యం తత్సర్వం నిగదామి వః, చక్రరక్షావిమౌ
వీరౌ మమ మాద్రవతీ సుతౌ. ౧౯. అజేయౌ వాసవేనాపి సమరే శూరసమ్మతౌ,
సాధ్విమౌ మాతులం యుద్ధే క్షత్రధర్మపురస్కృతౌ. ౨౦. మదర్థే ప్రతియుధ్యే
తాం మానార్హౌ సత్యసంగరౌ, మాం వా శల్యోరణే హంతా తం వాహం భద్ర
మస్తువః. ౨౧. ఇతి సత్యామిమాం వాణీం లోకవీరా నిబోధత, యోత్స్యేఽహం
మాతులేనాద్య క్షత్రధర్మేణ పార్థివాః. ౨౨. స్వయం సముభిసంధాయ విజయా
యేతరాయచ, తస్య మేఽభ్యధికం శస్త్రం సర్వోపకరణానిచ. ౨౩. సంయుజ్యంతాం
రథే క్షిప్రం శాస్త్రవద్రథయోజకాః, శైనేయో దక్షిణం చక్రం ధృష్టద్యుమ్నస్త
థోత్తరమ్. ౨౪. పృష్ఠగోపో భవత్వద్య మమ పార్థో ధనంజయః, పురస్సరో

మమాద్యాప్ష భీమశ్శస్త్రభృతాం పరః ౨౫ ఏవమభ్యధికశ్శల్యాద్వద్భవిష్యామి మహా
మృధే, ఏవముక్త్వా స్తథా చక్రు స్తదా రజ్ఞః ప్రియైషిణః. ౨౬. తతః ప్రహర్షసై
న్యానాం పునరాసీ త్తదా మృధే, పాంచాలానాం సోమకానాం మత్స్యానాం చ
విశేషతః. ౨౭. ప్రతిజ్ఞాం తాం తదా రాజా కృత్వా మద్రేశమభ్యయాత్, తతశ్శం
ఖాంశ్చ భేరీశ్చ శతశశ్చైవ పుష్కలాన్. ౨౮. అవాదయంత పాంచాలాస్సింహ
నాదాంశ్చ నేదిరే, తేఒభ్యధావంత సంరబ్ధా మద్ర రాజంతరస్వినమ్. ౨౯. మహా తా
హర్ష జేనాథ నాదేన కురుపుంగవాః, హ్రాదేన గజఘంటానాం శంఖానాం నినదేనచ
౩౦. తూర్యశబ్దేన మహతా నాదయంతశ్చ మేదినీమ్, తాన్ ప్రత్యగృహ్ణాత్పుత్ర
మద్రరాజశ్చ వీర్యవాన్. ౩౧. మహామేఘానివ బహూన్ శైలావస్తోదయావివ
శల్యస్తు సమరశ్లాఘీ ధర్మరాజమరిందమమ్. ౩౨. వవర్ష శరవర్షేణవర్షేణ మఘవానివ
తథైవ కురురాజోఒపి ప్రగృహ్య రుచిరం ధనుః. ౩౩. ద్రోణోపదేశాన్ వివిధాన్
దర్శయానో మహామనాః, వవర్ష శరవర్షాణి చిత్రం లఘు చ సుష్ఠు చ. ౩౪
నచాస్య వివరం కశ్చిద్దదర్శ చ రతో రణే, తావుభౌ వివిధై ర్బాణై స్తతక్షాతే పర
స్పరమ్. ౩౫. శార్దూలావామిషప్రేప్సూ పరాక్రాంతావివాహవే, భీమస్తు తవ
పుత్రేణ యుద్ధశౌండేన సంగతః. ౩౬. పాంచాల్యస్సాత్యకిశ్చైవ మాద్రీపుత్రౌ చ
పాండవౌ, శకునిప్రముఖాన్ వీరాన్ ప్రత్యగృహ్ణన్ సమంతతః. ౩౭. తదాసీత్తు
ములం యుద్ధం పునరేవ జయైషిణామ్, తావకానాం పరేషాం చ రాజన్ దుర్మంత్రి
తే తవ. ౩౮. దుర్యోధనస్తు భీమస్య శరేణానతపర్వణా, చిచ్ఛేదాదిశ్య సంగ్రామే
ధ్వజం హేమపరిష్కృతమ్. ౩౯. సకింకిణీకజాలేన మహతా చారుదర్శనః, పపాత
రుచిరస్సంఖ్యే భీమసేనస్య పశ్యతః ౪౦. పునశ్చాస్య ధనుశ్చిత్రం గజరాజకరోప
మమ్, క్షురేణ శితధారేణ ప్రచకర్త నరాధిపః ౪౧ సఛిన్నధన్వా తేజస్వీ రథ
శక్త్యా సుతం తవ, బిభేదోరసి విక్రమ్య సరథోపస్థ ఆవిశత్. ౪౨. తస్మిన్మోహమను
ప్రాప్తే పునరేవ వృకోదరః, యంతురేవ శిరః కాయాత్క్షురప్రేణాహరత్తదా.
౪౩. హతసూతాహయా స్తస్య రథమాదాయ భారత, వ్యద్రవంత దిశో
రాజన్ హాహాకార స్తదాభవత్. ౪౪. తమభ్యధావత్త్రాణార్థం ద్రోణపుత్రో
మహారథః, కృపశ్చ కృతవర్మాచ పుత్రం తవపరీప్సవః. ౪౫ తస్మిన్ విలులితే
సైన్యే త్రస్తా స్తస్య పదానుగాః, గాండీవధన్వా విస్ఫార్య ధనుస్తానహనచ్ఛరైః
౪౬. యుధిష్ఠిరస్తు మద్రేశమభ్యధావదమర్షితః, స్వయం సంచోదయన్నశ్వాన్ దంత
వర్ణాన్మనోజవాన్. ౪౭. తత్రాశ్చర్యమపశ్యామ కుంతీపుత్రే యుధిష్ఠిరే, పురా
భూత్వా మృదుర్దాంతో యత్తదా దారుణోఒభవత్. ౪౮. వివృత్తాక్షస్తు కౌంతే

సో యో వేపమానశ్చ మన్యునా, చిచ్ఛేదయోధాన్నిశితైర్భల్లైశ్శతసహస్రశః. ౪౯. యాం యాం ప్రత్యుద్యయౌ సేనాం తాం తాం జ్యేష్ఠస్సపాండవః, శరైరపాతయద్రాజన్ గిరీన్ వజ్రైరివోత్తమైః. ౫౦. సాశ్వసూతధ్వజరథాన్ రథినః పాతయన్ బహూన్, ఆక్రీడదేకో బలవాన్ పవనస్తోయదానివ. ౫౧. సాశ్వారోహాంశ్చ తురగాన్ పత్తీంశ్చైవ సహస్రధా, వ్యపోథయత సంగ్రామే క్రుద్ధో రుద్రః పశూనివ. ౫౨. శూన్యమాయోధనం కృత్వా శరవర్షైస్సమంతతః, అభ్యద్రవత మద్రేశం తిష్ఠ శల్యేతి చాబ్రవీత్ ౫౩. తస్య తచ్చరితం దృష్ట్వా సంగ్రామే భీమకర్మణః, విత్రేసుస్తావకాస్సర్వే శల్యస్త్వేనం సమభ్యయాత్. ౫౪. తతస్తౌ భృశసంక్రుద్ధౌ ప్రధ్మాప్య సలిలోద్భవౌ, సమాహూయ తదాన్యోన్యం భర్త్సయంతౌ సమీయతుః. ౫౫ శల్యస్తు శరవర్షేణ పీడయామాస పాండవమ్, మద్రరాజం తు కౌంతేయః శరవర్షైరవాకిరత్. ౫౬ అదృశ్యేతాం తదా రాజన్ కంకపత్రిభిరాచితౌ, ఉద్భిన్నరుధిరౌ శూరౌ మద్రరాజయుధిష్ఠిరౌ. ౫౭. పుష్పితౌ శుశుభాతే వై వసంతే కింశుకౌ యథా, దీప్యమానౌ మహాత్మానౌ ప్రాణద్యూతేన దుర్మదౌ. ౫౮. దృష్ట్వా సర్వాణి సైన్యాని నాధ్యవస్యంస్తయోర్జయమ్, హత్వా మద్రాధిపం పార్థో భోక్ష్యతే௨ద్య వసుంధరామ్. ౫౯. శల్యో వా పాండవం హత్వా దద్యాద్దుర్యోధనాయ గామ్, ఇతీవ నిశ్చయో నాభూద్యోధానాం తత్ర భారత. ౬౦. ప్రదక్షిణమభూత్సర్వం ధర్మరాజస్య యుధ్యతః, తతశ్శరశతం శల్యో ముమోచాథ యుధిష్ఠిరే ౬౧. ధనుశ్చాస్య శితాగ్రేణ క్షురేణ నిరకృంతత, సో௨న్యత్కార్ముకమాదాయ శల్యం శరశతైస్త్రిభిః. ౬౨. అవిధ్యత్కార్ముకం చాస్య క్షురేణ నిరకృంతత, అథాస్య నిజఘానాశ్వాంశ్చతురో నతపర్వభిః. ౬౩. ద్వాభ్యామథ శితాగ్రాభ్యాముభౌ వై పార్ష్ణిసారథీ, తతో௨స్య దీప్యమానేన పీతేన నిశితేన చ ౬౪ ప్రముఖే వర్తమానస్య భల్లేనాపాహరద్ధ్వజమ్, తతః ప్రభగ్నం తత్సైన్యం దౌర్యోధనమరిందమ. ౬౫. తతో మద్రాధిపం ద్రౌణి రభ్యధావత్తథా కృతమ్, ఆరోప్య చైనం స్వరథే త్వరమాణః ప్రదుద్రువే ౬౬. ముహూర్తమివ తౌ గత్వా నర్దమానే యుధిష్ఠిరే, స్థిత్వా తతో మద్రపతిరన్యం స్యందనమాస్థితః ౬౭. విధివత్కల్పితం శుభ్రం మహాంబుదనినాదితమ్, సజ్జయంత్రోపకరణం ద్విషతాం రోమహర్షణమ్. ౬౮.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - షోడశో௨ధ్యాయః

శల్యవధః.

సంజయ ఉవాచ—అథాన్యద్ధనురాదాయ బలవాన్ వేగవత్తరమ్, యుధిష్ఠిరం మద్రపతిర్భిత్త్వా సింహ ఇవానదత్. ౧. తతస్సశరవర్షేణ పర్జన్య ఇవ వృష్టిమాన్,

అభ్యవర్షదమేయాత్మా క్షత్రియాన్ క్షత్రియర్షభః. ౨. సాత్యకిం దశభిర్విద్ధ్వా భీమ
సేనం త్రిభిశ్శరైః, సహదేవం త్రిభిర్విద్ధ్వా యుధిష్ఠిరమపీడయత్. ౩. తానన్యాం
శ్చ మహేష్వాసాన్ సాశ్వాన్ సరథకూబరాన్, అర్దయామాస విశిఖైరుల్కాభిరివ
కుంజరాన్. ౪. కుంజరాన్ కుంజరారోహానశ్వానశ్వప్రయాయినః, రథాంశ్చ రథిభి
స్సార్ధం జఘాన రథినాం వరః. ౫. బాహూంశ్చిచ్ఛేద తరసా సాయుధాన్ కేతనా
ని చ, చకార చ మహీం యోధైస్తీర్ణాం వేదిం కుశైరివ. ౬. తథా తమరిసైన్యా
ని ఘ్నంతం మృత్యుమివాంతకమ్, పరివవ్రుర్భృశం క్రుద్ధాః పాండుపాంచాలసో
మకాః. ౭. తం భీమసేనశ్చ శినేశ్చ నప్తా మాద్ర్యాశ్చ పుత్రౌ పురుషప్రవీరౌ, సమా
గతం భీమబలేన రాజ్ఞా పర్యాప్తమన్యోన్యమథాహ్వయంత. ౮. తతస్తు శూరా
స్సమరే నరేంద్ర నరేశ్వరం ప్రాప్య యుధాం వరిష్ఠమ్, ఆవార్య చైనం సమరే
నృవీరం జఘానవీరస్త్రిభిరుగ్రవేగైః. ౯. సంరక్షితో భీమసేనేన రాజా మాద్రీసు
తాభ్యామథ మాధవేన, మద్రాధిపం పత్రిభిరుగ్రవేగైః స్తనాంతరే ధర్మసుతో నిజ
ఘ్నే. ౧౦. తతో రణే తావకానాం రథౌఘాః సమీక్ష్య మద్రాధిపతిం శరార్తమ్,
పర్యావవ్రుః ప్రవరాస్స్వే సుసజ్జా దుర్యోధనస్యానుమతే పురస్తాత్. ౧౧. తతో
ద్రుతం మద్రజనాధిపో రణే యుధిష్ఠిరం సప్తభిరభ్యవిధ్యత్, తం చాపి పార్థో నవ
భిః పృషత్కైర్వివ్యాధ రాజంస్తుములే మహాత్మా. ౧౨. ఆకర్ణపూర్ణాయతసంప్రయు
క్తైశ్శరైస్తదా సంయతి తైలధౌతైః, అన్యోన్యమాచ్ఛాదయతాం మహారథౌ
మద్రాధిపశ్చాపి యుధిష్ఠిరశ్చ. ౧౩. తతస్తు తూర్ణం సమరే మహారథౌ పరస్పర
స్యాంతరమీక్షమాణౌ, శరైర్భృశం వివ్యధతుర్నృపోత్తమౌ మహాబలౌ శత్రు
భిరప్రధృష్యౌ. ౧౪. తయోర్ధనుర్జ్యాతలనిస్స్వనో మహాన్ మహేంద్రవజ్రాశనితు
ల్యనిస్స్వనః, పరస్పరం బాణగణైర్మహాత్మనోః ప్రకర్షతోర్మద్రకపాండువీరయోః.
౧౫. తౌ చేరతుర్వ్యాఘ్రశిశుప్రకాశౌ మహావనేష్వామిషగృద్ధినావివ, విషాణి
నౌ నాగవరావివోభౌ తతక్షతుస్సంయుగజాతదర్పౌ. ౧౬. తతస్తు మద్రాధిపతిర్మ
హాత్మా యుధిష్ఠిరం భీమబలం ప్రసహ్య, వివ్యాధ వీరం హృదయేఽతివేగం శరేణ
సూర్యాగ్నిసమప్రభేణ. ౧౭. తతోఽతివిద్ధోఽథ యుధిష్ఠిరోఽపి సుసంప్రయుక్తేన
శరేణ రాజన్, జఘాన మద్రాధిపతిం మహాత్మా ముదం చ లేభే వృషభః కురూణామ్.
౧౮ తతో ముహూర్తాదివ పార్థివేంద్రో లబ్ధ్వా సంజ్ఞాం క్రోధసంరక్తనేత్రః,
శతేన పార్థం త్వరితో జఘాన సహస్రనేత్రప్రతిమప్రభావః. ౧౯. త్వరంస్తతో
ధర్మసుతో మహాత్మా శల్యస్య కోపాన్నవభిః పృషత్కైః, భిత్త్వా హ్యురస్తపనీయం
చ వర్మ జఘాన షడ్భిస్త్వపరైః పృషత్కైః. ౨౦. తతస్తు మద్రాధిపతిః ప్రహృష్టో

ధనుర్వికృష్య వ్యసృజత్పృషత్కాన్, ద్వాభ్యాం శరాభ్యాం చ తథైవరాజ్ఞ
శ్చిచ్ఛేద చాపం కురుపుంగవస్య. ౨౧. నవం తతోఽన్యత్సమరే ప్రగృహ్య రాజా
ధనుర్ఘోరతరం మహాత్మా, శల్యంహి వివ్యాధ శరైస్సమంతాద్యథా మహేంద్రో
నముచిం శితాగ్రైః ౨౨. తతస్తు శల్యో నవభిః పృషత్కైర్భీమస్య రాజ్ఞశ్చ యుధి
ష్ఠిరస్య, నికృత్య రౌక్మే పటువర్మణీ తయోర్విదారయామాస భుజౌ మహాత్మా. ౨౩.
తతో పరేణ జ్వలనార్కతేజసా క్షురేణ రాజ్ఞో ధనురున్మమాథ, కృపశ్చ తస్యైవ
జఘాన సూతం షడ్భిశ్శరైస్సోఽభిముఖం పపాత ౨౪. మద్రాధిపశ్చాపి యుధిష్ఠిరస్య
శరైశ్చతుర్భిర్నిజఘాన వాహాన్, వాహాంశ్చ హత్వా వ్యకరోన్మహాత్మా యోధక్ష
యం ధర్మసుతస్య రాజ్ఞః ౨౫. తథాకృతే రాజని భీమసేనో మద్రాధిపస్యాశు
తతో మహాత్మా, ఛిత్త్వా ధనుర్వేగవతా శరేణ ద్వాభ్యామవిధ్యత్సుభృశం నరేం
ద్రమ్. ౨౬. తథా పరేణాస్య జహార యంతుః కాయాచ్ఛిరస్సన్నహనీయ మధ్యా
త్, జఘాన చాశ్వాంశ్చతురస్సుశీఘ్రం తథా భృశం కుపితో భీమసేనః. ౨౭. తమ
గ్రణీస్సర్వధనుర్ధరాణామేకం చరంతం సమరేఽతివేగమ్, భీమశ్శతేన వ్యకిరచ్ఛరా
ణాం మాద్రీపుత్రస్సహదేవ స్తథైవ. ౨౮. తైస్సాయకైర్మోహితం వీక్ష్య శల్యం
భీమశ్శరైరస్య చకర్త వర్మ, సభీమసేనేన నికృత్తవర్మా మద్రాధిపశ్చర్మసహస్రతా
రమ్. ౨౯. ప్రగృహ్య ఖడ్గం చ రథాన్మహాత్మా ప్రస్కంద్య కుంతీసుతమభ్యధా
వత్, ఛిత్త్వా రథేషాం నకులస్య సోఽథ యుధిష్ఠిరం భీమబలోఽభ్యధావత్. ౩౦. తం
చాపి రాజానమథోత్పతంతం క్రుద్ధం యథైవాంతకమాపతంతమ్, ధృష్టద్యుమ్నో
ద్రౌపదేయాశ్శిఖండీ శినేశ్చ నప్తా సహసా పరీయుః. ౩౧. అథాస్య చర్మాప్రతిమం
న్యకృంతద్భీమో మహాత్మా నవభిః పృషత్కైః, ఖడ్గం చ భల్లైర్నిచకర్త ముష్టౌ నదన్
ప్రహృష్టస్తవ సైన్యమధ్యే. ౩౨. తత్కర్మ భీమస్య సమీక్ష్య హృష్టాస్తే పాండవానాం
ప్రవరా రథౌఘాః, నాదం చ చక్రుర్భృశముత్స్మయంతశ్శంఖాంశ్చ దధ్ముశ్శశిసంని
కాశాన్. ౩౩. తేనాథ శబ్దేన విభీషణేన తథాభిగుప్తం బలమప్రధృష్యమ్, కాంది
గ్భూతం రుధిరేణోక్షితాంగం విసంజ్ఞకల్పం చ తదా విషణ్ణమ్. ౩౪. స మద్రరాజ
స్సహసావకీర్ణో భీమాగ్రగైః పాండవయోధముఖ్యైః, యుధిష్ఠిరస్యాభిముఖం జవేన
సింహో యథా మృగహేతోః ప్రయాతః. ౩౫. సధర్మరాజో నిహతాశ్వసూ
తం క్రోధేన దీప్తో జ్వలనప్రకాశః, దృష్ట్వా తు మద్రాధిపతిం చ తూర్ణం సమభ్య
ధావత్తమరిం బలేన ౩౬. గోవిందవాక్యం త్వరితం విచింత్య దధ్రే మతిం శల్య
వినాశనాయ,సధర్మరాజో నిహతాశ్వసూతో రథే తిష్ఠన్ శక్తిమేవాభ్యకాంక్షత్.
౩౭. తచ్చాపి శల్యస్య నిశమ్య కర్మ మహాత్మనో భాగమథావశిష్టమ్, స్మృత్వా మన

శ్శల్యవధే మహాత్మా యథోక్తమింద్రావరజస్య చక్రే. ౩౮. సధర్మరాజో మణిహేమ
దండాం జగ్రాహ శక్తిం కనకప్రకాశామ్, నేత్రే చ దీప్తే సహసా వివృత్య మద్రా
ధిపం క్రుద్ధమనా నిరైక్షత్. ౩౯. నిరీక్షితో౽సౌ నరదేవ రాజ్ఞా పూతాత్మనా నిర్హృత
కల్మషేణ, ఆసీన్న యద్భస్మసాన్మద్రరాజస్తదద్భుతం మే ప్రతిభాతి రాజన్. ౪౦. తతస్తు
శక్తిం రుచిరోగ్రదండాం మణిప్రవేకోజ్జ్వలితాం ప్రదీప్తామ్, చిక్షేప వేగాత్సుభృ
శం మహాత్మా మద్రాధిపాయ ప్రవరః కురూణామ్. ౪౧. దీప్తామథైనాం మహతా
బలేన సవిస్ఫులింగాం సహసా పతంతీమ్, ప్రైక్షంత సర్వే కురవస్సమేతా దివో
యుగాంతే మహతీమివోల్కామ్. ౪౨. తాం కాలరాత్రీమివ పాశహస్తాం యమ
స్య ధాత్రీమివ చోగ్రరూపామ్, సబ్రహ్మదండప్రతిమామమోఘాం ససర్జ యత్తో
యుధి ధర్మరాజః. ౪౩. గంధస్రగగ్ర్యాసనపానభోజనైరభ్యర్చితాం పాండుసుతైః
ప్రయత్నాత్, సంవర్తకాగ్నిప్రతిమాం జ్వలంతీం కృత్యామథర్వాంగిరసీమివో
గ్రామ్. ౪౪. ఈశానహేతోః ప్రతినిర్మితాం తాం త్వష్ట్రా రిపూణామసుదేహభక్షామ్,
భూమ్యంతరిక్షాదిజలాశయాని ప్రగృహ్య భూతాని నిహంతుమీశామ్. ౪౫. ఘం
టాపతాకామణివజ్రనాలాం వైడూర్యచిత్రాం తపనీయదండామ్, త్వష్ట్రా ప్రయ
త్నాన్నియమేన క్లృప్తాం బ్రహ్మద్విషామంతకరీమమోఘామ్. ౪౬. బలప్రయత్నాద
ధిరూఢవేగాం మంత్రైశ్చ ఘోరైరభిమంత్ర్య యత్నాత్, ససర్జ మార్గేణ చ
తాం వరేణ వధాయ మద్రాధిపతేస్తదానీమ్. ౪౭. హతో౽సి పాపేత్యభిగర్జమానో
రుద్రో౽ంధకాయాంతకరం యథేషుమ్, ప్రసార్య బాహుం సుదృఢం సుపాణిం క్రో
ధేన నృత్యన్నివ ధర్మరాజః. ౪౮. తాం సర్వశక్త్యా ప్రహితాం సుశక్తిం యుధిష్ఠిరే
ణాప్రతివార్యవీర్యామ్, ప్రతిగ్రహాయాభిననర్ద శల్యః సమ్యగ్ఘుతామగ్నిరివాజ్యధా
రామ్. ౪౯. సా తస్య మర్మాణి విదార్య శుభ్రమురో విశాలం చ తథైవ భిత్త్వా,
వివేశ గాం తోయమివాప్రసక్తా యశో విశాలం నృపతేర్దహంతీ. ౫౦. నాసాక్షి
కర్ణాస్య వినిస్సృతేన ప్రస్యందతా చ వ్రణసంభవేన, సంసిక్తగాత్రో రుధిరేణ
సో౽భూత్క్రౌంచో యథా స్కందహతో మహాద్రిః. ౫౧. ప్రసార్య బాహూ చ
రథాద్గతో గాం సంఛిన్నవర్మా కురునందనేన, మహేంద్రవాహప్రతిమో మహా
త్మా వజ్రాహతం శృంగమివాచలస్య. ౫౨. బాహూ ప్రసార్యాభిముఖో ధర్మరాజస్య
మద్రరాట్, తతో నిపతితో భూమావింద్రధ్వజ ఇవోచ్ఛ్రితః. ౫౩. స తథా భిన్న
సర్వాంగో రుధిరేణ సముక్షితః, ప్రత్యుద్గత ఇవ ప్రేమ్ణా భూమ్యా స నరపుం
గవః ౫౪. ప్రియయా కాంతయా కాంతః పతమాన ఇవోరసి, చిరం భుక్త్వా వసు
మతీం ప్రియాం కాంతామివ ప్రభుః. ౫౫. సర్వైరంగైస్సమాశ్లిష్య ప్రసుప్త ఇవ

చాభవత్, ధర్మే ధర్మాత్మనా యుద్ధే నిహతో ధర్మసూనునా. ౫౬. సమ్యగ్ఘుత ఇవ
స్విష్టః ప్రశాంతోఽగ్నిరివాధ్వరే, శక్త్యా విభిన్నహృదయంవిప్రవిద్ధాయుధధ్వజమ్.
౫౭. ప్రశాంతమపి మద్రేశం లక్ష్మీర్నైవ విముంచతి, తతో యుధిష్ఠిరశ్చాపమా
దాయేంద్రధనుః ప్రభమ్. ౫౮. వ్యధమద్ద్విషతస్సంఖ్యే ఖగరాడివ పన్నగాన్,
దేహాన్ సునిశితైర్భల్లైరిపూణాం నాశయన్ క్షణాత్. ౫౯. తతః పార్థస్య బాణౌ
ఘైరావృతాస్సైనికాస్తవ,నిమీలితాక్షాః క్షిణ్వంతో భృశమన్యోన్యమర్దితాః.౬౦.
క్షరంతో రుధిరం దేహైర్విశస్త్రాయుధజీవితాః, తతః శల్యే నిపతితే మద్ర
రాజానుజో యువా. ౬౧ భ్రాతుస్తుల్యో గుణైస్సర్వైరథీ పాండవమభ్య
యాత్, వివ్యాధ చ నరశ్రేష్ఠో నారాచైర్బహుభిస్త్వరన్. ౬౨. హతస్యాప
చితిం భ్రాతుశ్చికీర్షుర్యుద్ధదుర్మదః, తం వివ్యాధాశుగైష్షడ్భిర్ధర్మరాజస్త్వరన్నివ.
౬౩. కార్ముకం చాస్య చిచ్ఛేద క్షురాభ్యాం ధ్వజమేవ చ, తతోఽస్య దీప్య
మానేన సుదృఢేన శితేన చ. ౬౪. ప్రముఖే వర్తమానస్య భల్లేనాపాహరచ్ఛిరః,
సకుండలం తద్దదృశే పతమానం శిరో రథాత్. ౬౫. పుణ్యక్షయమనుప్రాప్య పతన్
స్వర్గాదివ చ్యుతః, తస్యాపకృష్టశీర్షం తు శరీరం పతితం రథాత్. ౬౬. రుధిరేణ చ
సిక్తాంగం దృష్ట్వా సైన్యమభజ్యత, విచిత్రకవచే తస్మిన్ హతే మద్రనృపానుజే.
౬౭. హాహాకారం ప్రకుర్వాణాః కురవో విప్రదుద్రువుః, శల్యానుజం హతం దృ
ష్ట్వా తావకాస్త్యక్తజీవితాః. ౬౮. విత్రేసుః పాండవభయాద్రజోధ్వస్తాస్తదా
భృశమ్, యంస్తథా భజ్యమానాంస్తు కౌరవాన్ భరతర్షభ. ౬౯. శినేర్నప్తా
కిరన్ బాణైరభ్యవర్తత సాత్యకిః, తమాయాంతం మహేష్వాసమప్రధృష్యం దు
రాసదమ్. ౭౦. హార్దిక్యస్త్వరితో రాజన్ ప్రత్యగృహ్ణాదభీతవత్, తౌ సమేతౌ
మహాత్మానౌ వార్ష్ణేయావపరాజితౌ. ౭౧. హార్దిక్యస్సాత్యకిశ్చైవ సింహావివ
బలోత్కటౌ, ఇషుభిర్విమలాభాసైశ్ఛాదయంతౌ పరస్పరమ్. ౭౨. అర్చిర్భిరివ సూ
ర్యస్య దివాకరసమప్రభౌ, చాపమార్గబలోద్భూతాన్ మార్గణాన్ వృష్ణిసింహ
యోః. ౭౩. ఆకాశగానపశ్యామ పతంగానివ శీఘ్రగాన్, సాత్యకిం దశభిర్విద్ధ్వా
హయాంశ్చాస్య త్రిభిశ్శరైః. ౭౪. చాపమేకేన చిచ్ఛేద హార్దిక్యో నతపర్వణా,
తం నికృత్తం ధనుః శ్రేష్ఠమపాస్య శినిపుంగవః. ౭౫ అన్యదాదత్తవేగేన వేగవత్త
రమాయుధమ్, తదాదాయ ధనుశ్శ్రేష్ఠం వరిష్ఠస్సర్వధన్వినామ్. ౭౬ హార్దిక్యం
దశభిర్బాణైః ప్రత్యవిధ్యత్ స్తనాంతరే, తతో రథం యుగేషాం చ ఛిత్వా భల్లై
స్సుసంయతైః ౭౭. అశ్వాంస్తస్యావధీత్తూర్ణముభౌ చ పార్ష్ణిసారథీ, తతస్తం విర
థం దృష్ట్వా కృపశ్శారద్వతః ప్రభో. ౭౮. అపోవాహ తతః క్షిప్రం రథమారో

ష్ట్వా వీర్యవాన్, మద్రరాజే హతే రాజన్ విరథే కృతవర్మణి. ౨౯. దుర్యోధనబలం సర్వం పునరాసీత్పరాఙ్ముఖమ్, తత్పరేనాన్వబుధ్యంత సైన్యేన రజసావృతే. ౩౦. బలం చ హతభూయిష్ఠం తత్తదాసీత్పరాఙ్ముఖమ్, తతో ముహూర్తాత్తేఽపశ్యన్ రజో భౌమం సముత్థితమ్. ౩౧. వివిధైశ్శోణితస్రావైః ప్రసిక్తం పురుషర్షభ, తతో దుర్యోధనో దృష్ట్వా భగ్నం చ బలమంతికాత్. ౩౨ జవేనాపతతః పార్థా నేకస్సర్వానవారయత్, పాండవాన్ సరథాన్ దృష్ట్వా ధృష్టద్యుమ్నం చ పార్షతమ్ ౩౩. ఆనర్తం చ దురాధర్షం శితైర్బాణైరవారయత్, తం పరేనాభ్యవర్తంత మర్త్యామృత్యుమివాగతమ్. ౩౪.అథాన్యం రథమాస్థాయ హార్దిక్యోఽపి న్యవర్తత, తతో యుధిష్ఠిరో రాజా త్వరమాణో మహారథః ౩౫. చతుర్భిర్నిజఘానాశ్వాన్ పత్రిభిః కృతవర్మణః, వివ్యాథ గౌతమం చాపి షడ్భిర్భల్లైస్సుతేజనైః. ౩౬ అశ్వత్థామా తథా రాజ్ఞా హతాశ్వం విరథీకృతమ్, తమపోవాహ హార్దిక్యం స్వరథేన యుధిష్ఠిరాత్. ౩౭. తతశ్శారద్వతష్షడ్భిః ప్రత్యవిధ్యద్యుధిష్ఠిరమ్, వివ్యాథ చాశ్వాన్నిశితైస్తథాష్టాభిశ్శిలీముఖైః ౩౮. ఏవమేతన్మహారాజ యుద్ధశేషమవర్తత, తవ దుర్మంత్రితే రాజన్ సహపుత్రస్య భారత. ౩౯ తస్మిన్ మహేష్వాసవరే విశస్తే సంగ్రామమధ్యే కురుపుంగవేన, పార్థాస్సమేతాః పరమప్రహృష్టాః శంఖాన్ ప్రదధ్ముర్హతమీక్ష్య శల్యమ్. ౪౦. యుధిష్ఠిరం చ ప్రశశంసురాజౌ దేవాః కృతే వృత్రవధే యథేంద్రమ్, చక్రుశ్చనానావిధవాద్యశబ్దాన్ నినాదయంతో వసుధాం సమంతాత్. ౪౧.

ఇతి శ్రీమహాభారతే శల్యపర్వణి - సప్తదశోఽధ్యాయః.

సంకులయుద్ధమ్.

సంజయఉవాచ.—శల్యేఽథ నిహతే రాజన్ మద్రరాజపదానుగాః, రథాస్సప్తశతా వీరా నిర్యయుర్మహతో బలాత్. ౧. దుర్యోధనస్తు ద్విరదమారుహ్యాచలసన్నిభమ్, ఛత్రేణ ధ్రియమాణేన వీజ్యమానశ్చ చామరైః. ౨. న గంతవ్యంనగంతవ్యమితి మద్రానవారయత్, దుర్యోధనేన తే వీరా వార్యమాణాః పునఃపునః ౩. యుధిష్ఠిరం జిఘాంసంతః పాండూనాం ప్రావిశన్బలమ్, తే తు శూరా మహారాజ కృతచిత్తాశ్చ యోధనే. ౪. ధనుశ్శబ్దం మహత్కృత్వా సహాయుధ్యంత పాండవైః, శ్రుత్వా చ నిహతం శల్యం శల్యపుత్రం చ పీడితమ్. ౫. మద్రరాజప్రియే యుక్తైర్మద్రకాణాం మహారథైః, ఆజగామ తతః పార్థో గాండీవం వికిరన్ ధనుః. ౬. పూరయన్ రథఘోషేణ దిశస్సర్వా మహారథః, తతోఽర్జునశ్చ భీమశ్చ మాద్రీపుత్రౌ చ పాండవౌ. ౭. సాత్యకిశ్చ నరవ్యాఘ్రో ద్రౌపదేయాశ్చ సర్వశః, ధృష్ట

ధృష్టద్యుమ్నశ్శిఖండీ చ పాంచాలాస్సహసోమకైః. ౮. యుధిష్ఠిరం పరిక్షంతస్సమంతా
త్పర్యవారయన్, తే సమంతాత్పరివృతాః పాండవాః పురుషర్షభాః. ౯. క్షోభ
యంతిస్మ సేనాం తాం మకరాస్సాగరం యథా, వృక్షానివ మహావాతాః కంపయం
తిస్మ తావకాన్. ౧౦. పురోవాతేన గంగేవ క్షోభ్యమాణా మహానదీ, అక్షోభ్యత
తదా రాజన్ పాండూనాం ధ్వజినీ పునః ౧౧. ప్రస్కంద్య సేనాం మహతీం మహా
త్మానో మహారథాః, బహవశ్చుక్రుశుస్తత్ర క్వ స రాజా యుధిష్ఠిరః. ౧౨. భ్రాత
రో వాస్య తే శూరా దృశ్యంతే నేహ కేచన, ధృష్టద్యుమ్నోఽథ శైనేయో ద్రౌ
పదేయాశ్చ సర్వశః. ౧౩. పాంచాలాశ్చ మహావీర్యాశ్శిఖండీ చ మహారథః, ఏవం
తాన్ వాదినశ్శూరాన్ ద్రౌపదేయా మహారథాః. ౧౪. అభ్యఘ్నన్ యుయుధా
నశ్చ మద్రరాజపదానుగాన్, చక్రైర్విమథితాః కేచిత్కేచిచ్ఛిన్నైర్మహాధ్వజైః.
౧౫. ప్రత్యదృశ్యంత సమరే తావకా నిహతాః పరైః, ఆలోక్య పాండవాన్
యుద్ధే యోధా రాజన్ సమంతతః ౧౬. వార్యమాణా యయుర్వేగాత్పుత్రేణ
తవ భారత, దుర్యోధనస్తు తాన్ వీరాన్ వారయామాస సాంత్వయన్. ౧౭.
నచాస్య శాసనం కేచిత్తత్ర చక్రుర్మహారథాః, తతో గాంధారరాజస్య పుత్రశ్శకు
నిరబ్రవీత్. ౧౮. దుర్యోధనం మహారాజ వచనం వచనక్షమః, కిన్నస్సంప్రేక్షమా
ణానాం మద్రాణాం హన్యతే బలమ్. ౧౯. నయుక్తమేతత్సమరే త్వయి తిష్ఠతి భా
రత, సహితైశ్చాపి యోద్ధవ్యమిత్యేష సమయః కృతః. ౨౦. అథ కస్మాత్పరానేవ
ఘ్నతో మర్షయసేఽనఘ ౨౧. దుర్యోధన ఉవాచ.—వార్యమాణా మయా పూ
ర్వం నైతే చక్రుర్వచో మమ, ఏతే వినిహతాస్సర్వే ప్రస్కన్నాః పాండువాహి
నీమ్. ౨౨. శకునిరువాచ.—నభర్తుశ్శాసనం వీరా రణే కుర్వంత్యమర్షితాః, అలం
క్రోద్ధుం న చైతేషాం నాయం కాల ఉపేక్షితుమ్. ౨౩. యామస్సర్వే చ సంభూ
య సవాజిరథకుంజరాః, పరిత్రాతుం మహేష్వాసాన్మద్రరాజపదానుగాన్. ౨౪.
అన్యోన్యం పరిరక్షామ యత్నేన మహతా నృప, ఏవం సర్వే తు సంచింత్య ప్రయ
యుర్యత్ర సైనికాః ౨౫. ఏవముక్తస్తతో రాజా బలేన మహతా వృతః, ప్రయ
యౌ సింహనాదేన కంపయన్నివ మేదినీమ్ ౨౬. హత విధ్యత గృహ్ణీత ప్రహర
ధ్వం నికృంతత, ఇత్యాసీత్తుములశ్శబ్దస్తవ సైన్యస్య భారత. ౨౭. పాండవాస్తు
రణే దృష్ట్వా మద్రరాజపదానుగాన్, సహితానభ్యవర్తంత గుల్మమాస్థాయ మధ్య
మమ్. ౨౮. తే ముహూర్తాద్రణే వీరా హస్తాహస్తి విశాంపతే, నిహతాః ప్రత్య
దృశ్యంత మద్రరాజపదానుగాః. ౨౯. తతో నస్సంప్రయాతానాం హతమద్రాస్త
రస్వినః, హృష్టాః కిలకిలాశబ్దమకుర్వన్ సహితాః పరే. ౩౦. ఉత్థితాని కబంధాని

సమదృశ్యంత సర్వశః, పపాత మహతీ చోల్కా మధ్యేనాదిత్యమండలాత్. ౩౧.
రథైర్భగ్నైర్యుగాక్షైశ్చ నిహతైశ్చ మహారథైః, అశ్వైర్నిపతితైశ్చైవ సంఛన్నా
భూద్వసుంధరా. ౩౨. వాతాయమానైస్తురగైర్యుగాసక్తైస్తతస్తతః, అదృశ్యంత
మహారాజ యోధాస్తత్ర రణాజిరే. ౩౩. భగ్నచక్రాన్ రథాన్ కేచిదవహంస్తు
రగా రణే, రథార్ధం కేచిదాదాయ దిశో దశ విబభ్రముః. ౩౪. తత్ర తత్ర వ్యదృ
శ్యంత యోక్త్రైశ్శ్లిష్టాస్స్మ వాజినః, రథినః పతమానాశ్చదృశ్యంతే స్మ నరోత్తమ.
౩౫. గగనాత్ప్రచ్యుతాస్సిద్ధాః పుణ్యానామివ సంక్షయే, నిహతేషు చ శూరేషు
మద్రరాజానుగేషు వై. ౩౬. అస్మానాపతతశ్చాపి దృష్ట్వా పార్థా మహారథాః, అభ్య
వర్తంత వేగేన జయగృద్ధాః ప్రహారిణః. ౩౭ బాణశబ్దరవాన్ కృత్వా విమిశ్రాన్
శంఖనిస్స్వనైః, అస్మాంస్తు పునరాసాద్య లబ్ధలక్ష్యాః ప్రహారిణః. ౩౮. శరాసనా
ని ధున్వానాస్సింహనాదాన్ ప్రచుక్రుశుః, తతో హతమభిప్రేక్ష్య మద్రరాజబలం
మహత్. ౩౯. మద్రరాజం చ సమరే దృష్ట్వా శూరం నిపాతితమ్, దుర్యోధన
బలం సర్వం పునరాసీత్పరాఙ్ముఖమ్. ౪౦ వధ్యమానం మహారాజ పాండవైర్జితకా
శిభిః, దిశో భేజేఽథ సంభ్రాంతం త్రాసితం దృఢధన్విభిః ౪౧.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - అష్టాదశోఽధ్యాయః.

సంజయ ఉవాచ.— పాతితే యుధి దుర్ధర్షే మద్రరాజే మహారథే, తావకా
స్తవ పుత్రాశ్చ ప్రాయశో విముఖాభవన్. ౧. వణిజో నావి భగ్నాయాం యథా
గాధేఽప్లవేఽర్ణవే, అపారే పారమిచ్ఛంతో హతే శూరే మహాత్మనా. ౨. మద్రరాజే
మహారాజ విత్రస్తాశ్శరవిక్షతాః, అనాథా నాథమిచ్ఛంతో మృగాస్సింహార్దితా
ఇవ. ౩. వృషా యథా భగ్నశృంగాశ్శీర్ణదంతా యథా గజాః, మధ్యాహ్నే
ప్రత్యపాయామ నిర్జితా జాతశత్రుణా. ౪. న సంధాతుమనీకాని న చ రాజన్ పరా
క్రమే, ఆసీద్బుద్ధిర్హతే శల్యే భూయో యోధస్య కస్యచిత్. ౫. భీష్మే ద్రోణే చ
నిహతే సూతపుత్రే చ భారత, యద్దుఃఖం తవ యోధానాం భయం చాసీద్విశాం
పతే ౬. తద్భయం స చ నశ్శోకో భూయ ఏవాభ్యవర్తత, నిరాశాశ్చ జయే తస్మిన్
హతే శల్యే మహారథే. ౭. హతప్రవీరా విధ్వస్తా నికృత్తాశ్చ శితైశ్శరైః, మద్రరాజే
హతే రాజన్ యోధాస్తే ప్రాద్రవన్ భయాత్. ౮. అశ్వానన్యే గజానన్యే రథానన్యే
మహారథాః, ఆరుహ్య జవసంపన్నాః పాదాతాః ప్రాద్రవంస్తదా. ౯. ద్విసాహస్రా
శ్చ మాతంగా గిరిరూపాః ప్రహారిణః, సంప్రాద్రవన్ హతే శల్యే అంకుశాంగుష్ఠ
నోదితాః. ౧౦. తే రణాద్భరతశ్రేష్ఠ తావకాః ప్రాద్రవన్ దిశః, ధావతశ్చాప్యప
శ్యామ శ్వసమానాన్ శరాహతాన్. ౧౧. తాన్ ప్రభగ్నాన్ ద్రుతాన్ దృష్ట్వా

హతోత్సాహాన్ పరాజితాన్, అభ్యద్రవంత పాంచాలాః పాండవాశ్చ జయై
షిణః. ౧౨. బాణశబ్దరవాశ్చైవ సింహనాదాశ్చ పుష్కలాః, శంఖశబ్దాశ్చ శూరా
ణాం దారుణస్సమపద్యత ౧౩. దృష్ట్వా తు కౌరవం సైన్యం భయత్రస్తం ప్రవి
ద్రుతమ్, అన్యోన్యం సమభాషంత పాంచాలాః పాండవైస్సహ. ౧౪. అద్య రాజా
సత్యధృతిర్హతామిత్రో యుధిష్ఠిరః, అద్య దుర్యోధనో హీనో దీప్తయా నృపతిశ్రి
యా ౧౫. అద్యశ్రుత్వా హతం పుత్రం ధృతరాష్ట్రో జనేశ్వరః, విహ్వలః పతితో భూ
మౌకిల్బిషం ప్రతిపద్యతామ్ ౧౬. అద్య జానాతు కౌంతేయం సమర్థం సర్వధన్వినామ్,
అద్యాత్మానం తు దుర్మేధా గర్హయిష్యతి పాపకృత్. ౧౭. అద్య క్షత్తుర్వచస్సత్యం
విజానాతు విశాంపతిః, అగ్యప్రభృతి పార్థంచ ప్రేష్యభూత ఉపాచరన్. ౧౮.
విజానాతు నృపో దుఃఖం యత్ప్రాప్తం పాండునందనైః, అద్యకృష్ణస్య మాహా
త్మ్యం జానాతు సః మహీపతిః. ౧౯. అద్యార్జునధనుర్ఘోషం ఘోరం జానాతు సం
యుగే, అస్త్రాణాం చ బలం సర్వం బాహ్వోశ్చ బలమాహవే. ౨౦. అద్య జ్ఞాస్యంతి
భీమస్య బలం ఘోరం మహాత్మనః, హతే దుర్యోధనే యుద్ధే శక్రేణేవాసురే
బలే. ౨౧. యత్కృతం భీమసేనేన దుశ్శాసనవధే తదా, నాన్యః కర్తాస్తి లోకేఽస్మిన్
ఋతే భీమాన్మహాబలాత్. ౨౨. అద్య జ్యేష్ఠస్య జానీతాం పాండవస్య పరాక్ర
మమ్, మద్రరాజం హతం శ్రుత్వా దేవైరపి సుదుస్సహమ్. ౨౩. అద్యజ్ఞాస్యతి
సంగ్రామే మాద్రీపుత్రౌ సుదుస్సహౌ, నిహతే సౌబలే వీరే గాంధారేషు చ
సర్వశః ౨౪. కథం జయో న తేషాం స్యాద్యేషాం యోద్ధా ధనంజయః, సాత్యకి
ర్భీమసేనశ్చ ధృష్టద్యుమ్నశ్చ పార్షతః. ౨౫. ద్రౌపద్యాస్తనయాః పంచమాద్రీపుత్రౌ
చ పాండవౌ, శిఖండీచ మహేష్వాసో రాజా చైవ యుధిష్ఠిరః. ౨౬. యేషాం చ
జగతో నాథో నాథః కృష్ణో జనార్దనః, కథం తేషాం జయో న స్యాద్యేషాం ధర్మో
వ్యపాశ్రయః. ౨౭. భీష్మం ద్రోణంచ కర్ణం చ మద్రరాజానమేవ చ, అథాన్యా
న్నృపతీన్ వీరాన్ శతశోఽథ సహస్రశః ౨౮. కోఽన్యశ్శక్తో రణే జేతుమృతే పార్థా
ద్యుధిష్ఠిరాత్, యస్య నాథో హృషీకేశః సదా సత్యయశోనిధిః. ౨౯. ఇత్యేవం
వదమానాస్తే హర్షేణ మహతా యుతాః, ప్రభగ్నాంస్తావకాన్ యోధాన్
ప్రహృష్టాః పృష్ఠతోఽన్వయుః. ౩౦. ధనంజయో రథానీకమభ్యవర్తత వీర్యవాన్,
మాద్రీపుత్రౌ చ శకునిం సాత్యకిశ్చ మహారథః ౩౧. తాన్ ప్రేక్ష్య ద్రవతస్స
ర్వాన్ భీమసేనభయార్దితాన్, దుర్యోధనస్తదా సూతమబ్రవీద్విస్మయన్నివ. ౩౨.
మామతిక్రమతే పార్థో ధనుష్పాణిరవస్థితః, జఘనే సర్వసైన్యానాం మమాశ్వాన్
ప్రతిపాదయ. ౩౩. జఘనే యుధ్యమానం హి కౌంతేయో మాం ధనంజయః,

నోత్సహేదభ్యతిక్రాంతుం వేలామివ మహోదధిః. ౩౪. పశ్య సైన్యం మహత్పూత పాండవైస్సమభిద్రుతమ్, సైన్యరేణుం సముద్ధూతం పశ్యస్వైనం సమంతతః. ౩౫. సింహనాదాంశ్చ బహుళః శృణు ఘోరాన్మహాభయాన్, తస్మాద్యాహి శనైః సూతజఘనం పరిపాలయన్. ౩౬. మయి స్థితే చ సమరే నిరుద్ధేషు చ పాండుషు, పునరావర్తతే తూర్ణం మామకం బలమోజసా ౩౭. తచ్ఛ్రుత్వా తవ పుత్రస్య శూరార్య సదృశం వచః, సారథిర్హేమసంఛన్నాన్ శనైరశ్వానచోదయత్. ౩౮. గజాశ్వరథిభిర్హీనా స్త్యక్తాత్మానః పదాతయః, ఏకవింశతి సాహస్రాః సంయుగాయాం వతస్థిరే. ౩౯. నానాదేశసముద్భూతా నానానగరవాసినః,అవస్థితా స్తదా యోధాః ప్రార్థయంతో మహద్యశః. ౪౦. తేషామాపతతాం తత్ర సంహృష్టానాం పరస్పరమ్, సంమర్దస్సుమహాన్ జజ్ఞే ఘోరరూపో భయానకః. ౪౧. భీమసేన స్తదా రాజన్ ధృష్టద్యుమ్నశ్చ పార్షతః, బలేన చతురంగేణ నానాదేశ్యానవారయత్. ౪౨. భీమమేవాభ్యవర్తంత రణేఽన్యేతు పదాతయః, ప్రక్ష్వేడాస్ఫోటసంహృష్టా వీరలోకం యియాసవః. ౪౩. ఆసాద్య భీమసేనం తు సంరబ్ధా యుద్ధదుర్మదాః, ధార్తరాష్ట్రా వినేదుర్హి నాన్యామకథయన్ కథామ్. ౪౪. పరివార్య రణే భీమం నిజఘ్ను స్తే సమంతతః, సవధ్యమానస్సమరే పదాతిగణసంవృతః.౪౫.నచచాల తతస్థానా న్మైనాక ఇవ పర్వతః, తే తు క్రుద్ధా మహారాజ పాండవానాం మహారథాః. ౪౬. నిగృహీతుం ప్రవృత్తా హి యోధాంశ్చాన్యానవారయన్, అక్రుధ్యత రణే భీమ స్తై స్తదా పర్యవస్థితైః. ౪౭. సోఽవతీర్య రథాత్తూర్ణం పదాతిస్సమవస్థితః, జాతరూపపరిచ్ఛన్నాం ప్రగృహ్య మహతీం గదామ్ ౪౮. అవధీత్తావకాన్ యోధాన్ దండపాణిరివాంతకః, విప్రహీనరథాశ్వాంస్తానవధీత్పురుషర్షభః. ౪౯. ఏకవింశతి సాహస్రాన్ పదాతీన్ సమపోథయత్, హత్వా తత్పురుషానీకం భీమస్సత్యపరాక్రమః. ౫౦. ధృష్టద్యుమ్నం పురస్కృత్య నచిరాత్ప్రత్యదృశ్యత, పాదాతాని హతాభూమౌ శిశ్యిరే రుధిరోక్షితాః. ౫౧. సంభగ్నా ఇవ వాతేన కర్ణికారాస్సుపుష్పితాః, నానాశస్త్ర సమాయుక్తా నానాకుండలధారిణః ౫౨. నానాజాత్యాహతా స్తత్ర నానాదేశసమాగతాః, పతాకా ధ్వజసంపన్నం పదాతీనాం మహద్బలమ్. ౫౩. నికృత్తం విబభౌ రౌద్రం ఘోరరూపం భయావహమ్, యుధిష్ఠిరపురోగాశ్చ సహసైన్యా మహారథాః ౫౪. అభ్యధావన్మహాత్మానం పుత్రం దుర్యోధనం తవ, తే సర్వే తావకాన్ దృష్ట్వా మహేష్వాసాన్ పరాఙ్ముఖాన్. ౫౫. నాభ్యవర్తంత తే పుత్రం వేలేవ మకరాలయమ్, తదద్భుతమపశ్యామ తవ పుత్రస్య పౌరుషమ్. ౫౬. యదేకం సహితాః పార్థా న శేకురతివర్తితుమ్, నాతిదూరాపయా

తం తు కృతబుద్ధిష్పలాయనే. ౫౭. దుర్యోధనస్స్వకం సైన్యమబ్రవీద్భృశవిక్షతమ్, నతం దేశం ప్రపశ్యామి పృథివ్యాం పర్వతేషు వా. ౫౮. యత్ర యాతాన్న వో హన్యుః పాండవాః కింప్రుతేనవః, అల్పంచ బలమే తేషాం కృష్ణౌచ భృశవిక్షతౌ. ౫౯. యదిసర్వే౽త్ర తిష్ఠామో ధ్రువం నో విజయో భవేత్, విప్రయాతాంస్తువో భిన్నాన్ పాండవాః కృతవిప్రియాః. ౬౦. అనుసృత్య హనిష్యంతి శ్రేయాన్నస్స మరే వధః, శృణ్వంతు క్షత్రియాస్సర్వే యావంతో౽త్ర సమాగతాః. ౬౧. యదాశూరం చ భీరుం చ మారయత్యంతకస్సదా, కోనుమూఢో న యుధ్యేత పురుషః క్షత్రియో ధ్రువమ్. ౬౨. శ్రేయోనో భీమసేనస్య క్రుద్ధస్యాభిముఖేస్థితమ్, సుఖస్సాంగ్రామికో మృత్యుః క్షత్రధర్మేణ యుధ్యతామ్. ౬౩. మర్త్యేనావశ్య మర్తవ్యం గృహేష్వపి కదాచన, యుధ్యతః క్షత్రధర్మేణ మృత్యురేష సనాతనః. ౬౪. జిత్వేహసుఖమాప్నోతి హతః ప్రేత్య మహత్ఫలమ్, న యుద్ధధర్మాచ్ఛ్రేయాన్వై పంథాస్స్వర్గస్య కౌరవాః. ౬౫. అచిరేణార్జితాన్ లోకాన్ హతో యుద్ధే సమశ్నుతే, శ్రుత్వా తద్వచనం తస్య పూజయిత్వా చ పార్థివాః ౬౬. పునరేవాభ్యవర్తంత పాండవానాతతాయినః, తానాపతత ఏవాశు వ్యూఢానీకాః ప్రహారిణః. ౬౭. ప్రత్యుద్యయుస్తదా పార్థా జయగృద్ధాః ప్రమన్యవః, ధనంజయో రథేనాజావభ్యవర్తత వీర్యవాన్. ౬౮. విశ్రుతం త్రిషులోకేషు వ్యాక్షిపన్ గాండివం ధనుః, మాద్రీపుత్రౌ చ శకునిం సాత్యకిశ్చ మహాబలః. ౬౯. జవేనాభ్యపతన్ హృష్టా యతో వై తావకంబలమ్ ౭౦.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి-ఏకోనవింశో౽ధ్యాయః.

సాళ్వవధః.

సంజయ ఉవాచ.—సన్నివృత్తే జనౌఘే తు సాళ్వో మ్లేచ్ఛగణాధిపః, అభ్యవర్తత సంక్రుద్ధః పాండవానాం మహద్బలమ్. ౧. ఆస్థాయ సుమహానాగం ప్రభిన్నం పర్వతోపమమ్, దృప్తమైరావతప్రఖ్యమమిత్రగణమర్దనమ్. ౨. యో౽సౌ మహాన్ భద్రకులే ప్రసూతస్సంపూజితో ధార్తరాష్ట్రేణ నిత్యమ్, సుకల్పితశ్శాస్త్రవినిశ్చయజ్ఞైస్సదోపవాహ్యస్సమరేషు రాజన్. ౩. తమాస్థితో రాజవరో బభూవ యథోదయస్థస్సవితా క్షపాంతే, స తేన నాగప్రవరేణ రాజన్నభ్యుద్యయౌ పాండుసుతాన్ సమేతాన్. ౪. శితైః పృషత్కైర్విదదార వేగైర్మహేంద్రవజ్రప్రతిమైస్సుఘోరైః, తతశ్శరాన్వై సృజతో మహారణే యోధాంశ్చ రాజన్నయతో యమాలయమ్. ౫. నాస్యాంతరం దదృశుస్స్వేపరే వా తథా పురా వజ్రధరస్య దైత్యాః, ఐరావణస్థస్య చమూవిమర్దే ఘోరే పురా వాసవస్యేవ రాజన్. ౬.

తే పాండవాస్సోమకాస్సృంజయాశ్చ తమేకనాగం దదృశుస్సమంతాత్, సహస్రశో
వై విచరంత మేకం యథా మహేంద్రస్య గజం సమీపే ౭. విద్రావ్యమాణం త
బలం పరేషాం పరేతకల్పం విబభౌ సమంతాత్, నచావతస్థే సమరే భృశం భయా
ద్విమర్దమానం తు పరస్పరం తదా. ౮. తతః ప్రభగ్నా సహసా మహాచమూః సా
పాండవీ తేన నరాధిపేన, దిశశ్చతస్రస్సహసా ప్రధావితా గజేంద్రవేగం తమప
రయంతీ. ౯. దృష్ట్వా చ తాం వేగవతీం ప్రభగ్నాం సర్వే త్వదీయా యుధ
యోధముఖ్యాః, అపూజయంస్తే తు నరాధిపం తం దధ్ముశ్చ శంఖాన్ శశి
సన్నికాశాన్. ౧౦. శ్రుత్వా నినాదం త్వథ కౌరవాణాం హర్షాద్విముక్తం సహ
శంఖశబ్దైః, సేనాపతిః పాండవసృంజయానాం పాంచాలపుత్రో మమృషే న మానీ
౧౧. తతస్తుతం వై ద్విరదం మహాత్మా ప్రత్యుద్యయౌ త్వరమాణో జయాయ
జంభో యథా శక్రసమాగమాద్వై నాగేంద్రమైరావణ మింద్రవాహ్యమ్. ౧౨
తమాపతంతం సహసా తు దృష్ట్వా పాంచాలపుత్రం యుధి రాజసింహః, తం వై
ద్విపంప్రేషయామాస తూర్ణం వధాయ రాజన్ ద్రుపదాత్మజస్య. ౧౩. సతం ద్విపే
ంద్రంసహసా పతంత మవిధ్యదగ్నిప్రతిమైః పృషత్కైః, కర్మారధౌతైర్నిశితైర్జ్వలద్భి
ర్నారాచముఖ్యైస్త్రిభిరుగ్రవేగైః ౧౪. తతో పరాన్ పంచ శితాన్మహాత్మా నారా
చముఖ్యాన్ విససర్జ కుంభే, సతైస్తు విద్ధః పరమద్విపో రణే తదాపరావృత్య భృశం
ప్రదుద్రువే. ౧౫. తం నాగరాజం సహసా ప్రణున్నం విద్రావ్యమాణం వినివర్త్య
సాల్వః, తోత్త్రాంకుశైః, ప్రేషయామాస తూర్ణం పాంచాలరాజస్య సుతం
ప్రదిశ్య. ౧౬. దృష్ట్వా పతంతం సహసా తునాగం ధృష్టద్యుమ్నః స్వరథాచ్ఛీఘ్ర
మేవ, గదాం ప్రగృహ్యోగ్రజవేన వీరో భూమిం ప్రపన్నో భయవిహ్వలాంగః
౧౭. సతం రథం హేమవిభూషితాంగం సాశ్వం ససూతం సహసా విమృద్య,
ఉత్క్షిప్య హస్తేన తదా మహాద్విపో విపోథయామాస వసుంధరాతలే ౧౮. పాంచాల
రాజస్యసుతంచ దృష్ట్వా తదార్దితం నాగవరేణ తేన, తమభ్యధావత్సహసా జవేన
భీమశ్శిఖండీ చ శినేశ్చ నప్తా ౧౯. శరైశ్చ వేగం సహసా నిగృహ్య తస్యాభితోహ్యా
పతతో గజస్య, ససంగృహీతో రథిభిర్గజో వై చచాల తై ర్వార్యమాణశ్చ సంఖ్యే
౨౦. తతః పృషత్కాన్ ప్రవవర్ష రాజా సూర్యో యథా రశ్మిజాలాన్ సమంతాత్,
తైరాశుగైర్వధ్యమానా రథౌఘాః ప్రదుద్రువుస్సహితా స్తత్రతత్ర. ౨౧. తత్కర్మ
సాల్వస్య సమీక్ష్య సర్వే పాంచాలమత్స్యా నృపసృంజయాశ్చ, హాహాకారైర్నా
దయంతశ్చ సర్వేద్విపం సమంతాత్ రురుధుర్నరాగ్ర్యాః. ౨౨. పాంచాలపుత్రస్త్వ
రితశ్శూరో గదాం ప్రగృహ్యాచలశృంగకల్పామ్, ససంభ్రమం భారత శత్రుఘాతీ

జవేన వీరో నుసపార నాగమ్. ౨౩. తతస్తు నాగం ధరణీధరాభం మదం స్రవంతం జలదప్రకాశమ్, గదాం సమూపాద్య భృశం జఘాన పాంచాలరాజస్య సుతః ప్రసహ్య. ౨౪ సభిన్నకుంభస్సహసా వినద్య ముఖాత్ప్రభూతం క్షతజం విముంచన్, ప్రపాత నాగో ధరణీధరాభః క్షితిప్రకంపాచ్చలితో యథాద్రిః. ౨౫. నిపాత్యమానే తు తదా గజేంద్రే హాహాకృతే తవ పుత్రస్య సైన్యే, సశాల్వరాజస్య శినిప్రవీరో జహార భల్లేన శిరశ్శితేన. ౨౬. కృత్తోత్తమాంగో యుధి సాత్వతేన పపాత భూమౌ సహ నాగరాజ్ఞా, యథాద్రిశృంగం సుమహత్ప్రణున్నం వజ్రేణ దేవాధిపచోదితేన. ౨౭.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - వింశోఽధ్యాయః.

కౌరవసైన్యాపయానమ్.

సంజయ ఉవాచ.— తస్మింస్తు నిహతే శూరే సాల్వే సమితిశోభనే, తవాభజ్యద్బలం వేగాద్వాతేనేవ మహాద్రుమః. ౧. తత్ప్రభగ్నం బలం దృష్ట్వా కృతవర్మా మహారథః, దధార సమరే శూరః శత్రుసైన్యం మహాబలః. ౨ సన్నివృత్తాస్తు తే శూరా దృష్ట్వా సాత్వతమాహవే, శైలోపమం స్థితం రాజన్ కీర్యమాణం శరైర్యుధి. ౩. తతః ప్రవవృతే యుద్ధం కురూణాం పాండవైస్సహ, నివృత్తానాం మహారాజ మృత్యుం కృత్వా నివర్తనమ్. ౪. తత్రాశ్చర్య మభూద్యుద్ధం సాత్వతస్య పరైస్సహ, యదేకో వారయామాస పాండుసేనాం దురాసదామ్. ౫. తేషామన్యోన్యసుహృదాం కృతే కర్మణి దుష్కరే, సింహనాదః ప్రహృష్టానాం దివస్పృక్సుమహానభూత్. ౬. తేన శబ్దేన విత్రస్తాః పాంచాలా భరతర్షభ, శినేర్నప్తా మహాబాహురన్వపద్యత సాత్యకిః. ౭. స సమాసాద్య రాజానం క్షేమకీర్తిం మహాబలమ్, సప్తభిర్నిశితైర్బాణైరనయద్యమసాదనమ్. ౮. తమాయాంతం మహాబాహుం ప్రక్షిపంతం శితాన్ శరాన్, జవేనాభ్యపతద్ధీమాన్ హార్దిక్యశ్శినిపుంగవమ్. ౯. సాత్వతౌ తౌ మహావీర్యౌ ధన్వినౌ రథినాం వరౌ, అన్యోన్యమభిధావేతాం శస్త్రప్రవరధారిణౌ. ౧౦. పాండవాస్సహపాంచాలైర్యోధాశ్చాన్యే నృపోత్తమాః, ప్రేక్షకాస్సమపద్యంత తయోర్ఘోరే సమాగమే. ౧౧. నారాచైర్వత్సదంతైశ్చ వృష్ణ్యంధకమహారథౌ, అభిజఘ్నతురన్యోన్యం ప్రహృష్టావివ కుంజరౌ. ౧౨. చరంతౌ వివిధాన్ మార్గాన్ హార్దిక్యశినిపుంగవౌ, ముహురంతర్హితావేతౌ బాణవృష్ట్యా పరస్పరమ్. ౧౩. చాపవేగబలోద్ధూతాన్ మార్గణాన్ వృష్ణిసింహయోః, ఆకాశే సమపశ్యామ పతంగానివ శీఘ్రగాన్. ౧౪. తమేకం సత్యకర్మాణమాసాద్య హృదికాత్మజః, అవిధ్యన్నిశితైర్బాణైశ్చతుర్భిశ్చతురో హయాన్. ౧౫. సదీర్ఘబా

హంసం క్రుద్ధస్తోత్త్రార్దిత ఇవద్విపః, అష్టభిః కృతవర్మాణమవిధ్యత్త్వరమేషుభిః. ౧౬. తతః పూర్ణాయతోత్సృష్టైః కృతవర్మా శిలాశితైః, సాత్యకిం త్రిభిరాహత్యధనురేకేన చిచ్ఛిదే. ౧౭. నికృత్తం తద్ధనుశ్శ్రేష్ఠమపాస్య శినిపుంగవః, అన్యదా దత్తవేగేన శైనేయస్సశరం ధనుః. ౧౮. తదాదాయ ధనుశ్శ్రేష్ఠం వరిష్ఠస్సర్వధన్వినామ్, ఆరోప్య చ మహావీర్యో మహాబుద్ధిర్మహాబలః. ౧౯. అమృష్యమాణో ధనుషశ్ఛేదనం కృతవర్మణః, తతో రాజన్ మహేష్వాసః కృతర్మాణమభ్యయాత్. ౨౦. తతస్తు నిశితైర్బాణైర్దశభిశ్శినిపుంగవః, జఘాన సూతమశ్వాంశ్చ ధ్వజం చ కృతవర్మణః. ౨౧ తతో రాజన్మహేష్వాసః కృతవర్మా మహారథః, హతాశ్వ సూతం సంప్రేక్ష్య రథం హేమపరిష్కృతమ్. ౨౨ రోషేణ మహతావిష్టః శూలముద్యమ్య మారిష, చిక్షేప భుజవేగేన జిఘాంసుశ్శినిపుంగవమ్ ౨౩. తచ్ఛూలం సాత్వతో హ్యాజౌ నిర్భిద్య నిశితైశ్శరైః, చూర్ణితం పాతయామాస మోహయన్నివ మాధవమ్. ౨౪. తతో పరేణ భల్లేన హృద్యేనం సమతాడయత్, సంయుద్ధేయుయుధానేన హతాశ్వో హతసారథిః. ౨౫. కృతవర్మాకృతాస్త్రేణ ధరణీమన్వపద్యత, తస్మిన్ సాత్యకినా వీరే ద్వైరథే విరథీకృతే. ౨౬. సమపద్యత సర్వేషాం సైన్యానాం సుమహద్భయమ్, పుత్రస్య తవ చాత్యర్థం విషాదస్సమజాయత. ౨౭. హతసూతే హతాశ్వే తు విరథే కృతవర్మణి, హతాశ్వం చ సమాలక్ష్య హతసూతమరిందమ. ౨౮. అభ్యధావత్కృపో రాజన్ జిఘాంసుశ్శినిపుంగవమ్, తమారోప్య రథోపస్థే మిషతాం సర్వధన్వినామ్. ౨౯. అపోవాహ మహాబాహుం తూర్ణమాయోధనాదపి, శైనేయాధిష్ఠితే రాజన్ విరథే కృతవర్మణి. ౩౦. దుర్యోధనబలం సర్వం పునరాసీత్పరాఙ్ముఖమ్, తత్పరేనాన్వబుధ్యంత సైన్యేన రజసా వృతాః. ౩౧. తావకాః ప్రద్రుతా రాజన్ దుర్యోధనమృతే నృపమ్, దుర్యోధనస్తు సంప్రేక్ష్య భగ్నం స్వబలమంతికాత్. ౩౨. జవేనాభ్యపతత్తూర్ణం సర్వాంశ్చైకో న్యవారయత్, పాండూంశ్చ సర్వాన్ సంక్రుద్ధో ధృష్టద్యుమ్నం సపార్షతమ్. ౩౩. శిఖండినం ద్రౌపదేయాన్ పాంచాలానాం చయే గణాః, కైకేయాన్ సోమకాంశ్చైవ సృంజయానాం చ మారిష. ౩౪. అసంభ్రమం దురాధర్షశ్శితైర్బాణైరవారయత్, అతిష్ఠదాహవే యత్తః పుత్రస్తవ మహాబలః. ౩౫ యథాయజ్ఞే మహానగ్నిర్మంత్రపూతః ప్రతాపయన్, తథా దుర్యోధనో రాజా సంగ్రామే సర్వతోఽభవత్. ౩౬ తం పరేనాభ్యవర్తంత మర్త్యా మృత్యుమివాహవే, అథాన్యం రథమాస్థాయ హార్దిక్యస్సమపద్యత. ౩౭.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - ఏకవింశోఽధ్యాయః.

—— సంకులయుద్ధమ్. ——

సంజయ ఉవాచ — పుత్త్రస్తు తే మహారాజ రథస్థో రథినాంవరః, దురుత్సహో బభౌ యుద్ధే యథా రుద్రః ప్రతాపవాన్. ౧. తస్య బాణసహస్రైస్తు ప్రచ్ఛన్నా హ్యభవన్మహీ, పరాంశ్చ సిషిచే బాణైర్ధారాభిరివ పర్వతాన్. ౨. న చ సోఽస్తి పుమాన్కశ్చిత్పాండవానాం బలార్ణవే, హయో గజో రథో వాపి యోఽస్య బాణైరవిక్షతః. ౩. యం యం హి సమరే యోధం ప్రపశ్యామ విశాం పతే, స స బాణైశ్చితోఽభూద్వై పుత్త్రేణ తవ భారత ౪. యథా సైన్యేన రజసా సముద్ధూతేన వాహినీ, ప్రత్యదృశ్యత సంఛన్నా తథా బాణైర్మహాత్మనః ౫. బాణభూతామపశ్యామ పృథివీం పృథివీపతే, దుర్యోధనేన ప్రకృతాం క్షిప్రహస్తేన ధన్వినా. ౬. తేషు యోధసహస్రేషు తావకేషు పరేషు చ, ఏకో దుర్యోధనో హ్యాసీత్పుమానితి మే మతిః ౭. తత్రాద్భుతమపశ్యామ తవ పుత్త్రస్య విక్రమమ్, యదేనం సహితాః పార్థా నాభ్యవర్తంత భారత. ౮ యుధిష్ఠిరం శతేనాజౌ వివ్యాధ భరతర్షభ, భీమసేనం చ సప్తత్యా సహదేవం చ సప్తభిః. ౯. నకులం చ చతుఃషష్ట్యా ధృష్టద్యుమ్నం చ సప్తభిః, సప్తభిర్ద్రౌపదేయాంశ్చ త్రిభిర్వివ్యాధ సాత్యకిమ్. ౧౦. ధనుశ్చిచ్ఛేద భల్లేన సహదేవస్య మారిష, తదపాస్య ధనుశ్ఛిన్నం మాద్రీపుత్త్రః ప్రతాపవాన్. ౧౧. అభ్యద్రవత రాజానం ప్రగృహ్యాన్యన్మహద్ధనుః, తతో దుర్యోధనం సంఖ్యే వివ్యాధ దశభిశ్శరైః. ౧౨. నకులశ్చ తతో వీరో రాజానం నవభిశ్శరైః, ఘోరరూపైర్మహాబాణైర్వివ్యాధ చ ననాద చ. ౧౩. సాత్యకిశ్చైవ రాజానం శరేణానతపర్వణా, ద్రౌపదేయాస్త్రిసప్తత్యా ధర్మరాజశ్చ పంచభిః. ౧౪. అశీత్యా భీమసేనశ్చ శరై రాజానమార్దయత్, సమంతాత్కీర్యమాణస్తు బాణసంఘైర్మహాత్మభిః. ౧౫. న చచాల మహారాజ సర్వసైన్యస్య పశ్యతః, లాఘవం సౌష్ఠవం చాపి వీర్యం చాపి మహాత్మనః ౧౬. అతి సర్వాణి భూతాని దదృశుస్సర్వమానవాః, ధార్తరాష్ట్రా హి రాజేంద్ర యోధాస్తు స్వల్పమంతరమ్ ౧౭. అపశ్యమానా రాజానం పర్యవర్తంత దంశితాః, తేషామాపతతాం ఘోరస్తుములస్సమపద్యత. ౧౮. క్షుబ్ధస్య హి సముద్రస్య ప్రావృట్కాలే యథాస్వనః, సమాసాద్య రణే తే తు రాజానమపరాజితమ్. ౧౯. ప్రత్యుద్యయుర్మహేష్వాసాః పాండవానాతతాయినః, భీమసేనం రణే క్రుద్ధం ద్రోణపుత్త్రో న్యవారయత్. ౨౦. నానాబాణైర్మహారాజ ప్రముక్తైస్సర్వతో దిశమ్, ప్రాజ్ఞాయంత రణే వీరా న దిశః ప్రదిశస్తథా. ౨౧. తావుభౌ క్రూరకర్మాణావుభౌ భారతదుస్సహౌ, ఘోరరూపమయుధ్యేతాం కృతప్రతికృతైషిణౌ. ౨౨. త్రాసయంతౌ దిశస్సర్వా జ్యాక్షేపకఠినత్వచౌ, శకునిస్తు రణే వీరో యుధిష్ఠిరమపీడయత్. ౨౩. తస్యాశ్వాంశ్చతురో హత్వా సుబలస్య సుతో బలీ, నాదం

చకార బలవత్సంఖ్యే సైన్యాని కంపయన్. ౨౪. ఏతస్మిన్నంతరే వీరం రాజానమపరాజి
తమ్, అపోవాహ రథేనాజౌ సహదేవః ప్రతాపవాన్. ౨౫. అథాన్యం రథమా
స్థాయ ధర్మపుత్రో యుధిష్ఠిరః, శకునిం నవభిర్విద్ధ్వా పునర్వివ్యాధ పంచభిః. ౨౬.
ననాద చ మహానాదం ప్రవరస్సర్వధన్వినామ్, తద్యుద్ధమభవచ్చిత్రం ఘోరరూపం
చ మారిష. ౨౭. ప్రేక్షితాం తృప్తిజననం సిద్ధచారణసేవితమ్, ఉలూకస్తు మహే
ష్వాసం నకులం యుద్ధదుర్మదమ్. ౨౮. అభ్యద్రవదమేయాత్మా శరవర్షైస్సమంతతః,
తథైవ నకులశ్శూరస్సౌబలస్య సుతం రణే. ౨౯. శరవర్షేణ మహతా సమంతాత్ప
ర్యవారయత్, తౌ తత్ర సమరే వీరౌ కులపుత్రౌ మహారథౌ. 3౦. యోధయం
తావపశ్యేతాం కృతప్రతికృతైషిణౌ, తథైవ కృతవర్మాణం శైనేయశ్శత్రుతాపనః.
3౧ యోధయన్ శుశుభే రాజన్ బలిం శక్ర ఇవాహవే, దుర్యోధనో ధనుశ్ఛిత్త్వా
ధృష్టద్యుమ్నస్య సంయుగే. 3౨. అథైనం ఛిన్నధన్వానం వివ్యాధ నిశితైశ్శరైః,
ధృష్టద్యుమ్నోఽపి సమరే ప్రగృహ్య పరమాయుధమ్. 33. రాజానం యోధయా
మాస పశ్యతాం సర్వధన్వినామ్, తయోర్యుద్ధం మహచ్చాసీత్సంగ్రామే భరతర్షభ.
3౪ ప్రభిన్నయోర్యథా సక్తం మత్తయోర్వనహస్తినోః, గౌతమస్తు రణే క్రుద్ధో
ద్రౌపదేయాన్మహాబలాన్. 3౫. వివ్యాధ బహుభిశ్శూరశ్శరైస్సన్నతపర్వభిః,
తస్య తై రభవద్యుద్ధమింద్రియైరివ దేహినః. 3౬. ఘోరరూపమసంహార్యం నిర్మ
ర్యాదమవర్తత, తే చ సంపీడయామాసురింద్రియాణీవ బాలిశమ్. 3౭. సచ తాన్
ప్రతిసంరబ్ధః ప్రత్యయోధయదాహవే, ఏవం చిత్రమభూద్యుద్ధం తస్య తైస్సహ
భారత. 3౮. ఉత్థాయోత్థాయ హి యథా దేహినశ్చేంద్రియైర్విభో, నరాశ్చై
వ నరైస్సార్ధం దంతినో దంతిభిస్తథా. 3౯ హయా హయైస్సమాసక్తా రథినో రథిభిస్సహ,
సంకులం చాభవద్భూయో ఘోరరూపం విశాంపతే. ౪౦ ఇదం చిత్రమిదం ఘోర
మిదం రౌద్రమితి ప్రభో, యుద్ధాన్యాసన్ మహారాజ ఘోరాణి చ బహూని చ
౪౧. తే సమాసాద్య సమరే పరస్పరమరిందమాః, వివ్యధుశ్చైవ జఘ్నుశ్చ సమా
సాద్య మహాహవే. ౪౨. తేషాం శస్త్రసముద్భూతం రజస్తీవ్రమవర్తత, వాతేన
చోద్ధతం రాజన్ ధావద్భిశ్చాశ్వసాదిభిః. ౪3. రథనేమి సముద్ధూతం నిశ్వాసైశ్చాపి
దంతినామ్, రజస్సంధ్యాభ్రకపిలం దివాకరపథం యయౌ. ౪౪. రజసా తేన సం
పృక్తే భాస్కరో నిష్ప్రభః కృతః, సంఛాదితాఽభవద్భూమిస్తే చ శూరా మహారథాః
౪౫. ముహూర్తాదివ సంవృత్తం నీరజస్కం సమంతతః, వీరశోణితసిక్తాయాం భూ
మౌ భరతసత్తమ. ౪౬ ఉపాశామ్యత్తతస్తీవ్రం తద్రజో ఘోరదర్శనమ్, తతోఽ
పశ్యమహం భూయో ద్వంద్వయుద్ధాని భారత. ౪౭. యథా ప్రాణం యథా శ్రేష్ఠం

మధ్యాహ్నే వై సుదారుణమ్, వర్మణాం తత్ర రాజేంద్ర వ్యదృశ్యంతోజ్జ్వలాః ప్రభాః. ౪౭. శబ్దశ్చతుములస్సంఖ్యే శరాణాం పతతామభూత్, మహావేణువనస్యేవ దహ్యమానస్య పర్వతే. ౪౮.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - ద్వావింశోఽధ్యాయః.

సంజయ ఉవాచ — వర్తమానే తథా యుద్ధే ఘోరరూపే భయానకే, అభజ్యత బలం తత్ర తవ పుత్రస్య పాండవైః. ౧. తాంస్తు యత్నేన మహతా సన్నివార్య మహారథాన్, పుత్రస్తే యోధయామాస పాండవానామనీకినీమ్. ౨. నివృత్తాస్సహసా యోధాస్తవ పుత్రజయైషిణః, సన్నివృత్తేషు తేష్వేవ యుద్ధమాసీత్సుదారుణమ్. ౩. తావకానాం పరేషాం చ దేవాసురరణోపమమ్, పరేషాం తవ సైన్యే వా నాసీత్కశ్చిత్పరాఙ్ముఖః. ౪. అనుమానేన యుధ్యంతే సంజ్ఞాభిశ్చ పరస్పరమ్, తేషాం క్షయో మహానాసీద్యుధ్యతామితరేతరమ్ ౫. తతో యుధిష్ఠిరో రాజా క్రోధేన మహతా యుతః, జిగీషమాణస్సంగ్రామే ధార్తరాష్ట్రాన్ సరాజకాన్. ౬. త్రిభిశ్శారద్వతం విద్ధ్వా రుక్మపుంఖైశ్శిలాశితైః, చతుర్భిర్నిజఘానాశ్వాన్నారాచైః కృతవర్మణః. ౭. అశ్వత్థామా తు హార్దిక్యమపోవాహ యశస్వినమ్, అథ శారద్వతోఽష్టాభిః ప్రత్యవిధ్యద్యుధిష్ఠిరమ్. ౮. తతో దుర్యోధనో రాజా రథాన్ సప్తశతాన్ రణే, ప్రైషయద్యత్ర రాజాసౌ ధర్మపుత్రో యుధిష్ఠిరః. ౯. తే రథా రథిభిర్యుక్తా మనోమారుతరంహసః, అభ్యద్రవంత సంగ్రామే కౌంతేయస్య రథం ప్రతి. ౧౦. తే సమంతాన్మహారాజ పరివార్య యుధిష్ఠిరమ్, అదృశ్యం సాయకైశ్చక్రుర్మేఘా ఇవ దివాకరమ్. ౧౧. తే దృష్ట్వా ధర్మరాజానం కౌరవేయైస్తథాకృతమ్, నామృష్యంత సుసంరబ్ధాః శిఖండిప్రముఖా రథాః. ౧౨. రథైరశ్వవరైర్యుక్తాః కింకిణీజాలసంవృతైః, ఆజగ్మురభిరక్షంతః కుంతీపుత్రం యుధిష్ఠిరమ్. ౧౩. తతః ప్రవవృతే రౌద్రః సంగ్రామశ్శోణితోదకః, పాండవానాం కురూణాం చ యమరాష్ట్రవివర్ధనః ౧౪. రథాన్ సప్తశతాన్ హత్వా కురూణామాతతాయినామ్, పాండవాస్సహ పాంచాలైః పునరేవాభ్యవర్తయన్. ౧౫. తత్ర యుద్ధం మహచ్చాసీత్తవ పుత్రస్య పాండవైః, నచ సస్తాదృశం దృష్టం నైవ చాపి పరిశ్రుతమ్. ౧౬. వర్తమానే మహాయుద్ధే నిర్మర్యాదే సమంతతః, వధ్యమానేషు యోధేషు తావకేష్వితరేషు చ. ౧౭. వినదత్సు చ యోధేషు శంఖవర్యైశ్చ పూరితైః, ఉత్క్రుష్టైస్సింహనాదైశ్చ గర్జితేన చ ధన్వినామ్. ౧౮. అతిప్రవృద్ధే యుద్ధే చ ఛిద్యమానేషు మర్మసు, ధావమానేషు యోధేషు జయగృద్ధిషు మారిష.

౧౯. సంహారే సర్వతో యాతే పృథివ్యాం శోకసంభవే, బహూనాముత్తమస్త్రీణాం సీమంతోద్ధరణే తదా. ౨౦. నిర్మర్యాదే తతో యుద్ధే వర్తమానే సుదారుణే, ప్రాదురాసంస్తదోత్పాతా దివి భూమౌ సుదారుణాః. ౨౧. చచాల శబ్దం కుర్వాణా సపర్వతవనా మహీ, సదండాస్సోల్ముకా రాజన్ కీర్యమాణాస్సమంతతః. ౨౨. ఉల్కాః పేతుర్దివో భూమావాహత్య రవిమండలమ్, విష్వగ్వాతాః ప్రాదురాసన్ నీచైశ్శర్కరవర్షిణః. ౨౩. అశ్రూణి ముముచుర్నాగా వేపథుం చాస్పృశన్ భృశమ్, ఏతాన్ ఘోరాననాదృత్య సముత్పాతాన్ సుదారుణాన్. ౨౪. పునర్యుద్ధాయ సంమంత్ర్య క్షత్రియాస్తస్థురవ్యథాః, రమణీయే కురుక్షేత్రే పుణ్యే స్వర్గం యియాసవః. ౨౫. తతో గాంధారరాజస్యపుత్రశ్శకునిరబ్రవీత్, యుధ్యధ్వమగ్రతో యోధాః పృష్ఠతో హన్మి పాండవాన్. ౨౬. తతోనస్సంప్రయాతానాం మద్రయోధాస్తరస్వినః, హృష్టాః కిలకిలాశబ్దమకుర్వంతాపరే తథా. ౨౭. అస్మాంస్తు పునరాసాద్య లబ్ధలక్షా దురాసదాః, శరాసనాని ధున్వంతః శరవర్షైరవాకిరన్. ౨౮. తతో హతం పరై రాజన్ మద్రరాజబలం తదా, దుర్యోధనబలం దృష్ట్వా పునరాసీత్పరాఙ్ముఖమ్. ౨౯. గాంధారరాజస్తు పునర్వాక్యమాహ తతో బలీ, నివర్తధ్వమధర్మజ్ఞా యుధ్యధ్వం కిం సృతేన వః. ౩౦. అనీకం దశసాహస్రమశ్వానాం భరతర్షభ, ఆసీద్గాంధారరాజస్య విశాలప్రాసయోధినామ్. ౩౧. బలేన తేన విక్రమ్య వర్తమానే జనక్షయే, పృష్ఠతః పాండవానీకమభ్యఘ్నన్నిశితైశ్శరైః. ౩౨ తదభ్రమివ వాతేన క్షిప్యమాణం సమంతతః, అభజ్యత మహారాజ పాండూనాం సుమహద్బలమ్. ౩౩. తతో యుధిష్ఠిరః ప్రేక్ష్య భగ్నం స్వబలమంతికాత్, అభ్యచోదయదవ్యగ్రః సహదేవం మహాబలమ్. ౩౪. అసౌ సుబలపుత్రో నో జఘనం పీడ్య దంశితః, సైన్యాని సూదయత్యేష పశ్య పాండవ దుర్మతిమ్ ౩౫ గచ్ఛ త్వం ద్రౌపదేయైశ్చ శకునిం సౌబలం జహి, రథానీకమహం ధక్ష్యే పాంచాలసహితోఽనఘ. ౩౬. గచ్ఛంతు కుంజరాస్సర్వే వాజినశ్చ సహ త్వయా, పాదాతాశ్చ త్రిసాహస్రాః శకునిం తైర్వృతో జహి. ౩౭ తతో గజాస్సప్తశతాశ్చాపపాణిభిరావృతాః, పంచచాశ్వసహస్రాణి సహదేవశ్చ వీర్యవాన్. ౩౮. పాదాతాశ్చ త్రిసాహస్రా ద్రౌపదేయాశ్చ సర్వశః, రణేహ్యభ్యద్రవంస్తే తు శకునిం యుద్ధదుర్మదమ్. ౩౯. తతస్తు సౌబలం రాజన్నభ్యతిక్రమ్య పాండవః, జఘాన పృష్ఠతస్సేనాం జయగృధ్రః ప్రతాపవాన్. ౪౦. అశ్వారోహాస్తు సంరబ్ధాః పాండవానాం తరస్వినామ్, ప్రావిశన్ సౌబలానీకమభ్యతిక్రమ్య తాన్ రథాన్. ౪౧. తే తత్ర సాదినశ్శూరా స్సౌబలస్య మహద్బలమ్, రణమధ్యే వ్యతిష్ఠంత శరవర్షైరవాకిరన్. ౪౨. తదుద్యతగదా

ప్రాసమహాపురుషసేవితమ్, ప్రావర్తత మహద్యుద్ధం రాజన్ దుర్మంత్రితే తవ. ౪౩. ఉపారమంత జ్యాశబ్దాః ప్రేక్షకా రథినోఽభవన్, న హి స్వేషాం పరేషాం వా విశేషః ప్రత్యదృశ్యత. ౪౪. శూరబాహువిసృష్టానాం శక్తీనాం భరతర్షభ, జ్యోతిషామివ సంపాతమపశ్యన్ కురుపాండవాః. ౪౫. ఋష్టిభిర్విమలాభిశ్చ తత్ర తత్ర విశాం పతే, సంపతంతీభిరాకాశమావృతం బహ్వశోభత. ౪౬. ప్రాసానాం పతతాం రాజన్ రూపమాసీత్సమంతతః, శలభానామివాకాశే తదా భరతసత్తమ. ౪౭. రుధిరోక్షితసర్వాంగా విప్రవిద్ధాశ్చ పత్రిభిః, హయాః పరిపతంతిస్మ శతశోఽథ సహస్రశః. ౪౮. అన్యోన్యం పరిపిష్టాశ్చ సమాసాద్య పరస్పరమ్, అవిక్షతాస్స్మ దృశ్యంతే వమంతో రుధిరం ముఖైః. ౪౯. తతోఽభవత్తమో ఘోరం సైన్యేన రజసా వృతే, తానపక్రమతోఽద్రాక్షం తస్మాద్దేశాదరిందమ. ౫౦. అశ్వాన్ రాజన్మనుష్యాంశ్చ రజసా సంవృతే సతి, భూమౌ నిపతితాశ్చాన్యే వమంతో రుధిరం బహు. ౫౧. కేశాకేశి సమాలగ్నా న శేకుశ్చేష్టితుం నరాః, అన్యోన్యమశ్వపృష్ఠేభ్యో వికర్షంతో మహాబలాః. ౫౨. మల్లా ఇవ సమాసాద్య నిజఘ్నురితరేతరమ్, అశ్వైశ్చ వ్యపకృష్యంత బహవోఽత్ర గతాసవః. ౫౩. భూమౌ నిపతితాశ్చాన్యే బహవో విజయైషిణః, తత్ర తత్ర వ్యదృశ్యంత పురుషాః శూరమానినః. ౫౪. రక్తోక్షితైశ్ఛిన్నభుజైరపకృష్టశిరోరుహైః, వ్యదృశ్యత మహీ కీర్ణా శతశోఽథ సహస్రశః. ౫౫. దూరం న శక్యం తత్రాసీద్గంతుమశ్వేన కేనచిత్, సాశ్వారోహైర్హతైరశ్వైరావృతే వసుధాతలే. ౫౬. రుధిరోక్షితసన్నాహైరాత్తశస్త్రైరుదాయుధైః, నానాప్రహరణైర్ఘోరైః పరస్పరవధైషిభిః. ౫౭. సుసన్నికృష్టైః సంగ్రామే హతభూయిష్ఠసైనికైః, సముహూర్తం తతో యుద్ధ్వా సౌబలోఽథ విశాం పతే ౫౮. షట్సహస్రైర్హయైశ్శిష్టైరుపాయాచ్ఛకుని స్తతః. ౫౯.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - త్రయోవింశోఽధ్యాయః.

సంజయఉవాచ — తథైవ పాండవానీకం రుధిరేణ సముక్షితమ్, షట్సహస్రైర్హయైశ్శిష్టైరుపాయాచ్ఛాంతవాహనమ్. ౧ అశ్వారోహాశ్చ పాండూనామబ్రువన్ రుధిరోక్షితాః, సుసన్నికృష్టే సంగ్రామే భూయిష్ఠే త్యక్తజీవితాః. ౨. నేహ శక్యం రథైర్యోద్ధుం కుత ఏవ మహాగజైః, రథానేవ రథా యాంతు కుంజరాః కుంజరానపి. 3 ప్రతియాతో హి శకునిః స్వమనీకమవస్థితః, న పునస్సౌబలో రాజన్ యుద్ధమభ్యాగమిష్యతి. ౪. తతస్తు ద్రౌపదేయాశ్చ తే చ మత్తా మహాద్విపాః, ప్రయయుర్యత్ర పాంచాల్యో ధృష్టద్యుమ్నో మహారథః. ౫. సహదేవోఽపి

కౌరవ్య రజో మేఘే సముత్థితే, ఏకాకీ ప్రయయౌ తత్ర యత్ర రాజా యుధిష్ఠి
రః. ౬. తతస్తేషు ప్రయాతేషు శకునిస్సౌబలః పునః, పార్శ్వతోఽభ్యహనత్క్రు
ద్ధో ధృష్టద్యుమ్నస్య వాహినీమ్. ౭. తత్పునస్తుములం యుద్ధం ప్రాణాంస్త్యక్త్వా
భ్యవర్తత, తావకానాం పరేషాం చ పరస్పరవధైషిణామ్ ౮. తే హ్యన్యోన్యము
దైక్షంత తస్మిన్ వీరసమాగమే, యోధాః పర్యపతన్ రాజన్ శతశోఽథ సహస్ర
శః. ౯. అసిభిశ్ఛిద్యమానానాం శిరసాం లోకసంక్షయే, ప్రాదురాసీన్మహాశబ్దస్తాలా
నాం పతతామివ. ౧౦. విముక్తానాం శరీరాణాం ఛిన్నానాం పతతాం భువి, సా
యుధానాం చ బాహూనామూరూణాం చ విశాం పతే. ౧౧. ఆసీచ్చటచటాశబ్ద
స్తుములో రోమహర్షణః, నిఘ్నంతో నిశితైశ్శస్త్రైర్భ్రాతౄన్ పుత్రాన్ పితౄనపి
౧౨. యోధాః పరిపతంతిస్మ యథామిషకృతే ఖగాః, అన్యోన్యం ప్రతిసంరబ్ధాః
సమాసాద్య పరస్పరమ్. ౧౩. అహం పూర్వమహంపూర్వమితి న్యఘ్నన్ సహస్ర
శః, సంఘర్షణాసనాద్భ్రష్టైరశ్వారోహైర్గతాసుభిః. ౧౪. హయాః పరిపతంతి
స్మ శతశోఽథ సహస్రశః, స్ఫురతాం ప్రతిపిష్టానామశ్వానాం శీఘ్రగామినామ్.
౧౫. స్తనతాం చ మనుష్యాణాం సన్నద్ధానాం విశాం పతే, శక్త్యృష్టిపాశశబ్దస్తు
తుములస్సమపద్యత. ౧౬. భిందతాం పరమర్మాణి రాజన్ దుర్మంత్రితే తవ, శ్రమా
భిభూతాస్సంరబ్ధాశ్శ్రాంతవాహాః పిపాసవః. ౧౭. విక్షతాశ్చ శితైశ్శస్త్రైరభ్యవ
ర్తంత తావకాః, మత్తా రుధిరగంధేన బహవోఽత్ర విచేతసః. ౧౮. జఘ్నుః పరాన్
స్వకాంశ్చైవ ప్రాప్తాన్ ప్రాప్తాననంతరాన్, బహవశ్చ గతప్రాణాః క్షత్రియా
జయగృద్ధినః. ౧౯. భూమావభ్యపతన్ రాజన్ శరవృష్టిభిరాహతాః, వృకగృధ్ర
సృగాలానాం తుములే మోదనేఽహని. ౨౦. ఆసీద్బలక్షయో ఘోరస్తవ పుత్రస్య
పశ్యతః, నరాశ్వకాయైస్సంఛన్నా భూమిరాసీద్విశాం పతే. ౨౧. రుధిరోదకచి
త్రా చ భీరూణాం భయవర్ధినీ, అసిభిః పట్టిశైశ్శూలైస్తక్షమాణాః పునః పునః.
౨౨. తావకాః పాండవేయాశ్చ న న్యవర్తంత భారత, ప్రహరంతో యథాశక్తి
యావత్ప్రాణస్య ధారణమ్ ౨౩. యోధాః పరిపతంతిస్మ వమంతో రుధిరం వ్రణైః,
శిరో గృహీత్వా కేశేషు కబంధశ్చ వ్యదృశ్యత. ౨౪. ఉద్యమ్య చ శితం ఖడ్గం
రుధిరేణ సముక్షితమ్, అథోత్థితేషు బహుషు కబంధేషు నరాధిప. ౨౫. తథా రుధి
రగంధేన యోధాః కశ్మలమావిశన్, మందీభూతే తతశ్శబ్దే పాండవానాం మహా
ద్బలమ్. ౨౬. అల్పావశిష్టైస్తురగైరభ్యవర్తత సౌబలః, తతోఽభ్యధావంస్త్వరితాః
పాండవా జయగృద్ధినః. ౨౭. పదాతయశ్చ నాగాశ్చ సాదినశ్చోద్యతాయుధాః,
కోష్ఠకీకృత్య చాప్యేనం పరిక్షిప్య చ సర్వశః. ౨౮. శస్త్రైర్నానావిధైర్జఘ్నుర్యుద్ధ

పారం తితీర్షవః, త్వదీయాస్తాంస్తు సంప్రేక్ష్య సర్వతస్సమభిద్రుతాన్. ౨౯. రథా
శ్వపత్తిద్విరదైః పాండవానభిదుద్రువుః, కేచిత్పదాతినః పద్భిర్ముష్టిభిశ్చ పరస్పరమ్.
౩౦. నిజఘ్నుస్సమరే శూరాః క్షీణశస్త్రాస్తతోఽపతన్, రథేభ్యో రథినః పేతుః
ద్విపేభ్యో హస్తిసాదినః. ౩౧. విమానేభ్యో దివో భ్రష్టాః సిద్ధాః పుణ్యక్షయాదివ,
ఏవమన్యోన్యమాస్థాయ యోధా జఘ్నుర్మహాహవే. ౩౨. పితౄన్ భ్రాతౄన్
వయస్యాంశ్చ పుత్రానపి తథాపరే, ఏవమాసీదమర్యాదంయుద్ధం భరతసత్తమ.
౩౩. ప్రాసాసిబాణకలిలే వర్తమానే సుదారుణే. ౩౪.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - చతుర్వింశోఽధ్యాయః.

సఞ్జయ ఉవాచ—తస్మిన్ శబ్దే మృదౌ జాతే పాండవైర్నిహతే బలే, అశ్వై
స్సప్తశతైశ్శిష్టైరుపావర్తత సౌబలః. ౧. సయాత్వా వాహినీం తూర్ణమబ్రవీద్వై
త్వరన్ యుధి, యుధ్యధ్వమితి సంహృష్టాః పునః పునరరిందమాః ౨. అపృచ్ఛత్క్ష
త్రియాం స్తత్ర క్వను రాజా మహారథః, శకునేస్తు వచశ్శ్రుత్వా త ఊచుర్భరత
ర్షభ. ౩. అసౌ తిష్ఠతి కౌరవ్యో రణమధ్యే మహారథః, యత్రైతత్సుమహచ్ఛ
త్రం పూర్ణచంద్రసమప్రభమ్. ౪. యత్రైతే సతనుత్రాణా రథాస్తిష్ఠంతి దంశితాః,
యత్రైష తుములశ్శబ్దః పర్జన్యనినదోపమః. ౫. తత్ర గచ్ఛ ద్రుతం రాజన్ తతో
ద్రక్ష్యసి కౌరవమ్, ఏవముక్తస్తతో యోధైశ్శకునిస్సౌబలస్తదా. ౬. ప్రయయౌ
తత్ర యత్రాసౌ పుత్రస్తవ నరాధిప, సంవృతః సర్వతో వీరైః సమరే చిత్రయో
ధిభిః. ౭. తతో దుర్యోధనం దృష్ట్వా రథానీకైర్వ్యవస్థితమ్, సరథాంస్తావకాన్
సర్వాన్ హర్షయన్ శకునిస్తతః. ౮. దుర్యోధనమిదం వాక్యం హృష్టరూపో
విశాం పతే, కృతకార్యమివాత్మానం మన్యమానోఽబ్రవీన్నృపమ్. ౯. జహి రాజన్
రథానీకమశ్వాస్సర్వే జితా మయా, నాత్యక్త్వా జీవితం సంఖ్యే శక్యో జేతుం
యుధిష్ఠిరః. ౧౦. హతే తస్మిన్ రథానీకే పాండవేనాభిపాలితే, గజానేతాన్ హని
ష్యామ పదాతీంశ్చేతరాంస్తథా. ౧౧. శ్రుత్వా తు వచనం తస్య తావకా జయ
గృద్ధినః, రథేనాభ్యపతన్ హృష్టాః పాండవానామనీకినీమ్. ౧౨. సర్వే విధృతతూ
ణీరాః ప్రగృహీతశరాసనాః, శరాసనాని ధున్వానాః సింహనాదాన్ ప్రచక్రిరే.
౧౩. తతో జ్యాతలనిర్ఘోషః పునరాసీద్విశాం పతే,ప్రాదురాసీచ్ఛరాణాం చ సుము
క్తానాం సుదారుణః. ౧౪. తాన్ సమీపగతాన్ దృష్ట్వా జవేనోద్యతకార్ముకాన్,
ఉవాచ దేవకీపుత్రం కుంతీపుత్రో ధనంజయః. ౧౫. చోదయాశ్వానసంభ్రాంతః
ప్రవిశైనం బలార్ణవమ్, అంతమద్య గమిష్యామి శత్రూణాం నిశితైశ్శరైః. ౧౬.
అష్టాదశ దినాన్యద్య యుద్ధస్యాస్య జనార్దన, వర్తమానస్య మహతః సమాసాద్య

పరస్పరమ్. ౧౭. అనన్తకల్పా ధ్వజినీ భూత్వా హ్యేషాం మహాత్మనామ్, క్షయమద్య
గతా యుద్ధే పశ్య దైవం యథావిధమ్. ౧౮. సముద్రకల్పం చ బలం ధార్తరా
ష్ట్రస్య మాధవ, అస్మానాసాద్య సంజాతం గోష్పదోపమమచ్యుత. ౧౯. హతే భీష్మే
తు సందధ్యాచ్ఛివం స్యాదిహ మాధవ, నచ తత్కృతవాన్ మూఢో ధార్తరా
ష్ట్రస్సుబాలిశః. ౨౦. ఉక్తం భీష్మేణ యద్వాక్యం హితం పథ్యం చ మాధవ, తథాపి
నాసౌ కృతవాన్ వీతబుద్ధిస్సుయోధనః. ౨౧. తస్మింస్తు తుములే భీష్మే ప్రచ్యుతే
ధరణీతలే, న జానే కారణం కిను యేన యుద్ధమవర్తత. ౨౨. మూఢాంస్తు సర్వ
థా మన్యే ధార్తరాష్ట్రాన్ సుబాలిశాన్, పతితే శంతనోః పుత్రే యేఽకార్షుస్సం
గరం పునః. ౨౩. అనన్తరం చ నిహతే ద్రోణే బ్రహ్మవిదాం వరే, రాధేయే చ విక
ర్ణే చ నైవాశామ్యత వైశసమ్. ౨౪. అల్పావశిష్టేసైన్యేఽస్మిన్ సూతపుత్రే చ
పాతితే, తత్పుత్రే చ నరవ్యాఘ్రే నైవాశామ్యత వైశసమ్. ౨౫. శ్రుతాయుషి
హతే వీరే జలసంధే చ పౌరవే, శ్రుతాయుధే చ నృపతౌ నైవాశామ్యత వైశసమ్.
౨౬. భూరిశ్రవసి శల్యే చ సాల్వే చైవ జనార్దన, ఆవన్త్యేషు చ వీరేషు నైవాశా
మ్యత వైశసమ్. ౨౭. జయద్రథే చ నిహతే రాక్షసే చాప్యలాయుధే, బాహ్లీకే సోమ
దత్తే చ నైవాశామ్యత వైశసమ్. ౨౮. భగదత్తే హతే శూరే కామ్భోజే చ
సుదక్షిణే, దుశ్శాసనే చ నిహతే నైవాశామ్యత వైశసమ్ ౨౯. దృష్ట్వా చ నిహ
తాన్ శూరాన్ పృథఙ్మాండలికాన్నృపాన్, బలినశ్చ రణే కృష్ణ నైవాశామ్యత
వైశసమ్. ౩౦. అక్షౌహిణీపతీన్ దృష్ట్వా భీమసేనేన పాతితాన్, మోహాద్వా యది
వాలోభాన్నైవాశామ్యత వైశసమ్. ౩౧. కోను రాజా కులే జాతః కౌరవో యో
విశేషతః, నిరర్థకం మహద్వైరం కుర్యాదన్యస్సుయోధనాత్. ౩౨. గుణతోఽభ్య
ధికం జ్ఞాత్వా బలతశ్శౌర్యతోఽపి వా, అమూఢః కోనుయుధ్యేత జానన్ ప్రాజ్ఞో
హితాహితమ్. ౩౩. యన్న తస్య మనోహ్యాసీత్త్వయోక్తస్య హితం వచః, ప్రశ
మే పాండవైస్సార్థం సోఽన్యస్య శృణుయాత్కథమ్. ౩౪. యేన శాంతనవో వీరో
ద్రోణో విదుర ఏవ చ, ప్రత్యాఖ్యాతాశ్శమస్యార్థే కిన్ను తస్యాద్య భేషజమ్. ౩౫.
మౌఢ్యాద్యేన పితా వృద్ధః ప్రత్యాఖ్యాతో జనార్దన, తథా మాతా హితం వా
క్యం భాషమాణా హితైషిణీ. ౩౬. ప్రత్యాఖ్యాతా హ్యసత్కృత్య సకస్మాద్రోచ
యేద్వచః, కులాన్తకరణో వ్యక్తం జాత ఏష జనార్దన. ౩౭. తథాస్య దృశ్యతే
చేష్టా నీతిశ్చైవ జనార్దన, నైవ దాస్యతి నో రాజ్యమితి మే మతిరచ్యుత. ౩౮.
ఉక్తోఽహం బహుశస్తాత విదురేణ మహాత్మనా, న జీవన్ దాస్యతే భాగం ధార్తరా
ష్ట్రస్తు మానద. ౩౯. యావద్ధరిష్యతి ప్రాణాన్ ధార్తరాష్ట్రస్తు దుర్మతిః, తావ

ద్యుష్మాస్వపాపేషు ప్రచరిష్యతి పాతకమ్. ౪౦. నచ యుక్తోఽన్యథా జేతుమృతే
యుద్ధేన మాధవ, ఇత్యబ్రవీత్సదా మాం హి విదురస్సత్యదర్శనః. ౪౧. తత్సర్వ
మద్య జానామి వ్యవసాయం దురాత్మనః, యదుక్తం వచనం తేన విదురేణ మహా
త్మనా. ౪౨. యో హి శ్రుత్వా వచః పథ్యం జామదగ్న్యాద్యథాతథమ్, అవా
మన్యత దుర్బుద్ధిర్ధ్రువం నాశముపస్థితమ్. ౪౩. ఉక్తం హి బహుభిస్సిద్ధైర్జాతమాత్రే
సుయోధనే, ఏనం ప్రాప్య దురాత్మానం క్షయం క్షత్రం గమిష్యతి. ౪౪. తదిదం వచనం
తేషాం నిరుక్తం వై జనార్దన, క్షయం గతా హి రాజానో దుర్యోధనకృతే భృశమ్.
౪౫. సోఽద్య సర్వాన్ రణే యోధాన్నిహనిష్యామి మాధవ, క్షత్రియేషు హతే
ష్వాశు శూన్యే చ శిబిరే కృతే. ౪౬. వధాయ చాత్మనోఽస్మాభిస్సంయుగం రోచ
యిష్యతి, తదంతం హి భవేద్వైరమనుమానేన మాధవ. ౪౭. ఏవం పశ్యామి
వార్ష్ణేయ చింతయన్ ప్రజ్ఞయా స్వయా, విదురస్య చ వాక్యేన చేష్టయా చ దురా
త్మనః. ౪౮. తస్మాద్యాహి చమూం వీర యావద్ధన్మి శితైశ్శరైః, దుర్యోధనం మహా
బాహో వాహినీం చాస్య సంయుగే. ౪౯. క్షేమమద్య కరిష్యామి ధర్మరాజస్య
మాధవ, హత్వైతద్దుర్బలం సైన్యం ధార్తరాష్ట్రస్య పశ్యతః. ౫౦. సంజయ
ఉవాచ—అభీశుహస్తో దాశార్హస్తథోక్తస్సవ్యసాచినా, తద్బలౌఘమమిత్రాణా
మభీతః ప్రావిశద్బలాత్. ౫౧. తదా ఖడ్గశరైర్ఘోరం శక్తికంటకసంకులమ్, గదాపరి
ఘపంథానం రథనాగమహాద్రుమమ్. ౫౨. హయపత్తిలతాకీర్ణం గాహమానో
మహాయశాః, వ్యచరత్తత్ర గోవిందో రథేనాతిపతాకినా. ౫౩. తే హయాః పాం
డురా రాజన్ వహంతోఽర్జునమాహవే, దిక్షు సర్వాస్వదృశ్యంత దాశార్హేణ ప్రచో
దితాః. ౫౪. తతః ప్రాయాద్రథేనాజౌ సవ్యసాచీ పరంతపః, కిరన్ శరశతాంస్తీ
క్ష్ణాన్ వారిధారా ఘనో యథా. ౫౫. ప్రాదురాసీన్మహాశబ్దః శరాణాం నతపర్వ
ణామ్, ఇషుభిశ్ఛాద్యమానానాం సమరే సవ్యసాచినా ౫౬. అసజ్జంతస్తనుత్రేషు
శరౌఘాః ప్రాపతన్ భువి, ఇంద్రాశనిసమస్పర్శా గాండీవప్రేషితాశ్శరాః. ౫౭ నరా
న్నాగాన్ సమాహత్య హయాంశ్చాపి విశాంపతే, అపతంత రణే బాణాః పతంగా
ఇవ ఘోషిణః. ౫౮. ఆసీత్సర్వమవచ్ఛన్నం గాండీవప్రేషితైశ్శరైః, న ప్రాజ్ఞాయంత
సమరే దిశో వా ప్రదిశోఽపి వా ౫౯ సర్వమాసీజ్జగత్వ్యాప్తం పార్థనామాంకితైశ్శ
రైః, రుక్మపుంఖైస్తైలధౌతైః కర్మారపరిమార్జితైః ౬౦ తే దహ్యమానాః పార్థేన పావ
కేనేవ కుంజరాః, పార్థం న ప్రజహుర్ఘోరా వధ్యమానాశ్శితైశ్శరైః. ౬౧. శరచాప
ధరః పార్థః ప్రజ్వలన్నివ భాస్కరః, దదాహ సమరే యోధాన్ కక్షమగ్నిరివ జ్వలన్.
౬౨ యథా వనాంతే వనపైర్విసృష్టః కక్షం దహేత్కృష్ణగతిస్సఘోషః, భూరి

ద్రుమం శుష్కలతావితానం భృశం సమృద్ధో జ్వలనః ప్రతాపీ. ౬౩. ఏవం సనారాచగణప్రతాపీ శరార్చిరుచ్చావచతిగ్మతేజాః, దదాహ సర్వాం తవ పుత్రసేనామమృష్యమాణస్తరసా తరస్వీ ౬౪. తస్యేషవః ప్రాణహరాస్సుముక్తా నాసజ్జన్వై వర్మసు రుక్మపుంఖాః, న సద్వితీయం ప్రముమోచ బాణం నరే హయే వాపరమద్విపే వా. ౬౫. అనేకరూపాకృతిభిర్హి బాణైర్మహారథానీకమనుప్రవిశ్య, స ఏవ చైకస్తవ పుత్ర సేనాం జఘాన దైత్యానివ వజ్రపాణిః. ౬౬.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - పంచవింశోఽధ్యాయః.

దుర్యోధనాపయానమ్.

సంజయ ఉవాచ—అస్యతాం యతమానానాం శూరాణామనివర్తినామ్, సంకల్పమకరోన్మోఘం గాండీవేన ధనంజయః. ౧. ఇంద్రాశనిసమస్పర్శానవిషహ్యాన్మహౌజసః, విసృజన్ దృశ్యతే బాణాన్ ధారా ముంచన్నివాంబుదః. ౨. తత్సైన్యం భరతశ్రేష్ఠ వధ్యమానం కిరీటినా, సంప్రదుద్రావ సంగ్రామాత్తవ పుత్రస్య పశ్యతః. ౩. పితౄన్ భ్రాతౄన్ పరిత్యజ్య వయస్యానపి చాపరే, హతధుర్యా రథాః కేచిద్ధతసూతాస్తథా పరే. ౪. భగ్నాక్షయుగచక్రేషాః కేచిదాసన్ విశాంపతే, అన్యేషాం సాయకాః క్షీణాస్తథాన్యే బాణపీడితాః. ౫. అక్షతా యుగపత్కేచిత్ ప్రాద్రవన్ భయపీడితాః, కేచిత్పుత్రానుపాదాయ హతభూయిష్ఠబాంధవాః. ౬. విచుక్రుశుః పితౄనన్యే సహాయానపరే పునః, బాంధవాంశ్చ నరవ్యాఘ్ర భ్రాతౄన్ సంబంధినస్తథా. ౭. దుద్రువుః కేచిదుత్సృజ్య తత్ర తత్ర విశాంపతే, బహవోఽత్ర భృశం విద్ధా ముహ్యమానా మహారథాః. ౮. నిశ్వసంతస్మ దృశ్యంతే పార్థబాణహతా నరాః, తానన్యే రథమారోప్య ఆశ్వాస్యాథ ముహూర్తకమ్. ౯. విశ్రాంతాశ్చ వితృష్ణాశ్చ పునర్యుద్ధాయ జగ్మిరే, తానపాస్య గతాః కేచిత్పునరేవ యుయుత్సవః. ౧౦. కుర్వంతస్తవ పుత్రస్య శాసనం యుద్ధదుర్మదాః, పానీయమపరే పీత్వా పర్యాశ్వాస్య చ వాహనమ్. ౧౧. వర్మాణి చ సమారోప్య కేచిద్భరతసత్తమ, సమాశ్వాస్యాపరే భ్రాతౄన్ నిక్షిప్య శిబిరే స్వకే. ౧౨. పుత్రానన్యే పితౄనన్యే పునర్యుద్ధమరోచయన్, సజ్జయిత్వా రథాన్ కేచిద్యథాముఖ్యం విశాంపతే. ౧౩. ఆప్లుత్య పాండవానీకం పునర్యుద్ధమరోచయన్, తే శూరాః కింకిణీజాలైః సమాచ్ఛన్నా బభాసిరే. ౧౪. త్రైలోక్యవిజయే యుక్తా యథా దైతేయదానవాః, ఆగమ్య సహసా కేచిద్రథైస్స్వర్ణవిభూషితైః. ౧౫. పాండవానామనీకేషు ధృష్టద్యుమ్నమయోధయన్, ధృష్టద్యుమ్నోఽపి పాంచాల్యః శిఖండీ చ మహారథః. ౧౬. నాకులిశ్చ శతానీకో రథానీకమయోధయన్, పాంచాల్యస్తు తతః

క్రుద్ధః సైన్యేన మహతా వృతః. ౧౭. అభ్యద్రవత్సుసంక్రుద్ధస్తావకాన్ హంతుము
ద్యతః, తతస్త్వాపతతస్తస్య తవ పుత్రో జనాధిపః. ౧౮. బాణసంఘాననేకాన్వై
ప్రేషయామాస భారత, ధృష్టద్యుమ్నస్తతో రాజంస్తవ పుత్రేణ ధన్వినా. ౧౯.
నారాచైరర్ధనారాచైర్బహుభిః క్షిప్రకారిభిః, వత్సదంతైశ్చ బాణైశ్చ కర్మారపరి
మార్జితైః. ౨౦. అశ్వాంశ్చ చతురో హత్వా బాహ్వోరురసి చార్పితః, సోఽతివిద్ధో
మహేష్వాసస్తోత్రార్దిత ఇవ ద్విపః. ౨౧. తస్యాశ్వాంశ్చతురో బాణైః ప్రేషయా
మాస మృత్యవే, సారథేశ్చాపి బాణేన శిరః కాయాదపాహరత్. ౨౨.
తతో దుర్యోధనో రాజా పృష్ఠమారుహ్య వాజినః, అపాక్రమద్గతరథో నాతిదూర
మరిందమః. ౨౩. దృష్ట్వా తు హతవిక్రాంతం స్వమనీకం మహాబలః, తవ పుత్రో
మహారాజ ప్రయయౌ యత్ర సౌబలః. ౨౪. తతో రథేషు భగ్నేషు త్రిసాహస్రా
మహాద్విపాః, పాండవాన్ రథినః పంచసమంతాత్పర్యవారయన్. ౨౫. తే వృతాస్స
మరే పంచ గజానీకేన భారత, అశోభంత మహారాజ గ్రహా వ్యాప్తా ఘనైరివ.
౨౬. తతోఽర్జునో మహారాజ లబ్ధలక్షో మహాభుజః, వినిర్యయౌ రథేనైవ శ్వేతా
శ్వః కృష్ణసారథిః. ౨౭. స సమంతాత్పరివృతః కుంజరైః పర్వతోపమైః, నారాచై
ర్విమలైస్తీక్ష్ణైర్గజానీకమపోథయత్. ౨౮. తత్రైకబాణనిహతానపశ్యామ మహాగ
జాన్, పతితాన్ పాత్యమానాంశ్చ నిర్భిన్నాన్ సవ్యసాచినా. ౨౯. భీమసేనస్తు
తాన్ దృష్ట్వా నాగాన్మత్తగజోపమః, కరేణాదాయ మహతీం గదామభ్యపతద్బలీ.
౩౦. అథాప్లుత్య రథాత్తూర్ణం దండపాణిరివాంతకః, సముద్యతగదం దృష్ట్వా పాండ
వానాం మహారథమ్ ౩౧. విత్రేసుస్తావకాః సైన్యాశ్శకృన్మూత్రే ప్రసుస్రువుః,
ఆవిగ్నం చ బలం సర్వం గదాహస్తే వృకోదరే. ౩౨. గదయా భీమసేనేన
భిన్నకుంభాన్ రజస్వలాన్, ధావమానాన పశ్యామ కుంజరాన్ పర్వతోపమాన్.
౩౩. ప్రాద్రవన్ కుంజరాస్తే తు భీమసేనగదాహతాః, పేతురార్తస్వరం
కృత్వా ఛిన్నపక్షా ఇవాద్రయః. ౩౪. ప్రభిన్నకుంభాన్ సుబహూన్ ద్రవ
మాణానితస్తతః, పతమానాంశ్చ సంప్రేక్ష్య విత్రేసుస్తవ సైనికాః. ౩౫.
యుధిష్ఠిరోఽపి సంక్రుద్ధో మాద్రీపుత్రౌ చ పాండవౌ, గార్ధ్రపత్రైశ్శితైర్బాణై
ర్నిన్యుర్వై యమసాదనమ్. ౩౬. ధృష్టద్యుమ్నస్తు సమరే పరాజిత్య నరాధిపమ్,
అపక్రాంతే తవ సుతే హయపృష్ఠం సమాశ్రితే. ౩౭. దృష్ట్వా చ పాండవాన్
సర్వాన్ కుంజరైః పరివారితాన్, ధృష్టద్యుమ్నో మహారాజ సహసా సముపాద్ర
వత్. ౩౮. పుత్రః పాంచాలరాజస్య జిఘాంసుః కుంజరాన్ యయౌ, అదృష్ట్వా తు
రథానీకే దుర్యోధనమరిందమమ్. ౩౯. అశ్వత్థామా కృపశ్చైవ కృతవర్మా చ సా

త్వతః, అపృచ్ఛన్ క్షత్రియాంస్తత్ర క్వను దుర్యోధనో గతః ౪౦. తేఽపశ్యమానా
రాజానం వర్తమానే జనక్షయే, మన్వానా నిహతం తత్ర తవ పుత్త్రం మహారథాః
౪౧ విషణ్ణవదనా భూత్వా పర్యపృచ్ఛంత తే సుతమ్, ఆహుః కేచిద్ధతే సూతే
ప్రయాతో యత్ర సౌబలః. ౪౨. అపరే త్వబ్రువంస్తత్ర క్షత్రియా భృశవిక్షతాః,
దుర్యోధనేన కిం కార్యం ద్రక్ష్యధ్వం యది జీవతి. ౪౩. యుధ్యధ్వం సహితాస్సర్వే
కిం వో రాజా కరిష్యతి, తే క్షత్రియాః క్షతైర్గాత్రైర్హతభూయిష్ఠవాహనాః ౪౪.
శరైస్సంపీడ్యమానాస్తు నాతివ్యక్తమివాబ్రువన్, ఇదం సర్వం బలం హన్మో యేనస్మ
పరివారితాః. ౪౫. ఏతే సర్వే గజాన్ హత్వా ఉపాయాంతిస్మ పాండవాః,
శ్రుత్వా తు వచనం తేషామశ్వత్థామా మహాబలః ౪౬. హిత్వా పాంచాలరాజస్య
తదనీకం దురుత్సహమ్, కృపశ్చ కృతవర్మా చ ప్రయయుర్యత్ర సౌబలః. ౪౭. రథా
నీకం పరిత్యజ్య శూరాస్సుదృఢధన్వినః, తతస్తేషు ప్రయాతేషు ధృష్టద్యుమ్నపుర
స్కృతాః ౪౮. ఆయయుః పాండవా రాజన్ వినిఘ్నంతః స్మ తావకాన్, దృష్ట్వా
తు తానాపతతః సంప్రహృష్టాన్మహారథాన్. ౪౯. పరాక్రాంతాంస్తథా వీరాన్ని
రాశం జీవితే తదా, వివర్ణముఖభూయిష్ఠమభవత్తావకం బలమ్. ౫౦. పరిక్షీణా
యుధాన్ దృష్ట్వా తానహం పరివారితాన్, రాజన్ బలేన ద్వ్యంగేన త్యక్త్వా
జీవితమాత్మనః. ౫౧. ఆత్మనా పంచమోఽయుధ్యం పాంచాలస్య బలేనహ, తస్మిన్
దేశే వ్యవస్థాప్య యత్ర శారద్వతః స్థితః ౫౨. సంప్రద్రుతా వయం పంచ కిరీటిశర
పీడితాః, ధృష్టద్యుమ్నం మహారౌద్రం తత్ర నోఽభూద్రణో మహాన్. ౫౩. జితా
స్తేన వయం సర్వేవ్యపయామ రణాత్తతః, అథాపశ్యం సాత్యకిం తముపాయాంతం
మహారథమ్ ౫౪. రథైశ్చతుశ్శతైర్వీరో మామభ్యద్రవదాహవే, ధృష్టద్యుమ్నా
దహం ముక్తః కథంచిచ్ఛ్రాంతవాహనాత్. ౫౫. పతితో మాధవానీకం
దుష్కృతీ నరకం యథా, తత్ర యుద్ధమభూద్ఘోరం ముహూర్తమతిదారుణమ్.
౫౬. సాత్యకిస్తు మహాబాహుర్మమ హత్వా పరిచ్ఛదమ్, జీవగ్రాహమగృహ్ణాన్మాం
మూర్ఛితం పతితం భువి. ౫౭. తతో ముహూర్తాదివ తద్గజానీకమవధ్యత, గదయా
భీమసేనేన నారాచైరర్జునేనచ. ౫౮. తే ప్రవృద్ధా మహానాగాః సమంతాత్పర్వతో
పమాః, నాతిప్రసిద్ధేవ గతిః పాండవానామజాయత ౫౯. రథమార్గాంస్తదా
చక్రే భీమసేనో మహాబలః, పాండవానాం మహారాజ వ్యపాకర్షన్మహాగజాన్. ౬౦.
అశ్వత్థామా కృపశ్చైవ కృతవర్మా చ సాత్వతః, అపశ్యంతో రథానీకే దుర్యోధన
మరిందమమ్. ౬౧. రాజానం మృగయామాసుస్తవ పుత్త్రం మహారథమ్, పరిత్యజ్య

చ పాంచాల్యం ప్రయాతా యత్ర సౌబలః. ౬౨. రాజ్ఞో దర్శనసంవిగ్నా వర్త
మానే జనక్షయే. ౬౩.

ఇతి శల్యపర్వణి - షడ్వింశోఽధ్యాయః.

సంకులయుద్ధమ్.

సంజయ ఉవాచ.—గజానీకే హతే తస్మిన్ పాండుపుత్రేణ భారత, వధ్య
మానే బలే చైవ భీమసేనేన సంయుగే. ౧ చతురంతం తథా దృష్ట్వా భీమసేన
మరిందమమ్, దండహస్తం యథా క్రుద్ధమంతకం ప్రాణహారిణమ్. ౨. సమేత్య
సమరే రాజన్ హతశేషాస్సుతాస్తవ, అదృశ్యమానే కౌరవ్యే పుత్రే దుర్యో
ధనే తవ. ౩. సోదర్యాస్సహితా భూత్వా భీమసేనముపాద్రవన్, దుర్మర్షణః
శ్రుతాంతశ్చ జైత్రో భూరిబలో రవిః ౪ జయత్సేనస్సుజాతశ్చ తథా దుర్విష
హోఽరిహా, దుర్విమోచననామా చ దుష్ప్రధర్షస్తథైవచ. ౫. శ్రుతర్వాచ మహా
బాహుః సర్వే యుద్ధవిశారదాః, ఇత్యేతే సహితా భూత్వా తవ పుత్రాస్సమం
తతః. ౬. భీమసేనమభిద్రుత్య రురుధుస్సర్వతో దిశమ్, తతో భీమో మహారాజస్వ
రథం పునరాస్థితః. ౭. ముమోచ నిశితాన్ బాణాన్ పుత్రాణాం తవ మర్మసు,
తే కీర్యమాణా భీమేన పుత్రాస్తవ మహారణే ౮ భీమసేనముపాసేదుః ప్రవణా
దివ కుంజరమ్, తతః క్రుద్ధో రణే భీమః శిరో దుర్మర్షణస్యహ. ౯. క్షురప్రేణ
ప్రమథ్యాశు పాతయామాస భూతలే, తతో పరేణ భల్లేన సర్వావరణభేదినా.
౧౦. శ్రుతాంత మవధీద్భీమస్తవ పుత్రం మహారథమ్, జయత్సేనం తథా విద్ధ్వా
నారాచేన హసన్నివ. ౧౧. పాతయామాస కౌరవ్యం రథోపస్థాదరిందమః, స
పపాత రథాద్భూమౌ రాజంస్తూర్ణం మమారచ. ౧౨. శ్రుతర్వాతు తతో భీమం
క్రుద్ధో వివ్యాధ మారిష, శతేన గృధ్రవాజానాం శరాణాం నతపర్వణామ్. ౧౩.
తతః క్రుద్ధో రణే భీమో జైత్రంభూరిబలంరవిమ్, త్రీనేతాం స్త్రిభిరానచ్ఛద్విషాగ్ని
ప్రతిమైశ్శరైః. ౧౪. తే హతా న్యపతన్ భూమౌ స్యందనేభ్యో మహారథాః,
వసంతేపుష్పశబలా నికృత్తా ఇవ కింశుకాః. ౧౫. తతో పరేణ భల్లేన తీక్ష్ణేన చ
పరంతపః, దుర్విమోచనమాహత్య ప్రేషయామాస మృత్యవే ౧౬ సహతః
ప్రాపతద్భూమౌ స్వరథాద్రథినాం వరః, గిరేస్తు కూటజో భగ్నో మారుతే
నేవ పాదపః. ౧౭. దుష్ప్రధర్షం తతశ్చైవ సుజాతంచ సుతం తవ, ఏకైకం న్యవధీ
త్సంఖ్యే ద్వాభ్యాంద్వాభ్యాం చమూముఖే. ౧౮. తౌ శిలీముఖవిద్ధాంగౌ పేతతూ
రథసత్తమౌ, తతః పతంతం సమరే హ్యభివీక్ష్య సుతం తవ. ౧౯. భల్లేన పాతయా
మాస భీమో దుర్విషహం రణే, సపపాత తతో వాహాత్పశ్యతాం సర్వధన్వినామ్.

౨౦. దృష్ట్వా తు నిహతాన్ భ్రాతౄన్ బహూనేకేన సంయుగే, అమర్షవశమాపన్నశ్శ్రుతర్వా భీమమభ్యయాత్. ౨౧. విక్షిపన్ సుమహచ్చాపం కార్తస్వరవిభూషితమ్, విసృజన్ సాయకాంశ్చైవ విషాగ్నిప్రతిమాన్ బహూన్. ౨౨. స తు రాజన్ ధనుశ్ఛిత్త్వా పాండవస్య మహామృధే, అథైనం ఛిన్నధన్వానం వింశత్యా సమవాకిరత్. ౨౩. తతోఽన్యద్ధనురాదాయ భీమసేనో మహాబలః, అవాకిరత్తవ సుతం తిష్ఠ తిష్ఠేతి చాబ్రవీత్. ౨౪. మహదాసీత్తయోర్యుద్ధం చిత్రరూపం భయానకమ్, యాదృశం సమరే పూర్వం జంభవాసవయోర్విభో. ౨౫. తయోస్తత్ర శితైర్ముక్తైర్యమదండనిభైశ్శరైః, సమాచ్ఛన్నా ధరా సర్వా ఖం దిశో విదిశస్తథా. ౨౬. తతశ్శ్రుతర్వా సంక్రుద్ధో ధనురాదాయ సాయకైః, భీమసేనం రణే రాజన్ బాహ్వోరురసి చార్పయత్. ౨౭. సోఽతివిద్ధో మహారాజ తవ పుత్రేణ ధన్వినా, భీమస్సంచుక్షుభే క్రుద్ధః పర్వణీవ మహోదధిః. ౨౮. తతో భీమో రుషావిష్టః పుత్రస్య తవ మారిష, సారథిం చతురోఽశ్వాంశ్చ శరైర్నిన్యే యమక్షయమ్. ౨౯. విరథం తం సమాలక్ష్య విశిఖైర్లోమవాహిభిః, అవాకిరదమేయాత్మా దర్శయన్ పాణిలాఘవమ్. ౩౦. శ్రుతర్వా విరథో రాజన్నాదదే ఖడ్గచర్మణీ, అథాస్యాదదతః ఖడ్గం శతచంద్రం చ భానుమత్. ౩౧. క్షురప్రేణ శిరః కాయాత్పాతయామాస పాండవః. ఛిన్నోత్తమాంగస్య తతః క్షురప్రేణ మహాత్మనా. ౩౨. పపాత కాయస్స రథాద్వసుధామనునాదయన్, తస్మిన్నిపతితే వీరే తావకా భయమోహితాః. ౩౩. అభ్యద్రవంత సంగ్రామే భీమసేనం యుయుత్సవః, తానాపతత ఏవాశు హతశేషాద్బలార్ణవాత్. ౩౪. దంశితాన్ ప్రతిజగ్రాహ భీమసేనః ప్రతాపవాన్, తే తు తం వై సమాసాద్య పరివవ్రుస్సమంతతః. ౩౫. తతస్తు సంవృతో భీమస్తావకైర్నిశితైశ్శరైః, పీడయామాస తాన్ సర్వాన్ సహస్రాక్ష ఇవాసురాన్. ౩౬. తతః పంచశతాన్ హత్వా సవరూథాన్మహారథాన్, జఘాన కుంజరానీకం పునస్సప్తశతం యుధి. ౩౭. హత్వా శతసహస్రాణి పత్తీనాం పరమేషుభిః, వాజినాం చ శతాన్యష్టౌ పాండవస్స విరాజతే. ౩౮. భీమసేనస్తు కౌంతేయో హత్వా యుద్ధే సుతాంస్తవ, మేనే కృతార్థమాత్మానం సఫలం జన్మ చ ప్రభో. ౩౯. తం తథా యుధ్యమానం వై వినిఘ్నంతం చ తావకాన్, ఈక్షితుం నోత్సహంతే స్మ తవ సైన్యా నరాధిప. ౪౦. విద్రావ్య చ కురూన్ సర్వాంస్తాంశ్చ హత్వా పదానుగాన్, దోర్భ్యాం శబ్దం తతశ్చక్రే త్రాసయానో మహాద్విపాన్. ౪౧. హతభూయిష్ఠయోధా తు తవ సేనా విశాంపతే, కించిచ్ఛేషా మహారాజ కృపణా సమపద్యత ౪౨.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - సప్తవింశోఽధ్యాయః.

సుశర్మవధః.

సంజయ ఉవాచ—దుర్యోధనో మహారాజ [illegible] సుతః, హత
శేషౌ తదా సంఖ్యే వాజిమధ్యే వ్యవస్థితౌ. ౧. తతో దుర్యోధనం దృష్ట్వా వాజి
మధ్యే వ్యవస్థితమ్, ఉవాచ దేవకీపుత్రః కుంతీపుత్రం ధనంజయమ్. ౨. శత్రవో
హతభూయిష్ఠా జ్ఞాతయః పరివారితాః, గృహీత్వా సంజయం చాసౌ నివృత్తశ్శిని
పుంగవః. 3. పరిశ్రాంతశ్చ నకుల స్సహదేవశ్చ భారత, యోధయిత్వా రణే
యోధాన్ ధార్తరాష్ట్రాన్ సహానుగాన్. ౪. దుర్యోధనమభిత్యజ్య త్రయ ఏవ
వ్యవస్థితాః, కృపశ్చ కృతవర్మా చ ద్రౌణిశ్చైవ మహారథః. ౫. అసౌ తిష్ఠతి పాం
చాల్యః శ్రియా పరమయా యుతః, దుర్యోధనబలం హత్వా సహసర్వైః ప్రభ
ద్రకైః. ౬. అసౌ దుర్యోధనః పార్థ వాజిమధ్యే వ్యవస్థితః, ఛత్రేణ ధ్రియమాణేన
ప్రేక్షమాణో ముహుర్ముహుః. ౭. ప్రతివ్యూహ్య బలం సర్వం రణమధ్యే వ్యవ
స్థితః, ఏనం హత్వా శితై ర్బాణైః కృతకృత్యో భవిష్యసి. ౮. గజానీకం హతం
దృష్ట్వా త్వాం చ ప్రాప్తమరిందమమ్, యావన్న విద్రవంత్యేతే తావజ్జహి సుయోధ
నమ్. ౯. యాతు కశ్చిత్తు పాంచాల్యం క్షిప్రమాగమ్యతామితి, పరిశ్రాంతబల
స్తావత్ నైష ముచ్యేత కిల్బిషీ. ౧౦. హత్వా తవ బలం సర్వం సంగ్రామే ధృత
రాష్ట్రజః, జితాన్ పాండుసుతాన్ మత్వా రూపం ధారయతే మహత్. ౧౧. నిహ
తం స్వబలం దృష్ట్వా పీడితం చాపి పాండవైః, ధ్రువమేష్యతి సంగ్రామే వధాయై
వాత్మనో నృపః. ౧౨. ఏవముక్తః ఫాల్గునస్తు కృష్ణం వచనమబ్రవీత్, ధృతరాష్ట్ర
సుతాస్సర్వే హతా భీమేన మాధవ ౧౩. యావేతావాశ్రితౌ కృష్ణ తావద్య న
భవిష్యతః, హతో భీష్మో హతో ద్రోణః కర్ణో వైకర్తనో హతః ౧౪. మద్రరాజో
హతశ్శల్యో హతః కృష్ణ జయద్రథః, హయాః పంచశతాశ్శిష్టా శ్శకునేస్సౌబల
స్య చ. ౧౫. రథానాం తు శతే శిష్టే ద్వే ఏవ తు జనార్దన, దంతినాం చ శతం సాగ్రం
త్రిసాహస్రాః పదాతయః. ౧౬. అశ్వత్థామా కృపశ్చైవ త్రిగర్తాధిపతి స్తథా,
ఉలూకశ్శకునిశ్చైవ కృతవర్మా చ సాత్వతః. ౧౭. ఏతద్బలమభూచ్ఛేషం ధార్తరా
ష్ట్రస్య మాధవ, మోక్షో న నూనం కాలాత్తు విద్యతే భువి కస్యచిత్. ౧౮. తథా
వినిహతే సైన్యే పశ్య దుర్యోధనం స్థితమ్, అద్యాహ్నా హి మహారాజో హతామిత్రో
భవిష్యతి. ౧౯. న హి మే మోక్ష్యతే కశ్చిత్పరేషామిహ చింతయే, యే త్వద్య
సమరం కృష్ణ న హాస్యంతి మదోత్కటాః. ౨౦. తాన్ సర్వాన్ సహనిష్యామి యద్య
పి స్యుర్న మానుషాః, అద్య యుద్ధేషు సంక్రుద్ధో దీర్ఘం రాజ్ఞః ప్రజాగరమ్. ౨౧. అపనే
ష్యామి గాంధారం ఘాతయిత్వా శితైశ్శరైః, నికృత్యా వై దురాచారో యాని
రత్నాని సౌబలః ౨౨. సభాయామాహరద్ద్యూతే పునస్తాన్యాహరామ్యహమ్,

అద్యతా అపి వేత్స్యంతి సర్వా నాగపురస్త్రియః. ౨౩. శ్రుత్వా పతీంశ్చ పుత్రాంశ్చ
పాండవైర్నిహతాన్ యుధి, సమాప్తమద్య వై కర్మ సర్వం కృష్ణ భవిష్యతి. ౨౪.
అద్య దుర్యోధనో దీప్తాం శ్రియం ప్రాణాంశ్చ మోక్ష్యతి, నాపయాతి భయాత్
కృష్ణ సంగ్రామాద్యది చేన్మమ. ౨౫. నిహతం విద్ధి వార్ష్ణేయ ధార్తరాష్ట్రం సుబా
లిశమ్, మమ హ్యేతదశక్తం వై వాజిబృందమరిందమ. ౨౬. సోఢుం జ్యాతలనిర్ఘో
షం యాహి యావన్నిహన్మ్యహమ్, ఏవముక్తస్తు దాశార్హః పాండవేన యశ
స్వినా. ౨౭. అచోదయద్ధయాన్ రాజన్ దుర్యోధనబలం ప్రతి, తదనీకమభిప్రే
క్ష్య త్రయస్సజ్జా మహారథాః. ౨౮. భీమసేనోఽర్జునశ్చైవ సహదేవశ్చ మారిష,
ప్రయయుస్సింహనాదేన దుర్యోధనజిఘాంసయా. ౨౯. తాన్ ప్రేక్ష్య సహితాన్
సర్వాన్ జవేనోద్యతకార్ముకాన్, సౌబలోఽభ్యద్రవద్యుద్ధే పాండవానాతతాయినః.
౩౦. సుదర్శనస్తవ సుతో భీమసేనం సమభ్యయాత్, సుశర్మా శకునిశ్చైవ యు
యుధాతే కిరీటినా. ౩౧. సహదేవం తవ సుతో హయపృష్ఠగతోఽభ్యయాత్, తతో
హి యత్నతః క్షిప్రం తవ పుత్రో జనాధిప. ౩౨. ప్రాసేన సహదేవస్య శిరసి ప్రా
హరద్భృశమ్, సోపావిశద్రథోపస్థే తవ పుత్రేణ తాడితః. ౩౩. రుధిరాప్లుతసర్వాంగ
ఆశీవిష ఇవ శ్వసన్, ప్రతిలభ్య తతస్సంజ్ఞాం సహదేవో విశాం పతే. ౩౪. దుర్యో
ధనం శరైస్తీక్ష్ణైస్సంక్రుద్ధస్సమవాకిరత్, పార్థోఽపి యుధి విక్రమ్య కుంతీపుత్రో
ధనంజయః. ౩౫. శూరాణామశ్వపృష్ఠేభ్యశ్శిరాంసి నిచకర్త హ, తదనీకం తదా
పార్థో వ్యధమద్బహుభిశ్శరైః. ౩౬. పాతయిత్వా హయాన్ సర్వాంస్త్రిగర్తానాం
రథాన్ యయౌ, తతస్తే సహితా భూత్వా త్రిగర్తానాం మహారథాః. ౩౭.
అర్జునం వాసుదేవంచ శరవర్షైరవాకిరన్, సత్యకర్మాణమాక్షిప్య క్షురప్రేణ మహా
యశాః. ౩౮. తతోఽస్య స్యందనస్యేషాం చిచ్ఛేద పాండునందనః, శిలాశితేన చ
విభో క్షురప్రేణ మహాయశాః. ౩౯. శిరశ్చిచ్ఛేద సహసా తప్తకుండలభూషణమ్,
సవై పతన్మృథే రాజన్ యోధానాం మిషతాం తవ. ౪౦. యథా సింహో వనే రా
జన్ మృగం పరిబుభుక్షితః, తం నిహత్య తతః పార్థస్సుశర్మాణం త్రిభిశ్శరైః. ౪౧.
విద్ధ్వా తానహనత్సర్వాన్ రథాన్ రుక్మవిభూషితాన్, తతః ప్రాయాత్త్వరన్ పార్థో
దీర్ఘకాలం సుసంభృతమ్. ౪౨. ముంచన్ క్రోధవిషం తీక్ష్ణం ప్రస్థలాధిపతిం ప్రతి,
తమర్జునః పృషత్కానాం శతేన భరతర్షభ. ౪౩. పూరయిత్వా తతో వాహాన్
ప్రాహరత్తస్య ధన్వినః, తతశ్శరం సమాధాయ యమదండోపమం తదా. ౪౪.
సుశర్మాణం సముద్దిశ్య చిక్షేపాశు హసన్నివ, స శరః ప్రేషితస్తేన క్రోధదీప్తేన ధన్వి
నా. ౪౫. సుశర్మాణం సమాసాద్య బిభేద హృదయం రణే, సగతాసుర్మహారాజ

పపాత ధరణీతలే. ౪౬. సందయన్ పాండవాన్ సర్వాన్ వ్యథయంశ్చాపి తావ
కాన్, సుశర్మాణం రణే హత్వా పుత్రానస్య మహారథాన్. ౪౭. సప్తచాష్టౌ చ
త్రింశచ్చ సాయకైరనయత్ క్షయమ్, తతోఽస్య నిశితైర్బాణైః సర్వాన్ హత్వా పదా
నుగాన్. ౪౮. అభ్యగాద్భారతీం సేనాం హతశేషాం మహారథః, భీమస్తు సమరే
క్రుద్ధః పుత్రం తవ జనాధిప. ౪౯. సుదర్శనమదృశ్యంతం శరైశ్చక్రే హసన్నివ, తతో
ఽస్య ప్రహసన్ క్రుద్ధః శిరః కాయాదపాహరత్. ౫౦. క్షురప్రేణ సుతీక్ష్ణేన సహ
తః ప్రాపతద్భువి, తస్మింస్తు నిహతే వీరే తతస్తస్య పదానుగాః. ౫౧. పరివవ్రూ
రణే భీమం కిరంతో వివిధాన్ శరాన్, తతస్తు నిశితైర్బాణైస్తవానీకం వృకోదరః
౫౨. ఇంద్రాశనిసమస్పర్శైః సమంతాత్పర్యవాకిరత్, తతః క్షణేన తద్భీమో న్య
హనద్భరతర్షభ. ౫౩. తేషు తు చ్ఛిద్యమానేషు సేనాధ్యక్షా మహారథాః, భీమ
సేనం సమాసాద్య తతోఽయుధ్యంత భారత. ౫౪ స తాన్ సర్వాన్ శరైర్ఘోరైర
వాకిరత పాండవః, తథైవ తావకా రాజన్ పాండవేయాన్ మహారథాన్. ౫౫.
శరవర్షేణ మహతా సమంతాత్పర్యవారయన్, ఆకులం తదభూత్సర్వం పాండవా
నాం పరైస్సహ. ౫౬. తావకానాం చ సమరే పాండవేయైర్యుయుత్సతామ్, తత్ర
యోధాస్తదా పేతుః పరస్పరసమాహతాః. ౫౭. ఉభయోస్సేనయో రాజన్
సంశోచంతః స్వబాంధవాన్. ౫౮.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - అష్టావింశోఽధ్యాయః.

శకున్యులూకవధః.

సంజయ ఉవాచ—తస్మిన్ ప్రవృత్తే సంగ్రామే గజవాజినరక్షయే, శకుని
స్సౌబలో రాజన్ సహదేవం సమభ్యయాత్. ౧. తతోఽస్యాపతతస్తూర్ణం సహదేవః
ప్రతాపవాన్, శరౌఘాన్ ప్రేషయామాస పతంగానివ శీఘ్రగాన్. ౨. ఉలూ
కశ్చ రణే భీమం వివ్యాధ దశభిశ్శరైః, సాయకానాం నవత్యా వై సహదేవమవా
కిరత్. ౩. తే శూరాస్సమరే రాజన్ సమాసాద్య పరస్పరమ్, బిభిదుర్నిశితై
ర్బాణైః కంకబర్హిణవాజితైః. ౪. స్వర్ణపుంఖైశ్శిలాధౌతైరాకర్ణాత్ప్రహితైశ్శ
రైః, తేషాం చాపభుజోత్సృష్టా శరవృష్టిర్విశాంపతే ౫. ఆచ్ఛాదయద్దిశస్సర్వా
ధారా ఇవ పయోముచః, తతః క్రుద్ధో రణే భీమః సహదేవశ్చ భారత ౬. చేరతుః
కదనం సంఖ్యే కుర్వంతౌ సుమహాబలౌ, తాభ్యాం శరశతైశ్ఛన్నం తద్బలం తవ
భారత. ౭. అంధకారమివాకాశమభవత్తత్ర తత్ర హ, అశ్వైర్విపరిధావద్భిశ్శరచ్ఛ
న్నైర్విశాం పతే. ౮ తత్ర తత్ర వృతో మార్గో వికర్షద్భిర్హతాన్ బహూన్,
నిహతానాం హయానాం చ సహైవ హయసాదిభిః. ౯. చర్మభిర్వినికృత్తైశ్చ ప్రా
సైశ్ఛిన్నైశ్చ మారిష, ఋష్టిభిశ్శక్తిభిశ్చైవ సాసిప్రాసపరశ్వధైః ౧౦. సంఛన్నా

పృథివీ జజ్ఞే కుసుమైశ్శబలేవ హి, యోధాస్తత్ర మహారాజ సమాసేదుః పరస్ప
రమ్. ౧౧. ఉద్వృత్తనయనై రోషాత్సందష్టౌష్ఠపుటైర్ముఖైః, సకుండలైర్మహీచ్ఛన్నా
పద్మకింజల్కసన్నిభైః. ౧౨. భుజైశ్ఛిన్నైర్మహారాజనాగరాజకరోపమైః, సాంగదై
స్సతనుత్రైశ్చ సాసిప్రాసపరశ్వధైః. ౧౩. కబంధైరుత్థితైశ్ఛిన్నైర్నృత్యద్భిశ్చా
పరైర్యుధి, క్రవ్యాదగణసంఛన్నా ఘోరా భూత్పృథివీపతే. ౧౪. అల్పావశిష్టే
సైన్యే తు కౌరవేయాన్మహాహవే, ప్రహృష్టాః పాండవా భూత్వా నిన్యిరే య
మసాదనమ్. ౧౫. ఏతస్మిన్నంతరే శూరస్సౌబలేయః ప్రతాపవాన్, ప్రాసేన సహ
దేవస్య శిరసి ప్రాహరద్భృశమ్. ౧౬. సవిహ్వలో మహారాజ రథోపస్థ ఉపావిశ
త్, సహదేవం తథా దృష్ట్వా భీమసేనః ప్రతాపవాన్. ౧౭. సర్వసైన్యాని సం
క్రుద్ధో వారయామాస భారత, నిర్బిభేద చ నారాచైశ్శతశోఽథ సహస్రశః. ౧౮.
వినిర్భిద్యాకరోచ్చైవ సింహనాదమరిందమః, తేన శబ్దేన విత్రస్తాః సర్వే సహయ
వారణాః ౧౯. ప్రాద్రవన్ సహసా భీతాః శకునేశ్చ పదానుగాః, ప్రభగ్నానథ
తాన్ దృష్ట్వా రాజా దుర్యోధనోఽబ్రవీత్. ౨౦. నివర్తధ్వమధర్మజ్ఞా యుధ్య
ధ్వం కిం సృతేన వః, ఇహ కీర్తిం సమాధాయ ప్రేత్య లోకాన్ సమశ్నుతే. ౨౧.
ప్రాణాన్ జహాతి యో వీరో యుద్ధే పృష్ఠమదర్శయన్, ఏవముక్తాస్తు తే రాజ్ఞా
సౌబలస్యపదానుగాః. ౨౨. పాండవానభ్యవర్తంత మృత్యుం కృత్వా నివర్తనమ్,
ద్రవద్భిస్తత్ర రాజేంద్ర కృతశ్శబ్దోఽతిదారుణః.౨౩.క్షుబ్ధసాగరసంకాశః క్షుభితస్స
ర్వతోఽభవత్, తాంస్తతః పురతో దృష్ట్వా సౌబలస్య పదానుగాన్.౨౪.ప్రత్యుద్య
యుర్మహారాజపాండవావిజయోద్యతాః, ప్రత్యాశ్వస్యచదుర్ధర్షస్సహదేవో విశాం
పతే ౨౫. శకునిం దశభిర్విద్ధ్వా హయాంశ్చాస్య త్రిభిశ్శరైః, ధనుశ్చిచ్ఛేదచశరైః
సౌబలస్య హసన్నివ.౨౬ అథాన్యద్ధనురాదాయ శకునిర్యుద్ధదుర్మదః, వివ్యాధనకులం
షష్ట్యా భీమసేనం చ సప్తభిః.౨౭.ఉలూకోఽపిమహారాజ భీమంవివ్యాధసప్తభిః,సహ
దేవంతుసప్తత్యాపరీప్సన్ పితరం రణే. ౨౮. తం భీమసేనస్సమరే వివ్యాధ నవభి
శ్శరైః, శకునిం చ చతుష్షష్ట్యా పార్శ్వస్థాంశ్చ త్రిభిస్త్రిభిః. ౨౯. తే హన్యమానా
భీమేన నారాచైస్తైలపాయితైః, సహదేవం రణే క్రుద్ధాశ్ఛాదయన్ శరవృష్టిభిః.
౩౦. పర్వతం వారిధారాభిస్సవిద్యుత ఇవాంబుదాః, తతోఽస్యాపతతశ్శూరస్సహ
దేవః ప్రతాపవాన్. ౩౧. ఉలూకస్య మహారాజ భల్లేనాపాహరచ్ఛిరః, సజగామ
రథాద్భూమిం సహదేవేనపాతితః. ౩౨. రుధిరాప్లుతసర్వాంగో నందయన్ పాండ
వాన్ యుధి, పుత్రం తు నిహతం దృష్ట్వా శకునిస్తత్ర భారత. ౩౩. సాశ్రుకంఠో
వినిశ్వస్య క్షత్తుర్వాక్యమనుస్మరన్, చింతయిత్వా ముహూర్తం సబాష్పపూర్ణేక్షణః

ణాశ్చ వ్యసర్జన్. ౩౪. సహదేవం సమాసాద్య త్రిభిర్వివ్యాధ సాయకైః, తానపాస్య
శరాన్ముక్తాన్ శరసంఘైః ప్రతాపవాన్. ౩౫. సహదేవో మహారాజ ధనుశ్చిచ్ఛేద
సంయుగే, ఛిన్నే ధనుషి రాజేంద్ర శకునిస్సౌబలస్తదా. ౩౬. ప్రగృహ్య విపులం
ఖడ్గం సహదేవాయ ప్రాహిణోత్, తమాపతంతం సహసా ఘోరరూపం విశాం
పతే. ౩౭. ద్విధా చిచ్ఛేద సమరే సౌబలస్య హసన్నివ, అసిం దృష్ట్వా తథాచ్ఛి
న్నం ప్రగృహ్య మహతీం గదామ్. ౩౮. ప్రాహిణోత్సహదేవాయ సా మో
ఘాన్యపతద్భువి, తతశ్శక్తిం మహాఘోరాం కాలరాత్రిమివోద్యతామ్ ౩౯.
ప్రేషయామాస సంక్రుద్ధః పాండవం ప్రతిసౌబలః, తామాపతంతీం సహసా శరైః
కనకభూషణైః. ౪౦. త్రిధా చిచ్ఛేద సమరే సహదేవో హసన్నివ, సా పపాత
త్రిధా చ్ఛిన్నా భూమౌ కనకభూషణా. ౪౧. శీర్యమాణా యథా దీప్తా గగనాద్వై
శతహ్రదా, శక్తిం వినిహతాం దృష్ట్వా సౌబలంచ భయార్దితమ్. ౪౨. దుద్రువుస్తా
వకాస్సర్వే భయే జాతే ససౌబలాః, అథోత్క్రుష్టం మహచ్చాసీత్పాండవైర్జితకా
శిభిః. ౪౩. ధార్తరాష్ట్రాస్తతస్సర్వే ప్రాయశో విముఖాభవన్, తాన్వై విమ
నసో దృష్ట్వా మాద్రీపుత్రః ప్రతాపవాన్. ౪౪. శరైరనేకసాహస్రైర్వారయా
మాస సంయుగే, తతో గాంధారకైర్గుప్తం పుష్టైరశ్వైర్జవే ధృతమ్. ౪౫. ఆససాద
రణే యాంతం సహదేవోఽథ సౌబలమ్, స్వమంశమవతిష్ఠంతం సంస్మృత్య
శకునిం నృప. ౪౬. రథేన కాంచనాంగేన సహదేవస్సమభ్యయాత్,
అధిజ్యం బలవత్కృత్వా వ్యాక్షిపత్సుమహద్ధనుః. ౪౭. ససౌబలమభిద్రుత్య గార్ధ్ర
పత్రైశ్శిలాశితైః, భృశమభ్యహనత్క్రుద్ధస్తోత్త్రైరివ మహాద్విపమ్. ౪౮. ఉవాచ
చైనం మేధావీ నిగృహ్య స్మారయన్నివ, క్షత్రధర్మే స్థిరో భూత్వా యుధ్యస్వ
పురుషో భవ. ౪౯. యత్తదా హృష్యసే మూఢ గ్లహన్నక్షైస్సభాతలే, ఫలమద్య
ప్రపశ్యస్వ కర్మణస్తస్య దుర్మతే. ౫౦. నిహతాస్తే దురాత్మానో యేఽస్మానపహాసన్
పురా, దుర్యోధనః కులాంగారః శిష్టస్త్వం చాస్య మాతులః. ౫౧. అద్య తే పాత
యిష్యామి క్షురేణోన్మథితం శిరః, వృక్షాత్ఫలమివావిద్ధం లగుడేన ప్రమాథినా.
౫౨. ఏవముక్త్వా మహారాజ సహదేవో మహాబలః, సంక్రుద్ధో రణశార్దూలో
వేగేనాభిజఘాన తమ్. ౫౩. అభిగమ్య సుదుర్ధర్షస్సహదేవో యుధాం పతిః, వికృ
ష్య బలవచ్చాపం క్రోధేన ప్రజ్వలన్నివ. ౫౪. శకునిం దశభిర్విద్ధ్వా చతుర్భిశ్చాస్య
వాజినః, ఛత్రం ధ్వజం ధనుశ్చాస్య ఛిత్త్వా సింహ ఇవానదత్. ౫౫. ఛిన్నధ్వజధ
నుశ్ఛత్రః సహదేవేన సౌబలః, తతో విద్ధో బహుభిస్సర్వమర్మసు సాయకైః. ౫౬.
తతో భూయో మహారాజ సహదేవః ప్రతాపవాన్, శకునేః ప్రేషయామాస శర

వృష్టిం దురాసదామ్. ౫౭. తతస్తు క్రుద్ధస్సుబలస్య పుత్రో మాద్రీసుతం సహదేవం
విమర్ద్యే, ప్రాసేన జాంబూనదభూషణేన జిఘాంసురేకోఽభిపపాత శీఘ్రమ్. ౫౮.
మాద్రీసుతస్తస్య సముద్యతం తం ప్రాసం సువృత్తౌ చ భుజౌ రణాగ్రే, భల్లైస్త్రిభి
ర్యుగపత్సంచకర్త ననాద చోచ్చైస్తరసాజిమధ్యే. ౫౯. తస్యాశుకారీ సుసమా
హితేన సువర్ణపుంఖేన దృఢాయసేన, భల్లేన సర్వావరణాతిగేన శిరశ్శరీరాత్
ప్రమమాథ భూయః. ౬౦. శరేణ కార్తస్వరభూషణేన దివాకరాభేన సుసంహితేన,
హృతోత్తమాంగో యుధి పాండవేన సపాత భూమౌ సుబలస్య పుత్రః. ౬౧ సత
చ్ఛిరో వేగవతా శరేణ సువర్ణపుంఖేన శిలాశితేన, ప్రావాతయత్కుపితః పాండు
పుత్రో యత్తత్కురూణామనయస్య మూలమ్. ౬౨. హృతోత్తమాంగం శకునిం
సమీక్ష్య భూమౌ శయానం రుధిరార్ద్రగాత్రమ్, యోధాస్త్వదీయా భయనష్ట
సత్త్వా దిశః ప్రజగ్ముః ప్రగృహీతశస్త్రాః ౬౩. విప్రద్రుతాశ్శుష్కముఖా విసంజ్ఞా
గాండీవఘోషేణ సమాహతాశ్చ, భయార్దితా భగ్నరథాశ్చ నాగాః పదాతయ
శ్చైవ సధార్తరాష్ట్రాః. ౬౪. తతో రథాచ్ఛకునిం పాతయిత్వా ముదాన్వితా
భారతపాండవేయాః, శంఖాన్ ప్రదధ్ముస్సమరేఽతిహృష్టాః సకేశవాన్ సైనికాన్
హర్షయంతః. ౬౫. తం చాపి సర్వే ప్రతిపూజయంతో హృష్టా బ్రువాణాస్సహదేవ
మాజౌ, దిష్ట్యా హతో నైకృతికో దురాత్మా సహాత్మజో వీరరణే త్వయేతి. ౬౬.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - ఏకోనత్రింశోఽధ్యాయః.

అథ హ్రదప్రవేశ పర్వప్రారంభః.

యుయుత్సుగమనమ్.

సంజయ ఉవాచ—తతః క్రుద్ధా మహారాజ సౌబలస్య పదానుగాః, త్యక్త్వా
జీవితమాక్రందే పాండవాన్ పర్యవారయన్. ౧. తానర్జునః ప్రత్యగృహ్ణాత్
సహదేవజయే ధృతః, భీమసేనశ్చ తేజస్వీ క్రుద్ధాశీవిషదర్శనః ౨. శక్త్యృష్టిప్రాస
హస్తానాం సహదేవం జిఘాంసతామ్, సంకల్పమకరోన్మోఘం గాండీవేన ధనంజయః.
౩. సంగృహీతాయుధాన్ బాహూన్ యోధానామభిధావతామ్, భల్లైశ్చిచ్ఛేద
బీభత్సుః శిరాంస్యపి హయానపి. ౪. తే హతాః ప్రత్యపద్యంత వసుధాం విగతా
సవః, చరతా లోకవీరేణ ప్రహతాస్సవ్యసాచినా. ౫. తతో దుర్యోధనో రాజా
దృష్ట్వా స్వబలసంక్షయమ్, హతశేషాన్ సమానీయ క్రుద్ధో రథగణాన్ బహూన్.
౬. కుంజరాంశ్చ హయాంశ్చైవ పాదాతాంశ్చ సమంతతః, ఉవాచ సహితాన్
సర్వాన్ ధార్తరాష్ట్ర ఇదం వచః. ౭ సమాసాద్య రణే సర్వాన్ పాండవాన్
ససుహృద్గణాన్, పాంచాల్యం చాపి సబలం హత్వా శీఘ్రం నివర్తత. ౮. తస్య తే

శిరసా గృహ్య వచనం యుద్ధదుర్మదాః, అభ్యద్రవయా రణే పార్థాన్ తవ పుత్రస్య
శాసనాత్. ౯. తానభ్యాపతతశ్శీఘ్రంహతశేషాన్ మహారణే, శరైరాశీవిషాకారైః
పాండవాన్సమవాకిరన్. ౧౦. తత్సైన్యం భరతశ్రేష్ఠ ముహూర్తేన మహాత్మభిః,
అవధ్యత రణం ప్రాప్య త్రాతారం నాభ్యవిందత. ౧౧. ప్రతిష్ఠమానం తు భయా
న్నావతిష్ఠతి దంశితమ్, అశ్వైర్విపరిధావద్భిః సైన్యేన రజసా వృతైః. ౧౨. న
ప్రాజ్ఞాయంత సమరే దిశశ్చ ప్రదిశస్తథా, తతస్తు పాండవానీకాన్నిస్సృత్య
బహవో జనాః. ౧౩. అభ్యఘ్నంస్తావకాన్ యుద్ధే ముహూర్తాదివ భారత, తతో
నిశ్శేషమభవత్తత్సైన్యం తవ భారత ౧౪. అక్షౌహిణ్యస్సమేతాస్తు తవ పుత్రస్య
భారత, ఏకాదశహతా యుద్ధే తాః ప్రభో పాండుసృంజయైః. ౧౫. తేషు రాజ
సహస్రేషు తావకేషు మహాత్మసు, ఏకో దుర్యోధనో రాజన్నదృశ్యత భృశం
క్షతః. ౧౬. తతో వీక్ష్య దిశస్సర్వా దృష్ట్వా శూన్యాం చ మేదినీమ్, విహీనస్సర్వ
యోధైశ్చ పాండవాన్ వీక్ష్య సంయుగే. ౧౭ ముదితాన్ సర్వతస్సిద్ధాన్ నర్ద
మానాన్ సమంతతః, బాణశబ్దరవాంశ్చైవ శ్రుత్వా తేషాం మహాత్మనామ్. ౧౮.
దుర్యోధనో మహారాజ కశ్మలేనాభిసంవృతః, అపయానే మనశ్చక్రే విహీన బల
వాహనః. ౧౯. ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ—నిహతే మామకే సైన్యే నిశ్శేషే శిబిరే
కృతే, పాండవానాం బలే సూత కిన్ను శేషమభూత్తదా. ౨౦. ఏతన్మే పృచ్ఛతో
బ్రూహి కుశలో హ్యసి సంజయ, యచ్చ దుర్యోధనో మందః కృతవాం స్తనయోమ
మ. ౨౧. బలక్షయం తదా దృష్ట్వా స ఏకః పృథివీపతిః. ౨౨. సంజయ ఉవాచ—రథా
నాం ద్వే సహస్రే తు సప్తనాగశతానిచ, పంచచాశ్వసహస్రాణి పత్తీనాంచ శతం
శతాః ౨౩. ఏతచ్ఛేషమభూద్రాజన్ పాండవానాం మహద్బలమ్, పరిగృహ్య
హి యద్యుద్ధే ధృష్టద్యుమ్నో వ్యవస్థితః ౨౪. ఏకాకీ భరతశ్రేష్ఠ తతో దుర్యో
ధనో నృపః, నాపశ్యత్సమరే కించిత్సహాయం రథినాం వరః. ౨౫. నర్దమానాన్
పరాన్ దృష్ట్వా స్వబలస్య చ సంక్షయమ్, తథా దృష్ట్వా మహారాజ స ఏకః
పృథివీపతిః ౨౬. హతం స్వహయముత్సృజ్య ప్రాఙ్ముఖః ప్రాద్రవద్భయాత్,
ఏకాదశ చమూభర్తా పుత్రో దుర్యోధనస్తవ. ౨౭. గదామాదాయ తేజస్వీ
పదాతిః ప్రస్థితో హ్రదమ్, నాతిదూరం తతో గత్వా పద్భ్యామేవ నరా
ధిపః. ౨౮. సస్మార వచనం క్షత్తుర్ధర్మశీలస్య ధీమతః, ఇదం నూనం మహా
ప్రాజ్ఞో విదురో దృష్టవాన్ పురా. ౨౯. మహద్వైశసమస్మాకం క్షత్రియాణాంచ
సంయుగే, ఏవం విచింతయానస్తు ప్రవివిక్షుర్హ్రదం నృపః. ౩౦. దుఃఖసంతప్త హృ
దయో దృష్ట్వా రాజన్ బలక్షయమ్, పాండవాస్తు మహారాజ ధృష్టద్యుమ్నపురో

గమాః. ౩౧. అథ వ్యద్రవంత సంక్రుద్ధా స్తవ రాజన్ బలం ప్రతి, శక్త్యృష్టి ప్రాస
హస్తానాం బలానామభిగర్జతామ్. ౩౨. సంకల్పమకరో న్మోఘం గాండీవేన ధనంజయః,
తాన్ హత్వా నిశితై ర్బాణై సామాత్యాన్ సహబంధుభిః ౩౩. రథే శ్వేతహయే
తిష్ఠన్నర్జునో బహ్వశోభత, సుబలస్య హతే పుత్రే సవాజిరథకుంజరే. ౩౪. మహా
వనమివచ్ఛిన్న మభవత్తావకం బలమ్, అనేకశతసాహస్రే బలే దుర్యోధనస్యహ. ౩౫.
నాన్యో మహారథో రాజన్ జీవమానో వ్యదృశ్యత, ద్రోణపుత్రాదృతే వీరా త్త
థైవ కృతవర్మణః. ౩౬. కృపాచ్చ గౌతమా ద్రాజన్ పార్థివాచ్చ తవాత్మజాత్,
ధృష్టద్యుమ్నస్తు మాం దృష్ట్వా సహసాత్యకినా బ్రవీత్. ౩౭. కిమనేన గృహీతేన
నానేనార్థోఽస్తి జీవతా, ధృష్టద్యుమ్నవచశ్శ్రుత్వా శినేర్నప్తా మహారథః. ౩౮.
ఉద్యమ్య నిశితం ఖడ్గం హంతుం మాముద్యత స్తదా, తమాగమ్యమహాప్రాజ్ఞః
కృష్ణద్వైపాయనోఽబ్రవీత్. ౩౯. ముచ్యతాం సంజయో జీవన్ నహంతవ్యః కథం
చన, ద్వైపాయనవచశ్శ్రుత్వా శినేర్నప్తా కృతాంజలిః. ౪౦. తతో మామబ్ర
వీన్ముక్త్వా స్వస్తి సంజయసాధయ, అనుజ్ఞాత స్త్వహం తేన న్యస్తవర్మా నిరాయుధః.
౪౧. ప్రాతిష్ఠం యేన నగరం సాయాహ్నే రుధిరోక్షితః, క్రోశమాత్రమపక్రాంతం
గదాపాణిమవస్థితమ్. ౪౨. ఏకం దుర్యోధనం రాజన్నపశ్యం భృశవిక్షతమ్, సతు
మామశ్రుపూర్ణాక్షో నాశక్నోదభివీక్షితుమ్. ౪౩. ఉపప్రైక్షత మాం దృష్ట్వా
తథా దీనమవస్థితమ్, తం చాహమపి శోచంతం దృష్ట్వైకాకిన మాహవే. ౪౪.
ముహూర్తం నాశకం వక్తుమతిదుఃఖపరిప్లుతమ్, తతోఽస్మై తదహంసర్వముక్తవాన్
గ్రహణం తదా. ౪౫ ద్వైపాయన ప్రసాదాచ్చ జీవతో మోక్షమాత్మనః, సము
హూర్తమివ ధ్యాత్వా ప్రతిలభ్య చ చేతనామ్. ౪౬. భ్రాతౄంశ్చ సర్వసైన్యాని
పర్యపృచ్ఛత మాం తతః, తస్మై తదహమాచక్షే సర్వం ప్రత్యక్షదర్శివాన్. ౪౭.
భ్రాతౄంశ్చ నిహతాన్ సర్వాన్ సైన్యం చ వినిపాతితమ్, త్రయః కిల రథా
శ్శిష్టాస్తావకానాం నరాధిప ౪౮. ఇతి ప్రస్థానకాలే మాం కృష్ణద్వైపాయనోఽ
బ్రవీత్, సదీర్ఘమివ నిశ్శ్వస్య ప్రత్యవేక్ష్య పునః పునః. ౪౯ అసౌ మాం పాణినా
స్పృష్ట్వా పుత్రస్తే పర్యభాషత, త్వదన్యో నేహ సంగ్రామేకశ్చిజ్జీవతి సంజయ. ౫౦.
ద్వితీయం నేహ పశ్యామి ససహాయాశ్చ పాండవాః, బ్రూయాస్సంజయ రాజానం
ప్రజ్ఞాచక్షుషమీశ్వరమ్ ౫౧. దుర్యోధన స్తవ సుతః ప్రవిష్టో హ్రద ఇత్యుత,
సుహృద్భిస్తాదృశైర్హీనః పుత్రై ర్భ్రాతృభి రేవ చ. ౫౨. పాండవైశ్చ హృతే రా
జ్యే కోనుజీవేత మాదృశః, ఆచక్షీథాస్సర్వమిదం మాం చ ముక్తం మహాహవా
త్. ౫౩. తస్మింస్తోయహ్రదే గుప్తం జీవంతం భృశవిక్షతమ్, ఏవముక్త్వా మహా

రాజ ప్రావిశత్తం మహాహ్రదమ్. ౫౪. అస్తంభయత తోయం చ మాయయా
మనుజాధిపః, తస్మిన్ హ్రదే ప్రవిష్టే తు త్రీన్ రథాన్ శ్రాంతవాహనాన్. ౫౫.
అపశ్యం సహితానేక స్తం దేశం సముపేయుషః, కృపం శారద్వతం వీరం ద్రౌణిం
చ రథినాం వరమ్. ౫౬. భోజం చ కృతవర్మాణం సహితాన్ శరవిక్షతాన్, తే
సర్వే మామభిప్రేక్ష్య తూర్ణమశ్వానచోదయన్. ౫౭. ఉపయాయ చ మామూ
చుర్దిష్ట్యా జీవసి సంజయ, అపృచ్ఛంశ్చైవ మాం సర్వే పుత్రం తవ జనాధిపమ్.
౫౮. కచ్చిద్దుర్యోధనో రాజా స నో జీవతి సంజయ, ఆఖ్యాతవానహం తేభ్యస్త
దా కుశలినం నృపమ్. ౫౯. తచ్చైవ సర్వమాచక్షం యన్మాం దుర్యోధనోఽబ్రవీత్,
హ్రదం చైవాహమాచక్షే యం ప్రవిష్టో నరాధిపః ౬౦. అశ్వత్థామా తు తద్రా
జన్ నిశమ్య వచనం మమ, తం హ్రదం విపులం ప్రేక్ష్య కరుణం పర్యదేవయత్.
౬౧. అహో ధిఙ్న స జానాతి జీవతోఽస్మాన్నరాధిపః, పర్యాప్తా హి వయం తేన సహ
యోధయితుం పరాన్. ౬౨. తే తు తత్ర చిరం కాలం విలప్య తు మహారథాః, ప్రా
ద్రవన్ రథినాం శ్రేష్ఠా దృష్ట్వా పాండుసుతాన్ రణే. ౬౩. తే తు మాం రథమా
రోప్య కృపస్య సుపరిష్కృతమ్, సేనానివేశమాజగ్ముర్హతశేషాస్త్రయో రథాః. ౬౪. తత్ర
గుల్మాః పరిత్రస్తాః సూర్యే చాస్తమితే సతి, సర్వే విచుక్రుశుః శ్రుత్వా పుత్రాణాం
తవ సంక్షయమ్. ౬౫. తతో వృద్ధా మహారాజ యోషితాం రక్షిణో నరాః, రాజ
దారానుపాదాయ ప్రయయుర్నగరం ప్రతి. ౬౬. తత్ర విక్రోశమానానాం రు
దంతీనాం చ సర్వశః, ప్రాదురాసీన్మహాశబ్దః శ్రుత్వా తద్బలసంక్షయమ్. ౬౭. తత
స్తా యోషితో రాజన్ రుదంత్యో వై ముహుర్ముహుః, కురర్య ఇవ శబ్దేన నాద
యంత్యో మహీతలమ్. ౬౮. ఆజఘ్నుః కరజైశ్చాపి పాణిభిశ్చ శిరాంస్యుత, లులుం
చుశ్చ తదా కేశాన్ క్రోశంత్యస్తత్ర తత్ర హ. ౬౯. హాహాకారవినాదిన్యో విని
ఘ్నంత్య ఉరాంసి చ, శోచంత్యస్తత్ర రురుదుః క్రందమానా విశాం పతే. ౭౦.
తతో దుర్యోధనామాత్యాః సాశ్రుకంఠా భయాతురాః, రాజదారానుపాదాయ
ప్రయయుర్నగరం ప్రతి. ౭౧. వేత్రవ్యాసక్తహస్తాశ్చ ద్వారాధ్యక్షా విశాం పతే,
శయనీయాని శుభ్రాణి స్పర్ధ్యాస్తరణవంతి చ. ౭౨. సమాదాయ పునస్తూర్ణం నగ
రం జనరక్షిణమ్, ఆస్థాయాశ్వతరీయుక్తాన్ స్యందనానపరే పునః. ౭౩. స్వాన్
స్వాన్ దారానుపాదాయ ప్రయయుర్నగరం ప్రతి, అదృష్టపూర్వా యా నార్యో
భాస్కరేణాపి వేశ్మసు. ౭౪. దదృశుస్తా మహారాజ జనా యాతాః పురం ప్రతి,
తాః స్త్రియో భరతశ్రేష్ఠ సౌకుమార్యసమన్వితాః. ౭౫. ప్రయయుర్నగరం తూర్ణం
హతస్వజనబాంధవాః, ఆగోపాలావిపాలేభ్యో ద్రవంతో నగరం ప్రతి. ౭౬. యు

యయుర్మనుష్యాస్సంభ్రాంతా భీమసేనభయార్దితాః, అపి చైషాం భయం తీవ్రం పా
ర్థేభ్యోఽభూత్సుదారుణమ్. ౨౭. ప్రేక్షమాణా స్తదాన్యోన్య మాధావ న్నగరం ప్ర
తి, తస్మిం స్తథా వర్తమానే విద్రవే భృశదారుణే. ౨౮. యుయుత్సుశ్శోకసంమూ
ఢః ప్రాప్తకాలమచింతయత్, జితో దుర్యోధనస్సంఖ్యే పాండవైర్భీమవిక్రమైః.
౨౯. ఏకాదశ చమూభర్తా భ్రాతరశ్చాస్య సూదితాః, హతాశ్చ కురవస్సంఖ్యే
భీష్మద్రోణపురస్సరాః. ౩౦. అహమేకో విముక్తస్తు భాగ్యయోగాద్యదృచ్ఛయా,
విద్రుతాని చ సర్వాణి శిబిరాణి సమంతతః. ౩౧ ఇతస్తతః పలాయంతే హతనా
థా హతౌజసః, అదృష్టపూర్వా దుఃఖార్తా భయవ్యాకులలోచనాః. ౩౨. హరిణ్య
ఇవ విత్రస్తా వీక్షమాణా దిశో దశ, దుర్యోధనస్య సచివా యే కేచిదవశేషితాః.
౩౩. రాజదారానుపాదాయ ప్రయయుర్నగరం ప్రతి, ప్రాప్తకాలమహం మన్యే
ప్రవేశం తైస్సహ ప్రభో. ౩౪. యుధిష్ఠిరమనుజ్ఞాప్య భీమసేనం తథైవ చ, ఏతద
ర్థం మహాబాహు రుభయోః సంన్యవేదయత్. ౩౫. తస్య ప్రీతోఽభవద్రాజా నిత్యం
కరుణవేదితా, పరిష్వజ్య మహాబాహు ర్వైశ్యాపుత్రం వ్యసర్జయత్. ౩౬. తతస్స
రథమాస్థాయ ద్రుతమశ్వానచోదయత్, సంవాహయితవాంశ్చాపి రాజదారాన్
పురం ప్రతి ౩౭. తైశ్చైవ సహితః క్షిప్ర మస్తం గచ్ఛతి భాస్కరే, ప్రవిష్టో హా
స్తినపురం బాష్పకంఠోఽశ్రులోచనః. ౩౮. అపశ్యచ్చ మహాప్రాజ్ఞం విదురం సాశ్రు
లోచనమ్, రాజ్ఞస్సమీపాన్నిష్క్రాంతం శోకోపహతచేతసమ్. ౩౯. తమబ్రవీత్స
త్యధృతిః ప్రణతం త్వగ్రతః స్థితమ్, దిష్ట్యా కురుక్షయే వృత్తే హ్యస్మిం స్త్వం పు
త్ర జీవసి. ౪౦. వినా రాజ్ఞః ప్రవేశాద్వై కిమసి త్వమిహాగతః, ఏతద్వై కారణం
సర్వం విస్తరేణ నివేదయ. ౪౧. యుయుత్సురువాచ.— నిహతే శకునౌ తత్ర సజ్ఞా
తిసుతబాంధవే, హతశేషపరీవారో రాజా దుర్యోధనస్తతః ౪౨. స్వకం సహయము
త్సృజ్య ప్రాఙ్ముఖః ప్రాద్రవద్భయాత్, అపక్రాంతే తు నృపతౌ స్కంధావారనివేశ
నాత్ ౪౩ భయవ్యాకులితం సర్వం ప్రాద్రవన్నగరం ప్రతి, తతో రాజ్ఞః కళత్రాణి
భ్రాతృణాం చాస్య సర్వశః. ౪౪. వాహనేషు సమారోప్య చాధ్యక్షాః ప్రాద్రవన్
భయాత్, తతోఽహం సమనుజ్ఞాప్య రాజానం సహ కేశవమ్ ౪౫. ప్రవిష్టో హాస్తినపు
రం రక్షన్ లోకాన్ ప్రధావితాన్, ఏతచ్ఛ్రుత్వా తు వచనం వైశ్యాపుత్రేణ భాషి
తమ్. ౪౬. ప్రాప్తకాలమిదం సర్వం విదురస్సర్వధర్మవిత్, అపూజయదమేయాత్మా
యుయుత్సుం వాక్యమబ్రవీత్. ౪౭. ప్రాప్తకాలమిదం సర్వం భవతో భరతక్షయే,
రక్షితః కులధర్మశ్చ సానుక్రోశతయా త్వయా ౪౮. దిష్ట్యా త్వామిహ సంగ్రా
మాదస్మాద్వీరక్షయాత్పురమ్, సమాగతమపశ్యామ హ్యంశుమంతమివ ప్రజాః ౪౯

అంధస్య నృపతేర్యష్టిర్లుబ్ధస్యాదీర్ఘదర్శినః, బహుశో వాచ్యమానస్య దైవోపహతచేతసః. ౧౦౦. త్వమేకో వ్యసనాత్తస్య జీవసే పుత్ర సర్వశః, అద్యత్వ మిహ విశ్రాంతః శ్వో௨భిగంతా యుధిష్ఠిరమ్. ౧౦౧. ఏతావదుక్త్వా వచనం విదురస్సాశ్రులోచనః, యుయుత్సుం సమనుప్రాప్య ప్రవివేశ నృపక్షయమ్. ౧౦౨. పౌరజానపదైర్దుఃఖాద్ధాహేతి భృశనాదితమ్, నిరానందం గతశ్రీకం హృతారామమివ క్షయమ్. ౧౦౩. శూన్యరూపమపధ్వస్తందుఃఖాద్దుఃఖతరో௨భవత్, విదురస్సర్వధర్మజ్ఞో విక్లబేనాంతరాత్మనా.౧౦౪.వివేశ నగరం రాజన్ నిశ్వసంశ్చ శనైశ్శనైః, యుయుత్సురపి తాం రాత్రిం స్వగృహే న్యవసత్తదా. ౧౦౫. వంద్యమానస్స్వకైశ్చాపి నాభ్యనందత్సుదుఃఖితః, చింతయానః క్షయం తీవ్రం భారతానాం పరస్పరమ్. ౧౦౬.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - త్రింశో௨ధ్యాయః

దుర్యోధనాన్వేషణమ్.

ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ—హతేషు సర్వసైన్యేషు పాండుపుత్రై రణాజిరే, మమ సైన్యావశిష్టాస్తే కిమకుర్వత సంజయ? ౧. కృతవర్మా కృపశ్చైవ ద్రోణపుత్రశ్చ వీర్యవాన్, దుర్యోధనస్తు మందాత్మా రాజా కిమకరోత్తదా. ౨. సంజయ ఉవాచ-సంప్రాద్రవత్సు దారేషు క్షత్రియాణాం మహాత్మనామ్, విద్రుతే శిబిరే శూన్యే భృశోద్విగ్నాస్త్రయోరథాః. ౩. నిశమ్య పాండుపుత్రాణాం తదా వైజయినాం స్వనమ్, విద్రుతం శిబిరం దృష్ట్వా సాయాహ్నే రాజగృద్ధినః. ౪. స్థానం నారోచయంస్తత్ర తతస్తే హ్రదమభ్యయుః,యుధిష్ఠిరో௨పిధర్మాత్మా భ్రాతృభిస్సహితో రణే. ౫. హృష్టః పర్యచరద్రాజన్ దుర్యోధనవధేప్సయా, మార్గమాణాస్తు తం క్రుద్ధాస్తవ పుత్రం జయైషిణః. ౬. యత్నతో௨న్వేషమాణాస్తే నైవాపశ్యన్ జనాధిపమ్, సహి తీవ్రేణ వేగేన గదాపాణిరపాక్రమత్. ౭. తం హ్రదం ప్రావిశచ్చాపి విష్టభ్యాపస్స్వమాయయా, యదా తు పాండవాస్సర్వే సుపరిశ్రాంతవాహనాః. ౮. తతస్స్వశిబిరం ప్రాప్య వ్యతిష్ఠంత ససైనికాః, తతః కృపశ్చ ద్రౌణిశ్చ కృతవర్మా చ సాత్వతః. ౯. సన్నివిష్టేషు పార్థేషు ప్రయాతాస్తం హ్రదం శనైః,తే తం హ్రదం సమాసాద్య యత్ర శేతే జనాధిపః ౧౦. అభ్యభాషంత దుర్ధర్షం రాజానం సుప్తమంభసి, రాజన్నుత్తిష్ఠ యుధ్యస్వ సహాస్మాభిర్యుధిష్ఠిరమ్ ౧౧. జిత్వా వా పృథివీం భుంక్ష్వ హతో వా స్వర్గమాప్నుహి, తేషామపి బలం సర్వం హతం దుర్యోధన త్వయా. ౧౨ ప్రతివిద్ధాశ్చ భూయిష్ఠం యే శిష్టాస్తత్ర సైనికాః, న తే వేగం విషహితుం శక్తాస్తవ విశాంపతే. ౧౩. అస్మాభిరభిగుప్తస్య తస్మాదుత్తిష్ఠ

భారత. ౧౪. దుర్యోధన ఉవాచ—దిష్ట్యా పశ్యామి వో ముక్తానీదృశాత్పురుష
క్షయాత్, పాండుకౌరవసంమర్దాజ్జీవమానాన్నరర్షభాన్. ౧౫. విజేష్యామో వయం
సర్వే విశ్రాంతా విగతక్లమాః, భవంతశ్చ పరిశ్రాంతా వయం చ భృశవిక్షతాః.
౧౬. ఉదీర్ణం చ బలం తేషాం తేన యుద్ధం న రోచయే, నత్వేతదద్భుతం
వీరా యద్వో మహదిదం మనః ౧౭. అస్మాసు చ పరాభక్తిర్నతు కాలః
పరాక్రమే, విశ్రామ్యైకాం నిశామద్య భవద్భిస్సహితో రణే ౧౮. ప్రతి
యోత్స్యామ్యహం శత్రూన్ శ్వో నమేఽస్త్యత్ర సంశయః. ౧౯. సంజయ
ఉవాచ.—ఏవముక్తోఽబ్రవీద్ద్రౌణీ రాజానం యుద్ధదుర్మదమ్, ఉత్తిష్ఠ రాజన్ భద్రం
తే విజేష్యామోవయం పరాన్. ౨౦. ఇష్టాపూర్తేన దానేన సత్యేన చ జపేన
చ, శపే రాజన్ యథాహ్యద్య నిహనిష్యామి సోమకాన్. ౨౧. మాస్మ యుద్ధకృ
తాం ప్రీతిమాప్నుయాం సజ్జనోచితామ్, యదీమాం రజనీం వ్యుష్టాం నహి హన్మి
పరాన్ రణే.౨౨.నాహత్వా సర్వపాంచాలాన్ విమోక్ష్యే కవచం విభో,ఇతి సత్యం
బ్రవీమ్యేతత్తన్మే శృణు జనాధిప.౨౩. తేషు సంభాషమాణేషు వ్యాధాస్తం దేశమా
యయుః,మాంసభారపరిశ్రాంతాః పానీయార్థం యదృచ్ఛయా.౨౪. తే హి నిత్యం
మహారాజ భీమసేనస్య లుబ్ధకాః,మాంసభారానుపాజహ్రుర్భక్త్యా పరమయా విభో.
౨౫ తే తత్రాధిష్ఠితాస్తేషాం సర్వం తద్వచనం రహః, దుర్యోధనవచశ్చైవ శుశ్రు
వుస్సంగతా మిథః. ౨౬. తేఽపి సర్వే మహేష్వాసా అయుద్ధార్థిని కౌరవే, నిర్బం
ధం పరమం చక్రుస్తదా వై యుద్ధకాంక్షిణః. ౨౭. తాంస్తథా సముదీక్ష్యాథ కౌర
వాణాం మహారథాన్, అయుద్ధమనసం చైవ రాజానం స్థితమంభసి. ౨౮. తేషాం
శ్రుత్వా చ సంవాదం రాజ్ఞశ్చ సలిలే సతః. వ్యాధాభ్యజానన్ రాజేంద్ర సలిల
స్థం సుయోధనమ్. ౨౯. తే పూర్వం పాండుపుత్రేణ పృష్టాహ్యాసన్ సుతం తవ,
యదృచ్ఛోపగతాస్తత్ర రాజానం పరిమార్గతా. ౩౦. తతస్తే పాండుపుత్రస్య
స్మృత్వా తద్భాషితం తదా, అన్యోన్యమబ్రువన్ రాజన్ మృగవ్యాధాశ్శనై రి
దమ్. ౩౧. దుర్యోధనం ఖ్యాపయామో ధనం దాస్యతి పాండవః, అవ్యక్తమిహ
నః ఖ్యాతో హ్రదే దుర్యోధనో నృపః. ౩౨. తస్మాద్గచ్ఛామహే సర్వే యత్ర
రాజా యుధిష్ఠిరః, ఆఖ్యాతుం సలిలే సుప్తం దుర్యోధనమమర్షణమ్. ౩౩. ధృత
రాష్ట్రాత్మజం తస్మై భీమసేనాయ ధీమతే, శయానం సలిలే సర్వే కథయామో ధను
ర్భృతే. ౩౪. స నో దాస్యతి సుప్రీతో ధనాని బహులాన్యుత, కిం నో మాంసేన
శుష్కేణ పరిక్లిష్టేణ శోషిణా. ౩౫.ఏవముక్త్వా తతో వ్యాధాః సంప్రహృష్టా ధనా
ర్థినః, మాంసభారానుపాదాయ ప్రయయుశ్శిబిరం ప్రతి. ౩౬. పాండవాపి మహా

రాజలబ్ధలక్షాః ప్రహారిణః, అపశ్యమానాస్సమరే దుర్యోధనమవస్థితమ్. ౩౭. నికృ
తేస్తస్య పాపస్య తే పారం గమనేప్సవః, చారాన్ సంప్రేషయామాసు స్సమం
తాత్తద్రణాజిరే. ౩౮. ఆగమ్య తు తతస్సర్వే నష్టం దుర్యోధనం నృపమ్, న్యవే
దయంత సహితా ధర్మరాజస్య సైనికాః. ౩౯. తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా చారా
ణాం భరతర్షభ, చింతామభ్యగమత్తీవ్రాం నిశశ్వాస చ పార్థివః ౪౦. అథస్థితానాం
పాండూనాం దీనానాం భరతర్షభ, తస్మాద్దేశాదపక్రమ్య త్వరితా లుబ్ధకా విభో.
౪౧ ఆజగ్ముశ్శిబిరం హృష్టా దృష్ట్వా దుర్యోధనం నృపమ్, వార్యమాణాః ప్రవి
ష్టాశ్చ భీమసేనస్య పశ్యతః. ౪౨. తే తు పాండవమాసాద్య భీమసేనం మహాబ
లమ్, తస్మై తత్సర్వమాచఖ్యుర్యద్వృత్తం యచ్చవై శ్రుతమ్. ౪౩. తతో
వృకోదరో రాజన్ దత్వా తేషాం ధనంబహు, ధర్మరాజాయ తత్సర్వమాచచక్షే
పరంతపః. ౪౪. అసౌ దుర్యోధనో రాజన్ విజ్ఞాతో మమ లుబ్ధకైః, సంస్తభ్య సలి
లం శేతే యస్యార్థే పరితప్యసే ౪౫. తద్వచో భీమసేనస్య ప్రియం శ్రుత్వావిశాం
పతే,అజాతశత్రుః కౌంతేయో హృష్టోఽభూత్సహసోదరైః ౪౬.తం చశ్రుత్వామహే
ష్వాసం ప్రవిష్టం సలిలే హ్రదమ్, క్షిప్రమేవ తతోఽగచ్ఛత్పురస్కృత్య జనార్దనమ్.
౪౭.తతః కిలకిలాశబ్దః ప్రాదురాసీద్విశాం పతే,పాండవానాం ప్రహృష్టానాంపంచా
లానాం చ సర్వశః. ౪౮. సింహనాదాంస్తతశ్చక్రుః క్ష్వేడాశ్చ భరతర్షభ, త్వరి
తాః క్షత్రియా రాజన్ జగ్ముర్ద్వైపాయనం హ్రదమ్. ౪౯ జ్ఞాతః పాపో ధార్త
రాష్ట్రో దృష్టశ్చేత్యసకృద్రణే, ప్రాక్రోశన్ సోమకాస్తత్ర హృష్టరూపాస్సమంతతః.
౫౦. తేషామాశు ప్రయాతానాం రథానాం తత్ర వేగినామ్, బభూవ తుముల
శ్శబ్దో దివస్పృక్పృథివీ పతే. ౫౧. దుర్యోధనం పరీప్సంతస్తత్ర తత్ర యుధిష్ఠిరమ్,
అన్వయుస్త్వరితాస్తేవై రాజానం శ్రాంతవాహనాః. ౫౨. అర్జునో భీమసేనశ్చ
మాద్రీపుత్రౌ చ పాండవౌ, ధృష్టద్యుమ్నశ్చ పాంచాల్యః శిఖండీ చాపరాజితః.
౫౩. ఉత్తమౌజా యుధామన్యుస్సాత్యకిశ్చ మహారథః, పాంచాలానాం చ యే
శిష్టా ద్రౌపదేయాశ్చ భారత. ౫౪ హయాశ్చ సర్వే నాగాశ్చ శతశశ్చ పదా
తయః, తతః ప్రాప్తో మహారాజ ధర్మరాజః ప్రతాపవాన్. ౫౫. ద్వైపాయన
హ్రదం ఘోరం యత్ర దుర్యోధనోఽభవత్, శీతామలజలం హృద్యం ద్వితీయమివ
సాగరమ్. ౫౬. మాయయా సలిలం స్తభ్య యత్రాభూత్తే స్థితస్సుతః, అత్యద్భు
తేన విధినా దైవయోగేన భారత ౫౭. సలిలాంతర్గతశ్శేతే దుర్ధర్షః కస్యచిత్
ప్రభో, మానుషస్య మనుష్యేంద్ర గదాహస్తో జనాధిపః. ౫౮. తతో దుర్యో
ధనో రాజా సలిలాంతర్గతో వసన్, శుశ్రువే తుములం శబ్దం జలదోపమనిస్వనమ్.

౫౯. యుధిష్ఠిరస్తు రాజేంద్ర తం హ్రదం సహసోదరైః, ఆజగామ మహారాజ తవ పుత్రవధాయ వై. ౬౦. మహతా శంఖనాదేన రథనేమిస్వనేన చ, ఊర్ధ్వం ధున్వన్ మహారేణుం కంపయంశ్చాపి మేదినీమ్. ౬౧. యౌధిష్ఠిరస్య సైన్యస్య శ్రుత్వా శబ్దం మహారథాః, కృతవర్మా కృపో ద్రౌణీ రాజానమిదమబ్రువన్. ౬౨. ఇమే హ్యాయాంతి సంహృష్టాః పాండవా జితకాశినః,అపయాస్యామహే తావదనుజానాతు నో భవాన్. ౬౩. దుర్యోధనస్తు తచ్ఛ్రుత్వా తేషాం తత్ర తరస్వినామ్, తథేత్యుక్త్వా హ్రదంతం వై మాయయాస్తంభయత్ప్రభో ౬౪. తే త్వనుజ్ఞాప్య రాజానం భృశం శోకపరాయణాః, జగ్ముర్దూరే మహారాజ కృపప్రభృతయో రథాః. ౬౫. తే గత్వా దూరమధ్వానం న్యగ్రోధం ప్రేక్ష్య మారిష, న్యవిశంత భృశం శ్రాంతాశ్చింతయంతో నృపం ప్రతి.౬౬.విష్టభ్య సలిలం సుప్తో ధార్తరాష్ట్రో మహాబలః, పాండవాశ్చాపి సంప్రాప్తాస్తం దేశం యుద్ధమీప్సవః. ౬౭. కథం ను యుద్ధం భవితా కథం రాజా భవిష్యతి, కథం ను పాండవా రాజన్ ప్రతిపత్స్యంతి కౌరవమ్. ౬౮ ఇత్యేవం చింతయానాస్తు రథేభ్యోఽశ్వాన్ విముచ్య తే, తత్రాసాం చక్రిరే రాజన్ కృపప్రభృతయో రథాః. ౬౯

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి-ఏకత్రింశోఽధ్యాయః.

దుర్యోధనభర్త్సనమ్

సంజయ ఉవాచ—తతస్తేష్వపయాతేషు రథేషు త్రిషు పాండవాః, తం హ్రదం ప్రత్యపద్యంత యత్ర దుర్యోధనోఽభవత్. ౧ ఆసాద్య చ కురుశ్రేష్ఠ తదా ద్వైపాయనం హ్రదమ్, స్తంభితం ధార్తరాష్ట్రేణ దృష్ట్వా తం సలిలాశయమ్. ౨. వాసుదేవమిదం వాక్యమబ్రవీత్కురునందనః, పశ్యేమాం ధార్తరాష్ట్రేణ మాయామప్సు ప్రయోజితామ్. ౩. విష్టభ్య సలిలం శేతే నాస్య మానుషతో భయమ్, దైవీం మాయామిమాం కృత్వా సలిలాంతర్గతో హ్యయమ్. ౪ నికృత్యా నికృతిప్రజ్ఞో న మే జీవన్ విమోక్ష్యతే, యద్యస్య సమరే సాహ్యం కురుతే వజ్రభృత్స్వయమ్. ౫. తథా హ్యేనంహతం యుద్ధేలోకా ద్రక్ష్యంతి మాధవ. ౬. వాసుదేవ ఉవాచ—మాయావిన ఇమాం మాయాం మాయయా జహి భారత, మాయావీ మాయయా వధ్యస్సత్య మేతద్యుధిష్ఠిర. ౭. క్రియాభ్యుపాయైర్బహుభిర్మాయామప్సు ప్రయోజ్య చ, జహి త్వం భరతశ్రేష్ఠమాయాత్మానం సుయోధనమ్. ౮. క్రియాభ్యుపాయై రింద్రేణ నిహతా దైత్యదానవాః,క్రియాభ్యుపాయై ర్బహుభిర్బలిర్బద్ధో మహాత్మనా. ౯. క్రియాభ్యుపాయైర్బహుభి ర్హిరణ్యాక్షో మహాసురః, హిరణ్యకశిపుశ్చైవ క్రియయైవ నిషూదితః. ౧౦. వృత్రశ్చ నిహతో రాజన్ క్రియయైవ

న సంశయః, తథా పౌలస్త్య తనయో రావణో నామ రాక్షసః. ౧౧. రామేణ
నిహతో రాజన్ సానుబంధస్సహానుగః, క్రియయా యోగమాస్థాయ తథా త్వమపి
విక్రమ. ౧౨. క్రియాభ్యుపాయైర్నిహతౌ మయా రాజన్ పురాతనౌ, తారకశ్చ
మహాదైత్యో విప్రచిత్తశ్చ వీర్యవాన్. ౧౩. వాతాపిరిల్వలశ్చైవ త్రిశిరాశ్చ తథా
విభో, సుందోపసుందావసురౌ క్రియయైవ నిషూదితౌ. ౧౪. క్రియాభ్యుపాయై
రింద్రేణ త్రిదివం భుజ్యతే విభో, క్రియా బలవతీ రాజన్నాన్యత్కించిద్యుధిష్ఠిర.
౧౫. దైత్యాశ్చ దానవాశ్చైవ రాక్షసాః పార్థివాస్తథా, క్రియాభ్యుపాయైర్ని
హతాః క్రియాం తస్మాత్సమాచర. ౧౬. సంజయ ఉవాచ—ఇత్యుక్తో వాసుదేవేన
పాండవస్సంశిత వ్రతః, జలస్థం తం మహారాజ తవ పుత్త్రం మహాబలమ్. ౧౭. అభ్య
భాషత కౌంతేయః ప్రహసన్నివ భారత, సుయోధన కిమర్థోఽయ మారంభోఽప్సు
కృతస్త్వయా. ౧౮. సర్వం క్షత్త్రం ఘాతయిత్వా స్వకులంచ విశాంపతే, జలాశ
యం ప్రవిష్టోఽద్య వాంఛన్ జీవితమాత్మనః. ౧౯. ఉత్తిష్ఠ రాజన్ యుధ్యస్వ సహా
స్మాభిస్సుయోధన, స తే దర్పో నరశ్రేష్ఠ స చ మానః క్వ తే గతః. ౨౦ యస్త్వం
సంస్తభ్య సలిలం భీతో రాజన్ వ్యవస్థితః, సర్వే త్వాం శూర ఇత్యేవం జనా జల్పంతి
సంసది. ౨౧. వ్యర్థం తద్భవతో మన్యే శౌర్యం సలిలశాయినః, ఉత్తిష్ఠ రాజన్
యుధ్యస్వ క్షత్త్రియోఽసి కులోద్భవః. ౨౨. కౌరవేయో విశేషేణ కులం జన్మ చ సం
స్మర, స కథం కౌరవే వంశే ప్రశంసన్ జన్మ చాత్మనః. ౨౩. యుద్ధాద్భీతస్తతస్తోయం
ప్రవిశ్య ప్రతితిష్ఠసి, అయుద్ధమవ్యవస్థానం నైష ధర్మస్సనాతనః. ౨౪. అనార్యజు
ష్టమస్వర్గ్యం రణే రాజన్ పలాయనమ్, కథం పారమగత్వా హి యుద్ధే త్వం వై జి
జీవిషుః ౨౫ ఇమాన్నిపతితాన్ దృష్ట్వా పుత్త్రాన్ భ్రాతౄన్ పితౄంస్తథా, సం
బంధినో వయస్యాంశ్చ మాతులాన్ బాంధవాంస్తథా ౨౬. ఘాతయిత్వా కథం
తాత హ్రదే తిష్ఠసి సాంప్రతమ్, శూరమానీ న శూరస్త్వం మృషా వదసి భారత.
౨౭. శూరోఽహమితి దుర్బుద్ధే సర్వలోకస్య శృణ్వతః, న హి శూరాః పలాయంతే
శత్రూన్ దృష్ట్వా కథంచన. ౨౮. బ్రూహి వా త్వం యయా ధృత్యా దూరం
త్యజసి సంగరమ్, స త్వముత్తిష్ఠ యుధ్యస్వ వినీయ భయమాత్మనః ౨౯. ఘాత
యిత్వా సర్వసైన్యం భ్రాతౄంశ్చైవ సుయోధన, నేదానీం జీవితే బుద్ధిః కార్యా
ధర్మచికీర్షయా. ౩౦. క్షత్త్రధర్మముపాశ్రిత్య త్వద్విధేన సుయోధన, యత్తు కర్ణ
ముపాశ్రిత్య శకునిం చాపి సౌబలమ్. ౩౧. అమర్త్య ఇవ సంమోహాత్త్వమా
త్మానం న బుద్ధవాన్, తత్పాపం సుమహత్కృత్వా ప్రతియుధ్యస్వ భారత. ౩౨.
కథం హి త్వద్విధో మోహాద్రోచయేత పలాయనమ్, క్వ తే తత్పౌరుషం యాతం

క్వచమానస్సుయోధన. 33. క్వచ విక్రాంతతా యాతా క్వచ విష్ఫూర్జితం మహత్, క్వతే కృతాస్త్రతా యాతా కించ శేషే జలాశయే. 3౪ సత్వముత్తిష్ఠ యుధ్యస్వ క్షత్రధర్మేణ భారత, అస్మాంస్తు వాపరాజిత్య ప్రశాధి పృథివీమిమామ్. 3౫.అథవా నిహతోఽస్మాభిర్భూమౌ స్వప్స్యసి భారత,ఏష తే పరమో ధర్మస్సృష్టో ధాత్రా మహాత్మనా. 3౬. తం కురుష్వ యథా తథ్యం రాజా భవ మహారథ. 3౭. సంజయ ఉవాచ—ఏవముక్తో మహారాజ ధర్మపుత్రేణ ధీమతా, సలిలస్థస్తవ సుత ఇదం వచనమబ్రవీత్. 3౮. దుర్యోధన ఉవాచ—నైతచ్చిత్రం మహారాజ యద్భీః ప్రాణిన మావిశేత్, న చ ప్రాణభయాద్భీతో వ్యపయాతోఽస్మి భారత. 3౯. అరథ శ్చానిషంగీ చ నిహతః పార్ష్ణిసారధిః, ఏకశ్చాప్యగణస్సంఖ్యే ప్రత్యాశ్వాస మరోచయమ్. ౪౦. న ప్రాణహేతోర్న భయాన్న విషాదాద్విశాం పతే, ఇదమంభః ప్రవిష్టోస్మి శ్రమాత్త్విదమనుష్ఠితమ్ ౪౧. త్వం చాశ్వసిహి కౌంతేయ యేచాప్యనుగతాస్తవ, అహముత్థాయ వస్సర్వాన్ ప్రతియోత్స్యామి సంయుగే ౪౨.యుధిష్ఠిర ఉవాచ—అశ్వస్తా ఏవ సర్వే స్మ చిరం త్వాం మృగయామహే, తదిదానీం సముత్తిష్ఠ యుధ్యస్వేహ సుయోధన. ౪3. హత్వా వా సమరే పార్థాన్ స్ఫీతం రాజ్యమవాప్నుహి, నిహతో వారణేఽస్మాభిర్వీరలోకమవాప్స్యసి.౪౪. దుర్యోధన ఉవాచ.—యదర్థం రాజ్యమిచ్ఛామి కురూణాం కురునందన, తఇమే నిహతాస్సర్వే భ్రాతరో మే జనేశ్వర. ౪౫ క్షీణరత్నాం చ పృథివీం హతక్షత్రియపుంగవాం, నహ్యుత్సహామ్యహం భోక్తుం విధవామివ యోషితమ్.౪౬.అద్యాపి త్వహమాశంసే త్వాం విజేతుం యుధిష్ఠిర,భంక్త్వా పాంచాల పాండూనాముత్సాహం భరతర్షభ. ౪౭. నత్విదానీమహం మన్యే కార్యం యుద్ధేన కర్హిచిత్, ద్రోణే కర్ణే చ సంశాంతే నిహతే చ పితామహే. ౪౮. అస్త్విదానీమియం రాజన్ కేవలా పృథివీ తవ, అసహాయో హి కో రాజా రాజ్యమిచ్ఛేత్ప్రశాసితుమ్. ౪౯. సుహృదస్తాదృశాన్ హత్వా పుత్రాన్ భ్రాతౄన్ పితౄనపి, భవద్భిశ్చ హృతే రాజ్యే కోనుజీవేత మాదృశః. ౫౦. అహం వనం గమిష్యామి హ్యజినైః ప్రతివాసితః, రతిర్హి నాస్తి మే రాజ్యే హతపక్షస్య భారత. ౫౧. హతబాంధవభూయిష్ఠా హతాశ్వా హతకుంజరా, ఏషా తే పృథివీ రాజన్ భుంక్ష్వైనాం విగతజ్వరః ౫౨. వనమేవ గమిష్యామి వసానో మృగచర్మణి, నహి మే నిర్జనస్యాస్తి జీవితేఽద్య స్పృహావిభో ౫3. గచ్ఛత్వం భుంక్ష్వ రాజేంద్ర పృథివీం నిహతేశ్వరామ్, హతయోధాం నష్టరత్నాం క్షీణవప్రాం యథాసుఖమ్. ౫౪. సంజయ ఉవాచ—దుర్యోధనం తవ సుతం సలిలస్థం మహాయశాః, శ్రుత్వా తు కరుణం వాక్యమభాషత యుధిష్ఠిరః

౫౫. యుధిష్ఠిర ఉవాచ—ఆర్తప్రలాపాన్మా తాత సలిలస్థః ప్రభాషథాః, నైతన్మ
నసి మే రాజన్ వాసితం శకునేరివ. ౫౬. యది వాపి సమర్థస్స్యాస్త్వం దానాయ
సుయోధన, నాహమిచ్ఛేయమవనిం త్వయా దత్తాం ప్రశాసితుమ్. ౫౭
అధర్మేణనగృహ్ణీయాం త్వయా దత్తాం మహీమిమామ్, నహి ధర్మః స్మృతో
రాజన్ క్షత్రియస్య ప్రతిగ్రహః. ౫౮. త్వయా దత్తాం న చేచ్ఛేయం పృథి
వీమఖిలామహమ్, త్వాం తు యుద్ధే వినిర్జిత్య భోక్తాస్మి వసుధామి
మామ్. ౫౯. అనీశ్వరశ్చ పృథివీం కథం త్వం దాతుమిచ్ఛసి, త్వయేయం పృథివీ
రాజన్ కిం న దత్తా తదైవహి. ౬౦. ధర్మతో యాచమానానాం శమార్థం చ కుల
స్య చ, వార్ష్ణేయం ప్రథమం రాజన్ ప్రత్యాఖ్యాయ మహాబలమ్. ౬౧ కిమిదా
నీం దదాసి త్వం కోహి తే చిత్తవిభ్రమః, అభియుక్తస్తు కో రాజా దాతుమిచ్ఛేద్ధి
మేదినీమ్. ౬౨. నత్వమద్య మహీం దాతుమీశః కౌరవనందన, ఆచ్ఛేత్తుం వాబలా
ద్రాజన్ సకథం దాతుమిచ్ఛసి. ౬౩. మాం తు నిర్జిత్య సంగ్రామే పాలయేమాం
వసుంధరామ్, సూచ్యగ్రేణాపి యద్భూమేరపి ధ్రీయేత భారత. ౬౪. తన్మాత్రమపి
చేన్మహ్యం న దదాతి పురా భవాన్, స కథం పృథివీ మేతాం ప్రదదాసి విశాం
పతే. ౬౫. సూచ్యగ్రం నాత్యజః పూర్వం సకథంత్యజసిక్షితిమ్, ఏవమైశ్వర్యమా
సాద్య ప్రశాస్య పృథివీమిమామ్. ౬౬. కోహిమూఢో వ్యవస్యేత శత్రోర్దాతుం
వసుంధరామ్, త్వం తు కేవలమౌర్ఖ్యేణ విమూఢో నావబుధ్యసే. ౬౭. పృథివీం
దాతుకామోఽపి జీవితేన విమోక్ష్యసే,అస్మాన్ వా త్వం పరాజిత్య ప్రశాధి పృథి
వీమిమామ్. ౬౮. అథవా నిహతోఽస్మాభిర్వ్రజ లోకానను త్తమాన్, ఆవయోర్జీ
వతో రాజన్ మయి చ త్వయిచధ్రువమ్. ౬౯. సంశయస్సర్వభూతానాం విజయే
నో భవిష్యతి, జీవితం తవదుష్ప్రజ్ఞ మయి సంప్రతివర్తతే. ౭౦. జీవయేయమహం
కామం న తు త్వం జీవితుంక్షమః, దహనే హి కృతో యత్నస్త్వయాస్మాసు విశే
షతః. ౭౧. ఆశీవిషైర్విషైశ్చాపి జలే చాపి ప్రవేశనైః, త్వయా వినికృతా రాజన్
రాజ్యస్య హరణేనచ. ౭౨. అప్రియాణాంచ వచనైర్ద్రౌపద్యాః కర్షణేన చ,
ఏతస్మాత్కారణాత్పాప జీవితం తేన విద్యతే. ౭౩. ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ యుధ్యస్వయుద్ధే
శ్రేయోభవిష్యతి. ఏవం తు వివిధా వాచో జయయుక్తాః పునః పునః. ౭౪. కీర్త
యంతిస్మ తే వీరాస్తత్ర తత్ర జనాధిప ౭౫.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - ద్వాత్రింశోఽధ్యాయః.

గదాయుద్ధపర్వప్రారంభః.

యుధిష్ఠిరదుర్యోధనసంవాదః.

ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ—ఏవం సంతర్జ్యమానస్తు మమ పుత్రో మహీపతిః,
ప్రకృత్యామన్యుమాన్ వీరః కథమాసీత్పరంతపః. ౧. న హి సంతర్జనా తేన శ్రుత

పూర్వం కథం చన, రాజభావేన మాన్యశ్చ సర్వలోకస్య సోఽభవత్. ౨. యస్యాత
పత్రచ్ఛాయాపి స్వకా భానోస్తథా ప్రభా, ఖేదాయైవాభిమానిత్వాత్సహేత్సై
వం కథం గిరః ౩. ఇయం చ పృథివీ సర్వా సమ్లేచ్ఛాటవికా భృశమ్, ప్రసాదా
ద్ధ్రియతే యస్య ప్రత్యక్షం తవ సంజయ. ౪. స తథా తర్జ్యమానస్తు పాండుపు
త్రైర్విశేషతః, విహీనశ్చ స్వకైర్భృత్యైర్నిర్జనే చావృతో భృశమ్. ౫. స శ్రుత్వా
కటుకా వాచో జయయుక్తాః పునః పునః, కిమబ్రవీత్పాండవేయాంస్తన్మమాచక్ష్వ
సంజయ. ౬. సంజయ ఉవాచ—తర్జ్యమానస్తదా రాజన్నుదకస్థస్తవాత్మజః, యుధి
ష్ఠిరేణ రాజేంద్ర భ్రాతృభిస్సహితేన హ. ౭. శ్రుత్వా స కటుకా వాచో విషమస్థో
జనాధిపః, దీర్ఘముష్ణం చ నిశ్శ్వస్య సలిలస్థః పునఃపునః. ౮. సలిలాన్నిర్గతో రాజా
ధున్వన్ హస్తౌ పునః పునః, మనశ్చకార యుద్ధాయ రాజానం చాభ్యభాషత. ౯.
యూయం ససుహృదః పార్థాః సర్వేసరథవాహనాః, అహమేకః పరిద్యూనో
విరథో హతవాహనః. ౧౦. ఆత్తశస్త్రై రథోపేతైర్బహుభిః పరివారితః, కథమేకః
పదాతిస్సన్నశస్త్రో యోద్ధుముత్సహే. ౧౧. ఏకైకేన తు మాం యూయం యోధ
యధ్వం యుధిష్ఠిర, న హ్యేకో బహుభిర్వీరైర్న్యాయ్యో యోధయితుం యుధి.
౧౨. విశేషతో వికవచః శ్రాంతశ్చాపస్సమాశ్రితః, భృశం విక్షతగాత్రశ్చ శ్రాం
తవాహనసైనికః. ౧౩. న మే త్వత్తో భయం రాజన్నచ పార్థాద్వృకోదరాత్
ఫాల్గునాద్వాసుదేవాద్వా పాంచాలేభ్యోఽథవా పునః.౧౪.యమాభ్యాం యుయు
ధానాద్వా యేఽన్యే తవ చ సైనికాః,ఏకస్సర్వానహంక్రుద్ధో వారయిష్యే యుధి
స్థితః. ౧౫. ధర్మమూలా సతాం కీర్తిర్మనుష్యాణాం నరాధిప, ధర్మం చైవేహ కీర్తిం
చ పాలయన్ ప్రబ్రవీమ్యహమ్. ౧౬. అహముత్థాయ సర్వాన్వై ప్రతియో
త్స్యామి సంయుగే, అనుగమ్యాగతాన్ సర్వాన్ ఋతూన్ సంవత్సరో యథా.
౧౭.అద్యవ స్సరథాన్ సాశ్వానశస్త్రోవిరథోఽపి సన్, నక్షత్రాణీవ సర్వాణి సవితా
రాత్రిసంక్షయే. ౧౮. తేజసా నాశయిష్యామి స్థిరీభవత పాండవాః, అద్యానృణ్యం
గమిష్యామి క్షత్రియాణాం యశస్వినామ్. ౧౯. బాహ్లీక ద్రోణభీష్మాణాం కర్ణస్య
చ మహాత్మనః, జయద్రథస్య శూరస్య భగదత్తస్య చోభయోః.౨౦.మద్రరాజస్య
శల్యస్యభూరిశ్రవస ఏవచ,పుత్రాణాం భరతశ్రేష్ఠ శకునేస్సౌబలస్య చ. ౨౧.మిత్రా
ణాం సుహృదాం చైవ బాంధవానాం తథైవ చ,ఆనృణ్యమద్య గచ్ఛామి హత్వా
త్వాం భ్రాతృభిస్సహ.౨౨.ఏతావదుక్త్వా వచనం విరరామ నరాధిపః.౨౩.యుధిష్ఠిర
ఉవాచ.—దిష్ట్యా త్వమపి జానీషే క్షత్రధర్మం సుయోధన, దిష్ట్యా తే వర్తతే బుద్ధి
ర్యుద్ధాయైవ మహాభుజ. ౨౪. దిష్ట్యా శూరోఽసి కౌరవ్య దిష్ట్యా జానాసి సంగరమ్,

యస్త్వమేకో హి నస్సర్వాన్ సంయుగే యోద్ధుమిచ్ఛసి. ౨౫. ఏకఏకేనసంగమ్య యత్తే సమ్మతమాయుధమ్, త్వమాదాయ యుధ్యస్వ ప్రేక్షకాస్తే వయం స్థితాః. ౨౬.అహమిష్టం చ తే కామం వీర భూయో దదామ్యహమ్, హత్వైకం భవతో రాజ్యం హతో వా స్వర్గమాప్నుహి. ౨౭.దుర్యోధన ఉవాచ—ఏకశ్చేద్యోద్ధుమాక్రందే శూరోఽద్య మమ దీయతామ్,ఆయుధానామియం చాపి వృతా త్వత్సమ్మతే గదా.౨౮. హంతుం మాం భవతామేకః శక్తో వై యోఽభిమన్యతే, పదాతిర్గదయా సంఖ్యే స యుధ్యతు మయాసహ. ౨౯. వృత్తాని రథయుద్ధాని విచిత్రాణి పదేపదే. ఇదమేకం గదాయుద్ధం భవత్వద్యాద్భుతం మహత్. ౩౦. అస్త్రాణామపి పర్యాయం కర్తుమిచ్ఛంతి మానవాః, యుద్ధానామపి పర్యాయో భవత్వనుమతే తవ. ౩౧. గదయా త్వాం మహాబాహో విజేష్యామిసహానుజమ్, పాంచాలాన్ సృంజయాంశ్చైవ యే చాన్యే తవ సైనికాః. ౩౨. నహి మే సంభ్రమోజాతు శక్రాదపియుధిష్ఠిర. ౩౩. యుధిష్ఠిర ఉవాచ—ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ గాంధారే మాం యోధయ సుయోధన, ఏకఏకేన సంగమ్య సంయుగే గదయా బలీ. ౩౪. పురుషో భవ గాంధారే యుధ్యస్వ సుసమాహితః, అద్య తే జీవితం నాస్తి యద్యింద్రోఽపి తవాశ్రయః ౩౫ సంజయ ఉవాచ— ఏతత్సనరశార్దూలో నామృష్యత తవాత్మజః, సలిలాంతర్గతశ్శ్వభ్రే మహానాగ ఇవశ్వసన్. ౩౬. తథాసౌ వాక్ప్రతోదేన తుద్యమానః పునపునః, వచో న మమృషే రాజనుత్తమాశ్వః కశామివ. ౩౭. సంక్షోభ్య సలిలం వేగాద్గదామాదాయ వీర్యవాన్, అద్రిసారమయీం గుర్వీం కాంచనాంగదభూషణామ్. ౩౮. అంతర్జలాత్సముత్తస్థౌ నాగేంద్ర ఇవ నిశ్వసన్, స భిత్వా స్తంభితం తోయం స్కంధే కృత్వాయసీం గదామ్. ౩౯. ఉదతిష్ఠత పుత్రస్తే ప్రతపన్ రశ్మివానివ, తతశ్శైక్యాయసీం గుర్వీం జాతరూపపరిష్కృతామ్. ౪౦. గదాం పరామృశద్ధీమాన్ ధార్తరాష్ట్రో మహాబలః, గదాహస్తం తు తం దృష్ట్వా సశృంగమివ పర్వతమ్ ౪౧. ప్రజానామివ సంక్రుద్ధం శూలపాణిమివ స్థితమ్, సగదో భాతో భాతి ప్రతపన్ భాస్కరో యథా. ౪౨. దదృశుస్సర్వపాంచాలాః పుత్రం తవ జనాధిపమ్, తముత్తీర్ణంతుసంప్రేక్ష్య సమహృష్యంత సర్వశః. ౪౩ పాంచాల పాండవేయాశ్చ తేఽన్యోన్యస్య తలాన్ దదుః, అవహాసం తు తం మత్వా పుత్రో దుర్యోధనస్తవ. ౪౪. ఉద్వృత్య నయనే క్రుద్ధో దిధక్షురివ పాండవాన్, త్రిశిఖాం భ్రుకుటీంకృత్వా సందష్టదశనచ్ఛదః. ౪౫. ప్రత్యువాచ తతస్తాన్వై పాండవాన్ సహ కేశవాన్. ౪౬. దుర్యోధన ఉవాచ—అస్యావహాసస్య ఫలం ప్రతిభోక్ష్యథ పాండవాః, గమిష్యథ హతాస్సద్యః సపాంచాలా యమక్షయమ్. ౪౭. సంజయ

ఉవాచ—ఉత్థితశ్చ జలా త్తస్మాత్పుత్రో దుర్యోధన స్తవ, అతిష్ఠత గదాపాణీ రుధి
రేణ సముక్షితః. ౪౮. తస్య శోణితదిగ్ధస్య సలిలేన సముక్షితమ్, శరీరం స్మ తదాభాతి
స్రవన్నివ మహీధరః. ౪౯. తముద్యతగదం వీరం మేనిరే తత్ర పాండవాః, వైవ
స్వతమివ క్రుద్ధం కింకరోద్యత పాణినమ్ ౫౦. సమేఘనినదో హర్షాన్నర్దన్నివ చ
గోవృషః, ఆజుహావ తతః పార్థాన్ గదయా యుధి వీర్యవాన్. ౫౧. దుర్యో
ధన ఉవాచ—ఏకైకేన చ మాంయూయం మాసీదత యుధిష్ఠిర, న హ్యేకో బహు
భిర్న్యాయ్యో వీరో యోధయితుం యుధి ౫౨. న్యస్తవర్మా విశేషేణ శ్రాంతశ్చా
ప్సు పరిప్లుతః, భృశం విక్షతగాత్రశ్చ హతవాహనసైనికః ౫౩ అవశ్యమేవ యో
ద్ధవ్యం సర్వైరేవ మయా సహ, యుక్తం త్వయుక్తమిత్యేతద్వేత్సి త్వం చైవ
సర్వదా. ౫౪. యుధిష్ఠిర ఉవాచ—మాభూదియం తవ ప్రజ్ఞా కథమేవం సుయో
ధన, యదాభిమన్యుం బహవో జఘ్నుర్యుధి మహారథాః. ౫౫. క్షత్రధర్మం భృశం
క్రూరం నిరపేక్షం సునిర్ఘృణమ్, అన్యథా తు కథం హన్యు రభిమన్యుం తథాగ
తమ్. ౫౬. సర్వే భవంతో ధర్మజ్ఞాః సర్వే శూరా స్తనుత్యజః, న్యాయేన యుధ్య
తాం ప్రోక్తా శక్రలోకగతిః పురా. ౫౭. యద్యేకస్తు న హంతవ్యో బహుభిర్ధర్మ
ఏవ తు, తదాభిమన్యుం బహవో నిజఘ్ను స్త్వన్మతే కథమ్. ౫౮. సర్వో విమృశతే
జంతుః కృచ్ఛ్రస్థో ధర్మదర్శనమ్, పదస్థః పిహితం ద్వారం పరలోకస్య పశ్యతి. ౫౯.
ఆముంచ కవచం వీరమూర్ధజాన్ యమయస్వ చ, యచ్చాన్యదపి తే నాస్తి తద
ప్యాదత్స్వ భారత. ౬౦. ఇమమేకం చ తే కామం వీర భూయో దదామ్యహమ్,
పంచానాం పాండవేయానాం యేన త్వం యోద్ధుమిచ్ఛసి. ౬౧. తం హత్వా భవ
వై రాజా హతో వా స్వర్గమాప్నుహి, ఋతే చ జీవితాద్వీరయుద్ధే కిం కుర్మ తే
ప్రియమ్ ౬౨. సంజయ ఉవాచ—తత స్తవ సుతో రాజన్ వర్మ జగ్రాహ కాంచనమ్,
విచిత్రం చ శిరస్త్రాణం జాంబూనదపరిష్కృతమ్. ౬౩. సోఽవబద్ధశిరస్త్రాణశ్శుభకాం
చనవర్మభృత్, రరాజ రాజన్ పుత్రస్తే కాంచనశ్శైలరాడివ ౬౪. సన్నద్ధస్సగదీ
రాజన్ సజ్జస్సంగ్రామమూర్ధని, అబ్రవీత్పాండవాన్ సర్వాన్ పుత్రో దుర్యోధన
స్తవ. ౬౫. భ్రాతౄణాం భవతామేకో యుధ్యతాం గదయా మయా, సహదేవేన
వా యోత్స్యే భీమేన నకులేన వా. ౬౬. అథవా ఫాల్గునేనాద్య త్వయా వా భరత
ర్షభ, యోత్స్యేఽహం సంగరం ప్రాప్య విజేష్యే చ రణాజిరే. ౬౭. అహమద్య గమి
ష్యామి వైరస్యాంతం సుదుర్గమమ్, గదయా పురుషవ్యాఘ్ర హేమపట్టనిబద్ధయా.
౬౮. గదాయుద్ధేన మే కశ్చిత్సదృశోఽస్తీతి చింతయే, గదయా వో హనిష్యామి
సర్వానేవ సమాగతాన్. ౬౯. న మే సమర్థాస్సర్వే వై యోద్ధుం న్యాయేన కేనచ,

నయుక్తమాత్మనా వక్తుమేవం గర్వోద్ధతం వచః. ౨౦. అథవా సఫలం హ్యేతత్కరిష్యే భవతాం పురః, అస్మిన్మహూర్తే సత్యం వా మిథ్యా వైతద్భవిష్యతి. ౨౧. గృహ్ణాతు చ గదాం యో వై యోత్స్యతేఽద్య మయా సహ. ౨౨.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - త్రయస్త్రింశోఽధ్యాయః.

భీమసేనదుర్యోధనసంవాదః.

సంజయఉవాచ.—ఏవం దుర్యోధనే రాజన్ గర్జమానే ముహుర్ముహుః, యుధిష్ఠిరస్య సంక్రుద్ధో వాసుదేవోఽబ్రవీదిదమ్. ౧. యదినామహ్యయం యుద్ధే వరయేత్త్వాం యుధిష్ఠిర, అర్జునం నకులం చైవ సహదేవమథాపి వా. ౨. కిమిదం సాహసం రాజంస్త్వయా వ్యాహృతమీదృశమ్, ఏకమేవ నిహత్యాజౌ భవ రాజా కురుష్వితి. ౩. న సమర్థానహం మన్యే గదాహస్తస్య సంయుగే, ఏతేన హి కృతా యోగ్యావర్షాణీహ త్రయోదశ. ౪. ఆయసే పురుషే రాజన్ భీమసేనజిఘాంసయా, కథం నామ భవేత్కార్యమస్మాభిర్భరతర్షభ. ౫. సాహసం కృతవాంస్త్వం తు హ్యనుక్రోశాన్నృపోత్తమ, ఋతే వృకోదరాత్పార్థాత్సచ నాతికృతశ్రమః. ౬. తదిదం ద్యూతమారబ్ధం పునరేవ యథా పురా, విషమం శకునేశ్చైవ తవ చైవ విశాం పతే ౭. బలీ భీమస్సమర్థశ్చ కృతీ రాజా సుయోధనః, బలవాన్వా కృతీ వేతి కృతీ రాజన్ విశిష్యతే. ౮ సోఽయం రాజంస్త్వయా శత్రుః సమే పథి నివేశితః, న్యస్తశ్చాత్మా సువిషమే కృచ్ఛ్రమాపాదితా వయమ్. ౯. కోనుసర్వాన్ వినిర్జిత్య శత్రూనేకేన వైరిణా, కృచ్ఛ్రప్రాప్తేన చ తథా హారయేద్రాజ్యమాగతమ్. ౧౦.నహి పశ్యామి తం లోకే యోఽద్య దుర్యోధనం రణే, గదాహస్తం విజేతుం వై శక్తస్స్యాదమరోఽపిహి.౧౧.నత్వం భీమో న నకులః సహదేవోఽథ ఫాల్గునః, జేతుం న్యాయేన శక్తోవై కృతీ రాజా సుయోధనః. ౧౨. సకథం వదసే శత్రూన్ యుధ్యస్వ గదయేతి హి, ఏకం చనో నిహత్యాజౌ భవ రాజేతి భారత.౧౩. వృకోదరం సమాసాద్య సంశయో వై జయేహి నః, న్యాయతో యుధ్యమానానాం కృతీ హ్యేష మహాబలః. ౧౪. ఏకం వాస్మాన్నిహత్య త్వం భవ రాజేతి వై పునః నూనం నరాజ్యభాగేషా పాండోః కుంత్యాశ్చ సంతతిః. ౧౫. అత్యంతవననాసాయ సృష్టా భైక్షాయ వా పునః ౧౬. భీమసేనఉవాచ.—మధుసూదన మాకార్షీర్విషాదం యదునందన, అద్య పారం గమిష్యామి వైరస్య భృశదుర్గమమ్. ౧౭. అహం సుయోధనం సంఖ్యే హనిష్యామి న సంశయః, విజయో వై ధ్రువః కృష్ణ ధర్మరాజస్య దృశ్యతే. ౧౮. అధ్యర్ధేన గుణేనేయం గదా గురుతరీ మమ, న తథా ధార్తరాష్ట్రస్య మాకార్షీర్మాధవ వ్యథామ్. ౧౯. అహమేతం హి గదయా సం

యుగే యోద్ధుముత్సహే, భవంతః ప్రేక్షకాస్సర్వే మమ సంతు జనార్దన. ౨౦. సామరానపి లోకాం స్త్రీన్ నానాశస్త్రధరాన్ యుధి, యోధయేయం రణే కృష్ణ కిముతాద్య సుయోధనమ్. ౨౧ సంజయ ఉవాచ — తథా సంభాషమాణం తు వాసుదేవో వృకోదరమ్, హృష్టస్సంపూజయామాస వచనం చేదమబ్రవీత్. ౨౨. త్వామాశ్రిత్య మహాబాహో ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః, నిహతారిస్స్వకాం దీప్తాం శ్రియం ప్రాప్తో న సంశయః ౨౩. త్వయాపినిహతాస్సర్వే ధార్తరాష్ట్రా మహారణే, రాజానో రాజపుత్రాశ్చ నాగాశ్చ వినిపాతితాః ౨౪. కలింగా మాగధాః ప్రాచ్యా గాంధారాః కురవస్తథా, త్వామాసాద్య మహాయుద్ధే నిహతాః పాండునందన. ౨౫. హత్వా దుర్యోధనం చాపి ప్రయచ్ఛోర్వీం ససాగరామ్, ధర్మరాజాయ కౌంతేయ యథావిష్ణుశ్శచీపతేః. ౨౬. త్వాం చ ప్రాప్య రణే పాపో ధార్తరాష్ట్రో వినఙ్క్ష్యతి, త్వమస్య సక్థినీ భంక్త్వా ప్రతిజ్ఞాం పాలయిష్యసి. ౨౭. యత్నేన తు సదా పార్థ యోద్ధవ్యో ధృతరాష్ట్రజః, కృతీ చ బలవాంశ్చైవ యుద్ధశౌండశ్చ నిత్యదా. ౨౮. తతస్తు సాత్యకీ రాజన్ పూజయామాస పాండవమ్, పాంచాలాః పాండవేయాశ్చ ధర్మరాజపురోగమాః. ౨౯. తద్వచో భీమసేనస్య సర్వఏవాభ్యపూజయన్, తతో భీమబలో భీమో యుధిష్ఠిరమథాబ్రవీత్. ౩౦. సృంజయైస్సహ తిష్ఠంతం తపంతమివ భాస్కరమ్, అహమేతేన సంగమ్య సంయుగే యోద్ధుముత్సహే. ౩౧. నహి శక్తో రణే జేతుం మామేష పురుషాధమః, అద్య క్రోధం విమోక్ష్యామి నిహితం హృదయే భృశమ్. ౩౨. సుయోధనే ధార్తరాష్ట్రే ఖాండవేఽగ్నిమివార్జునః, శల్యముద్ధరిష్యామి తవ పాండవహృచ్ఛయమ్. ౩౩ నిహత్య గదయా పాపమద్య రాజన్ సుఖీభవ,అద్య కీర్తిమయీం మాలాం ప్రతిమోక్ష్యే తవానఘ. ౩౪. ప్రాణాన్ శ్రియం చ రాజ్యం చ మోక్ష్యతేఽద్య సుయోధనః, రాజా చ ధృతరాష్ట్రోఽద్య శ్రుత్వా పుత్రం మయాహతమ్. ౩౫.స్మరిష్యత్యశుభం కర్మ యత్తచ్ఛకునిబుద్ధిజమ్, ఇత్యుక్త్వా భరతశ్రేష్ఠో గదాముద్యమ్య వీర్యవాన్. ౩౬ ఉదతిష్ఠత యుద్ధాయ శక్రో వృత్రమివాహ్వయన్, తదాహ్వానమమృష్యన్వై తవ పుత్రోఽతివీర్యవాన్. ౩౭ ప్రత్యుపస్థిత ఏవాశు మత్తో మత్తమివ ద్విపమ్, గదాహస్తం తవ సుతం యుద్ధాయ సముపస్థితమ్ ౩౮. దదృశుః పాండవాస్సర్వే కైలాసమివ శృంగిణమ్, తమేకాకినమాసాద్య ధార్తరాష్ట్రం మహాబలమ్. ౩౯ వియూథమివ మాతంగం సమహృష్యంత పాండవాః, న సంభ్రమో న చ భయం నచగ్లానిర్న చ వ్యథా. ౪౦ ఆసీద్దుర్యోధనస్యాపి స్థితస్సింహ ఇవాహవే, సముద్యతగదం దృష్ట్వా కైలాసమివ శృంగిణమ్. ౪౧. భీమ

నేన స్తదా రాజన్ దుర్యోధనమథాబ్రవీత్, రాజ్ఞాపి ధృతరాష్ట్రేణ త్వయా చా స్మాసు యత్కృతమ్. ౪౨. స్మర తద్దుష్కృతం కర్మ యద్వృత్తం వారణావతే, ద్రౌ పదీ చ పరిక్లిష్టా సభామధ్యే రజస్వలా. ౪౩. ద్యూతే యద్విజితో రాజా శకునేర్బు ద్ధినిశ్చయాత్, యాని చాన్యాని దుష్టాత్మన్ పాపాని కృతవానసి. ౪౪. అనాగస్సు చ పార్థేషు తస్య పశ్య మహత్ఫలమ్, త్వత్కృతే నిహతశ్శేతే శరతల్పే మహాయ శాః. ౪౫. గాంగేయో భరతశ్రేష్ఠః సర్వేషాం నః పితామహః, హతో ద్రోణశ్చ కర్ణశ్చ హతశ్శల్యః ప్రతాపవాన్. ౪౬. వైరస్య చాదికర్తాసౌ శకునిర్నిహతో రణే, భ్రాతరస్తే హతాశ్శూరాః పుత్రాశ్చ సహసైనికాః. ౪౭. రాజానశ్చ హతా శ్శూరాః సమరేష్వనివర్తినః, ఏతే చాన్యే చ నిహతా బహవః క్షత్రియర్షభాః ౪౮. ప్రాతికామీ తథా పాపో ద్రౌపద్యాః క్లేశకృద్ధతః, అవశిష్టస్త్వమేవైకః। కులఘ్నోఽధమపూరుషః ౪౯. త్వామప్యద్య హనిష్యామి గదయా నాత్ర సంశయః, అద్యతేఽహం రణే దర్పం సర్వం నాశయితా నృప. ౫౦. రాజ్యాశాం విపులాం రా జన్ పాండవేషు చ దుష్కృతమ్. ౫౧. దుర్యోధన ఉవాచ—కిం కత్థితేన బహునా యుధ్యస్వాద్య మయా సహ, అద్యతేఽహం వినేష్యామి యుద్ధశ్రద్ధాం వృకోదర. ౫౨ కిం న పశ్యసి మాం పాప గదాయుద్ధే వ్యవస్థితమ్, హిమవచ్ఛిఖరాకారాం ప్రగృహ్య మహతీం గదామ్. ౫౩. గదినం కోఽద్య మాం పాప హంతుముత్సహతే పునః, న్యాయతో యుద్ధ్యమానస్య దేవేష్వపి పురందరః. ౫౪. మావృథా గర్జ కౌంతేయ శారదాభ్రమివాజలమ్, దర్శయస్వ బలం యుద్ధే యావత్తత్తేఽద్య విద్య తే. ౫౫. తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా పాండవాస్సహసృంజయాః, సర్వే సంపూజ యామాసు స్తద్వచో విజిగీషవః ౫౬. ఉన్మత్తమివ మాతంగం తలశబ్దేన మానవాః, భూయస్సంహర్షయామాసూ రాజన్ దుర్యోధనం నృపమ్. ౫౭. బృంహంతి కుంజ రాస్తత్ర హయా హేషంతి చాసకృత్, శస్త్రాణి సంప్రదీప్యంతే పాండవానాం జయైషిణామ్. ౫౮.

ఇతి శ్రీమహాభారతే -శల్యపర్వణి - చతుస్త్రింశోఽధ్యాయః.

బలదేవాగమనమ్.

సంజయఉవాచ.—తస్మిన్ యుద్ధే మహారాజ సుసంవృత్తే సుదారుణే, ఉప విష్టేషు సర్వేషు పాండవేషు మహాత్మసు. ౧. తతస్తాలధ్వజో రామ స్తయోర్యుద్ధ ఉపస్థితే, శ్రుత్వా తచ్ఛిష్యయో రాజన్నాజగామ హలాయుధః. ౨. తం దృష్ట్వా పరమప్రీతాః పాండవాస్సహకేశవాః, ఉపగమ్యోపసంగృహ్య విధివత్ప్రత్యపూజ యన్. ౩. పూజయిత్వా తతః పశ్చాదిదం వచనమబ్రువన్, శిష్యయోః కౌశలం

యుద్ధే పశ్య రామేతి పార్థివ ౪. అబ్రవీచ్చ తదా రామో దృష్ట్వా కృష్ణం సపాండవమ్, దుర్యోధనం చ కౌరవ్యం గదాపాణిమవస్థితమ్. ౫. (చత్వారింశదహాన్యద్య ద్వే చ మే నిస్సృతస్య వై, పుష్యేణ సంప్రయాతోఽస్మి శ్రవణే పునరాగతః.) ౬. శిష్యయోర్వై గదాయుద్ధం ద్రష్టుకామోఽస్మి మాధవ, తతస్తదా గదాహస్తౌ దుర్యోధనవృకోదరౌ. ౭. యుద్ధభూమిం గతౌ వీరావుభావేవ విరేజతుః, తతో యుధిష్ఠిరో రాజా పరిష్వజ్య హలాయుధమ్. ౮. స్వాగతం కుశలం చాస్మై పర్యపృచ్ఛద్యథాతథమ్, కృష్ణౌ చాపి మహేష్వాసావభివాద్య హలాయుధమ్. ౯. సస్వజాతే పరిప్రీతౌ ప్రీయమాణౌ యశస్వినౌ, మాద్రీపుత్రౌ తథా శూరౌ ద్రౌపద్యాః పంచచాత్మజాః. ౧౦. అభివాద్య స్థితా రాజన్ రౌహిణేయం మహాబలమ్, భీమసేనోఽథ బలవాన్ పుత్రస్తవ జనాధిప. ౧౧. తథైవ చోద్యతగదౌ పూజయామాసతుర్బలమ్, స్వాగతేన చ తే తత్ర ప్రతిపూజ్య సమంతతః. ౧౨. పశ్య యుద్ధం మహాబాహో ఇతి తే రామమబ్రువన్, ఏవమూచుర్మహాత్మానం రౌహిణేయం నరాధిపాః. ౧౩. పరిష్వజ్య తదా రామః పాండవాన్ సృంజయానపి, అపృచ్ఛత్కుశలం సర్వాన్ పార్థివాంశ్చామితౌజసః. ౧౪. తథైవ తే సమాసాద్య పప్రచ్ఛుస్తమనామయమ్, ప్రత్యభ్యర్చ్య హలీ సర్వాన్ క్షత్రియాంశ్చ మహాత్మనః. ౧౫. కృత్వా కుశలసంయుక్తాం సంవిదం చ యథావయః, జనార్దనం సాత్యకిం చ ప్రేమ్ణా సపరిషస్వజే. ౧౬. మూర్ధ్ని చైతావుపాఘ్రాయ కుశలం పర్యపృచ్ఛత, తౌ చ తం విధివద్రాజన్ పూజయామాసతుర్గురుమ్. ౧౭. బ్రహ్మాణమివ దేవేశమింద్రోపేంద్రౌ ముదాన్వితౌ, తతోఽబ్రవీద్ధర్మసుతో రౌహిణేయమరిందమమ్ ౧౮. ఇదం భ్రాత్రోర్మహాయుద్ధం పశ్య రామేతి భారత, తేషాం మధ్యే మహాబాహుః శ్రీమాన్ కేశవపూర్వజః. ౧౯. న్యవిశత్పరమప్రీతః పూజ్యమానో మహారథైః, స బభౌ రాజమధ్యస్థో నీలవాసాస్సితప్రభః. ౨౦. దివీవ నక్షత్రగణైః పరికీర్ణో నిశాకరః, తతస్తయోస్సన్నిపాతస్తుములో రోమహర్షణః ౨౧. ఆసీదంతకరో రాజన్ వైరస్య తవ పుత్రయోః ౨౨.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - పంచత్రింశోఽధ్యాయః.

బలదేవతీర్థయాత్రాయాం-చంద్రశాపమోచనోపాఖ్యానమ్.

జనమేజయఉవాచ.—పూర్వమేవ యదా రామస్తస్మిన్ యుద్ధ ఉపస్థితే ఆమంత్ర్య కేశవం యాతో వృష్ణిభిస్సహితః ప్రభుః. ౧. సాహాయ్యం ధార్తరాష్ట్రస్య నచ కర్తాస్మి కేశవ, నచైవ పాండుపుత్రాణాం గమిష్యామి యథాగతమ్. ౨. ఏవముక్త్వా తదా రామో యాతః క్షత్రనిబర్హణః, తస్య చాగమనం భూయో

బ్రష్టుం శంసితుమర్హసి. ౩ ఆఖ్యాహి మే విస్తరతః కథం రామ ఉపస్థితః, కథం చ దృష్టవాన్ యుద్ధం కుశలో హ్యసి సత్తమ. ౪. వైశంపాయన ఉవాచ.—ఉపప్లావ్యే నివిష్టేషు పాండవేషు మహాత్మసు, ప్రేషితో ధృతరాష్ట్రస్య సమీపం మధుసూదనః. ౫ శమం ప్రతి మహాబాహో హితార్థం సర్వదేహినామ్, సగత్వా హాస్తినపురం ధృతరాష్ట్రం సమేత్య చ. ౬. ఉక్తవాన్ వచనం తథ్యం హితం చైవ విశేషతః నచ తత్కృతవాన్ రాజా యథాఖ్యాతం హి తత్పురా. ౭. అనవాప్య శమం తత్ర కృష్ణః పురుషసత్తమః, ఆగచ్ఛత మహాబాహురుపప్లావ్యం జనాధిప. ౮. తతః ప్రత్యాగతః కృష్ణో ధార్తరాష్ట్రవిసర్జితః, అక్రియాయాం నరవ్యాఘ్ర పాండవానిదమబ్రవీత్. ౯. న కుర్వంతి వచో మహ్యం కురవః కాలచోదితాః, నిర్గచ్ఛధ్వం పాండవేయాః పుష్యేణ సహితా మయా. ౧౦. తతో విభజ్యమానేషు బలేషు బలినాం వరః, ప్రోవాచ భ్రాతరం కృష్ణం రౌహిణేయో మహామనాః. ౧౧. తేషామపి మహాబాహో సాహాయ్యం మధుసూదన, క్రియతామితి తత్కృష్ణో నాస్య చక్రే వచస్తదా. ౧౨. తతో మన్యుపరీతాత్మా జగామ యదునందనః, తీర్థయాత్రాం హలధరస్సరస్వత్యాం మహాయశాః. ౧౩. మైత్రనక్షత్రయోగేన సహితస్సర్వయాదవైః, ఆశ్రయామాస భోజస్తు దుర్యోధనమరిందమః. ౧౪. యుయుధానేన సహితో వాసుదేవస్తు పాండవాన్, రౌహిణేయే గతే శూరే పుష్యేణ మధుసూదనః. ౧౫. పాండవేయాన్ పురస్కృత్య యయావభిముఖః కురూన్, గచ్ఛన్నేవ పథిస్థస్తు రామః ప్రేష్యానువాచహ. ౧౬. సంభారాం స్తీర్థయాత్రాయాం సర్వోపకరణానిచ, ఆనయధ్వం ద్వారకాయా అగ్నీన్వై యాజకాంస్తథా. ౧౭. సువర్ణం రజతం చైవ ధేనూర్వాసాంసి వాజినః, కుంజరాంశ్చ రథాంశ్చైవ ఖరోష్ట్రవాహనాని చ ౧౮. క్షిప్రమానీయతాం సర్వం తీర్థహేతోః పరిచ్ఛదమ్, ఇతిప్రోతస్సరస్వత్యా గచ్ఛధ్వం శీఘ్రగామినః. ౧౯. ఋత్విజశ్చానయధ్వం వై శతశశ్చ ద్విజర్షభాన్, ఏవం సందిశ్య తు ప్రేష్యాన్ బలదేవో మహాబలః. ౨౦. తీర్థయాత్రాం యయౌ రాజన్ కురూణాం వైశసే తదా, సరస్వతీం ప్రతిస్రోతః సమంతాదభి జగ్మివాన్. ౨౧ ఋత్విగ్భిశ్చ సుహృద్భిశ్చ తథాన్యై ర్ద్విజసత్తమైః, రథైర్గజై స్తథాశ్వైశ్చ ప్రేష్యైశ్చ భరతర్షభ. ౨౨. గోఖరోష్ట్రప్రయుక్తైశ్చయానైశ్చ బహుభిర్వృతః, శ్రాంతానాం క్లాంతవపుషాం శిశూనాం విపులాయుషామ్. ౨౩. దేశే దేశే తు దేయాని దానాని వివిధానిచ, అర్చాయై చార్థినాం రాజన్ క్లృప్తాని బహుశస్తథా. ౨౪. యో యో యత్ర ద్విజో భోజ్యం భోక్తుం కామయతే యదా, తస్య తస్య తు తత్రైప ముపజహ్రు స్తదా, నృప. ౨౫. తత్ర తత్ర స్థితా రాజన్ రౌహి

ణేయస్య శాసనాత్, భక్ష్యపేయస్య కుర్వంతి రాశీంస్తత్ర సమంతతః. ౨౬.వాసాంసి చ మహార్హాణి పర్యంకాస్తరణానిచ, పూజార్థం తత్ర క్లృప్తాని విప్రాణాంసుఖమిచ్ఛతామ్. ౨౭.యత్ర యస్స్వపతే విప్రః క్షత్రియో వాపి భారత, తత్ర తత్ర తు తస్యైవ సర్వం క్లృప్తమదృశ్యత. ౨౮. యథా సుఖం జనస్సర్వో యాతి తిష్ఠతి వై తదా, యాతుకామస్య యానాని పేయాని తృషితస్య చ. ౨౯. బుభుక్షితస్య చాన్నాని స్వాదూని భరతర్షభ, ఉపాజహ్రుర్నరాస్తత్ర వస్త్రాణ్యాభరణాని చ. ౩౦. సపంథాః ప్రబభౌ రాజన్ సర్వస్యైవ సుఖావహః, స్వర్గోపమస్తదా వీరనరాణాం తత్రగచ్ఛతామ్. ౩౧. నిత్యప్రముదితోపేతః స్వాదుభక్ష్యశ్శుభాన్వితః, విపణ్యాపణపణ్యానాం నానాజనశతైర్వృతః. ౩౨. నానాద్రుమలతోపేతో నానారత్నవిభూషితః. ౩౩. తతో మహాత్మా నియమే స్థితాత్మా పుణ్యేషు తీర్థేషు వసూని రాజన్, దదౌ ద్విజేభ్యః క్రతుదక్షిణాశ్చ యదుప్రవీరో హలభృత్ప్రతీతః. ౩౪. దోగ్ధ్రీశ్చ ధేనూశ్చ సహస్రశో వై సువాససః కాంచనబద్ధశృంగాః, హయాంశ్చ నానావిధదేశజాతాన్ యానాని దాసాంశ్చ శుభాన్ ద్విజేభ్యః. ౩౫. రత్నాని ముక్తామణివిద్రుమం చాప్యగ్ర్యం సువర్ణం రజతం సుశుద్ధమ్, అయస్మయంతామ్రమయం చ భాండం దదౌ ద్విజాతి ప్రవరేషు రామః. ౩౬. ఏవం సవిత్తం ప్రదదౌ మహాత్మా సరస్వతీ తీర్థవరేషు భూరి, యయౌ క్రమేణాప్రతిమప్రభావస్తతః కురుక్షేత్ర ముదారవృత్తిః. ౩౭. జనమేజయ ఉవాచ—సారస్వతానాం తీర్థానాం గుణోత్పత్తిం వదస్వ మే, ఫలంచ ద్విపదాం శ్రేష్ఠకర్మనిర్వృత్తిమేవచ. ౩౮. యథాక్రమేణ భగవంస్తీర్థానామనుపూర్వశః, బ్రహ్మన్ బ్రహ్మవిదాం శ్రేష్ఠ పరం కౌతూహలం హి మే. ౩౯ వైశంపాయన ఉవాచ—తీర్థానాం విస్తరం రాజన్ గుణోత్పత్తించ సర్వశః, మయోచ్యమానం వై పుణ్యం శృణు రాజేంద్ర కృత్స్నశః. ౪౦. పూర్వం మహారాజ యదుప్రవీర ఋత్విక్సుహృద్విప్రగణైశ్చ సార్థమ్, పుణ్యం ప్రభాసం సముపాజగామ యత్రోడురాడ్యక్ష్మణా క్లిశ్యమానః. ౪౧. విముక్తశాపః పునరాప్య తేజః సర్వం జగద్భాసయతే నరేంద్ర, ఏవం తు తీర్థప్రవరం పృథివ్యాం ప్రభాసనాత్తస్య తతః ప్రభాసమ్. ౪౨. జనమేజయ ఉవాచ—కథంచ భగవాన్ సోమో యక్ష్మణా సమగృహ్యత, కథం చతీర్థప్రవరే తస్మింశ్చంద్రో న్యమజ్జత. ౪౩. కథమాప్లుత్య తస్మింస్తు పునరాప్యాయితశ్శశీ, ఏతన్మే సర్వమాచక్ష్వ విస్తరేణ మహామునే ౪౪. వైశంపాయన ఉవాచ—దక్షస్య తనయా యాస్తాః ప్రాదురాసన్ విశాంపతే, ససప్తవింశతిం కన్యా దక్షస్సోమాయ వై దదౌ. ౪౫. నక్షత్రయోగనిరతాః సంఖ్యానార్థంచతాఽభవన్, పత్న్యో వై

తస్య రాజేంద్ర సోమస్య శుభకర్మణః. ౪౬. తాస్తు సర్వా విశాలాక్ష్యో రూపేణా
ప్రతిమా భువి, అత్యరిచ్యత తాసాం చ రోహిణీ రూపసంపదా. ౪౭. తతస్తస్యాం
స భగవాన్ ప్రీతిం చక్రే నిశాకరః, సాస్య హృద్యా బభూవాథ తస్మాత్తాం
బుభుజే సదా. ౪౮. పురా హి సోమో రాజేంద్ర రోహిణ్యామభవచ్చిరమ్, తతస్తాః
కుపితాస్సర్వా నక్షత్రాఖ్యా మహాత్మనః ౪౯. తా గత్వా పితరం ప్రాహుః ప్రజాపతి
మతంద్రితాః, సోమో వసతినాస్మాసు రోహిణీం భజతే సదా ౫౦. తా వయంసహి
తాస్సర్వాస్త్వత్సకాశే ప్రజేశ్వర, వత్స్యామో నియతాహారాస్తపశ్చరణతత్పరాః.
౫౧. శ్రుత్వా తాసాంతు వచనం దక్షస్సోమమథాబ్రవీత్, సమం వర్తస్వ భార్యా
సుమా త్వా ధర్మో మహాన్ స్పృశేత్. ౫౨. తాస్తు సర్వాః* బ్రవీద్దక్షో గచ్ఛధ్వం
శశినోఽంతికమ్, సమం వత్స్యతి సర్వాసు చంద్రమా మమ శాసనాత్. ౫౩ విసృ
ష్టాస్తాస్తథాజగ్ముశ్శీతాంశుభవనం తదా, తథాపి సోమో భగవాన్ పునరేవ మహీ
పతే. ౫౪. రోహిణీం నివసత్యేవ ప్రీయమాణో ముహుర్ముహుః, తతస్తాస్సహితా
స్సర్వా భూయః పితరమబ్రువన్. ౫౫ తవ శుశ్రూషణే యుక్తా వత్స్యామో హి
తవాంతికే, సోమో వసతి నాస్మాసు నాకరోద్వచనం తవ ౫౬. తాసాంతద్వచనంశ్రుత్వా
దక్షస్సోమ మథాబ్రవీత్, సమం వర్తస్వ భార్యాసు మా త్వాం శప్స్యే విరోచన.
౫౭. అనాదృత్య తు తద్వాక్యం దక్షస్య భగవాన్ శశీ, రోహిణ్యా సార్ధమవ
సత్తతస్తాః కుపితాః పునః. ౫౮. గత్వా చ పితరం ప్రాహుః ప్రణమ్య శిరసా తదా,
సోమో వసతి నాస్మాసు తస్మాన్నశ్శరణం భవ. ౫౯. రోహిణ్యామేవ భగవాన్
సదా వసతి చంద్రమాః, న త్వద్వచో గణయతి నాస్మాసు స్నేహమిచ్ఛతి. ౬౦. తస్మాన్న
స్త్రాహి సర్వా వై యథా నస్సోమ ఆవిశేత్, తచ్ఛ్రుత్వా భగవాన్ క్రుద్ధో యక్ష్మా
ణం పృథివీపతే. ౬౧ ససర్జ రోషాత్సోమాయ స చోడుపతిమావిశత్, స యక్ష్మ
ణాభిభూతాత్మా క్షీయతాహరహశ్శశీ. ౬౨. యత్నం చాప్యకరోద్రాజన్ మోక్షా
ర్థం తస్య యక్ష్మణః, ఇష్ట్వేష్టిభిర్మహారాజ వివిధాభిర్నిశాకరః. ౬౩. న చాముచ్యత
శాపాద్వై క్షయం చైవాభ్యగచ్ఛత, క్షీయమాణే తతస్సోమే ఓషధ్యో న
ప్రజజ్ఞిరే. ౬౪. నిరాస్వాదరసాస్సర్వా హతవీర్యాశ్చ సర్వతః, ఓషధీనాం క్షయే
జాతే ప్రాణినామపి సంక్షయః. ౬౫. కృశాశ్చాసన్ ప్రజాస్సర్వాః క్షీయమాణే
నిశాకరే, తతో దేవాస్సమాగమ్య సోమమూచుర్మహీపతే. ౬౬. కిమిదం భవతో
రూపమీదృశం న ప్రకాశతే, కారణం బ్రూహి నస్సర్వం యేనేదం తే మహద్భ
యమ్. ౬౭. శ్రుత్వా తు వచనం త్వత్తో విధాస్యామస్తతో వయమ్, ఏవముక్తః
ప్రత్యువాచ సర్వాంస్తాన్ శశలక్షణః. ౬౮. శాపస్య కారణం చైవ యక్ష్మాణం చ

తథాత్మనః, దేవా స్తథావచశ్శ్రుత్వా గత్వా దక్షమథాబ్రువన్. ౭౯. ప్రసీద భగవన్ సోమే శాపోఽయం వినివర్త్యతామ్, అసౌ హి చంద్రమాః క్షీణః కించిచ్ఛేషో హిలక్ష్యతే. ౭౦. క్షయాచ్చైవాస్య దేవేశ ప్రజాశ్చైవ గతాః క్షయమ్, వీరుదోషధయశ్చైవ బీజాని వివిధాని చ. ౭౧. తేషాం క్షయే క్షయోఽస్మాకం వినాస్మాభిర్జగచ్చకిమ్, ఇతి జ్ఞాత్వా లోకగురోః ప్రసాదం కర్తుమర్హసి. ౭౨. ఏవముక్తస్తతో దేవాన్ ప్రాహ వాక్యం ప్రజాపతిః, నైతచ్ఛక్యం మమ వచో వ్యావర్తయితు మన్యథా. ౭౩. హేతునాతు మహాభాగా నివర్తిష్యతి కేనచిత్, సమం వర్తతు సర్వాసు శశీ భార్యాసు నిత్యశః ౭౪ సరస్వత్యావరే తీర్థే ఉన్మజ్జన్ శశలక్షణః, పునర్వర్ధిష్యతే దేవా స్తద్వై సత్యం వచో మమ. ౭౫. మాసార్ధం చ క్షయం సోమో నిత్యమేవ గమిష్యతి, మాసార్ధంతు సదా వృద్ధిం సత్యమేతద్వచో మమ. ౭౬. సముద్రం పశ్చిమం గత్వా సరస్వత్యబ్ధిసంగమమ్, ఆరాధయతు దేవేశం తతః కాంతిమవాప్స్యతి. ౭౭. సరస్వతీం తతస్సోమ స్సజగామర్షిశాసనాత్, ప్రభాసం ప్రథమం తీర్థం సరస్వత్యా జగామమహ. ౭౮. అమావాస్యాం మహాతేజా స్తత్రోన్మజ్జన్మహాద్యుతిః, లోకాన్ ప్రభాసయామాస శీతాంశుత్వమవాపచ. ౭౯. దేవాస్తు సర్వే రాజేంద్ర ప్రభాసం ప్రాప్య పుష్కలమ్, సోమేన సహితా భూత్వా దక్షస్య ప్రముఖేఽభవన్. ౮౦ తతః ప్రజాపతిస్సర్వా విససర్జాథ దేవతాః, సోమం చ భగవాన్ ప్రీతో భూయో వచనమబ్రవీత్. ౮౧. మావమంస్థాః స్త్రియః పుత్ర మా చ విప్రాన్ కదాచన, గచ్ఛ యుక్తస్సదా భూత్వా కురు వై శాసనం మమ. ౮౨. సవిసృష్టో మహారాజ జగామాథ స్వమాలయమ్, ప్రజాశ్చ ముదితా భూత్వా పునస్తస్థుర్యథా పురా. ౮౩. ఏవం తే సర్వమాఖ్యాతంయథా శప్తో నిశాకరః, ప్రభాసం చ యథా తీర్థం తీర్థానాం ప్రవరం హ్యభూత్. ౮౪. అమావాస్యాం మహారాజ నిత్యశశ్శశలక్షణః, స్నాత్వాహ్యాప్యాయతే శ్రీమాన్ ప్రభాసే తీర్థసత్తమే. ౮౫ అతశ్చైనం ప్రజానంతి ప్రభాసమితి భూమిప, ప్రభాం హి పరమాం లేభే తస్మిన్నున్మజ్జ్య చంద్రమాః. ౮౬. తతస్తు చమసోద్భేదమచ్యుత స్త్వగమద్బలీ, చమసోద్భేద ఇత్యేవం యం జనాః కథయంత్యుత. ౮౭. తత్ర దత్వా చ దానాని విశిష్టాని హలాయుధః, ఉషిత్వా రజనీమేకాం స్నాత్వాచ విధివత్తదా. ౮౮. ఉదపానమథాగచ్ఛత్త్వరావాన్ కేశవాగ్రజః, ఆద్యం స్వస్త్యయనం చైవ యత్రావాప్యం మహత్ఫలమ్. ౮౯. స్నిగ్ధత్వా దోషధీనాం చ భూమేశ్చ జనమేజయ, జానంతి సిద్ధా రాజేంద్రనష్టామపి సరస్వతీమ్. ౯౦.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - షట్త్రింశోఽధ్యాయః.

త్రితకథనమ్.

వైశంపాయన ఉవాచ—తస్మాన్నదీగతం చాపి హ్యుదపానం యశస్వినః, త్రితస్య చ మహారాజ జగామాథ హలాయుధః. ౧. తత్ర దత్త్వా బహుద్రవ్యం పూజయిత్వా తథా ద్విజాన్, ఉపస్పృశ్య చ తత్రైవ ప్రహృష్టో ముసలాయుధః. ౨. తత్ర ధర్మపరో హ్యాసీత్త్రితస్స సుమహాతపాః, కూపే చ వసతా తేన సోమః పీతో మహాత్మనా. ౩. తత్ర చైనం సముత్సృజ్య భ్రాతరౌ జగ్మతుర్గృహాన్, తతస్తౌ వై శశాపాథ త్రితో బ్రాహ్మణసత్తమః. ౪. జనమేజయ ఉవాచ—ఉదపానం కథం బ్రహ్మన్ కథం చ సుమహాతపాః, పతితః కించ సంత్యక్తో భ్రాతృభ్యాం ద్విజసత్తమ. ౫. కూపే కథంచహిత్వైనం భ్రాతరౌ జగ్మతుర్గృహాన్, కథం చ యాజయామాస పపౌ సోమం చ వై కథమ్. ౬. ఏతదాచక్ష్వ మే బ్రహ్మన్ శ్రోతవ్యం యది మన్యసే. ౭. వైశంపాయన ఉవాచ—ఆసన్ పూర్వయుగే రాజన్ మునయో భ్రాతరస్త్రయః, ఏకతశ్చ ద్వితశ్చైవ త్రితశ్చాదిత్యసన్నిభాః. ౮. సర్వే ప్రజాపతిసమాః ప్రజావన్తస్తథైవ చ, బ్రహ్మలోకజితస్సర్వే తపసా బ్రహ్మవాదినః. ౯. తేషాం చ తపసా ప్రీతో నియమేన దమేన చ, అభవద్గౌతమో నిత్యం పితా ధర్మరతస్సదా. ౧౦. స తు దీర్ఘేణ కాలేన తేషాం ప్రీతిమవాప్య చ, జగామ భగవాన్ స్థానమనురూపమివాత్మనః. ౧౧. రాజానస్తస్య యే హ్యాసన్ యాజ్యా రాజన్ మహాత్మనః, తే సర్వే స్వర్గతే తస్మింస్తస్య పుత్రానపూజయన్. ౧౨. తేషాం తు కర్మణా రాజంస్తథా చాధ్యయనేన చ, త్రితస్స శ్రేష్ఠతాం ప్రాప యథైవాస్య పితా తథా. ౧౩. తథా సర్వే మహాభాగా మునయః పుణ్యలక్షణాః, అపూజయన్మహాభాగం యథాస్య పితరం పురా. ౧౪. కదాచిద్ధి తతో రాజన్ భ్రాతరావేకతద్వితౌ, యజ్ఞార్థే చ క్రతుశ్చింతాం తథా విత్తార్థమేవ చ. ౧౫. తయోర్బుద్ధిస్సమభవత్త్రితం గృహ్య పరంతప, యాజ్యాన్ సర్వానుపాదాయ ప్రతిగృహ్య పశూంస్తతః. ౧౬. సోమం పాస్యామహే హృష్టాః ప్రాప్య యజ్ఞం మహాఫలమ్, చక్రుశ్చైవం తథా రాజన్ భ్రాతరస్త్రయ ఏవ చ. ౧౭. తథా తు తే పరాక్రమ్య యాజ్యాన్ సర్వాన్ పశూన్ ప్రతి, యాజయిత్వా తతో యాజ్యాన్ లబ్ధ్వా తు సుబహూన్ పశూన్. ౧౮. యాజ్యేన కర్మణా తేన ప్రతిగృహ్య విధానతః, ప్రాచీం దిశం మహాత్మాన ఆజగ్ముస్తే మహర్షయః. ౧౯. త్రితస్తేషాం మహారాజ పురస్తాద్యాతి హృష్టవత్, ఏకతశ్చ ద్వితశ్చైవ పృష్ఠతః కాలయన్ పశూన్. ౨౦. తయోశ్చింతా సముభవద్దృష్ట్వా పశుగణం మహత్, కథం న స్యురిమా గావ ఆవాభ్యాం హి వినా త్రితమ్. ౨౧. తావన్యోన్యం సమాభాష్య ఏకతశ్చ ద్వితశ్చ హ, యదూచతుర్మిథః పాపౌ సన్నిబోధ జనేశ్వర. ౨౨. త్రితో యజ్ఞేషు కుశలస్త్రితో

వేదేషు నిష్ఠితః, అన్యాస్తు బహులా గావస్త్రితస్యముపలప్స్యతే. ౨౩. తదావాం సహితౌ భూత్వా గాః ప్రకాల్య వ్రజావహే, త్రితోఽపి గచ్ఛతాం కామమావాభ్యాం వై వినా కృతః. ౨౪. తేషామనుగచ్ఛతాం రాత్రౌ పథిస్థానాం వృకోఽభవత్, తత్ర కూపో విదూరేఽభూత్సరస్వత్యాస్తటే మహాన్. ౨౫. అథ త్రితో వృకం దృష్ట్వా పథి తిష్ఠంతమగ్రతః, తద్భయాదపసర్పన్వై తస్మిన్ కూపే పపాత హ. ౨౬. అగాధే సుమహాఘోరే సర్వభూతభయంకరే, త్రితస్తతో మహారాజ కూపస్థో మునిసత్తమః. ౨౭. ఆర్తనాదం తతశ్చక్రే తౌ తు శుశ్రువతుర్మునీ, తం జ్ఞాత్వా పతితం కూపే భ్రాతరావేకతద్వితౌ. ౨౮. వృకత్రాసాచ్చ లోభాచ్చ సముత్సృజ్య ప్రజగ్మతుః, భ్రాతృభ్యాం పశులుబ్ధాభ్యాముత్సృష్టస్స మహాతపాః. ౨౯. ఉదపానే తదా రాజన్ నిర్జలే పాంసుసంవృతే, త్రిత ఆత్మానమాలక్ష్య కూపే వీరుత్తృణావృతే. ౩౦. నిమగ్నం భరతశ్రేష్ఠ నరకే దుష్కృతీ యథా, సబుద్ధ్యాగణయత్ప్రాజ్ఞో మృత్యోర్భీతో హ్యసోమపః ౩౧. సోమః కథం తు పాతవ్య ఇహస్థేన మయా భవేత్, స ఏవమభినిశ్చిత్య తస్మిన్ కూపే మహాతపాః. ౩౨. దదర్శ వీరుధం తత్ర లంబమానాం యదృచ్ఛయా, పాంసుగ్రస్తే తతః కూపే విచింత్య సలిలం మునిః. ౩౩. అగ్నీన్ సంకల్పయామాస హోత్రే చాత్మానమేవ చ, తతస్తాం వీరుధం సోమం సంకల్ప్య సుమహాతపాః. ౩౪. ఋచో యజూంషి సామాని మనసా చింతయన్మునిః, గ్రావాణశ్శర్కరాః కృత్వా ప్రచక్రేఽభిషవం నృప. ౩౫. ఆజ్యం చ సలిలం చక్రే భాగాంశ్చ త్రిదివౌకసామ్, సోమస్యాభిషవం కృత్వా చకార తుములం ధ్వనిమ్. ౩౬. స చావిశద్దివం రాజన్ పునశ్శబ్దస్త్రితస్య వై, సమవాప్య చ తద్యజ్ఞం యథోక్తం బ్రహ్మవాదిభిః ౩౭. వర్తమానే తథా యజ్ఞే త్రితస్య సుమహాత్మనః, ఆవిగ్నం త్రిదివం సర్వం కారణం చ న బుధ్యతే. ౩౮. తతస్సుతుములం శబ్దం శుశ్రావాథ బృహస్పతిః, శ్రుత్వా చైవాబ్రవీత్సర్వాన్ దేవాన్ దేవపురోహితః. ౩౯. త్రితస్య వర్తతే యజ్ఞస్తత్ర గచ్ఛామహే సురాః, స హి క్రుద్ధస్సృజేదన్యాన్ దేవానపి మహాతపాః ౪౦. తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య సహితాస్సర్వదేవతాః, ప్రయయుస్తత్ర యత్రాసౌ త్రితయజ్ఞః ప్రవర్తతే. ౪౧. తే తత్ర గత్వా విబుధాస్తం కూపం యత్ర సద్విజః, దదృశుస్తం మహాత్మానం దీక్షితం యజ్ఞకర్మసు. ౪౨. దృష్ట్వా చైనం మహాత్మానం శ్రియా పరమయా యుతమ్, ఊచుశ్చాథ మహాభాగం ప్రాప్తా భాగార్థినో వయమ్. ౪౩ అథాబ్రవీదృషిర్దేవాన్ పశ్యధ్వం మాం దివౌకసః, అస్మిన్ ప్రతిభయే కూపే నిమ్నగం నష్టచేతసమ్. ౪౪. తతస్త్రితో మహారాజ భాగాంస్తేషాం యథావిధి, మంత్రయుక్తాన్ సమదదత్తే చ ప్రీతాస్తదాభవన్. ౪౫. తతో యథా

విధి ప్రాప్తాన్ భాగాన్ ప్రాప్య దివౌకసః, ప్రీతాత్మానో దదుస్తస్మై వరాన్
యాన్ మనసేచ్ఛతి. ౪౬. సతు వవ్రే వరాన్ దేవాం స్త్రాతుమర్హథ మామితః, య
శ్చేహోపస్పృశేత్కూపం ససోమపగతిం లభేత్. ౪౭. తత్ర చోర్మిమతీ రాజన్నుత్ప
పాత సరస్వతీ, తయోత్క్షిప్తస్సముత్తస్థౌ పూజయంస్త్రిదివౌకసః. ౪౮. తథేతి
చోక్త్వా విబుధా జగ్ముః రాజన్ యథాగతాః, త్రితశ్చాప్యాగమత్ప్రీతః స్వమేవ
నిలయం తదా. ౪౯. క్రుద్ధస్తు స సమాసాద్య తావృషీ భ్రాతరౌ తదా, ఉవాచ
పరుషం వాక్యం శశాప చ మహాతపాః. ౫౦. పశులుబ్ధౌ యువాం యస్మాన్మాము
త్సృజ్య ప్రధావితౌ, తస్మాద్వృకాకృతీ రౌద్రౌ దంష్ట్రిణావభితశ్చరౌ. ౫౧. భవి
తారౌ మయా శప్తౌ పాపేనానేన కర్మణా, ప్రభవశ్చైవ యువయోర్గోలాంగూ
లర్క్షవానరాః. ౫౨. ఇత్యుక్తే తు తదా తేన క్షణాదేవ విశాం పతే, తథాభూతా
వదృశ్యేతాం వచనాత్సత్యవాదినః. ౫౩. తత్రాప్యమితవిక్రాంతః స్పృష్ట్వాతోయం
హలాయుధః, దత్వా చ వివిధం దానం పూజయిత్వా చ వై ద్విజాన్. ౫౪. ఉద
పానం చ తం వీక్ష్య ప్రశస్య చ పునఃపునః, నదీగతమదీనాత్మా ప్రాప్తో వినశనం
తదా. ౫౫.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వాంతర్గతగదాయుద్ధపర్వణి-సప్తత్రింశో౽ధ్యాయః

సారస్వతోపాఖ్యానమ్.

వైశంపాయన ఉవాచ—తతో వినశనం రాజన్ జగామాథ హలాయుధః,
శూద్రాభీరాన్ ప్రతిద్వేషా ద్యత్ర నష్టా సరస్వతీ. ౧. తస్మాత్తుఋషయోనిత్యం ప్రా
హుర్వినశనేతిహ, తత్రాప్యుపస్పృశ్యబలస్సరస్వత్యాం మహాబలః. ౨.సుభూమికం
తతో౽గచ్ఛత్సరస్వత్యాస్తటే వరే,తత్రచాప్సరసశ్శుభ్రా నిత్యకాలమతంద్రితాః.
౩. క్రీడాభిర్విమలాభిశ్చ క్రీడంతివిమలాననాః, తత్ర దేవాస్సగంధర్వా మాసిమాసి
జనేశ్వర.౪. అభిగచ్ఛంతితత్తీర్థం పుణ్యం బ్రాహ్మణసేవితమ్, తత్రాదృశ్యంతగంధర్వా
స్తథైవాప్సరసాంగణాః. ౫. సమేత్య సహితా రాజన్ యథాప్రాప్తంయథాసుఖమ్,
తత్ర మోదంతి దేవాశ్చ పితరశ్చ సవీరుధః. ౬. పుణ్యైః పుష్పైస్సదా దివ్యైః
కీర్యమాణాః పునః పునః, ఆక్రీడభూమిస్సా రాజన్ తాసామప్సరసాం శుభా.
౭. సుభూమికేతి విఖ్యాతా సరస్వత్యాస్తటే వరే, తత్ర స్నాత్వా చ దత్వా
చ వసువిప్రాయమాధవః. ౮. శ్రుత్వాగీతంచతద్దివ్యంవాదిత్రాణాంచనిస్వనమ్, ఛా
యాశ్చ విపులా దృష్ట్వా దేవగంధర్వరక్షసామ్. ౯. గంధర్వాణాం తతస్తీర్థమా
గచ్ఛద్రోహిణీసుతః, విశ్వావసుముఖాస్తత్రగంధర్వాస్తపసాన్వితాః. ౧౦. నృత్య
వాదిత్రగీతం చ కుర్వంతి సుమనోరమమ్, తత్ర దత్వా హలధరో విప్రేభ్యో వివి
ధం వసు. ౧౧. అజావికం గోఖరోష్ట్రం సువర్ణం రజతం తథా, భోజయిత్వా

ద్విజాన్ కామైః స్సంతర్ప్య చ మహాధనైః. ౧౨. ప్రయయా సహితో విప్రైస్తూయ మానశ్చ మాధవః, తస్మాద్గాంధర్వతీర్థాచ్చ మహాబాహురరిందమః. ౧౩. గర్గస్రోతో మహాతీర్థ మాజగామైకకుండలీ, తత్ర గర్గేణవృద్ధేన తపసా భావితాత్మనా. ౧౪. కాలజ్ఞానగతిశ్చైవ జ్యోతిషాంచ వ్యతిక్రమః, ఉత్పాతా దారుణాశ్చైవ శుభాశ్చ జనమేజయ. ౧౫. సరస్వత్యా శ్శుభే తీర్థే విదితా వై మహాత్మనా, తస్య నామ్నా చ తత్తీర్థం గర్గస్రోత ఇతి స్మృతమ్. ౧౬. తత్ర గర్గం మహాభాగమృషయస్సువ్రతా నృప, ఉపాసాంచక్రిరే నిత్యం కాలజ్ఞానం ప్రతిప్రభో. ౧౭. తత్ర గత్వా మహారాజ బలశ్శ్వేతానులేపనః,విధివద్ధి ధనం దత్వా మునీనాం భావితాత్మనామ్. ౧౮. ఉచ్చావచాం స్తథా భక్ష్యాన్ విప్రేభ్యో విప్రదాయ సః, నీలవాసా స్తదా గచ్ఛచ్ఛంఖతీర్థం మహాయశాః. ౧౯. తత్రాపశ్యన్మహాశంఖం మహామేరుమివోచ్ఛ్రితమ్, శ్వేతపర్వతసంకాశ మృషిసంఘైర్నిషేవితమ్. ౨౦. సరస్వత్యాస్తటేజాతం నగంతాలధ్వజో బలీ, యక్షావిద్యాధరాశ్చైవ రాక్షసాశ్చామితౌజసః. ౨౧. పిశాచాశ్చామితబలా యత్రసిద్ధాస్సహస్రశః, తేసర్వేహ్యశనంత్యక్త్వా ఫలంతస్యవనస్పతేః. ౨౨. వ్రతైశ్చనియమైశ్చైవకాలేకాలేస్మభుంజతే, ప్రాప్తైశ్చ నియమైస్తైస్తైర్విచరంతః పృథక్పృథక్. ౨౩. అదృశ్యమానామనుజైర్వ్యచరన్ పురుషర్షభ, ఏవం ఖ్యాతో నరవ్యాఘ్ర లోకేఽస్మిన్ సవనస్పతిః.౨౪.తత తీర్థం సరస్వత్యాః పావనంలోక విశ్రుతమ్, తస్మింశ్చయదుశార్దూలో దత్వా తీర్థేపయస్వినీః. ౨౫. తామ్రాయసాని భాండాని వస్త్రాణివివిధానిచ,పూజయిత్వాద్విజాంశ్చైవ పూజితశ్చతపోధనైః.౨౬. పుణ్యంద్వైతవనం రాజ న్నాజగామహలాయుధః, తత్ర గత్వామునీన్ దృష్ట్వానానా వేషధరాన్ బలః. ౨౭. ఆప్లుత్య సలిలే చాపి పూజయామాస వై ద్విజాన్, తథైవ దత్వా విప్రేభ్యఃపరిభోగాన్సుపుష్కలాన్.౨౮. తతఃప్రాయాద్బలోరాజన్ దక్షిణేన సరస్వతీమ్, గత్వా చైవం మహాబాహు ర్నాతిదూరే మహాయశాః ౨౯. ధర్మాత్మానాగధన్వానం తీర్థమాగమదచ్యుతః, యత్రపన్నగరాజస్య వాసుకేస్సన్నివేశనమ్. ౩౦. మహాద్యుతేర్మహారాజ బహుభిః పన్నగైర్వృతమ్, ఋషీణాంహి సహస్రాణి తత్ర నిత్యం చతుర్దశ. ౩౧. యత్ర దేవాస్సమాగమ్య వాసుకిం పన్నగోత్తమమ్, సర్వేపన్నగరాజానమభ్యసించన్ యథావిధి ౩౨. పన్నగేభ్యో భయం తత్ర విద్యతే నస్మ పౌరవ, తత్రాపి విధివద్దత్వా విప్రేభ్యో రత్నసంచయాన్. ౩౩. ప్రాయాత్ప్రాచీం దిశం తత్ర తథా తీర్థాన్యనేకశః, సహస్రశతసంఖ్యాని ప్రథితాని పదేపదే. ౩౪. ఆప్లుత్య తేషు తీర్థేషు యథోక్తం తత్ర చర్షిభిః, కృత్వోపవాసనియమం దత్వా దానాని సర్వశః. ౩౫. అభివాద్య మునీంస్తా

నైవ తత్ర తీర్థనివాసినః, ఉద్దిష్టమార్గః ప్రయయౌ యత్ర భూయస్సరస్వతీ.
3౬. ప్రాఙ్ముఖం వై నివవృతే వృష్టిర్వాతహతా యథా, ఋషీణాం నైమిషేయా
ణామవేక్షార్థం మహాత్మనామ్. 3౭. నివృత్తాం తాం సరిచ్ఛ్రేష్ఠాం తత్ర దృష్ట్వా తు
లాంగలీ, బభూవ విస్మితో రాజన్ బలశ్శ్వేతానులేపనః 3౮. జనమేజయ ఉవాచ.-
కస్మాత్సరస్వతీ బ్రహ్మన్ నివృత్తా ప్రాఙ్ముఖీ తతః, వ్యాఖ్యాతుమేతదిచ్ఛామి సర్వమ
ధ్వర్యుసత్తమ 3౯. కస్మింశ్చిత్కారణే తత్ర విస్మితో యదునందనః, నివృత్తా
హేతునా కేన కథమేవ సరిద్వరా ౪౦. వైశంపాయన ఉవాచ—పూర్వం కృత
యుగే రాజన్ నైమిషేయాస్తపస్వినః, వర్తమానేసువిపులే సత్త్రే ద్వాదశవా
ర్షికే. ౪౧. ఋషయో బహవో రాజన్ తత్సత్త్రమభిపేదిరే, ఉషిత్వా చ మహా
భాగాస్తస్మిన్సత్త్రే యథావిధి. ౪౨. నివృత్తే నైమిషేయే వై సత్త్రే ద్వాదశవా
ర్షికే, ఆజగ్మురృషయస్తత్ర బహవస్తీర్థకారణాత్. ౪3. ఋషీణాం బహులత్వాత్తు
సరస్వత్యా విశాం పతే, తీర్థాని నగరాయంతే కూలే వై దక్షిణే తదా. ౪౪. స్య
మంతపంచకం యావత్తావత్తే ద్విజసత్తమాః, తీర్థలోభాన్నరవ్యాఘ్ర నద్యాస్తీరం
సమాశ్రితాః. ౪౫. జుహ్వతాం తత్ర తేషాం తు మునీనాం భావితాత్మనామ్, స్వా
ధ్యాయేనాతిమహతా బభూవుః పూరితా దిశః. ౪౬. అగ్నిహోత్రైస్తతస్తేషాం
క్రియమాణైర్మహాత్మనామ్, అశోభత సరిచ్ఛ్రేష్ఠా దీప్యమానైస్సమంతతః. ౪౭.
వాలఖిల్యా మహారాజ అశ్మకుట్టాశ్చ తాపసాః, దంతోలూఖలినశ్చాన్యే ప్రసం
ఖ్యానాస్తథా పరే. ౪౮. వాయుభక్షా జలాహారాః పర్ణభక్షాశ్చ తాపసాః, నా
నానియమయుక్తాశ్చ తథా స్థండిలశాయినః. ౪౯. ఆసన్వై మునయస్తత్ర సరస్వ
త్యాస్సమీపతః, శోభయంతస్సరిచ్ఛ్రేష్ఠాం గంగామివ దివౌకసః. ౫౦. శతశశ్చ
సమాపేతురృషయస్సత్రయాజినః, తేఽవకాశం న దదృశుస్సరస్వత్యా మహావ్రతాః.
౫౧. తతో యజ్ఞోపవీతైస్తే తత్తీర్థం నిర్మలాయవై, జుహువుశ్చాగ్నిహోత్రాంశ్చ
చక్రుశ్చ వివిధాః క్రియాః. ౫౨. తతస్తమృషిసంఘాతం నిరాశం చింతయాన్వితమ్, ద
ర్శయామాస రాజేంద్ర తేషామర్థే సరస్వతీ. ౫3. తతః కుంజాన్ బహూన్
సృష్ట్వా సన్నివృత్తా సరిద్వరా, ఋషీణాం పుణ్యతపసాం కారుణ్యాజ్జనమేజయ.
౫౪. తతో నివృత్య రాజేంద్ర తేషామర్థే సరస్వతీ, భూయః ప్రతీచ్యభిముఖీ ప్ర
సుస్రావ సరిద్వరా. ౫౫. అమోఘాగమనం కృత్వా తేషాం భూయో వ్రజామ్య
హమ్, ఇత్యద్భుతం మహచ్చక్రే తదా రాజన్మహానదీ. ౫౬. ఏవం సకుంజో రాజ
న్వై నైమిషీయ ఇతి స్మృతః, కురుశ్రేష్ఠకురుక్షేత్రే కురుష్వ మహతీం క్రియామ్.
౫౭. తత్ర కుంజాన్ బహూన్ దృష్ట్వా నివృత్తాం చ సరస్వతీమ్, బభూవ విస్మయ

స్తత్ర రామస్యాథ మహాత్మనః. ౫౭. ఉపస్పృశ్య తు తత్రాపి విధివద్యదునందనః, దత్వా దేయాన్ ద్విజాతిభ్యో భాండాని వివిధాని చ. ౫౮. భక్ష్యం భోజ్యం చ వివిధం బ్రాహ్మణేభ్యః ప్రదాయ చ, తతః ప్రాయాద్బలో రాజన్ పూజ్యమానో ద్విజాతిభిః ౫౯ సరస్వతీతీర్థవరం నానాద్విజగణాయుతమ్, బదరేంగుదకాశ్మర్యప్లక్షాశ్వత్థవిభీతకైః. ౬౦. కంకోలైశ్చ పలాశైశ్చ కరీరైః పీలుభిస్తథా, సరస్వతీతీరరుహైస్తరుభిర్వివిధైస్తథా. ౬౧. కరూషకవరైశ్చైవ బిల్వైరామ్రాతకైస్తథా, అతిముక్తకషండైశ్చ పారిజాతైశ్చ శోభితమ్. ౬౨. కదలీవనభూయిష్ఠం దృష్టికాంతం మనోహరమ్, వాయ్వంబుఫలపర్ణాదైర్దంతోలూఖలికైరపి. ౬౩. తథాశ్మకుట్టైర్వానేయైర్మునిభిర్బహుభిర్వృతమ్, స్వాధ్యాయఘోషసంఘుష్టం మృగయూథశతాకులమ్. ౬౪. అహింస్రైర్ధర్మపరమైర్నృభిరత్యర్థసేవితమ్, సప్తసారస్వతం తీర్థమాజగామ హలాయుధః ౬౫. యత్ర మంకణకస్సిద్ధస్తపస్తేపే మహామునిః. ౬౬.

ఇతి శల్యపర్వాంతర్గత - గదాయుద్ధపర్వణి - అష్టత్రింశోఽధ్యాయః.

జనమేజయ ఉవాచ.—సప్తసారస్వతం కస్మాత్కశ్చ మంకణకో మునిః, కథం సిద్ధస్స భగవాన్ కశ్చాస్య నియమోఽభవత్. ౧. కస్య వంశే సముత్పన్నః కిం చాధీతం ద్విజోత్తమ, ఏతదిచ్ఛామ్యహం శ్రోతుం విధివద్ద్విజసత్తమ. ౨. వైశంపాయన ఉవాచ.— రాజన్ సప్తసరస్వత్యో యాభిర్వ్యాప్తమిదం జగత్, ఆహూతా బలవద్భిర్హి తత్ర తత్ర సరస్వతీ. ౩. సుప్రభా కాంచనాక్షీ చ విశాలా చ మనోరమా, సరస్వతీ చౌఘవతీ సురేణుర్విమలోదకా. ౪. పితామహస్య మహతో వర్తమానే మహీతలే, వితతే యజ్ఞవాటే చ సంసిద్ధేషు ద్విజాతిషు ౫. పుణ్యాహఘోషైర్విమలైర్వేదానాం నినదైస్తథా, దేవేషు చైవ వ్యగ్రేషు తస్మిన్ యజ్ఞవిధా తదా. ౬ తత్ర చైవ మహారాజ దీక్షితే ప్రపితామహే, యజతస్తస్య సత్రేణ సర్వకామసమృద్ధినా. ౭. మనసా చింతితా హ్యర్థా ధర్మార్థకుశలైస్తదా, ఉపతిష్ఠంతి రాజేంద్ర ద్విజాతీంస్తత్ర తత్ర హ. ౮. జగుశ్చ తత్ర గంధర్వా ననృతుశ్చాప్సరోగణాః, వాదిత్రాణి చ దివ్యాని వాదయామాసురంజసా. ౯. తస్య యజ్ఞస్య సంపత్త్యా తుతుషుర్దేవతా అపి, విస్మయం పరమం జగ్ముః కిము మానుషయోనయః. ౧౦. వర్తమానే తథా యజ్ఞే పుష్కరస్థే పితామహే, అబ్రువన్నృషయో రాజన్నాయం యజ్ఞో మహాగుణః. ౧౧. న దృశ్యతే సరిచ్ఛ్రేష్ఠా యస్మాదిహ సరస్వతీ, తచ్ఛ్రుత్వా భగవాన్ ప్రీతః సస్మారాథ సరస్వతీమ్. ౧౨. పితామహేన యజతా హ్యాహూతా పుష్కరేషు వై, సుప్రభా నామ రాజేంద్ర నామ్నా తత్ర

సరస్వతీ. ౧౩. తాం దృష్ట్వా మునయస్తుష్టాస్త్వరాయుక్తాస్సరస్వతీమ్, పితామహం
మానయంతీం క్రతుం తే బహుమేనిరే. ౧౪. ఏవమేషా సరిచ్ఛ్రేష్ఠా పుష్కరేషు
సరస్వతీ, పితామహార్థం సంభూతా తుష్ట్యర్థం చ మనీషిణామ్. ౧౫. నైమిషే ము
నయో రాజన్ సమాగమ్య సమాసతే, తత్ర చిత్రాః కథాహ్యాసన్ వేదం ప్రతి
జనేశ్వర. ౧౬. యత్ర తే మునయో హ్యాసన్ నానాస్వాధ్యాయవేదినః, తే సమా
గమ్య మునయః సస్మరుర్వై సరస్వతీమ్. ౧౭. సా తు ధ్యాతా మహారాజ ఋషి
భిస్సత్రయాజిభిః, సమాగతానాం రాజేంద్ర సహాయార్థం మహాత్మనామ్ ౧౮.
ఆజగామ మహాభాగా తత్ర పుణ్యా సరస్వతీ, నైమిషే కాంచనాక్షీ తు మునీనాం
యత్ర యాజినామ్. ౧౯. ఆగతా సరితాం శ్రేష్ఠా తత్ర భారతపూజితా, గయస్య
యజమానస్య గయేష్వేవ మహాక్రతుమ్. ౨౦. ఆహూతా సరితాం శ్రేష్ఠా గయ
యజ్ఞే సరస్వతీ, విశాలాం తాం గయస్యాహుర్ఋషయస్సంశితవ్రతాః ౨౧. సరి
త్సా హిమవత్పార్శ్వాత్ప్రస్రుతా శీఘ్రగామినీ, ఔద్దాలకే తథా యజ్ఞే యజత
స్తస్య భారత. ౨౨. సమేతే సర్వతః స్ఫీతే మునీనాం మండలే తదా, ఉత్తరే కోస
లాభాగే పుణ్యే రాజన్ మహాత్మనా. ౨౩. ఉద్దాలకేన యజతా పూర్వం ధ్యాతా
సరస్వతీ, ఆజగామ సరిచ్ఛ్రేష్ఠా తద్దేశమృషికారణాత్. ౨౪. పూజ్యమానా ముని
గణైర్వల్కలాజినసంవృతైః, మనోరమేతి విఖ్యాతా సా హి తైర్మనసా కృతా. ౨౫.
సురేణుర్ఋషభే ద్వీపే పుణ్యే రాజర్షిసేవితే, కురోశ్చ యజమానస్య కురుక్షేత్రే
మహాత్మనః. ౨౬. ఆజగామ మహాభాగా సరిచ్ఛ్రేష్ఠా సరస్వతీ, ఓఘవత్యపి రాజేం
ద్ర వసిష్ఠేన మహాత్మనా. ౨౭. సమాహూతా కురుక్షేత్రే దివ్యతోయా సరస్వ
తీ, దక్షేణ యజతా చాపి గంగాద్వారే సరస్వతీ. ౨౮. సురేణురితి విఖ్యాతా
ప్రస్రుతా శీఘ్రగామినీ, విమలోదా భగవతీ బ్రహ్మణా యజతా పునః. ౨౯.
సమాహూతా యయౌ తత్ర పుణ్యే హైమవతే గిరౌ, ఏకీభూతాస్తతస్తాస్తు
తస్మింస్తీర్థే సమాగతాః. ౩౦ సప్తసారస్వతం తీర్థం తతస్తు ప్రథితం భువి,
ఇతి సప్తసరస్వత్యో నామతః పరికీర్తితాః. ౩౧. సప్తసారస్వతం చైవ తీర్థం
పుణ్యం తథా స్మృతమ్, శృణు మంకణకస్యాపి కౌమారబ్రహ్మచారిణః. ౩౨.
ఆపగామవగాఢస్య రాజన్ ప్రక్రీడితం మహత్, దృష్ట్వా యదృచ్ఛయా తత్ర
స్త్రియమంభసి భారత ౩౩. స్నాయంతీం రుచిరాపాంగీం దిగ్వాససమనింది
తామ్, సరస్వత్యాం మహారాజ చస్కందే వీర్యమంభసి. ౩౪. తద్రేతస్స తు
జగ్రాహ కలశే వై మహాతపాః, సప్తధా ప్రవిభాగం తు కలశస్థం జగామ హ.
౩౫. తత్రర్షయస్సప్త జాతా జజ్ఞిరే మరుతాం గణాః, వాయువేగో వాయు

బలో వాయుహా వాయుమండలః. ౩౬. వాయుజ్వాలో వాయురేతా వాయు చక్రశ్చ వీర్యవాన్, ఏవమేతే సముత్పన్నా మరుతాం జనయిష్ణవః. ౩౭. ఇదమ త్యద్భుతం రాజన్ శృణ్వాశ్చర్యతరం భువి, మహర్షేశ్చరితం యాదృక్ త్రిషు లోకేషు విశ్రుతమ్. ౩౮. పురా మంకణకస్సిద్ధః కుశాగ్రేణేతి విశ్రుతమ్, క్షతః కిలకరే రాజంస్తస్య శాకరసోఽస్రవత్. ౩౯. సవై శాకరసం దృష్ట్వా హర్షావిష్టః ప్రనృత్తవాన్, తత స్తస్మిన్ ప్రనృత్తే వై స్థావరం జంగమం చ యత్. ౪౦. ప్రనృత్తము భయం వీరతేజసా తస్య మోహితమ్, బ్రహ్మాదిభిస్సురై రాజన్ ఋషిభిశ్చ తపోధనైః ౪౧. విజ్ఞప్తో వై మహాదేవ ఋషేరర్థే నరాధిప, నాయం నృత్యే ద్యథా దేవ తథా త్వం కర్తుమర్హసి. ౪౨. తతో దేవో మునిం దృష్ట్వా హర్షావిష్టమతీ వహా, సురాణాం హితకామార్థం మహాదేవోఽభ్యభాషత ౪౩. భో భో బ్రాహ్మణ ధర్మజ్ఞ కిమర్థం నృత్యతే భవాన్, హర్షస్థానం కిమర్థం చ తవేదమధికం మునే ౪౪. తపస్వినో ధర్మపథే స్థితస్య ద్విజసత్తమ. ౪౫. ఋషిరువాచ.—కిన్న పశ్యసి మే బ్రహ్మన్ కరాచ్ఛాకరసం స్రుతమ్, యం దృష్ట్వాహం ప్రనృత్తో వై హర్షేణ మహతా విభో ౪౬. తం ప్రహస్యాబ్రవీద్దేవో మునిం రాగేణ మోహితమ్, అహం న విస్మయం విప్ర గచ్ఛామీతి ప్రపశ్య మామ్. ౪౭. ఏవముక్త్వా మునిశ్రేష్ఠం మహాదేవేన ధీమతా, అంగుళ్యగ్రేణ రాజేంద్ర స్వాం గుష్ఠస్తాడితోఽభవత్. ౪౮. తతో భస్మక్షతాద్రాజన్ నిర్గతం హిమసన్నిభమ్, తద్దృష్ట్వా వ్రీడితో రాజన్ సమునిః పాదయోర్గతః ౪౯. మేనే దేవం మహాదేవమిదం చోవాచ విస్మితః. నాన్యద్దేవాదహంమన్యే రుద్రాత్పరతరంమహత్. ౫౦. సురాసురస్య జగతో గతి స్త్వమసి శూలధృత్, త్వయా సృష్టమిదం విశ్వం వదంతీహ మనీషిణః. ౫౧. త్వామేవ సర్వం విశతి పునరేవ యుగక్షయే, దేవైరపి న శక్య స్త్వం పరిజ్ఞాతుం కుతో మయా. ౫౨. త్వయి సర్వేస్మదృశ్యంతే భావా యే జగతి స్థితాః, త్వాముపాసంత వరదం దేవా బ్రహ్మాదయోఽనఘ. ౫౩. సర్వ స్త్వమసి దేవానాం కర్తా కారయితా చ హా, త్వత్ప్రసాదాత్సురాస్సర్వే మోదంతీహాకుతోభయాః. ౫౪. ఏవం స్తుత్వా మహాదేవం సఋషిః ప్రణతోఽభవత్, యదిదం చాపలం దేవ కృతమేతత్ స్మయాదికమ్. ౫౫. తతః ప్రసాదయామి త్వాం తపో మే న క్షరేదితి, తతో దేవః ప్రీతమనా స్తమృషిం పునరబ్రవీత్. ౫౬. తప స్తే వర్ధతాం విప్ర మత్ప్రసాదాత్సహస్రధా, ఆశ్రమే చేహ వత్స్యామి త్వయా సార్ధమహం సదా. ౫౭. సప్తసారస్వతే చాస్మి యో మామర్చిష్యతే నరః, నతస్య దుర్లభంకించి ద్భవితేహ పరత్ర వా. ౫౮.

సారస్వతం చ లోకం సగమిష్యతి న సంశయః, ఏతన్మంకణకస్యాపి చరితం భూరితే
జసః. ౫౯. స హి పుత్రస్సుకన్యాయాముత్పన్నో మాతరిశ్వనః.

శ్రీమహాభారతే శల్యపర్వాంతర్గత గదాయుద్ధపర్వణి ఏకోనచత్వారింశోఽధ్యాయః.

వైశంపాయన ఉవాచ—ఉషిత్వా తత్ర రామస్తు సంపూజ్యాశ్రమవాసినః,
తథా మంకణకే ప్రీతిం శుభాం చక్రే హలాయుధః. ౧. దత్వా దానం ద్విజాతిభ్యో
రజనీం తాముపోష్య చ, పూజితో మునిసంఘైశ్చ ప్రాతరుత్థాయ లాంగలీ. ౨.
అనుజ్ఞాప్య మునీన్ సర్వాన్ స్పృష్ట్వా తోయంచ భారత, ప్రయయౌ త్వరితో
రామస్తీర్థహేతోర్మహాబలః ౩. తతస్త్వౌశనసం తీర్థమాజగామ హలాయుధః,
కపాలమోచనం నామ యత్రముక్తో మహామునిః. ౪. మహతా శిరసా రాజన్
గ్రస్తజంఘో మహోదరః, రాక్షసస్య మహారాజ రామక్షిప్తస్య వై పురా ౫.
తత్ర పూర్వం తపస్తప్తం కావ్యేన సుమహాత్మనా, యత్రాస్య నీతిరఖిలా ప్రాదు
ర్భూతా మహాత్మనః. ౬. యత్రస్థశ్చింతయామాస దైత్యదానవవిగ్రహమ్,
తత్ప్రాప్య చ బలో రాజన్ తీర్థప్రవరముత్తమమ్. ౭. విధివద్వై దదౌ విత్తం
బ్రాహ్మణానాం మహాత్మనామ్ ౮. జనమేజయ ఉవాచ—కపాలమోచనం బ్రహ్మన్
కథం యత్ర మహామునిః, ముక్తః కథం చాస్య శిరో లగ్నం కేనచ హేతునా.
౯. వైశంపాయన ఉవాచ—పురా వై దండకారణ్యే రాఘవేణ మహాత్మనా,
వసతా రాజశార్దూల రాక్షసాన్ శమయిష్యతా ౧౦. జనస్థానే శిరశ్ఛిన్నం రాక్ష
సస్య దురాత్మనః, క్షురేణ శితధారేణ తత్పపాత మహావనే. ౧౧. మహోదరస్య
తల్లగ్నం జంఘాయాం వై యదృచ్ఛయా, వనే విచరతో రాజన్నస్థిభిత్వా స్ఫుర
త్తదా. ౧౨. సతేన లగ్నేన తథా ద్విజాతిర్నశశాక హ, అభిగంతుం మహాప్రాజ్ఞ
స్తీర్థాన్యాయతనాని చ ౧౩. సపూతినా విస్రవతా వేదనార్తో మహామునిః,
జగామ సర్వతీర్థాని పృథివ్యాం చేతి నశ్శ్రుతమ్. ౧౪. సగత్వా సరితస్సర్వాః
సముద్రాంశ్చ మహాతపాః, కథయామాస తత్సర్వం ఋషీణాం భావితాత్మ
నామ్. ౧౫. ఆప్లుతస్సర్వతీర్థేషు నచ మోక్షమవాప్తవాన్, సతు శుశ్రావ
విప్రేంద్రో మునీనాం వచనం మహత్. ౧౬. సరస్వత్యాస్తీర్థవరం ఖ్యాతమౌశనసం
తదా, సర్వపాపప్రశమనం సిద్ధిక్షేత్రమనుత్తమమ్. ౧౭ స తు గత్వాతతస్తత్ర
తీర్థమౌశనసం ద్విజః, తత ఔశనసే తీర్థే తస్యోపస్పృశత స్తదా. ౧౮. తచ్ఛిరశ్చరణం
ముక్త్వా పపాతాంతర్జలే తదా, విముక్తస్తేన శిరసా పరం సుఖమవాప హ. ౧౯.
సచాప్యంతర్జలే మూర్ధా జగామాదర్శనం విభో, తతస్సవిశిరా రాజన్ పూతాత్మా

త్మా వీతకల్మషః ౨౦. ఆజగామాశ్రమం ప్రీతః కృతకృత్యో మహోదరః, సోఽథ గత్వాశ్రమం పుణ్యం విప్రముక్తో మహాతపాః. ౨౧. కథయామాస తత్సర్వం ఋషీణాం భావితాత్మనామ్, తేశ్రుత్వా వచనం తస్య తత స్తీర్థస్య మానద ౨౨. కపాలమోచనమితి నామ చక్రుస్సమాగతాః, సచాపి తీర్థప్రవరం పునర్గత్వా మహా నృషిః. ౨౩. పీత్వా పయస్సువిపులం సిద్ధిమాయాత్తదా మునిః, తత్ర దత్త్వా బహూన్ దాయాన్ విప్రాన్ సంపూజ్య మాధవః ౨౪. జగామ వృష్ణిప్రవరో రుషంగో రాశ్రమం తదా, యత్ర తప్తం తపో ఘోరమార్ష్టిషేణేన భారత. ౨౫. బ్రాహ్మణ్యం లబ్ధవాం స్తత్ర విశ్వామిత్రో మహామునిః, సర్వకామసమృద్ధం చ తదా శ్రమపదం మహత్. ౨౬. మునిభిర్బ్రాహ్మణైశ్చైవ సేవితం సర్వదా విభో, తతో హలధర శ్శ్రీమాన్ బ్రాహ్మణైః పరివారితః. ౨౭. జగామ తత్ర రాజేంద్ర రుషం గు స్తనుమత్యజత్, రుషంగు ర్బ్రాహ్మణో వృద్ధ స్తపోనిత్యశ్చ భారత. ౨౮. దేహన్యా సేకృతమనా విచింత్య బహుధా తదా, తతస్సర్వానుపాదాయ తనయాన్వై మహాతపాః. ౨౯. రుషంగురబ్రవీత్తత్ర నయధ్వం మాం పృథూదకమ్, విజ్ఞాయా తీతవయసం రుషంగుం తే తపోధనాః. ౩౦. తం చ తీర్థముపానిన్యుః సరస్వత్యా స్తపోధనమ్, సతైః పుత్రై స్తదా ధీమాన్ రానీతో వై సరస్వతీమ్ ౩౧. పుణ్యాం తీర్థశతోపేతాం విప్రసంఘైర్నిషేవితామ్, స తత్ర విధినా రాజన్నాప్లుత్య సుమ హాతపాః ౩౨. జ్ఞాత్వా తీర్థగుణాంశ్చైవ ప్రాహేదమృషిసత్తమః, సుప్రీతః పురుషవ్యాఘ్ర సర్వాన్ పుత్రానుపాసతః. ౩౩. సరస్వత్యుత్తరే తీరే యస్త్యజే దాత్మన స్తనుమ్, పృథూదకే జప్యపరో నైనం శ్వోమరణం తపేత్. ౩౪. తత్రాప్లుత్య సధర్మాత్మా ఉపస్పృశ్య హలాయుధః, దత్త్వా చైవ బహూన్ దాయాన్ విప్రా ణాం విప్రవత్సలః. ౩౫. ససర్జ యత్ర భగవాన్ లోకాన్ లోకపితామహః, తత్రార్ష్టిషేణః కౌరవ్య బ్రాహ్మణ్యం సంశితవ్రతః. ౩౬. తపసా మహతా రాజన్ ప్రాప్తవానృషిస త్తమః, సింధుద్వీపశ్చ రాజర్షి ర్దేవాపిశ్చ మహాతపాః. ౩౭. బ్రాహ్మణ్యం లబ్ధవాన్ యత్ర విశ్వామిత్ర స్తథా మునిః, మహాతపస్వీ భగ వానుగ్రతేజా మహాతపాః. ౩౮. తత్రాజగామ బలవాన్ బలభద్రః ప్రతా పవాన్. ౩౯.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - చత్వారింశోఽధ్యాయః.

జనమేజయ ఉవాచ—కథమార్ష్టిషేణో భగవాన్ విపులం తప్తవాం స్తపః, సింధుద్వీపః కథం చాపి బ్రాహ్మణ్యం లబ్ధవాం స్తదా. ౧ దేవాపిశ్చ కథం బ్రహ్మన్

విశ్వామిత్రశ్చ సత్తమ, తన్మమాచక్ష్వ భగవన్ పరం కౌతూహలం హి మే. ౨. వైశంపాయన ఉవాచ—పురా కృతయుగే రాజన్నార్ష్టిషేణో ద్విజోత్తమః, వసన్ గురుకులే నిత్యం నిత్యమధ్యయనే రతః. ౩. తస్య రాజన్ గురుకులే వసతో నిత్యమేవ చ, సమాప్తిం నాగమద్విద్యా నాపి వేదా విశాంపతే. ౪. స నిర్విణ్ణస్తతో రాజం స్తపస్తేపే మహాతపాః, తతో వై తపసా తేన ప్రాప్య వేదాననుత్తమాన్. ౫. స విద్వాన్ వేదయుక్తశ్చ సిద్ధశ్చాప్యృషిసత్తమః, తత్ర తీర్థే వరాన్ ప్రాదాత్త్రీనేవ సుమహాతపాః. ౬. అస్మింస్తీర్థే మహానద్యా అద్యప్రభృతి మానవః, ఆప్లుతో వాజిమేధస్య ఫలం ప్రాప్స్యతి పుష్కలమ్. ౭. అద్యప్రభృతి నైవాత్ర భయం వ్యాలాద్భవిష్యతి అపి చాల్పేన కాలేన ఫలం ప్రాప్స్యతి పుష్కలమ్. ౮. ఏవముక్త్వా మహాతేజా జగామ త్రిదివం మునిః, ఏవం సిద్ధస్స భగవానార్ష్టిషేణః ప్రతాపవాన్. ౯. తస్మిన్నేవ తదా తీర్థే సింధుద్వీపః ప్రతాపవాన్, దేవాపిశ్చ మహారాజ బ్రాహ్మణ్యం ప్రాపతుర్మహత్. ౧౦ తథా చ కౌశికస్తాత తపోనిత్యో జితేంద్రియః, తపసా వై సుతప్తేన బ్రాహ్మణత్వమవాప్తవాన్. ౧౧. గాధిర్నామ మహానాసీత్క్షత్రియః ప్రథితో భువి, తస్య పుత్రోఽభవద్రాజన్ విశ్వామిత్రః ప్రతాపవాన్. ౧౨. స రాజా కౌశికస్తాత మహాయోగ్యభవత్కిల, స పుత్రమభిషిచ్యాథ విశ్వామిత్రం మహాతపాః ౧౩. దేహన్యాసే మనశ్చక్రే తమూచుః ప్రణతాః ప్రజాః, న గంతవ్యం మహాప్రాజ్ఞ త్రాహి చాస్మాన్మహాభయాత్. ౧౪. ఏవముక్తః ప్రత్యువాచ తతో గాధిః ప్రజాస్తతః, విశ్వస్య జగతో గోప్తా భవిష్యతి సుతో మమ. ౧౫. ఇత్యుక్త్వా తు తతో గాధిర్విశ్వామిత్రం నివేశ్య చ, జగామ త్రిదివం రాజన్ విశ్వామిత్రోఽభవన్నృపః. ౧౬. న స శక్నోతి పృథివీం యత్నవానపి రక్షితుమ్, తతశ్శుశ్రావ రాజా స రాక్షసేభ్యో మహాభయమ్. ౧౭. నిర్యయౌ నగరాచ్చాపి చతురంగబలాన్వితః, స యాత్వా దూరమధ్వానం వసిష్ఠాశ్రమమభ్యయాత్. ౧౮. తస్య తే సైనికా రాజంశ్చక్రుస్తత్రాలయాన్ బహూన్, తతస్తు భగవాన్ విప్రో వసిష్ఠో బ్రహ్మణస్సుతః. ౧౯. దదృశేఽథ తతస్సర్వం భజ్యమానం మహావనమ్, తస్య క్రుద్ధో మహారాజ వసిష్ఠో మునిసత్తమః. ౨౦. సృజస్వ శబరాన్ ఘోరాన్ ఇతి స్వాం గామువాచ హ, తథోక్తా సా సృజద్ధేనుః పురుషాన్ ఘోరదర్శనాన్. ౨౧. తే చ తద్బలమాసాద్య బభంజుస్సర్వతో దిశమ్, తచ్ఛ్రుత్వా విద్రుతం సైన్యం విశ్వామిత్రస్తు గాధిజః. ౨౨. తపఃపరం మన్యమానస్తపస్యేవ మనో దధే, సోఽస్మింస్తీర్థవరే రాజన్ సరస్వత్యాస్సమాహితః. ౨౩. నియమైశ్చోపవాసైశ్చ కర్శయన్ దేహమాత్మనః, జలాహారో వాయుభక్షః పర్ణాహారశ్చ సోఽభవత్. ౨౪. తథా స్థండిలశాయీ చ యే చాన్యే

నియమాః పృథక్, అసకృత్తస్య దేవాస్తు వ్రతవిఘ్నం ప్రచక్రిరే. ౨౫. నచాస్య నియమాద్బుద్ధిరపయాతి మహాత్మనః, తతః పరేణ యత్నేన తప్త్వా బహువిధం తపః ౨౬. తేజసా భాస్కరాకారో గాధిస్సమపద్యత, తపసా తు తథా యుక్తం విశ్వామిత్రం పితామహః. ౨౭ అభాషతాహం వరదః వృణీష్వ వరముత్తమమ్, సతు వవ్రే వరం రాజన్ స్యామహం బ్రాహ్మణస్త్వితి. ౨౮. తథేతి చాబ్రవీద్బ్రహ్మా సర్వలోకపితామహః, సలబ్ధ్వా తపసోగ్రేణ బ్రాహ్మణత్వం మహాయశాః. ౨౯. విచచార మహీం కృత్స్నాం కృతకామస్సురోపమః, తస్మింస్తీర్థవరే రామః ప్రదాయ వివిధం వసు. ౩౦. పయస్వినీస్తథా ధేనూర్యానాని శయనాని చ, అథ వస్త్రాణ్యలంకారం భక్ష్యం పేయం చ శోభనమ్. ౩౧. అదదన్ముదితో రాజన్ పూజయిత్వా ద్విజోత్తమాన్, యయౌ రాజంస్తతో రామో బకస్యాశ్రమమంతికాత్. ౩౨. యత్ర తేపే తపస్తీవ్రం దాల్భ్యో బక ఇతి శ్రుతిః ౩౩.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - ఏకచత్వారింశోఽధ్యాయః.

సారస్వతోపాఖ్యానమ్.

వైశంపాయన ఉవాచ — బ్రహ్మఘోషైరవాకీర్ణం జగామ యదునందనః యత్ర దాల్భ్యో బకో రాజన్నాశ్రమస్థో మహాతపాః. ౧. జుహావ ధృతరాష్ట్రస్య రాష్ట్రం వైచిత్రవీర్యిణః, తపసా ఘోరరూపేణ కర్శయన్ దేహమాత్మనః. ౨. క్రోధేన మహతా విష్టో ధర్మాత్మా వై ప్రతాపవాన్, పురా హి నైమిశీయానాం సత్రే ద్వాదశవార్షికే. ౩. వృత్తే విశ్వజితోఽంతే వై పాంచాలానృషయోఽగమన్, తత్రేశ్వరమయాచంత దక్షిణార్థం మనీషిణః. ౪. బలాన్వితాన్ వత్సతరాన్ నిర్వ్యాధీనేకవింశతిమ్, తానబ్రవీద్బకో దాల్భ్యో విభజధ్వం పశూనితి. ౫. పశూనేతానహం త్యక్త్వా భిక్షిష్యే రాజసత్తమమ్, ఏవముక్త్వా తతో రాజన్ ఋషీన్ సర్వాన్ ప్రతాపవాన్. ౬ జగామ ధృతరాష్ట్రస్య భవనం బ్రాహ్మణోత్తమః, ససమీపగతో భూత్వా ధృతరాష్ట్రం జనేశ్వరమ్ ౭ అయాచత పశూన్ దాల్భ్యః సచైనం రుషితోఽబ్రవీత్, యదృచ్ఛయా మృతాదృష్ట్వా గాస్తదా నృపసత్తమః. ౮. ఏతాన్ పశూన్నయ క్షిప్రం బ్రహ్మబంధో యదీచ్ఛసి, ఋషిస్తథా వచః శ్రుత్వా చింతయామాస ధర్మవిత్. ౯. అహో బత నృశంసం వై వాక్యముక్తోఽస్మి సంసది, చింతయిత్వా ముహూర్తేన రోషావిష్టో ద్విజోత్తమః. ౧౦. మతిం చక్రే వినాశాయ ధృతరాష్ట్రస్య భూపతేః, సతూత్కృత్య మృతానాం వై మాంసాని మునిసత్తమః. ౧౧. జుహావ ధృతరాష్ట్రస్య రాష్ట్రం నరపతేః పురా, అవకీర్ణే సరస్వత్యాస్తీర్థే ప్రజ్వాల్య పావకమ్. ౧౨. బకో దాల్భ్యో మహారాజ నియమం పరమం

స్థితః, స తైరేవ జుహావాస్య రాష్ట్రం మాంసైర్మహాతపాః ౧౩. తస్మింస్తు విధివ
త్సత్రే సంప్రవృత్తే సుదారుణే, అక్షీయత తతో రాష్ట్రం ధృతరాష్ట్రస్య పార్థివ.
౧౪. తతః ప్రక్షీయమాణం తద్రాజ్యం తస్య మహీపతే, ఛిద్యమానం యథానం
తం వనం పరశునా విభో. ౧౫ బభూవాపద్గతం తచ్చ వ్యవకీర్ణమచేతనమ్, దృష్ట్వా
తథావకీర్ణంతు రాష్ట్రం స మనుజాధిపః ౧౬. బభూవ దుర్మనా రాజం శ్చింతయా
మాస చ ప్రభుః, మోక్షార్థమకరోద్యత్నం బ్రాహ్మణైస్సహితః పురా. ౧౭ న చ
శ్రేయోఽధ్య గచ్ఛత్తు క్షీయతే రాష్ట్రమేవచ, యదా స పార్థివః ఖిన్నస్తేచ విప్రాస్త
దానఘ. ౧౮. యదా చాపి న శక్నోతి రాష్ట్రం మోక్షయితుం నృప, అథ వై ప్రా
శ్నికాంస్తత్ర స ప్రచ్ఛ జనమేజయ. ౧౯. తతో వై ప్రాశ్నికాః ప్రాహుః పశోర్వి
ప్రకృతస్త్వయా, మాంసైరభిజుహోతీతి తవ రాష్ట్రం మునిర్బకః. ౨౦. తేన తే
హూయమానస్య రాష్ట్రస్యాస్య క్షయో మహాన్, తస్యైతత్తపసః కర్మ యేన
తేఽద్య క్షయో మహాన్. ౨౧. అపాం కుంజే సరస్వత్యాస్తం ప్రసాదయ పార్థివ,
సరస్వతీం తతో గత్వా స రాజా బకమబ్రవీత్ ౨౨. నిపత్య శిరసా భూమౌ ప్రాంజ
లిర్భరతర్షభ, ప్రసాదయే త్వాం భగవన్నపరాధం క్షమస్వ మే. ౨౩. మమ
దీనస్య లుబ్ధస్య మౌర్ఖ్యేణ హతచేతసః, త్వం గతి స్త్వంచ మే నాథః ప్రసాదం
కర్తుమర్హసి. ౨౪. తం తథా విలపంతం తు శోకోపహతచేతసమ్, దృష్ట్వా తస్య
కృపా జజ్ఞే రాష్ట్రం తచ్చ వ్యమోచయత్. ౨౫. ఋషిః ప్రసన్నస్తస్యాభూత్సం
రంభం చ విహాయసః, మోక్షార్థం తస్య రాష్ట్రస్య జుహావ పునరాహుతిమ్. ౨౬.
మోక్షయిత్వా తతో రాష్ట్రం ప్రతిగృహ్య పశూన్ బహూన్, హృష్టాత్మా నైమిశా
రణ్యం జగామ పునరేవ చ. ౨౭ ధృతరాష్ట్రోఽపి ధర్మాత్మా స్వస్థచేతా మహామనాః,
స్వమేవ నగరం రాజా ప్రతిపేదే మహర్ధిమత్. ౨౮. తత్ర తీర్థే మహారాజ బృహస్ప
తిరుదారధీః, అసురాణామభావాయ భవాయ చ దివౌకసామ్. ౨౯. మాంసైరభిజుహా
వేష్టిమక్షీయంత తతోఽసురాః, దైవతైరపి సంభగ్నా జితకాశిభిరాహవే ౩౦. తత్రాపి
విధివద్దత్వా బ్రాహ్మణేభ్యో మహాయశాః, వాజినః కుంజరాంశ్చైవ రథాంశ్చాశ్వతరీ
యుతాన్. ౩౧. రత్నాని చ మహార్హాణి ధనం ధాన్యం చ పుష్కలమ్, యయౌ
తీర్థం మహాబాహుర్యాయాతం పృథివీపతే. ౩౨. తత్ర యజ్ఞే యయాతేశ్చ మహా
రాజ సరస్వతీ, సర్పిః పయశ్చ సుస్రావ నాహుషస్య మహాత్మనః. ౩౩. తత్రేష్ట్వా
పురుషవ్యాఘ్రో యయాతిః పృథివీపతిః, ఆక్రామదూర్ధ్వం ముదితో లేభే లో
కాంశ్చ పుష్కలాన్. ౩౪. పునస్తత్ర చ రాజ్ఞస్తు యయాతేర్యజతః ప్రభోః,
ఔదార్యం పరమం కృత్వా భక్తిం చాత్మని శాశ్వతీమ్. ౩౫. దదౌ కామాన్
బ్రాహ్మణేభ్యో యాన్ యాన్ యో మనసేచ్ఛతి, యో యత్ర స్థిత ఏవేహ

ఆహూతో యజ్ఞసంస్తరే. ౩౬. తస్య తస్య సరిచ్ఛ్రేష్ఠా గృహాదిశయనాదికమ్, షడ్రసం భోజనం చైవ దానం నానావిధం తథా. ౩౭. తే మన్యమానా రాజ్ఞస్తు సంప్రదానమనుత్తమమ్, రాజానం తుష్టువుః ప్రీతా దదుశ్చైవాశిషశ్శుభాః. ౩౮. తత్ర దేవాస్సగంధర్వాః ప్రీతా యజ్ఞస్య సంపదా, విస్మితా మానుషాశ్చాసన్ దృష్ట్వా తాం యజ్ఞసంపదమ్. ౩౯. తతస్తాలకేతుర్మహాధర్మకేతుర్మహాత్మా కృతాత్మా మహాదాననిత్యః; వసిష్ఠాపవాహం మహాభీమవేగం ధృతాత్మా హితాత్మా సమభ్యాజగామ. ౪౦.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - ద్విచత్వారింశోఽధ్యాయః.

జనమేజయఉవాచ—వసిష్ఠస్యాపవాహోఽసౌ భీమవేగః కథంనుసః, కిమర్థం చ సరిచ్ఛ్రేష్ఠా తమృషిం ప్రత్యవాహయత్. ౧. కథమస్యాభవద్వైరం కారణం కించ తత్ప్రభో, శంస పృష్టో మహాప్రాజ్ఞ న హి తృప్యామి కథ్యతామ్. ౨. వైశంపాయన ఉవాచ—విశ్వామిత్రస్య విప్రర్షేర్వసిష్ఠస్య చ భారత, భృశం వైరమభూద్రాజంస్తపస్స్పర్ధాకృతం మహత్. ౩. ఆశ్రమో వై వసిష్ఠస్య స్థాణుతీర్థేఽభవన్మహాన్, పూర్వతః పార్శ్వతశ్చాసీద్విశ్వామిత్రస్య ధీమతః. ౪. యత్ర స్థాణుర్మహారాజ తప్తవాన్ పరమం తపః, యత్రాస్య కర్మ తద్ఘోరం ప్రవదంతి మనీషిణః. ౫. యత్రేష్ట్వా భగవాన్ స్థాణుః పూజయిత్వా సరస్వతీమ్, స్థాపయామాస తత్తీర్థం స్థాణుతీర్థమితి ప్రభో. ౬. తత్ర తీర్థే సురాః స్కందమభ్యషించన్నరాధిప, సైనాపత్యేన మహతా సురారివినిబర్హణమ్. ౭. తస్మిన్ సారస్వతే తీర్థే విశ్వామిత్రో మహామునిః, వసిష్ఠం చాలయామాస తపసోగ్రేణ తచ్ఛృణు. ౮. విశ్వామిత్రవసిష్ఠౌ తావహన్యహని భారత, స్పర్ధాంతపః కృతాం తీవ్రాం చక్రతుర్వై తపోధనౌ. ౯. తత్రాప్యధికసంతప్తో విశ్వామిత్రో మహామునిః, దృష్ట్వా తేజో వసిష్ఠస్య చింతామతిజగామహ. ౧౦. తస్య బుద్ధిరియం హ్యాసీద్ధర్మనిత్యస్య భారత, ఇయం సరస్వతీ తూర్ణం మత్సమీపం తపోధనమ్. ౧౧. ఆనయిష్యతి వేగేన వసిష్ఠం జపతాం వరమ్, ఇహాగతం ద్విజశ్రేష్ఠం హనిష్యామి న సంశయః. ౧౨. ఏవం నిశ్చిత్య భగవాన్ విశ్వామిత్రో మహామునిః, సస్మార సరితాం శ్రేష్ఠాం క్రోధసంరక్తలోచనః. ౧౩. సాధ్యాతా తా మునినా తేన వ్యాకులత్వం జగామహ, జజ్ఞే చైనం మహావీర్యం మహాకోపం చ భామినీ. ౧౪. తతఏనం వేపమానా వివర్ణా ప్రాంజలిస్తదా, ఉపతస్థేమునివరం విశ్వామిత్రం సరస్వతీ. ౧౫. హతవీరా యథా నారీ సాభవద్దుఃఖితా భృశమ్, బ్రూహి కిం కరవాణీతి ప్రోవాచ మునిసత్తమమ్. ౧౬. తామువాచ మునిఃక్రుద్ధోవసిష్ఠం శీఘ్రమానయ, యావదేనం నిహన్మ్యద్యతచ్ఛ్రుత్వా వ్యథితానదీ. ౧౭. ప్రాంజలిం తు

తతః కృత్వా పుండరీకనిభేక్షణా, ప్రాకంపత భృశం భీతా వాయునేవాహతా లతా. ౧౮. తథారూపాం తు తాం దృష్ట్వా మునిరాహ మహానదీమ్, అవిచారం వసిష్ఠం త్వమానయస్వాంతికం మమ. ౧౯. సా తస్య వచనం శ్రుత్వా జ్ఞాత్వా పాప చికీర్షితమ్, వసిష్ఠస్య ప్రభావంచజానంత్య ప్రతిమంభువి. ౨౦. సాభిగమ్యవసిష్ఠం చ ఇమమర్థమచోదయత్, యదుక్తా సరితాం శ్రేష్ఠా విశ్వామిత్రేణ ధీమతా. ౨౧. ఉభయోశ్శాపయోర్భీతా వేపమానా పునఃపునః, చింతయిత్వా మహాశాపం ఋషి విత్రాసితా భృశమ్ ౨౨. తాం కృశాం చ వివర్ణాం చ దృష్ట్వా చింతాసమన్వి తామ్, ఉవాచరాజన్ధర్మాత్మావసిష్ఠోద్విపదాంవరః. ౨౩. వసిష్ఠ ఉవాచ— పాహ్యా త్మానంసరిచ్ఛ్రేష్ఠేవహమాంశీఘ్రగామిని, విశ్వామిత్రశ్శపేద్ధి త్వాం మాకృథా స్త్వం విచారణామ్. ౨౪. తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా కృపాశీలస్య సా సరిత్, చింతయామాస కౌరవ్య కిం కృత్వా సుకృతం భవేత్. ౨౫. తస్యాశ్చింతా సముత్ప న్నా వసిష్ఠో మయ్యతీవ హి, కృతవాన్ హి దయాం నిత్యం తస్య కార్యం హితం మయా. ౨౬. అథ కూలే స్వకే రాజన్ జపం తమృషిసత్తమమ్, జుహ్వానం కౌశి కం ప్రేక్ష్య సరస్వత్యభ్యచింతయత్. ౨౭. ఇదమంతరమిత్యేవ తత స్సాసరితాం వరా, కులాపహారమకరోత్స్వేన వేగేన సాసరిత్. ౨౮. తేన కూలాపహారేణ మై త్రావరుణిరౌహ్యత, ఉహ్యమానస్స తుష్టావ తదా రాజన్ సరస్వతీమ్. ౨౯. పితామహస్య సరసః ప్రవృత్తాసి సరస్వతి, వ్యాప్తం చేదం జగత్సర్వం తవైవాంభోభి రుత్తమైః. ౩౦. త్వమేవాకాశగా దేవి మేఘేషూత్సృజసే పయః,సర్వాశ్చాప స్త్వమేవేతి త్వత్తో వయమధీమహి. ౩౧. పుష్టిర్ద్యుతి స్తథా కీర్తిస్సిద్ధిర్బుద్ధిరుమా తథా, త్వమేవ వాణీ స్వాహా త్వంతవాయత్తమిదం జగత్ ౩౨. త్వమేవ సర్వభూతేషు వససీహ చతుర్విధా, ఏవం సరస్వతీ రాజంస్తూయమానా మహర్షిణా. ౩౩. వేగే నోవాహతం విప్రం విశ్వామిత్రాశ్రమం ప్రతి, న్యవేదయత చాభీక్ష్ణం విశ్వామి త్రాయ తం మునిమ్. ౩౪. తమానీతం సరస్వత్యా దృష్ట్వా కోపసమన్వితః, అథా న్వేషత్ప్రహరణం వసిష్ఠాంతకరం తదా. ౩౫. తం తు క్రుద్ధమభిప్రేక్ష్య బ్రహ్మవధ్యా భయాన్నదీ, అపోవాహ వసిష్ఠం తు ప్రాచీం దిశమతంద్రితా. ౩౬. ఉభయోః కుర్వతీ వాక్యం వంచయిత్వా చ గాధిజమ్, తతోఽపవాహితం దృష్ట్వా వసిష్ఠమృ షిసత్తమమ్. ౩౭. అబ్రవీద్దుఃఖసంక్రుద్ధో విశ్వామిత్రోహ్యమర్షణః, యస్మాన్మాం త్వం సరిచ్ఛ్రేష్ఠే వంచయిత్వా పునర్గతా. ౩౮. శోణితం వహకల్యాణి రక్షో గ్రామణి సమ్మతమ్, తతస్సరస్వతీ శప్తా విశ్వామిత్రేణ ధీమతా. ౩౯. అవహచ్ఛోణితోన్మి శ్రం తోయం సంవత్సరంతదా, అథర్షయశ్చ దేవాశ్చ గంధర్వాప్సరస స్తథా. ౪౦

సరస్వతీం తథా దృష్ట్వా బభూవుర్భృశదుఃఖితాః, ఏవం వసిష్ఠాపవాహో లోకే
ఖ్యాతో జనాధిప. ౪౧ ఆగచ్ఛచ్చ పునర్మార్గం స్వమేవ సరితాం వరా. ౪౨.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - త్రిచత్వారింశోఽధ్యాయః

వైశంపాయన ఉవాచ—సా శప్తా తేన క్రుద్ధేన విశ్వామిత్రేణ ధీమతా,
తస్మింస్తీర్థవరే శుభ్రే శోణితం సముపావహత్. ౧. అథాజగ్ముస్తతో రాజన్ రాక్ష
సాస్తత్ర భారత, తత్ర తే శోణితం సర్వే పిబంతస్సుఖమాసతే. ౨. తృప్తాశ్చ సుభృ
శం తేన సుఖితా విగతజ్వరాః, నృత్యంతశ్చ హసంతశ్చ యథా స్వర్గజితస్తథా. 3.
కస్యచిత్త్వథ కాలస్య ఋషయస్సతపోధనాః, తీర్థయాత్రాం సమాజగ్ముః సరస్వ
త్యాం మహీపతే. ౪. తే తు సర్వేషు తీర్థేషు త్వాప్లుత్య మునిపుంగవాః, ప్రాప్య
ప్రీతిం పరాం చాపి తపోలుబ్ధా విశారదాః. ౫. ప్రయయుర్హి తతో రాజన్ యేన
తీర్థమసృగ్వహమ్, అథాగమ్య మహాభాగాస్తత్తీర్థం దారుణం తదా. ౬. దృష్ట్వా
తోయం సరస్వత్యాః శోణితేన పరిప్లుతమ్, పీయమానం చ రక్షోభిర్బహుభిర్నృ
పసత్తమ. ౭ తాన్ దృష్ట్వా రాక్షసాన్ రాజన్ మునయస్సంశితవ్రతాః, పరిత్రాణే
సరస్వత్యాః పరం యత్నం ప్రచక్రిరే. ౮. తే తు సర్వే మహాభాగాః సమాగమ్య
మహావ్రతాః, ఆహూయ సరితాం శ్రేష్ఠామిదం వచనమబ్రువన్. ౯. కారణం
బ్రూహి కల్యాణి కిమర్థం తే హ్రదో హ్యయమ్, ఏవమాకులతాం యాతః శ్రు
త్వా జ్ఞాస్యామహే వయమ్. ౧౦ తతస్సా సర్వమాచష్ట యథావృత్తం ప్రవే
పతీ, దుఃఖితామథ తాం దృష్ట్వా ఊచుస్తే వై తపోధనాః. ౧౧. కారణం శ్రుత
మస్మాభిః శాపశ్చైవ శ్రుతోఽనఘే, కరిష్యామో వయం యత్నం సర్వ ఏవ తపో
ధనాః ౧౨. ఏవముక్త్వా సరిచ్ఛ్రేష్ఠామూచుస్తేఽథ పరస్పరమ్, విమోచయామహే
సర్వే శాపాదేనాం సరస్వతీమ్. ౧౩. తే సర్వే బ్రాహ్మణా రాజంస్తపోభిర్నియమై
స్తథా, ఉపవాసైశ్చ వివిధైర్యమైః కష్టవ్రతైస్తథా. ౧౪. ఆరాధ్య పశుభర్తారం
మహాదేవం జగత్పతిమ్, తాం దేవీం మోక్షయామాసుః సరిచ్ఛ్రేష్ఠాం సరస్వతీమ్.
౧౫. తేషాం తు సా ప్రభావేణ ప్రకృతిస్థా సరస్వతీ, ప్రసన్నసలిలా జజ్ఞే యథా
పూర్వం తథైవ హి. ౧౬. విముక్తా చ సరిచ్ఛ్రేష్ఠా విబభౌ సా యథా పురా,
దృష్ట్వా తోయం సరస్వత్యా మునిభిస్తైస్తథా కృతమ్. ౧౭ తానేవ శరణం
జగ్మూ రాక్షసాః క్షుధితాస్తదా, బద్ధ్వాంజలిం తతో రాజన్ రాక్షసాః క్షుధయా
ర్దితాః. ౧౮. ఊచుస్తాన్వై మునీన్ సర్వాన్ కృపాయుక్తాన్ పునఃపునః, వయం
హి క్షుధితాశ్చైవ ధర్మాద్ధీనాశ్చ శాశ్వతాత్. ౧౯. న చ నః కామకారోఽయం
యద్వయం పాపకారిణః, యుష్మాకం చ ప్రసాదేన దుష్కృతేన చ కర్మణా ౨౦.
యత్పాపం వర్ధతేఽస్మాకం యతస్స్మో బ్రహ్మరాక్షసాః, యోషితాం చైవ పాపేన

యోనిదోషకృతేన చ. ౨౧. ఏవం హి వైశ్యశూద్రాణాం క్షత్రియాణాం తథై
వచ, యే బ్రాహ్మణాన్ ప్రద్విషంతి తే భవంతీహ రాక్షసాః. ౨౨. ఆచార్యమృత్వి
జం చైవ గురుం వృద్ధజనం తథా, ప్రాణినో యేఽవమన్యంతే తే భవంతీహ రాక్షసాః.
౨౩. తత్కురుధ్వమిహాస్మాకం తారణం ద్విజసత్తమాః, శక్తా భవంతః సర్వేషాం
లోకానామపి తారణే. ౨౪. తేషాంతు మునయశ్శ్రుత్వా తుష్టువుస్తాం మహా
నదీమ్, మోక్షార్థం రక్షసాం తేషామూచుః ప్రయతమానసాః. ౨౫. క్షుతం కీటావ
పన్నం చ యచ్చోచ్ఛిష్టాన్వితం భవేత్, సకేశమవధూతం చ రుదితోపహతం చ
యత్ ౨౬. ఏభిస్సంసృష్టమన్నం చ భాగోఽసౌ రక్షసామిహ, తస్మాద్ జ్ఞాత్వా సదా
విద్వానేతాన్ యత్నాద్వివర్జయేత్. ౨౭. రాక్షసాన్నమసౌ భుఙ్క్తే యో భుఙ్క్తే
హ్యన్నమీదృశమ్, శోధయిత్వా తతస్తీర్థం ఋషయస్తే తపోధనాః. ౨౮. మో
క్షార్థం రాక్షసానాం చ నదీం తాం ప్రత్యచోదయన్, మహర్షీణాం మతం జ్ఞాత్వా
తతస్సా సరితాం వరా. ౨౯. అరుణామానయామాస స్వాం తనుం పురుషర్షభ,
తస్యాం తే రాక్షసాస్స్నాత్వా తనుం త్యక్త్వా దివం గతాః. ౩౦. అరుణాయాం
మహారాజ బ్రహ్మవధ్యాపహా హి సా, ఏతమర్థమభిజ్ఞాయ దేవరాజశ్శతక్రతుః ౩౧
తస్మింస్తీర్థవరే స్నాత్వా విముక్తః పాప్మనా కిల. ౩౨. జనమేజయ ఉవాచ—కిమ
ర్థం భగవాన్ శక్రో బ్రహ్మవధ్యామవాప్తవాన్, కథమస్మింశ్చ తీర్థే వై ఆప్లుత్యా
కల్మషోఽభవత్. ౩౩. వైశంపాయన ఉవాచ—శృణుష్వైతదుపాఖ్యానం యథా
వృత్తం జనేశ్వర, యథా బిభేద సమయం నముచేర్వాసవః పురా. ౩౪. నముచి
ర్వాసవాద్భీతస్సూర్యరశ్మిం సమావిశత్, తేనేంద్రస్సఖ్యమకరోత్సమయం చేదమ
బ్రవీత్. ౩౫. నచార్ద్రేణ న శుష్కేణ న రాత్రౌ నాపి చాహని, వధిష్యామ్యసు
రశ్రేష్ఠ సఖే సత్యేన తే శపే. ౩౬. ఏవం స కృత్వా సమయం దృష్ట్వా నీహారమీ
శ్వరః, చిచ్ఛేదాస్య శిరో రాజన్నపాం ఫేనేన వాసవః. ౩౭. తచ్ఛిరో నముచేశ్ఛి
న్నం పృష్ఠతశ్శక్రమన్వియాత్, భో మిత్రహణ పాపేతి బ్రువాణం శక్రమంతికాత్.
౩౮. ఏవం స శిరసా తేన చోద్యమానః పునః పునః, పితామహాయ సంతప్త
ఏతమర్థం న్యవేదయత్. ౩౯. తమబ్రవీల్లోకగురురరుణాయాం యథావిధి,
ఇష్ట్వోపస్పృశ దేవేంద్ర తీర్థే పాపభయాపహే. ౪౦. ఏషా పుణ్యజలా శక్ర
కృతా మునిభిరేవ తు, నిగూఢమస్యాగమనమిహాసీత్పూర్వమేవ తు. ౪౧.
తతోఽభ్యేత్యారుణాం దేవీం ప్లావయామాస వారిణా, సరస్వత్యా*రుణా
యాశ్చ పుణ్యోఽయం సంగమో మహాన్. ౪౨. ఇహ త్వం యజ దేవేంద్ర దద
దానాన్యనేకశః, అత్రాప్లుత్య సుఘోరాత్త్వం పాతకాద్విప్రమోక్ష్యసే. ౪౩.

ఇత్యుక్తస్ససరస్వత్యాః కుంజే వై జనమేజయ, ఇష్ట్వా యథావద్బలభిదరుణాయా
ముపాస్పృశత్. ౪౪. సముక్తః పాప్మనా తేన బ్రహ్మవధ్యాకృతేన చ, జగామ సం
హృష్టమనాస్త్రిదివం త్రిదశేశ్వరః. ౪౫. శిరస్తచ్చాపి నముచేస్తత్రైవాప్లుత్య భారత,
లోకాన్ కామదుహః ప్రాప్తమక్షయాన్ రాజసత్తమ. ౪౬. వైశంపాయన
ఉవాచ — తత్రాప్యుపస్పృశ్య బలో మహాత్మా దత్వా చ దానాని పృథగ్విధాని,
అవాప్య ధర్మం పరమార్థకర్మా జగామ సోమస్య మహత్సుతీర్థమ్. ౪౭. యత్రాయ
జద్రాజసూయేన సోమః సాక్షాత్పురా విధివత్పార్థివేంద్ర, అత్రిర్ధీమాన్ విప్రము
ఖ్యో బభూవ హోతా యస్మిన్ క్రతుముఖ్యే మహాత్మా. ౪౮. యస్యాంతేభూత్సు
మహద్దానవానాం దైతేయానాం రాక్షసానాం చ దేవైః, యస్మిన్ యుద్ధం తార
కాఖ్యం సుతీవ్రం యత్ర స్కందస్తారకాఖ్యం జఘాన. ౪౯. సైనాపత్యం లబ్ధవాన్
దేవతానాం మహాసేనో యత్ర దైత్యాంతకర్తా, సాక్షాచ్చైవన్యవసత్కార్తికేయ
స్సదా కుమారో యత్ర సప్లక్షరాజః ౫౦.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి గదాయుద్ధపర్వణి - చతుశ్చత్వారింశోఽధ్యాయః.

జనమేజయ ఉవాచ — సరస్వత్యాః ప్రభావోఽయముక్తస్తే ద్విజసత్తమ,
కుమారస్యాభిషేకం తు బ్రహ్మన్ వ్యాఖ్యాతుమర్హసి. ౧ యస్మిన్ దేశే చ కాలే
చ యథా చ వదతాం వర, యైశ్చాభిషిక్తో భగవాన్ విధినా యేన చ ప్రభుః. ౨.
స్కందో యథా చ దైత్యానామకరోత్కదనం మహత్, తథా మే సర్వమాచ
క్ష్వ పరం కౌతూహలం హి మే. ౩. వైశంపాయన ఉవాచ — కురువంశస్య సదృ
శం కౌతూహలమిదం తవ, హర్షముత్పాదయత్యేవ వచో మే జనమేజయ ౪. హం
త తే కథయిష్యామి శృణ్వానస్య నరాధిప, అభిషేకం కుమారస్య ప్రభావం చ
మహాత్మనః. ౫. తేజో మాహేశ్వరం స్కన్నమగ్నౌ ప్రపతితం పురా, తత్సర్వభ
క్షో భగవాన్నాశకద్దగ్ధుమక్షయమ్. ౬. తేనాసీదతి తేజస్వీ దీప్తిమాన్ హవ్యవా
హనః, నచైవ ధారయామాస గర్భం తేజోమయం తదా. ౭ స గంగామభిసంగ
మ్య నియోగాద్బ్రహ్మణః పురా, గర్భమాహితవాన్ దివ్యం భాస్కరోపమతేజ
సమ్. ౮. అథ గంగాపి తం గర్భమసహంతీ విధారణే, ఉత్ససర్జ గిరౌ రమ్యే హి
మవత్యమరార్చితే. ౯. స తత్ర వవృధే లోకానావృత్య జ్వలనాత్మజః, దదృశు
ర్జ్వలనాకారం తం గర్భమథ కృత్తికాః. ౧౦. శరస్తంభే మహాత్మానమనలాత్మజ
మీశ్వరమ్, మమాయమితి తాస్సర్వాః పుత్రార్థిన్యోఽభిచక్రముః ౧౧. తాసాం
విదిత్వా భావం తం మాతౄణాం భగవాన్ ప్రభుః, ప్రస్రుతానాం పయష్షడ్భిర్వ

దనైరపిబత్తదా. ౧౨ తం ప్రభావం సమాలోక్య తస్య బాలస్య కృత్తికాః, పరం
విస్మయమాపన్నా దేవ్యో దివ్యవపుర్ధరాః. ౧౩. యత్రోత్సృష్టస్స భగవాన్ గంగ
యా గిరిమూర్ధని, స శైలః కాంచనస్సర్వస్సంబభౌ కురుసత్తమ. ౧౪. వర్ధతా చైవ
గర్భేణ పృథివీ తేన రంజితా, అతశ్చ సర్వే సంవృత్తా గిరయః కాంచనాకరాః.
౧౫. కుమారస్సుమహావీర్యః కార్తికేయ ఇతి స్మృతః, గాంగేయః పూర్వమభవన్మ
హాయోగబలాన్వితః. ౧౬. శమేన తపసా చైవ వీర్యేణ చ సమన్వితః, వవృధేఽతీవ
రాజేంద్ర చంద్రవత్ప్రియదర్శనః. ౧౭. స తస్మిన్ కాంచనే దివ్యే శరస్తంబే శ్రి
యా వృతః, స్తూయమానస్సదా శేతే గంధర్వైర్మునిభిస్తథా. ౧౮. తథైనమన్వనృ
త్యంత దేవకన్యాస్సహస్రశః, దివ్యవాదిత్రనృత్తజ్ఞాః స్తువంత్యశ్చారుదర్శనాః. ౧౯.
అన్వాస్తే చ నదీ దేవం గంగా వై సరితాం వరా, దధార పృథివీ చైనం బిభ్రతీ రూపముత్త
మమ్. ౨౦ జాతకర్మాదికాస్తత్ర క్రియాశ్చక్రే బృహస్పతిః, వేదశ్చైనం చతు
ర్మూర్తిరుపతస్థే కృతాంజలిః. ౨౧. ధనుర్వేదశ్చతుష్పాదః శస్త్రగ్రామస్ససంగ్రహః,
తత్రైనం సముపాతిష్ఠత్సాక్షాద్వాణీ చ కేవలా. ౨౨. స దదర్శ మహావీర్యో దేవ
దేవముమాపతిమ్, శైలపుత్ర్యా సహాసీనం భూతసంఘశతైర్వృతమ్. ౨౩. నికా
యా భూతసంఘానాం పరమాద్భుతదర్శనాః, వికృతా వికృతాకారా వికృతాభరణ
ధ్వజాః. ౨౪. వ్యాఘ్రసింహర్క్షవదనా బిడాలమకరాననాః, వృషదంశముఖాశ్చాన్యే
గజోష్ట్రవదనాస్తథా. ౨౫. ఉలూకవదనాః కేచిద్గృధ్రగోమాయుదర్శనాః, క్రౌం
చపారావతనిభైర్వదనై రాంకవైరపి. ౨౬. శ్వావిచ్ఛల్యకగోధానామజైడకగవాం
తథా, సదృశాని వపూంష్యన్యే తత్ర తత్ర వ్యధారయన్. ౨౭. కేచిచ్ఛైలాంబు
దప్రఖ్యాశ్చక్రోద్యతగదాయుధాః, కేచిదంజనపుంజాభాః కేచిచ్ఛ్వేతాచలప్ర
భాః. ౨౮. సప్తమాతృగణాశ్చైవ సమాజగ్ముర్విశాంపతే, సాధ్యా విశ్వేఽథ మరు
తో వసవః పితరస్తథా. ౨౯. రుద్రాదిత్యాస్తథా సిద్ధా భుజంగా దానవాః ఖగాః,
బ్రహ్మా స్వయంభూర్భగవాన్ సపుత్రస్సహ విష్ణునా. ౩౦. శక్రస్తథాభ్యయాద్ద్ర
ష్టుం కుమారవరమచ్యుతమ్, నారదప్రముఖాశ్చాపి దేవగంధర్వసత్తమాః. ౩౧.
దేవర్షయశ్చ సిద్ధాశ్చ బృహస్పతిపురోగమాః, పితరో జగతశ్శ్రేష్ఠా దేవానామపి
దేవతాః. ౩౨. తేఽపి తత్ర సమాజగ్ముర్యామా ధామాశ్చ సర్వశః, స తు బాలోఽపి
బలవాన్ మహాయోగబలాన్వితః. ౩౩. అభ్యాజగామ దేవేశం శూలహస్తం పినా
కినమ్, తమావ్రజంతమాలక్ష్య శివస్యాసీన్మనోగతమ్. ౩౪. యుగపచ్ఛైలపుత్ర్యా
శ్చ గంగాయాః పావకస్య చ, కం ను పూర్వమయం బాలో గౌరవాదభ్యుపై
ష్యతి. ౩౫. అపి మామితి సర్వేషాం తేషామాసీన్మనోగతమ్, తేషామేతమభిప్రా

యం చతుర్ణాముపలక్ష్య సః. ౩౬. యుగపద్యోగమాస్థాయ ససర్జ వివిధాస్తనూః
తతోఽభవచ్చతుర్మూర్తిః క్షణేన భగవాన్ ప్రభుః. ౩౭ తస్య శాఖో విశాఖశ్చ నై
గమేయశ్చ పృష్ఠతః, ఏవం స కృత్వా హ్యాత్మానం చతుర్ధా భగవాన్ ప్రభుః. ౩౮.
యతో రుద్రస్తతస్స్కందో జగామాద్భుతదర్శనః, విశాఖస్తు యయౌ యేన దేవీ
గిరివరాత్మజా. ౩౯. శాఖో యయౌ చ భగవాన్ వాయుమూర్తిర్విభావసుమ్,
నైగమేయోఽగమద్గంగాం కుమారః పావకప్రభః. ౪౦. సర్వే భాసురదేహాస్తే
చత్వారస్సమరూపిణః, తాన్ సమభ్యయురవ్యగ్రాస్తదద్భుతమివాభవత్. ౪౧. హా
హాకారో మహానాసీద్దేవదానవరక్షసామ్, తద్దృష్ట్వా మహదాశ్చర్యమద్భుతం రో
మహర్షణమ్. ౪౨. తతో రుద్రశ్చ దేవీ చ పావకశ్చ పితామహమ్, గంగయా
సహితాస్సర్వే ప్రణిపేతుర్జగత్పతిమ్. ౪౩. ప్రణిపత్య తతస్తే తు విధివద్రాజపుం
గవ, ఇదమూచుర్వచో రాజన్ కార్తికేయప్రియేప్సయా. ౪౪ అస్య బాలస్య
భగవన్నాధిపత్యం యథేప్సితమ్, అస్మత్ప్రియార్థం దేవేశ సదృశం దాతుమర్హసి.
౪౫. తతస్స భగవాన్ ధీమాన్ సర్వలోకపితామహః, మనసా చింతయామాస కిమ
యం లభతామితి. ౪౬. ఐశ్వర్యాణి చ సర్వాణి దేవగంధర్వరక్షసామ్, భూతయ
క్షవిహంగానాం పన్నగానాం చ సర్వశః. ౪౭. పూర్వమేవాదిదేశాసౌ నికాయే
షు మహాత్మనామ్, సమర్థం చ తమైశ్వర్యే మహామతిరమన్యత. ౪౮. తతో ము
హూర్తం స ధ్యాత్వా దేవానాం శ్రేయసి స్థితః, సైనాపత్యం దదౌ తస్మై సర్వ
భూతేషు భారత. ౪౯. సర్వదేవనికాయానాం యే రాజానః పరిశ్రుతాః, తాన్
సర్వాన్ వ్యాదిదేశాస్మై సర్వభూతపితామహః. ౫౦. తతః కుమారమాదాయ
దేవా బ్రహ్మపురోగమాః, అభిషేకార్థమాజగ్ముః శైలేంద్రం సహితాస్తతః. ౫౧.
పుణ్యాం హైమవతీం దేవీం సరిచ్ఛ్రేష్ఠాం సరస్వతీమ్, సమంతపంచకే యా వై
త్రిషు లోకేషు విశ్రుతా. ౫౨. తత్ర తీరే సరస్వత్యాః పుణ్యే సర్వగుణాన్వితే,
నిషేదుర్దేవగంధర్వాః సర్వే సంపూర్ణమానసాః ౫౩.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - పంచచత్వారింశోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ.—తతోఽభిషేకసంభారాన్ సర్వాన్ సంభృత్య శా
స్త్రతః, బృహస్పతిస్సమిద్ధే వై జుహావాగ్నిం యథావిధి. ౧. తతో హిమవతా
దత్తే మణిప్రవరశోభితే, దివ్యరత్నాచితే పుణ్యే నిషణ్ణం పరమాసనే ౨. సర్వమం
గళసంభారైర్విధిమంత్రపురస్కృతమ్, ఆభిషేచనికం ద్రవ్యం గృహీత్వా దేవతా
గణాః. ౩. ఇంద్రవిష్ణూ మహావీర్యౌ సూర్యాచంద్రమసౌ తథా, ధాతా చైవ విధా

తా చ తథా చైవాసిలానలౌ. ౪. పూష్ణా భగేనార్యమ్ణా చ హ్యంశేన చ వివస్వతా, రుద్రశ్చ సహితో ధీమాన్మిత్రేణ వరుణేన చ ౫ రుద్రైర్వసుభిరాదిత్యైరశ్విభ్యాం చ వృతః ప్రభుః, విశ్వేదేవైర్మరుద్భిశ్చ సాధ్యైశ్చ పితృభిస్సహ. ౬ గంధర్వైరప్సరోభిశ్చ యక్షరాక్షసపన్నగైః, దేవర్షిభిరసంఖ్యాతైస్తథా బ్రహ్మర్షిభిస్తథా. ౭. వైఖానసైర్వాలఖిల్యైర్వాయ్వాహారైర్మరీచిపైః, భృగుభిశ్చాంగిరోభిశ్చ యతిభిశ్చ మహాత్మభిః ౮ సర్వైర్విద్యాధరైః పుణ్యైర్యోగసిద్ధైస్తథావృతః, పితామహః పులస్త్యశ్చ పులహశ్చ మహాతపాః. ౯. అంగిరాః కశ్యపోఽత్రిశ్చ మరీచిర్భృగురేవ చ, క్రతుర్హరః ప్రచేతాశ్చ మనుర్దక్షస్తథైవ చ. ౧౦. ఋతవశ్చ గ్రహాశ్చైవ జ్యోతీంషి చ విశాంపతే, మూర్తిమత్యశ్చ సరితో వేదాశ్చైవ సనాతనాః. ౧౧. సముద్రాశ్చ హ్రదాశ్చైవ తీర్థాని వివిధాని చ, పృథివీ ద్యౌర్దిశశ్చైవ పాదపాశ్చ జనాధిప. ౧౨. అదితిర్దేవమాతా చ హ్రీశ్శ్రీస్స్వాహా సరస్వతీ, ఉమా శచీ సినీవాలీ తథా చానుమతిః కుహూః. ౧౩. రాకా చ ధిషణా చైవ పత్న్యశ్చాన్యా దివౌకసామ్, హిమవాంశ్చైవ వింధ్యశ్చ మేరుశ్చానేకశృంగవాన్. ౧౪. ఐరావతస్సానుచరః కలాః కాష్ఠాస్తథైవ చ. మాసార్ధమాసఋతవస్తథా రాత్ర్యహనీ నృప. ౧౫. ఉచ్చైశ్శ్రవా హయశ్రేష్ఠో నాగరాజశ్చ వాసుకిః, అరుణో గరుడశ్చైవ వృక్షాశ్చౌషధిభిస్సహ. ౧౬. ధర్మశ్చ భగవాన్దేవః సమాజగ్ముర్హి సంగతాః, కాలో యమశ్చ మృత్యుశ్చ యమస్యానుచరాశ్చ యే. ౧౭ బహులత్వాచ్చ నోక్తా యే వివిధా దేవతాగణాః, తే కుమారాభిషేకార్థం సమాజగ్ముస్తతస్తతః. ౧౮. జగృహుస్తే తదా రాజన్ సర్వ ఏవ దివౌకసః, అభిషేచనికం భాండం మంగళాని చ సర్వశః. దివ్యసంభారసంయుక్తైః కలశైః కాంచనైర్నృప, సరస్వతీభిః పుణ్యాభిః దివ్యతోయాభిరేవ తు. ౨౦. అభ్యషించన్ కుమారం వై సంప్రహృష్టా దివౌకసః, సేనాపతిం మహాత్మానమసురాణాం భయంకరమ్. ౨౧. పురా యథా మహారాజ వరుణం వై జలేశ్వరమ్, తథాభ్యషించద్భగవాన్ బ్రహ్మా లోకపితామహః. ౨౨. కశ్యపశ్చ మహాతేజా యే చాన్యే లోకకీర్తితాః, తస్మై బ్రహ్మా దదౌ ప్రీతో బలినో వాతరంహసః. ౨౩. కామవీర్యధరాన్ సిద్ధాన్ మహాపారిషదాన్ ప్రభుః, నందిసేనం లోహితాక్షం ఘంటాకర్ణం చ సమ్మతమ్. ౨౪. చతుర్థమస్యానుచరం ఖ్యాతం కుముదమాలినమ్, తతః స్థాణుర్మహాతేజా మహాపారిషదం ప్రభుః. ౨౫. మాయాశతధరం కామం కామవీర్యబలాన్వితమ్, దదౌ స్కందాయ రాజేంద్ర సురారివినిబర్హణమ్. ౨౬. స హి దైవాసురే యుద్ధే దైత్యానాం భీమకర్మణామ్, జఘాన దోర్భ్యాం సంక్రుద్ధః ప్రయుతాని చతుర్దశ. ౨౭ తథా దేవా దదుస్తస్మై సేనాం నైరృతసంకులామ్, దేవశత్రుక్షయ

కరీమజయ్యాం విష్ణురూపిణీమ్. ౨౮. జయశబ్దం తదా చక్రుర్దేవాస్సర్వే సవా
సవాః, గంధర్వా యక్షరక్షాంసి మునయః పితరస్తథా. ౨౯. తతః ప్రాదాదను
చరౌ యమః కాలోపమావుభౌ, ఉన్మాథం చ ప్రమాథంచ మహావీర్యౌ మహా
ద్యుతీ. ౩౦. సుభ్రాజో భాస్కరశ్చైవ యౌ తౌ సూర్యానుయాయినౌ, తౌ
సూర్యః కార్తికేయాయ దదౌ ప్రీతః ప్రతాపవాన్. ౩౧ కైలాసశృంగసంకాశౌ
శ్వేతమాల్యానులేపనౌ, సోమోఽప్యనుచరౌ ప్రాదాన్మణిం సుమణిమేవ చ. ౩౨.
జ్వాలాజిహ్వం తథా జ్యోతిరాత్మజాయ హుతాశనః, దదావనుచరౌ శూరౌ పర
సైన్యప్రతాపినౌ. ౩౩ పరిఘం చ వటం చైవ భీమంచ సుమహాబలమ్, దహతిం
దహనం చైవ ప్రచండౌ వీర్యసమ్మతౌ. ౩౪. అంశోఽప్యనుచరాన్ పంచ దదౌ స్కం
దాయ ధీమతే, ఉత్క్రోశం పంచకం చైవ వజ్రదండధరావుభౌ. ౩౫. దదావనల
పుత్రాయ వాసవః పరవీరహా, తౌ హి శత్రూన్ మహేంద్రస్య జఘ్నతు స్సమరే
బహూన్. ౩౬. చక్రం విక్రమకం చైవ సంక్రమం చ మహాబలమ్, స్కందాయ
త్రీననుచరాన్ దదౌ విష్ణుర్మహాయశాః. ౩౭. వర్ధనం నందనం చైవ సర్వవిద్యా
విశారదౌ, స్కందాయ దదతుః ప్రీతావశ్వినౌ భిషజాం వరౌ. ౩౮.కుందం చ కుసు
మం చైవ కుముదం చ మహాయశాః, డంబరాడంబరౌ చైవ దదౌ ధాతా మహా
త్మనే. ౩౯.చక్రానుచక్రౌ బలినౌ మేఘచక్రౌ బలోత్కటౌ, దదౌ త్వష్టా మహామా
యౌ స్కందాయానుచరావుభౌ. ౪౦ సువ్రతం సత్యసంధం చ దదౌ మిత్రో మహా
త్మనే, కుమారాయ మహాత్మానౌ తపోవిద్యాధరౌ ప్రభుః. ౪౧.సుదర్శనీయౌ వర
దౌ త్రిషు లోకేషు విశ్రుతౌ, సువ్రతం చ మహాత్మానం శుభకర్మాణమేవ చ.౪౨.
కార్తికేయాయ సంప్రాదాద్విధాతా లోకవిశ్రుతౌ, పాణీతకం పాణికం చ మహా
మాయౌ వినావుభౌ.౪౩.పూషా చానుచరౌ ప్రాదాత్కార్తికేయాయ భారత,బలం
చాతి బలం చైవ మహావక్త్రౌ మహాబలౌ. ౪౪. ప్రదదౌ కార్తికేయాయ వాయు
ర్భరతసత్తమ, యమం చాతియమం చైవతి మివక్త్రౌ మహాబలౌ.౪౫.ప్రదదౌ కార్తి
కేయాయ వరుణస్సత్యసంగరః, సువర్చసం మహాత్మానం తథైవాప్యతి వర్చసమ్. ౪౬,
హిమవాన్ ప్రదదౌ రాజన్ హుతాశనసుతాయ వై, కాంచనం చ మహాత్మానం
మేఘమాలినమేవచ. ౪౭. దదావనుచరౌ మేరురగ్నిపుత్రాయ భారత, స్థిరం చా
తిస్థిరం చైవ మేరురేవాపరౌ దదౌ. ౪౮. మహాత్మాత్వగ్నిపుత్రాయ మహాబలపరా
క్రమౌ, ఉచ్ఛృంగం చాతిశృంగం చ మహాపాషాణయోధినౌ. ౪౯. ప్రదదా
వగ్నిపుత్రాయ వింధ్యః పారిషదావుభౌ, సంగ్రహం విగ్రహం చైవ సముద్రోఽపి
గదాధరౌ. ౫౦. ప్రదదావగ్నిపుత్రాయ మహాపారిషదావుభౌ, ఉన్మాదం పుష్ప

దంతం చ శంకుకర్ణం తథైవ చ. ౫౧. ప్రదదావగ్నిపుత్రాయ పార్వతీ శుభద
ర్శనా, జయం మహాజయం చైవ నాగౌ జ్వలనసూనవే. ౫౨ ప్రదదౌ పురుష
వ్యాఘ్ర వాసుకిః పన్నగేశ్వరః, ఏవం సాధ్యాశ్చ రుద్రాశ్చ వసవః పితరస్తథా
౫౩. సాగరాస్సరితశ్చైవ గిరయశ్చ మహాబలాః, దదుస్సేనాగణాధ్యక్షాన్ శూల
పట్టసధారిణః. ౫౪. దివ్యప్రహరణోపేతాన్ నానావేషవిభూషితాన్, శృణు
నామాని చాప్యేషాం యేఽన్యే స్కందస్య సైనికాః. ౫౫. వివిధాయుధసంపన్నా
శ్చిత్రాభరణవర్మిణః, శంకుకర్ణో నికుంభశ్చ పద్మః కుముద ఏవ చ. ౫౬. అనంతో
ద్వాదశభుజస్తథా కృష్ణోపకృష్ణకౌ, ద్రోణశ్రవాః ప్రతిస్కందః కాంచనాక్షో జలంధ
మః. ౫౭. అక్షస్సంతర్జనో రాజన్ కునదీకస్తమోంతకృత్, ఏకాక్షో ద్వాదశా
క్షశ్చ తథైవైకజటః ప్రభుః. ౫౮. సహస్రబాహుర్వికటో వ్యాఘ్రాక్షః క్షితికం
పనః, పుణ్యనామా సునామా చ సుచక్రః ప్రియదర్శనః ౫౯. పరిశ్రుతః కోకనదః
ప్రియమాల్యానులేపనః, గజోదరో గజశిరాః స్కంధాక్షశ్శతలోచనః. ౬౦.
జ్వాలాజిహ్వః కరాలాక్షశ్శితికేశో జటీహరిః, పరిశ్రుతః కోకనదః కృష్ణకేశో జటా
ధరః. ౬౧. చతుర్దంష్ట్రోష్టజిహ్వశ్చ మేఘనాదః పృథుశ్రవాః, విద్యుతాక్షో
ధనుర్వక్త్రో జాఠరో మారుతాశనః. ౬౨ ఉదరాక్షో రథాక్షశ్చ వజ్రనాభో వసు
ప్రదః, సముద్రవేగో రాజేంద్ర శైలకంపీ తథైవ చ. ౬౩. వృషో మేషప్రవాహశ్చ
తథా నందోపనందకౌ, ధూమ్రశ్శ్వేతః కలిందశ్చ సిద్ధార్థో వరదస్తథా. ౬౪.
ప్రియకశ్చైవ నందశ్చ గోనందశ్చ ప్రతాపవాన్, ఆనందశ్చ ప్రమోదశ్చ స్వస్తి
కో ధ్రువకస్తథా. ౬౫. క్షేమవాహస్సువాహశ్చ సిద్ధపాత్రశ్చ భారత, గోవ్రజః కన
కాపీడో మహాపారిషదేశ్వరః. ౬౬. గాయనో హసనశ్చైవ బాణః ఖడ్గశ్చ
వీర్యవాన్, వైతాలీ గతితాలీ చ తథా కథకవాతికౌ. ౬౭. హంసజః పంకదిగ్ధాం
గస్సముద్రోన్మాదనశ్చ హ, రణోత్కటః ప్రహాసశ్చ శ్వేతసిద్ధశ్చ నందకః ౬౮.
కాలకంఠః ప్రభాసశ్చ తథా కుంభాండకోఽపరః, కాలకాక్షస్సితశ్చైవ భూతా
నాం మథనస్తథా. ౬౯. యజ్ఞవాహః ప్రవాహశ్చ దేవయాజీ చ సోమపః,
మజ్జలశ్చ మహాతేజాః క్రథక్రాథౌ చ భారత ౭౦. తుహరశ్చ తుహారశ్చ చిత్ర
దేవశ్చ వీర్యవాన్, మధురస్సుప్రసాదశ్చ కిరీటీ చ మహాబలః ౭౧ వత్సలో
మధువర్ణశ్చ కలశోదర ఏవ చ, ధర్మదో మన్మథకరస్సూచీవక్త్రశ్చ వీర్యవాన్.
౭౨. శ్వేతవక్త్ర స్సువక్త్రశ్చ చారువక్త్రశ్చ పాండురః, దండబాహుస్సుబాహుశ్చ
రజః కోకిలకస్తథా.౭౩. అచలః కనకాక్షశ్చ బాలానామపి యః ప్రభుః, సంచారకః
కోకనదో గృధ్రపత్రశ్చ జంబుకః. ౭౪. లోహాజవక్త్రో జవనః కుంభవక్త్రశ్చ కుంభకః

స్వర్ణగ్రీవశ్చ కృష్ణౌజాహంసవక్త్రశ్చ చంద్రభః. ౭౫. పాణికూర్చశ్చ శంబూకః
పంచవక్త్రశ్చ శిక్షకః, చాషవక్త్రశ్చ జంబూకః శాకవక్త్రశ్చ కుంజలః. ౭౬. యోగ
యుక్తా మహాత్మానః సతతం బ్రాహ్మణ ప్రియాః, పైతామహా మహాత్మానో మహా
పారిషదాశ్చ యే. ౭౭. యావనస్థాశ్చ బాలాశ్చ వృద్ధాశ్చ జనమేజయ, సహస్రశః
పారిషదాః కుమారముపతస్థిరే ౭౮. వక్త్రైర్నానావిధైర్యేతు శృణు తాన్ జన
మేజయ, కూర్మకుక్కుటవక్త్రాశ్చ శశోలూకముఖా స్తథా. ౭౯. ఖరోష్ట్రవదనా
శ్చాన్యే వరాహవదనా స్తథా, మార్జారదంశవక్త్రాశ్చ దీర్ఘవక్త్రాశ్చ భారత.౮౦. నకు
లోలూకవక్త్రాశ్చ కాకవక్త్రా స్తథా పరే, ఆఖుబభ్రుకవక్త్రాశ్చ మయూరవదనా
స్తథా. ౮౧. మత్స్యమేషాననాశ్చాన్యే అజావిమహిషాననాః, ఋక్షశార్దూలవ
క్త్రాశ్చ ద్వీపిసింహాననా స్తథా. ౮౨. భీమా గజాననాశ్చైవ తథానక్రముఖాశ్చ
యే, గరుడాస్యాః కంకముఖాః వృకకాకముఖా స్తథా. ౮౩. గోఖరోష్ట్రముఖా
శ్చాన్యే వృషదంశముఖా స్తథా, మహాజఠరపాదాంగాస్తారకాక్షాశ్చ భారత. ౮౪.
పారావతముఖాశ్చాన్యే తథా వృషముఖాః పరే, కోకిలాభముఖాశ్చాన్యే శ్యేనతి
త్తిరికాననాః.కృకలాసముఖాశ్చాన్యే విరజోంబరధారిణః,వ్యాలవక్త్రాశ్శూలముఖా
శ్చండవక్త్రా శ్శుభాననాః ౮౬ ఆశీవిషాశ్చీరధరా గోనాసావదనా స్తథా, స్థూలోదరాః
కృశాంగాశ్చ స్థూలాంగాశ్చ కృశోదరాః ౮౭. హ్రస్వగ్రీవా మహాకర్ణా నానావ్యాల
విభూషణాః,గజేంద్రచర్మవసనా స్తథా కృష్ణాజినాంబరాః. స్కంధేముఖా మహారాజ
తథా హ్యుదరతోముఖాః, పృష్ఠేముఖా హనుముఖా స్తథా జంఘాముఖా అపి.౮౯.
పార్శ్వాననాశ్చ బహవో నానాదేశముఖా స్తథా. తథా కీటపతంగానాం సదృశా
స్యాగణేశ్వరాః. ౯౦. నానావ్యాలముఖాశ్చాన్యే బహుబాహుశిరోధరాః, నానా
వృక్షభుజాః కేచిత్కటిశీర్షాస్తథా పరే. ౯౧. భుజంగభోగవదనా నానాగుల్మనివా
సినః, చీరసంవృతగాత్రాశ్చ నానాకనకవాససః. ౯౨ నానావేషధరాశ్చైవ నానా
మాల్యానులేపనాః, నానావస్త్రధరాశ్చైవ చర్మవాసస ఏవ చ. ౯౩. ఉష్ణీషిణో
ముకుటినః సుగ్రీవాశ్చ సువర్చసః, కిరీటినః పంచశిఖా స్తథా కాంచనమూర్ధజాః.
౯౪. త్రిశిఖా ద్విశిఖాశ్చైవ తథా సప్తశిఖాః పరే, శిఖండినో ముకుటినో ముం
డాశ్చ జటిలా స్తథా.౯౫ చిత్రమాలాధరాః కేచిత్కేచిద్రోమాననా స్తథా, విగ్ర
హైకరసా నిత్యమజేయాస్సురసత్తమైః ౯౬.కృష్ణానిర్మాంసవక్త్రాశ్చ స్థూలపృష్ఠా స్తనూ
దరాః,స్థూలపృష్ఠా హ్రస్వపృష్ఠాః ప్రలంబోదరమేహనాః ౯౭.మహాభుజా హ్రస్వభుజా
హ్రస్వగాత్రాశ్చవామనాః,కుబ్జాశ్చ హ్రస్వజంఘాశ్చ హస్తికర్ణశిరోధరాః ౯౮. హస్తి
నాసాఃకూర్మనాసావృకనాసా స్తథాపరే, దీర్ఘోచ్ఛ్వాసాదీర్ఘజంఘా వికరాలాహ్యధో

ముఖాః. ౯౯. మహాదంష్ట్రా హ్రస్వదంష్ట్రా శ్చతుర్దంష్ట్రాస్తథా పరే, వారణేం
ద్రనిభాశ్చాన్యే భీమా రాజన్ సహస్రశః. ౧౦౦. సువిభక్తశరీరాశ్చ దీప్తిమంత
స్స్వలంకృతాః, పింగాక్షాశ్శంకుకర్ణాశ్చ రక్తనాసాశ్చ భారత. ౧౦౧. పృథు
దంష్ట్రా మహాదంష్ట్రాః స్థూలోష్ఠాః హరిమూర్ధజాః, నానాపాదౌష్ఠదంష్ట్రాశ్చ నానా
హస్తశిరోధరాః. ౧౦౨.నానాచర్మభిరాచ్ఛన్నా నానాభాషాశ్చ భారత, కుశలా దేశ
భాషాసుజల్పంతోఽన్యోన్య మీశ్వరాః. ౧౦౩.హృష్టాః పరిపతంతిస్మ మహాపారిష
దాస్తథా, దీర్ఘగ్రీవా దీర్ఘనఖా దీర్ఘపాదశిరోభుజాః.౧౦౪.పింగాక్షా నీలకంఠాశ్చ
లంబకర్ణాశ్చ భారత, వృకోదరనిభాశ్చైవ కేచిదంజనసన్నిభాః. ౧౦౫. శ్వేతాక్షా
లోహితగ్రీవాః పింగాక్షాశ్చ తథాపరే, కల్మాషా బహవో రాజం శ్చిత్రవర్ణాశ్చ
భారత. ౧౦౬. చామరాపీడకనిభాః శ్వేతలోహితరాజయః, నానావర్ణాస్సవర్ణాశ్చ
మయూరసదృశప్రభాః. ౧౦౭. పునః ప్రహరణాన్యేషాం కీర్త్యమానాని మే
శృణు, శేషైః కృతైః పారిషదై రాయుధానాం పరిగ్రహః. ౧౦౮. పాశోద్యతకరాః
కేచిద్వ్యాదితాస్యాః ఖరాననాః, పృథ్వక్షా నీలకంఠాశ్చ తథా పరిఘబాహవః.
౧౦౯.శతఘ్నీచక్రహస్తాశ్చ తథా ముసలపాణయః, అసిముద్గరహస్తాశ్చ దండహ
స్తాశ్చ భారత ౧౧౦. గదాభుసుండిహస్తాశ్చ తథా తోమరపాణయః, ఆయుధైర్వి
విధైర్ఘోరై ర్మహాత్మానో మహాజవాః ౧౧౧ మహాబలా మహావేగా మహాపారిషదా
స్తథా, అభిషేకం కుమారస్య దృష్ట్వా హృష్టారణప్రియాః. ౧౧౨. ఘంటాజాలపిన
ద్ధాంగా ననృతుస్తే మహౌజసః, ఏతే చాన్యేచ బహవో మహాపారిషదాన్నృప.౧౧౩.
ఉపతస్థుర్మహాత్మానం కార్తికేయం యశస్వినమ్, దివ్యాశ్చాప్యాంతరిక్షాశ్చ పార్థివా
శ్చానిలోపమాః. ౧౧౪. ఆదిష్టా దైవతైశ్శూరాః స్కందస్యానుచరా*భవన్,
తాదృశానాం సహస్రాణి ప్రయుతాన్యర్బుదానిచ. ౧౧౫. అభిషిక్తం మహాత్మానం
పరివార్యోపతస్థిరే. ౧౧౬

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - షట్చత్వారింశోఽధ్యాయః.

వైశంపాయన ఉవాచ—శృణు మాతృగణాన్ రాజన్ కుమారానుచరా
న్మాన్, కీర్త్యమానాన్ మయా వీర సపత్నగణసూదనాన్. ౧. యశస్వినీనాం
మాతౄణాం శృణు నామాని భారత, యాభిర్వ్యాప్తాస్త్రయో లోకాః కల్యాణీ
భిశ్చ భాగశః. ౨. ప్రభావతీ విశాలాక్షీ పలితా గోస్తనీ తథా, శ్రీమతీ బహులా
చైవ తథైవ బహుపుత్త్రికా. ౩.అప్సు జాతా చ గోపాలీ బృహదంబాలికా తథా,
జయావతీ మాలతికా ధ్రువరత్నా భయంకరీ. ౪. వసుదామా సుదామా చ

విశోకా నందినీ తథా, ఏకచూడా మహాచూడా చక్రనేమిశ్చ భారత. ౫. ఉత్తే
జనీజయత్సేనాకమలాక్ష్యథ శోభనా, శతంజయా తథాచైవ క్రోధనా శలభీఖరీ.
౬. మాధవీ శుభవక్త్రా చ తీర్థసేనిశ్చ భారత, గీతప్రియా చ కల్యాణీ రుద్రరో
మామితాశనా. ౭. మేఘస్వనా భోగవతీ సుభ్రూశ్చ కనకావతీ, అలాతాక్షీ వీర్య
వతీ విద్యుజ్జిహ్వా చ భారత. ౮. పద్మావతీ సునక్షత్రా కందరా బహుయోజనా,
సంతానికా చ కౌరవ్య కమలా చ మహాబలా. ౯. సుదామా బహుదామా చ
సుప్రభా చ యశస్వినీ, నృత్యప్రియా చ రాజేంద్ర శతోలూఖలమేఖలా. ౧౦.
శతఘంటా శతానందా భగనందా చ భామినీ, వపుష్మతీ చంద్రశిలా భద్రకాలీ
చ భారత. ౧౧. ఋక్షాంబికా నిష్కుటికా వామా చత్వరవాసినీ, సుమంగళా
స్వస్తిమతీ బుద్ధికామా జయప్రియా. ౧౨. ధనదా సుప్రసాదా చ భవదా చ జనే
శ్వర, ఏడీ మేడీ సమేడీ చ వేతాళజననీ తథా ౧3. కండూతిః కాలికా చైవ దేవమి
త్రా చ భారత, వసుశ్రీః కోటిరా చైవ చిత్రసేనా తథాచలా. ౧౪. కుక్కుటికా
శంఖలికా తథా శకునికా నృప, కుండారికా కౌకులికా కుంభికాథ శతోదరీ. ౧౫.
ఉత్క్రాథినీ జలేలా చ మహావేగాథ కంకణా, మహాజవా కంటకినీ ప్రఘసా పూ
తనా తథా. ౧౬. కేశయంత్రీ త్రుటిర్నామ క్రోశనాథ తటిత్ప్రభా, మందోదరీ
చ ముండీ చ కోటరా మేషవాహినీ. ౧౭. సుభగా లంబినీ లంబా తామ్రచూడా
వికాశినీ, ఊర్ధ్వవేణీ ధరా చైవ పింగాక్షీ లోహమేఖలా. ౧౮. పృథువక్త్రా మధు
లికా మధుకుంభా తథైవ చ, పక్షాలికా మత్కుణికా జరాయుర్జర్జరాననా. ౧౯.
ఖ్యాతా దహదహా చైవ తథా ధమధమా నృప, ఖండఖండా చ రాజేంద్ర పూ
షణా మణికుట్టికా. ౨౦. అమోఘా చైవ కౌరవ్య తథా లంబపయోధరా, వేణు
వీణాధరా చైవ పింగాక్షీ లోహమేఖలా. ౨౧. శశోలూకముఖీ కృష్ణా ఖరజంఘా
మహాజవా, శింశుమారముఖీ శ్వేతా లోహితాక్షీ విభీషణా. ౨౨. జటాలికా
కామచరీ దీర్ఘజిహ్వా బలోత్కటా, కాలేహికా వామనికా ముకుటా చైవ భారత.
౨3. లోహితాక్షీ మహాకాయా హరిపిండా చ భూమిప, ఏకత్వచా సుకుసుమా
కృష్ణవర్ణాచ భారత. ౨౪. క్షురకర్ణీ చతుష్కర్ణీ కర్ణప్రావరణా తథా, చతుష్పథ
నికేతా చ గోకర్ణా మహిషాననా. ౨౫. ఖరకర్ణీ మహాకర్ణీ భేరీస్వనమహాస్వనా,
శంఖకుంభశ్రవాశ్చైవ భగదా చ మహాబలా ౨౬. గణా చ సుగణా చైవ తథా
భీణ్యథ కామదా, చతుష్పథరతా చైవ భూతితీర్థాన్యగోచరా. ౨౭. పశుదా విత్త
దా చైవ సుఖదా చ మహాయశాః, పయోదా గోమహిషదా సువిశాలా చ భా
రత. ౨౮. ప్రతిష్ఠా సుప్రతిష్ఠా చ రోచమానా సురోచనా, నౌకర్ణీ శివకర్ణీ చ

వసుధా మంథినీ తథా. ౨౯. ఏకవక్త్రా మేఘరవా మేఘమాలా విరోచనా, ఏతా
శ్చాన్యాశ్చ బహ్వోవై మాతరో భరతర్షభ. ౩౦. కార్తికేయా నుయాయిన్యో
నానారూపాస్సహస్రశః, దీర్ఘనఖ్యో దీర్ఘదంత్యో దీర్ఘతుండాశ్చ భారత. ౩౧.
సబలామధురాశ్చైవ యౌవనస్థాస్స్వలంకృతాః, మాహాత్మ్యేన చ సంయుక్తాః కా
మరూపధరా స్తథా. ౩౨. నిర్మాంసగాత్రాశ్శ్వేతాశ్చ తథా కాంచనసన్నిభాః,కృష్ణ
మేఘనిభాశ్చాన్యా ధూమ్రాశ్చ భరతర్షభ. ౩౩. అరుణాభా మహాభాగ దీర్ఘకే
శ్యస్సితాంబరాః ఊర్ధ్వవేణీధరాశ్చైవ పింగాక్ష్యో లంబమేఖలాః. ౩౪. లంబోద
ర్యో లంబకర్ణా స్తథా లంబపయోధరాః, తామ్రాక్ష్యస్తామ్రవర్ణాశ్చ హర్యక్ష్యశ్చ
తథా పరాః. ౩౫. వరదాః కామచారిణ్యో నిత్యం ప్రముదితా స్తథా, యామ్యా
రౌద్రా స్తథా సౌమ్యాః కౌబేర్యోఽథ మహాబలాః. ౩౬. వారుణ్యోఽథ చ మా
హేంద్ర్య స్తథాగ్నేయ్యః పరంతప, వాయవ్యశ్చాథ కౌమార్యో బ్రాహ్మ్యశ్చ భర
తర్షభ. ౩౭ వైష్ణవ్యశ్చ తథా సౌర్యో వారాహ్యశ్చ మహాబలాః, రూపేణాప్స
రసాం తుల్యా మనోహార్యో మనోరమాః. ౩౮. పరపుష్టోపమా వాక్యే తథర్ద్ధ్యా
ధనదోపమాః, శక్రవీర్యోపమా యుద్ధే దీప్త్యా వహ్నిసమా స్తథా. ౩౯. శత్రూ
ణాం విగ్రహే నిత్యం భయదాస్తా భవంత్యుత, కామరూపధరాశ్చైవ జవే వా
యుసమా స్తథా. ౪౦. అచింత్యబలవీర్యాశ్చ తథా చింత్యపరాక్రమాః, వృక్షచ
త్వరవాసిన్యశ్చతుష్పథనికేతనాః ౪౧. గుహాశ్మశానవాసిన్యః శైలప్రస్రవణాల
యాః, నానాభరణధారిణ్యో నానామాల్యాంబరా స్తథా. ౪౨. నానావిచిత్రవే
షాశ్చ నానాభాషా స్తథైవ చ, ఏతే చాన్యే చ బహవో గణాశ్శత్రుభయంకరాః.
౪౩. అనుజగ్ముర్మహాత్మానం త్రిదశేంద్రస్య సమ్మతే- తతశ్శక్త్యస్త్రమదదద్భగవాన్
పాకశాసనః ౪౪. గుహాయ రాజశార్దూల వినాశాయ సురద్విషామ్, మహాస్వ
నాం మహాఘంటాం ద్యోతమానాంసితప్రభామ్.౪౫. అరుణాదిత్యవర్ణాం చ పతా
కాం భరతర్షభ. దదౌ పశుపతి స్తస్మై సర్వభూతమహాచమూమ్. ౪౬.ఉగ్రాం నానా
ప్రహరణాం తపోవీర్యబలాన్వితామ్, అజేయాం సుగుణైర్యుక్తాం నామ్నా సేనాం
ధనంజయామ్.౪౭.రుద్రతుల్యబలైర్యుక్తాం యోధానామయుతైస్త్రిభిః,న సా విజా
నాతి రణాత్కదాచిద్వినివర్తితుమ్. ౪౮.విష్ణుర్దదౌ వైజయంతీం మాలాం బలవివర్ధి
నీమ్,ఉమా దదౌ విరజసీ వాససీ రవిసప్రభే ౪౯. గంగాకమండలుం దివ్యమమృ
తోద్భవము త్తమమ్,దదౌ ప్రీత్యా కుమారాయదండం చైవ బృహస్పతిః.౫౦.గరు
డో దయితం పుత్రం మయూరం చిత్రబర్హిణమ్, అరుణస్తామ్రచూడం చ ప్రదదౌ
చరణాయుధమ్. ౫౧. నాగం తు వరుణో రాజా బలవీర్యసమన్వితమ్, కృష్ణాజినం

తతో బ్రహ్మా బ్రహ్మణ్యాయ దదౌ ప్రభుః. ౫౨. సమరేషు జయం చైవ ప్రదదౌ
లోకభావనః, సైనాపత్యమనుప్రాప్య స్కందో దేవగణస్య హ. ౫౩. శుశుభే జ్వ
లితోఽర్చిష్మాన్ ద్వితీయ ఇవ పావకః, తతః పారిషదైశ్చైవ మాతృభిశ్చ సమన్వితః
౫౪. యయౌ దైత్యవినాశాయ హ్లాదయన్ సురపుంగవాన్, సా సేనా నైరృతీ
భీమా సఘంటోచ్ఛ్రితకేతనా. ౫౫. సభేరీశంఖమురజా సాయుధా సపతాకినీ, శా
రదీ ద్యౌరివాభాతి జ్యోతిర్భిరివ శోభితా. ౫౬. తతో దేవనికాయాస్తే నానాభూ
తగణాస్తథా, వాదయామాసురవ్యగ్రా భేరీశ్శంఖాంశ్చ పుష్కలాన్. ౫౭. పట
హాన్ ఝర్ఝరాంశ్చైవ క్రకచాన్ గోవిషాణికాన్, ఆడంబరాన్ గోముఖాం
శ్చ డిండిమాంశ్చ మహాస్వనాన్. ౫౮. తుష్టువుస్తే కుమారం తు సర్వే దేవాస్స
వాసవాః, జగుశ్చ దేవగంధర్వా ననృతుశ్చాప్సరోగణాః. ౫౯. తతః ప్రీతో మహా
సేన స్త్రిదశేభ్యో వరం దదౌ, రిపూన్ హంతాస్మి సమరే యే వో వధచికీర్షవః
౬౦. ప్రతిగృహ్య వరం దేవాస్తస్మా ద్విబుధసత్తమాత్, ప్రీతాత్మానో మహాత్మా
నో మేనిరే నిహతాన్ రిపూన్. ౬౧. సర్వేషాం భూతసంఘానాం హర్షాన్నాద
స్సముత్థితః, అపూరయత లోకాంస్త్రీన్ వరే దత్తే మహాత్మనా. ౬౨. సనిర్యయౌ
మహాసేనో మహత్యా సేనయా వృతః, వధాయ యుధి దైత్యానాం రక్షార్థం చ
దివౌకసామ్. ౬౩. వ్యవసాయో జయో ధర్మః సిద్ధిర్లక్ష్మీర్ధృతిస్స్మృతిః, మహాసేనస్య
సైన్యానామగ్రే జగ్ముర్నరాధిప. ౬౪. సతయా భీమయా దేవః శూలముద్గరహస్త
యా, జ్వలితాలాతధారిణ్యా చిత్రాభరణవర్మయా. ౬౫. గదాముసలనారాచశక్తి
తోమరహస్తయా, దృప్తసింహనినాదిన్యా వినద్య ప్రయయౌ గుహః. ౬౬. తం
దృష్ట్వా సర్వదైతేయా రాక్షసా దానవాస్తథా, వ్యద్రవంత దిశస్సర్వా భయో
ద్విగ్నాస్సమంతతః. ౬౭. అభ్యద్రవంత దేవాస్తాన్ వివిధాయుధపాణయః, దృ
ష్ట్వా చ సతతః క్రుద్ధః స్కంద స్తేజోబలాన్వితః. ౬౮. శక్త్యస్త్రం భగవాన్ భీమం
పునః పునరవాకిరత్, అదధచ్చాత్మన స్తేజో హవిషేద్ధఇవానలః. ౬౯. అభ్యస్యమా
నే శక్త్యస్త్రే స్కందేనామితతేజసా, ఉల్కాజ్వాలా మహారాజ పపాత వసుధా
తలే. ౭౦. సంహ్రాదయంతశ్చ తథా నిర్ఘాతాశ్చాపతన్ క్షితౌ, యథాంతకాల
సమయే సుఘోరాస్స్యుస్తథా నృప. ౭౧. క్షిప్తా హ్యేకా యదా శక్తిః సుఘో
రానలసూనునా, తతః కోట్యో వినిష్పేతుః శక్తీనాం భరతర్షభ. ౭౨. తతః ప్రీ
తో మహాసేనో జఘాన భగవాన్ ప్రభుః, దైత్యేంద్రం తారకం నామ మహాబల
పరాక్రమమ్. ౭౩. వృతం దైత్యాయుతైర్వీరైర్బలిభిర్దశభిర్నృప, మహిషం చా
ష్టభిః పద్మైర్వృతం సంఖ్యే నిజఘ్నివాన్. ౭౪. త్రిపాదం చాయుతశతైర్జఘాన

దశభిశ్చ వృతమ్, హ్రదోదరం నిఖరైశ్చ వృతం దశభిరీశ్వరః. ౭౫. జఘునానుచరైస్సార్థం వివిధాయుధపాణిభిః, తథా కుర్వంతి విపులం నాదం వధ్యత్సుశత్రుషు. ౭౬. కుమారానుచరా రాజన్ పూరయంతో దిశో దశ, ననృతుశ్చ వవల్గుశ్చ జహసుశ్చ ముదాన్వితాః. ౭౭. శక్త్యస్త్రస్య తు రాజేంద్ర తతోఽర్చిర్భిస్సమంతతః, త్రైలోక్యం త్రాసితం సర్వం జృంభమాణాభిరేవ చ. ౭౮. దగ్ధాస్సహస్రశో దైత్యానాదైః స్కందస్య చాపరే, పతాకయావధూతాశ్చ హతాః కేచిత్సురద్విషః ౭౯. కేచిద్ఘంటారవత్రస్తా నిపేతుర్వసుధాతలే, కేచిత్ప్రహరణైశ్ఛిన్నా వినిపేతుర్గతాయుషః. ౮౦. ఏవం సురద్విషోఽనేకాన్ బలవానాతతాయినః, జఘాన సమరే వీరః కార్తికేయో మహాబలః. ౮౧. బాణో నామాథ దైతేయో బలేః పుత్రో మహాబలః, క్రౌంచపర్వతమాశ్రిత్య దేవసంఘానబాధత. ౮౨. తమభ్యయాన్మహాసేనస్సురశత్రుముదారధీః, స కార్తికేయస్య భయాత్క్రౌంచం శరణమీయివాన్. ౮౩. తతః క్రౌంచం మహామన్యుః క్రౌంచనాదనినాదినమ్, శక్త్యా బిభేద భగవాన్ కార్తికేయోఽగ్నిదత్తయా. ౮౪. ససాలస్కంధశబలం త్రస్తవానరవారణమ్, ప్రోడ్డీనోద్భ్రాంతవిహగం వినిష్పతితపన్నగమ్. ౮౫. గోలాంగూలర్క్షసంఘైశ్చ ద్రవద్భిరనునాదితమ్, కురంగగతినిర్ఘోషవినాదితబలాంతరమ్. ౮౬. వినిష్పతద్భిశ్శరభైస్సింహైశ్చ సహసా ద్రుతైః, శోచ్యామపి దశాం ప్రాప్తో రరాజైవ సపర్వతః.౮౭. విద్యాధరాస్సముత్పేతుస్తస్యశృంగనివాసినః, కిన్నరాశ్చ సముద్విగ్నాః శక్తిపాతరవోద్ధతాః. ౮౮. తతో దైత్యావినిష్పేతుః శతశోఽథ సహస్రశః, ప్రదీప్తాత్పర్వతశ్రేష్ఠా ద్విచిత్రాభరణస్రజః. ౮౯. తాన్నిజఘ్నురతిక్రమ్య కుమారానుచరా మృధే, సచైవ భగవాన్ క్రుద్ధో దైత్యేంద్రస్య సుతం తదా. ౯౦. సహానుజం జఘానాశు వృత్రం దేవపతిర్యథా, బిభేద శక్త్యా క్రౌంచం చ పావకిః పరవీరహా. ౯౧. బహుధా చైకధా చైవ కృత్వాత్మానం మహాబలః, శక్తిః క్షిప్తా రణే తస్య పాణిమేతి పునః పునః. ౯౨. ఏవంప్రభావో భగవాంస్తతో భూయాంశ్చ పావకిః, శౌర్యద్ధిగుణయోగేన తేజసా యశసా శ్రియా. ౯౩. క్రౌంచస్తేన వినిర్భిన్నో దైత్యాశ్చ శతశో హతాః, తతస్సభగవాన్ దేవో నిహత్య విబుధద్విషః ౯౪. సభాజ్యమానో విబుధైః పరం హర్షమవాపహ, తతో దుందుభయో రాజన్నేదుశ్శంఖాశ్చ భారత. ౯౫. ముముచుర్దేవయోషాశ్చ పుష్పవర్షమనుత్తమమ్, యోగినామీశ్వరం దేవం శతశోఽథ సహస్రశః. ౯౬. దివ్యగంధముపాదాయ వవౌ పుణ్యశ్చ మారుతః, గంధర్వాస్తుష్టువుశ్చైనం యజ్వానశ్చ మహర్షయః. ౯౭. కేచిదేనం వ్యవస్యంతి పితామహసుతం ప్రభుమ్, సన

త్కుమారం సర్వేషాం బ్రహ్మయోనిం తమగ్రజమ్. ౯౮. కేచిన్మహేశ్వర
సుతం కేచిత్పుత్రం విభావసోః, ఉమాయాః కృత్తికానాం చ గంగాయాశ్చ వద
త్యుత. ౯౯ ఏకధా చ ద్విధా చైవ చతుర్ధా చ స్థితం గుహమ్, యోగినామీ
శ్వరం దేవం శతశోఽథ సహస్రశః. ౧౦౦. ఏతత్తే కథితం రాజన్ కార్తికేయాభి
షేచనం, శృణు చైవ సరస్వత్యాస్తీర్థవర్యస్య పుణ్యతామ్. ౧౦౧. బభూవ తీర్థ
ప్రవరం హతేషు సురశత్రుషు, కుమారేణ మహారాజ త్రివిష్టపమివాపరమ్. ౧౦౨
ఐశ్వర్యాణి చ తత్రస్థో దదావీశః పృథక్పృథక్, దదౌ నైరృతముఖ్యేభ్యస్త్రైలో
క్యం పావకాత్మజః. ౧౦౩. ఏవం స భగవాం స్తస్మింస్తీర్థే దైత్యకులాంతకః, అభి
షిక్తో మహారాజ దేవసేనాపతిస్సురైః. ౧౦౪. తైజసం నామ తత్తీర్థం యత్ర
తీర్థే హ్యపాం పతిః, అభిషిక్తస్సురగణైర్వరుణో భరతర్షభ. ౧౦౫. తస్మింస్తీర్థవరే
స్నాత్వా స్కందం చాభ్యర్చ్య లాంగలీ, బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌ రుక్మం వాసాం
స్యాభరణాని చ ౧౦౬. ఉషిత్వా రజనీం తత్ర మాధవః పరవీరహా, పూజ్యతీర్థ
వరం తచ్చ స్పృష్ట్వా తోయంచ లాంగలీ. ౧౦౭. హృష్టః ప్రీతమనాశ్చైవ హ్యభ
వన్మాధవోత్తమః, ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం యన్మాం త్వం పరిపృచ్ఛసి. ౧౦౮. యథా
భిషిక్తో భగవాన్ స్కందో దేవైస్సమాగతైః. ౧౦౯.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి-సప్తచత్వారింశోఽధ్యాయః.

జనమేజయ ఉవాచ.—అత్యద్భుతమిదం బ్రహ్మన్ శ్రుతవానస్మి తత్త్వతః
అభిషేకం కుమారస్య విస్తరేణ యథావిధి. ౧. యచ్ఛ్రుత్వా పూతమాత్మాన
విజానామితపోధన, ప్రహృష్టాని చ రోమాణి ప్రసన్నం చ మనో మమ. ౨. అభి
షేకం కుమారస్య దైత్యానాం చ వధం తథా, శ్రుత్వా మే పరమా ప్రీ
ర్భూయః కౌతూహలం హి మే. 3. అపాంపతిఃకథంహ్యస్మిన్నభిషిక్తః పురాసురైః
తన్మే బ్రూహి మహాప్రాజ్ఞ కుశలోహ్యసి సత్తమః. ౪. వైశంపాయనఉవాచ
శృణు రాజన్నిదం చిత్రం పూర్వకల్పే యథాతథమ్, ఆదౌ కృతయుగే రాజ
వర్తమానే యథావిధి. ౫. వరుణం దేవతాస్సర్వా స మేత్యేదమథాబ్రువన్
యథాస్మాన్ సురరాట్ఛక్రో భయేభ్యః పాతి సర్వదా. ౬ తథా త్వమపిసర్వాసా
సరితాం వై పతిర్భవ, వాసశ్చ తే సదా దేవ సాగరే మకరాలయే. ౭. సముద్రో
యం తవ వశే భవిష్యతి నదీపతిః, సోమేన సార్ధం చ తవ హానివృద్ధీ భవిష్యతః
౮. ఏవమస్త్వితి తాన్ దేవాన్ వరుణో వాక్యమబ్రవీత్, సమాగమ్య తతస్సర్వే
వరుణం సాగరాలయమ్. ౯. అపాం పతిం ప్రచక్రుర్హి విధిదృష్టేన కర్మణా, అ

షిచ్య తతో దేవా వరుణం యాదసాం పతిమ్. ౧౧. జగ్ముస్స్వాన్యేవ స్థానాని
పూజయిత్వా జలేశ్వరమ్, అభిషిక్తస్తతో దేవైర్వరుణోఽపి మహాయశాః. ౧౧. సరిత
స్సాగరాంశ్చైవ నదాంశ్చాపి సరాంసి చ, పాలయామాస విధినా యథా దేవాన్
శతక్రతుః. ౧౨. తతస్తత్రాప్యుపస్పృశ్య దత్త్వా చ వివిధం వసు, అగ్నితీర్థం మహా
ప్రాజ్ఞో జగామాథ ప్రలంబహా. ౧౩. నష్టో న దృశ్యతే యత్ర శమీగర్భే హుతా
శనః, లోకాలోకవినాశే చ ప్రాదుర్భూతే తదానఘ. ౧౪. ఉపతస్థుస్సురా యత్ర
సర్వలోకపితామహమ్, అగ్నిః ప్రణష్టో భగవాన్ కారణం చ న విద్మహే. ౧౫.
సర్వభూతక్షయో మాభూత్సంపాదయ విభో నలమ్. ౧౬. జనమేజయ ఉవాచ-
కిమర్థం భగవానగ్నిః ప్రణష్టో లోకభావనః, విజ్ఞాతశ్చ కథం దేవైస్తన్మమాచక్ష్వ
తత్త్వతః. ౧౭. వైశంపాయన ఉవాచ—భృగోశ్శాపాద్భృశం భీతో జాతవేదాః
ప్రతాపవాన్, శమీగర్భమథాసాద్య ననాశ భగవాంస్తతః. ౧౮. ప్రణష్టే తు
తదా వహ్నౌ దేవాస్సర్వే సవాసవాః, అన్వైషంత తదా నష్టం జ్వలనం భృశ
దుఃఖితాః. ౧౯. తతోఽగ్నితీర్థమాసాద్య శమీగర్భస్థమేవ హి, దదృశుర్జ్వలనం
తత్ర వసమానం యథా విధి. ౨౦. దేవాస్సర్వే నరవ్యాఘ్ర బృహస్పతి పురో
గమాః, జ్వలనం తం సమాసాద్య ప్రీతా*భూవన్ సవాసవాః. ౨౧. పునర్యథా
గతం జగ్ముస్సర్వభక్ష్యశ్చ సోఽభవత్, భృగోశ్శాపాన్మహీపాలయదుక్తం బ్రహ్మవా
దినా. ౨౨. తత్రాప్యాప్లుత్య మతిమాన్ బ్రహ్మయోనిం జగామహ, ససర్జ భగ
వాన్ యత్ర సర్వలోకపితామహః. ౨౩. తత్రాప్లుత్య తతో బ్రహ్మా సహ దేవైః
ప్రభుః పురా, ససర్జ తీర్థాని తథా దేవతానాం యథావిధి. ౨౪. తత్ర స్నాత్వా చ
దత్త్వా చ వసూని వివిధాని చ, కౌబేరం ప్రయయౌ తీర్థం యత్ర తప్త్వా మహ
త్తపః. ౨౫. ధనాధిపత్యం సంప్రాప్తో రాజన్నైలబిలః ప్రభుః, తత్రస్థమేవ తం రాజన్
ధనాని నిధయస్తథా. ౨౬. ఉపతస్థుర్నరశ్రేష్ఠ తత్తీర్థం లాంగలీ తతః, గత్వా స్నాత్వా
చ విధివద్బ్రాహ్మణేభ్యో ధనం దదౌ. ౨౭. దదృశే తత్ర తత్ స్థానం కౌబరే కాన
నోత్తమే, పురా యత్ర తపస్తప్తం విపులం సుమహాత్మనా. ౨౮ యక్షరాజ్ఞా కుబే
రేణ వరా లబ్ధాశ్చ పుష్కలాః, ధనాధిపత్యం సఖ్యం చ రుద్రేణామితతేజసా. ౨౯.
సురత్వం లోకపాలత్వం పుత్రం చ నలకూబరమ్, యత్ర లేభే మహాబాహూ. ధనా
ధిపతిరంజసా. ౩౦. అభిషిక్తశ్చ తత్రైవ సమాగమ్య మరుద్గణైః, వాహనం చాస్య
తద్దత్తం హంసయుక్తం మనోజవమ్. ౩౧. విమానం పుష్పకం దివ్యం నైరృతైశ్వ
ర్యమేవ చ, తత్రాప్లుత్య బలో రాజన్ దత్త్వా దాయాంశ్చ పుష్కలాన్. ౩౨.

జగామ త్వరితో రామ స్తీర్థం శ్వేతానులేపనమ్, నిషేవితం సర్వసత్త్వై ర్నామ్నా బదరపాచనమ్. ౩౩. నానార్తుకఫలోపేతం సదాపుష్పఫలం మహత్. ౩౪.

ఇతి శ్రీమహాభారతే -శల్యపర్వణి - అష్టచత్వారింశోఽధ్యాయః.

వైశంపాయన ఉవాచ.—తత స్తీర్థవరం రామో యయౌ బదరపాచనమ్, తపస్విసిద్ధచరితం యత్ర కన్యాధృతవ్రతా. ౧. భరద్వాజస్య దుహితా రూపేణా ప్రతిమా భువి, శ్రుతావతీ నామ విభో కుమారీ బ్రహ్మచారిణీ ౨. తపశ్చచార సాత్యుగ్రం నియమైర్బహుభిర్వృతా, భర్తా మే దేవరాజస్స్యాదితి నిశ్చిత్య భామినీ. ౩. సమా స్తస్యా వ్యతిక్రాంతాశ్శతం కురుకులోద్వహ, చరంత్యా నియమాంస్తాంస్తాం స్త్రీభి స్తీవ్రాన్ సుదుశ్చరాన్. ౪ తస్యాస్తు తేన వృత్తేన తపసా చ విశాంపతే, భక్త్యా చ భగవాన్ ప్రీతః పరయా పాకశాసనః. ౫. ఆజగామాశ్రమం తస్యాస్త్రిదశాధిపతిః ప్రభుః, ఆస్థాయ రూపం విప్రర్షే ర్వసిష్ఠస్య మహాత్మనః. ౬. సా తం దృష్ట్వోగ్రతపసం వసిష్ఠంతపతాం వరమ్, ఆచారైర్మునిభిర్దిష్టైః పూజయామాస భారత. ౭. ఉవాచ నియమజ్ఞాచ కల్యాణీ సా ప్రియంవదా, భగవన్మునిశార్దూల కిమాజ్ఞాపయసి ప్రభో. ౮. సర్వమద్య యథాశక్తి తవ దాస్యామి సువ్రత, శక్రభక్త్యా చ తే పాణిం న దాస్యామి కథంచన. ౯. వ్రతైశ్చ నియమైశ్చైవ తపసా చ తపోధన, శక్రస్తోషయితవ్యో వై మయా త్రిభువనేశ్వరః. ౧౦. ఇత్యుక్తో భగవాన్ దేవస్స్మయన్నివ నిరీక్ష్య తామ్, ఉవాచ నియమం జ్ఞాత్వా సాంత్వయన్నివ భారత. ౧౧. ఉగ్రం తపశ్చరసి వై విదితా మేఽసి సువ్రతే, యదర్థమయమారంభ స్తవ కల్యాణి హృద్గతః. ౧౨. తచ్చ సర్వం యథాభూతం భవిష్యతి వరాననే, తపసా లభ్యతే సర్వం యథాభూతం భవిష్యతి. ౧౩. యథాస్థానాని దివ్యాని విబుధానాం శుభాననే, తపసా తాని ప్రాప్యాణి తపోమూలం మహత్సుఖమ్. ౧౪. ఇతి కృత్వా తపో ఘోరం దేహం సంన్యస్య మానవాః, దేవత్వం యాంతి కల్యాణి శృణుష్వైకం వచో మమ ౧౫ పంచచైతాని సుభగే బదరాణి శుభవ్రతే, పచేత్యుక్త్వా చ భగవాన్ జగామ బలసూదనః. ౧౬. ఆమంత్ర్య తాం తు కల్యాణీం తత్ర జప్యం జజాపసః, అవిదూరే తత స్తస్మాదాశ్రమా త్తీర్థముత్తమమ్. ౧౭. ఇంద్రతీర్థమితి ఖ్యాతం త్రిషులోకేషు మానద, తస్యా జిజ్ఞాసనార్థం సభగవాన్ పాకశాసనః ౧౮. బదరాణామపచనం చకార విబుధాధిపః, తతః ప్రతప్తా సా రాజన్ వాగ్యతా విగతక్లమా. ౧౯. తత్పరా శుచిసంవీతా పావకే సమధిశ్రయత్, జ్వలితే రాజశార్దూల బదరాణి మహావ్రతా. ౨౦ తస్యాః పచంత్యా స్సుమహాన్ కాలోఽగాత్పురుషర్షభ, న చ స్మ తాన్యపచ్యంత దినం చ

క్షయమభ్యగాత్. ౨౧. హుతాశనేన దగ్ధశ్చ యస్తస్యాః కాష్ఠసంచయః, అకాష్ఠ
మగ్నిం సా దృష్ట్వా స్వశరీరమథాదహత్. ౨౨. పాదౌ ప్రక్షిప్య సా పూర్వం
పావకే చారుదర్శనా, దగ్ధౌ దగ్ధౌ పునః పాదావుపావర్తయతానఘా ౨౩. చర
ణౌ దహ్యమానౌ చ నాచింతయదనిందితా, కుర్వాణా దుష్కరం కర్మ
మహర్షి ప్రియకామ్యయా. ౨౪. న వైమనస్యం తస్యాస్తు ముఖభేదోఽథవా
భవత్.శరీరమగ్నినా దీప్య జలమధ్యే మహర్షితా. ౨౫. తచ్చాస్యావచనం నిత్యమవ
ర్తద్ధృది భారత, సర్వథా బదరాణ్యేవ పక్తవ్యానీతి కన్యకా. ౨౬. సా తన్మనసి
కృత్వైవ మహర్షేర్వచనం శుభా, అపచద్బదరాణ్యేవనచాపచ్యంత భారత. ౨౭.
తస్యాస్తు చరణౌ వహ్నిర్దదాహ భగవాన్ స్వయమ్, న చ తస్యా మనోదుఃఖం
స్వల్పమప్యభవత్తదా. ౨౮ అథతత్కర్మ దృష్ట్వాస్యాః ప్రీతస్త్రిభువనేశ్వరః, తత
స్సందర్శయామాస కన్యాయై రూపమాత్మనః ౨౯. ఉవాచ చ సురశ్రేష్ఠస్తాం
కన్యాం సుదృఢవ్రతామ్, ప్రీతోఽస్మి తే శుభే భక్త్యా తపసా నియమేన చ. ౩౦.
తస్మాద్యోఽభిమతః కామః స తే సంపత్స్యతే శుభే, దేహం త్యక్త్వా మహాభాగే
త్రిదివే మయి వత్స్యసి. ౩౧. ఇదం చ తే తీర్థవరం స్థిరం లోకే భవిష్యతి, సర్వ
పాపాపహం సుభ్రు నామ్నా బదరపాచనమ్. ౩౨. విఖ్యాతం త్రిషు లోకేషు
బ్రహ్మర్షిభిరభిష్టుతమ్, అస్మిన్ ఖలు మహాభాగే శుభే తీర్థవరేఽనఘే. ౩౩. త్యక్త్వా
సప్తర్షయో జగ్ముర్హిమవంతమరుంధతీమ్, తతస్తే వై మహాభాగా గత్వా తత్రసుసం
శితాః. ౩౪. వృత్త్యర్థం ఫలమూలాని సమాహర్తుం యయుః కిల, తేషాం వృత్త్యర్థి
నాం తత్ర వసతాం హిమవద్వనే. ౩౫ అనావృష్టిరనుప్రాప్తా తదా ద్వాదశ
వార్షికీ, తే కృత్వా చాశ్రమం తత్ర న్యవసంత తపస్వినః. ౩౬. అరుంధత్యపి
కల్యాణీ తపోనిత్యాభవత్తదా, అరుంధతీం తతో దృష్ట్వా తీవ్రం నియమమాస్థి
తామ్. ౩౭. అథాగమత్త్రిణయనః సుప్రీతో వరదస్తదా, బ్రాహ్మం రూపం తత
కృత్వా మహాదేవో మహాయశాః. ౩౮. తామభ్యేత్యాబ్రవీద్దేవో భిక్షామి
చ్ఛామ్యహం శుభే, ప్రత్యువాచ తతస్సాతం బ్రాహ్మణం చారుదర్శనా. ౩౯ క్షీణోఽ
న్నసంచయో విప్ర బదరాణీహ భక్షయ, తతోఽబ్రవీన్మహాదేవః పచస్వైతానిసు
వ్రతే ౪౦ ఇత్యుక్తాసాపచత్తాని బ్రాహ్మణప్రియకామ్యయా, అధిశ్రిత్యసమిద్ధేఽ
గ్నౌ బదరాణి యశస్వినీ ౪౧. దివ్యామనోరమాః పుణ్యాః కథా శ్శుశ్రావ సా
తదా, అతీతా సాత్వనావృష్టిర్ఘోరా ద్వాదశవార్షికీ. ౪౨ అనశ్నంత్యాః పచంత్యా
శ్చ శృణ్వంత్యాశ్చ కథాశ్శుభాః, దినోపమస్సతస్యాశ్చ కాలో భూతస్సుదారుణః
౪౩. తతస్తే మునయః ప్రాప్తాః ఫలాన్యాదాయ పర్వతాత్, తతస్సభగవాన్

ప్రీతః ప్రోవాచారుంధతీం తతః. ౪౪. ఉపసర్పస్వ ధర్మజ్ఞే యథా పూర్వమిమా
నృషీన్, ప్రీతోఽస్మి తవ ధర్మజ్ఞే తపసా నియమేన చ. ౪౫. తతస్సందర్శ
యామాస స్వరూపం భగవాన్ హరః, ప్రీతోఽబ్రవీత్తదా తేభ్య స్తస్యాశ్చ
చరితం మహత్. ౪౬. భవద్భిర్హిమవత్పృష్ఠే య త్తపస్సముపార్జితమ్, అస్యాశ్చ
య త్తపో విప్రాసమం తన్మతం మమ ౪౭ అనయా హి తపస్విన్యా తప స్తప్తం సుదు
శ్చరమ్, అనశ్నంత్యా పచంత్యా చ సమా ద్వాదశ పారితాః. ౪౮. తతః ప్రోవా
చ భగవాం స్తామేవారుంధతీం పునః, వరం వృణీష్వ కల్యాణి య త్తేఽభిలషితం
హృది. ౪౯. సా బ్రవీత్పృథుతామ్రాక్షీ దేవం సప్తర్షిసంసది, భగవాన్ యది మే
ప్రీత స్తీర్థం స్యాదిదమద్భుతమ్. ౫౦. సిద్ధదేవర్షిదయితం నామ్నా బదరపాచనమ్,
తథాస్మిన్ దేవదేవేశ త్రిరాత్రముషితశ్శుచిః ౫౧ ప్రాప్నుయాదుపవాసేన ఫలం
ద్వాదశవార్షికమ్, ఏవమస్త్వితి తాం దేవః ప్రత్యువాచ తపస్వినీమ్ ౫౨. సప్తర్షి
భిస్స్తుతో దేవ స్తతో నాకం యయౌ తదా, ఋషయో విస్మయం జగ్ము స్తాం దృష్ట్వా
చాప్యరుంధతీమ్. ౫౩. అశ్రాంతాం చావివర్ణాం చ క్షుత్పిపాసాసమాయుతామ్,
ఏవం సిద్ధిః పరా ప్రాప్తా హ్యరుంధత్యా విశుద్ధయా. ౫౪. యథా త్వయా మహా
భాగే మదర్థం సంశితవ్రతే, విశేషో హి త్వయా భద్రే వ్రతే హ్యస్మిన్ సమర్పితః.
౫౫. తథా చేదం దదామ్యద్య నియమేన సుతోషితః, విశేషం తవ కల్యాణి ప్రయ
చ్ఛామి వరం వరే ౫౬. అరుంధత్యా వర స్తస్యా యో దత్తో వై మహాత్మనా, తస్య
చాహం ప్రభావేణ తవ కల్యాణి తేజసా. ౫౭. ప్రవక్ష్యామి పరం భూయో వర
మత్ర యథావిధి, య స్త్వేకాం రజనీం తీర్థే వత్స్యతే సుసమాహితః. ౫౮. సస్నా
త్వా ప్రాప్స్యతే లోకాన్ దేహన్యాసాత్సుదుర్లభాన్, ఇత్యుక్త్వా భగవాన్
దేవస్సహస్రాక్షః ప్రతాపవాన్. ౫౯. స్రుచావతీం తతః పుణ్యాం జగామ త్రిది
వం పునః, గతే వజ్రధరే రాజన్ తత్ర వర్షం పపాత హ. ౬౦. పుష్పాణాం భరత
శ్రేష్ఠ దివ్యానాం పుణ్యగంధినామ్, దేవదుందుభయశ్చాపి నేదు స్తత్ర మహాస్వనాః.
౬౧. మారుతశ్చ వవౌ పుణ్యః పుణ్యగంధో విశాంపతే, ఉత్సృజ్య తు శుభా
దేహం జగామాస్య చ భార్యతామ్. ౬౨. తపసోగ్రేణ తం లబ్ధ్వా తేన రేమే సహా
చ్యుతా. ౬౩. జనమేజయ ఉవాచ— కా తస్యా భగవన్మాతా క్వసంవృద్ధా చ
శోభనా, శ్రోతుమిచ్ఛామ్యహం విప్ర పరం కౌతూహలం హి మే. ౬౪. వైశం
పాయన ఉవాచ— భరద్వాజస్య విప్రర్షేః స్కన్నం రేతో మహాత్మనః దృష్ట్వా
ప్సరసమాయాంతీం ఘృతాచీం పృథులోచనామ్. ౬౫ స తు జగ్రాహ తద్రేతః
కరేణ జపతాం వరః, తదా పతత్పర్ణపుటే తత్ర సాసముభూత్సుతా. ౬౬ తస్యాస్తు

జాతకర్మాది కృత్వా సర్వం తపోధనః, నామ చాప్యస్య సుకృతవాన్ భరద్వాజో మహాముని. ౬౭. శ్రుతావతీతి ధర్మాత్మా దేవర్షిగణసంసది, స్వే చ తామాశ్రమేఽన్యస్య జగామ హిమవద్వనమ్ ౬౮. తత్రాప్యుపస్పృశ్య మహానుభావో వసూని దత్వా చ మహాద్విజేభ్యః, జగామ తీర్థం సుసమాహితాత్మా శక్రస్య వృష్ణి ప్రవరస్తదానీమ్.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - ఏకోనపంచాశోఽధ్యాయః.

వైశంపాయన ఉవాచ — ఇంద్రతీర్థం తతో గత్వా యదూనాం ప్రవరో బలః, విప్రేభ్యో ధనరత్నాని దదౌ స్నాత్వా యథావిధి. ౧. తత్ర హ్యమరరాజోఽసావీజే క్రతుశతేన చ, బృహస్పతేశ్చ దేవేశః ప్రదదౌ విపులం ధనమ్ ౨. పూరయామాస విధివత్తతః ఖ్యాతశ్శతక్రతుః, తస్య నామ్నా చ తత్తీర్థం శివం పుణ్యం సనాతనమ్ ౩. ఇంద్రతీర్థమితి ఖ్యాతం సర్వపాపప్రమోచనమ్, ఉపస్పృశ్య చ తత్రాపి విధివన్ముసలాయుధః. ౪. బ్రాహ్మణాన్ పూజయిత్వా చ సదాచ్ఛాదనభోజనైః, శుభం తీర్థవరం తస్మాద్రామతీర్థం జగామ హ. ౫. యత్ర రామో మహాభాగో భార్గవస్సుమహాతపాః, అసకృత్పృథివీం జిత్వా హతక్షత్రియపుంగవామ్. ౬. ఉపాధ్యాయం పురస్కృత్య కశ్యపం మునిసత్తమమ్, అయజద్వాజిమేధేన సోఽశ్వమేధశతేన చ. ౭. ప్రదదౌ దక్షిణాం చైవ పృథివీం వై ససాగరామ్, దత్వా చ దానం వివిధం నానారత్నసమన్వితమ్. ౮. సగోహస్తికదాసీకం సాజావిగతవాన్ వనమ్, పుణ్యే తీర్థవరే తత్ర దేవబ్రహ్మర్షిసేవితే. ౯. మునీంశ్చైవాభివాద్యాథ యమునాతీర్థమాగమత్, యత్రానయామాస పురా రాజసూయం మహీపతే ౧౦. పుత్రోఽదితేర్మహాభాగో వరుణో వై సితప్రభః, యత్ర నిర్జిత్య సంగ్రామే మానుషాన్ దేవతాస్తథా. ౧౧. వరం క్రతుం సమాజహ్రే వరుణః పరవీరహా, తస్మిన్ క్రతువరే వృత్తే సంగ్రామస్సమజాయత. ౧౨. దేవానాం దానవానాం చ త్రైలోక్యస్య భయావహః, రాజసూయే క్రతుశ్రేష్ఠే నివృత్తే జనమేజయ. ౧౩. జాయతే సుమహాఘోరః సంగ్రామః క్షత్రియాన్ ప్రతి, తత్రాపి లాంగలీ దేవఋషీనభ్యర్చ్య పూజయా. ౧౪. ఇతరేభ్యోఽప్యదాద్దానమర్థిభ్యః కామదో విభుః, వనమాలీ తతో హృష్టః స్తూయమానో మహర్షిభిః. ౧౫. తస్మాదాదిత్యతీర్థం చ జగామ కమలేక్షణః, యత్రేష్ట్వా భగవాన్ జ్యోతిర్భాస్కరో రాజసత్తమ. ౧౬. జ్యోతిషామాధిపత్యం చ ప్రభావం చాభ్యపద్యత, తస్యా నద్యాస్తుతీరే వై సర్వే దేవాస్సవాసవాః ౧౭. విశ్వే దేవాస్సమరుతో గంధర్వాప్సరసశ్చ హ, ద్వైపాయనశ్శుకశ్చైవ కృష్ణశ్చ మధుసూదనః. ౧౮. యక్షాశ్చ రాక్షసాశ్చైవ పిశాచాశ్చ విశాంపతే, ఏతే చాన్యే చ బహవో యోగసిద్ధాస్సహస్రశః ౧౯. తస్మింస్తీర్థే సరస్వత్యా

శ్చివే పుణ్యే పరంతప, తత్ర హత్వా పురా విష్ణురసురౌ మధుకైటభౌ. ౨౦. అప్లు త్య భరతశ్రేష్ఠ తీర్థప్రవరముత్తమే, ద్వైపాయనశ్చ ధర్మాత్మా తత్రైవాప్లుత్య భారత. ౨౧. సంప్రాప్య పరమం యోగం సిద్ధిం చ పరమాం గతః, అసితో దేవలశ్చైవ తస్మిన్నేవ మహాతపాః. ౨౨ పరమం యోగమాస్థాయ ఋషిస్సిద్ధిమవాప్తవాన్. ౨౩.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - పంచాశోఽధ్యాయః.

వైశంపాయన ఉవాచ—తస్మిన్నేవ తు ధర్మాత్మా వసతిస్మ తపోధనః, గార్హస్థ్యం ధర్మమాస్థాయ హ్యసితో దేవలః పురా. ౧. ధర్మనిత్యశ్శుచిర్దాంతో న్యస్తదండో మహాతపాః, కర్మణా మనసా వాచా సమస్సర్వేషు జంతుషు. ౨. అక్రోధనో మహారాజ తుల్యనిందాత్మసంస్తుతిః, ప్రియాప్రియే తుల్యవృత్తిర్యమవత్సమదర్శనః. ౩. కాంచనే లోష్టభావే చ సమదర్శీ మహాతపాః, దేవానపూజయన్నిత్యమతిథీంశ్చ ద్విజైస్సహ. ౪. బ్రహ్మచర్యరతో నిత్యం సదా ధర్మపరాయణః, తతోఽభ్యేత్య మహాభాగ యోగమాస్థాయ భిక్షుకః ౫. జైగీషవ్యో మునిర్ధీమాంస్తస్మిం స్తీర్థే సమాహితః, దేవలస్యాశ్రమే రాజన్ ప్రవసన్ సమహాద్యుతిః. ౬. యోగనిత్యో మహారాజ సిద్ధిం ప్రాప్తో మహాతపాః, తం తత్ర వసమానంతు జైగీషవ్యం మహామునిమ్. ౭. దేవలో దర్శయన్నేవ నైవాయుంచ త ధర్మతః, ఏవం తయోర్మహారాజ దీర్ఘకాలో వ్యతిక్రమత్. ౮. జైగీషవ్యం మునివరం న దదర్శాథ దేవలః, ఆహారకాలే మతిమాన్ పరివ్రాడ్జనమేజయ ౯. ఉపాతిష్ఠత ధర్మజ్ఞో భైక్షకాలే చ దేవలమ్, సదృష్ట్వా భిక్షురూపేణ ప్రాప్తం తత్ర మహామునిమ్ ౧౦. గౌరవం పరమం చక్రే ప్రీతిం చ విపులాం తథా, దేవలస్తు యథాశక్తి పూజయామాస భారత ౧౧. ఋషిదృష్టేన విధినా సమా బహ్వీస్సమాహితః, కదాచిత్తస్య నృపతే దేవలస్య మహాత్మనః ౧౨. చింతా సుమహతీ జాతా మునిం దృష్ట్వా మహాద్యుతిమ్, సమాస్తు సమతిక్రాంతా బహ్వ్యః పూజయతో మమ. ౧౩. నచాయమలసో భిక్షురభ్యభాషత కించన, ఏవం విగణయన్నేవ సజగామ మహోదధిమ్. ౧౪. అంతరిక్షచరశ్శ్రీమాన్ కలశం గృహ్య దేవలః, గచ్ఛన్నేవ సధర్మాత్మా సముద్రం సరితాం పతిమ్. ౧౫. జైగీషవ్యం తతోఽపశ్యద్గతం ప్రాగేవ భారత, తతస్సవిస్మయశ్చింతాం జగామాథామితప్రభః. ౧౬. కథం భిక్షురయం ప్రాప్తః సముద్రే స్నాతఏవ చ, ఇత్యేవం చింతయామాస మహర్షిరసితస్తదా. ౧౭. స్నాత్వా సముద్రే విధివచ్ఛుచిర్జప్యం జజాపహ, కృతజప్యాహ్నికశ్శ్రీమానాశ్రమం చ జగామహ. ౧౮. కలశం జలపూర్ణం వై గృహీత్వా జనమేజయ, తతస్సప్రవిశన్నేవ స్వమా

శ్రమపదం మునిః. ౧౯. ఆసీనమాశ్రమే తత్ర జైగీషవ్యమపశ్యత, న వ్యాహరతి
చైవైనం జైగీషవ్యః కథంచన. ౨౦. కాష్ఠభూతో హ్యాశ్రమే వై వసతిస్మ మహా
తపాః, తం దృష్ట్వా చాప్లుతం తోయే సాగరే సాగరోపమమ్. ౨౧. ప్రవిష్టమాశ్ర
మం చాపి పూర్వమేవ దదర్శ సః, అసితో దేవలో రాజంశ్చింతయామాస బుద్ధి
మాన్. ౨౨. దృష్ట్వా ప్రభావం తపసో జైగీషవ్యస్య యోగజమ్, చింతయామాస
రాజేంద్ర తదా సమునిసత్తమః. ౨౩ మయా దృష్టస్సముద్రే చ ఆశ్రమే చ కథం
త్వయమ్, ఏవం విగణయన్నేవ సమునిర్మంత్రపారగః. ౨౪. ఉత్పపాతాశ్ర
మాత్తస్మా దంతరిక్షం విశాంపతే, జిజ్ఞాసార్థం తదా భిక్షోర్జైగీషవ్యస్య దేవలః.
౨౫. సోఽంతరిక్షచరాన్ సర్వాన్ సముపశ్యత్సమాహితాన్, జైగీషవ్యం చ తైస్సిద్ధైః
పూజ్యమానమపశ్యత. ౨౬ తతోఽసితస్సుసంరబ్ధో వ్యవసాయీ దృఢవ్రతః, అప
శ్యద్వై తతో యాంతం జైగీషవ్యం సదేవలః ౨౭. తస్మాత్తు పితృలోకం తం వ్రజం
తం సోఽన్వపశ్యత, పితృలోకాచ్చ తం యాంతం యామ్యం లోకమపశ్యత. ౨౮.
తస్మాదపి సముత్పత్య సోమలోకమభిప్లుతమ్, వ్రజంత మన్వపశ్యత్స జైగీషవ్యం మ
హామునిమ్. ౨౯. లోకాన్ సముత్పతంతం తు శుభానేకాంతయాజినామ్, తతోఽగ్ని
హోత్రిణాం లోకాంస్తతశ్చాప్యుత్పపాతహ. ౩౦. దర్శం చ పౌర్ణమాసం చ యే
యజంతి తపోధనాః, తేభ్యస్సదదృశే ధీమాన్ లోకేభ్యః పశుయాజినామ్. ౩౧.
వ్రజంతం లోకమమలమపశ్యద్దేవపూజితమ్, చాతుర్మాస్యైర్బహువిధైర్యజంతే యే
తపోధనాః. ౩౨. తేషాం స్థానం తతో యాంతం తథాగ్నిష్టోమయాజినామ్, అగ్ని
ష్టుభేన చ తథా యే యజంతి తపోధనాః ౩౩. తత్స్థానమనుసంప్రాప్తమన్వపశ్య
త దేవలః, వాజపేయం క్రతువరం తథా బహుసువర్ణకమ్. ౩౪ ఆహారంతి మహా
ప్రజ్ఞాస్తేషాం లోకేష్వపశ్యత, యజంతే రాజసూయేన పుండరీకేణ చైవ యే. ౩౫.
తేషాం లోకేష్వపశ్యచ్చ జైగీషవ్యం సదేవలః, అశ్వమేధం క్రతువరం నరమేధం
తథైవ చ. ౩౬. ఆహరంతి నరశ్రేష్ఠాస్తేషాం లోకేష్వపశ్యత, సర్వమేధం చ దు
ష్ప్రాపం తథా సౌత్రామణిం చ యే. ౩౭. తేషాం లోకేష్వపశ్యచ్చ జైగీషవ్యం
సదేవలః, ద్వాదశాహైశ్చ సత్రైశ్చ యజంతి వివిధైర్నృప. ౩౮. తేషాం లోకే
ష్వపశ్యచ్చ జైగీషవ్యం సదేవలః, మిత్రావరుణయోర్లోకానాదిత్యానాం తథైవ
చ. ౩౯. సలోకతామనుప్రాప్తమపశ్యత తతోఽసితః, రుద్రాణాం చ వసూనాం చ
స్థానం యచ్చ బృహస్పతేః. ౪౦. తాని సర్వాణ్యతీతాని సముపశ్యత్తతోఽసితః,
ఆరుహ్య చ గవాం లోకం ప్రయాంతో బ్రహ్మసత్రిణామ్. ౪౧. లోకానపశ్యద్గ
చ్ఛంతం జైగీషవ్యం తతోఽసితః, త్రీంల్లోకానపరాన్ విప్రముత్సృజంతం స్వతేజసా,

౪౨. పతివ్రతానాం లోకాంశ్చ వ్రజంతం సోన్వపశ్యత, తతో మునివరం భూయో జైగీషవ్య మథాసితః. ౪౩. నాన్వపశ్యత లోకస్థమంతర్హితమరిందమ, సోఽచింతయన్మహాభాగో జైగీషవ్యస్య దేవలః. ౪౪. ప్రభావం సువ్రతత్వం చ సిద్ధిం యోగస్య చాతులామ్, అసితోఽపృచ్ఛత తదా సిద్ధాన్ లోకేషు సత్తమాన్. ౪౫. ప్రయతః ప్రాంజలిర్భూత్వా ధీరస్తాన్ బ్రహ్మసత్రిణః, జైగీషవ్యం న పశ్యామి తం శంసధ్వం మహౌజసమ్. ౪౬. ఏతదిచ్ఛామ్యహం శ్రోతుం పరం కౌతూహలం హి మే. సిద్ధా ఊచుః.—శృణు దేవల భూతార్థం శంసతాం నో దృఢవ్రత. ౪౭. జైగీషవ్యస్సవై లోకం శాశ్వతం బ్రహ్మణో గతః. ౪౮. వైశంపాయన ఉవాచ.—స శ్రుత్వా వచనం తేషాం సిద్ధానాం బ్రహ్మసత్రిణామ్, అసితో దేవలస్తూర్ణముత్పపాత పపాత చ. ౪౯. తతస్సిద్ధాస్తమూచుర్హి దేవలం పునరేవ హ, న దేవలగతిస్తత్ర తవ గంతుం తపోధన ౫౦. బ్రహ్మణస్సదనే విప్ర జైగీషవ్యో యదాప్తవాన్. ౫౧. వైశంపాయన ఉవాచ.— తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా సిద్ధానాం దేవలః పునః, ఆనుపూర్వ్యేణ లోకాంస్తాన్ సర్వానవతతార హ. ౫౨. స్వమాశ్రమపదం పుణ్యమాజగామ పతత్రివత్, ప్రవిశన్నేవ చాపశ్యజ్జైగీషవ్యం స దేవలః. ౫౩. తతో బుద్ధ్యా వ్యగణయద్దేవలో ధర్మయుక్తయా, దృష్ట్వా ప్రభావం తపసో జైగీషవ్యస్య యోగజమ్. ౫౪. తతోఽబ్రవీన్మహాత్మానం జైగీషవ్యం స దేవలః, వినయావనతో రాజన్నుపసర్ప్య మహామునిమ్. ౫౫. మోక్షధర్మం సమాస్థాతుమిచ్ఛేయం భగవన్నహమ్, తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా ఉపదేశం చకార సః. ౫౬. విధిం చ యోగస్య పరం కార్యాకార్యస్య శాస్త్రతః, సంన్యాసకృతబుద్ధిం తం తతో దృష్ట్వా మహాతపాః. ౫౭. సర్వాశ్చాస్య క్రియాశ్చక్రే విధిదృష్టేన కర్మణా, సంన్యాసకృతబుద్ధిం తం భూతాని పితృభిస్సహ. ౫౮. తతో దృష్ట్వా ప్రరురుదుః కోఽస్మాన్ సంవిభజిష్యతి, దేవలస్తు వచశ్శ్రుత్వా భూతానాం కరుణం తథా. ౫౯. దిశో దశ వ్యాహరతాం మోక్షం త్యక్తుం మనో దధే, తతస్తు ఫలమూలాని పవిత్రాణి చ భారత. ౬౦. పుష్పాణ్యోషధయశ్చైవ రోరూయంతి సహస్రశః, పునర్నో దేవలః క్షుద్రో నూనం ఛేత్స్యతి దుర్మతిః. ౬౧. అభయం సర్వభూతేభ్యో యో దత్వా నావబుధ్యతే, తతో భూయో వ్యగణయత్స్వబుద్ధ్యా మునిసత్తమః. ౬౨. మోక్షే గార్హస్థ్యధర్మే వా కిం ను శ్రేయస్కరం భవేత్, ఇతి నిశ్చిత్య మనసా దేవలో రాజసత్తమ. ౬౩. త్యక్త్వా గార్హస్థ్యధర్మం స మోక్షధర్మమరోచయత్, ఏవమాదీని సంచింత్య దేవలో నిశ్చయాత్తతః. ౬౪. ప్రాప్తవాన్ పరమాం సిద్ధిం పరం యోగం చ భారత, తతో దేవాస్సమాగమ్య బృహస్పతిపురోగమాః ౬౫. జైగీషవ్యం

తపశ్చాస్య ప్రశంసంతి తపస్వినః, అథాబ్రవీదృషివరో దేవానై గాలవ స్తదా.
౬౬. జైగీషవ్యే తపో నాస్తి విస్మాపయతి యోఽసితమ్, తమేవంవాదినం ధీరం
ప్రత్యూచుస్తే దివౌకసః. ౬౭. నైవమిత్యేవ శంసంతో జైగీషవ్యం మహామునిమ్,
నాతః పరతరం కించిత్తుల్యమస్తి ప్రభావతః. ౬౮. తేజస్తపసశ్చాస్య యోగస్య చ
మహాత్మనః, ఏవం ప్రభావో ధర్మాత్మా జైగీషవ్యస్తథాఽసితః. ౬౯. తయోరిదం
స్థానవరం తీర్థం చైవ మహాత్మనోః. ౭౦ తత్రాప్యుపస్పృశ్య తతో మహాత్మా
దత్త్వా చ విత్తం హలభృద్ద్విజేభ్యః, అవాప్య ధర్మం పరమార్థకర్తా జగామ సోమ
స్య మహత్సుతీర్థమ్. ౭౧.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి ఏకపంచాశోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ.—యత్రేజివానుడుపతీ రాజసూయేన భారత, తస్మిం
స్తీర్థే మహానాసీత్సంగ్రామస్తారకామయః. ౧ తత్రాప్యుపస్పృశ్య బలో దత్త్వా
దానాని చాత్మవాన్, సారస్వతస్య ధర్మాత్మా మునేస్తీర్థం జగామహ. ౨. తత్ర ద్వా
దశవార్షిక్యామనావృష్ట్యాం ద్విజోత్తమాన్, వేదానధ్యాపయామాస పురా సా
రస్వతో మునిః ౩. జనమేజయఉవాచ.—కథం ద్వాదశవార్షిక్యా మనావృష్ట్యాం
తపోధన, ఋషీనధ్యాపయామాస పురా సారస్వతో మునిః. ౪. వైశంపాయన
ఉవాచ.—ఆసీత్పూర్వం మహారాజమునిర్ధీమాన్మహాతపాః, దధీచ ఇతి విఖ్యాతో
బ్రహ్మచారీ జితేంద్రియః. ౫. తస్యాతితపసశ్శక్రో బిభేతి సతతం ప్రభో, న సలో
భయితుం శక్యః ఫలైర్బహువిధైరపి. ౬. ప్రలోభనార్థం తస్యాథ ప్రాహిణోత్పా
కశాసనః, దివ్యామప్సరసం పుణ్యాం దర్శనీయామలంబుసామ్. ౭. తస్య తర్పయ
తో దేవాన్ సరస్వత్యాం మహాత్మనః, సమీపతో మహారాజ సోపాతిష్ఠత భామినీ.
౮. తాం దివ్యవపుషం దృష్ట్వా తస్యర్షేర్భావితాత్మనః, రేతస్స్కన్నం సరస్వత్యాం
తత్సా జగ్రాహ నిమ్నగా ౯. కుక్షౌ చాప్యదధద్దృష్ట్వా తద్రేతః పురుషర్షభ, సా
దధార చ తం గర్భం పుత్రహేతోర్మహానదీ ౧౦. సుషువే చాపి సమయే పుత్రం
సా సరితాం వరా, జగామ పుత్రమాదాయ తమృషింప్రతి చ ప్రభో. ౧౧. ఋ
షిం సంసది తం దృష్ట్వా సా నదీ మునిసత్తమమ్, తతః ప్రోవాచ రాజేంద్ర దదతీ
పుత్రమస్య తమ్. ౧౨. బ్రహ్మర్షే తవ పుత్రోఽయం త్వద్భక్త్యా ధారితో మయా,
దృష్ట్వా తేఽప్సరసం రేతో యత్స్కన్నం ప్రాగలంబుసామ్. ౧౩. తత్కుక్షిణా వై
బ్రహ్మర్షే త్వద్భక్త్యా ధృతవత్యహమ్, నవినాశమిదం గచ్ఛేత్త్వత్తేజ ఇతి నిశ్చయా
త్. ౧౪. ప్రతిగృహ్ణీష్వ పుత్రం స్వం మయా దత్తమనిందితమ్, ఇత్యుక్తః ప్రతిజ

గ్రాహ ప్రీతిం చావాపపుష్కలామ్. ౧౫. స్వసుతం చాప్యజిఘ్రత్తం మూర్ధ్ని ప్రే
మ్ణా ద్విజోత్తమః, పరిష్వజ్య చిరం కాలం తదా భరతసత్తమ. ౧౬. సరస్వత్యై వరం
ప్రాదాత్ప్రీయమాణో మహామునిః,విశ్వేదేవాస్సపితరో గంధర్వాప్సరసాం గణాః.
౧౭. తృప్తిం యాస్యంతి సుభగే తర్ప్యమాణాస్తవాంభసా, ఇత్యుక్త్వా సతుతు
ష్టావ వచోభిర్వై మహానదీమ్. ౧౮. ప్రీతః పరమహృష్టాత్మా యథావచ్ఛృణు
పార్థివ, ప్రస్రుతాసి మహాభాగే సరసో బ్రహ్మణః పురా. ౧౯. జానంతి త్వాం
సరిచ్ఛ్రేష్ఠే మునయస్సంశితవ్రతాః, మమ ప్రియకరీ చాపి సతతం ప్రియదర్శనే.
౨౦. తస్మాత్సారస్వతః పుత్రో మహాంస్తే వరవర్ణిని, తవైవ నామ్నా ప్రథితః పుత్ర
స్తే లోకభావనః. ౨౧. సారస్వత ఇతి ఖ్యాతో భవిష్యతి మహాతపాః, ఏష ద్వా
దశవార్షిక్యాం మనావృష్ట్యాం ద్విజర్షభాన్. ౨౨. సారస్వతో మహాభాగో వేదాన
ధ్యాపయిష్యతి, పుణ్యాభ్యశ్చ సరిద్భ్యస్త్వం సదా పుణ్యతమా శుభే ౨౩. భవి
ష్యసి మహాభాగే మత్ప్రసాదాత్సరస్వతి, ఏవం సా సంస్తుతా తేన వరం లబ్ధ్వా
మహానదీ. ౨౪. పుత్రమాదాయ ముదితా జగామ భరతర్షభ, ఏతస్మిన్నేవ కాలే
తు విరోధే దేవదానవైః.౨౫.శక్రః ప్రహరణాన్వేషీ లోకాంస్త్రీన్ విచచార హ.
నచోపలేభే భగవాన్ శక్రః ప్రహరణం తదా. ౨౬. యద్వై తేషాం భవేద్యో
గ్యం వధాయ విబుధద్విషామ్,తతోఽబ్రవీత్సురాన్ శక్రో న మే శక్యా మహాసు
రాః. ౨౭ ఋతేఽస్థిభిర్దధీచస్య నిహంతుం త్రిదశద్విషః, తస్మాద్గత్వా ఋషిశ్రేష్ఠోయా
చ్యతాం సురసత్తమాః. ౨౮. దధీచాస్థీని దేహీతి తైర్వధిష్యామహే రిపూన్, సచ
తైర్యాచితోఽస్థీని యత్నాదృషివరస్తదా ౨౯ ప్రాణత్యాగం కురుశ్రేష్ఠ చకారై
వావిచారయన్, సలోకానక్షయాన్ ప్రాప్తో దేవప్రియకరస్తదా. ౩౦. తస్యాస్థి
భిరథో శక్రః సంప్రహృష్టమనాస్తదా, కారయామాస దివ్యాని నానాప్రహరణా
నిచ. ౩౧ వజ్రాణి చక్రాణి గదాగురూన్ దండాంశ్చ పుష్కలాన్, సహి తీవ్రేణ
తపసా సంభృతః పరమర్షిణా. ౩౨. ప్రజాపతిసుతేనాథ భృగుణా లోకభావనః,
అతికాయస్సతేజస్వీ లోకసారో వినిర్మితః. ౩౩. యజ్ఞే శైలగురుః ప్రాంశుర్మహి
మ్నా ప్రథితః ప్రభుః, నిత్యముద్విజతే చాస్య తేజసః పాకశాసనః. ౩౪.
తేనవజ్రేణ భగవాన్ మంత్రయుక్తేన భారత, విచుక్రోశ విసృష్టేన బ్రహ్మ
తేజోద్భవేన చ. ౩౫. దైత్యదానవవీరాణాం జఘాన నవతీర్నవ, అథ
కాలే వ్యతిక్రాంతే మహత్యతిభయంకరే. ౩౬. అనావృష్టిరనుప్రాప్తా రాజన్
ద్వాదశవార్షికీ, తస్యాం ద్వాదశవార్షిక్యా మనావృష్ట్యాం మహర్షయః.
౩౭. వృత్త్యర్థం ప్రాద్రవన్ రాజన్ క్షుధార్తాస్సర్వతో దిశమ్, దిగ్భ్యస్తాన్

ప్రదృతాన్ దృష్ట్వా మునిస్సారస్వత స్తదా. ౩౮. గమనాయ మతిం చక్రే తం ప్రోవాచ సరస్వతీ, న గంతవ్యమితః పుత్ర తవాహారమహం సదా. ౩౯. దాస్యామి మత్స్యప్రవరానుష్యతామిహ భారత,ఇత్యుక్తస్తర్పయామాస స పితౄన్ దేవ తాస్తథా ౪౦. ఆహారమకరోన్నిత్యం ప్రాణాన్ వేదాంశ్చ ధారయన్, అథ తస్యా మనావృష్ట్యా మతీతాయాం మహర్షయః. ౪౧. అన్యోన్యం పరిపప్రచ్ఛుః పునస్స్వాధ్యాయకారణాత్, తేషాం క్షుధా పరీతానాం నష్టా వేదా* భిధావతామ్. ౪౨. సర్వేషామేవ రాజేంద్ర నకశ్చిత్ప్రతిభానవాన్, అథ కశ్చిదృషి స్తేషాం సారస్వత ముపేయివాన్. ౪౩ కుర్వాణం శంసితాత్మానం స్వాధ్యాయమృషిస త్తమమ్, సగత్వాచష్ట తేభ్యశ్చ సారస్వతమతిప్రభమ్. ౪౪. స్వాధ్యాయమమరప్రఖ్యం కుర్వాణం విజనే వనే, తతస్సర్వే సమాజగ్ము స్తత్ర రాజన్ మహర్షయః. ౪౫. సారస్వతం మునిశ్రేష్ఠమిదమూచుః సమాగతాః, అస్మాన ధ్యాపయస్వేతి తానువాచ తతో మునిః. ౪౬. శిష్యత్వముపగచ్ఛధ్వం విధివద్ధి మమేత్యుత, తత్రాబ్రువన్మునిగణా బాలస్త్వమసిపుత్రక. ౪౭. సతానాహ న మే ధర్మో నశ్యేదితి పునర్మునిః, యోహ్యధర్మేణ వై బ్రూయాద్గృహ్ణీయాద్యో௨ప్యధర్మతః. ౪౮. హీయేతాం తావుభౌ క్షిప్రం స్యాతాం వావైరిణావుభౌ, నహాయనై ర్నపలితైర్నవిత్తేన న బంధుభిః ౪౯. ఋషయశ్చక్రిరే ధర్మం యో௨నూచానస్సనోమహాన్,ఏతచ్ఛ్రుత్వావచ స్తస్య మునయ స్తే విధానతః. ౫౦. తస్మాద్వేదానను ప్రాప్య పునర్ధర్మం ప్రచక్రిరే, షష్టిర్మునిసహస్రాణి శిష్యత్వం ప్రతిపేదిరే. ౫౧. సారస్వతస్య విప్రర్షేర్వేదస్వాధ్యాయకారణాత్, ముష్టిం ముష్టిం తతస్సర్వే దర్భాణాం తేహ్యుపాహరన్. ౫౨. తస్యాసనార్థం విప్రర్షేర్బాలస్యాపి వశే స్థితాః. ౫౩. తత్రాపి దత్వా వసు రౌహిణేయో మహాబలః కేశవ పూర్వజో௨థ, జగామ తీర్థం ముదితః క్రమేణ ఖ్యాతం మహద్వృద్ధకన్యాస్మ యత్ర ౫౪.

ఇతి శ్రీ మహాభారతే శల్యపర్వాంతర్గతగదాయుద్ధపర్వణి- ద్విపంచాశో௨ధ్యాయః.

జనమేజయ ఉవాచ—కథంకుమారీ భగవన్ తపోయుక్తాహ్యభూత్పురా, కిమర్థం చ తపస్తేపే కోవాస్యా నియమో௨భవత్. ౧. సుదుష్కరమిదం బ్రహ్మంస్త్వత్తశ్ర్శుతమనుత్తమమ్, ఆఖ్యాహి తత్త్వమఖిలం యథా తపసి సా స్థితా. ౨. వైశంపాయన ఉవాచ—ఋషిరాసీన్మహావీర్యః కుణిర్గర్గో మహాయశాః, సతప్త్వా విపులం రాజం స్తపో వై తపతాంవరః. ౩. మనసాథ సుతాం సుభ్రూం సముత్పాదితవాన్ ప్రభుః, తాం చ దృష్ట్వా మునిః ప్రీతః కుణిర్గర్గో మహాయశాః ౪ జగామ త్రిదివం రాజన్ సంత్యజ్యేహ కలేబరమ్, సుభ్రూస్సాహ్యథ కల్యాణీ పుండరీక

నిభేక్షణా. ౫. మహతా తపసోగ్రేణ కృత్వా శ్రమమనిందితా, ఉపవాసైః పూజ
యంతీ పితౄన్ దేవాంశ్చ సా పురా. ౬. తస్యాస్తు తపసోగ్రేణ మహాన్ కాలోఽ
త్యగాన్నృప, సా పిత్రాదీయమానాపి తత్ర నైచ్ఛదనిందితా. ౭. ఆత్మనస్సదృ
శం సా తు భర్తారం నాన్వపశ్యత, తతస్సా తపసోగ్రేణ పీడయిత్వాత్మనస్తనుమ్.
౮. పితృదేవార్చనరతా బభూవ విజనే వనే, సాత్మానం మన్యమానాపి కృతకృత్యం
శ్రమాన్వితా. ౯. వార్ధకేన చ రాజేంద్ర తపసా చైవ కర్శితా, సానాశకద్యదాగం
తుం పదాత్పదమపి స్వయమ్. ౧౦. చకార గమనే బుద్ధిం పరలోకాయ వై తదా,
మోక్తుకామాంతు తాం దృష్ట్వా శరీరం నారదోఽబ్రవీత్. ౧౧. అసంస్కృతాయాః
కన్యాయాః కుతో లోకాస్తవానఘే, ఏవం తు శ్రుతమస్మాభిర్దేవలోకే మహావ్రతే.
౧౨. తపః పరమకం ప్రాప్తం న తు లోకాస్త్వయాజితాః, తన్నారదవచశ్శ్రుత్వా
సాఽబ్రవీదృషిసంసది. ౧౩. తపసోఽర్ధం ప్రయచ్ఛామి పాణిగ్రాహస్య సత్తమ,
ఇత్యుక్తేచాస్య జగ్రాహ పాణిం గాలవసంభవః. ౧౪. ఋషిః ప్రాక్ఛృంగవా
న్నామ సమయం చేదమబ్రవీత్, సమయేన తవాద్యాహం పాణిం స్ప్రక్ష్యామి
శోభనే. ౧౫. యద్యేకరాత్రం వస్తవ్యం త్వయా సహ మయేతిహ, తథేతి
సా ప్రతిశ్రుత్య తస్మై పాణిం దదౌ తదా. ౧౬. యథా దృష్టేన విధినా
హుత్వా చాగ్నిం విధానతః, చక్రే చ పాణిగ్రహణం తస్యోద్వాహం చ గాలవిః.
౧౭. సా రాత్రావభవద్రాజన్ తరుణీ వరవర్ణినీ, దివ్యాభరణవస్త్రా చ దివ్యగంధా
నులేపనా. ౧౮. తాం దృష్ట్వా గాలవిః ప్రీతో దీపయంతీమివ శ్రియా, ఉవాస చ
క్షపామేకాం ప్రభాతే సాఽబ్రవీచ్చ తమ్. ౧౯. యస్త్వయా సమయో విప్రకృతో
మే తపతాం వర, తేనోషితాస్మి భద్రం తే స్వస్తి తేఽస్తు వ్రజామ్యహమ్. ౨౦. సా
నిర్గతాబ్రవీద్భూయో యోఽస్మింస్తీర్థే సమాహితః, వసతే రజనీమేకాం తర్పయి
త్వా దివౌకసః ౨౧. చత్వారింశతమష్టౌ చ ద్వే చాష్టౌ సమ్యగాచరేత్, యో
బ్రహ్మచర్యం వర్షాణి ఫలం తస్య లభేత సః ౨౨. ఏవముక్త్వా తతస్సాధ్వీ దేహం
త్యక్త్వా దివం గతా, ఋషిరప్యభవద్దీనస్తస్యా రూపం విచింతయన్. ౨౩. సమ
యేన తపోఽర్ధం చ కృచ్ఛ్రాత్ప్రతిగృహీతవాన్, సాధయిత్వా తదాత్మానం తస్యా
స్సగతిమన్వియాత్. ౨౪. దుఃఖితో భరతశ్రేష్ఠ తస్యా రూపబలాత్కృతః, ఏతత్తే
వృద్ధకన్యాయా వ్యాఖ్యాతం చరితం మహత్. ౨౫. తత్రైవ బ్రహ్మచర్యం చ స్వర్గ
స్య చ గతిశ్శుభా, తత్రస్థశ్చాపి శుశ్రావ హతం శల్యం హలాయుధః. ౨౬. తత్రాపి
దత్త్వా దానాని ద్విజాతిభ్యః పరంతపః, శుశ్రావ శల్యస్సంగ్రామే నిహతం పాండవై
స్తదా. ౨౭. సమంతపంచకద్వారా తతో నిష్క్రమ్య మాధవః, పప్రచ్ఛ ఋషిగణాన్

రామః కురుక్షేత్రస్య యత్ఫలమ్. ౨౮. తే పృష్టా యదుసింహేన కురుక్షేత్ర ఫలం విభో, సమాచచక్షుర్మహాత్మానస్తస్మై సర్వం యథాతథమ్. ౨౯.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - త్రిపంచాశోఽధ్యాయః.

ఋషయ ఊచుః—ప్రజాపతే రుత్తరవేదిరుచ్యతే సనాతనీ రామ సమంత పంచకమ్, సమీజిరే తత్ర పురా దివౌకసో వరేణ సత్రేణ మహావరప్రదాః. ౧. పురాచ రాజర్షివరేణ ధీమతా బహూని వర్షాణ్యమితేన తేజసా, ప్రకృష్టమేతత్కురుణా మహాత్మనా తతః కురుక్షేత్ర మితీహ పప్రథే. ౨. రామ ఉవాచ—కిమర్థం కురుణా కృష్టం క్షేత్రమేతన్మహాత్మనా, ఏతదిచ్ఛామ్యహం శ్రోతుం కథ్యమానం తపోధనాః. ౩. ఋషయ ఊచుః—పురా కిల కురుం రామకర్షంతం సతతోత్థితమ్, అభ్యేత్య శక్రస్త్రిదివాత్పర్యపృచ్ఛత కారణమ్ ౪. ఇంద్ర ఉవాచ—కిమిదం వర్తతే రాజన్ ప్రయత్నేన పరేణ చ, రాజర్షే కిమభిప్రేతం యేనేయం కృష్యతే క్షితిః. ౫. కురు రువాచ—ఇహ యే పురుషాః క్షేత్రే మరిష్యంతి శతక్రతో, తే గమిష్యంతి సుకృతాన్ లోకాన్ పాపవివర్జితాన్. ౬. అవహస్య తత శ్శక్రో జగామ త్రిదివం పునః, రాజర్షిరప్యనిర్విణ్ణః కర్షత్యేవ వసుంధరామ్. ౭. ఆగమ్యాగమ్య చైవైనం భూయో భూయోఽవహస్య చ, శతక్రతురనిర్విణ్ణం పృష్ట్వా పృష్ట్వా జగామహ. ౮. యదా తు తపసోగ్రేణ చకర్ష వసుధాం నృపః, తతశ్శక్రోఽబ్రవీద్దేవాన్ రాజర్షేర్యచ్చికీర్షితమ్. ౯. ఏతచ్ఛ్రుత్వాబ్రువన్ దేవాస్సహస్రాక్షమిదం వచః, వరేణ ఛంద్యతాం శక్ర రాజర్షిర్యది శక్యతే. ౧౦. యదిహ్యత్ర ప్రమీతావై స్వర్గం గచ్ఛంతి మానవాః,అస్మాననిష్ట్వా క్రతుభిర్భాగో నో నభవిష్యతి. ౧౧. ఆగమ్య చ తతశ్శక్రస్తదా రాజర్షిమబ్రవీత్, అలం ఖేదేన భవతః క్రియతాం వచనం మమ. ౧౨. మానవా యే నిరాహారా దేహం త్యక్ష్యం త్యతంద్రితాః, యుధి వా నిహతాస్సమ్యగపి తిర్యగ్గతా నృప. ౧౩. తే స్వర్గభాజో రాజేంద్ర భవిష్యంతి మహామతే, తథాస్త్వితి తతో రాజా కురుశ్శక్రమువాచహ. ౧౪. తతస్తమభ్యనుజ్ఞాప్య ప్రహృష్టేనాంతరాత్మనా, జగామ త్రిదివం భూయః క్షిప్రం బలనిషూదనః. ౧౫. ఏవమేతద్యదుశ్రేష్ఠ కృష్టం రాజర్షిణా పురా, శక్రేణ చాభ్యనుజ్ఞాతం బ్రహ్మాద్యైశ్చ సురైస్తథా. ౧౬. నాతః పరతరం పుణ్యం భూమేః స్థానం భవిష్యతి, ఇహ తప్స్యంతి యే కేచిత్తపః పరమకం నరాః. ౧౭. దేహత్యాగేన తే సర్వే యాస్యంతి బ్రహ్మణః క్షయమ్, యే పునః పుణ్యభాజో వై దానం దాస్యంతి మానవాః ౧౮. తేషాం సహస్రగుణితం భవిష్యత్యచిరేణ వై, యే చేహ నిత్యం మనుజా నివత్స్యంతి శుభైషిణః. ౧౯. యమస్య విషయం తే తు

నద్రక్ష్యంతి కదాచన, యక్ష్యంతి యే చక్రతుభిర్మహద్భి ర్మనుజేశ్వరాః. ౨౦. తేషాం త్రివిష్టపే వాసో యావద్భూమిర్ధరిష్యతి, అపి చాత్ర స్వయం శక్రో జగౌ గాథాం సురాధిపః. ౨౧ కురుక్షేత్రనిబద్ధాం వై తాం శృణుష్వ హలాయుధ, పాంసవోఽపి కురుక్షేత్రా ద్వాయునా సముదీరితాః. ౨౨. అపి దుష్కృతకర్మాణం నయంతి పరమాం గతిమ్. ౨౩. సురర్షభా బ్రాహ్మణసత్తమాశ్చ తథా నృగాద్యా నరదేవముఖ్యాః, ఇష్ట్వా మహార్హైః క్రతుభిర్నృసింహా సంత్యజ్య దేహాన్ సుగతిం ప్రపన్నాః. ౨౪. తరంతుకారంతుకయోర్యదంతరం రామహ్రదానాంతు భచక్రకస్య, ఏతత్కురుక్షేత్ర సమంతపంచకం ప్రజాపతేరుత్తరవేది రుచ్యతే. ౨౫. శివం మహాపుణ్యమిదం దివౌకసాం సుసంమతం సర్వగుణైస్సమన్వితమ్, అతశ్చ సర్వే నిహతా నృపా రణే యాస్యంతి పుణ్యాం గతిమక్షయాం సదా. ౨౬. ఇత్యువాచ స్వయం శక్రః సహ బ్రహ్మాదిభి స్తథా, తచ్చానుమోదితం సర్వం బ్రహ్మవిష్ణు మహేశ్వరైః. ౨౭.

ఇతి శల్యపర్వాంతర్గత - గదాయుద్ధపర్వణి - చతుఃపంచాశోఽధ్యాయః.

వైశంపాయన ఉవాచ — కురుక్షేత్రం తతో దృష్ట్వా దత్వా దాయాంశ్చ సాత్వతః, ఆశ్రమం సుమహద్దివ్య మగమజ్జనమేజయ ౧. మధూకామ్రవనోపేతం ప్లక్షన్యగ్రోధసంకులమ్, చిరిబిల్వయుతం పుణ్యం పనసార్జునసంకులమ్. ౨. తం దృష్ట్వా యాదవశ్రేష్ఠః ప్రవరం పుణ్యలక్షణమ్, పప్రచ్ఛ తానృషీన్ సర్వాన్ కస్యాశ్రమవర స్త్వయమ్. ౩. తే తు సర్వే మహాత్మాన ఊచూ రాజన్ హలాయుధమ్, శృణు విస్తరతో రామ యస్యాయం పూర్వమాశ్రమః. ౪. అత్ర విష్ణుః పురా దేవ స్తప్తవాం స్తప ఉత్తమమ్, అత్రాస్య విధివద్యజ్ఞాః సర్వేవృత్తాస్సనాతనాః. ౫ అత్రైవ బ్రాహ్మణీ సిద్ధా కౌమారబ్రహ్మచారిణీ, యోగయుక్తా దివం యాతా తపస్సిద్ధా తపస్వినీ. ౬. బభూవ శ్రీమతీ రాజన్ శాండిల్యస్య మహాత్మనః, సుతా ధృతవ్రతా సాధ్వీనియతా బ్రహ్మచారిణీ. ౭. సా తు తప్త్వా తపో ఘోరం దుశ్చరం స్త్రీజనేనహ, గతా స్వర్గం మహాభాగా దేవబ్రాహ్మణపూజితా. ౮. శ్రుత్వా ఋషీణాం వచనమాశ్రమం తం జగామహ, ఋషీంస్తానభివాద్యాథ పార్శ్వే హిమవతోఽచ్యుతః ౯. సంధ్యాకార్యాణిసర్వాణి నిర్వర్త్యారురుహే చలమ్, నాతిదూరం తతో గత్వా నగం తాలధ్వజో బలీ. ౧౦. పుణ్యం తీర్థవరం దృష్ట్వా విస్మయం పరమం గతః, ప్రభావం చ సరస్వత్యాః ప్లక్షప్రస్రవణం బలః. ౧౧. సంప్రాప్తః కారవపనం ప్రవరం తీర్థముత్తమమ్, హలాయుధస్తత్ర చాపి దత్వా దానం మహాబలః. ౧౨. ఆప్లుతస్సలిలే పుణ్యే సుశీతే

విమలే శుచౌ, సంతర్పయామాస పితౄన్ దేవాంశ్చ రణదుర్మదః ౧౩ తత్రో
ష్యైకాం తు రజనీం యతిభిర్బ్రాహ్మణైస్సహ, మిత్రావరుణయోః పుణ్యం జగా
మాశ్రమమచ్యుతః. ౧౪. ఇంద్రోఽగ్నిరర్యమా చైవ యత్ర ప్రాక్ ప్రీతిమాప్ను
వన్, తం దేశం కారపవనాద్యమునాయా జగామహ. ౧౫. స్నాత్వా చ తత్ర
ధర్మాత్మా పరాం ప్రీతిమవాప చ, ఋషిభిశ్చైవ సిద్ధైశ్చ సహితో వై మహాబలః.
౧౬. ఉపవిష్టః కథాశ్శుభ్రాః శుశ్రావ యదుపుంగవః, తథా తు తిష్ఠతాం తేషాం
నారదో భగవానృషిః. ౧౭. ఆజగామాథ తం దేశం యత్ర రామో వ్యవస్థితః,
జటామండలసంవీతః స్వర్ణచీరో మహాతపాః ౧౮. హేమదండధరో రాజన్ కమం
డలుధరస్తథా, కచ్ఛపీం సుఖశబ్దాం తాం గృహ్య వీణాం మనోరమామ్. ౧౯.
నృత్యే గీతే చ కుశలో దేవబ్రాహ్మణపూజితః, ప్రకర్తా కలహానాం చ నిత్యం చ
కలహప్రియః. ౨౦. తం దేశమగమద్యత్ర శ్రీమాన్ రామో వ్యవస్థితః, ప్రత్యు
త్థాయ తు తం సమ్యక్పూజయిత్వా యతవ్రతమ్. ౨౧ దేవర్షిం పర్యపృచ్ఛత్స
యథావృత్తం కురూన్ ప్రతి, తతోఽస్యాకథయద్రాజన్ నారదస్సర్వధర్మవిత్. ౨౨.
సర్వమేతద్యథావృత్తమతీవకురుసంక్షయమ్, తతోఽబ్రవీద్రౌహిణేయో నారదం
దీనయా గిరా. ౨౩. కిమవస్థం తు తత్క్షత్రం యే తు తత్రాభవన్నృపాః, శ్రుతమేత
న్మయా పూర్వం సర్వమేవ తపోధన. ౨౪. విస్తరశ్రవణే జాతం కౌతూహలమ
తీవ మే. ౨౫. నారద ఉవాచ—పూర్వమేవ హతో భీష్మో ద్రోణస్సింధుపతిస్తథా,
హతో వైకర్తనః కర్ణః పుత్రాశ్చాస్య మహారథాః. ౨౬. భూరిశ్రవా రౌహి
ణేయ మద్రరాజశ్చ వీర్యవాన్, ఏతేచాన్యేచ బహవస్తత్ర తత్ర మహా
బలాః ౨౭. ప్రియాన్ ప్రాణాన్ పరిత్యజ్య జయార్థం కౌరవస్య వై,
రాజానో రాజపుత్రాశ్చ సమరేష్వనివర్తినః. ౨౮. అహతాంస్తు మహాబాహో
శృణు మే తత్ర మాధవ, ధార్తరాష్ట్రబలే శేషాస్త్రయస్సమితిమర్దనాః. ౨౯
కృపశ్చ కృతవర్మా చ ద్రోణపుత్రశ్చ వీర్యవాన్, తేఽపి వై విద్రుతా రామ దిశో
దశ భయాత్తదా. ౩౦. దుర్యోధనో హతే శల్యే విద్రుతేషు కృపాదిషు,
హ్రదం ద్వైపాయనం నామ వివేశ భృశదుఃఖితః. ౩౧. శయానం ధార్త
రాష్ట్రం తు స్తంభితే సలిలే తదా, పాండవాస్సహకృష్ణేన వాగ్భిరుగ్రాభిరార్దయన్.
౩౨. సంతుద్యమానో బలవాన్ వాగ్భిరామసమంతతః, ఉత్థితస్సహ్రదాద్వీరః ప్ర
గృహ్య మహతీం గదామ్. ౩౩. సచాప్యుపగతో యోద్ధుం భీమేన సహ సాంప్ర
తమ్, భవిష్యతి తయోరద్య యుద్ధం రామ సుదారుణమ్ ౩౪. యది కౌతూహ
లం తేఽస్తి వ్రజ మాధవ మాచిరమ్, పశ్యయుద్ధం మహాఘోరం శిష్యయోర్యది

మన్యసే ౩౫. వైశంపాయన ఉవాచ—నారదస్య వచశ్శ్రుత్వా తానభ్యర్చ్య ద్విజర్షభాన్, సర్వాన్ విసర్జయామాస యే తేనాభ్యాగతాస్సహ. ౩౬ గమ్యతాం ద్వారకాచేతి సోఽన్వశాదనుయాయినః, సోఽవతీర్యాచలశ్రేష్ఠాత్ ప్లక్షప్రస్రవణాచ్ఛుభాత్. ౩౭. తతః ప్రీతమనా రామః శ్రుత్వా తీర్థఫలం మహత్, విప్రాణాం సన్నిధౌ శ్లోకమగాయదిదమచ్యుతః ౩౮. సరస్వతీవాససమా కుతో రతిస్సరస్వతీవాససమాః కుతో గుణాః, సరస్వతీం ప్రాప్య దివంగతా జనాః సదా స్మరిష్యంతి నదీం సరస్వతీమ్. ౩౯ సరస్వతీ సర్వనదీషు పుణ్యా సరస్వతీ లోకశుభావహా సదా, సరస్వతీం ప్రాప్య జనాస్సుదుష్కృతం సదా న శోచంతి పరత్ర చేహ చ. ౪౦. తతో ముహుర్ముహుః ప్రీత్యా ప్రేక్షమాణస్సరస్వతీమ్, హయైర్యుక్తం రథం శుభ్రమాతిష్ఠత పరంతపః. ౪౧. స శీఘ్రగామినా తేన రథేన యదుపుంగవః, దిదృక్షురభిసంప్రాప్తః శిష్యయుద్ధముపస్థితమ్. ౪౨.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - పంచపంచాశోఽధ్యాయః.

గదాయుద్ధమ్.

వైశంపాయన ఉవాచ—ఏవం తదభవద్యుద్ధం తుములం జనమేజయ, యత్ర దుఃఖాన్వితో రాజా ధృతరాష్ట్రోఽబ్రవీదిదమ్. ౧. ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ—రామం సన్నిహితం దృష్ట్వా గదాయుద్ధ ఉపస్థితే, మమ పుత్రః కథం భీమం ప్రత్యయుధ్యత సంజయ. ౨ సంజయ ఉవాచ—రామసాన్నిధ్యమాసాద్య పుత్రో దుర్యోధనస్తవ, యుద్ధకామో మహాబాహుః సమహృష్యత వీర్యవాన్. ౩ దృష్ట్వా లాంగలినం రాజా ప్రత్యుత్థాయ చ భారత, ప్రీత్యా పరమయా యుక్తః సమభ్యర్చ్య యథావిధి. ౪. ఆసనం చ దదౌ తస్మై పర్యపృచ్ఛదనామయమ్, తతో యుధిష్ఠిరం రామో వాక్యమేతదువాచ హ. ౫. మధురం ధర్మసంయుక్తం శూరాణాం హితమేవ చ, మయా శ్రుతం కథయతాం ఋషీణాం రాజసత్తమ.౬ కురుక్షేత్రం పరం పుణ్యం పావనం స్వర్గ్యమేవ చ, దైవతైరృషిభిర్జుష్టం బ్రాహ్మణైశ్చ మహాత్మభిః. ౭. తత్ర వై యోత్స్యమానా యే దేహం త్యక్ష్యంతి మానవాః, తేషాం స్వర్గే ధ్రువో వాసః శక్రేణ సహ మారిష.౮. తస్మాత్సమంతపంచకమితో యామ ద్రుతం నృప, ప్రథితోత్తరవేదీ సా దేవలోకే ప్రజాపతేః ౯.తస్మిన్మహాపుణ్యతమే త్రైలోక్యస్య సనాతనే, సంగ్రామే నిధనం ప్రాప్య ధ్రువం స్వర్గో భవిష్యతి ౧౦. తథేత్యుక్త్వా మహారాజ కుంతీపుత్రో యుధిష్ఠిరః, సమంతపంచకం వీరః ప్రాయాదభిముఖః ప్రభుః. ౧౧. తతో దుర్యోధనో రాజా ప్రగృహ్య మహతీం గదామ్, పద్భ్యామమర్షాద్ద్యుతిమానగచ్ఛత్పాండవైస్సహ. ౧౨. తమాయాంతం గదాహ

స్తం చర్మణా చాపి దంశితమ్, అంతరిక్షచరా దేవా స్సాధుసాధ్విత్యపూజయన్. ౧౩. వాతికాశ్చారణా యే తు దృష్ట్వా తే హర్షమాగతాః, సపాండవైః పరివృతః కురురాజ స్తవాత్మజః. ౧౪. మత్తస్యేవ గజేంద్రస్య గతిమాస్థాయ సోఽచరిజత్, తత శ్శంఖనినాదేన భేరీణాం చ మహాస్వనైః. ౧౫. సింహనాదైశ్చ శూరాణాం దిశస్సర్వాః ప్రపూరితాః, తత స్తేతు కురుక్షేత్రం ప్రాప్తా నరవరోత్తమాః. ౧౬. ప్రతీచ్యభిముఖం దేశం యథోద్దిష్టం సుతేన తే, గత్వా వృతః పరిక్షిప్తః సమంతాత్సర్వతో దిశమ్. ౧౭. దక్షిణేన సరస్వత్యాశ్శ్వాపరం తీర్థముత్తమమ్, తస్మిన్ దేశే త్వరిష్యణే తే తు యుద్ధమరోచయన్. ౧౮. తతో భీమో మహాకోటిం గదాం గృహ్యాథ వర్మభృత్, బిభ్రద్రూపం మహారాజ సదృశం హి గరుత్మతః. ౧౯. అవబద్ధశిరస్త్రాణః సంఖ్యే కాంచనవర్మభృత్, రరాజ రాజన్ పుత్ర స్తే కాంచనశ్శైలరాడివ. ౨౦. వర్మభ్యాం సంవృతౌ వీరౌ భీమదుర్యోధనావుభౌ, సంయుగే చ ప్రకాశేతే సంరబ్ధావివ కుంజరౌ. ౨౧. రణమండలమధ్యస్థౌ భ్రాతరౌ తౌ నరర్షభౌ, అశోభేతాం మహారాజ చంద్రసూర్యావివోదితౌ. ౨౨. తావన్యోన్యం నిరీక్షేతాం క్రుద్ధావివ మహాద్విపౌ. దహంతౌ లోచనై రాజన్ పరస్పరవధైషిణౌ. ౨౩ సంప్రహృష్టమనా రాజన్ గదామాదాయ కౌరవః, సృక్విణీ సంలిహన్ రాజన్ క్రోధరక్తేక్షణశ్శ్వసన్. ౨౪. తతో దుర్యోధనో రాజా గదామాదాయ వీర్యవాన్, భీమసేనమభిప్రేక్ష్య గజో గజమివాహ్వయత్. ౨౫. అద్రిసారమయీం భీమ స్తథైవాదాయ వీర్యవాన్, ఆహ్వయామాస నృపతిం సింహస్సింహం యథా వనే. ౨౬. తావుద్యతగదాపాణీ దుర్యోధనవృకోదరౌ, సంయుగే చ ప్రకాశేతాం గిరీ సశిఖరావివ. ౨౭. తావుభౌ సమతిక్రుద్ధావుభౌ భీమపరాక్రమౌ, ఉభౌ శిష్యౌ గదాయుద్ధే రౌహిణేయస్య ధీమతః. ౨౮. ఉభౌ సదృశకర్మాణౌ యమవాసవయోరివ, తథా సదృశకర్మాణౌ వరుణస్య మహాబలౌ. ౨౯. వాసుదేవస్య రామస్య తథా వైశ్రవణస్య చ, సదృశౌ తౌ మహారాజ మధుకైటభయోర్యుధి. ౩౦. ఉభౌ సదృశకర్మాణౌ తథా సుందోపసుందయోః, రామరావణయోశ్చైవ వాలిసుగ్రీవయో స్తథా. ౩౧ తథైవ కాలస్య సమౌ మృత్యోశ్చైవ పరంతపౌ, అన్యోన్యమభిధావంతౌ మత్తావివ మహాద్విపౌ. ౩౨. వాసితాసంగమే దృప్తౌ శరదీవ మదోత్కటౌ, మత్తావివ జిగీషంతౌ తరేణ భరతర్షభౌ ౩౩. ఉభౌ క్రోధవిషం దీప్తం వమంతావురగావివ, అన్యోన్యమభిసంరబ్ధౌ ప్రేక్షమాణావరిందమౌ. ౩౪. ఉభౌ భరతశార్దూలౌ విక్రమేణ సమన్వితౌ, సింహావివ దురాధర్షౌ గదాయుద్ధవిశారదౌ. ౩౫. నఖదంష్ట్రాయుధౌ వీరౌ వ్యాఘ్రావివ దురుత్సహౌ, ప్రజాసంహారణే

క్షుబ్ధౌ సముద్రావివ దుస్తరౌ. ౩౬. లోహితాంగావివ క్రుద్ధౌ ప్రతపంతౌ మహారథౌ, పూర్వపశ్చిమజౌ మేఘౌ వాయునా క్షుభితౌ యథా. ౩౭. గర్జమానౌ సువిషమం క్షరంతౌ ప్రావృషీవ హి, రశ్మియుక్తౌ మహాత్మానౌ దీప్తిమంతౌ మహాబలౌ. ౩౮. దదృశాతే కురుశ్రేష్ఠౌ కాలసూర్యావివోదితౌ, వ్యాఘ్రావివ సుసంరబ్ధౌ గర్జంతావివ తోయదౌ. ౩౯ జహృషాతే మహాబాహూ సింహౌ కేసరిణావివ, గజావివ సుసంరబ్ధౌ జ్వలితావివ పావకౌ. ౪౦. దదృశాతే మహాత్మానౌ సశృంగావివ పర్వతౌ, రోషాత్ప్రస్ఫురమాణోష్ఠౌ నిరీక్షంతౌ పరస్పరమ్. ౪౧. తౌ సమేతౌ మహాత్మానౌ గదాహస్తౌ నరోత్తమౌ, ఉభౌ పరమసంహృష్టౌ ఉభౌ పరమసమ్మతౌ. ౪౨ సదశ్వావివ హేషంతౌ బృంహంతావివ కుంజరౌ, వృషభావివ గర్జంతౌ దుర్యోధనవృకోదరౌ. ౪౩ దైత్యావివ బలోన్మత్తౌ రేజతుస్తౌ నరోత్తమౌ, తతో దుర్యోధనో రాజన్నిదమాహ యుధిష్ఠిరమ్ ౪౪. భ్రాతృభిస్సహితం చైవ కృష్ణేన చ మహాత్మనా, రామేణామితవీర్యేణ వాక్యం శౌండీర్యసమ్మతమ్. ౪౫. కేకయైస్సృంజయైర్దృప్తం పాంచాలైశ్చ మహాత్మభిః, ఇదం వ్యవసితం యుద్ధం మమ భీమస్య చోభయోః. ౪౬. ఇహోపవిష్టాః పశ్యధ్వం సహితైర్నృపపుంగవైః, శ్రుత్వా దుర్యోధనవచః ప్రత్యపద్యంత తత్తథా ౪౭. తతస్సముపవిష్టంతత్సుమహద్రాజమండలమ్, విరాజమానం దదృశే దివీవాదిత్యమండలమ్. ౪౮. తేషాం మధ్యే మహాబాహుః శ్రీమాన్ కేశవపూర్వజః, ఉపవిష్టో మహారాజ పూజ్యమానస్సమంతతః ౪౯. శుశుభే రాజమధ్యస్థో నీలవాసాస్సితప్రభః, నక్షత్రైరివ సంపూర్ణో వృతో నిశి నిశాకరః. ౫౦. తౌ తథా తు మహారాజ గదాహస్తౌ సుదుస్సహౌ, అన్యోన్యం వాగ్భిరుగ్రాభిస్తక్షమాణౌ వ్యవస్థితౌ. ౫౧. అప్రియాణి తతోఽన్యోన్యముక్త్వా తౌ కురుసత్తమౌ, ఉదీక్షంతౌ స్థితౌ తత్ర వృత్రశక్రౌ యథాహవే. ౫౨.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - షట్పంచాశోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ.—తతో వాగ్యుద్ధమభవత్తుములం జనమేజయ, యత్ర దుఃఖాన్వితో రాజా ధృతరాష్ట్రోఽబ్రవీదిదమ్. ౧. ధిగస్తు ఖలు మానుష్యం యస్య నిష్ఠేయమీదృశీ, ఏకాదశ చమూభర్తా యత్ర పుత్రో మమానఘ. ౨. ఆజ్ఞాప్య సర్వాన్నృపతీన్ భుక్త్వా చేమాం వసుంధరామ్, గదామాదాయ వేగేన పదాతిః ప్రస్థితో రణే ౩ భూత్వా హి జగతో నాథో హ్యనాథ ఇవ మే సుతః, గదాముద్యమ్య యో యాతి కిమన్యద్భాగధేయతః. ౪ అహో దుఃఖం మహత్ప్రాప్తం పుత్రేణ మమ సంజయ, ఏవముక్త్వా సుదుఃఖార్తో విరరామ జనాధిపః.

౫. సంజయ ఉవాచ—సమేఘనినదో హర్షాన్నినదన్నివ గోవృషః, ఆజుహావ తదా పార్థం యుద్ధాయ యుధి వీర్యవాన్. ౬. భీమమాహ్వయమానే తు కురురాజే మహాత్మని, ప్రాదురాసన్ సుఘోరాణి రూపాణి వివిధాన్యుత. ౭. వవుర్వాతాః స నిర్ఘాతాః పాంసువర్షం పపాత చ, బభూవుశ్చ దిశస్సర్వా స్తిమిరేణ సమావృతాః. ౮. మహాస్వనాస్సనిర్ఘాతాస్తుములా రోమహర్షణాః, పేతు స్తథోల్కాశ్శతశః స్ఫోటయంత్యో నభస్తలాత్. ౯. రాహుశ్చాగ్రసదాదిత్య మపర్వణి విశాంపతే, చకంపే చ మహాకంపం పృథివీ సవనద్రుమా. ౧౦. దీప్తాశ్చ వాతాః ప్రవవుర్నీచైశ్శర్కరవర్షిణః, గిరీణాం శిఖరాణ్యేవ న్యపతంత మహీతలే. ౧౧. మృగా బహువిధాకారాః సంపతంతి దిశో దశ, దీప్తాశ్శివాశ్చాప్యనదన్ ఘోరరూపాస్సుదారుణాః. ౧౨. నిర్ఘాతాశ్చ మహాఘోరా బభూవూ రోమహర్షణాః, దీప్తాయాం దిశి రాజేంద్ర మృగాశ్చాశుభవేదినః. ౧౩. ఉదపానగతాశ్చాపో వ్యవర్ధంత సమంతతః, అశరీరా మహానాదాః శ్రూయంతే స్మ తదా నృప. ౧౪. ఏవమాదీని దృష్ట్వాథ నిమిత్తాని వృకోదరః, ఉవాచ భ్రాతరం జ్యేష్ఠం ధర్మరాజం యుధిష్ఠిరమ్. ౧౫. నైష శక్తో రణే జేతుం మందాత్మా మాం సుయోధనః, అద్య క్రోధం విమోక్ష్యామి నిగూఢం హృదయే చిరమ్. ౧౬. సుయోధనే కౌరవేంద్రే ఖాండవే పావకో యథా, శల్యమద్యోద్ధరిష్యామి తవ పాండవ హృచ్ఛయమ్. ౧౭. నిహత్య గదయా పాపమిమం కురుకులాధమమ్, అద్య కీర్తిమయీం మాలాం ప్రతిమోక్ష్యామ్యహం త్వయి ౧౮. హత్వేమం పాపకర్మాణం గదయా రణమూర్ధని, అద్యాస్య శతధా దేహం భినద్మి గదయానయా. ౧౯. నాయం ప్రవేష్టా నగరం పునర్వారణసాహ్వయమ్, సర్పోత్సంగస్య శయనే విషదానస్య భోజనే. ౨౦. ప్రమాణకోట్యాం పాతస్య దాహస్య జతువేశ్మని, సభాయామవహాసస్య సర్వస్వహరణస్య చ. ౨౧. వర్షమజ్ఞాతవాసస్య వనవాసస్య చానఘ, అద్యాంతమేషాం దుఃఖానాం గంతాహం భరతర్షభ. ౨౨. ఏకాహ్నా వినిహత్యేమం భవిష్యామ్యాత్మనోఽనృణః, అద్యాయుర్ధార్తరాష్ట్రస్య దుర్మతే రకృతాత్మనః. ౨౩. సమాప్తం భరతశ్రేష్ఠ మాతాపిత్రోశ్చ దర్శనమ్, అద్య సౌఖ్యం తు రాజేంద్ర కురురాజస్య దుర్మతేః. ౨౪. సమాప్తం చ మహారాజ నారీణాం దర్శనం పునః, అద్యాయం కురురాజస్య శాంతనోః కులపాంసనః ౨౫. ప్రాణాన్ శ్రియం చ రాజ్యం చ త్యక్త్వా శేష్యతి భూతలే, రాజా చ ధృతరాష్ట్రోఽద్య శ్రుత్వాపుత్రం నిపాతితమ్. ౨౬. స్మరిష్యత్యశుభం కర్మ యత్తచ్ఛకునిబుద్ధిజమ్, ఇత్యుక్త్వా రాజశార్దూలగదామాదాయ వీర్యవాన్. ౨౭. అభ్యతిష్ఠత యుద్ధాయ శక్రో వృత్రమివాహ్వయన్, తముద్యతగదం దృష్ట్వా కైలాసమివ

శృంగిణమ్. ౨౮. భీమసేనః పునః క్రుద్ధో దుర్యోధనమువాచహ, రాజ్ఞశ్చ ధృత రాష్ట్రస్య తథా త్వమపి చాత్మనః. ౨౯. స్మర తద్దుష్కృతం కర్మ యద్వృత్తంవా రణావతే, ద్రౌపదీ చ పరిక్లిష్టా సభామధ్యే రజస్వలా. ౩౦. ద్యూతే చ వంచితో రాజా యత్త్వయా సౌబలేన చ, వనే దుఃఖం చ యత్ప్రాప్తమస్మాభిస్త్వత్కృతం మహత్. ౩౧. విరాటనగరే చైవ యోన్యంతరగతైరివ, తత్సర్వం పాతయామ్యద్య దిష్ట్యా దృష్టోఽసి దుర్మతే. ౩౨. త్వత్కృతేఽసౌ హతశ్శేతే శరతల్పే ప్రతాపవాన్ గాంగేయో రథినాం శ్రేష్ఠో నిహతో యాజ్ఞసేనినా. ౩౩. హతో ద్రోణశ్చ కర్ణశ్చ తథా శల్యః ప్రతాపవాన్, వైరాగ్నేరాదికర్తాసౌ శకునిస్సౌబలో హతః. ౩౪. ప్రాతికామీ తతః పాపో ద్రౌపద్యాః క్లేశకృద్ధతః, భ్రాతరస్తే హతాస్సర్వే శూరా విక్రాంతయోధినః. ౩౫. ఏతే చాన్యే చ బహవో నిహతాస్త్వత్కృతే నృపాః, త్వామద్య నిహనిష్యామి గదయా నాత్రసంశయః. ౩౬. ఇత్యేవముచ్చైః రాజేంద్ర భాషమాణం వృకోదరమ్, ఉవాచ గతభీ రాజన్ పుత్రస్తే సత్యవిక్రమః. ౩౭. కింకత్థనేన బహునా యుధ్యస్వ త్వం వృకోదర, అద్యతేఽహం వినేష్యామి యుద్ధశ్రద్ధాం కులాధమ. ౩౮. నహి దుర్యోధనః క్షుద్రకేనచిత్త్వద్విధేన వై శక్యస్త్రాసయితుం వాచా యథాన్యః ప్రాకృతో నరః. ౩౯. చిరకాలేప్సితం దృష్ట్యా హృదయస్థమిదం మమ, త్వయా సహ గదాయుద్ధం త్రిదశైరుపపాదితమ్. ౪౦. కిం వాచా బహునోక్తేన కత్థితేన చ దుర్మతే, వాణీ సంపాద్యతామేషా కర్మణా మాచిరం కృథాః. ౪౧. తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సర్వఏవాభ్యపూజయన్. రాజానస్సోమకాశ్చైవ యే తత్రాసన్ సమాగతాః. ౪౨. తతస్సంపూజితస్సర్వైః సంప్రహృష్టతనూరుహః, భూయో ధీరాం మతిం చక్రే యుద్ధాయ కురునందనః ౪౩. ఉన్మత్తమివ మాతంగం తలశబ్దైర్నరాధిపాః, భూయస్సంహర్షయాంచక్రుర్దుర్యోధనమమర్షణమ్. ౪౪. తం మహాత్మా మహాత్మానం గదాముద్యమ్య పాండవః, అభిదుద్రావ వేగేన ధార్తరాష్ట్రం వృకోదరః. ౪౫. బృంహంతి కుంజరాస్తత్ర హయా హేషంతి చాసకృత్, శస్త్రాణి చాప్యదీప్యంత పాండవానాం జయైషిణామ్. ౪౬.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - సప్తపంచాశోఽధ్యాయః.

సంజయ ఉవాచ—తతో దుర్యోధనో దృష్ట్వా భీమసేనం తథాగతమ్, ప్రత్యుద్యయావదీనాత్మా వేగేన మహతా నదన్. ౧. సమాపేతతు రన్యోన్యం శృంగిణౌ గోవృషావివ, మహానిర్ఘాత ఘోషశ్చ ప్రహారాణామజాయత. ౨. అభవచ్చ తయో

యుద్ధం తుములం రోమహర్షణమ్, జిగీషతోర్యుధాన్యోన్యమింద్ర ప్రహ్లాదయోరివ
౩ రుధిరోక్షితసర్వాంగౌ గదాహస్తౌ మనస్వినౌ, దదృశాతేమహాత్మానౌ పుష్పితా
వివ కింశుకౌ. ౪. తథా తస్మిన్మహాయుద్ధే వర్తమానేసుదారుణే, ఖద్యోతసంఘైరిః
ఖం దర్శనీయం వ్యరోచత. ౫. తథా తస్మిన్ వర్తమానే సంకులే తుములే భృశమ్
ఉభావపి పరిశ్రాంతౌ యుధ్యమానావరిందమౌ. ౬. తౌ ముహూర్తం సమాశ్వస్య
పునరేవ పరంతపౌ, అభ్యహారయతాం వీరౌ సంప్రగృహ్యగదేశుభే. ౭. తౌ త
దృష్ట్వా మహావీర్యౌ సమాశ్వస్తౌ నరర్షభౌ, బలినౌ వారణౌ యద్వద్వాసితా
మదోత్కటౌ. ౮. సమానవీర్యౌ సంప్రేక్ష్య ప్రగృహీతగదావుభౌ, విస్మయం ప
మంజగ్ముర్దేవగంధర్వ దానవాః. ౯. ప్రగృహీతగదౌ దృష్ట్వా దుర్యోధనవృకోదరౌ
సంశయస్సర్వభూతానాం విజయే సమపద్యత. ౧౦. సమాగమ్య తతో భూయో
భ్రాతరౌ బలినాం వరౌ, అన్యోన్యస్యాంతరం ప్రేప్సూ ప్రచక్రాతేంతరం ప్రతి
౧౧. యమదండోపమాం గుర్వీమింద్రాశనిమివోద్యతామ్, దదృశుః ప్రేక్షకా
రాజన్ రౌద్రీం విశసనీం గదామ్. ౧౨. ఆవిధ్యతో గదాం తస్య భీమసేనస్య సం
యుగే, శబ్దస్సుతుములో ఘోరో ముహూర్తం సమపద్యత. ౧౩. ఆవిధ్యంతమరిం
ప్రేక్ష్యధార్తరాష్ట్రోఽథ పాండవమ్, గదామతులవేగాం తాం విస్మితస్సంబభూవహ
౧౪. చరంశ్చ వివిధాన్మార్గాన్ మండలాని చ భారత, అశోభత తదావీరో భూయ
ఏవ వృకోదరః. ౧౫. తౌ పరస్పరమాసాద్య యత్తావన్యోన్యరక్షణే, మార్జారావిః
భక్షార్థే తతక్షాతే ముహుర్ముహుః. ౧౬. అచరద్భీమసేనస్తు మార్గాన్ బహూంః
థాంస్తథా, మండలాని విచిత్రాణి గతప్రత్యాగతానిచ. ౧౭. అస్త్రయంత్రాణి
చిత్రాణి స్థానాని వివిధాని చ, పరిమోక్షం ప్రహారాణాం వర్జనం పరివారణమ్
౧౮. అభిద్రవణమాక్షేపమవస్థానం సవిగ్రహమ్, పరావర్తనసంవర్తమవప్లుతముః
ప్లుతమ్. ౧౯. ఉపన్యస్తమపన్యస్తం గదాయుద్ధవిశారదౌ, ఏవం తౌ విచరంతౌ త
న్యఘ్నతాం వై పరస్పరమ్. ౨౦. వంచయానౌ పునశ్చైవ చేరతుః కురుసత్తమౌ
విక్రీడంతౌ సుబలినౌ మండలాని విచేరతుః. ౨౧. తౌ దర్శయంతౌ సమరే యుద
క్రీడాం సమంతతః, గదాభ్యాం సహసాన్యోన్యమాజఘ్నతురరిందమౌ. ౨౨
తౌ పరస్పరమాసాద్య దంష్ట్రాభ్యాం ద్విరదౌ యథా, అశోభేతాం మహారాజ
శోణితేన పరిప్లుతౌ. ౨౩. ఏవం తదభవద్యుద్ధం ఘోరరూపమసంవృతమ్, ప
వృత్తేఽహని క్రూరం వృత్రవాసవయోరివ ౨౪. గదాహస్తౌ తతస్తౌ తు మం
డలావస్థితౌ బలీ, దక్షిణం మండలం రాజన్ ధార్తరాష్ట్రోఽభ్యవర్తత. ౨౫
సవ్యంతు మండలం తత్ర భీమసేనోఽభ్యవర్తత, తథాతు చరతస్తస్య భీమస

రణమూర్ధని. ౨౬. దుర్యోధనో మహారాజ పార్శ్వదేశేఽభ్యతాడయత్, ఆహతస్తు తతో భీమః పుత్రేణ తవ భారత. ౨౭. ఆవిధ్యత గదాం గుర్వీం ప్రహారం తమచింతయన్, ఇంద్రాశనిసమాం ఘోరాం యమదండమివోద్యతామ్. ౨౮. దదృశుస్తే మహారాజ భీమసేనస్య తాం గదామ్, ఆవిధ్యంతం గదాం దృష్ట్వా భీమసేనం తవాత్మజః. ౨౯. సముద్యమ్య గదాం ఘోరాం ప్రత్యవిధ్యత్పరంతపః, గదామారుతవేగేన తవ పుత్రస్య భారత. ౩౦. శబ్దఆసీత్సుతుములస్తేజశ్చ సమజాయత, సచరన్ వివిధాన్మార్గాన్మండలాని చ భాగశః. ౩౧. సమశోభత తేజస్వీ భూయో భీమాత్సుయోధనః, ఆవిద్ధా సర్వవేగేన భీమేన మహతీ గదా. ౩౨. సధూమం సార్చిషం సాగ్నిం ముమోచోగ్రమహాస్వనా, ఆధూతాం భీమసేనేన గదాం దృష్ట్వా సుయోధనః. ౩౩. అద్రిసారమయీం గుర్వీమావిధ్యన్ బహ్వశోభత, గదామారుతవేగం హి దృష్ట్వా తస్య మహాత్మనః. ౩౪. భయం వివేశ పాండూంస్తు సర్వానేవ ససోమకాన్, తౌ దర్శయంతౌ సమరే యుద్ధక్రీడాం సమంతతః. ౩౫. గదాభ్యాం సహసాన్యోన్యమాజఘ్నతు రరిందమౌ, తౌ పరస్పరమాసాద్య దంష్ట్రాభ్యాం ద్విరదౌ యథా. ౩౬. అశోభేతాం మహారాజ శోణితేన పరిప్లుతౌ, ఏవం తదభవద్యుద్ధం ఘోరరూపమసంవృతమ్. ౩౭. పరివృత్తేఽహని క్రూరం వృత్రవాసవయోరివ, దృష్ట్వా వ్యవస్థితం భీమం తవ పుత్రో మహాబలః. ౩౮. చరంశ్చిత్రతరాన్ మార్గాన్ కౌంతేయమభిదుద్రువే, తస్య భీమో మహావేగాం జాంబూనదపరిష్కృతామ్ ౩౯. అభిక్రుద్ధస్య క్రుద్ధస్తు తాడయామాస తాం గదామ్, సవిస్ఫులింగో నిర్హ్రాదస్తయోస్తత్రాభిఘాతజః ౪౦. ప్రాదురాసీన్మహారాజ సృష్టయోర్వజ్రయోరివ, వేగవత్యా తయా తత్ర భీమసేనప్రముక్తయా. ౪౧. నిపతంత్యా మహారాజ పృథివీ సమకంపత, తన్నామృష్యత కౌరవ్యో గదాం ప్రతిహతాం రణే. ౪౨. మత్తోద్విప ఇవ క్రుద్ధః ప్రతికుంజరదర్శనాత్, ససవ్యం మండలం రాజా హ్యుద్భ్రామ్య కృతనిశ్చయః. ౪౩. ఆజఘ్నే మూర్ధ్ని కౌంతేయం గదయా భీమవేగయా, తయా త్వభిహతో భీమః పుత్రేణ తవ పాండవః ౪౪. నాకంపత మహారాజ తదద్భుతమివాభవత్, ఆశ్చర్యం చాపి తద్రాజన్ సర్వసైన్యాన్యపూజయన్. ౪౫. యద్గదాభిహతో భీమో నాకంపత పదాత్పదమ్, తతో గురుతరీం దీప్తాం గదాం హేమపరిష్కృతామ్. ౪౬. దుర్యోధనాయ వ్యసృజద్భీమో భీమపరాక్రమః, తం ప్రహారమసంభ్రాంతో లాఘవేన మహాబలః. ౪౭. మోఘం దుర్యోధనశ్చక్రే తత్రాభూద్విస్మయో మహాన్, సా తు మోఘా గదా రాజన్ పతంతీ భీమచోదితా. ౪౮. చాలయామాస పృథివీం మహానిర్ఘాతనిస్వనా, ఆస్థాయ కౌశికా

న్మార్గానుత్పతన్ సపునః పునః. ౪౯. గదానిపాతం ప్రజ్ఞాయ భీమసేనంచవంచితమ్, వంచయిత్వా తథా భీమం గదయా కురుసత్తమః. ౫౦. తాడయామాస సంక్రుద్ధో వక్షోదేశే మహాబలః, గదయా నిహతో భీమో ముహ్యమానో మహారణే. ౫౧. నాభ్యమన్యత కర్తవ్యం పుత్రేణాభ్యాహతస్తవ, తస్మింస్తథా వర్తమానే రాజన్ సోమకపాండవాః. ౫౨. భృశోపహతసంకల్పానహృష్టమనసోఽభవన్, సతు తేన ప్రహారేణ మాతంగ ఇవ రోషితః. ౫౩. హస్తివద్ధస్తిసంకాశమభిదుద్రావ తే సుతమ్, తతస్తు తరసా భీమో గదయా తనయం తవ. ౫౪. అభిదుద్రావ వేగేన సింహోవనగజం యథా, ఉపసృత్యతు రాజానం గదామోక్షవిశారదః. ౫౫. ఆవిధ్యత గదాం రాజన్ సముద్దిశ్య సుతం తవ, అతాడయద్భీమసేనః పార్శ్వే దుర్యోధనం తదా. ౫౬. స విహ్వలః ప్రహారేణ జానుభ్యామగమన్మహీమ్, తస్మిన్ కురుకులశ్రేష్ఠే జానుభ్యా మవనిం గతే. ౫౭. ఉదతిష్ఠత్తతో నాదః సృంజయానాం జగత్పతే, తేషాం తు నినదం శ్రుత్వా సృంజయానాం నరర్షభ. ౫౮. అమర్షా ద్భరతశ్రేష్ఠ పుత్రస్తే సమకుప్యత, ఉత్థాయతుమహాబాహుర్మహానాగఇవ శ్వసన్. ౫౯. దిధక్షన్నివ నేత్రాభ్యాం భీమసేన మవైక్షత, తతస్స భరతశ్రేష్ఠో గదాపాణి రభిద్రవన్. ౬౦. ప్రమథిష్యన్నివ శిరో భీమసేనస్య సంయుగే, సమహాత్మా మహాత్మానం భీమం భీమపరాక్రమః. ౬౧. అతాడయచ్ఛంఖదేశే సచాలాచలోపమః, స భూయః శుశుభే పార్థస్తాడితో గదయా రణే. ౬౨. ఉద్భిన్నరుధిరో రాజన్ ప్రభిన్నఇవ కుంజరః. ౬౩. తతో గదాం వీరహణీమయోమయీం ప్రగృహ్య వజ్రాశని తుల్య నిస్వనామ్, అతాడయచ్ఛత్రు మమిత్రకర్శనో బలేన విక్రమ్య ధనంజయాగ్రజః. ౬౪. సభీమసేనాభిహతస్తవాత్మజః పపాత సంకల్పితదేహబంధనః, సుపుష్పితో మారుతవేగతాడితో వనే యథా సాలఇవావఘూర్ణితః. ౬౫. తతః ప్రణేదుర్జహృషుశ్చ పాండవాః సమీక్ష్య పుత్రం పతితం క్షితౌ తవ, తతస్సుతస్తే ప్రతిలభ్యచేతనాం సముత్పపాత ద్విరదో యథాహ్రదాత్. ౬౬. సపార్థివో నిత్యమమర్షితస్తదా మహారథశ్శిక్షితవత్పరిభ్రమన్, అతాడయత్పాండవ మగ్రతః స్థితం సవిహ్వలాంగో జగతీముపాస్పృశత్. ౬౭. ససింహనాదం వినినాద కౌరవో నిపాత్య భూమౌ యుధి భీమమోజసా, బిభేద చైవాశనితుల్యతేజసా గదానిపాతేన శరీరరక్షణమ్. ౬౮. తతోఽంతరిక్షే నినదో మహానభూద్దివౌకసామప్సరసాం చ నేదుషామ్, పపాత చోచ్చైరమరప్రవేరితం విచిత్రపుష్పోత్తరవర్షముత్తమమ్. తతః పరానావిశదుత్తమం భయం సమీక్ష్య భూమౌ పతితంనరోత్తమమ్, అహీయమానం చ బలేన కౌరవం నిశామ్య భేదం సుదృఢస్య

పర్మణః. ౭౦. తతో ముహూర్తాదుపలభ్య చేతనాం ప్రమృజ్య వక్త్రం యుధి మారుతాత్మజః, ధృతిం సమాలంబ్య వివృత్య లోచనే బలేన సంస్తభ్య వృకోదరః స్థితః. ౭౧.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - అష్టపంచాశోఽధ్యాయః.

దుర్యోధనవధః.

సంజయఉవాచ.—సముదీర్ణం తతో దృష్ట్వా సంగ్రామం కురుముఖ్యయోః, తదాబ్రవీదర్జునస్తు వాసుదేవం యశస్వినమ్. ౧. అనయోర్వీరయోర్యుద్ధే కోజ్యాయాన్ భవతో మతః, కస్య వా కో గుణో భూయానేతద్వద జనార్దన ౨. వాసుదేవఉవాచ —ఉపదేశోఽనయోస్తుల్యో భీమస్తు బలవత్తరః, కృతీయత్నపరస్త్వేష ధార్తరాష్ట్రో వృకోదరాత్. ౩. భీమసేనస్తు ధర్మేణ యుధ్యమానో న జేష్యతి, అన్యాయేన తు యుధ్యన్వై హన్యాదేవ సుయోధనమ్. ౪. మాయయా నిర్జితా దేవైరసురా ఇతి నః శ్రుతమ్, విరోచనస్తు శక్రేణ మాయయా నిర్జితస్సఖే. ౫. మాయయా చాక్షిపత్తేజో వృత్రస్య బలసూదనః, తస్మాన్మాయామయం భీమ ఆతిష్ఠతు పరాక్రమమ్. ౬. ప్రతిజ్ఞాతం తు భీమేన ద్యూతకాలే ధనంజయ, ఊరూ భేత్స్యామి తే సంఖ్యే గదయేతి సుయోధనమ్. ౭. సోఽయం ప్రతిజ్ఞాం తాం చాపి పాలయత్వరికర్శనః, మాయావినం తు రాజానం మాయయైవ నికృంతతు. ౮. యద్యేష బలమాస్థాయ న్యాయేన ప్రహరిష్యతి, విషమస్థస్తతో రాజా భవిష్యతి యుధిష్ఠిరః. ౯. పునరేవ తు వక్ష్యామి పాండవేయనిబోధ మే, ధర్మరాజాపరాధేన భయం నః పునరాగతమ్. ౧౦. కృత్వా హి సుమహత్కర్మ హత్వా భీష్మముఖాన్ కురూన్, జయః ప్రాప్తో యశః ప్రాగ్ర్యం వైరం చ ప్రతియాతితమ్. ౧౧. తదేవం విజయః ప్రాప్తః పునస్సంశయితః కృతః, అబుద్ధిరేషా మహతీ ధర్మరాజస్య పాండవ. ౧౨. యదేకవిజయే యుద్ధం పణితం ఘోరమీదృశమ్, సుయోధనః కృతీ వీర ఏకాయనగతస్తథా. ౧౩. అపి చోశనసా గీతః శ్రూయతేఽయం పురాతనః, శ్లోకస్తత్త్వార్థసహితస్తన్మే నిగదతశ్శృణు. ౧౪. పునరావర్తమానానాం భగ్నానాం జీవితైషిణామ్, భేతవ్యమరిశేషాణాం ఏకాయనగతా హి తే. ౧౫. సాహసోత్పతితానాం చ నిరాశానాం చ జీవితే, నశక్యమగ్రతః స్థాతుం శక్రేణాపి ధనంజయ. ౧౬. సుయోధనమిమం భగ్నం హతసైన్యం హ్రదం గతమ్, పరాజితం వనప్రేప్సుం నిరాశం రాజ్యలంభనే. ౧౭. కోన్వేష సంయుగే ప్రాజ్ఞః పునర్ద్వంద్వం సమాహ్వయేత్, అపి నో నిర్జితం రాజ్యం నహరేత సుయోధనః. ౧౮. యస్త్రయోదశ వర్షాణి గదయా కృతనిశ్చయః, చరత్యూర్ధ్వం చ తిర్యక్చ

భీమసేనజిఘాంసయా.) ౧౯. ఏవం చేన్న మహాబాహూ రన్యాయేన హనిష్యతి, ఏషవః కౌరవో రాజా ధార్తరాష్ట్రో భవిష్యతి. ౨౦. (ధనంజయస్తు శ్రుత్వైవ తత్ కేశవస్య మహాత్మనః, ప్రేక్షతో భీమసేనస్య సవ్యమూరుమతాడయత్. ౨౧. గృహ్య సంజ్ఞాం తతో భీమో గదయా వ్యచరద్రణే,) మండలాని విచిత్రాణి యమకానీతరాణి చ. ౨౨. దక్షిణం మండలం సవ్యం గోమూత్రకమథాపిచ, వ్యచరత్పాండవో రాజన్నరిం సంమోహయన్నివ. ౨౩. తథైవ తవ పుత్రోఽపి గదామార్గవిశారదః, వ్యచరల్లఘుచిత్రం చ భీమసేనజిఘాంసయా. ౨౪. ఆధున్వంతౌ గదే ఘోరే చందనాగరురూషితే, వైరస్యాంతం పరీప్సంతౌ రణే క్రుద్ధావివాంతకౌ. ౨౫. అన్యోన్యం తౌ జిఘాంసంతౌ ప్రవీరౌ పురుషర్షభౌ, యుయుధాతే గరుత్మంతౌ యథా నాగామిషైషిణౌ. ౨౬. మండలాని విచిత్రాణి చరతోర్నృపభీమయోః, గదాసంపాతజాస్తత్ర ప్రజజ్ఞుః పావకార్చిషః. ౨౭. సమం ప్రహరతోస్తత్ర శూరయోర్బలినోర్మృధే, క్షుబ్ధయోర్వాయునా రాజన్ ద్వయోరివ సముద్రయోః. ౨౮. తయోః ప్రహరతోస్తుల్యం మత్తకుంజరయోరివ, గదానిర్ఘాతసంహ్రాదః ప్రహారాత్సమజాయత. ౨౯. తస్మింస్తదా సంప్రహారే దారుణే సంకులే భృశమ్, ఉభావపి పరిశ్రాంతౌ యుధ్యమానావరిందమౌ. ౩౦. తౌ ముహూర్తం సమాశ్వస్య పునరేవ పరంతపౌ, అభ్యహారయతాం క్రుద్ధౌ ప్రగృహ్య మహతీ గదే ౩౧. తయోస్సమభవద్యుద్ధం ఘోరరూపమసంవృతమ్, గదానిపాతై రాజేంద్ర తక్షతోర్వైపరస్పరమ్. ౩౨. సమరే ప్రద్రుతౌ తౌ తు వృషభాక్షౌ తరస్వినౌ, అన్యోన్యం జఘ్నతుర్వీరౌ పంకస్థౌ మహిషావివ. ౩౩. జర్జరీకృతసర్వాంగౌ రుధిరేణాభిసంప్లుతౌ, దదృశాతే హిమవతి పుష్పితావివ కింశుకౌ. ౩౪. దుర్యోధనస్తు పార్థేన వివరే సంప్రదర్శితే, ఈషదున్మిషమాణస్తు సహసా ప్రససార హ. ౩౫. తమభ్యాశగతం ప్రాజ్ఞో రణే ప్రేక్ష్య వృకోదరః, అవాక్షిపద్గదాం తస్మిన్ వేగేన మహతా బలీ. ౩౬. ఆక్షిపంతం తు తం దృష్ట్వా పుత్రస్తవ విశాంపతే, అపాసర్పత్తతః స్థానాత్ సా మోఘాన్యపతద్భువి. ౩౭. మోక్షయిత్వా ప్రహారంతం సుతస్తవ ససంభ్రమాత్, భీమసేనం చ గదయా ప్రాహరత్కురుసత్తమ. ౩౮. తస్య నిష్యందమానేన రుధిరేణామితౌజసః, ప్రహారగురుపాతాచ్చమూర్ఛేవ సమజాయత ౩౯. దుర్యోధనో న తం వేద పీడితం పాండవం రణే, ధారయామాస భీమోఽపి శరీరమపి పీడితమ్. ౪౦. అమన్యత స్థితం హ్యేనం ప్రహరిష్యంతమాహవే, అతో న ప్రాహరత్తస్మై పునరేవ తవాత్మజః. ౪౧. తతో ముహూర్తమాశ్వస్య దుర్యోధనముపస్థితమ్, వేగేనాభ్యపతద్రాజన్ భీమసేనః ప్రతాపవాన్,

౪౨. తమాపతంతం సంప్రేక్ష్య సంరబ్ధమమితౌజసమ్, మోఘమస్య ప్రహారంతం
చికీర్షుర్భరతర్షభ. ౪౩. అవస్థానే మతిం కృత్వా పుత్రస్తవ మహామనాః, ఇయేషో
త్పతితుం రాజం చ్ఛలయిష్యన్ వృకోదరమ్. ౪౪. అబుధ్యద్భీమసేనస్తద్రాజ్ఞస్తస్య
చికీర్షితమ్, అథాస్య సమభిద్రుత్య సముత్క్రుశ్య చ సింహవత్. ౪౫. (మృత్యుం
వంచయతో రాజన్ పునరేవోత్పతిష్యతః, ఊరుభ్యాం ప్రాహిణోద్రాజన్ గదాం
వేగేన పాండవః. ౪౬. సా వజ్రనిష్పేషసమా ప్రహితా భీమకర్మణా, ఊరూ దు
ర్యోధనస్యాథ బభంజ ప్రియదర్శనౌ) ౪౭. సపపాత నరవ్యాఘ్రో వసుధామను
నాదయన్, భగ్నోరుర్భీమసేనేన పుత్రస్తవ మహీపతే. ౪౮. వవుర్వాతాస్సనిర్ఘాతాః
పాంసువర్షం పపాత చ, చచాల పృథివీ చాపి సవృక్షవనపర్వతా. ౪౯. తస్మిన్నిపతి
తే వీరే పత్యౌ సర్వమహీక్షితామ్, మహాస్వనా పునర్దీప్తా సనిర్ఘాతా భయంకరీ.
౫౦. పపాత చోల్కా మహతీ పతితే పృథివీపతౌ, తథా శోణితవర్షం చ పాంసు
వర్షం చ భారత. ౫౧. వవర్ష మఘవాం స్తత్ర తవ పుత్రే నిపాతితే, యక్షాణాం
రాక్షసానాం చ పిశాచానాం తథైవచ. ౫౨. అంతరిక్షే మహానాదః శ్రూయతే
భరతర్షభ, తేన శబ్దేన ఘోరేణ మృగాణామథ పక్షిణామ్. ౫౩. జజ్ఞే ఘోరతర
శ్శబ్దో బహూనాం సర్వతో దిశమ్, యే తత్ర వాజినశ్శేషా గజాశ్చ మనుజైస్స
హ ౫౪. ముముచుస్తే మహానాదం తవ పుత్రే నిపాతితే, భేరీశంఖమృదంగానామ
భవచ్చ స్వనో మహాన్. ౫౫. అంతర్భూమిగతైశ్చైవ తవ పుత్రే నిపాతితే,బహు
పాదైర్బహుభుజైః కబంధైర్ఘోరదర్శనైః. ౫౬. నృత్యద్భిర్భయదైర్వ్యాప్తా దిశ
స్తత్రాభవన్నృప, ధ్వజవంతోఽస్త్రవంతశ్చ శస్త్రవంతస్తథైవ చ. ౫౭. ప్రాకంపంత
తతో రాజం స్తవ పుత్రే నిపాతితే, హ్రదాః కూపాశ్చ రుధిరముద్వేముర్నృప
సత్తమ. ౫౮. నద్యశ్చ సుమహావేగాః ప్రతిస్రోతోవహా*భవన్, పుంలింగా ఇవ
నార్యస్తు స్త్రీలింగాః పురుషా*భవన్. ౫౯. దుర్యోధనే తదా రాజన్ పతితే తన
యే తవ, దృష్ట్వా తానద్భుతోత్పాతాన్ పాంచాలాః పాండవైస్సహ. ౬౦. ఆవి
గ్నమనసస్సర్వే బభూవుర్భరతర్షభ, యయుర్దేవా యథాకామం గంధర్వాప్సరస
స్తథా ౬౧. కథయంతోఽద్భుతం యుద్ధం సుతయోస్తవ భారత, తథైవ సిద్ధా రా
జేంద్ర తథా వాతికచారణాః ౬౨. నరసింహౌ ప్రశంసంతో విప్రజగ్ముర్యథా
గతమ్. ౬౩.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - ఏకోనషష్టితమోఽధ్యాయః.

యుధిష్ఠిరవిలాపః.

సంజయఉవాచ — తం పాతితం తతో దృష్ట్వా మహాసాలమివోద్గతమ్,
ప్రహృష్టమనస స్సర్వే దదృశుస్తత్ర పాండవాః. ౧. ఉన్మత్తమివ మాతంగం సిం

హేన వినిపాతితమ్, దదృశుర్హృష్టరోమాణః సర్వే తే చాపి సోమకాః.
తతో దుర్యోధనం హత్వా భీమసేనః ప్రతాపవాన్, పాతితం కౌరవేంద్రం తము
పగమ్యేదమబ్రవీత్. ౩. గౌర్గౌరితి పురా మంద ద్రౌపదీమేకవాససమ్, యత్సభా
యాం హసన్నస్మాంస్తదా వదసి దుర్మతే. ౪. తస్యావహాసస్య ఫలమద్యత్వం
సమవాప్నుహి, (ఏవముక్త్వా సవామేన పదా మౌలిముపాస్పృశత్.) ౫.
శిరశ్చ రాజసింహస్య పాదేన సమలోడయత్,) తత్రైవ క్రోధసంరక్తో భీమః పరబ
లార్దనః. ౬. పునరేవాబ్రవీద్వాక్యం యత్తచ్ఛృణు నరాధిప, యేఽస్మాన్ పురాహ్య
నృత్యంత మూఢా గౌరితి గౌరితి. ౭. తాన్వయం ప్రతినృత్యామః పునర్గౌరితి
గౌరితి, నాస్మాకం నికృతిర్వహ్నిర్నాక్షద్యూతం న వంచనా. ౮. స్వబాహుబల
మాశ్రిత్య ప్రబాధామో వయం రిపూన్. ౯. సోఽవాప్య వైరస్య పరస్య పారం
వృకోదరః ప్రాహ శనైః ప్రహస్య, యుధిష్ఠిరం కేశవసృంజయాంశ్చ ధనంజయం
మాద్రవతీసుతౌ చ ౧౦ రజస్వలాం ద్రౌపదీమానయన్ యే యే చాప్యకుర్వంత
సదస్యవస్త్రామ్, తాన్ పశ్యధ్వం పాండవైర్ధార్తరాష్ట్రాన్ రణే హతాంస్తపసా యా
జ్ఞసేన్యాః. ౧౧ యే నః పురా షండతిలానవోచన్ క్రూరా రాజ్ఞో ధృతరాష్ట్రస్య
పుత్రాః, తే నో హతాస్సగణాస్సానుబంధాః కామం స్వర్గం నరకం వా పతామః.
౧౨. పునశ్చ రాజ్ఞః పతితస్య భూమౌ సతాం గదాం స్కంధగతాం ప్రమృద్య,
వామేన పాదేన శిరః ప్రగృహ్య దుర్యోధనం నైకృతికం న్యవోచత్. ౧౩.
హృష్టేన రాజన్ కురుసత్తమస్య క్షుద్రాత్మనా భీమసేనేన పాదమ్, దృష్ట్వాకృతం
మూర్ధని నాభ్యనందన్ ధర్మాత్మానః సోమకానాం ప్రబర్హాః. ౧౪. తవపుత్రం తథా హ
త్వా కత్థమానం వృకోదరమ్, నృత్యమానం చ బహుశో ధర్మరాజోఽబ్రవీదిదమ్.
౧౫. గతోఽసి వైరస్యానృణ్యం ప్రతిజ్ఞా పూరితా త్వయా, శుభేనైవాశుభేనాథ
కర్మణా విరమాధునా) ౧౬. మా శిరోఽస్య పదామర్దీర్మాధర్మస్తేఽతిగో భవేత్, రాజా
జ్ఞాతిర్హతశ్చాయం నైతన్న్యాయ్యం తవానఘ. ౧౭. ఏకాదశ చమూనాథం కురూ
ణామధిపం తథా, మా స్ప్రాక్షీర్భీమ పాదేన రాజానం జ్ఞాతిమేవ చ. ౧౮. హతబం
ధుర్హతామాత్యో భ్రష్టసైన్యో హతో మృధే, సర్వాకారేణ శోచ్యోఽయం
నావహాస్యోఽయమీశ్వరః ౧౯. విధ్వస్తోఽయం హతామాత్యో హతభ్రాతా హత
ప్రజః, ఉత్సన్నపిండో భ్రాతా చ నైతన్న్యాయ్యం కృతం త్వయా. ౨౦. ధార్మికో
భీమసేనోఽసావిత్యాహుస్త్వాం పురాతనాః, సకస్మాద్భీమసేన త్వం రాజానమధితి
ష్ఠసి. ౨౧. (ఇత్యుక్త్వా భీమసేనం తు సాశ్రుకంఠో యుధిష్ఠిరః, ఉపసృత్యాబ్రవీద్దీ
నో దుర్యోధనమరిందమమ్. ౨౨. తాత మన్యుర్న తే కార్యో నాత్మా శోచ్యస్త్వ

యథా తథా, నూనం పూర్వకృతం కర్మ సుఘోరమనుభూయతే ౨౩. ధాత్రోపది
ష్టం విషమం నూనం ఫలమస్మద్గతమ్, యద్వయం త్వాం జిఘాంసామ స్త్వం చా
స్మాన్ కురుసత్తమ. ౨౪. ఆత్మనో హ్యపరాధేన మహద్వ్యసనమీదృశమ్, ప్రాప్త
వానసి యల్లోభాన్మదాద్బాల్యాచ్చ భారత. ౨౫. ఘాతయిత్వా వయస్యాంశ్చ భ్రా
తౄనథ పితౄం స్తథా, పుత్రాన్ పౌత్రాం స్తథా చాన్యాం స్తతోఽసి నిధనం గతః. ౨౬.
తవాపరాధాదస్మాభి ర్భ్రాతర స్తే నిపాతితాః, నిహతా జ్ఞాతయశ్చాపి దిష్టం మన్యే
దురత్యయమ్. ౨౭. నాత్మానుశోచనీయ స్తే శ్లాఘ్యో మృత్యు స్తవానఘ, వయమే
వాధునా శోచ్యాః సర్వావస్థాసు కౌరవ. ౨౮. కృపణం వర్తయిష్యామస్తై ర్హీనాః
బంధుభిః ప్రియైః, భ్రాతౄణాం చైవ వీరాణాం తథా వై శోకవిహ్వలాః ౨౯.
కథం ద్రక్ష్యామి విధవా వధూశ్శోకపరిప్లుతాః, త్వమేకః ప్రస్థితో రాజన్ స్వర్గే
తే నిలయో ధ్రువః. ౩౦ వయం నరకసంజ్ఞం వై దుఃఖం భోక్ష్యామ దారుణమ్,
స్నుషాశ్చ ప్రస్నుషాశ్చైవ ధృతరాష్ట్రస్య విహ్వలాః. ౩౧. గర్హయిష్యంతి నో
నూనం విధవాశ్శోకకర్శితాః. ౩౨. సంజయ ఉవాచ—ఏవముక్త్వా సదుఃఖార్తో
నిశశ్వాస సపార్థివః, విలలాప చిరంచాపి ధర్మపుత్రో యుధిష్ఠిరః. ౩౩.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - షష్టితమోఽధ్యాయః.

బలదేవసాంత్వనా.

ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ—అధర్మేణ హతం దృష్ట్వా రాజానం మాధవోత్తమః,
కిమబ్రవీత్తదా సూత బలదేవో మహాబలః. ౧. గదాయుద్ధవిశేషజ్ఞో గదాయుద్ధ
విశారదః, కృతవాన్ రౌహిణేయో యో యత్తన్మమాచక్ష్వ సంజయ. ౨. సంజయ
ఉవాచ—శిరస్యభిహతం దృష్ట్వా భీమసేనేన తే సుతమ్, రామః ప్రహరతాం
శ్రేష్ఠశ్చుక్రోశ బలవద్బలీ. ౩ తతో మధ్యే నరేంద్రాణా మూర్ధ్వబాహుర్హలా
యుధః, కుర్వన్నార్తస్వరం ఘోరం ధిగ్ధిగ్భీమేత్యువాచహ. ౪. అహో ధిగ్యదధో
నాభేః ప్రహృతం ధర్మవిగ్రహే, నైతద్దృష్టం గదాయుద్ధే కృతవాన్ యద్వృ
కోదరః. ౫. అధోనాభ్యానహంతవ్య మితిశాస్త్రస్య నిశ్చయః, అయంత్వశాస్త్రవి
న్మూఢస్స్వచ్ఛందాత్సంప్రవర్తతే. ౬. తస్య తత్తద్బ్రువాణస్య రోషస్సమభవ
న్మహాన్, తతో లాంగలముద్యమ్య భీమమభ్యద్రవద్బలీ. ౭. తస్యోర్ధ్వబాహోస్స
దృశం రూపమాసీన్మహాత్మనః, బహుధాతు విచిత్రస్య శ్వేతస్యేవ మహాగిరేః. ౮.
తముత్పతంతం జగ్రాహ కేశవో వినయాన్వితః, బాహుభ్యాం పీనవృత్తాభ్యాం
ప్రయత్నాద్బలవద్బలీ. ౯. సితాసితౌ యదువరౌ శుశుభాతేఽధికం తదా, నభోగతౌ
యథా రాజం శ్చంద్రసూర్యౌ దినక్షయే. ౧౦. ఉవాచ చైనం సంరబ్ధం శమయన్నివ
కేశవః, ఆత్మవృద్ధిర్మిత్రవృద్ధిర్మిత్రమిత్రోదయస్తథా. ౧౧ విపరీతం ద్విషత్స్వేతత్ షడ్వి

ధావృద్ధిరాత్మనః, ఆత్మన్యపి చ మిత్రేషు విపరీతం యదా భవేత్. ౧౨. తదావిద్ధ్యాత్మనో గ్లాని మాశు శాంతికరో భవేత్, అస్మాకం సహజం మిత్రం పాండవా యుద్ధపౌరుషాః. ౧౩. స్వకాః పితృష్వసుః పుత్రాస్తే పరైర్నికృతా భృశమ్, ప్రతిజ్ఞాపాలనం ధర్మః క్షత్రియస్యేహ విద్ధి హే. ౧౪. సుయోధనస్య గదయా భంక్తాస్మ్యూరూ మహాహవే, ఇతి పూర్వం ప్రతిజ్ఞాతం భీమేన హి సభాతలే. ౧౫. మైత్రేయేణాభిశప్తశ్చ పూర్వమేవ మహర్షిణా, ఊరూ భేత్స్యతి తే భీమో గదయేతి పరంతప. ౧౬. అతో దోషం న పశ్యామి మా క్రుధస్త్వం ప్రలంబహన్, యౌనైర్హార్దైశ్చ సంబంధస్సహ పాండవైః. ౧౭. తేషాం వృద్ధ్యా హి వృద్ధిర్నో మా క్రుధః పురుషర్షభ, వాసుదేవవచశ్శ్రుత్వా సీరభృత్ప్రాహ ధర్మవిత్. ౧౮. ధర్మస్సుచరితస్సద్భిః సచద్వావస్థాం నియచ్ఛతి, అర్థశ్చాత్యర్థలుబ్ధస్య కామశ్చాతిప్రసంగిణః. ౧౯. ధర్మార్థౌ ధర్మకామౌ చ కామార్థౌ చాప్యపీడయన్, ధర్మార్థకామాన్ యోఽభ్యేతి సోఽత్యంతం సుఖమశ్నుతే. ౨౦. తదిదం వ్యాకులం సర్వం కృతం ధర్మస్య పీడనాత్, భీమసేనేన గోవింద కామం త్వం తు యథాత్థ మామ్. ౨౧. శ్రీకృష్ణ ఉవాచ—అరోషణో హి ధర్మాత్మా సతతం ధర్మవత్సలః, భవాన్ ప్రఖ్యాయతే లోకే తస్మాత్సంశామ్య మా క్రుధః. ౨౨. ప్రాప్తం కలియుగం విద్ధి ప్రతిజ్ఞాం పాండవస్య చ, అనృణ్యం యాతు వైరస్య ప్రతిజ్ఞాయాశ్చ పాండవః. ౨౩. సంజయ ఉవాచ—ధర్మచ్ఛలమపి శ్రుత్వా కేశవాత్స విశాంపతే, నైవ ప్రీతమనా రామో వచనం ప్రాహ సంసది. ౨౪. హత్వా ధర్మేణ రాజానం ధర్మాత్మానం సుయోధనమ్, జిహ్మయోధీతి లోకేఽస్మిన్ ఖ్యాతిం యాస్యతి పాండవః. ౨౫. దుర్యోధనోఽపి ధర్మాత్మా గతిం యాస్యతి శాశ్వతీమ్, ఋజుయోధీ హతో రాజా ధార్తరాష్ట్రో నరాధిపః. ౨౬. యుద్ధదీక్షాం ప్రవిశ్యాజౌ రణయజ్ఞం వితత్య చ, హుత్వాత్మానమమిత్రాగ్నౌ ప్రాప చావభృథం యశః. ౨౭. ఇత్యుక్త్వా రథమాస్థాయ రౌహిణేయః ప్రతాపవాన్, శ్వేతాభ్రశిఖరాకారః ప్రయయౌ ద్వారకాం ప్రతి. ౨౮. పాంచాలాస్తు సవార్ష్ణేయాః పాండవాశ్చ విశాం పతే, రామే ద్వారవతీం యాతే నాతిప్రమనసోఽభవన్. ౨౯. తతో యుధిష్ఠిరం దీనం చింతాపరమధోముఖమ్, శోకోపహతసంకల్పం వాసుదేవోఽబ్రవీదిదమ్. ౩౦. వాసుదేవ ఉవాచ—ధర్మరాజ కిమర్థం త్వమధర్మమనుమన్యసే, హతబంధోర్యదేతస్య పతితస్య విచేతసః. ౩౧. దుర్యోధనస్య భీమేన మృద్యమానం శిరః పదా, ఉపప్రేక్షసి కస్మాత్త్వం ధర్మజ్ఞస్సన్నరాధిప. ౩౨. యుధిష్ఠిర ఉవాచ—నమమైతత్ప్రియం కృష్ణ యద్రాజానం వృకోదరః, పదా మూర్ధ్న్యస్పృశత్క్రోధాత్ న చ హృష్యే కులక్షయే. ౩౩ నికృత్యా

నికృతా నిత్యం ధృతరాష్ట్రసుతైర్వయమ్, బహూని పరుషాణ్యుక్త్వా వనం ప్రస్థాపితాః స్మహ. ౩౪. భీమసేనస్యతద్దుఃఖ మతీవ హృది వర్తతే, ఇతి సంచింత్య వార్ష్ణేయ మయైతత్సముపేక్షితమ్. ౩౫. తస్మాద్ధత్వాఽకృతప్రజ్ఞం లుబ్ధం కామవశానుగమ్, లభంతాం పాండవాః కామం ధర్మేధర్మే చ వా కృతే. ౩౬. సంజయఉవాచ- ఇత్యుక్తో ధర్మరాజేన వాసుదేవోఽబ్రవీదిదమ్, కామమస్త్వేతదితి వై కృచ్ఛ్రాద్యదుకులోద్వహః ౩౭. ఇత్యుక్తో వాసుదేవేన భీమప్రియహితైషిణా, అన్వమోదత తత్సర్వం యద్భీమేన కృతం యుధి ౩౮. భీమసేనోఽపి హత్వాజౌ తవ పుత్రమమర్షణః, అభివాద్యాగ్రతః స్థిత్వా సంప్రహృష్టః కృతాంజలిః. ౩౯. ప్రోవాచ సుమహాతేజా ధర్మరాజం యుధిష్ఠిరమ్, హర్షాదుత్ఫుల్లనయనో జితకాశీ విశాంపతే ౪౦. తవాద్య పృథివీ రాజన్ క్షేమా నిహతకంటకా, తాం ప్రశాధి మహారాజ స్వధర్మమనుపాలయ. ౪౧. యస్తు కర్తాస్య వైరస్య నికృత్యా నికృతిప్రియః, సోఽయం వినిహతశ్శేతే పృథివ్యాం పృథివీపతే. ౪౨. దుశ్శాసనప్రభృతయస్సర్వే తే చోగ్రవాదినః, రాధేయశ్శకునిశ్చాపి నిహతాస్తవ శత్రవః. ౪౩. సేయం రత్నసమాకీర్ణా మహీ సవనపర్వతా, ఉపావృత్తా మహారాజ త్వామద్య నిహతద్విషమ్. ౪౪. యుధిష్ఠిర ఉవాచ—గతో వైరస్య నిధనం హతో రాజా సుయోధనః, కృష్ణస్య మతమాస్థాయ విజితేయం వసుంధరా. ౪౫. దిష్ట్యా గతస్త్వమానృణ్యం మాతుః కోపస్య చోభయోః, దిష్ట్యా జయసి దుర్ధర్షం దిష్ట్యా శత్రుర్నిపాతితః. ౪౬.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - ఏకషష్టితమోఽధ్యాయః.

౬౨

కృష్ణపాండవసంవాదః.

ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ—హతం దుర్యోధనం దృష్ట్వా భీమసేనేన సంయుగే, పాండవాస్సృంజయాశ్చైవ కిమకుర్వత సంజయ. ౧. సంజయ ఉవాచ—హతం దుర్యోధనం దృష్ట్వా భీమసేనేన సంయుగే, సింహేనేవ మహారాజ మత్తం వనగజం యథా. ౨. ప్రహృష్టమనసస్తత్ర కృష్ణేన సహ పాండవాః, పాంచాలాస్సృంజయాశ్చైవ నిహతే కురునందనే. ౩. ఆవిధ్యన్నుత్తరీయాణి సింహనాదాంశ్చ నేదిరే, నైతాన్ హర్షసమావిష్టానియం సేహే వసుంధరా. ౪. ధనూంష్యన్యే వ్యాక్షిపంతజ్యాశ్చాప్యన్యే తథా క్షిపన్, దధ్మురన్యే మహాశంఖానన్యే జఘ్నుశ్చ దుందుభీన్. ౫. చిక్రీడుశ్చ తథైవాన్యే జహసుశ్చ తవాహితాః, అబ్రువంశ్చాసకృద్వీరా భీమసేనమిదం వచః ౬. దుష్కరం భవతా కర్మ రణేఽద్య సుమహత్కృతమ్, కౌరవేంద్రం రణే హత్వా గదయాతికృతశ్రమమ్. ౭ ఇంద్రేణేహ హి వృత్రస్య వధం పరమసంయుగే, త్వయా కృతమమన్యంత శత్రోర్వధ మిమం జనాః.

కో౽న్యో హన్యాద్వృకోదరాత్ ౯. వైరస్య చ గతః పారం త్వమిహాన్యైః సుదు
ర్గమమ్, అశక్యమేతదన్యేన సంపాదయితు మీదృశమ్ ౧౦. కుంజరేణేవ మత్తేన
వీరసంగ్రామమూర్ధని, దుర్యోధనశిరో దిష్ట్యా పాదేన ముదితం త్వయా. ౧౧. సిం
హేన మహిషస్యేవ కృత్వా సంగరముద్భుతమ్, దుశ్శాసనస్య రుధిరం దిష్ట్యా
పీతం త్వయానఘ. ౧౨. యే విప్రచక్రూ రాజానం ధర్మాత్మానం యుధిష్ఠిరమ్,
మూర్ధ్ని తేషాం కృతః పాదో దిష్ట్యా తే స్వేన కర్మణా. ౧౩. అమిత్రాణామధిష్ఠా
నాద్వధా ద్దుర్యోధనస్య చ, భీమదిష్ట్యా పృథివ్యాం తే ప్రథితం సుమహద్యశః.
౧౪. ఏవం నూనం హతే వృత్రే శక్రం నందంతివందినః, తథా త్వాం నిహతామి
త్రం వయం నందామ భారత. ౧౫. దుర్యోధనవధేయాని రోమాణి హృషితాని నః,
అద్యాపిన విహృష్యంతే తాని తద్విద్ధి భారత. ఇత్యబ్రువన్ భీమసేనం వాతికాస్తత్ర
సంగతాః, తాన్ దృష్ట్వా పురుషవ్యాఘ్రాన్ పాంచాలాన్ పాండవైస్సహ. ౧౬. బ్రువ
తోఽసదృశంచైవ ప్రోవాచ మధుసూదనః, నన్యాయ్యం నిహతం శత్రుం భూయో హం
తుం నరాధిపాః ౧౭. అసకృద్వాగ్భిరుగ్రాభిర్నిహతో హ్యేష మందధీః, తదైవైష
హతః పాపో యదైవ నిరపత్రపః. ౧౮. లుబ్ధః పాపసహాయశ్చ సుహృదాం శాస
నాతిగః, బహుశో విదురద్రోణకృపగాంగేయసృంజయైః. ౨౦. పాండుభ్యః
ప్రార్థ్యమానో౽పి పిత్ర్యమంశం న దత్తవాన్, నైష యోగ్యోఽద్య మిత్రం వా
శత్రుర్వా పురుషాధమః. ౨౧. కిమనేనాతిభుగ్నేన వాగ్భిః కాష్ఠసధర్మణా, రథేష్వా
రోహత క్షిప్రం గచ్ఛామో వసుధాధిపాః. ౨౨. దిష్ట్యా హతో౽యం పాపాత్మా
సామాత్యజ్ఞాతిబాంధవః, ఇతిశ్రుత్వా త్వధిక్షేపం కృష్ణాద్దుర్యోధనో నృపః. ౨౩.
అమర్షవశమాపన్న ఉదతిష్ఠద్విశాంపతే, స్ఫిగ్దేశేనోపవిష్టస్సదోర్భ్యాం విష్టభ్య
మేదినీమ్. ౨౪. దృష్టిం భ్రూసంకటాం కృత్వా వాసుదేవే న్యపాతయత్, అర్ధో
న్నతశరీరస్య రూపమాసీన్నృపస్య తు. ౨౫. క్రుద్ధస్యాశీవిషస్యేవ ఛిన్నపుచ్ఛస్య
భారత, ప్రాణాంతకరణీం ఘోరాం వేదనామవ్యచింతయన్. ౨౬. దుర్యోధనో
వాసుదేవం వాగ్భిరుగ్రాభిరార్దయత్, కంసదాసస్య దాయాద నతే లజ్జాస్త్యనేన వై.
౨౭. అధర్మేణ గదాయుద్ధే యదహం వినిపాతితః, ఊరూ భింధీతి భీమస్య స్మృతిం
మిథ్యా ప్రయచ్ఛతా. ౨౮. కిన్ను విజ్ఞాతమేతన్మే యదర్జునమవోచథాః, ఘాత
యిత్వా మహీపాలానృజుయుద్ధాన్ సహస్రశః. ౨౯. జిహ్మైరుపాయైర్వివిధైర్న తే
లజ్జాన తే ఘృణా, అహన్యహని శూరాణాం కుర్వాణః కదనం మహత్. ౩౦.
శిఖండినం పురస్కృత్య పాతితస్తే పితామహః, అశ్వత్థామ్నః సనామానం హత్వా
నాగం సుదుర్మతే. ౩౧. ఆచార్యో న్యాసితశ్శస్త్రం కిం తన్న విదితం మయా, సచా

నేన నృశంసేన ధృష్టద్యుమ్నేన వీర్యవాన్. ౩౨. పాత్యమానస్త్వయా దృష్టో
నచైనం త్వమవారయః, వధార్థం పాండుపుత్రస్య యాచితాం శక్తిమేవ చ. ౩౩.
ఘటోత్కచే వ్యంసయతః కస్త్వత్తః పాపకృత్తమః, ఛిన్నబాహుః ప్రాయగతస్తథా
భూరిశ్రవా బలీ ౩౪. త్వయా నిసృష్టేన హతః శైనేయేన మహాత్మనా, కుర్వా
ణశ్చోత్తమం కర్మ కర్ణః పార్థజిగీషయా. ౩౫. వ్యంసనేనాశ్వసేనస్య పన్నగేంద్రసు
తస్య వై, పునశ్చ పతితే చక్రే వ్యసనార్తః పరాజితః. ౩౬. పాతితస్సమరే కర్ణశ్చ
క్రవ్యగ్రోఽగ్రణీర్నృణామ్,(యదిమాంచాపి కర్ణంచ భీష్మద్రోణౌ చ సంయుగే.
౩౭. ఋజునా ప్రతియుధ్యేథా న తే స్యాద్విజయో ధ్రువమ్,) త్వయా పునరనా
ర్యేణ జిహ్మమార్గేణ పార్థివాః ౩౮. స్వధర్మమనుతిష్ఠంతో వయం చాన్యే చ
ఘాతితాః. ౩౯.) వాసుదేవ ఉవాచ—హతస్త్వమసి గాంధారే సభ్రాతృసుతబాం
ధవః, సగణస్ససుహృచ్చైవ పాపమార్గమనుష్ఠితః. ౪౦. తవైవ దుష్కృతైర్వీరౌ
భీష్మద్రోణౌ నిపాతితౌ, కర్ణశ్చ నిహతస్సంఖ్యే తవ శీలానువర్తకః. ౪౧. యాచ్య
మానం మయా మూఢపిత్ర్యమంశం న దిత్ససి, పాండవేభ్యస్స్వరాజ్యం చ
లోభాచ్ఛకునినిశ్చయాత్. ౪౨. విషం తే భీమసేనాయ దత్తం సర్వే చ పాం
డవాః, ప్రదీపితా జతుగృహే మాత్రా సహ సుదుర్మతే. ౪౩. సభాయాం
యాజ్ఞసేనీ చ కృష్టా ద్యూతే రజస్వలా, తదైవ తావద్దుష్టాత్మన్ వధ్యస్త్వం నిర
పత్రపః. ౪౪. అనక్షజ్ఞం చ ధర్మజ్ఞం సౌబలేనాక్షవేదినా, నికృత్యా యత్పరాజై
షీస్తస్మాదసి హతో రణే. ౪౫. జయద్రథేన పాపేన యత్కృష్ణా క్లేశితా వనే,
యాతేషు మృగయాం చైవ తృణబిందో రథాశ్రమమ్. ౪౬. అభిమన్యుశ్చ
యద్బాల ఏకో బహుభిరాహవే, త్వద్దోషైర్నిహతః పాప తస్మాదసి హతో రణే.
౪౭. యాన్యకార్యాణి చాస్మాకం కృతానీతి ప్రభాషసే, వైగుణ్యేన తవాత్యర్థం
సర్వం హి తదనుష్ఠితమ్. ౪౮. బృహస్పతేరుశనసో నోపదేశః శ్రుతస్త్వయా,
వృద్ధా నోపాసితాశ్చైవ హితం వాక్యం న తే శ్రుతమ్. ౪౯. లోభేనాతిబలేన
త్వం తృష్ణయా చ వశీకృతః,కృతవానస్య కార్యాణి విపాకస్తస్య భుజ్యతామ్. ౫౦.
దుర్యోధన ఉవాచ—(అధీతం విధివద్దత్తం భూః ప్రశాస్తా ససాగరా, మూర్ధ్ని స్థిత
మమిత్రాణాం కోనుస్వంతతరో మయా. ౫౧. యదిష్టం క్షత్రబంధూనాం స్వధర్మ
మనుపశ్యతామ్, యదిదం నిధనం ప్రాప్తం కోను స్వంతతరో మయా. ౫౨. దేవార్హా
మానుషా భోగాః ప్రాప్తా అసులభా నృపైః, ఐశ్వర్యం చోత్తమం ప్రాప్తంకోను
స్వంతతరో మయా. ౫౩. ససుహృత్సానుజశ్చైవ స్వర్గం గంతాహమచ్యుత,
యూయం నిహతసంకల్పాః శోచంతో వర్తయిష్యథ. ౫౪.) సంజయ ఉవాచ—

అస్య వాక్యస్య నిధనే కురురాజస్య ధీమతః, అపతత్సుమహద్వర్షం పుష్పాణాం పుణ్యగంధినామ్. ౫౫. అవాదయంత గంధర్వా వాదిత్రం సుమనోహరమ్, జగుశ్చాప్సరసో రాజ్ఞో యశస్సంబద్ధమేవచ. ౫౬. సిద్ధాశ్చ ముముచుర్వాచస్సాధుసాధ్వితి భారత, వవౌ చ సురభిర్వాయుః పుణ్యగంధో మృదుస్సుఖః. ౫౭. వ్యరాజంశ్చ దిశస్సర్వా నభో వైదూర్యసన్నిభమ్, అత్యద్భుతాని తే దృష్ట్వా వాసుదేవపురోగమాః. ౫౮. దుర్యోధనస్య పూజాంతు దృష్ట్వా వ్రీడాముపాగమన్, హతాంశ్చాధర్మతః శ్రుత్వా శోకార్తాశ్శుశుచుర్హి తే. ౫౯. భీష్మం ద్రోణం తథా కర్ణం భూరిశ్రవసమేవచ, తాంస్తు చింతాపరాన్ దృష్ట్వా పాండవాన్ దీనచేతసః. ౬౦. ప్రోవాచేదం వచః కృష్ణో మేఘదుందుభినిస్వనః, నైష శక్యోఽతిశీఘ్రాస్త్రస్తే చ సర్వే మహారథాః. ౬౧. ఋజుయుద్ధేన విక్రాంతా హంతుం యుష్మాభిరాహవే, నైష శక్యః కదాచిత్తు హంతుం ధర్మేణ పార్థివః. ౬౨. తే వా భీష్మముఖా స్సర్వే మహేష్వాసా మహారథాః, మయా నైకైరుపాయైస్తు మాయాయోగేన చాసకృత్. ౬౩. హతాస్తే సర్వ ఏవాజౌ భవతాం హితమిచ్ఛతా, యది నైవం విధం జాతు కుర్యాం జిహ్మమహం రణే ౬౪. కుతో వో విజయో భూయః కుతో రాజ్యం కుతో ధనమ్, తే హి సర్వే మహాత్మానశ్చత్వారోఽతిరథా భువి. ౬౫. న శక్యా ధర్మతో హంతుం లోకపాలైరపి స్వయమ్, తథైవాయం గదాపాణిః ధార్తరాష్ట్రో గతక్లమః. ౬౬. న శక్యో ధర్మతో హంతుం కాలేనాపీహ దండినా, న చ వో హృది కర్తవ్యం యదయం ఘాతితో రిపుః ౬౭. మిథ్యావధ్యాస్తథోపాయైర్బహవశ్శత్రవోఽధికాః, పూర్వైరనుగతో మార్గో దేవైరసురఘాతిభిః. ౬౮. సద్భిశ్చానుగతః పంథాః సర్వైరేవానుగమ్యతే, కృతకృత్యాః స్మ సాయాహ్నే నివాసం రోచయామహే. ౬౯. సాశ్వనాగరథాస్సర్వే విశ్రమామో నరాధిపాః, వాసుదేవవచః శ్రుత్వా తదానీం పాండవైస్సహ. ౭౦. పాంచాలా భృశసంహృష్టా వినేదుస్సింహసంఘవత్, తతః ప్రాధ్మాపయన్ శంఖాన్ పాంచజన్యం చ మాధవః. ౭౧. హృష్టా దుర్యోధనం దృష్ట్వా నిహతం పురుషర్షభ. ౭౨.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి-ద్విషష్టితమోఽధ్యాయః.

—— వాసుదేవవాక్యమ్. ——

సంజయ ఉవాచ—తతస్తే ప్రయయుస్సర్వే నివాసాయ మహీక్షితః, శంఖాన్ ప్రధ్మాపయంతో వై హృష్టాః పరిఘబాహవః. ౧. పాండవాన్ గచ్ఛతశ్చాపి శిబిరం నో విశాంపతే, మహేష్వాసోఽన్వగాత్పశ్చాద్యుయుత్సుస్సాత్యకిస్తథా. ౨. ధృష్టద్యుమ్నశ్శిఖండీ చ ద్రౌపదేయాశ్చ సర్వశః, సర్వే చాన్యే మహేష్వాసాయ

యుస్స్వశిబిరాణ్యుత. ౩. తతస్తే ప్రావిశన్ పార్థా హతత్విట్కం హతేశ్వరమ్, దుర్యోధనస్య శిబిరం రంగవద్విస్సృతే జనే. ౪. హతోత్సవం పురమివ హృతనాగమివ హ్రదమ్, స్త్రీవర్షవరభూయిష్ఠం వృద్ధామాత్యైరధిష్ఠితమ్. తత్రైతాన్ పర్యుపాతిష్ఠన్ దుర్యోధనపురస్సరాః, కృతాంజలిపుటా రాజన్ కాషాయమలినాంబరాః. ౬. శిబిరం సముత్ప్రాప్య కురురాజస్య పాండవాః, అవతేరుర్మహారాజ రథేభ్యో రథసత్తమాః. ౭. తతో గాండీవధన్వానమభ్యభాషత కేశవః, స్థితః ప్రియహితే నిత్యమతీవ భరతర్షభ. ౮. (అవరోపయ గాండీవమక్షయ్యౌ చ మహేషుధీ, అథాహమవరోక్ష్యామి పశ్చాద్భరతసత్తమ. ౯. స్వయం చైవావరోహ త్వమేతచ్ఛ్రేయస్తవానఘ, తచ్చాకరోత్తథా వీరః పాండుపుత్రో ధనంజయః. ౧౦. అథ పశ్చాత్తతః కృష్ణో రశ్మీనుత్సృజ్య వాజినామ్, అవారోహత మేధావీ రథాద్గాండీవధన్వనః. ౧౧. అథావతీర్ణే భూతానామీశ్వరే సుమహాత్మని, కపిరంతర్దధే దివ్యో ధ్వజో గాండీవధన్వనః. ౧౨. స దగ్ధో ద్రోణకర్ణాభ్యాం దివ్యైరస్త్రైర్మహారథః, అథాదీప్తాగ్నినా హ్యాశు ప్రజజ్వాల మహీపతే. ౧౩. సోపాసంగస్సరశ్మిశ్చ సాశ్వస్సయుగబంధురః, భస్మీభూతోఽపతద్భూమౌ రథో గాండీవధన్వనః.) ౧౪. తం తథా భస్మభూతం తు దృష్ట్వా పాండుసుతాః ప్రభో, అభవన్ విస్మితా రాజన్నర్జునశ్చేదమబ్రవీత్. ౧౫. కృతాంజలిస్సప్రణయం ప్రణిపత్యాభివాద్య హ, గోవింద కస్మాద్భగవన్ రథో దగ్ధోఽయమగ్నినా. ౧౬. కిమేతన్మహదాశ్చర్యమభవద్యదునందన, తన్మే బ్రూహి మహాబాహో శ్రోతవ్యం యది మన్యసే. ౧౭. వాసుదేవ ఉవాచ— అస్త్రైర్బహువిధైర్దగ్ధః పూర్వమేవాయమర్జున, మదధిష్ఠితత్వాత్సమరే న విశీర్ణః పరంతప. ౧౮. ఇదానీం తు విశీర్ణోఽయం దగ్ధో బ్రహ్మాస్త్రతేజసా, మయా విముక్తః కౌంతేయ త్వయ్యద్య కృతకర్మణి. ౧౯. ఈషదుత్స్మయమానస్తు భగవాన్ కేశవోఽరిహా, పరిష్వజ్య చ రాజానం యుధిష్ఠిరమభాషత, ౨౦. దిష్ట్యా జయసి కౌంతేయ దిష్ట్యా తే శత్రవో హతాః, దిష్ట్యా గాండీవధన్వా చ భీమసేనశ్చ పాండవః. ౨౧. త్వం చాపి కుశలీ రాజన్ మాద్రీపుత్రౌ చ పాండవౌ, ముక్తా వీరక్షయాదస్మాత్సంగ్రామాన్నిహతద్విషః. ౨౨. క్షిప్రముత్తరకాలాని కురు కార్యాణి భారత, ఉపయాతముపప్లావ్యం సహ గాండీవధన్వనా. ౨౩. ఆనీయ మధుపర్కం మాం యత్పురా త్వమవోచథాః, ఏష భ్రాతా సఖా చైవ తవ కృష్ణ ధనంజయః. ౨౪. రక్షితవ్యో మహాబాహో సర్వాస్వాపత్స్వితి ప్రభో, తవ చైవం బ్రువాణస్య తథేత్యేవాహమబ్రువమ్. ౨౫. స సవ్యసాచీ గుప్తస్తే విజయీ చ జనేశ్వర, భ్రాతృభిస్సహ రాజేంద్ర శూరస్సత్యపరాక్రమః. ౨౬. ముక్తో వీరక్షయాదస్మాత్సంగ్రామాద్రోమహర్షణాత్, ఏవముక్తస్తు కృష్ణేన

ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః. ౨౭. హృష్టరోమా మహారాజ ప్రత్యువాచ జనార్దనమ్.
౨౮. యుధిష్ఠిర ఉవాచ — ప్రముక్తం ద్రోణకర్ణాభ్యాం బ్రహ్మాస్త్రమరిమర్దన, కస్త్వ
దన్యస్సహేత్సాక్షాదపి వజ్రీ పురందరః ౨౯. భవతస్తు ప్రసాదేన సంశప్తకగణా
జితాః, మహారణగతః పార్థో యచ్చ నాసీత్పరాఙ్ముఖః. ౩౦. పృష్టో మయా మహా
బాహో పర్యాయైర్బహుభిస్తవ, కర్మణా మనుసంతానం తేజసశ్చ గతిం ప్రభామ్.
౩౧. (ఉపప్లవ్యే మహర్షిర్మే కృష్ణద్వైపాయనోఽబ్రవీత్, యతో ధర్మస్తతః కృష్ణో
యతః కృష్ణస్తతో జయః) ౩౨. ఇత్యేవముక్తే తే వీరాః శిబిరం తవ భారత, ప్రవి
శ్య ప్రత్యపద్యంత కోశరత్నర్ధిసంచయాన్. ౩౩. రజతం జాతరూపం చ మణీనథ
మౌక్తికాన్, భూషణాన్యథ ముఖ్యాని కంబలాన్యజినాని చ. ౩౪. దాసీదాసమ
సంఖ్యేయం రాజ్యోపకరణాని చ, తే ప్రాప్య ధనమక్షయ్యం త్వదీయం భరత
ర్షభ. ౩౫. ఉదక్రోశన్మహాభాగా నరేంద్రా విజితారయః, తే తు వీరాస్సమా
శ్వస్య వాహనాన్యవముచ్య చ. ౩౬. అతిష్ఠంత ముహుస్సర్వే పాండవాస్సాత్యకిస్త
థా, అథాబ్రవీన్మహారాజ వాసుదేవో మహాయశాః. ౩౭. అస్మాభిర్మంగళార్థాయ వస్త
వ్యం శిబిరాద్బహిః, తథేత్యుక్త్వా హి తే సర్వే పాండవాస్సాత్యకిస్తథా. ౩౮.
వాసుదేవేన సహితా మంగళార్థం బహిర్యయుః, తే సమాసాద్య సరితం పుణ్యా
మోఘవతీం నృప. ౩౯. న్యవసన్నథ తాం రాత్రిం పాండవా హతశత్రవః, తతస్సం
ప్రేషయామాసు ర్యాదవం నాగసాహ్వయమ్. ౪౦. తతః ప్రాయాజ్జవేనాశు వాసు
దేవః ప్రతాపవాన్, దారుకం రథమారోప్య యత్ర రాజాంబికాసుతః. ౪౧. తమూ
చుస్సంప్రయాస్యంతం శైబ్యసుగ్రీవవాహనమ్, ప్రత్యాశ్వాసయ గాంధారీం హత
పుత్రాం యశస్వినీమ్. ౪౨. స ప్రాయాత్పాండవైరుక్తస్తత్పురం సాత్వతాం వరః,
ఆససాద తతః క్షిప్రం గాంధారీం నిహతాత్మజామ్. ౪౩.

ఇతి శ్రీమహాభారతే, శల్యపర్వణి - త్రిషష్టితమోఽధ్యాయః

ధృతరాష్ట్రగాంధారీప్రబోధనమ్.

జనమేజయ ఉవాచ — కిమర్థం ద్విజశార్దూల ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః, గాం
ధార్యాః ప్రేషయామాస వాసుదేవం పరంతపమ్. ౧. యదా పూర్వం గతః కృష్ణః
శమార్థం కౌరవాన్ ప్రతి, న చ తం లబ్ధవాన్ కామం తతో యుద్ధమభూదిదమ్.
౨. నిహతేషు తు యోధేషు హతే దుర్యోధనే తదా, పృథివ్యాం పాండవేయ
స్య నిస్సపత్నే కృతే యుధి. ౩ విద్రుతే శిబిరే శూన్యే ప్రాప్తే యశసి చోత్తమే,
కిన్ను తత్కారణం బ్రహ్మన్ యేన కృష్ణో గతః పునః. ౪. న చైతత్కారణం బ్రహ్మ
న్నల్పం విప్రతిభాతి మే, యత్రాగమదమేయాత్మా స్వయమేవ జనార్దనః. ౫. తత్త్వ
తో వై సమాచక్ష్వ సర్వమధ్వర్యుసత్తమ, యచ్చాత్ర కారణం బ్రహ్మన్ కార్య

స్యాస్య వినిశ్చయే. ౬. వైశంపాయనఉవాచ.—త్వద్యుక్తోఽయమనుప్రశ్నో యన్మాం పృచ్ఛసి పార్థివ, తత్తేఽహం సంప్రవక్ష్యామియథావద్భరతర్షభ. ౭. హతం దుర్యోధనం దృష్ట్వా భీమసేనేన సంయుగే, వ్యుత్క్రమ్య సమయం రాజన్ ధార్తరాష్ట్రం మహాబలమ్ ౮. అన్యాయేన హతం దృష్ట్వా గదాయుద్ధేన భారత, యుధిష్ఠిరం మహారాజమహద్భయమథావిశత్. ౯. చింతయానో మహాభాగాం గాంధారీం తపసాన్వితామ్, ఘోరేణ తపసా యుక్తాం త్రైలోక్యమపి సా దహేత్. ౧౦ తస్య చింతయమానస్య బుద్ధిస్సమభవత్తదా, గాంధార్యాః క్రోధదీప్తాయాః పూర్వం ప్రశమనం భవేత్. ౧౧. సా హి పుత్రవధం శ్రుత్వా కృతమస్మాభిరీదృశమ్, మానసేనాగ్నినా క్రుద్ధాభస్మసాన్నః కరిష్యతి. ౧౨. కథం దుఃఖమిదం తీవ్రం గాంధారీ సంప్రసక్ష్యతి, శ్రుత్వా వినిహతం పుత్రం ఛలేనాజిహ్మయోధినమ్. ౧౩. ఏవం విచింత్య బహుధా భయశోకసమన్వితః, వాసుదేవమిదంవాక్యం ధర్మరాజోఽభ్యభాషత. ౧౪. తవ ప్రసాదాద్గోవిందరాజ్యం నిహతకంటకమ్, అప్రాప్యం మనసాపీదం ప్రాప్తమస్మాభిరచ్యుత. ౧౫. ప్రత్యక్షం మే మహాబాహో సంగ్రామే రోమహర్షణే, విమర్దః సుమహాన్ ప్రాప్తస్త్వయా యాదవనందన ౧౬ త్వయా దైవాసురే యుద్ధే వధార్థమమరద్విషామ్, యథా సాహ్యం పురా దత్తం హతాశ్చ విబుధద్విషః. ౧౭. సాహ్యం తథా మహాబాహో దత్తమస్మాకమచ్యుత, సారథ్యేన చ వార్ష్ణేయ భవతా హి ధృతా వయమ్. ౧౮. యది న త్వం భవేః నాథః ఫాల్గునస్య మహారణే, కథం శక్యో రణే జేతుం భవేదేష బలార్ణవః. ౧౯. గదా ప్రహారా విపులాః పరిఘైశ్చాపి తాడనమ్, శక్తిభిర్భిందిపాలైశ్చ తోమరైస్సపరశ్వధైః.౨౦. అస్మత్కృతే త్వయా కృష్ణ వాచస్సపరుషాశ్శ్రుతాః, శస్త్రాణాం చ నిపాతా వై వజ్రస్పర్శోపమా రణే. ౨౧. తే చ తే సఫలా జాతా హతే దుర్యోధనేఽచ్యుత, తత్సర్వంనయథానశ్యేత్పునః కృష్ణ తథా కురు. ౨౨. సందేహదోలాం ప్రాప్తం నశ్చేతః కృష్ణజయే సతి, గాంధార్యా హి మహాబాహో క్రోధం బుధ్యస్వ మాధవ. ౨౩. సా హి నిత్యం మహాభాగా తపసోగ్రేణ కర్శితా, పుత్రపౌత్రవధం శ్రుత్వా ధ్రువం నస్సంప్రధక్ష్యతి ౨౪. తస్యాః ప్రసాదనం వీరప్రాప్తకాలం మతం మమ, కశ్చాతాం క్రోధతామ్రాక్షీం పుత్రవ్యసనకర్శితామ్. ౨౫. వీక్షితుం పురుషశ్శక్తస్త్వామృతే పురుషోత్తమ, తత్ర మే గమనం ప్రాప్తం రోచతే తవ మాధవ. ౨౬. గాంధార్యాః క్రోధదీప్తాయాః ప్రశమార్థమరిందమ, త్వం హి కర్తా వికర్తా చ లోకానాం ప్రభవాప్యయః. ౨౭. హేతుకారణసంయుక్తైర్వాక్యైః కాలసమీరితైః, క్షిప్రమేవ మహాబాహో గాంధారీం శమయిష్యసి. ౨౮. పితా

మహర్షిశ్చ భగవాన్ కృష్ణ స్తత్ర భవిష్యతి, సర్వథా తే మహాబాహో గాంధార్యాః క్రోధనాశనమ్. ౨౯. కర్తవ్యం సాత్వతాం శ్రేష్ఠ పాండవానాం హితార్థినః, ధర్మరాజస్య వచనం శ్రుత్వా యదుకులోద్వహః. ౩౦. ఆమంత్ర్య దారుకం ప్రాహ రథస్సజ్జో విధీయతామ్, కేశవస్య వచశ్శ్రుత్వా త్వరమాణోఽథ దారుకః. ౩౧. న్యవేదయద్రథం సజ్జం కేశవాయ మహాత్మనే, తం రథం యాదవశ్రేష్ఠః సమారుహ్య పరంతపః. ౩౨. జగామ హాస్తినపురం త్వరితః కేశవో విభుః, తతః ప్రాయాన్మహారాజ మాధవో భగవాన్ రథీ. ౩౩. నాగసాహ్వయమాసాద్య ప్రవివేశ చ వీర్యవాన్, ప్రవిశ్య నగరం వీరో రథఘోషేణ నాదయన్. ౩౪. విదితో ధృతరాష్ట్రస్య సోఽవతీర్య రథోత్తమాత్, అభ్యగచ్ఛదదీనాత్మా ధృతరాష్ట్రనివేశనమ్. ౩౫. పూర్వం చాభిగతం తత్ర సోఽపశ్యదృషిసత్తమమ్, పాదౌ ప్రపీడ్య కృష్ణస్య రాజ్ఞశ్చాపి జనార్దనః. ౩౬. అభ్యవాదయదవ్యగ్రో గాంధారీం చాపి కేశవః, తతస్తు యాదవశ్రేష్ఠో ధృతరాష్ట్రమధోక్షజః. ౩౭. పాణిమాలంబ్య రాజేంద్ర సుస్వరం ప్రరురోదహ, స ముహూర్తాదివోత్సృజ్య వాక్యం శోకసముద్భవమ్. ౩౮. ప్రక్షాళ్య వారిణా నేత్రే హ్యాచమ్య చ యథావిధి, ఉవాచ ప్రస్తుతం వాక్యం ధృతరాష్ట్రమరిందమః. ౩౯. న తేఽస్త్యవిదితం కించిద్ భూతభవ్యస్య భారత, కాలస్య చ యథావృత్తం తత్తే సువిదితం ప్రభో. ౪౦. యదిదం పాండవైస్సర్వై స్తవచిత్తానురోధిభిః, కథం కులక్షయో న స్యాత్తథా క్షత్రస్య భారత. ౪౧. భ్రాతృభిస్సమయం కృత్వా క్షాంతవాన్ ధర్మవత్సలః, ద్యూతచ్ఛలజితైశ్శుద్ధై ర్వనవాసోఽభ్యుపాగతః. ౪౨. అజ్ఞాతవాసచర్యా చ నానావేషసమావృతైః, అన్యే చ బహవః క్లేశా స్త్వశక్తైరివ సర్వదా. ౪౩. మయా చ స్వయమాగమ్య యుద్ధకాల ఉపస్థితే, సర్వలోకస్య సాన్నిధ్యే గ్రామాంస్త్వం పంచయాచితః. ౪౪. త్వయా కాలోపపృష్టేన లోభతో నాపవర్జితాః, తవాపరాధాన్నృపతే సర్వం క్షత్రం క్షయం గతమ్. ౪౫. భీష్మేణ సోమదత్తేన బాహ్లీకేన కృపేణ చ, ద్రోణేన చ సపుత్రేణ విదురేణ చ ధీమతా. ౪౬. యాచితస్త్వం శమం నిత్యం నచ తత్కృతవానసి, కాలోపహతచిత్తా హి సర్వే ముహ్యంతి భారత. ౪౭. యథా మూఢో భవాన్ పూర్వమస్మిన్నర్థే సముద్యతే, కిమన్యత్కాలయోగాద్ధి దిష్టమేవ పరాయణమ్. ౪౮. మా చ దోషాన్మహాప్రాజ్ఞ పాండవేషు నివేశయ, అల్పోఽప్యతిక్రమో నాస్తి పాండవానాం మహాత్మనామ్. ౪౯. ధర్మతో న్యాయతశ్చైవ స్నేహతశ్చ పరంతప, ఏతత్సర్వం తు విజ్ఞాయ హ్యాత్మదోషకృతం మతమ్. ౫౦. అసూయాం పాండుపుత్రేషు న భవాన్ కర్తుమర్హతి, కులం వంశశ్చ పిండశ్చ యచ్చ పుత్రకృతం ఫలమ్.

౫౧. గాంధార్యాస్తవ చైవాథ పాండవేషు ప్రతిష్ఠితమ్, త్వం చైవ కురుశార్దూల
గాంధారీ చ యశస్వినీ. ౫౨. మాశుచో నరశార్దూల పాండవాన్ ప్రతికిల్బిషమ్
ఏతత్సర్వమనుధ్యాత్వా ఆత్మనశ్చ వ్యతిక్రమమ్. ౫౩. శివేన పాండవాన్ పాహి
నమస్తే భరతర్షభ, జానాసి చ మహాబాహో ధర్మరాజస్య యా త్వయి. ౫౪. భక్తి
ర్భరతశార్దూలస్నేహశ్చాపి స్వభావతః, ఏతచ్చ కదనం కృత్వా శత్రూణామపకారి
ణామ్. ౫౫. దహ్యతే సదివా రాత్రం నచ శర్మాధిగచ్ఛతి, త్వాం చైవ నరశార్దూల
గాంధారీం చ యశస్వినీమ్. ౫౬. స శోచన్నరశార్దూల శాంతిం నైవాధిగచ్ఛతి,
హ్రియా చ పరయావిష్టో భవంతం నాధిగచ్ఛతి ౫౭. పుత్రశోకాభిసంతప్తం బుద్ధి
వ్యాకులితేంద్రియమ్, ఏవముక్త్వా మహారాజ ధృతరాష్ట్రం యదూత్తమః. ౫౮.
ఉవాచ పరమం వాక్యం గాంధారీం శోకకర్శితామ్, సౌబలేయి నిబోధ త్వం య
త్త్వాం వక్ష్యామి తచ్ఛృణు. ౫౯. త్వత్సమా నాస్తి లోకేఽస్మిన్నద్య సీమంతినీ శు
భే, జానాసి చ యథా రాజ్ఞస్సభాయాం మమ సన్నిధౌ. ౬౦. ధర్మార్థసహితం వా
క్యముభయోః పక్షయోర్హితమ్, ఉక్తవత్యసి కల్యాణి న చ తే తనయైః కృతమ్.
౬౧. దుర్యోధనస్త్వయా చోక్తో జయార్థీ పరుషం వచః, శృణు మూఢవచో మ
హ్యం యతో ధర్మస్తతో జయః. ౬౨. తదిదం సమనుప్రాప్తం తవ వాక్యం నృపా
త్మజే, ఏవం విదిత్వా కల్యాణి మాస్మ శోకే మనః కృథాః. ౬౩. పాండవానాం
వినాశాయ మా తే బుద్ధిః కదాచన, శక్తా చాసి మహాభాగే పృథివీం సచరాచరామ్.
౬౪. చక్షుషా క్రోధదీప్తేన నిర్దగ్ధుం తపసో బలాత్, వాసుదేవవచశ్శ్రుత్వా గాం
ధారీ వాక్యమబ్రవీత్. ౬౫. ఏవమేతన్మహాబాహో యథా వదసి కేశవ, ఆధిభి
ర్దహ్యమానాయామతిస్సంచలితా మమ. ౬౬. సా మే వ్యవస్థితా శ్రుత్వా తవ
వాక్యం జనార్దన, రాజ్ఞస్త్వంధస్య వృద్ధస్య హతపుత్రస్య కేశవ. ౬౭. త్వం
గతిస్సహితైర్వీరైః పాండవైర్ద్విపదాం వర, ఏవముక్త్వా తు వచనం ముఖం
ప్రచ్ఛాద్య వాససా. ౬౮. పుత్రశోకాభిసంతప్తా గాంధారీ ప్రరురోద హ,
తత ఏనాం మహాబాహుః కేశవశ్శోకకర్శితామ్. ౬౯. హేతుకారణ
సంయుక్తైర్వాక్యైరాశ్వాసయత్ప్రభుః, సమాశ్వాస్య చ గాంధారీం ధృత
రాష్ట్రం చ మాధవః. ౭౦ ద్రౌణిసంకల్పితం భావమవబుధ్యత కేశవః, తత
స్త్వరిత ఉత్థాయ పాదౌ మూర్ధ్నా ప్రణమ్య చ. ౭౧. ద్వైపాయనస్య రా
జేంద్ర తతః కౌరవమబ్రవీత్, ఆపృచ్ఛే త్వాం కురుశ్రేష్ఠ మా చ శోకే మనః
కృథాః. ౭౨. ద్రౌణేః పాపోఽస్త్యభిప్రాయస్తేనాస్మి సహసోత్థితః, పాండవానాం
వధే రాత్రౌ బుద్ధిస్తేన ప్రదర్శితా. ౭౩. ఏతచ్ఛ్రుత్వా తు వచనం గాంధార్యా
సహితోఽబ్రవీత్, ధృతరాష్ట్రో మహాబాహుః కేశవం కేశిసూదనమ్. ౭౪. శీఘ్రం
గచ్ఛ మహాబాహో పాండవాన్ పరిపాలయ, భూయస్త్వయా సమేష్యామి క్షి
ప్రమేవ జనార్దన. ౭౫. ప్రాయాత్తతస్తు త్వరితో దారుకేణ సహాచ్యుతః, వాసు
దేవే గతే రాజన్ ధృతరాష్ట్రం జనేశ్వరమ్. ౭౬. ఆశ్వాసయదమేయాత్మా వ్యా

సో లోకనమస్కృతః, వాసుదేవోఽపి ధర్మాత్మా కృతకృత్యో జగామహ ౭౭. శిబిరం హాస్తినపురాద్ధిదృక్షుః పాండవాన్ నృప, ఆగమ్యశిబిరం రాత్రౌ సోఽభ్యగచ్ఛత పాండవాన్. ౭౮. తచ్చ తేభ్యస్సమాఖ్యాయ సహితస్తైస్సమాహితః. ౭౯.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - చతుష్షష్టితమోఽధ్యాయః.

దుర్యోధనవిలాపః.

ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ—అధిష్ఠితః పదా మూర్ధ్ని భగ్నసక్థో మహీంగతః, శౌండీర్యమానీ పుత్రో మే కిమభాషత సంజయ. ౧. అత్యర్థకోపనో రాజా జాతవైరశ్చ పాండుషు, వ్యసనం పరమం ప్రాప్తః కిమాహ పరమాహవే ౨. సంజయ ఉవాచ—శృణు రాజన్ ప్రవక్ష్యామి యథావృత్తం నరాధిప, రాజ్ఞా యదుక్తం భగ్నేన తస్మిన్ వ్యసన ఆగతే. ౩. భగ్నసక్థో నృపో రాజన్ పాంసునా సోఽవసంఠితః, యమయన్మూర్ధజాంస్తత్ర వీక్ష్య చైవ దిశో దశ. ౪. క్రోధం నియమ్యయత్నేన నిశ్వసన్నురగో యథా, సంరంభాశ్రుపరీతాభ్యాం నేత్రాభ్యామభివీక్ష్య మామ్. ౫. బాహూ ధరణ్యాం నిష్పిష్య ముహూర్తమివ ద్విపః, ప్రకీర్ణాన్ మూర్ధజాన్ ధున్వన్ దంతైర్దంతానుపస్పృశన్. ౬. గర్హయన్ పాండవం జ్యేష్ఠం నిశ్వస్యేదమథాబ్రవీత్, భీష్మే శాంతనవే నాథే కర్ణే శస్త్రభృతాం వరే. ౭. గౌతమే శకునౌ చాపి ద్రోణే చాస్త్రభృతాం వరే, అశ్వత్థామ్ని తథా శల్యే శూరే చ కృతవర్మణి. ౮. ఇమామవస్థాం ప్రాప్తోఽస్మి కాలో హి దురతిక్రమః, ఏకాదశచమూభర్తా సోఽహమేతాం దశాం గతః. ౯. కాలం ప్రాప్య మహాబాహో న కశ్చిదతివర్తతే, ఆఖ్యాతవ్యం మదీయానాం యేఽస్మిన్ జీవంతి సంయుగే. ౧౦. యథాహం భీమసేనేన వ్యుత్క్రమ్య సమయం హతః, బహూని సునృశంసాని కృతాని ఖలు పాండవైః. ౧౧. భూరిశ్రవసి కర్ణే చ భీష్మే ద్రోణే [illegible] వం చాకీర్తిజం కర్మనృశంసైః పాండవైః కృతమ్. ౧౨. యేన తే సత్సు నిర్వేదం గమిష్యంతీతి మే మతిః, కా ప్రీతి స్సత్వయుక్తస్య కృత్వోపాధికృతం జయమ్. ౧౩. కో వా సమయభేత్తారం బుధస్సంమంతుమర్హతి, అధర్మేణ జయం లబ్ధ్వా కోనుహృష్యేత పండితః. ౧౪. యథా సంహృష్యతే పాపః పాండుపుత్రో వృకోదరః, కిన్ను చిత్రమతస్త్వద్య భగ్నసక్థస్య యన్మమ. ౧౫. క్రుద్ధేన భీమసేనేన పాదేన మృదితం శిరః, ప్రతపంతం శ్రియా జుష్టం వర్తమానం చ బంధుషు. ౧౬. ఏవం కుర్యాన్నరో యోహి స వై సంజయపూజితః, అభిజ్ఞౌ యుద్ధధర్మస్య మమ మాతా పితా చ మే ౧౭. తౌ హి సంజయ దుఃఖార్తౌ విజ్ఞాప్యౌ వచనాద్ధి మే, ఇష్టం భృత్యా భృతాస్సమ్యగ్భూః ప్రశాస్తా ససాగరా. ౧౮. మూర్ధ్ని స్థితమమిత్రాణాం జీవతా మేవ సంజయ, దత్తా దేయా యథాశక్తి మిత్రాణాం చ ప్రియం కృతమ్ ౧౯ అమిత్రా బాధితాస్సర్వే కోనుస్వంతతరో మయా, మానితా బాంధవాస్సర్వే వశ్యస్సంపూజితో జనః ౨౦. త్రితయం సేవితం సర్వం కోనుస్వంతతరో మయా, ఆజ్ఞప్తం నృపముఖ్యేషు మానః ప్రాప్తస్సుదుర్లభః. ౨౧. ఆజానేయైస్తథా యాతం కోనుస్వంతతరో మయా, యాతాని

పరరాష్ట్రాణి నృపా భుక్తాశ్చ దాసవత్. ౨౨. ప్రియేభ్యః ప్రకృతం సాధు కోను స్వంతతరో మయా, అధీతం విధివద్దత్తం ప్రాప్తమాయుర్నిరామయమ్. ౨౩. స్వధర్మవిజితా లోకాః కోనుస్వంతతరో మయా, దిష్ట్యానాహం జితస్సంఖ్యే పరాన్ ప్రేష్యవదాశ్రితః ౨౪. దిష్ట్యా మే విపులా లక్ష్మీర్మృతేత్వన్యగతా విభో, యదిష్టం క్షత్రబంధూనాం స్వధర్మమనుతిష్ఠతామ్. ౨౫. నిధనం తన్మయా ప్రాప్తం కోను స్వంతతరో మయా, దిష్ట్యా నాహం పరావృత్తో వైరాత్ప్రాకృతవజ్జితః. ౨౬. దిష్ట్యా నావమతిం కాంచిద్భజిత్వానుపరాజితః,సుప్తం వాథ ప్రమత్తం వాయథాహన్యాద్విషేణ వా. ౨౭. ఏవం వృత్తస్త్వధర్మేణవ్యుత్క్రమ్యసమయంహతః, అశ్వత్థామా మహాభాగః కృతవర్మా చ సాత్వతః. ౨౮. కృపశ్శారద్వతశ్చైవ వక్తవ్యా వచనాన్మమ, అధర్మేణ ప్రవృత్తానాం పాండవానామనేకశః. ౨౯. విశ్వాసం సమయఘ్నానాం నయూయం గంతుమర్హథ, వాదికాంశ్చాబ్రవీద్రాజా పుత్రస్తే సత్యవిక్రమః. ౩౦. అధర్మాద్భీమసేనేన నిహతోఽహంయథారణే, సోఽహం ద్రోణంస్వర్గగతంకర్ణశల్యౌ వృషౌ తథా. ౩౧. వృషసేనం మహావీర్యం శకునిం చాపి సౌబలమ్, జలసంధం మహావీర్యం భగదత్తం చ పార్థివమ్. ౩౨. సోమదత్తం మహేష్వాసం సైంధవం చ జయద్రథమ్, దుశ్శాసనపురోగాంశ్చ భ్రాతౄనాత్మసమాంస్తథా ౩౩. దౌశ్శాసనిం చ విక్రాంతం లక్ష్మణం చాత్మజావుభౌ, ఏతాంశ్చాన్యాంశ్చ సుబహూన్మదీయాంశ్చ సహస్రశః. ౩౪. పృష్ఠతోఽనుగమిష్యామి సార్థహీనో యథాధ్వగః, కథం భ్రాతౄన్ హతాన్ శ్రుత్వా భర్తారం చ స్వసా మమ. ౩౫. రోరూయమాణా దుఃఖార్తా దుశ్శలా సా భవిష్యతి, స్నుషాభిః ప్రస్నుషాభిశ్చ వృద్ధో రాజాపితా మమ. ౩౬. గాంధారీ సహితశ్చైవ కాం గతిం ప్రతిపత్స్యతి, నూనం లక్ష్మణమాతాపి హతపుత్రా హతేశ్వరా. ౩౭. వినాశం యాస్యతి క్షిప్రం కల్యాణీ పృథులోచనా, యదిజానాతి చార్వాకః పరివ్రాడ్వాగ్విశారదః ౩౮. కరిష్యతి మహాబాహో ధ్రువం చాపచితిం మమ, సమంతపంచకే పుణ్యే త్రిషులోకేషు విశ్రుతే. ౩౯. అహం నిధనమాసాద్య లోకాన్ ప్రాప్స్యామి శాశ్వతాన్, తతో జనసహస్రాణి బాష్పపూర్ణాని మారిష. ౪౦. ప్రలాపం నృపతేః శ్రుత్వా వ్యద్రవంత దిశో దశ, ససాగరవనా ఘోరా పృథివీ సచరాచరా. ౪౧. చచాలాథ సనిర్హ్రాదా దిశశ్చైవావిలాఽభవన్, తే ద్రోణపుత్రమాసాద్య యథా వృత్తం న్యవేదయన్. ౪౨. వ్యవహారం గదాయుద్ధే పార్థివస్య చ పాతనమ్, తదాఖ్యాయ తతస్సర్వే ద్రోణపుత్రస్య భారత ౪౩. ధ్యాత్వా చ సుచిరం కాలం జగ్మురార్తా యథాగతమ్. ౪౪.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శల్యపర్వణి - పంచషష్టితమోఽధ్యాయః.

అశ్వత్థామసైన్యాపత్యాభిషేకః.

సంజయ ఉవాచ—వాదికానాం సకాశాత్తు శ్రుత్వా దుర్యోధనం హతమ్, హతశిష్టాస్తతో రాజన్ కౌరవాణాం మహారథాః. ౧. వినిర్భిన్నా శ్శితైర్బాణై

ర్గదాతోమరశక్తిభిః, అశ్వత్థామా కృపశ్చైవ కృతవర్మా చ సాత్వతః ౨. త్వరి
తాజవనైరశ్వైరాయోధనముపాగమన్, తత్రాపశ్యన్మహాత్మానం ధార్తరాష్ట్రం
నిపాతితమ్ ౩. ప్రభగ్నం వాయువేగేన మహాసాలం యథా వనే, భూమౌ విచే
ష్టమానం తం రుధిరేణ సముక్షితమ్. ౪. మహాగజమివారణ్యే వ్యాధేన వినిపాతి
తమ్, వివర్తమానం బహుశో రుధిరౌఘపరిప్లుతమ్. ౫. యదృచ్ఛయా నిపతితం
చక్రమాదిత్యగోచరమ్, మహావాతసముత్థేన సంశుష్కమివ సాగరమ్ ౬. పూర్ణ
చంద్రమివ వ్యోమ్ని తుషారావృతమండలమ్, రేణుధ్వస్తం దీర్ఘభుజం మాతంగ
సమవిక్రమమ్. ౭. వృతం భూతగణైర్ఘోరైః క్రవ్యాదైశ్చ సమంతతః, యథా ధనం
లిప్సమానైర్భృత్యైర్నృపతిసత్తమమ్ ౮. భ్రుకుటీకృతవక్త్రాంతం క్రోధాదుద్వృ
త్తచక్షుషమ్, సామర్షం తం నరవ్యాఘ్రం వ్యాఘ్రం నిపతితం యథా. ౯. తే తం
దృష్ట్వా మహేష్వాసా భూతలే పతితం నృపమ్, మోహమభ్యాగమన్ సర్వే కృప
ప్రభృతయో రథాః ౧౦. అవతీర్య రథేభ్యశ్చ ప్రాద్రవన్ రాజసన్నిధౌ, దుర్యో
ధనం చ సంప్రేక్ష్య సర్వే భూమావుపావిశన్. ౧౧. తతో ద్రౌణిర్మహారాజ
బాష్పపూర్ణేక్షణశ్శ్వసన్, ఉవాచ భరతశ్రేష్ఠం సర్వలోకేశ్వరేశ్వరమ్ ౧౨.
న నూనం విద్యతే సత్యం మానుషే కించిదేవ హి, యత్ర త్వం పురుషవ్యాఘ్ర శేషే
పాంసుషు రూషితః. ౧౩. భూత్వా హి నృపతిః పూర్వం సమాజ్ఞాప్య చ మేది
నీమ్, కథమేకోఽద్య రాజేంద్ర తిష్ఠసే నిర్జనే వనే ౧౪. దుశ్శాసనం న పశ్యామి
నాపి కర్ణం మహారథమ్, నాపి తాన్ సుహృదస్సర్వాన్ కిమిదం భరతర్షభ. ౧౫.
దుఃఖం నూనం కృతాంతస్య గతిం జ్ఞాతుం కథంచన, లోకానాం చ భవానద్య
శేషే పాంసుషు రూషితః ౧౬. యోఽయం మూర్ధాభిషిక్తానామగ్రే యాతి పరం
తపః, సతృణం గ్రసతే పాంసుం పశ్య కాలస్య పర్యయమ్ ౧౭. క్వ తే తదమలం
ఛత్రం వ్యజనం క్వ చ పార్థివ, సా చ తే మహతీ సేనా క్వ గతా పార్థివోత్తమ ౧౮.
దుర్విజ్ఞేయా గతిర్నూనం కార్యాణాం కారణాంతరే, యద్వై లోకగురుర్భూత్వా
భవానేతాం దశాం గతః. ౧౯. అధ్రువా సర్వమర్త్యేషు ధ్రువం శ్రీరుపలక్ష్యతే,
భవతో వ్యసనం దృష్ట్వా శక్రవిస్పర్ధినో భృశమ్. ౨౦ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా
దుఃఖితస్య విశేషతః, ఉవాచ రాజన్ పుత్రస్తే ప్రాప్తకాలమిదం వచః. ౨౧. విమృజ్య
నేత్రే పాణిభ్యాం శోకజం బాష్పముత్సృజన్, కృపాదీన్ స తదా వీరాన్ సర్వానేవ
నరాధిపః. ౨౨. ఈదృశో మర్త్యధర్మోఽయం ధాత్రా నిర్దిష్ట ఉచ్యతే, వినాశస్సర్వ
భూతానాం కాలపర్యాయకారితః. ౨౩. సోఽయం మాం సమనుప్రాప్తః ప్రత్యక్షం
భవతాం హి యః, పృథివీం పాలయిత్వాహమేతాం నిష్ఠాముపాగతః. ౨౪.
దిష్ట్యా నాహం పరావృత్తో యుద్ధే కస్యాంచిదాపది, దిష్ట్యాహం నిహతః పాపైశ్ఛలే
నైవ విశేషతః. ౨౫. ఉత్సాహశ్చ కృతో నిత్యం మయా దిష్ట్యా యుయుత్సతా,
దిష్ట్యా చాస్మిన్ హతో యుద్ధే నిహతజ్ఞాతిబాంధవః. ౨౬. దిష్ట్యా చ వోఽహం పశ్యా
మి ముక్తానస్మాజ్జనక్షయాత్, స్వస్తియుక్తాంశ్చ కల్యాంశ్చ తన్మే ప్రియమనుత్తమమ్.

౨౭. మా భవంతోఽత్ర తప్యంతాం సౌహృదాన్నిధనేన మే, యది వేదాః ప్రమా
ణం వో జితా లోకా మయాక్షయాః. ౨౮. మన్యమానః ప్రభావంచ కృష్ణస్యామిత
తేజసః, తేన నచ్యావితశ్చాహం క్షత్రధర్మాత్స్వనుష్ఠితాత్. ౨౯. సమయా సమ
నుప్రాప్తో నాస్మి శోచ్యః కథంచన, కృతం భవద్భిస్సదృశ మనురూప మివాత్మనః.
౩౦ యదిదం విజయే శక్త్యా దైవంతు దురతిక్రమమ్, ఏతావదుక్త్వా వచనం
బాష్పవ్యాకులలోచనః. ౩౧. తూష్ణీం బభూవ రాజేంద్ర రుజాసౌ విహ్వలో
భృశమ్, తథా తు దృష్ట్వా రాజానం బాష్పశోకసమన్వితమ్. ౩౨. ద్రౌణిః క్రోధేన
జజ్వాల యథా వహ్నిర్జగత్క్షయే, సతు క్రోధసమావిష్టః పాణౌ పాణిం నిపీడ్యహ.
౩౩. బాష్పవిహ్వలయా వాచా రాజానమిదమబ్రవీత్, పితా మే నిహతః క్షుద్రైః
సునృశంసేన కర్మణా. ౩౪. న తథా తేన తప్యామి యథా రాజంస్త్వయాద్య వై,
శృణు చేదం వచో మహ్యం సత్యేన వదతః ప్రభో. ౩౫. ఇష్టాపూర్తేన దానేన
ధర్మేణ సుకృతేన చ, అద్యాహం సర్వపాంచాలాన్ వాసుదేవస్య పశ్యతః. ౩౬.
సర్వోపాయైర్హి నేష్యామి ప్రేతరాజ నివేశనమ్, అనుజ్ఞాం తు మహారాజ భవాన్మే
దాతుమర్హతి. ౩౭ ఇతి శ్రుత్వా తు వచనం ద్రోణపుత్రస్య కౌరవః, మనసః ప్రీతి
జననం కృపం వచనమబ్రవీత్. ౩౮ ఆచార్యశీఘ్రం కలశం జలపూర్ణం సమానయ,
సతద్వచనమాజ్ఞాయ రాజ్ఞో బ్రాహ్మణసత్తమః. ౩౯. కలశంపూర్ణమాదాయ రాజ్ఞోం
తికముపాగమత్, తమబ్రవీన్మహారాజ పుత్రస్తవ విశాంపతే ౪౦. మమాజ్ఞయా
ద్విజశ్రేష్ఠ ద్రోణపుత్రోఽభిషిచ్యతామ్, సైనాపత్యేన భద్రం తే మమచేదిచ్ఛసి
ప్రియమ్ ౪౧. రాజ్ఞో నియోగాద్యోద్ధవ్యం బ్రాహ్మణేన విశేషతః, వర్తతా క్షత్ర
ధర్మేణ హ్యేవం ధర్మవిదో విదుః ౪౨. రాజ్ఞస్తు వచనం శ్రుత్వా కృపశ్శారద్వత
స్తతః, ద్రౌణిం రాజ్ఞో నియోగేన సైనాపత్యేఽభ్యషేచయత్. ౪౩. సోఽభిషిక్తో
మహారాజ పరిష్వజ్య నృపోత్తమమ్, ప్రయయౌ సింహనాదేన దిశస్సర్వా వినా
దయన్. ౪౪. దుర్యోధనోఽపి రాజేంద్ర శోణితేన పరిప్లుతః, తాం నిశాం ప్రతిపే
దేఽథ సర్వభూతభయావహామ్. ౪౫. అపక్రమ్య తు తే తూర్ణం తస్మాదాయోధ
నాన్నృప, శోకసంవిగ్నమనస శ్చింతాధ్యానపరాభ*వన్. ౪౬.

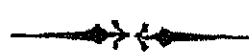
ఇతి శ్రీమహాభారతే - శతసాహస్ర్యాం - సంహితాయాం వైయాసిక్యాం.
శల్యపర్వాంతర్గత గదాయుద్ధపర్వణి - షట్షష్టితమోఽధ్యాయః.

సమాప్తం చేదం శల్యపర్వ.

హరిః - ఓం - ఓం - తత్సత్ - శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

శ్రీగోపాలకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీమహాభారతే - సౌప్తికపర్వప్రారంభః.

నారాయణం నమస్కృత్య నరం చైవ నరోత్తమమ్,
దేవీం సరస్వతీం వ్యాసం తతో జయముదీరయేత్.

ద్రౌణీమంత్రణా.

సంజయ ఉవాచ—తతస్తే సహితా వీరాః ప్రయాతా దక్షిణాముఖాః, ఉపాస్తమనవేళాయాం శిబిరాభ్యాశమాగతాః. ౧. విముచ్య వాహాంస్త్వరితా భీతాస్సముభవంస్తదా, గహనం దేశమాసాద్య ప్రచ్ఛన్నాన్న్యవిశంత తే ౨ సేనానివేశమభితో నాతిదూరమవస్థితాః, నికృత్తాని శితైశ్శస్త్రైస్సమంతాత్క్షతవిక్షతాః. ౩. దీర్ఘముష్ణం చ నిశ్శ్వస్య పాండవానన్వచింతయన్, శ్రుత్వా చ నినదం ఘోరం పాండవానాం జయైషిణామ్. ౪. అనుసారభయాద్భీతాః ప్రాఙ్ముఖాః ప్రాద్రవన్ పునః, తే ముహూర్తాత్తతో గత్వా శ్రాంతవాహాః పిపాసితాః. ౫. నామృష్యంత మహేష్వాసాః క్రోధామర్షవశంగతాః, రాజ్ఞో వధేన సంతప్తా ముహూర్తం సముపస్థితాః. ౬. ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ—అశ్రద్ధేయమిదం కర్మ కృతం భీమేన సంజయ, యత్స నాగాయుతప్రాణః పుత్రో మమ నిపాతితః. ౭. అవధ్యస్సర్వభూతానాం వజ్రసంహననో యువా, పాండవైస్సమరే పుత్రో నిహతో మమ సంజయ. ౮. నదిష్టమభ్యతిక్రాంతుం శక్యం గావల్గణే నరైః, యత్సమేత్య రణే పార్థైః పుత్రో మమ నిపాతితః. ౯. అద్రిసారమయం నూనం హృదయం మమ సంజయ, హతం పుత్రశతం శ్రుత్వా యన్న దీర్ణం సహస్రధా. ౧౦. కథం హి వృద్ధమిథునం హతపుత్రం భవిష్యతి, నహ్యహం పాండవేయస్య విషయే వస్తుముత్సహే. ౧౧. కథం రాజ్ఞః పితా భూత్వా స్వయం రాజా చ సంజయ, ప్రేష్యభూతః ప్రవర్తేయం పాండవేయస్య శాసనాత్. ౧౨. ఆజ్ఞాప్య పృథివీం సర్వాం స్థిత్వా మూర్ధని సంజయ, కథమస్య భవిష్యామి ప్రేష్యభూతో దురంతకృత్. ౧౩. కృతం సత్యం వచస్తస్య విదురస్య మహాత్మనః, అకుర్వతా వచస్తేన మమ పుత్రేణ సంజయ. ౧౪. యేన పుత్రశతం పూర్ణమేకేన నిహతం మమ, కథం భీమస్య వాక్యాని శ్రోతుం శక్యాని సంజయ. ౧౫. అధర్మేణ హతే తాత పుత్రే దుర్యోధనే మమ, కృతవర్మా కృపో ద్రౌణిః కిమకుర్వత సంజయ. ౧౬. సం

జయ ఉవాచ—గత్వా తు తావకా రాజన్నాతిదూరమవస్థితాః, అపశ్యంత వనం
ఘోరం నానాద్రుమలతావృతమ్ ౧౭. తే ముహూర్తం తు విశ్రమ్య లబ్ధతో
యైర్హయోత్తమైః, సూర్యాస్తమనవేళాయాం సమాసేదుర్మహద్వనమ్. ౧౮. నా
నామృగగణైర్జుష్టం నానాపక్షిగణావృతమ్, నానాద్రుమలతాచ్ఛన్నం నానావ్యాల
నిషేవితమ్. ౧౯. నానాతోయైస్సమాకీర్ణం నానాపుష్పోపశోభితమ్, పద్మినీశతసం
ఛన్నం నీలోత్పలసమాయుతమ్. ౨౦. ప్రవిశ్య తద్వనం ఘోరం వీక్షమాణా
స్సమంతతః, శాఖాసహస్రసంఛన్నం న్యగ్రోధం దదృశుస్తతః. ౨౧. ఉపేత్య తు
తదా రాజన్ న్యగ్రోధం తే మహారథాః, దదృశుః ద్విపదాం శ్రేష్ఠాః శ్రేష్ఠం తం
వై వనస్పతిమ్. ౨౨. తేఽవతీర్య రథేభ్యశ్చ విప్రముచ్య చ వాజినః, ఉపస్పృశ్య
యథాన్యాయం సంధ్యామన్వాసత ప్రభో. ౨౩. తతోఽస్తం పర్వతశ్రేష్ఠమనుప్రా
ప్తే దివాకరే, సర్వస్య జగతో ధాత్రీ శర్వరీ సమపద్యత. ౨౪. గ్రహనక్షత్రతా
రాభిః సంపూర్ణాభిరలంకృతమ్, నభోఽంశుకమివాభాతి ప్రేక్షణీయం సమంతతః. ౨౫.
ఇచ్ఛయా తే ప్రవల్గంతి యే సత్త్వా రాత్రిచారిణః, దివా చరాశ్చ యే సత్త్వా
స్తే నిద్రావశమాగతాః. ౨౬. రాత్రిం చరాణాం సత్త్వానాం నిర్ఘోషోఽభూత్సు
దారుణః, క్రవ్యాదాశ్చ ప్రముదితా ఘోరా ప్రాప్తా చ శర్వరీ ౨౭. తస్మిన్
రాత్రిముఖే ఘోరే దుఃఖశోకసమన్వితాః, కృతవర్మా కృపో ద్రౌణిరుపోప
వివిశుస్సమమ్. ౨౮. తత్రోపవిష్టాశ్శోచంతో న్యగ్రోధస్య సమీపతః, తమే
వార్థమతిక్రాంతం కురుపాండవయోః క్షయమ్ ౨౯. నిద్రయా చ పరీతాంగా
నిషేదుర్ధరణీతలే, శ్రమేణ సుదృఢం యుక్తా విక్షతావివిధైశ్శరైః. ౩౦.
తతో నిద్రావశం ప్రాప్తౌ కృపభోజౌ మహారథౌ, సుఖోచితావదుఃఖార్హౌ
నిషణ్ణౌ ధరణీతలే. ౩౧. తౌ తు సుప్తౌ మహారాజ శ్రమశోకసమన్వితౌ,
మహార్హశయనోపేతౌ భూమావేవ హ్యనాథవత్. ౩౨. క్రోధామర్షవశం
ప్రాప్తో ద్రోణపుత్రస్తు భారత, నవై స్మ స జగామాథ నిద్రాం సర్ప ఇవ శ్వసన్. ౩౩.
నలేభే స తు నిద్రాం వై దహ్యమానో హి మన్యునా, వీక్షాం చక్రే మహాబాహు
స్తద్వనం ఘోరదర్శనమ్. ౩౪. వీక్షమాణో వనోద్దేశం నానాసత్త్వైర్నిషేవితమ్,
అపశ్యత మహాబాహుర్న్యగ్రోధం వాయసైర్వృతమ్. ౩౫. తత్ర కాకసహస్రాణి
తాం నిశాం పర్యణామయన్, సుఖం స్వపంతి కౌరవ్య పృథక్పృథగుపాశ్రయాః.
౩౬. సుప్తేషు తేషు కాకేషు విస్రబ్ధేషు సమంతతః, సోఽపశ్యత్సహసా యాంతము
లూకం ఘోరదర్శనమ్. ౩౭. మహాస్వనం మహాకాయం హర్యక్షం బభ్రుపింగ
లమ్, సుదీర్ఘఘోణానఖరం సుపర్ణమివ వేగితమ్. ౩౮. సోఽథ శబ్దం మృదుం కృత్వా

లీయమాన ఇవాండజః, న్యగ్రోధస్య తతశ్శాఖాం ప్రార్థయామాస భారత. ౩౯. సన్నిపత్య తు శాఖాయాం న్యగ్రోధస్య విహంగమః, ప్రాప్తాన్ జఘాన సుబహూన్ వాయసాన్ వాయసాంతకః ౪౦. కేషాం చిదచ్ఛినత్పక్షాన్ శిరాంసి చ చకర్తహ, చరణాంశ్చైవ కేషాంచిద్బభంజ చరణాయుధః. ౪౧. క్షణేనాహత్య బలవాన్ యేఽస్య దృష్టిపథే స్థితాః తేషాం శరీరావయవైః శరీరైశ్చ విశాంపతే ౪౨. న్యగ్రోధమండలం సర్వం సంఛన్నం సర్వతోఽభవత్, తాంస్తు హత్వా తతః కాకాన్ కౌశికో ముదితోఽభవత్.౪౩. ప్రతికృత్య యథాకామం శత్రూణాం శత్రుసూదనః, తద్దృష్ట్వా సోపధం కర్మ కౌశికేన కృతం నిశి. ౪౪. తద్భావే కృతసంకల్పో ద్రౌణిరేకోఽన్వచింతయత్, ఉపదేశః కృతోఽనేన పక్షిణా మమ సంయుగే ౪౫. శత్రూణాం క్షయణే యుక్తః ప్రాప్తః కాలశ్చ మే మతః, నాద్య శక్యా మయా హంతుం పాండవా జితకాశినః. ౪౬. బలవంతః కృతోత్సాహాః ప్రాప్తలక్షాః ప్రహారిణః, రాజ్ఞస్సకాశాత్తేషాం తు ప్రతిజ్ఞాతో వధో మయా.౪౭. పతంగాగ్నిసమాం వృత్తిమాస్థాయాత్మవినాశినీమ్, న్యాయతో యుధ్యమానస్య ప్రాణత్యాగో న సంశయః. ౪౮. ఛద్మనా చ భవేత్సిద్ధిః శత్రూణాం చ క్షయో మహాన్, తతస్సంశయితాదర్థాద్యోఽర్థో నిస్సంశయో భవేత్. ౪౯. తం జనా బహుమన్యంతే యే చ శాస్త్రవిశారదాః, యచ్చాప్యత్ర భవేద్వాచ్యం గర్హితం లోకనిందితమ్. ౫౦. కర్తవ్యం తన్మనుష్యేణ క్షత్రధర్మేణ వర్తతా, నిందితాని చ సర్వాణి కుత్సితాని పదే పదే. ౫౧. సోపధాని కృతాన్యేవ పాండవైరకృతాత్మభిః, అస్మిన్నర్థే పురా గీతాః శ్రూయంతే ధర్మచింతకైః. ౫౨. శ్లోకాన్న్యాయమవేక్షద్భిస్తత్త్వార్థాస్తత్త్వదర్శిభిః, పరిశ్రాంతే విదీర్ణే వా భుంజానే వాపి శత్రుభిః. ౫౩. ప్రస్థానే వా ప్రవేశే వా ప్రహర్తవ్యం రిపోర్బలమ్, నిద్రార్తమర్ధరాత్రే చ తథా నష్టప్రణాయకమ్. ౫౪. భిన్నయోధం బలం యచ్చ ద్విధాయుక్తం చ యద్భవేత్, ఇత్యేవం నిశ్చయం చక్రే సుప్తానాం నిశిమారణే. ౫౫. పాండూనాం సహపాంచాలైః ద్రోణపుత్రః ప్రతాపవాన్, సక్రూరాం మతిమాస్థాయ వినిశ్చిత్య ముహుర్ముహుః. ౫౬. సుప్తౌ ప్రాబోధయత్తౌ తు మాతులం భోజమేవ చ, తౌ ప్రబుద్ధౌ మహాత్మానౌ కృపభోజౌ మహాబలౌ. ౫౭ నోత్తరం ప్రతిపద్యేతాం తత్ర యుక్తం హ్రియా వృతౌ, సముహూర్తమివ ధ్యాత్వా బాష్పవిహ్వలమబ్రవీత్. ౫౮. హతో దుర్యోధనో రాజా హ్యేకవీరో మహాబలః, యస్యార్థే వైరమస్మాభి రాసక్తం పాండవైస్సహ. ౫౯. ఏకాకీ బహుభిః క్షుద్రై రాహవే శుద్ధవిక్రమః, పాతితో భీమసేనేన హ్యేకాదశ చమూపతిః. ౬౦. వృకోదరేణ క్షుద్రేణ సునృశంసమిదం కృతమ్, మూర్ధాభిషిక్తస్య శిరః పాదేన పరిమృద్నతా. ౬౧. వినర్దంతి చ పాంచాలాః క్ష్వేలంతి చ

హాసంతి చ, ధమంతి శంఖాన్ శతశో హృష్టాఘ్నంతి చ దుందుభీన్. ౬౨. వాది
త్ర ఘోషస్తుములో విమిశ్రశ్శంఖనిస్వనైః, అనిలేనేరితో ఘోరో దిశః పూర
యతీవహ. ౬౩. అశ్వానాం హేషమాణానాం గజానాం చైవ బృంహతామ్,సిం
హనాదశ్చశూరాణాం శ్రూయతేసుమహానయమ్ ౬౪. దిశం ప్రాచీం సమాశ్రిత్య
హృష్టానాం గచ్ఛతాం భృశమ్, రథనేమిస్వనాశ్చైవ శ్రూయంతే రోమహర్షణాః.
౬౫. పాండవైర్ధార్తరాష్ట్రాణాం యదిదం కదనం కృతమ్, వయమేవ త్రయశ్శిష్టా
అస్మిన్మహతి వైశసే ౬౬. కేచిన్నాగశతప్రాణాః కేచిత్సర్వాస్త్రకోవిదాః,నిహతాః
పాండవేయైస్తే మన్యే కాలస్య పర్యయమ్. ౬౭. ఏవమేతేన భావ్యం హి నూనం
కార్యేణ తత్త్వతః, యథాహ్యస్యేదృశీ నిష్ఠా కృతే కార్యేఽపి దుష్కరే. ౬౮.
భవతోస్తు యది ప్రజ్ఞా నమోహాదపనీయతే, వ్యాపన్నేఽస్మిన్మహత్యర్థే యన్నశ్శ్రే
యస్తదుచ్యతామ్. ౬౯.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - సౌప్తికపర్వణి - ప్రథమోఽధ్యాయః.

— ద్రౌణికృపసంవాదః. —

కృప ఉవాచ—శ్రుతం తే వచనం సర్వం యద్యదుక్తం త్వయా విభో,
మమాపితు వచః కించి చ్ఛృణుష్వాద్య మహాభుజ. ౧. అబద్ధా మానుషాస్సర్వే
నిబద్ధాః కర్మణోర్ద్వయోః, దైవే పురుషకారే చ పరంతాభ్యాం న విద్యతే.
౨. న హి దైవేన సిధ్యంతి కార్యాణ్యేకేన సత్తమ, నచాపి కర్మణైకేన ద్వాభ్యాం
సిద్ధిస్తుయోగతః. ౩. తాభ్యా ముభాభ్యాం సర్వార్థా నిబద్ధా అధమోత్తమాః,
ప్రవృత్తాశ్చైవ దృశ్యంతే నివృత్తాశ్చైవ సర్వశః. ౪. పర్జన్యః పర్వతే వర్షన్
కిన్నుసాధయతే ఫలమ్, కృష్టే క్షేత్రే తథావర్షన్ కిన్నసాధయతే ఫలమ్. ౫.
ఉత్థానం చాపి దైవస్య హ్యనుత్థానం చ దైవతవ్, వ్యర్థం భవతి సర్వత్ర పూర్వ
స్తత్రవినిశ్చయః. ౬. సువృష్టేచ యథాదైవే సమ్యక్క్షేత్రేచ కర్షితే, బీజంమహాగు
ణం భూయాత్తథా సిద్ధిర్హిమానుషీ. ౭. తయోర్దైవం వినిశ్చిత్య స్వయం చైవ
ప్రవర్తతే, ప్రాజ్ఞాః పురుషకారే తు వర్తంతే దాక్ష్యమాశ్రితాః. ౮. తాభ్యాం
సర్వే హి కార్యార్థా మనుష్యాణాం నరర్షభ, విచేష్టంతస్మ దృశ్యంతే నివృత్తాస్తు
తథైవచ. ౯. కృతః పురుషకారశ్చ సోఽపి దైవేన సిధ్యతి, తథాస్య కర్మణః కర్తు
రభినిర్వర్తతే ఫలమ్. ౧౦. ఉత్థానం చ మనుష్యాణాం దక్షాణాం దైవవర్జితమ్,
అఫలం దృశ్యతేలోకే సమ్యగప్యుపపాదితమ్. ౧౧. తత్రాలసామనుష్యాణాం యే
భవంత్యమనస్వినః, ఉత్థానం తే విగర్హంతి ప్రజ్ఞానాం తన్న రోచతే. ౧౨. ప్రాయ
శోహి కృతం కర్మ నాఫలం దృశ్యతే భువి, అకృత్వా చ పునర్దుఃఖం కర్మ పశ్యేన్మ

హాఫలమ్. ౧౩. చేష్టామకుర్వఁల్లభతే యది కించిద్యదృచ్ఛయా, యో వా న లభతే
కృత్వా దుర్దశౌ తావుభావపి. ౧౪. శక్నోతి జీవితుం దక్షో లాలసస్సుఖమేధతే.
దృశ్యంతే జీవలోకేఽస్మిన్ దక్షాః ప్రాయో హితైషిణః. ౧౫. యది దక్షస్సమారం
భాత్కర్మణో నాశ్నుతే ఫలమ్, నాస్య వాచ్యం భవేత్కించిత్ లబ్ధవ్యం వాధిగ
చ్ఛతి. ౧౬. అకృత్వా కర్మ యో లోకే ఫలం విందతి దిష్టతః, సతు వక్తవ్యతాం
యాతి ద్వేష్యో భవతి భూయశః. ౧౭. ఏవమేతదనాదృత్య వర్తతే యస్త్వతోఽ
న్యథా, సకరోత్యాత్మనోఽనర్థా నేష బుద్ధిమతాం నయః ౧౮. హీనం పురుషకారేణ
యదా దైవేన వా పునః, కారణాభ్యామథైతాభ్యా ముత్థానమఫలం భవేత్.
౧౯. హీనం పురుషకారేణ కర్మ త్విహ నసిధ్యతి, దైవతేభ్యో నమస్కృత్య యస్త్వ
ర్థాన్ సమ్యగీహతే. ౨౦. దక్షో దాక్షిణ్యసంపన్నో నసమోఘైర్విహన్యతే, సమ్య
గీహాపునరియం యో వృద్ధానుపసేవతే. ౨౧. ఆపృచ్ఛతి చ యచ్ఛ్రేయః కరోతి
చ హితం వచః, ఉత్థాయోత్థాయ హి సదా ప్రష్టవ్యా వృద్ధసమ్మతాః. ౨౨. తేస్మ
యోగే పరం మూలం తన్మూలా సిద్ధిరుచ్యతే, వృద్ధానాం వచనం శ్రుత్వా యోఽ
భ్యుత్థానం ప్రయోజయేత్. ౨౩. ఉత్థానస్య ఫలం సమ్యక్ తదా సలభతే
చిరాత్, రాగాత్క్రోధాద్భయాల్లోభా ద్యోఽర్థానీహతి మానవః. ౨౪. అనీ
శశ్చావమానీచ సశీఘ్రం భ్రశ్యతే శ్రియః, సోఽయం దుర్యోధనేనార్థో లుబ్ధేనా
దీర్ఘదర్శినా. ౨౫. అసమర్థస్సమారబ్ధో మూఢత్వాదవిచింతితః, హితబుద్ధీననాదృత్య
సంమంత్ర్య సాధుభిస్సహ. ౨౬. వార్యమాణోఽకరోద్వైరం పాండవైర్గుణవ
త్తరైః, పూర్వమప్యతిదుశ్శీలో న ధైర్యం కర్తుమర్హతి ౨౭ తపత్యర్థే విపన్నే
హి మిత్రాణాం న కృతం వచః, అనువర్తామహే యత్తు తం వయం పాపపూరుషమ్.
౨౮. అస్మానప్యనయస్తస్మాత్ప్రాప్తోఽయం దారుణో మహాన్, అనేన తు మమా
ద్యాపి వ్యసనేనోపతాపితా. ౨౯. బుద్ధిశ్చింతయతః కించిత్స్వం శ్రేయో నావ
బుధ్యతే, ముహ్యతా తు మనుష్యేణ ప్రష్టవ్యా స్సుహృదో జనాః. ౩౦. తత్రాస్య
బుద్ధిర్వినయస్తత్ర శ్రేయశ్చ పశ్యతి, తతోఽస్య మూలం కార్యాణాం బుద్ధ్యా నిశ్చి
త్య వై బుధాః. ౩౧. తేఽత్ర పృష్టా యథా బ్రూయుస్తత్కర్తవ్యం తథా భవేత్,
తే వయం ధృతరాష్ట్రం చ గాంధారీం చ సమేత్య హ. ౩౨. ఉపపృచ్ఛామహే
గత్వా విదురంచ మహామతిమ్, తే పృష్టాస్తు వదేయుర్య చ్ఛ్రేయోనస్సమనంతరమ్.
౩౩. తదస్మాభిః పునః కార్యం ఇతి మే నైష్ఠికీమతిః, అనారంభాత్తు కార్యాణాం
నార్థస్సంపద్యతే క్వచిత్. ౩౪. కృతే పురుషకారేతు యేషాం కార్యం న సిధ్యతి,
దైవేనోపహతా స్తేతు నాత్ర కార్యా విచారణా. ౩౫.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - సౌప్తికపర్వణి - ద్వితీయోఽధ్యాయః.

సంజయ ఉవాచ—కృపస్య వచనం శ్రుత్వా ధర్మార్థసహితం శుభమ్, అశ్వత్థామా మహారాజ దుఃఖశోకసమన్వితః. ౧. దహ్యమానస్తు శోకేన ప్రదీప్తేనాగ్నినా యథా, క్రూరం మనస్తతః కృత్వా తావుభౌ ప్రత్యభాషత. ౨. పురుషే పురుషే బుద్ధిర్యా యా భవతి శోభనా, తుష్యంతి చ పృథక్సర్వే ప్రజ్ఞయా తే స్వయా స్వయా. ౩. సర్వో హి మన్యతే లోక ఆత్మానం బుద్ధిమత్తరమ్, సర్వస్యాత్మా బహుమతస్సర్వాత్మానం ప్రశంసతి. ౪. సర్వస్య హి స్వకా ప్రజ్ఞా సాధువాదే ప్రతిష్ఠితా, పరబుద్ధిం చ నిందంతి స్వాం ప్రశంసంతి చాసకృత్. ౫. కారణాంతరయోగేన యోగే యేషాం సమాగతిః, అన్యోన్యేన చ తుష్యంతి బహు మన్యంతి చాసకృత్. ౬. తస్యైవ తు మనుష్యస్య సా సా బుద్ధిస్తదాతదా, కాలయోగే విపర్యాసం ప్రాప్యాన్యోన్యం విపద్యతే. ౭. విచిత్రత్వాత్తు చిత్తానాం మనుష్యాణాం విశేషతః, చిత్తవైకల్యమాసాద్య సా సా బుద్ధిః ప్రజాయతే. ౮. యథా హి వైద్యః కుశలో జ్ఞాత్వా వ్యాధిం యథా విధి, భైషజ్యం కురుతే యోగాత్ ప్రశమార్థమితి ప్రభో. ౯. ఏవం కార్యస్య యోగార్థం బుద్ధిం కుర్వంతి మానవాః, ప్రజ్ఞయా హి స్వయా యుక్తాస్తాంచ నిందంతి మానవాః. ౧౦. అన్యయా యౌవనే మర్త్యో బుద్ధ్యా భవతి మోహితః, మధ్యేఽన్యయా జరాయాం తు సోఽన్యాం రోచయతే మతిమ్. ౧౧. వ్యసనం వా మహాఘోరం సమృద్ధిం చాపి తాదృశీమ్, అవాప్య పురుషో భోజ కురుతే బుద్ధివైకృతిమ్. ౧౨. ఏకస్మిన్నేవ పురుషే సా సా బుద్ధిస్తదా తదా, భవత్యకృతకర్మత్వాత్తాతస్యైవ న రోచతే. ౧౩. నిశ్చిత్య తు యథాప్రజ్ఞం యాం మతిం సాధు పశ్యతి, తయా ప్రకురుతే భావం సా తస్యోద్యోగకారికా. ౧౪. సర్వో హి పురుషో భోజ సాధ్వేతదితి నిశ్చితః, కర్తుమారభతే ప్రీతో మారణాదిషు కర్మసు. ౧౫. సర్వే హి బుద్ధిమాజ్ఞాయ ప్రజ్ఞాం చాపి స్వకాం నరాః, చేష్టంతే వివిధాం చేష్టాం హితమిత్యేవ జానతే. ౧౬. ఉపజాతా వ్యసనజా యేయమద్యమతిర్మమ, యువయోస్తాం ప్రవక్ష్యామి మమ శోకవినాశినీమ్. ౧౭. ప్రజాపతిః ప్రజాస్సృష్ట్వా కర్మ తాసు విధాయ చ, వర్ణే వర్ణే సమాధత్తే హ్యేకైకం గుణభాగ్గుణమ్. ౧౮. బ్రాహ్మణే వేదమగ్ర్యం తు క్షత్రియే తేజ ఉత్తమమ్, దాక్ష్యం వైశ్యే చ శూద్రే చ సర్వవర్ణానుకూలతా ౧౯. అదాంతో బ్రాహ్మణోఽసాధుర్నిస్తేజాః క్షత్రియోఽధమః, అదక్షో నిందతే వైశ్యశ్శూద్రశ్చ ప్రతికూలవాన్. ౨౦. సోఽస్మి జాతః కులశ్రేష్ఠే బ్రాహ్మణానాం సుపూజితే, మందభాగ్యతయాస్మ్యేనం క్షత్రధర్మమనుష్ఠితః. ౨౧ క్షత్రధర్మం విదిత్వాహం యది బ్రాహ్మణ్యమాశ్రితః, ప్రకుర్యాం సుమహత్కర్మ

నమే తత్సాధుసమ్మతమ్. ౨౨. ధారయంశ్చ ధనుర్దివ్యం దివ్యాన్యస్త్రాణి చాహవే, పితరం నిహతం దృష్ట్వా కిం ను వక్ష్యామి సంసది. ౨౩. సోఽహమద్య యథాకామం క్షత్రధర్మముపాస్య తమ్, గంతాఽస్మి పదవీం రాజ్ఞః పితుశ్చాపి మహాత్మనః. ౨౪. అద్య స్వప్స్యంతి పాంచాలా విశ్వస్తా జితకాశినః, విముక్తయుగ్యకవచా హర్షేణ చ సమన్వితాః. ౨౫. జయం మత్వాత్మనశ్చైవ శ్రాంతా వ్యాయామకర్శితాః, తేషాం నిశి ప్రసుప్తానాం స్వస్థానాం శిబిరే స్వకే. ౨౬. అవస్కందం కరిష్యామి శిబిరస్యాద్య దుష్కరమ్, తానవస్కంద్య శిబిరే ప్రేతభూతాన్ విచేతసః. ౨౭. సూదయిష్యామి విక్రమ్య మఘవానివ దానవాన్, అద్య తాన్ సహితాన్ సర్వాన్ ధృష్టద్యుమ్నపురోగమాన్. ౨౮. సూదయిష్యామి విక్రమ్య కక్షం దీప్త ఇవానలః, నిహత్య చైవ పాంచాలాన్ శాంతిం లబ్ధాస్మి సత్తమ. ౨౯. పాంచాలేషు భవిష్యామి సూదయన్నద్య సంయుగే, పినాకపాణిః సంక్రుద్ధః స్వయం రుద్రః పశుష్వివ. ౩౦. అద్యాహం సర్వపాంచాలాన్నిహత్య చ నికృత్య చ, అర్దయిష్యామి సంహృష్టో రణే పాండుసుతాంస్తథా, ౩౧. అద్యాహం సర్వపాంచాలైః కృత్వా భూమిం శరీరిణీమ్, ప్రహృత్యైకైకశస్తేషు భవిష్యామ్యనృణః పితుః. ౩౨. దుర్యోధనస్య కర్ణస్య భీష్మసైంధవయోరపి, గమయిష్యామి పాంచాలాన్ పదవీమద్య దుర్గమామ్. ౩౩. అద్యపాంచాలరాజస్య ధృష్టద్యుమ్నస్య వై శిరః, న చిరాత్ప్రమథిష్యామి పశోరివ శిరో బలాత్. ౩౪. అద్య పాంచాలపాండూనాం శయితా నాత్మజాన్నిశి, ఖడ్గేన నిశితేనాజౌ ప్రమథిష్యామి గౌతమ. ౩౫. అద్య పాంచాలసేనాం తాం నిహత్య నిశి సౌప్తికే, కృతకృత్యః సుఖీ చైవ భవిష్యామి మహామతే. ౩౬.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - సౌప్తికపర్వణి - తృతీయోఽధ్యాయః.

కృపఉవాచ.—దిష్ట్యా తే ప్రతికర్తవ్యే మతిర్జాతేయమచ్యుత, న త్వాం వారయితుం శక్తో వజ్రపాణిరపి స్వయమ్. ౧. అనుయాస్యావహే త్వాం తు ప్రభాతే సహితావుభౌ, అద్య రాత్రౌ విశ్రమస్వ విముక్తకవచధ్వజః. ౨ అహం త్వామనుయాస్యామి కృతవర్మా చ సాత్వతః, పరానభిముఖం యాంతం రథావాస్థాయ దంశితౌ. ౩. ఆవాభ్యాం సహితశ్శత్రూన్ శ్వో నిహంతా సమాగమే, విక్రమ్య రథినాం శ్రేష్ఠ పాంచాలాన్ సపదానుగాన్. ౪. శక్తస్త్వమపి తాన్ హంతుం విశ్రమస్వ నిశామిమామ్, చిరం తే జాగ్రతస్తాత స్వప తావన్నిశామిమామ్. ౫. విశ్రాంతశ్చ వినిద్రశ్చ స్వస్థచిత్తశ్చ మానద, సమేత్య సమరే శత్రూన్ వధిష్యసి న సంశయః. ౬. న హి త్వాం రథినాం శ్రేష్ఠం ప్రగృహీతవరాయుధమ్, జేతుము

త్సహతే శక్త్వదపి దేవేషు వాసవః. ౭. కృపేణ సహితం యాంతం గుప్తం చ కృత వర్మణా, కో ద్రౌణిం యుధి సంరబ్ధం యోధయేదపి దేవరాట్. ౮. తే వయం నిశి విశ్రాంతా వినిద్రా విగతజ్వరాః, ప్రభాతాయాం రజన్యాం వై నిహనిష్యామ శాత్రవాన్. ౯. తవ హ్యస్త్రాణి దివ్యాని మమ చైవ న సంశయః, సాత్వతోఽపి మహేష్వాసో నిత్యం యుద్ధేషు కోవిదః. ౧౦. తే వయం సహితాస్తాత సర్వాన్ శత్రూన్ సమాగతాన్, ప్రసహ్య సమరే హత్వా ప్రీతిం ప్రాప్స్యామ పుష్కలామ్. ౧౧. విశ్రమస్వ త్వమవ్యగ్రః స్వపచేమాం నిశాం సుఖమ్, అహం చ కృతవర్మా చ త్వాం ప్రయాంతం నరోత్తమమ్. ౧౨. అనుయాస్యావ సహితౌ ధన్వినౌ పరతాపనౌ, రథినం త్వరయా యాంతం రథమాస్థాయ దంశితౌ. ౧౩. స గత్వా శిబిరం తేషాం నామ విశ్రావ్య చాహవే, తతః కర్తాసి శత్రూణాం యుధ్యతాం కదనం మహత్. ౧౪. కృత్వా చ కదనం తేషాం ప్రభాతే విమలేఽహని, విహరస్వ యథా శక్రః సూదయిత్వా మహాసురాన్. ౧౫. త్వం హి శక్తో రణే జేతుం పాంచాలానాం వరూథినీమ్, దైత్యసేనామివ క్రుద్ధః సర్వదానవసూదనః. ౧౬. మయా త్వాం సహితం సంఖ్యే గుప్తం చ కృతవర్మణా, న సహేత విభుస్సాక్షాద్వజ్రపాణిరపి స్వయమ్. ౧౭. న చాహం సమరే తాత కృతవర్మా న చైవ హి, అనిర్జిత్య రణే పాండూన్ చ యాస్యసి కర్హిచిత్. ౧౮. హత్వా చ సమరే క్రుద్ధాన్ పాంచాలాన్ పాండుభిస్సహ, నివర్తిష్యామహే సర్వే హతా వా స్వర్గగా వయమ్. సర్వోపాయైస్సహాయాస్తే ప్రభాతే వయమాహవే, సత్యమేతన్మహాబాహో ప్రబ్రవీమి తవానఘ ౨౦. ఏవముక్తస్తతో ద్రౌణిర్మాతులేన హితం వచః, అబ్రవీన్మాతులం రాజన్ క్రోధసంరక్తలోచనః. ౨౧. ఆతురస్య కుతో నిద్రా నరస్యామర్షితస్య చ, అర్థాంశ్చింతయతశ్చాపి కామయానస్య వా పునః. ౨౨. తదిదం సమనుప్రాప్తం పశ్య మేఽద్య చతుష్టయమ్, పశ్య భాగశ్చతుర్థో మే స్వప్నమాహ్నాయ నాశయేత్. ౨౩. కింనామ దుఃఖం లోకేఽస్మిన్ స్మరతో వై పితుర్వధమ్, హృదయం నిర్దహన్మేఽద్య రాత్ర్యహాని న శామ్యతి ౨౪. యథా చ నిహతః పాపైః పితా మమ విశేషతః, ప్రత్యక్షమపి తే సర్వం తన్మే మర్మాణి కృంతతి. ౨౫. కథం హి మాదృశో లోకే ముహూర్తమపి జీవతి, ద్రోణో హతోఽభూదద్యద్వాచః పాంచాలానాం శృణోమ్యహమ్. ౨౬. ధృష్టద్యుమ్నమహత్వాతు నాహం జీవితుముత్సహే, స మే పితుర్వధాద్వధ్యః పాంచాలాయే చ సంగతాః. ౨౭ విలాపో భగ్నసక్థస్య యస్తు రాజ్ఞో మయా శ్రుతః, సపునర్హృదయం కస్య క్రూరస్యాపి ననిర్దహేత్. ౨౮. కస్యహ్యకరుణస్యాపి నేత్రాభ్యామశ్రు నావ్రజేత్, నృపతేర్భగ్నసక్థస్య

శ్రుత్వా తాదృగ్వచః పునః. ౨౯. యస్యాయం మిత్రపక్షో మే మయి జీవతి నిర్జితః, శోకం మే వర్ధయత్యేవ వారివేగ ఇవార్ణవమ్. ౩౦. ఏకాగ్రమనసో మే చ కుతో నిద్రా కుతస్సుఖమ్, వాసుదేవార్జునాభ్యాం చ తానహం పరిరక్షితాన్. ౩౧. అవిషహ్యతమాన్మన్యే మహేన్ద్రేణాపి సత్తమ, నచాపి శక్తస్సంయన్తుం కోపమేతం సముత్థితమ్. ౩౨ తం న పశ్యామి లోకేఽస్మిన్ యో మాం కోపాన్నివర్తయేత్, తథైవం నిశ్చితా బుద్ధిరేషా సాధు మతా మమ. ౩౩. వార్తికైః కథ్యమానస్తు మిత్రాణాం మే పరాభవః, పాండవానాం చ విజయో హృదయం దహతీవ మే. ౩౪. అహం తు కదనం కృత్వా శత్రూణామద్య సౌప్తికే, తతో విశ్రమితా చైవ స్వప్తా చ విగతజ్వరః. ౩౫.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - సౌప్తికపర్వణి - చతుర్థోఽధ్యాయః.

ద్రౌణిగమనమ్.

కృప ఉవాచ—శుశ్రూషురపి దుర్మేధాః పురుషో నియతేన్ద్రియః, నాలం వేదయితుం కృత్స్నౌ ధర్మార్థావితి మే మతిః. ౧. తథైవ తావన్మేధావీ వినయం యో న శిక్షతే, నచ కించన జానాతి సోఽపి ధర్మార్థనిశ్చయమ్. ౨ చిరం హ్యపి జడశ్శూరః పండితం పర్యుపాస్య హి, న స ధర్మాన్ విజానాతి దర్వీ సూపరసానివ. ౩ ముహూర్తమపి తం ప్రాజ్ఞః పండితం పర్యుపాస్య హి, క్షిప్రం ధర్మాన్ విజానాతి జిహ్వా సూపరసానివ. ౪. శుశ్రూషుస్త్వేవ మేధావీ పురుషో నియతేన్ద్రియః, జానీయాదాగమాన్ సర్వాన్ గ్రాహ్యం న చ విరోధయేత్. ౫. అనేయస్త్వవమానీ యో దురాత్మా పాపపూరుషః, దిష్టముత్సృజ్య కల్యాణం కరోతి బహుపాపకమ్. ౬. నాథవన్తం తు సుహృదః ప్రతిషేధన్తి పాతకాత్, నివర్తతే తు లక్ష్మీవాన్నాలక్ష్మీవాన్నివర్తతే. ౭. యథా హ్యుచ్చావచైర్వాక్యైః క్షిప్తచిత్తో నియమ్యతే, తథైవ సుహృదా శక్యో నాశక్యస్త్వవసీదతి. ౮. తథైవ సుహృదం ప్రాజ్ఞం కుర్వాణం కర్మ పాపకమ్, ప్రాజ్ఞాస్సంప్రతిషేధన్తి యథాశక్తి పునఃపునః. ౯. స కల్యాణే మనః కృత్వా నియమ్యాత్మానమాత్మనా. కురు మే వచనం తాత యేన పశ్చాన్న తప్యతే. ౧౦. నవధః పూజ్యతే లోకే సుప్తానామిహ ధర్మతః, తథైవాపాస్తశస్త్రాణాం విముక్తరథవాజినామ్. ౧౧. యే చ బ్రూయుస్తవాస్మీతి యే చ స్యుశ్శరణాగతాః, విముక్తమూర్ధజా యే చ యే చాపి హతవాహనాః. ౧౨. అద్య స్వప్స్యన్తి పాంచాలా విముక్తకవచా విభో, విశ్వస్తా రజనీం సర్వే ప్రేతా ఇవ విచేతసః. ౧౩. యస్తేషాం తదవస్థానాం ద్రుహ్యేత పురుషో నృజుః, వ్యక్తం స నరకే మజ్జేదగాధే విపులే ప్లవే. ౧౪. సర్వాస్త్రవిదుషాం లోకే శ్రేష్ఠస్త్వమసి విశ్రుతః, నచ తే జాతు లోకేఽస్మిన్ సుసూక్ష్మమపి కిల్బిషమ్. ౧౫.

తం పునస్సూర్యసంకాశః శ్వోభూత ఉదితే రవౌ, ప్రకాశే సర్వభూతానాం విజేతా యుధి శాత్రవాన్. ౧౬. అసంభావితరూపం హి త్వయి కర్మ విగర్హితమ్, శుక్లే రక్తమివ న్యస్తం భవేదితి మతిర్మమ. ౧౭. అశ్వత్థామోవాచ.—ఏవమేవ యథాత్థ త్వం మాతులేహ న సంశయః, తైస్తు పూర్వమయం సేతుః శతధా విదళీకృతః. ౧౮. ప్రత్యక్షం భూమిపాలానాం భవతాం చాపి సన్నిధౌ, న్యస్తశస్త్రో మమ పితా ధృష్టద్యుమ్నేన పాతితః. ౧౯. కర్ణశ్చ పతితే చక్రే రథస్య రథినాం వరః, ఉత్తమే వ్యసనే మగ్నో హతో గాండీవధన్వనా. ౨౦. తథా శాంతనవో భీష్మో న్యస్తశస్త్రో నిరాయుధః, శిఖండినం పురస్కృత్య హతో గాండీవధన్వనా. ౨౧. భూరిశ్రవా మహేష్వాస స్తథా ప్రాయగతో రణే, క్రోశతాం భూమిపాలానాం యుయుధానేన పాతితః. ౨౨. దుర్యోధనశ్చ భీమేన సమేత్య గదయా రణే,పశ్యతాం భూమిపాలానామధర్మేణ నిపాతితః. ౨౩. ఏకాకీ బహుభి స్తత్ర పరివార్య మహారథైః,అధర్మేణ నరవ్యాఘ్రో భీమసేనేన పాతితః. ౨౪. విలాపో భగ్నసక్థస్య యో మే రాజ్ఞః పరిశ్రుతః, వార్తికానాం కథయతాం స మే మర్మాణి కృంతతి.౨౫. ఏవం చాధార్మికాః పాపాః పాంచాలా భిన్నసేతవః, తానేవం భిన్నమర్యాదాన్ కింభవాన్న విగర్హతి. ౨౬. పితృహంతౄనహం హత్వా పాంచాలాన్నిశి సౌప్తికే, కామం కీటః పతంగో వా జన్మప్రాప్య భవామి వై. ౨౭. త్వరే చాహ మనేనాద్య యదిదం మే చికీర్షితమ్, తస్య మే త్వరమాణస్య కుతో నిద్రా కుతస్సుఖమ్. ౨౮. న స జాతః పుమాంల్లోకే కశ్చిన్న సభవిష్యతి, యో మే వ్యావర్తయేదేతాం వధే తేషాం కృతాం మతిమ్. ౨౯. సంజయ ఉవాచ—ఏవముక్త్వా మహారాజ ద్రోణపుత్రః ప్రతాపవాన్, ఏకాంతే యోజయిత్వాశ్వాన్ ప్రాయాదభిముఖః పరాన్. ౩౦. తమబ్రూతాం మహాత్మానౌ భోజశారద్వతావుభౌ. కిమర్థం స్యందనో యుక్తః కించ కార్యం చికీర్షితమ్. ౩౧. ఏకసార్థ ప్రయాతౌ స్వస్త్వయాసహ నరర్షభ, సమదుఃఖసుఖౌ చాపి నావాం శంకితుమర్హసి. ౩౨. అశ్వత్థామా తు సంక్రుద్ధః పితుర్వధమనుస్మరన్, తాభ్యాం తథ్యం తథాచఖ్యౌ యదస్యాత్మచికీర్షితమ్. ౩౩. హత్వా శతసహస్రాణి యోధానాం నిశితైశ్శరైః,న్యస్తశస్త్రో మమ పితా ధృష్టద్యుమ్నేన పాతితః. ౩౪. తం తథైవ హనిష్యామి న్యస్తవర్మాణమద్య వై, పుత్రం పాంచాలరాజస్య పాపం పాపేన కర్మణా. ౩౫. కథం చనిహతః పాపః పాంచాల్యః పశువన్మయా, శస్త్రేణ విజితాలోకాన్నాప్నుయాదితి మే మతిః. ౩౬. క్షిప్రం సన్నద్ధకవచౌ ఖడ్గావాత్తకార్ముకౌ, మామాస్థాయ ప్రతీక్షేతాం రథవర్యౌ పరంతపౌ. ౩౭. ఇత్యుక్త్వా రథమాస్థాయ ప్రాయాదభిముఖః

పరాన్, తమన్వయాత్కృపో రాజన్ కృతవర్మా చ సాత్వతః. ౩౮. తే ప్రయాంతో
వ్యరోచంత పరానభిముఖాస్త్రయః, హూయమానా యథా యజ్ఞే సమిద్ధా హవ్య
వాహనాః. ౩౯. యయుశ్ఛిబిరం తేషాం సంప్రసుప్తజనం విభో, ద్వారదేశం
తు సంప్రాప్య ద్రౌణిస్తస్థౌ మహారథః. ౪౦.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - సౌప్తికపర్వణి - పంచమోఽధ్యాయః.

ద్రౌణిచింతా.

ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ—ద్వారదేశే తతో ద్రౌణి మవస్థితమవేక్ష్య తౌ, అకు
ర్వాతాం భోజకృపౌ కిం సంజయ వదస్వ మే. ౧. సంజయ ఉవాచ—కృతవర్మాణ
మామంత్ర్య కృపం చ స మహారథః, ద్రౌణిర్మన్యుపరీతాత్మా శిబిరద్వారమాగమత్.
౨. తత్ర భూతం మహాకాయం చంద్రార్కసదృశద్యుతిమ్, సోఽపశ్యద్ద్వారమాశ్రి
త్య తిష్ఠంతం రోమహర్షణమ్. ౩. వసానం చర్మ వైయాఘ్రం మహారుధిరవిస్రవమ్,
కృష్ణాజినోత్తరాసంగం నాగయజ్ఞోపవీతినమ్. ౪. బాహుభిస్స్వాయతైః పీనైర్నా
నాప్రహరణోద్యతైః, బద్ధాంగదమహాసర్పం జ్వాలామాలాకులాననమ్ ౫. దం
ష్ట్రాకరాళవదనం వ్యాదితాస్యం భయానకమ్, నయనానాం సహస్రైస్తు విచిత్రైరభి
భూషితమ్ ౬. నైవ తస్య వపుశ్శక్యం ప్రవక్తుం వేషఏవ చ, సర్వథా తు తదాలక్ష్య
స్ఫుటేయురపి పర్వతాః ౭. తస్యాస్యా నాసికాభ్యాం చ శ్రవణాభ్యాం చ సర్వశః,
తేభ్యశ్చాక్షిసహస్రేభ్యః ప్రాదురాసన్ మహార్చిషః ౮. తథా తేజోమరీచిభ్యః శంఖ
చక్రగదాధరాః, ప్రాదురాసన్ హృషీకేశాః శతశోఽథ సహస్రశః. ౯. తదత్యద్భు
తమాలోక్య నూనం లోకభయంకరమ్, ద్రౌణిరవ్యథితో దివ్యైరస్త్రవర్షైరవాకి
రత్. ౧౦. ద్రౌణిముక్తాన్ శరాంస్తాంస్తు తద్భూతం మహదగ్రసత్, ఉదధేరివ వా
ర్యోఘాన్ పావకో బడబాముఖః. ౧౧. అగ్రసత్తాం స్తథా భూతం ద్రౌణినా
ప్రహితాన్ శరాన్, అశ్వత్థామా తు సంప్రేక్ష్య శరౌఘాంస్తాన్నిరర్థకాన్. ౧౨.
రథశక్తిం ముమోచాసౌ దీప్తామగ్నిశిఖామివ, సా తమాహత్య దీప్తాగ్రా రథశ
క్తిరదీర్యత. ౧౩. యుగాంతే సూర్యమాహత్య మహోల్కేవ దివశ్చ్యుతా, అథ
హేమత్సరుం దివ్యం ఖడ్గమాకాశవర్చసమ్ ౧౪. కోశాత్సముద్బబర్హాశు బిలాద్దీప్తమి
వోరగమ్, తతః ఖడ్గవరం ధీమాన్ భూతాయ ప్రాహిణోత్తదా. ౧౫. స తదా
సాద్య భూతం వై బిలం నకులవద్యయౌ, తత స్సకుపితో ద్రౌణిరింద్రకేతునిభాం
గదామ్. ౧౬. జ్వలంతీం ప్రాహిణోత్తస్మై భూతం తామపి చాగ్రసత్, తతస్స
ర్వాయుధాభావే వీక్షమాణ స్తత స్తతః ౧౭. అపశ్యత్కృతమాకాశమనాకాశం
జనార్దనైః, తదద్భుతతమం దృష్ట్వా ద్రోణపుత్రో నిరాయుధః ౧౮. అబ్రవీదతి
సంతప్తః కృపవాక్యమనుస్మరన్, బ్రువతామప్రియం పథ్యం సుహృదాం న శృణో

తియః ౧౯. సశోచత్యాపదం ప్రాప్య యథాహమతివర్త్యతౌ, శాస్త్రదృష్టాన విద్వాన్ యస్సమతీత్య జిఘాంసతి.౨౦ సపథః ప్రచ్యుతో ధర్మ్యాత్కుపథే ప్రతిహన్యతే, గోబ్రాహ్మణనృపస్త్రీషు సఖ్యుర్మాతుర్గురోస్తథా. ౨౧. హీనప్రాణజడాంధేషు సుప్తభీతోత్థితేషు చ, మత్తోన్మత్తప్రమత్తేషు న శస్త్రాణి చ పాతయేత్. ౨౨. ఇత్యేవం గురుభిః పూర్వముపదిష్టం నృణాం సదా, సోఽహముత్క్రమ్య పంథానం శాస్త్రదృష్టం సనాతనమ్ ౨౩. అమార్గేణైవ మారభ్య ఘోరా మాపదమాగతః, తాం చాపదం ఘోరతరాం ప్రవదంతి మనీషిణః.౨౪ యదుద్యమ్య మహత్కృత్యం భయాదపి నివర్తతే, అశక్తశ్చైవ తత్కర్తుం కర్మశక్తిబలాదిహ.౨౫.నహి దైవాద్గరీయో వై మానుష్యం కర్మ కథ్యతే,మానుష్యంకుర్వతః కర్మ యది దైవాన్న సిధ్యతి. ౨౬.సపథః ప్రచ్యుతో ధర్మ్యాద్విపదం ప్రతిపద్యతే, ప్రతిజ్ఞానం హ్యవిజ్ఞానం ప్రవదంతి మనీషిణః. ౨౭. యదారభ్య క్రియాం కాంచిద్భయాదిహ నివర్తతే, తదిదం దుష్ప్రణీతేన భయం మాం సముపస్థితమ్. ౨౮. నహి ద్రోణసుతస్సంఖ్యే నివర్తేత కథంచన, ఇదం చ సుమహద్భూతం దైవదండమివోద్యతమ్. ౨౯. నచైతదభిజానామి చింతయన్నపి సర్వథా, ధ్రువం యేయమధర్మే మే ప్రవృత్తా కలుషా మతిః. ౩౦. తస్యాః ఫలమిదం ఘోరం ప్రతిఘాతాయ కల్ప్యతే, తదిదం దైవవిహితం మమ సంఖ్యేనివర్తనమ్. ౩౧. నాన్యత్ర దైవాదుద్యంతు మిహ శక్యం కథంచన, సోఽహమద్య మహాదేవం ప్రపద్యే శరణం విభుమ్. ౩౨. దైవదండమిమం ఘోరం సహి మే నాశయిష్యతి, కపర్దినం దేవదేవముమాపతి మనామయమ్. ౩౩. కపాలమాలినం రుద్రం భగనేత్రహరం హరమ్, సహి దేవోఽత్యగాద్దేవాంస్తపసా విక్రమేణ చ. ౩౪. తస్మాచ్ఛరణమభ్యేమి గిరిశం శూలపాణినమ్. ౩౫.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - సౌప్తికపర్వణి - షష్ఠోఽధ్యాయః.

ద్రౌణిశివార్చనమ్.

సంజయ ఉవాచ—ఏవం సంచింతయిత్వా తు ద్రోణపుత్రో విశాంపతే, అవతీర్య రథోపస్థాద్దేవేశం ప్రణతః స్థితః ౧. ద్రౌణిరువాచ—ఉగ్రం స్థాణుం శివం రుద్రం శర్వమీశానమీశ్వరమ్, గిరిశం వరదం దేవం భవభావనమీశ్వరమ్. ౨. శితికంఠమజం శుక్రం దక్షక్రతుహరం హరమ్, విశ్వరూపం విరూపాక్షం బహురూపముమాపతిమ్. ౩ శ్మశానవాసినం దృప్తం మహాగణపతిం విభుమ్, ఖట్వాంగధారిణం రుద్రం జటిలం బ్రహ్మచారిణమ్. ౪. మనసా సువిశుద్ధేన దుష్కరేణాల్పచేతసా, సోఽహమాత్మోపహారేణ యక్ష్యే త్రిపురఘాతినమ్ ౫. స్తుతం స్తుత్యం స్తూయమాన మమోఘం కృత్తివాససమ్,విలోహితం నీలకంఠ మసహ్యం దుర్నివారణమ్. ౬. శక్రం బ్రహ్మసృజం బ్రహ్మ బ్రహ్మచారిణమేవ చ, వ్రతవంతం తపోనిష్ఠమనం

తం తపతాం గతిమ్. ౭. బహురూపం గణాధ్యక్షం త్ర్యక్షం పారిషదప్రియమ్,
ధనాధ్యక్షం క్షితిముఖం గౌరీహృదయవల్లభమ్. ౮. కుమారపితరం పింగం గోవృ
షోత్తమవాహనమ్, తనువాససమత్యుగ్ర ముమాభూషణతత్పరమ్. ౯. పరం
పరేభ్యః పరమం పరం యస్మాన్న విద్యతే, ఇష్వస్త్రోత్తమభర్తారం దిగంతం దేశరక్షి
ణమ్. ౧౦. హిరణ్యకవచం దేవం చంద్రమౌళివిభూషణమ్, ప్రపద్యే శరణం దేవం
పరమేణ సమాధినా. ౧౧. ఇమాం చేదాపదం ఘోరాం తరామ్యద్య సుదుష్క
రామ్, సర్వభూతోపహారేణ యక్ష్యేఽహం శుచినా శుచిమ్. ౧౨. ఇతి తస్య వ్యవ
సితం జ్ఞాత్వా యోగాత్సుకర్మణః, పురస్తాత్కాంచనీ వేదిః ప్రాదురాసీన్మహాత్మనః.
౧౩. తస్యాం వేద్యాం తదా రాజంశ్చిత్రభానురజాయత, సదిశో విదిశః ఖం చ
జ్వాలాభిరివ పూరయన్. ౧౪. దీప్తాస్యనయనాశ్చాత్ర నైకపాదశిరోభుజాః, రత్న
చిత్రాంగదధరాస్సముద్యతకరా స్తథా. ౧౫. ద్వీపశైల ప్రతీకాశాః ప్రాదు
రాసన్ మహాగణాః, శ్వవరాహోష్ట్రరూపాశ్చ హయగోమాయుగోముఖాః.
౧౬. ఋక్షమార్జారవదనా వ్యాఘ్రద్వీపిముఖా స్తథా, కాకవక్త్రాః ప్లవముఖాః శుక
వక్త్రా స్తథైవచ. ౧౭. మహాజగరవక్త్రాశ్చ హంసవక్త్రాస్సితప్రభాః, దార్వాఘాటము
ఖాశ్చాపి చాషవక్త్రాశ్చ భారత. ౧౮. కూర్మనక్రముఖాశ్చైవ శింశుమారముఖా
స్తథా, పారావతముఖాశ్చైవ మద్గువక్త్రా స్తథైవ చ ౧౯ హరివక్త్రాః క్రౌంచముఖాః
కపోతేభముఖా స్తథా, మహామకరవక్త్రాశ్చ తిమివక్త్రా స్తథైవచ ౨౦. పాణికర్ణాస్సహ
స్రాక్షా స్తథైవ చ మహోదరాః, నిర్మాంసాః కాకవక్త్రాశ్చ శ్యేనవక్త్రాశ్చ భారత. ౨౧.
తథైవాశిరసో రాజన్నృక్షవక్త్రాశ్చ భారత, ప్రదీప్తనేత్రజిహ్వాశ్చ జ్వాలాకర్ణా స్తథైవ
చ. ౨౨. జ్వాలాకేశాశ్చ రాజేంద్ర జ్వలద్రోమచతుర్భుజాః, మేషవక్త్రా స్తథైవాన్యే
తథా ఛాగముఖా నృప.సంఖాభాశ్శంఖవక్త్రాశ్చ శంఖకర్ణా స్తథైవచ, శంఖమాలాః
పరికరాః శంఖధ్వనిసమస్వనాః. ౨౪. జటాధరాః పంచశిఖా స్తథా ముండాః కృశో
దరాః, చతుర్దంష్ట్రాశ్చతుర్జిహ్వాశ్శంకుకర్ణాః కిరీటినః. ౨౫. మౌంజీధరాశ్చ రాజేంద్ర
తథా కుంచితమూర్ధజాః, ఉష్ణీషిణో మకుటినశ్చారువక్త్రా స్స్వలంకృతాః. ౨౬.
పద్మోత్పలాపీడధరా స్తథా మకుటధారిణః, మాహాత్మ్యేన చ సంయుక్తాః శతశోఽథ
సహస్రశః. ౨౭. శతఘ్నీవజ్రహస్తాశ్చ తథా ముసలపాణయః, భుశుండీపాశహ
స్తాశ్చ దండహస్తాశ్చ భారత. ౨౮. పృష్ఠేషుబద్ధేషుధయశ్చిత్రబాణోత్కటా స్తథా,
సధ్వజాస్సపతాకాశ్చ సఘంటాస్సపరశ్వథాః. ౨౯. మహాపాశోద్యతకరా స్తథా
లగుడపాణయః, స్థూణాహస్తాః ఖడ్గహస్తాస్సర్పోచ్ఛ్రితకిరీటినః. ౩౦. మహాసర్పాం
గదధరా శ్చిత్రాభరణధారిణః, రజోధ్వజాః పంకదిగ్ధాః సర్వే శుక్లాంబరస్రజః. ౩౧.

నీలాంగాః పింగలాంగాశ్చ ముండవక్త్రాస్తథైవచ, భేరీశంఖమృదంగాశ్చ ఝర్ఝరాన
కగోముఖాన్. ౩౨. అవాదయన్ పారిషదాః ప్రహృష్టాః కనకప్రభాః, గాయ
మానా స్తథై వాన్యే నృత్యమానా స్తథాపరే. ౩౩. లంఘయంతః ప్లవంతశ్చ వల్గం
తశ్చ మహారథాః, ధావంతో జవనా ముండాః పవనోద్ధూతమూర్ధజాః. ౩౪. మత్తా
ఇవ మహానాగా వినదంతో ముహుర్ముహుః, సుభీమా ఘోరరూపాశ్చ శూలప
ట్టసపాణయః. ౩౫. నానావిరాగవసనాశ్చిత్రమాల్యానులేపనాః, రత్నచిత్రాం
గదధరాః సముద్యత కరా స్తథా. ౩౬. హంతారో ద్విషతాం శూరాః ప్రస
హ్యాసహ్యవిక్రమాః, పాతారో సృగ్వసాఘూనాం మాంసాన్నకృతభోజనాః. ౩౭.
చూడాలాః కర్ణికారాశ్చ ప్రహృష్టాః పిఠరోదరాః, అతి హ్రస్వాతి దీర్ఘాశ్చ ప్రలం
బాశ్చాతి భైరవాః. ౩౮. వికటాః కాలలంబోష్ఠా బృహచ్ఛేపాండపిండకాః, మహా
ర్హనానాగాత్రాశ్చ ముండాశ్చ జటిలాః పరే. ౩౯. సార్కేందుగ్రహనక్షత్రాం
ద్యాం కుర్యు స్తే మహీతలే, ఉత్సహేరంశ్చ యే హంతుం భూతగ్రామం చతుర్వి
ధమ్ ౪౦. యేచ వీతభయా నిత్యం హరస్య భ్రుకుటీసహాః, కామకారకరానిత్యం
త్రైలోక్యస్యేశ్వరేశ్వరాః. ౪౧. నిత్యానందప్రముదితా వాగీశా వీతమత్సరాః,
ప్రాప్యాష్టగుణమైశ్వర్యం యేన యాస్యంతి వై స్మయమ్. ౪౨. యేషాం విస్మయతే
నిత్యం భగవాన్ కర్మభిర్హరః, మనోవాక్కర్మభిర్యుక్తై ర్నిత్యమారాధితశ్చయైః.
౪౩. మనోవాక్కర్మభిర్భక్తాన్ పాతి పుత్రానివౌరసాన్, పిబంతోఽసృగ్వసాశ్చాన్యే
క్రుద్ధా బ్రహ్మద్విషాం సదా. ౪౪. చతుర్విధాత్మకం సోమం యే పిబంతి చ సర్వదా,
శ్రుతేన బ్రహ్మచర్యేణ తపసా చ దమేనచ. ౪౫ యే సమారాధ్య శూలాంకం
భవసాయుజ్యమాగతాః, యైరాత్మభూతైర్భగవాన్ పార్వత్యా చ మహేశ్వరః.
౪౬. మహాభూతగణైర్భుంక్తే భూతభవ్యభవత్ప్రభుః, నానావాదిత్రహసితక్ష్వేడి
తోత్కృష్టగర్జితైః ౪౭. సంత్రాసయంత స్తే విశ్వమశ్వత్థామానమభ్యయుః, సం
స్తువంతో మహాదేవం భాః కుర్వాణాస్సువర్చసః. ౪౮. వివర్ధయిషవో ద్రౌణేర్మ
హిమానం మహాత్మనః, జిజ్ఞాసమానా స్తత్తేజస్సౌప్తికం చ దిదృక్షవః. ౪౯. భీమో
గ్రపరిఘాలాతశూలపట్టసపాణయః, ఘోరరూపాస్సమాజగ్ము ర్భూతసంఘా స్సమం
తతః. ౫౦ జనయేయుర్భయం యే స్మ త్రైలోక్యస్యాపి దర్శనాత్, తాన్ ప్రేక్ష
మాణోఽపి వ్యథాం న చకార మహాబలః. ౫౧. అథ ద్రౌణిర్ధనుష్పాణి ర్బద్ధగో
ధాంగులిత్రవాన్, స్వయమేవాత్మనాత్మానముపహారముపాహరత్. ౫౨. ధనూంషి
సమిధ స్తత్ర పవిత్రాణి శితాశ్శరాః, హవిరాత్మవతశ్చాత్మా తస్మిన్ భారతకర్మణి.
౫౩. తతస్సౌమ్యేన మంత్రేణ ద్రోణపుత్రః ప్రతాపవాన్, ఉపహారం మహామను

రథాత్మాన ముపాహరత్. ౫౪. తం రుద్రం రౌద్ర కర్మాణం రౌద్రైః కర్మభిరచ్యు
తమ్, అభిష్టుత్య మహాత్మాన మిత్యువాచ కృతాంజలిః. ౫౫. ద్రౌణి రువాచ—ఇమ
మాత్మానమద్యాహం జాతమాంగిరసేకులే, స్వగ్నౌ జుహోమి భగవన్ ప్రతిగృ
హ్ణీష్వ మాం బలిమ్. ౫౬. భవద్భక్త్యా మహాదేవ పరమేణ సమాధినా, అస్యా
మాపదివిశ్వాత్మన్నుపాకుర్మి తవాగ్రతః ౫౭. త్వయి సర్వాణి భూతాని సర్వభూ
తేషు చాసి వై, గుణానాం హి ప్రధానానా మేకత్వం త్వయి తిష్ఠతి. ౫౮. సర్వ
భూతాశ్రయ విభో హవిర్భూతమవస్థితమ్, ప్రతిగృహాణ మాం దేవ యదివధ్యాః
పరే మయా. ౫౯. ఇత్యుక్త్వా ద్రౌణి రాస్థాయ తాం వేదీం దీప్తపావకామ్, సంత్య
జ్యాత్మానమారుహ్య కృష్ణవర్త్మన్యుపావిశత్. ౬౦. తమూర్ధ్వబాహుం నిశ్చేష్టం
దృష్ట్వాహవిరుపస్థితమ్, అబ్రవీద్భగవాన్ సాక్షాన్మహాదేవో హసన్నివ. ౬౧. సత్య
శౌచార్జవత్యాగై స్తపసా నియమేనచ, క్షాంత్యా మత్యాచ ధృత్యా చ బుద్ధ్యా
చ వచసా తథా. ౬౨. యథావదహమారాద్ధః కృష్ణేనాక్లిష్టకర్మణా, తస్మాదిష్ట
తమః కృష్ణాదన్యో మమ న విద్యతే. ౬౩. కుర్వతా తాత సమ్మానం త్వాం చ
జిజ్ఞాసతా మయా, పాంచాలాస్సహసా గుప్తా మాయాశ్చ బహుశః కృతాః.
౬౪. కృత స్తస్యైవ సంమానః పాంచాలాన్ రక్షతా మయా, అభిభూతాస్తు
కాలేన నైషా మద్యాస్తి జీవితమ్. ౬౫. ఏవముక్త్వా మహాత్మానం భగవానాత్మన
స్తనుమ్, ఆవివేశ దదౌ చాస్త్రై విమలం ఖడ్గముత్తమమ్. ౬౬. అథావిష్టో భగ
వతా భూయో జజ్వాల తేజసా, వేగవాంశ్చాభవద్యుద్ధే దేవసృష్టేన తేజసా.
౬౭. తమదృశ్యాని భూతాని రక్షాంసి చ సమాద్రవన్, అభితశ్శత్రుశిబిరం
యాంతం సాక్షాదివేశ్వరమ్. ౬౮.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - సౌప్తికపర్వణి - సప్తమోఽధ్యాయః.

పాంచాలాదివధః.

ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ—తతః ప్రయాతే శిబిరం ద్రోణపుత్రే మహారథే, కచ్చి
త్కృపశ్చ భోజశ్చ భయార్తౌ నవ్యవర్తతామ్. ౧. కచ్చిన్నవారితౌ క్షుద్రై రక్షి
భిర్నోపలక్షితౌ, అసహ్యమితి మన్వానౌ న నివృత్తౌ మహారథౌ. ౨. కచ్చిదున్మథ్య
శిబిరం హత్వా సోమకపాండవాన్, దుర్యోధనస్య పదవీం గతౌ పరమికాం రణే.
౩. పాంచాలైర్వి హతౌ వీరౌ కచ్చిత్తు స్వపతాం క్షితౌ, కచ్చిత్తాభ్యాం కృతం
కర్మ తన్మమాచక్ష్వ సంజయ. ౪. సంజయ ఉవాచ—తస్మిన్ ప్రయాతే శిబిరం
ద్రోణపుత్రే మహాత్మని, కృపశ్చ కృతవర్మాచ శిబిరద్వార్యతిష్ఠతామ్. ౫. అశ్వత్థా
మాతు తౌ దృష్ట్వా యత్నవంతౌ మహారథౌ, ప్రహృష్టశ్శనకై రాజన్నిదం వచన

మబ్రవీత్. ౬. యత్తౌ భవంతౌ పర్యాప్తౌ సర్వక్షత్రస్య నాశనే, కింపునర్యోధశే
షస్య ప్రసుప్తస్య విశేషతః. ౭. అహం ప్రవేక్ష్యే శిబిరం చరిష్యామి చ కాలవత్,
యథా న కశ్చిదపి వాం జీవన్ముచ్యేత మానవః. ౮. తథా భవద్భ్యాం కార్యం
స్యాదితి మే నిశ్చితా మతిః, ఇత్యుక్త్వా ప్రావిశద్ద్రౌణిః పార్థానాం శిబిరం
మహత్. ౯. అద్వారేణాభ్యవస్కంద్య విహాయ భయమాత్మనః, స ప్రవిశ్య మహా
బాహురుద్దేశజ్ఞశ్చ తస్య హ ౧౦. ధృష్టద్యుమ్నస్య నిలయం శనకై రభ్యుపాగ
మత్, తే తు కృత్వా మహత్కర్మ శ్రాంతాశ్చ బలవద్రణే. ౧౧. ప్రసుప్తాశ్చైవ
విధ్వస్తాః సమేత్య పరిథానితాః, అథ ప్రవిశ్య తద్వేశ్మ ధృష్టద్యుమ్నస్య భారత.
౧౨. పాంచాల్యం శయనే ద్రౌణిరపశ్యత్సుప్తమంతికాత్, క్షౌమావదాతే మహతి
స్పర్ధ్యాస్తరణసంవృతే. ౧౩. మాల్యప్రవరసంయుక్తే ధూపైశ్చూర్ణైశ్చ వాసితే,
తం శయానం మహాత్మానం విస్రబ్ధమకుతోభయమ్. ౧౪. ప్రాబోధయత పాదేన శయ
నస్థం మహీపతే, సంబుధ్య చరణస్పర్శాదుత్థాయ రణదుర్మదః. ౧౫. అభ్యజానాద
మేయాత్మా ద్రోణపుత్రం మహారథమ్, తముత్పతంతం శయనాదశ్వత్థామా మహా
బలః. ౧౬. కేశేష్వాలభ్య పాణిభ్యాం నిష్పిపేష మహీతలే, సబలం తేన నిష్పిష్టః
సాధ్వసేన చ భారత. ౧౭. నిద్రయా చైవ పాంచాల్యో నాశకచ్చేష్టితుం తదా,
తమాక్రమ్య పదా రాజన్ కంఠే చోరసి చోభయోః. ౧౮. నదంతం విస్ఫురంతం
చ పశుమారమమారయత్, తుదన్నఖైశ్చ సద్రౌణిం నాతివ్యక్తముదాహరత్. ౧౯.
ఆచార్యపుత్ర శస్త్రేణ జహి మాం మా చిరం కృథాః, త్వత్కృతే సుకృతాఀల్లోకాన్
గచ్ఛేయం ద్విపదాంవర ౨౦. ఏవముక్త్వా తు వచనం విరరామ పరంతపః, సుతః పాం
చాలరాజస్య హ్యాక్రాంతో బలినా భృశమ్ తస్యావ్యక్తాంతు తాం వాచం సంశ్రుత్య
ద్రౌణిరబ్రవీత్. ఆచార్యఘాతినాం లోకా న సంతి కులపాంసన. ౨౨. తస్మాచ్ఛస్త్రేణ
నిధనం న త్వమర్హసి దుర్మతే, ఏవం బ్రువాణస్తం వీరం సింహో మత్తమివ ద్విపమ్.
౨౩. మర్మస్వభ్యవధీత్క్రుద్ధః పాదాఘాతైస్సుదారుణైః, తస్య వీరస్య శబ్దేన మార్య
మాణస్య వేశ్మని. ౨౪. అబుధ్యంత మహారాజ స్త్రియో యే చాస్య రక్షిణః, తే దృ
ష్ట్వా ధర్షయంతం తమతిమానుషవిక్రమమ్. ౨౫. భూతమేవాధ్యవస్యంతో న స్మ
ప్రవ్యాహరన్ భయాత్, తం తు తేనాభ్యుపాయేన గమయిత్వా యమక్షయమ్.
౨౬. అధ్యతిష్ఠత తేజస్వీ రథం ప్రాప్య సుదర్శనమ్, స తస్య భవనాద్రాజన్ దిశో
నిష్క్రమ్య నాదయన్. ౨౭. రథేన శిబిరం ప్రాయాజ్జిఘాంసుర్ద్విషతో బలీ, అప
క్రాంతే తతస్తస్మిన్ ద్రోణపుత్రే మహారథే. ౨౮. సహితైస్తైరక్షిభిస్సర్వైః ప్రణేదు
ర్యోషితస్తదా, రాజానం నిహతం దృష్ట్వా భృశం శోకపరాయణాః. ౨౯. వ్యా

క్రోశన్ క్షత్రియాస్సర్వే ధృష్టద్యుమ్నస్య భారత, తాసాం తు తేన శబ్దేన సమీ
పే క్షత్రియర్షభాః. ౩౦. క్షిప్రం చ సమనహ్యంత కిమేతదితి చాబ్రువన్, స్త్రియస్తు
రాజన్ విత్రస్తా భారద్వాజం నిరీక్ష్యతాః ౩౧. అబ్రువన్ దీనకంఠేన క్షిప్రమా
ద్రవతేతి వై, రాక్షసో వా మనుష్యో వా నైనం జానీమహే వయమ్. ౩౨. హ
త్వా పాంచాలరాజానం రథమారుహ్య తిష్ఠతి, తతస్తే యోధముఖ్యాశ్చ సహ
సా పర్యవారయన్. ౩౩. స తానాపతతస్సర్వాన్ రుద్రాస్త్రేణ వ్యపోథయత్, ధృష్ట
ద్యుమ్నం చ హత్వా స తాంశ్చైవాస్య పదానుగాన్. ౩౪. అపశ్యచ్ఛయనే సు
ప్తముత్తమౌజసమంతికే తమప్యాక్రమ్య పాదేన కంఠే చోరసి తేజసా. ౩౫.
తథైవ మారయామాస వినర్దంతమరిందమమ్, యుధామన్యుశ్చ సంప్రాప్తో మత్వా
తం రక్షసా హతమ్. ౩౬. గదాముద్యమ్య వేగేన హృది ద్రౌణిమతాడయత్,
తమభిద్రుత్య జగ్రాహ క్షితౌ చైనమపాతయత్. ౩౭. విస్ఫురంతం చ పశువత్త
థైవైనమమారయత్, తథా స వీరో హత్వా తం తతోఽన్యాన్ సముపాద్ర
వత్ ౩౮. సంసుప్తానేవ రాజేంద్ర తత్ర తత్ర మహారథాన్, స్ఫురతో వేపమా
నాంశ్చ శమితేవ పశూన్మఖే. ౩౯. తతో నిస్త్రింశమాదాయ జఘానాన్యాన్ పృథ
క్పృథక్, భాగశో విచరన్ మార్గానసియుద్ధవిశారదః. ౪౦. తథైవ గుల్మే సంప్రే
క్ష్య శయానాన్మధ్యగౌల్మికాన్, శ్రాంతాన్ న్యస్తాయుధాన్ సర్వాన్ క్షణేనైవ
వ్యపోథయత్. ౪౧. యోధానశ్వాన్ ద్విపాంశ్చైవ ప్రాచ్ఛినత్స వరాసినా, రుధి
రోక్షితసర్వాంగః కాలసృష్ట ఇవాంతకః. ౪౨. విస్ఫురద్భిశ్చ తైర్ద్రౌణిర్నిస్త్రింశ
స్యోత్తమేన చ, ఆక్షేపణేన చైవాసేస్త్రిధా రక్తోక్షితోఽభవత్. ౪౩. తస్య లో
హితరక్తస్య దీప్తఖడ్గస్య యుధ్యతః, అమానుష ఇవాకారో బభౌ పరమభీషణః.
౪౪. యేత్వజాగ్రత కౌరవ్య తేఽపి శబ్దేన మోహితాః, నిరీక్షమాణా అన్యోన్యం
దృష్ట్వా దృష్ట్వా ప్రవివ్యథుః ౪౫. తద్రూపం తస్య తే దృష్ట్వా క్షత్రియాశ్శత్రు
కర్శినః, రాక్షసం మన్యమానాస్తం నయనాని న్యమీలయన్. ౪౬. స ఘోరరూ
పో వ్యచరత్కాలవచ్ఛిబిరే తతః, అపశ్యద్ద్రౌపదీపుత్రాన్ అవశిష్టాంశ్చ సోమ
కాన్. ౪౭. తేన శబ్దేన విత్రస్తా ధనుర్హస్తా మహారథాః, ధృష్టద్యుమ్నం హతం
శ్రుత్వా ద్రౌపదేయా విశాంపతే ౪౮. అవాకిరన్ శరవ్రాతైర్భారద్వాజమభీత
వత్, తతస్తేన నినాదేన సంప్రబుద్ధాః ప్రభద్రకాః ౪౯. శిలీముఖైశ్శిఖండీ చ ద్రో
ణపుత్రం సమార్దయన్, భారద్వాజస్స తాన్ దృష్ట్వా శరవర్షాణి వర్షతః. ౫౦.
ననాద బలవన్నాదం జిఘాంసుస్తాన్మహారథః, తతః పరమసంక్రుద్ధః పితుర్వధమనుస్మ
రన్. ౫౧. అవరుహ్య రథోపస్థాత్త్వరమాణోఽభిదుద్రువే, సహస్రచంద్రవిమలం

గృహీత్వా చర్మ సంయుగే. ౪౨. ఖడ్గం చ విమలం దివ్యం జాతరూపపరిష్కృతమ్,
ద్రౌపదేయానభిద్రుత్య ఖడ్గేన వ్యధమద్బలీ. ౪౩. తతస్స నరశార్దూలం ప్రతివిం
ధ్యం మహాహవే, కుక్షిదేశేఽవధీద్రాజన్ స హతో న్యపతద్భువి. ౪౪. ప్రాసేన
విద్ధ్వా ద్రౌణిం తు సుతసోమః ప్రతాపవాన్, పునశ్చాసిం సముద్యమ్య ద్రోణపు
త్రముపాద్రవత్. ౪౫. సుతసోమస్య సాసిం తం బాహుం ఛిత్త్వా నరర్షభః, పునర
ప్యాహనత్పార్శ్వే స భిన్నహృదయోఽపతత్. ౪౬. నాకులిస్తు శతానీకో రథచ
క్రేణ వీర్యవాన్, దోర్భ్యాముత్క్షిప్య వేగేన వక్షస్యేనమతాడయత్. ౪౭. అతా
డయచ్ఛతానీకం ముక్తచక్రం ద్విజస్తు సః, స విహ్వలో యయౌ భూమిం తతోఽ
స్యాపాహరచ్ఛిరః. ౪౮. శ్రుతకర్మా తు పరిఘం గృహీత్వా సమతాడయత్, అభి
ద్రుత్య తదా ద్రౌణిం సవ్యే సఫలకే భృశమ్. ౪౯. స తు తం శ్రుతకర్మాణ మా
స్యే జఘ్నే వరాసినా, స హతో న్యపతద్భూమౌ విమూఢో వికృతాననః. ౫౦.
తేన శబ్దేన వీరస్తు శ్రుతకీర్తిర్మహారథః, అశ్వత్థామానమాసాద్య శరవర్షైరవాకి
రత్. ౫౧. తస్యాపి శరవర్షాణి చర్మణా ప్రతివార్య సః, సకుండలం శిరః కాయా
ద్భ్రాజమానమపాహరత్. ౫౨ తతో భీష్మనిహంతారం సహ సర్వైః ప్రభద్ర
కైః, అహనత్సర్వతో వీరం నానాప్రహరణైర్బలీ. ౫౩ శిలీముఖేన చాన్యేన భ్రు
వోర్మధ్యే సమార్పయత్, స తు క్రోధసమావిష్టో ద్రోణపుత్రో మహాబలః. ౫౪.
శిఖండినం సమాసాద్య ద్విధా చిచ్ఛేద సోఽసినా, శిఖండినం తతో హత్వా క్రోధా
విష్టః పరంతపః. ౫౫. ప్రభద్రకగణాన్ సర్వానభిదుద్రావ వేగవాన్, యచ్చ శిష్టం
విరాటస్య బలం తు భృశమాద్రవత్ ౫౬. ద్రుపదస్య చ పుత్రాణాం పౌత్రాణాం
సుహృదామపి, చకార కదనం ఘోరం దృష్ట్వా దృష్ట్వా మహాబలః. ౫౭. అన్యా
నన్యాంశ్చ పురుషానభిసృత్యాభిసృత్య చ, న్యకృంతదసినా ద్రౌణి రసిమార్గవిశా
రదః. ౫౮. కాళీం రక్తాస్యనయనాం రక్తమాల్యానులేపనామ్, రక్తాంబరధరామే
కాం పాశహస్తాం కుటుంబినీమ్. ౫౯. దదృశుః కాలరాత్రిం తే గాయమానామ
వస్థితామ్, నరాశ్వకుంజరాన్ పాశైర్బద్ధ్వా ఘోరైః ప్రతస్థుషీమ్. ౬౦. వహం
తీం వివిధాన్ ప్రేతాన్ పాశబద్ధాన్ విమూర్ధజాన్, తథైవ చ సదా రాజన్న్య
స్తశస్త్రాన్మహారథాన్ ౬౧. స్వప్నే సుప్తాన్నయంతీం తాం రాత్రిష్వన్యాసు మా
రిష, దదృశుర్యోధముఖ్యాస్తే ఘ్నంతం ద్రౌణిం చ సర్వదా. ౬౨ యతః ప్రభృతి
సంగ్రామః కురుపాండవసేనయోః, తతః ప్రభృతి తాం కన్యామపశ్యన్ ద్రౌణిమే
వ చ. ౬౩. తాంస్తు దైవహతాన్ పూర్వం పశ్చాద్ద్రౌణిర్న్యపాతయత్, త్రాస
యన్ సర్వభూతాని వినదన్ భైరవాన్ రణే. ౬౪. తదనుస్మృత్య తే వీరా దర్శన

పౌర్వకాలికమ్, ఇదం తదిత్యమన్యంత దైవేనోపనిపీడితాః. ౭౫. తతస్తేన నినా
దేన ప్రత్యయుధ్యంత ధన్వినః, శిబిరే పాండవేయానాం శతశోఽథ సహస్రశః.
౭౬. సోఽచ్ఛినత్కస్యచిత్పాదౌ జఘనం చైవ కస్యచిత్, కాంశ్చిద్బిభేద పార్శ్వే
షు కాలసృష్ట ఇవాంతకః. ౭౭. అత్యుగ్రప్రతిపిష్టైశ్చ నదద్భిశ్చ భృశాతురైః,
గజాశ్వమథితైశ్చాన్యైర్మహీ కీర్ణాభవత్ప్రభో. ౭౮. క్రోశతాం కిమిదం కోఽయం
కశ్శబ్దః కింను కిం కృతమ్, ఏవం తేషాం తథా ద్రౌణిరంతకస్సమపద్యత. ౭౯. అపే
తశస్త్రసన్నాహాన్ సన్నద్ధాన్ పాండుసృంజయాన్, ప్రాహిణోన్మృత్యులోకాయ
ద్రౌణిః ప్రహరతాం వరః. ౮౦. తతస్తచ్ఛస్త్రవిత్రస్తా ఉత్పతంతో భయాతురాః,
నిద్రాంధా నష్టసంజ్ఞాశ్చ తత్ర తత్ర నిలిల్యిరే. ౮౧. ఊరుస్తంభగృహీతాశ్చ
కశ్మలాభిహతౌజసః, వినదంతో భృశం త్రస్తాః సమాసీదన్ పరస్పరమ్. ౮౨. తతో
రథం పునర్ద్రౌణి రాస్థితో భీమనిస్స్వనమ్, ధనుష్పాణిశ్శరైరన్యాన్ ప్రైషయద్వై
యమక్షయమ్. ౮౩. పునరుత్పతతశ్చాపి దూరాదపి నరోత్తమాన్, శూరాన్ సం
పతతశ్చాన్యాన్ కాలరాత్ర్యై న్యవేదయత్. ౮౪ తథైవ స్యందనాగ్రేణ ప్రమ
థ్నన్ స విధావతి, శరవర్షైశ్చ వివిధైరవర్షచ్ఛాత్రవాంస్తతః. ౮౫. పునశ్చ సువిచి
త్రేణ శతచంద్రేణ చర్మణా, తేన చాకాశవర్ణేన తథా చరత సోఽసినా. ౮౬. తథా
స శిబిరం తేషాం ద్రౌణిరాహవదుర్మదః, వ్యక్షోభయత రాజేంద్ర మహాహ్రదమివ
ద్విపః. ౮౭. ఉత్పేతుస్తేన శబ్దేన యోధా రాజన్ విచేతసః, నిద్రార్తాశ్చ భయా
ర్తాశ్చ వ్యధావంత తతస్తతః. ౮౮. విస్వరం చుక్రుశుశ్చాన్యే బహ్వబద్ధం తథా
వదన్, న చ స్మ ప్రత్యపద్యంత శస్త్రాణి వసనాని చ. ౮౯. విముక్తకేశాశ్చాప్యన్యే
నాభ్యజానన్ పరస్పరమ్, ఉత్పతంతోఽపతన్ శ్రాంతాః కేచిత్తత్రాభ్రమంస్తదా.
౯౦ పురీషమసృజన్ కేచిత్ కేచిన్మూత్రం విసుస్రువుః, బంధనాని చ రాజేంద్ర
సంఛిద్య తురగాద్విపాః. ౯౧. సమం పర్యపతంశ్చాన్యే కుర్వంతో మహదాకుల
మ్, తత్ర కేచిన్నరా భీతా వ్యలీయంత మహీతలే. ౯౨. తథైవ తాన్నిపతితానపి
షన్ గజవాజినః, తస్మింస్తథా వర్తమానే రక్షాంసి పురుషర్షభ. ౯౩. హృష్టాని
వ్యనదన్నుచ్చైర్ముదా భరతసత్తమ, స శబ్దః పూరితో రాజన్ భూతసంఘైర్ముదా
యుతైః. ౯౪. అపూరయద్దిశస్సర్వా దివం చాతిమహాస్వనైః, తేషామార్తస్వరం
శ్రుత్వా విత్రస్తా గజవాజినః. ౯౫. ముక్తాః పర్యపతన్ రాజన్ మృద్నంతశ్శిబిరే
జనమ్, తైస్తత్ర పరిధావద్భిశ్చరణోదీరితం రజః. ౯౬. అకరోచ్ఛిబిరే తేషాం రజ
న్యాం ద్విగుణం తమః, తస్మింస్తమసి సంజాతే ప్రమూఢాస్సర్వతో జనాః. ౯౭.
నాజానన్ పితరః పుత్రాన్ భ్రాతౄన్ భ్రాతర ఏవ చ, గజో గజానతిక్రమ్య నిర

సుమ్యా హయా హయాన్. ౯౮. అతాడయం స్తథా భంజం స్తథా మృద్నంశ్చ భారత, తే భగ్నాః ప్రపతంతి స్మ నిఘ్నంతశ్చ పరస్పరమ్. ౯౯. న్యపాతయం స్తథా చాన్యాన్ పాతయిత్వా తథాపిషన్, విచేతసస్సనిద్రాశ్చ తమసా చావృతా నరాః. ౧౦౦. జఘ్నుస్స్వానేవ తత్రాథ కాలేనైవ ప్రచోదితాః, త్యక్త్వా ద్వారాణి చ ద్వార్స్థా స్తథా గుల్మాని గౌల్మికాః ౧౦౧. ప్రాద్రవంత యథాశక్తి కాం దిశీకా విచేతసః, విప్రణష్టాశ్చ తేఽన్యోన్యం నాజానంత తదా విభో. ౧౦౨. క్రోశంతస్తాత పుత్రేతి దైవోపహతచేతసః, పలాయతాం దిశ స్తేషాం స్వానప్యుత్సృజ్య బాంధవాన్. ౧౦౩. గోత్రనామభిరన్యోన్యమాక్రందంత తతో జనాః, హాహాకారం చ కుర్వాణాః పృథివ్యాం శేరతే పరే. ౧౦౪. తాన్ బుద్ధ్వా రణమధ్యేఽసౌ ద్రోణపుత్రో న్యవారయత్, తత్రాపరే వధ్యమానా ముహుర్ముహురచేతసః. ౧౦౫. శిబిరాన్నిష్పతంతిస్మ క్షత్రియా భయపీడితాః, తాంస్తు నిష్పతితాంస్త్రస్తాన్ శిబిరాత్ జీవితైషిణః. ౧౦౬. కృతవర్మా కృపశ్చైవ ద్వారదేశే నిజఘ్నతుః, విస్రస్తయంత్రకవచాన్ముక్తకేశాన్ కృతాంజలీన్. ౧౦౭. వేపమానాన్ క్షితౌ భీతాన్నైవ కాంశ్చిదముం చతామ్, నాముచ్యత తయోః కశ్చిన్నిష్క్రాంతశ్శిబిరాద్బహిః. ౧౦౮. కృపశ్చైవ మహారాజ హార్దిక్యశ్చైవ దుర్మతిః, భూయశ్చైవ చికీర్షంతౌ ద్రోణపుత్రస్య తౌ ప్రియమ్. ౧౦౯. త్రిషు దేశేషు దదతుః శిబిరస్య హుతాశనమ్, తతః ప్రకాశే శిబిరే ఖడ్గేన పితృనందనః. ౧౧౦. అశ్వత్థామా మహారాజ వ్యచరత్కృతహస్తవత్, కాంశ్చిదాపతతో వీరానపరాంశ్చైవ ధావతః. ౧౧౧. వ్యయోజయత ఖడ్గేన ప్రాణైర్ద్విజవరోత్తమః, కాంశ్చిద్యోధాన్ సఖడ్గేన మధ్యే సంఛిద్య వీర్యవాన్. ౧౧౨. అపాతయద్ద్రోణపుత్రః సంరబ్ధ స్తిలకాండవత్, వినదద్భిర్భృశాయ స్తైర్నరాశ్వద్విపదోత్తమైః. ౧౧౩. పతితైరభవత్కీర్ణా మేదినీ భరతర్షభ, మానుషాణాం సహస్రేషు హతేషు పతితేషుచ. ౧౧౪. ఉదతిష్ఠన్ కబంధాని బహూన్యుత్థాయ చాపతన్, సాయుధాన్ సాంగదాన్ బాహూన్ విచకర్త శిరాంసిచ. ౧౧౫. హస్తిహస్తోపమానూరూన్ హస్తాన్ పాదాంశ్చ భారత, పృష్ఠచ్ఛిన్నాన్ పార్శ్వచ్ఛిన్నాన్ శిరశ్ఛిన్నాం స్తథాపరాన్. ౧౧౬. స మహాత్మాకరోద్ద్రౌణిః కాంశ్చిచ్చాపి పరాఙ్ముఖాన్, మధ్యదేశే నరాన స్యాంశ్చిచ్ఛేదాన్యాంశ్చ కర్ణతః. ౧౧౭. అంసదేశే నిహత్యాన్యాన్ కాయే ప్రావేశయచ్ఛిరః, ఏవం విచరత స్తస్య నిఘ్నతస్సుబహూన్నరాన్. ౧౧౮. తమసా రజనీ ఘోరా బభౌ దారుణదర్శనా, కించిత్ప్రాణైశ్చ పురుషైర్హతైశ్చాన్యైస్సహస్రశః. ౧౧౯. బహునాచగజాశ్వేన భూరభూద్భీమదర్శనా, యక్షరక్షస్సమాకీర్ణైరథాశ్వద్విప

దారుణే. ౧౨౦. క్రుద్ధేన ద్రోణపుత్రేణ సంఛిన్నాః ప్రాపతన్ భువి, భ్రాతౄనన్యే
పితౄనన్యే పుత్రానన్యే విచుక్రుశుః. ౧౨౧. కేచిదూచుర్న తత్క్రుద్ధైర్ధార్తరాష్ట్రైః
కృతం రణే, యత్కృతం నః ప్రసుప్తానాం రక్షోభిః క్రూరకర్మభిః. ౧౨౨. అసాన్ని
ధ్యాద్ధి పార్థానామిదం నః కదనం కృతమ్, న చాసురైర్న గంధర్వైర్న యక్షైర్న
చ రాక్షసైః. ౧౨౩. శక్యో విజేతుం కౌంతేయో గోప్తా యస్య జనార్దనః, బ్రహ్మ
ణ్యస్సత్యవాగ్దాంతస్సర్వభూతానుకంపనః. ౧౨౪. న స సుప్తం ప్రమత్తం వా
న్యస్తశస్త్రం కృతాంజలిమ్, ధావంతం ముక్తకేశం వా హంతి పార్థో ధనం
జయః. ౧౨౫. తదిదం నః కృతం ఘోరం రక్షోభిః క్రూరకర్మభిః, ఇతి లాలప్య
మానాస్స్మ శేరతే బహవో జనాః. ౧౨౬. స్తనతాం చ మనుష్యాణాం అపరేషాం
చ కూజతామ్, తతో ముహూర్తాత్ప్రాశామ్యత్స శబ్దస్తుములో మహాన్. ౧౨౭.
శోణితవ్యతిషిక్తాయాం వసుధాయాం చ భూమిప, తద్రజస్తుములం ఘోరం క్షణే
నాంతరధీయత. ౧౨౮. సచేష్టమానానుద్విగ్నాన్నిరుత్సాహాన్ సహస్రశః, న్యపా
తయన్నరాన్ క్రుద్ధః పశూన్ పశుపతిర్యథా. ౧౨౯. అన్యోన్యం సంపరిష్వజ్య శయా
నాన్ ద్రవతో పరాన్, సంలీనాన్ యుధ్యమానాంశ్చ సర్వాన్ ద్రౌణిరపోథయత్.
దహ్యమానా హుతాశేన వధ్యమానాశ్చ తేన తే, పరస్పరం తదా యోధా హ్యన
యన్యమసాదనమ్. ౧౩౧. తస్యా రజన్యాస్త్వర్ధేన పాండవానాం మహద్బలమ్,
గమయామాస రాజేంద్ర ద్రౌణిర్యమనివేశనమ్. ౧౩౨. నిశాచరాణాం సత్త్వానాం
రాత్రిస్సా హర్షవర్ధినీ, ఆసీన్నరగజాశ్వానాం రౌద్రీ క్షయకరీ భృశమ్. ౧౩౩.
తత్రాదృశ్యంత రక్షాంసి పిశాచాశ్చ పృథగ్విధాః, ఖాదంతో నరమాంసాని పిబంత
శ్శోణితాని చ. ౧౩౪. కరాళాః పింగళాశ్చైవ శైలదంతా రజస్వలాః, జటిలా
దీర్ఘశంఖాశ్చ పంచపాదా మహోదరాః. ౧౩౫. పశ్చాదంగుళయో రూక్షా విరూ
పా భైరవస్వనాః, ఘంటాజాలావసక్తాశ్చ నీలకంఠా విభీషణాః. ౧౩౬. సపుత్రదారా
స్సుక్రూరాః సుదుర్దర్శాస్సుదుర్ఘృణాః, వివిధాని చ రూపాణి తత్రాదృశ్యంత రక్ష
సామ్. ౧౩౭. పీత్వా చ శోణితం హృష్టాః ప్రానృత్యన్ గణశోపరే, ఇదం పర
మిదం మేధ్యమిదం స్వాద్వితి చాబ్రువన్. ౧౩౮. మేదోమజ్జాస్థిరక్తానాం వసానాం
చ భృశాశితాః, పరమాంసాని ఖాదంతః క్రవ్యాదా మాంసజీవినః. ౧౩౯. వసా
శ్చాప్యపరే పీత్వా పర్యధావన్ వికుక్షికాః, నానావక్త్రాస్తథా రౌద్రాః క్రవ్యా
దాః పిశితాశనాః. ౧౪౦. ఆయుధాని చ తత్రాసన్ ప్రయుతాన్యర్బుదాని చ, రక్ష
సాం ఘోరరూపాణాం మహతాం క్రూరకర్మణామ్. ౧౪౧. ముదితానాం వితృ
ప్తానాం తస్మిన్ మహతి వైశసే, సమేతాని బహూన్యాసన్ భూతాని చ జనాధిప. ౧౪౨

ప్రత్యూషకాలే శిబిరాత్ప్రతిగంతుమియేష సః, నృశోణితావసిక్తస్య ద్రౌణేరాసీదసిత్సరుః. ౧౪౩. పాణినా సహ సంశ్లిష్ట ఏకీభూత ఇవ ప్రభో, దుర్గమాం పదవీం గత్వా పిరరాజ జనక్షయే. ౧౪౪. యుగాంతే సర్వభూతాని భస్మకృత్వేవ పావకః యథా ప్రతిజ్ఞం తత్కర్మ కృత్వా ద్రౌణాయనిః ప్రభో. ౧౪౫ దుర్గమాం పదవీం గచ్ఛన్ పితురాసీద్గతజ్వరః, యథైవ సంసుప్తజనే శిబిరే ప్రావిశన్నిశి. ౧౪౬. తథైవహత్వానిశ్శబ్దే నిశ్చక్రామ నరర్షభః, నిష్క్రమ్య శిబిరాత్తస్మాత్తాభ్యాం సంగమ్య వీర్యవాన్. ౧౪౭. ఆచఖ్యౌ కర్మ తత్సర్వం హృష్టస్సంహర్షయన్ విభో, తావథాచఖ్యతుస్తస్మై ప్రియంప్రియకరౌ తదా.౧౪౮. పాంచాలాన్ సృంజయాంశ్చైవ వినికృత్తాన్ సహస్రశః, ప్రీత్యా చోచ్చైరుదక్రోశంస్తథైవాస్ఫోటయంస్తలాన్. ౧౪౯. ఏవం విధాహి సా రాత్రిస్సోమకానాం జనక్షయే, ప్రసుప్తానాం ప్రమత్తానామాసీత్సుభృశదారుణా. ౧౫౦. అసంశయం హి కాలస్య పర్యాయో దురతిక్రమః, తాదృశా నిహతా యత్ర కృత్వాస్మాకం జనక్షయమ్. ౧౫౧ ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ— ప్రాగేవ సుమహత్కర్మ ద్రౌణిరేతన్మహారథః, నాకరోదీదృశం కస్మాన్మత్పుత్రవిజయేధృతః. ౧౫౨. అథ కస్మాద్ధతే క్షుద్రే కర్మేదం కృతవానసౌ, ద్రోణపుత్రో మహాత్మా స తన్మే శంసితుమర్హసి. ౧౫౩. సంజయఉవాచ— తేషాం నూనంభయాన్నాసౌ కృతవాన్ కురునందన, అసాన్నిధ్యాద్ధి పార్థానాం కేశవస్య చ ధీమతః ౧౫౪.సాత్యకేశ్చాపి కర్మేదం ద్రోణపుత్రేణ సాధితమ్, కోహ్యి తేషాం సమక్షం తాన్ హన్యాదపి మరుత్పతిః. ౧౫౫. ఏతదీదృశకం వృత్తం రాజన్ సుప్తజనే విభో, తతోజనక్షయం కృత్వా పాండవానాం మహాత్యయమ్ ౧౫౬ దిష్ట్యా దిష్ట్యేవచాన్యోన్యం సమేత్యోచుర్మహారథాః, పర్యష్వజత్తతో ద్రౌణిస్తాభ్యాం స ప్రతినందితః. ౧౫౭. ఇదం హర్షాత్తు సుమహాదాదదే వాక్యముత్తమమ్, పాంచాలా నిహతాస్సర్వేద్రౌపదేయాశ్చ సర్వశః. ౧౫౮. సోమకా మత్స్యశేషాశ్చ సర్వే వినిహతా మయా, ఇదానీం కృతకృత్యాస్మ యామ తత్రైవ మాచిరమ్ ౧౫౯. యదిజీవతినో రాజా తస్మై శంసామహే వయమ్. ౧౬౦.

ఇతి సౌప్తికపర్వణి - అష్టమోఽధ్యాయః.

దుర్యోధనప్రాణత్యాగః.

సంజయఉవాచ:— తే హత్వా సర్వపాంచాలాన్ద్రౌపదేయాంశ్చ సర్వశః, అగచ్ఛన్ సహితాస్తత్రయత్ర దుర్యోధనో హతః గత్వా చైనమపశ్యంస్తే కించిత్ప్రాణం జనాధిపమ్, తతో రథేభ్యః ప్రస్కంద్య పరివవ్రుస్తవాత్మజమ్. ౨ తంభగ్నసక్థం రాజేంద్ర కృచ్ఛ్రప్రాణమచేతసమ్, వమంతం రుధిరం వక్త్రాదపశ్యన్ వసుధాతలే. ౩. వృతం సమంతాద్బహుభిశ్శ్వాపదైర్ఘోరదర్శనైః, సాలావృకగణైశ్చ

వభక్షయిష్యద్భిరంతికాత్. ౪. నివారయంతం కృచ్ఛ్రాత్తాన్ శ్వాపదాంశ్చ చిఖా దిషూన్, విచేష్టమానం మహ్యాం చ సుభృశం గాఢవేదనమ్. ౫. తం శయానం తథా దృష్ట్వా భూమౌ సురుధిరోక్షితమ్, హతశిష్టాస్త్రయో వీరాః శోకార్తాః పర్య దేవయన్. ౬. అశ్వత్థామా కృపశ్చైవ కృతవర్మా చ సాత్వతః, తైస్త్రిభిశ్శోణితా దిగ్ధైర్నిశ్వసద్భిర్మహారథైః ౭. శుశుభే స వృతో రాజా వేదీ త్రిభిరివాగ్నిభిః. తే తం శయానం సంప్రేక్ష్య రాజానమతథోచితమ్. ౮. అవిషహ్యేన దుఃఖేన తతస్తే రురుదుస్త్రయః, తతస్తు రుధిరం హస్తైర్ముఖాన్నిర్మృజ్య తస్య హి. ౯. రణే రాజ్ఞశ్శయానస్య కృపణం పర్యదేవయన్. ౧౦. కృప ఉవాచ— న దైవస్యాతిభారోఽస్తి యదయం రుధిరోక్షితః, ఏకాదశచమూభర్తా శేతే దుర్యోధనో హతః. ౧౧. పశ్య చామీకరాభస్య చామీకరవిభూషితామ్, గదాం గదాప్రియస్యేమాం సమీపే పతితాం భువి. ఇయమేనం గదా శూరం న జహాతి రణే రణే, స్వర్గాయాపి వ్రజంతం హి న జహాతి యశస్వినమ్. ౧౨. పశ్యేమాం సహ వీరేణ జాంబూనదవిభూషితామ్, శయానాం శయనే హర్మ్యే భార్యాం ప్రీతిమతీమివ. ౧౩. యోఽయం మూర్ధాభిషిక్తానామగ్రే యాతః పరంతపః, స హతో గ్రసతే పాంసూన్ పశ్య కాలస్య పర్యయమ్. ౧౪. యేనాజౌ నిహతా భూమావశేరత హతద్విషః, స భూమౌ నిహతశ్శేతే కురురాజః పరైరయమ్. ౧౫. భయాన్నమంతి రాజానో యస్య స్మ శతసంఘశః, స వీరశయనే శేతే క్రవ్యాద్భిః పరివారితః. ౧౬. ఉపాసత ద్విజాః పూర్వమర్థహేతోర్యమీశ్వరమ్, ఉపాసతే చ తం హ్యద్య క్రవ్యాదా మాంసహేతవః. ౧౭. సంజయ ఉవాచ— తం శయానం కురుశ్రేష్ఠం తతో భరతసత్తమ, అశ్వత్థామా సమాలోక్య కరుణం పర్యదేవయత్. ౧౮. ఆహుస్త్వాం రాజశార్దూల ముఖ్యం సర్వధనుష్మతామ్, ధనాధ్యక్షోపమం యుద్ధే శిష్యం సంకర్షణస్య చ. ౨౦. కథం వివరమద్రాక్షీద్భీమసేనస్తవానఘ, బలినః కృతినో నిత్యం స చ పాపాత్మవాన్నృప. ౨౧. కాలో నూనం మహారాజ లోకేఽస్మిన్ బలవత్తరః, పశ్యామో నిహతం త్వాం చ భీమసేనేన సంయుగే ౨౨. కథం త్వాం సర్వధర్మజ్ఞం క్షుద్రః పాపో వృకోదరః, నికృత్యా హతవాన్మందో నూనం కాలో దురత్యయః. ౨౩ ధర్మయుద్ధే హ్యధర్మేణ సమాహూయౌజసా మృధే, గదయా భీమసేనేన నిర్భగ్నే సక్థినీ తవ ౨౪. అధర్మేణ హతస్యాజౌ మృద్నంతం వై పదా శిరః, య ఉపేక్షితవాన్ క్షుద్రం ధిక్కృష్ణం ధిగ్యుధిష్ఠిరమ్. ౨౫. యుద్ధేష్వపవదిష్యంతి యోధా నూనం వృకోదరమ్, యావత్ స్థాస్యంతి భూతాని నికృత్యా హ్యసి పాతితః ౨౬. నను రామోఽబ్రవీద్రాజన్ త్వాం సదా యదునందనః, దుర్యోధనసమో నాస్తి గదాయుద్ధే హి వీర్యవాన్. ౨౭ శ్లాఘతే త్వాం హి వార్ష్ణేయో

రాజన్ సంసత్సుభారత, సశిష్యో మమ కౌరవ్యో గదాయుద్ధ ఇతి ప్రభో. ౨౮. యాం
గతిం క్షత్రియస్యాహుః ప్రశస్తాం పరమర్షయః, హతస్యాభిముఖస్యాజౌ ప్రాప్తస్త్వ
మపి తాంగతిమ్. ౨౯. దుర్యోధన నశోచామి త్వామహం పురుషర్షభ, హతపుత్రౌ
తుశోచామిగాంధారీం పితరం చ తే. ౩౦. భిక్షుకౌ విచరిష్యేతే శోచంతౌ పృథివీమి
మామ్, ధిగస్తు కృష్ణంవార్ష్ణేయమర్జునం చాపి దుర్మతిమ్. ౩౧. ధర్మజ్ఞమానినౌ యౌ
త్వాంవధ్యమానముపేక్షతామ్, పాండవాశ్చాపి తే సర్వే కిం వక్ష్యంతి నరాధిప
౩౨. కథం దుర్యోధనోఽస్మాభిర్హత ఇత్యనపత్రపాః, ధన్యస్త్వమసి గాంధారే
య స్త్వమాయోధనే హతః. ౩౩. ప్రాయశోఽభిముఖశ్శత్రూన్ ధర్మేణ పురుషర్షభ,
హతపుత్రా హి గాంధారీ నిహతజ్ఞాతిబాంధవా. ౩౪. ప్రజ్ఞాచక్షుశ్చ దుర్ధర్షః కాం
గతిం ప్రతిపత్స్యతే, ధిగస్తు కృతవర్మాణం మాం కృపంచ మహారథమ్. ౩౫.
యేవయం న గతాః స్వర్గం త్వాం పురస్కృత్య పార్థివమ్, దాతారం సర్వకా
మానాం రక్షితారం ప్రజాహితమ్. ౩౬. యద్వయం నానుగచ్ఛామస్త్వాం ధిగ
స్మాన్నరాధమాన్, కృపస్య తవ వీర్యేణ మమ చైవ పితుశ్చ మే. ౩౭. సభృత్యా
నాం నరవ్యాఘ్ర రత్నవంతి గృహాణిచ, తవ ప్రసాదాదస్మాభిస్సమిత్రైస్సహ
బాంధవైః. ౩౮. అవాప్తాః క్రతవో ముఖ్యాబహవో భూరిదక్షిణాః, కుతశ్చాపీ
దృశం పాపాః ప్రవర్తిష్యామహే వయమ్. ౩౯. యాదృశేనపురస్కృత్య త్వాంగ
తస్సర్వపార్థివాన్, వయమేవ త్రయో రాజన్ గచ్ఛంతం పరమాం గతిమ్. ౪౦.
యద్వై త్వాం నానుగచ్ఛామస్తేన తప్స్యామహే వయమ్, తే స్వర్గహీనా హీనా
ర్థాః స్మరంతస్సుకృతస్య తే. ౪౧. కిం నామ తద్భవేత్కర్మ యేన త్వాం న వ్రజామ
హై, దుఃఖం నూనం కురుశ్రేష్ఠ చరిష్యామ మహీమిమామ్ ౪౨. హీనానాం న
స్త్వయా రాజన్ కుతశ్శాంతిః కుతస్సుఖమ్, గత్వైవ తు మహారాజ సమేత్య చ
మహారథాన్. ౪౩. యథా జ్యేష్ఠం యథాశ్రేష్ఠం పూజయేర్వచనాన్మమ, ఆచార్యం
పూజయిత్వా చ కేతుం సర్వధనుష్మతామ్. ౪౪. హతం మయాద్య శంసేథాః
ధృష్టద్యుమ్నం నరాధిప, పరిష్వజేథా రాజానం బాహ్లీకం సుమహారథమ్. ౪౫.
సైంధవం సోమదత్తం చ భూరిశ్రవసమేవచ, తథా పూర్వగతానన్యాన్ స్వర్గే
పార్థివసత్తమాన్. ౪౬. అస్మద్వాక్యాత్పరిష్వజ్య సంపృచ్ఛేస్త్వ మనామయమ్
౪౭. సంజయఉవాచ — ఇత్యేవముక్త్వా రాజానం భగ్నసక్థమచేతనమ్, అశ్వత్థా
మా సముద్వీక్ష్య పునర్వచనమబ్రవీత్. ౪౮ దుర్యోధన జీవసి త్వం వాక్యం శ్రో
త్రసుఖం శృణు, సప్తపాండవతశ్శేషా ధార్తరాష్ట్రాస్త్రయో వయమ్. ౪౯. తే
చైవ భ్రాతరః పంచ వాసుదేవోఽథ సాత్యకిః, అహం చకృతవర్మా చ కృపశ్శారద్వ

తస్తథా. ౫౦. ద్రౌపదేయా హతాస్సర్వే ధృష్టద్యుమ్నస్య చాత్మజాః, పాంచాలా నిహతాస్సర్వే మత్స్యశేషాశ్చ భారత. ౫౧. కృతే ప్రతికృతం పశ్య హత పుత్రా హి పాండవాః, సౌప్తికే శిబిరం తేషాం హతం సనరవాహనమ్ ౫౨. మయా చ పాపకర్మాసౌ ధృష్టద్యుమ్నో మహీపతే, ప్రవిశ్య శిబిరం రాత్రౌ పశు మారేణ మారితః. ౫౩. దుర్యోధనస్తు తాం వాచం నిశమ్య మనసః ప్రియామ్, ప్రతిలభ్య పునశ్చేత ఇదం వచనమబ్రవీత్. ౫౪. న మేఽకరోత్తద్గాంగేయో న కర్ణో న చ తే పితా, యత్త్వయా కృపభోజాభ్యాం సహితేనాద్య మే కృతమ్. ౫౫. స చ సేనాపతిః క్షుద్రో హతస్సార్ధం శిఖండినా, తేన మన్యే మఘవతా సమ మాత్మానమద్య వై. ౫౬. స్వస్తి ప్రాప్నుత భద్రం వః స్వర్గే నస్సంగమః పునః, ఇత్యేవముక్త్వా తూష్ణీం స కురురాజో మహామనాః. ౫౭. ప్రాణానపాసృజద్వీరః సుహృదాం దుఃఖముత్సృజన్, అపాక్రామద్దివం పుణ్యాం శరీరం క్షితిమావిశత్. ౫౮. ఏవం తే నిధనం యాతః పుత్రో దుర్యోధనో నృప, అగ్రేయాత్వా రణే శూరః పశ్చాద్వినిహతః పరైః. ౫౯. తథైవ తే పరిష్వక్తాః పరిష్వజ్య చ తే నృపమ్, పునఃపునః ప్రేక్షమాణాః స్వకానారురుహూ రథాన్. ౬౦. ఇత్యేవం ద్రోణ పుత్రస్య నిశమ్య కరుణాం గిరమ్, ప్రత్యూషకాలే శోకార్తాః ప్రాద్రవన్నగరం ప్రతి. ౬౧. ఏవమేష క్షయో వృత్తః కురుపాండవసేనయోః, ఘోరో విశసనో రౌద్రో రాజన్ దుర్మంత్రితే తవ ౬౨.తవ పుత్రే గతే స్వర్గం శోకార్తస్య మమాఽనఘ, ఋషిదత్తం ప్రణష్టం తద్దివ్యదర్శిత్వమద్య వై. ౬౩. వైశంపాయన ఉవాచ- ఇతి శ్రుత్వా స నృపతిః పుత్రస్య నిధనం తదా, నిశ్వస్య దీర్ఘముష్ణం చ తతశ్చింతాపరోఽభవత్. ౬౪.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - సౌప్తికపర్వణి - నవమోఽధ్యాయః.

అథ ఐషీకపర్వప్రారంభః.

యుధిష్ఠిరస్య శిబిరదర్శనమ్

వైశంపాయన ఉవాచ—తస్యాం రాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం ధృష్టద్యుమ్నస్య సారథిః, శశంస ధర్మరాజాయ సౌప్తికే కదనం కృతమ్. ౧. సూత ఉవాచ—ద్రౌపదేయా హతా రాజన్ ద్రుపదస్యాత్మజైస్సహ, ప్రమత్తా నిశి విశ్వస్తాః స్వపంతః శిబిరే స్వకే. ౨. కృతవర్మణా నృశంసేన గౌతమేన కృపేణ చ, అశ్వత్థామ్నా చ పాపేన హతం వః శిబిరం నిశి. ౩. ఏతైర్నరగజాశ్వానాం ప్రాసశక్తిపరశ్వథైః, సహస్రాణి నికృంతద్భిర్నిశ్శేషం తే బలం కృతమ్. ౪. ఛిద్యమానస్య మహతో వనస్యేవ పరశ్వథైః, శుశ్రువే సుమహాన్ శబ్దో బలస్య తవ భారత ౫ అహమేకోఽవశిష్టస్తు తస్మాత్సైన్యాన్మహామతే, ముక్తః కథంచిద్ధర్మాత్మన్

వ్యాఘ్రస్య కృతవర్మణః. ౬. తచ్ఛ్రుత్వా వాక్యమశివం కుంతీపుత్రో యుధిష్ఠిరః,
పపాత మహ్యాం దుర్ధర్షః పుత్రశోకసమన్వితః.౭. పతంతం తమతిక్రమ్య పరిజగ్రాహ
సాత్యకిః, భీమసేనోఽర్జునశ్చైవ మాద్రీపుత్రౌ చ పాండవౌ.౮ లబ్ధచేతాస్తు కౌంతే
యః శోకవిహ్వలయా గిరా, జిత్వా శత్రూన్ జితః పశ్చాత్పర్యదేవయదార్తవత్.
౯. దుర్విదా గతిరర్థానామపి యే దివ్యచక్షుషః, జీయమానా జయంత్యన్యే జయ
మానా వయం జితాః ౧౦ హత్వా భ్రాతౄన్ వయస్యాంశ్చ పితౄన్ పౌత్రాన్
సుహృద్గణాన్,బంధూనమాత్యాన్ పౌత్రాంశ్చ జిత్వా సర్వాన్ జితా వయమ్.
అనర్థో హ్యర్థసంకాశ స్తథానర్థోఽర్థదర్శనః,జయోఽయమజయాకారో జయ స్తస్మాత్ప
రాజయః. ౧౨. యజ్జిత్వా తప్యతే పశ్చాదాపన్న ఇవ దుర్మతిః, కథం మన్యేత విజ
యం తతో జితతరః పరైః. ౧౩. యేషామర్థాయ పాపం స్యాద్విజయస్య సుహృ
ద్వధైః, నిర్జితైరప్రమత్తైర్హి విజితా జితకాశినః ౧౪. కర్ణినాలీకదంష్ట్రస్య ఖడ్గ
జిహ్వస్య సంయుగే, చాపవ్యాత్తాస్య రౌద్రస్య జ్యాతలస్వననాదినః. ౧౫. క్రుద్ధస్య
నరసింహస్య సంగ్రామేష్వపలాయినః, యే వ్యముచ్యంత కర్ణస్య ప్రమాదాత్తఇమే
హతాః ౧౬. రథహ్రదం శరవర్షోర్మిమంతం రత్నాచితం వాహనవాజియుక్తమ్,
శక్త్యృష్టిమీనధ్వజనాగనక్రం శరాసనావర్తమహేషుఫేనమ్ ౧౭.సంగ్రామచంద్రో
దయవేగవేలం ద్రోణార్ణవంజ్యాతలనేమిఘోషమ్, యే తేరురుచ్చావచశస్త్రనాభి
స్తే రాజపుత్రా నిహతాః ప్రమాదాత్ ౧౮.న హి ప్రమాదాత్పరమస్తి కశ్చిద్వధో
నరాణామిహ జీవలోకే,ప్రమత్తమర్థాహినరంసమంతా త్త్యజంత్యనర్థాశ్చసమావిశం
తి.౧౯ ధ్వజోత్తమాగ్రోచ్ఛ్రితధూమకేతుం శరార్చిషం కోపమహాసమీరమ్, మహా
ధనుర్జ్యాతలనేమిఘోషం తనుత్రనానావిధశస్త్రహోమమ్ ౨౦. మహాచమూకక్షద
వాభిపన్నం మహాహవే భీష్మమయాగ్నిదాహమ్, యే సేహురాత్తాయుధతీక్ష్ణవేగం
తే రాజపుత్రానిహతాః ప్రమాదాత్.౨౧. న హి ప్రమత్తేన నరేణ శక్యం విద్యా
తపశ్శ్రీర్విపులం యశో వా,పశ్యాప్రమాదేన నిహత్య శత్రూన్ సర్వాన్మహేంద్రం
సుఖమేధమానమ్. ౨౨, ఇంద్రోపమాన్ పార్థివపుత్రపౌత్రాన్ పశ్యావిశేషేణ
హతాన్ ప్రమాదాత్, తీర్త్వా సముద్రం వణిజస్సమృద్ధాః మగ్నాః కునద్యా
మివ హేలమానాః.౨౩ అమర్షితైర్యైర్నిహతాశ్శయానా నిస్సంశయం తే త్రిదివం
ప్రపన్నాః, భ్రాతౄంశ్చ పుత్రాంశ్చ హతాన్నిశమ్య పాంచాలరాజం పితరం చ
వృద్ధమ్ ౨౪.ధ్రువం విసంజ్ఞా పతితా పృథివ్యాం సా శోష్యతే శోకకృశాంగయష్టిః,
తచ్ఛోకజం దుఃఖమపారయంతీ కథంభవిష్యత్యుచితా సుఖానామ్. ౨౫. పుత్ర
క్షయభ్రాతృవధప్రణున్నా ప్రదహ్యమానేవ హుతాశనేన, ఇత్యేవమార్తః పరిదే

వయన్ స రాజా కురూణాం నకులం బభాషే. ౨౬. గచ్ఛానయైనామిహ మందభా
గ్యాం సమాతృపక్షామితి రాజపుత్రీమ్, మాద్రీసుత స్తత్పరిగృహ్య వాక్యం
ధర్మేణ ధర్మప్రతిమస్య రాజ్ఞః. ౨౭. యయౌ రథేనాలయమాశు దేవ్యాః పాంచా
లరాజస్య చ యత్ర దారాః, ప్రస్థాప్య మాద్రీసుతమాజమీఢః శోకార్దిత స్తైస్స
హితస్సుహృద్భిః. ౨౮. రోరూయమాణః ప్రయయౌ సుతానామాయోధనం
భూతగణానుకీర్ణమ్, సతత్ప్రవిశ్యాశివముగ్రరూపం దదర్శపుత్రాన్ సుహృదస్స
ఖీంశ్చ ౨౯. భూమౌ శయానాన్ రుధిరార్ద్రగాత్రాన్ విభిన్నదేహాన్ ప్రహృ
తోత్తమాంగాన్, స తాంస్తు దృష్ట్వా భృశమార్తరూపో యుధిష్ఠిరో ధర్మభృ
తాం వరిష్ఠః. ౩౦. ఉచ్చైః ప్రచుక్రోశ చ కౌరవాగ్ర్యః పపాత చోర్వ్యాం
సగణో విసంజ్ఞః. ౩౧.

ఇతి శ్రీమహాభారతే-సౌప్తికపర్వణి-దశమోఽధ్యాయః.

ద్రౌణివధార్థభీమగమనమ్.

వైశంపాయన ఉవాచ—స దృష్ట్వా నిహతాన్ సంఖ్యే పుత్రాన్ పౌత్రాన్
సఖీం స్తథా, మహాదుఃఖపరీతాత్మా బభూవ జనమేజయ. ౧. తత స్తస్య మహాన్
శోకః ప్రాదురాసీన్మహాత్మనః, స్మరతః పుత్రపౌత్రాణాం భ్రాతౄణాం స్వజనస్య చ.
౨. తమశ్రుపరిపూర్ణాక్షం వేపమానమచేతనమ్, సుహృదో భృశసంవిగ్నాః సాంత్వ
యాంచక్రిరే తదా. ౩. తత స్తస్మిన్ క్షణే కల్యే రథేనాదిత్యవర్చసా, నకులః
కృష్ణయా సార్ధముపాయాత్పరమార్తయా. ౪. ఉపప్లావ్యం గతా సాతు శ్రుత్వా
సుమహదప్రియమ్, తదా వినాశం సర్వేషాంపుత్రాణాం వ్యథితాభవత్. ౫. కంప
మానేవ కదలీ వాతేనాభిసమీరితా, కృష్ణా రాజానమాసాద్య శోకార్తా న్యపత
ద్భువి. ౬. బభూవ వదనం తస్యాః సహసా శోకకర్శితమ్, ఫుల్లపద్మపలాశాక్ష్యా
స్తమోగ్రస్త ఇవాంశుమాన్. ౭. తతస్తాం పతితాం దృష్ట్వా సంరంభీ సత్యవి
క్రమః, బాహుభ్యాం పరిజగ్రాహ సముత్పత్య వృకోదరః. ౮. సా సమాశ్వాసితా
తేన భీమసేనేన భామినీ, రుదతీపాండవం కృష్ణా సహ భ్రాతరమబ్రవీత్. ౯.
దిష్ట్యా రాజన్నవాప్యేమా మఖిలాం భోక్ష్యసే మహీమ్, ఆత్మజాన్ క్షత్రధర్మేణ
సంప్రదాయ యమాయ వై. ౧౦. దిష్ట్యా త్వం కుశలీ పార్థ మత్తమాతంగ గా
మినమ్, అవాప్య పృథివీం కృత్స్నాం సౌభద్రం న స్మరిష్యసి. ౧౧. ఆత్మజాన్
క్షత్రధర్మేణ శ్రుత్వా శూరాన్నిపాతితాన్, ఉపప్లవ్యే మయా సార్ధం దిష్ట్యా త్వం
నస్మరిష్యసి. ౧౨. ప్రసుప్తానాం వధం శ్రుత్వా ద్రౌణినా పాపకర్మణా, శోక స్తపతి
మాం పార్థ హుతాశన ఇవాశ్రయమ్. ౧౩. తస్య పాపకృతో ద్రౌణేర్న చేదద్య
త్వయానుణే, హ్రియతే సానుబంధస్య యుధి విక్రమ్య జీవితమ్. ౧౪. ఇహైవ

ప్రాయమాశిష్యే తన్నిబోధత పాండవాః, న చేత్ఫలమవాప్నోతి ద్రౌణిః పాపస్య
కర్మణః. ౧౫. ఏవముక్త్వా తతః కృష్ణా పాండవం ప్రత్యుపావిశత్, యుధిష్ఠిరం
యాజ్ఞసేనీ ధర్మరాజం యశస్వినీ. ౧౬. దృష్ట్వోపవిష్టాం రాజర్షిః పాండవో మహిషీం
ప్రియామ్, ప్రత్యువాచ స ధర్మాత్మా ద్రౌపదీం చారుదర్శనామ్. ౧౭ ధర్మ్యం ధర్మేణ
ధర్మజ్ఞే ప్రాప్తాస్తే నిధనం శుభే, పుత్రాస్తే భ్రాతరశ్చైవ తాన్న శోచితుమర్హసి. స
కల్యాణి వనం దుర్గం దూరం ద్రౌణిరితో గతః, తస్య త్వం పాతనం సంఖ్యే కథం
జ్ఞాస్యసి శోభనే. ౧౯. ద్రౌపద్యువాచ—ద్రోణపుత్రస్య సహజో మణిశ్శిరసి
మే శ్రుతః, నిహత్య సంఖ్యే తం పాపం పశ్యేయం మణిమాహృతమ్. ౨౦. రాజన్
శిరసి తే కృత్వా జీవేయమితి మే మతిః, ఇత్యుక్త్వా పాండవం కృష్ణా రాజానం చారు
దర్శనా. ౨౧. భీమసేనమథాగత్య పరమం వాక్యమబ్రవీత్, త్రాతుమర్హసి మాం
భీమ క్షత్రధర్మమనుస్మరన్. ౨౨. జహి తం పాపకర్మాణం శంబరం మఘవానివ,
నహి తే విక్రమే తుల్యః పుమానస్తీహ కశ్చన. ౨౩. శ్రుతం తత్సర్వలోకేషు పర
మవ్యసనే యథా, ద్వీపోఽభూస్త్వం హి పార్థానాం నగరే వారణావతే. ౨౪.
హిడింబదర్శనే చైవ తథా త్వమభవో గతిః, తథా విరాటనగరే కీచకేన భృశా
ర్దితామ్. ౨౫. మామప్యుద్ధృతవాన్ కృచ్ఛ్రాత్పౌలోమీం మఘవానివ,
యథైతాన్యకృథాః పార్థ మహాకర్మాణి వై పురా. ౨౬. తథా ద్రౌణిమమిత్రఘ్నం
వినిహత్య సుఖీభవ, తస్యా బహువిధం దుఃఖం నిశమ్య పరిదేవితమ్. ౨౭ న చామ
ర్షత కౌంతేయో భీమసేనో మహాబలః, స కాంచనవిచిత్రాంగమారురోహ మహా
రథమ్. ౨౮ ఆదాయ రుచిరం చిత్రం సమార్గణగుణం ధనుః, నకులం సారథిం కృత్వా
ద్రోణపుత్రవధే ధృతః. ౨౯. విస్ఫార్య సశరం చాపం తూర్ణమశ్వానచోదయత్, తే
హయాః పురుషవ్యాఘ్ర చోదితా వాతరంహసః. ౩౦ వేగేన త్వరితా జగ్ము
ర్హరయశ్శీఘ్రగామినః, శిబిరాత్స్వాద్గృహీత్వా స రథస్య పదమచ్యుతః. ౩౧.
ద్రోణపుత్రస్య తస్యాశు యయౌ వేగేన వీర్యవాన్. ౩౨.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - సౌప్తికపర్వణి - ఏకాదశోఽధ్యాయః.

యుధిష్ఠిరకృష్ణసంవాదః.

వైశంపాయన ఉవాచ—తస్మిన్ ప్రయాతే దుర్ధర్షే యదూనామృషభ
స్తతః, అబ్రవీత్పుండరీకాక్షః కుంతీపుత్రం యుధిష్ఠిరమ్. ౧. ఏష పాండవ తే
భ్రాతా పుత్రశోకపరాయణః, జిఘాంసుర్ద్రౌణిమాక్రందే ఏక ఏవాభిధావతి ౨.
భీమః ప్రియస్తే సర్వేభ్యో భ్రాతృభ్యో భరతర్షభ, తం కృచ్ఛ్రగతమద్య త్వం
కస్మాన్నాభ్యుపపద్యసే. ౩. యత్తదాచష్ట పుత్రాయ ద్రోణః పరపురంజయః, అస్త్రం
బ్రహ్మశిరో నామ దహేత పృథివీమపి. ౪. తన్మహాత్మా మహాభాగః కేతుస్సర్వధను

ష్మతామ్, ప్రత్యపాదయదాచార్యః ప్రీయమాణో ధనంజయమ్. ౫. తం పుత్రో౽ప్యేక ఏవైనమన్వయాచదమర్షణః, తతః ప్రోవాచ పుత్రాయ నాతిహృష్టమనా ఇవ. ౬. విదితం చాపలం హ్యాసీదాత్మజస్య దురాత్మనః, సర్వధర్మవిదాచార్యః సో౽న్వశాత్సుతం తతః. ౭. పరమాపద్గతేనాపి నస్మ తాత త్వయా రణే, ఇదమస్త్రం ప్రయోక్తవ్యం మానుషేషు విశేషతః. ౮. ఇత్యుక్తవాన్ గురుః పుత్రం ద్రోణః పశ్చాదథోక్తవాన్, న త్వం జాతు సతాం మార్గే స్థాతేతి పురుషర్షభ. ౯. స తదాజ్ఞాయ దుష్టాత్మా పితుర్వచనమప్రియమ్, నిరాశస్సర్వకల్యాణైః శోకాత్పర్యచరన్మహీమ్. ౧౦. తతస్తదా కురుశ్రేష్ఠ వనస్థే త్వయి భారత, అవసద్ద్వారకామేత్య వృష్ణిభిః పరమార్చితః. ౧౧. స కదాచిత్సముద్రాంతే వసన్ ద్వారవతీ మమ, ఏకఏకం సమాగత్య మామువాచ హసన్నివ. ౧౨. యత్తదుగ్రం తపః కృష్ణ చరన్ సత్యపరాక్రమః, అగస్త్యాద్భారతాచార్యః ప్రత్యపద్యత మే పితా. ౧౩. అస్త్రం బ్రహ్మశిరో నామ దేవగంధర్వపూజితమ్, తదద్య మయి దాశార్హ యథా పితరి మే తథా. ౧౪. అస్మత్తస్తదుపాదాయ దివ్యమస్త్రం యదూత్తమ, మమాప్యస్త్రం ప్రయచ్ఛ త్వం చక్రం రిపుహణం రణే. ౧౫. స రాజన్ ప్రీయమాణేన మయా ప్యుక్తః కృతాంజలిః, యాచమానః ప్రయత్నేన మత్తో౽స్త్రం భరతర్షభ. ౧౬. దేవదానవగంధర్వమనుష్యపతగోరగాః, న సమా మమ వీర్యస్య శతాంశేనాపి పిండితాః. ౧౭. ఇదం ధనురియం శక్తిరిదం చక్రమియం గదా, యద్యదిచ్ఛసి చేదస్త్రం మత్తస్తత్తద్దదామి తే ౧౮. యచ్ఛక్నోషి సముద్యంతుం ప్రయోక్తుమపి వా రణే, తద్గృహాణ వినాస్త్రేణ యన్మే దాతుమభీప్ససి. ౧౯. సునాభం సహస్రారం వజ్రనాభమయస్మయమ్, వవ్రే చక్రం మహాభాగో మత్తః స్పర్ధన్మయా సహ. ౨౦. గృహాణ చక్రమిత్యుక్తో మయా తు తదనంతరమ్, జగ్రాహోత్పత్య సహసా చక్రం సవ్యేన పాణినా. ౨౧. నచైనమశకత్స్థానాత్ సంచాలయితుమప్యుత, అథైనద్దక్షిణేనాపి గృహీతుముపచక్రమే. ౨౨. సర్వయత్నబలేనాపి గృహ్ణన్నేవమిదం తతః, తతస్సర్వబలేనాపి యదైనన్నశశాక హ. ౨౩. ఉద్యంతుం వా చాలయితుం ద్రౌణిః పరమదుర్మనాః, కృత్వా యత్నం పరిశ్రాంతః సంన్యవర్తత భారత. ౨౪. నివృత్తమనసం తస్మాదభిప్రాయాద్విచేతనమ్, అహమామంత్ర్య సంవిగ్నమశ్వత్థామానమబ్రువమ్. ౨౫ యస్స దేవమనుష్యేషు ప్రమాణం పరమంగతః, గాండీవధన్వా శ్వేతాశ్వః కపిప్రవరకేతనః. ౨౬ యస్సాక్షాద్దేవదేవేశం శితికంఠముమాపతిమ్, ద్వంద్వయుద్ధే పరాజిష్ణుస్తోషయామాస శంకరమ్. ౨౭ యస్మాత్ప్రియతరో నాస్తి మమాన్యః పురుషో భువి, నాదేయం యః

స్య మే కించిదపి దారాస్సుతాస్తథా. ౨౮. తేనాపి సుహృదా బ్రహ్మన్ పార్థేనాక్లి
ష్టకర్మణా, నోక్తపూర్వమిదం వాక్యం యత్త్వం మామభిభాషసే. ౨౯. బ్రహ్మచ
ర్యం మహద్ఘోరం తీర్త్వా ద్వాదశవార్షికమ్, హిమవత్పార్శ్వమాస్థాయ యో మ
యా తపసార్జితః. ౩౦. సమానవ్రతచారిణ్యాం రుక్మిణ్యాం యోన్వజాయత, సన
త్కుమారస్తేజస్వీ ప్రద్యుమ్నో నామ మే సుతః. ౩౧ తేనాప్యేతన్మహద్దివ్యం
చక్రమప్రతిమం రణే, న ప్రార్థితమభూన్మూఢ యదిదం ప్రార్థితం త్వయా. ౩౨.
రామేణాతిబలేనైతన్నోక్తపూర్వం కదాచన, న గదేన న సాంబేన యదిదం ప్రార్థి
తం త్వయా. ౩౩. ద్వారకావాసిభిశ్చాన్యైర్వృష్ణ్యంధకమహారథైః, నోక్తపూర్వ
మిదం జాతు యదిదం ప్రార్థితం త్వయా. ౩౪. భారతాచార్యపుత్రస్త్వం మానిత
స్సర్వయాదవైః, చక్రేణ రథినాంశ్రేష్ఠ కంను తాత యుయుత్ససే. ౩౫. ఏవముక్తో
మయా ద్రౌణిర్మామిదం ప్రత్యువాచహ, ప్రయుజ్య భవతే పూజాం యోత్స్యే
కృష్ణ త్వయా సహ. ౩౬. ప్రార్థితం తే మయా చక్రం దేవదానవపూజితమ్, అజే
యస్స్యామితి విభో సత్యమేతద్బ్రవీమి తే. ౩౭. త్వత్తోఽహం దుర్లభం కామమన
వాప్యైవ కేశవ, ప్రతియాస్యామి గోవింద శివేనాభివదస్వ మామ్. ౩౮. ఏతత్సు
భీమం భీమానామృషభేణ త్వయా ధృతమ్, చక్రమప్రతిచక్రేణ భువి నాన్యోఽభి
పద్యతే. ౩౯. ఏతావదుక్త్వా ద్రౌణిర్మాం యుగ్యానశ్వాన్ ధనానిచ, ఆదాయోప
యయౌ కాలే రత్నాని వివిధానిచ. ౪౦. ససంరంభీ దురాత్మాచ చపలః క్రూర ఏవ
చ, వేద చాస్త్రం బ్రహ్మశిరస్తస్మా ద్రక్ష్యో వృకోదరః. ౪౧.

ఇతి శ్రీమహాభారతే, సౌప్తికపర్వణి - ద్వాదశోఽధ్యాయః

—— బ్రహ్మశిరోఽస్త్రత్యాగః. ——

వైశంపాయనఉవాచ.—ఏవముక్త్వా యుధాంశ్రేష్ఠ స్సర్వయాదవనందనః,
సర్వాయుధవరోపేతమారురోహ రథోత్తమమ్. ౧. యుక్తం పరమకాంభోజైస్తు
రగైర్హేమమాలిభిః, ఆదిత్యోదయవర్ణస్య ధురం రథవరస్యతు. ౨. దక్షిణామవహ
చ్ఛైబ్యస్సుగ్రీవస్సవ్యతోఽభవత్, పార్ష్ణివాహౌతు తస్యాస్తాం మేఘపుష్పబలాహ
కౌ. ౩. విశ్వకర్మకృతా దివ్యా రత్నధాతువిభూషితా, ఉచ్ఛ్రితేవ రథే మాయా
ధ్వజయష్టిరదృశ్యత. ౪. వైనతేయః స్థితస్తస్యాం ప్రభా మండలరశ్మివాన్, తస్య
సత్వవతః కేతుర్భుజగారిరదృశ్యత. ౫. అధ్యారోహద్ధృషీకేశః కేతుస్సర్వధనుష్మ
తామ్, అర్జునస్సత్యకర్మాచ కురురాజో యుధిష్ఠిరః. ౬. అశోభేతాం మహాత్మానౌ
దాశార్హమభితః స్థితౌ, రథస్థం శార్ఙ్గధన్వాన మశ్వినావివ వాసవమ్. ౭. తావుపా

రోప్య దాశార్హః స్యందనం లోకపూజితమ్, ప్రతోదేన జవోపేతాన్ పరమా
శ్వానచోదయత్. ౮. తే హయాస్సహసోత్పేతుర్గృహీత్వా స్యందనోత్తమమ్,
ఆస్థితం పాండవేయాభ్యాం యదూనామృషభేణ చ. ౯. వహతాం శార్ఙ్గధన్వాన
మశ్వానాం శీఘ్రగామినామ్, ప్రాదురాసీన్మహాన్ శబ్దః పక్షిణాంపతతామివ. ౧౦.
తే సమార్ఛన్నరవ్యాఘ్రాః క్షణేన భరతర్షభ, భీమసేనం మహేష్వాసం సమను
ద్రుత్య వేగితాః ౧౧ క్రోధదీప్తం తు కౌంతేయం ద్విషదర్థే సముద్యతమ్, నాశ
క్నువన్ వారయితుం సమేత్యాపి మహారథాః. ౧౨. స తేషాం ప్రేక్షతామేవ శ్రీ
మతాం దృఢధన్వినామ్, యయౌ భాగీరథీతీరం హరిభిర్భృశవేగితైః. ౧౩. యత్ర
స్మ శ్రూయతే ద్రౌణిః పుత్రహంతా మహాత్మనామ్, స దదర్శ మహాత్మానముదకాం
తే యశస్వినమ్. ౧౪. కృష్ణద్వైపాయనం వ్యాసమాసీనమృషిభిస్సహ, తం చైవ
క్రూరకర్మాణం ఘృతాక్తం కుశచీరిణమ్. ౧౫. రజసా ధ్వస్తమాసీనం దదర్శ ద్రౌణి
మంతికే, తమభ్యధావత్కౌంతేయః ప్రగృహ్య సశరం ధనుః. ౧౬. భీమసేనో మ
హాబాహుస్తిష్ఠతిష్ఠేతి చాబ్రవీత్, స దృష్ట్వా భీమధన్వానం ప్రగృహీతశరాస
నమ్. ౧౭. భ్రాతరౌ పృష్ఠతశ్చాస్య జనార్దనరథే స్థితౌ, వ్యథితాత్మా భవద్ద్రౌణిః
ప్రాప్తం చేదమమన్యత ౧౮. స తద్దివ్యమదీనాత్మా పరమాస్త్రమచింతయత్, జగ్రా
హ చ సచేషీకాం ద్రౌణిస్సవ్యేన పాణినా. ౧౯. స తామాపదమాసాద్య దివ్యమ
స్త్రముదైరయత్, అమృష్యమాణస్తాన్ శూరాన్ దివ్యాయుధధరాన్ స్థితాన్.
౨౦. అపాండవాయేతి రుషా వ్యసృజద్దారుణం వచః, ఇత్యుక్త్వా రాజశార్దూల
ద్రోణపుత్రః ప్రతాపవాన్. ౨౧. సర్వలోకప్రమోహార్థం తదస్త్రం ప్రముమోచ
హ, తతస్తస్యామిషీకాయాం పావకస్సమజాయత. ౨౨. ప్రధక్ష్యన్నివ లోకాం
స్త్రీన్ కాలాంతకయమోపమః. ౨౩.

ఇతి శ్రీమహాభారతే-సౌప్తికపర్వణి - త్రయోదశోఽధ్యాయః.

అర్జునాస్త్రత్యాగః.

వైశంపాయనఉవాచ.—ఇంగితేనైవ దాశార్హస్తమభిప్రాయ మాదితః,
ద్రౌణేర్బుద్ధ్వా మహాబాహురర్జునం ప్రత్యభాషత. ౧. అర్జునార్జున యద్దివ్యమ
స్త్రం తే యది వర్తతే, ద్రోణోపదిష్టం తస్యాయం కాలస్సంప్రతి పాండవ. ౨. భ్రా
తౄణామాత్మనశ్చైవ పరిత్రాణాయ భారత, విసృజైతత్త్వమప్యాజావస్త్రమస్త్ర
నివారణమ్. ౩. కేశవేనైవముక్తోఽథ పాండవః పరవీరహా, అవాతరద్రథాత్తూర్ణం
ప్రగృహ్య సశరం ధనుః. ౪. పూర్వమాచార్యపుత్రాయ తతోఽనంతరమాత్మనే,
భ్రాతృభ్యశ్చైవ సర్వేభ్యస్స్వస్తీత్యుక్త్వా పరంతపః. ౫. దేవతాభ్యో నమస్కృ
త్య గురుభ్యశ్చైవ సర్వశః, ఉత్ససర్జ శివం ధ్యాయన్నస్త్రమస్త్రేణ శామ్యతామ్,

౬. తత స్తదస్త్రం సహసా సృష్టం గాండీవధన్వనా, ప్రజజ్వాల మహార్చిష్మద్యుగాం
తానలసన్నిభమ్. ౭. తథైవ ద్రోణపుత్రస్య తదస్త్రం తిగ్మతేజసః, ప్రజజ్వాల మహా
జ్వాలం తేజోమండలసంవృతమ్. ౮. నిర్ఘాతా బహవశ్చాసన్ పేతురుల్కాస్సహ
స్రశః, మహద్భయం చ భూతానాం సర్వేషాం సమజాయత. ౯. సశబ్దమభవద్వ్యో
మ జ్వాలామాలాకులం భృశమ్, చచాల చ మహీ కృత్స్నా సపర్వతవనద్రుమా
౧౦. తే త్వస్త్రతేజసీ లోకాంస్తాపయంతీ వ్యవస్థితే, మహర్షీ సహితౌ తత్ర దర్శయా
మాసతు స్తదా ౧౧. నారదస్సర్వభూతాత్మా భారతానాం పితామహః, ఉభౌ శమ
యితుం వీరౌ భారద్వాజధనంజయౌ ౧౨. తౌ మునీ సర్వధర్మజ్ఞౌ సర్వభూతహి
తైషిణౌ, దీప్తయోరస్త్రయోర్మధ్యే స్థితౌ పరమతేజసౌ. ౧౩. తదంతరమథాధృ
ష్యావుపగమ్య యశస్వినౌ, ఆస్తామృషివరౌ తత్ర జ్వలితావివ పావకౌ ౧౪.
ప్రాణభృద్భిరనాధృష్యౌ దేవదానవసమ్మతౌ, అస్త్రతేజశ్శమయితుం లోకానాం హి
తకామ్యయా. ౧౫. ఋషీ ఊచతుః—నానాశస్త్రవిదః పూర్వే ప్యతీతా
మహారథాః, నైతదస్త్రం మనుష్యేషు తైః ప్రయుక్తం కథంచన. ౧౬. కిమిదం సా
హసం వీరౌ కృతవంతౌ మహాత్యయమ్ ౧౭.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - సౌప్తికపర్వణి - చతుర్దశోఽధ్యాయః.

బ్రహ్మశిరోఽస్త్రస్య పాండవేయగర్భప్రవేశనమ్.

వైశంపాయన ఉవాచ.—దృష్ట్వైవ నరశార్దూల తావగ్నిసమతేజసౌ, సంజ
హార శరం దివ్యం త్వరమాణో ధనంజయః ౧. ఉవాచ భరతశ్రేష్ఠ తావృషీ ప్రాం
జలి స్తదా, ప్రయుక్తమస్త్రమస్త్రేణ శామ్యతామితి వై మయా. ౨. సంహృతే పర
మాస్త్రేఽస్మిన్ సర్వానస్మానశేషతః, పాపకర్మా ధ్రువం ద్రౌణిః ప్రధక్ష్యత్యస్త్రతేజ
సా. ౩ యదత్ర హితమస్మాకం లోకానాం చైవ సర్వథా, భవంతౌ దేవసంకాశౌ
తథా సంమంతుమర్హథః. ౪. ఇత్యుక్త్వా సంజహారాస్త్రం పునరేవ ధనంజయః, సం
హారో దుష్కర స్తస్య దేవైరపిహి సంయుగే. ౫ విసృష్టస్య రణే తస్య పరమా
స్త్రస్య సంగ్రహే, అశక్తః పాండవాదన్యస్సాక్షాదపి శతక్రతుః ౬ బ్రహ్మతేజో
ద్భవం విద్ధి విసృష్టమకృతాత్మనా, న శక్యమావర్తయితుం బ్రహ్మచారివ్రతాదృతే.
౭ అచీర్ణబ్రహ్మచర్యో యః సృష్ట్వా వర్తయతే పునః, తదస్త్రం సానుబంధస్య మూ
ర్ధానం తస్య కృంతతి ౮. బ్రహ్మచారీ వ్రతీ చాపి దురావారమవాప్య తత్, పరమ
వ్యసనార్తోఽపి నార్జునోఽస్త్రం వ్యముంచత ౯ సత్యవ్రతధరశ్శూరో బ్రహ్మచారీ చ
పాండవః, గురువర్తీ చ తేనాస్త్రం సంజహారార్జునః పునః. ౧౦. ద్రౌణిరప్యథ సం
ప్రేక్ష్య తావృషీ పురతస్స్థితౌ, న శశాక పునర్ఘోరమస్త్రం సంహర్తుమోజసా. ౧౧.
అశక్తః ప్రతిసంహారే పరమాస్త్రస్య సంయుగే, ద్రౌణిర్దీనమనా రాజన్ ద్వైపా

యనమభాషత. ౧౨. ఉత్తమవ్యసనార్తేన ప్రాణత్రాణమభీప్సునా, మయైతదస్త్రము త్సృష్టం భీమసేనభయాన్మునే. ౧౩. అధర్మశ్చ కృతో౽నేన ధార్తరాష్ట్రం జిఘాంసతా, మిథ్యాచారేణ భగవన్ భీమసేనేన సంయుగే. ౧౪. అతస్సృష్టమిదం బ్రహ్మన్ మయాస్త్రమకృతాత్మనా, తస్య భూయో౽ద్య సంహారం కర్తుం నాహమిహోత్సహే. ౧౫. విసృష్టం హి మయా దివ్యమేతదస్త్రం దురాసదమ్, అపాండవాయేతి మునే బ్రహ్మతేజో౽నుమంత్ర్యవై. ౧౬. తదిదం పాండవేయానామంతకాయాభిసంహితమ్, అద్య పాండుసుతాన్ సర్వాన్ జీవితాద్భ్రంశయిష్యతి.౧౭. కృతం పాపమిదం బ్రహ్మన్ రోషావిష్టేన చేతసా, వధమాశాస్య పార్థానాం మయాస్త్రం సృజతా రణే. ౧౮. వ్యాస ఉవాచ—అస్త్రం బ్రహ్మశిరస్తాత విద్వాన్ పార్థో ధనంజయః, ఉత్సృష్టవాన్న రోషేణ న నాశాయ తవాహవే. ౧౯. అస్త్రమస్త్రేణ తు రణే తవ సంశమయిష్యతా, విసృష్టమర్జునేనేదం పునశ్చ ప్రతిసంహృతమ్.౨౦. బ్రహ్మాస్త్రమప్యవాప్యైతదుపదేశాత్పితుస్తవ, క్షత్రధర్మాన్మహాబాహుర్నాకంపత ధనంజయః ౨౧. ఏవం ధృతిమతస్సాధోః సర్వాస్త్రవిదుషస్సతః, సభ్రాతృబంధోః కస్మాత్త్వం వధమస్య చికీర్షసి.౨౨. అస్త్రం బ్రహ్మశిరో యత్ర పరమాస్త్రేణ వధ్యతే, సమా ద్వాదశపర్జన్యస్తద్రాష్ట్రం నాభివర్షతి ౨౩. ఏతదస్త్రం మహాబాహుః శక్తిమానపి పాండవః, న విహన్యాత్తదస్త్రంతు ప్రజాహితచికీర్షయా. ౨౪. పాండవాస్త్వం చ రాష్ట్రం చ సదా సంరక్ష్యమేవహి, తస్మాత్సంహర దివ్యం త్వమస్త్రమేతన్మహాభుజ. ౨౫ అరోషస్తవ చైవాస్తు పార్థాస్సంతు నిరామయాః, న హ్యధర్మేణ రాజర్షిః పాండవో జేతుమిచ్ఛతి. ౨౬. మణిం చైవ ప్రయచ్ఛాద్య యస్తే శిరసి తిష్ఠతి, ఏతదాదాయ తే ప్రాణాన్ ప్రతిదాస్యంతి పాండవాః ౨౭. ద్రౌణిరువాచ—పాండవైర్యాని రత్నాని యచ్చాన్యత్కౌరవైర్ధనమ్, అవాప్తమిహ తేభ్యో౽యం మణిర్మమ విశిష్యతే. ౨౮. యమాబధ్య భయం నాస్తి శస్త్రవ్యాధితుదాశ్రయమ్, దేవేభ్యో దానవేభ్యో వా నాగేభ్యో వా కథంచన.౨౯ న చ రక్షోగణభయం నతస్కరభయం తథా,ఏవం వర్యో మణిరయం న మే త్యాజ్యః కథంచన. ౩౦.యత్తు మే భగవానాహ తన్మే కార్యమనంతరమ్,అయం మణిరయం చాహామిషీకాతు పతిష్యతి. ౩౧. గర్భేషు పాండవేయానామమోఘం చైతదుత్తమమ్, న చ శక్తో౽స్మి భగవన్ సంహర్తుం పునరుద్యతమ్ ౩౨. ఏతదస్త్రమతశ్చైవ గర్భేషు విసృజామ్యహమ్, న చ వాక్యం భగవతో న కరిష్యే మహామునే. ౩౩. వ్యాస ఉవాచ. ఏవం కురు న చాన్యాతు బుద్ధిః కార్యా త్వయానఘ, గర్భేషు పాండవేయానాం

విసృజైతదుపారమ. ౩౮. వైశంపాయన ఉవాచ—తతః పరమమస్త్రం తు ద్రౌణి రుద్యతమాహవే, ద్వైపాయనవచః శ్రుత్వా గర్భేషు ప్రముమోచహ. ౩౮.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - సౌప్తికపర్వణి - పంచదశోఽధ్యాయః.

ద్రౌపదీసాంత్వనా.

వైశంపాయన ఉవాచ—తదాజ్ఞాయ హృషీకేశో విసృష్టం పాపకర్మణా, హృష్యమాణ ఇదం వాక్యం ద్రౌణిం ప్రత్యబ్రవీత్తదా. ౧ విరాటస్య సుతాం పూర్వం స్నుషాం గాండీవధన్వనః, ఉపప్లవ్యగతాం దృష్ట్వా వ్రతవాన్ బ్రాహ్మణోఽబ్రవీత్. ౨. పరిక్షీణేషు కురుషు పుత్రస్తవ భవిష్యతి, ఏతదస్య పరిక్షిత్త్వం గర్భస్థస్య భవిష్యతి. ౩. తస్య తద్వచనం సాధోః సత్యమేతద్భవిష్యతి, పరిక్షిద్భవితా హ్యేషాం పునర్వంశకరస్సుతః. ౪. ఏవం బ్రువాణం గోవిందం సాత్వతాం ప్రవరం తదా, ద్రౌణిః పరమసంరబ్ధః ప్రత్యువాచేదముత్తరమ్. ౫. నైతదేవయథాత్థత్వం పక్షపాతేన కేశవ, వచనం పుండరీకాక్ష న చ మద్వాక్యమన్యథా. ౬. పతిష్యతి తదస్త్రంహి గర్భే తస్యా మయోద్యతమ్, విరాట దుహితుః కృష్ణయం త్వం రక్షితుమిచ్ఛసి. ౭. శ్రీభగవానువాచ—అమోఘపరమాస్త్రస్య పాతో యస్మిన్ భవిష్యతి, స తు గర్భో మృతో జాతో దీర్ఘమాయురవాప్స్యతి. ౮. త్వాం తు కాపురుషం పాపం విదుస్సర్వే మనీషిణః, అసకృత్పాపకర్మాణం బాలజీవితఘాతకమ్. ౯. తస్మాత్త్వమస్య పాపస్య కర్మణః ఫలమాప్నుహి, త్రీణివర్షసహస్రాణి చరిష్యసి మహీమిమామ్. ౧౦. అప్రాప్నువన్ క్వచిత్కాంచిత్సంవిదం జాతు కేనచిత్, నిర్జనానసహాయస్త్వం దేశాన్ ప్రవిచరిష్యసి. ౧౧. భవిత్రీ నహి తే క్షుద్రజనమధ్యేషు సంస్థితిః, పూయశోణితగంధీ చ దుర్గకాంతారసంశ్రయః. ౧౨. విచరిష్యసి పాపాత్మా సర్వవ్యాధిసమన్వితః, వయః ప్రాప్య పరిక్షిత్తు వేదవ్రతమవాప్య చ. ౧౩. కృపాచ్ఛారద్వతాచ్ఛూరః సర్వాస్త్రాణ్యుపపత్స్యతే, విదిత్వా పరమాస్త్రాణి క్షత్రధర్మవ్రతేస్థితః ౧౪ షష్టిం వర్షాణి ధర్మాత్మా వసుధాం పాలయిష్యతి, ఇతశ్చోర్ధ్వం మహాబాహుః కురురాజో భవిష్యతి. ౧౫. పరిక్షిన్నామనృపతిర్మిషతస్తే సుదుర్మతే, అహం తం జీవయిష్యామి దగ్ధం శస్త్రాగ్ని తేజసా. ౧౬. పశ్య మే తపసో వీర్యం సత్యస్య చ నరాధమ. ౧౭. వ్యాస ఉవాచ—యస్మాదనాదృత్య కృతం త్వయాస్మాన్ కర్మ దారుణమ్, బ్రాహ్మణస్య సతశ్చైవ యస్మాత్తే వృత్తమీదృశమ్. ౧౮ తస్మాద్యద్దేవకీపుత్ర ఉక్తవానుత్తమం వచః, అసంశయం తే తద్భావి క్షత్రధర్మస్త్వయాశ్రితః. ౧౯. అశ్వత్థామోవాచ—సహైవ భవతా బ్రహ్మన్ స్థాస్యామి పురుషేష్విహ, సత్యవాగస్తు భగవానయం చ పురుషోత్తమః. ౨౦. వైశంపాయన ఉవాచ—ప్రదాయాథ మణిం ద్రౌణిః పాండవానాం మహాత్మ

నామ్, జగామ విమనాస్తేషాం సర్వేషాం పశ్యతాం వనమ్. ౨౧. పాండవాశ్చాపి
గోవిందం పురస్కృత్య హతద్విషః, కృష్ణద్వైపాయనం చైవం నారదం చ మహా
మునిమ్. ౨౨. ద్రోణపుత్రస్య సహజం మణిమాదాయ సత్వరాః, ద్రౌపదీమభ్య
ధావంత ప్రాయోపేతాం మనస్వినీమ్ ౨౩. వైశంపాయన ఉవాచ—తతస్తే పురు
షవ్యాఘ్రాః సదశ్వైరనిలోపమైః, అభ్యయుస్సహ దాశార్హాః శిబిరం పునరే
వహి. ౨౪. అవతీర్య రథాభ్యాం తు త్వరమాణా మహారథాః, దదృశుర్ద్రౌపదీం
కృష్ణామార్తా మార్తతరాస్స్వయమ్. ౨౫. తాముపేత్య నిరానందాం దుఃఖశోక
సమన్వితామ్, పరివార్య వ్యతిష్ఠంత పాండవాస్సహ కేశవాః ౨౬. తతో రాజా
భ్యనుజ్ఞాతో భీమసేనో మహాబలః, ప్రదదౌ తం మణిం దివ్యం వచనం చేదమబ్ర
వీత్. ౨౭.అయం భద్రే తవ మణిః పుత్రహంతుర్జితస్య తే, ఉత్తిష్ఠ శోకముత్సృ
జ్య క్షత్రధర్మమనుస్మర. ౨౮. ప్రయాణే వాసుదేవస్య శమార్థమసితేక్షణే, యా
న్యుక్తాని త్వయా భీరు వాక్యాని మధుఘాతిని. ౨౯. నైవ మే పతయస్సంతి న
పుత్రా భ్రాతరో న చ, న వై త్వమితి గోవింద శమమిచ్ఛతి రాజని. ౩౦.ఉక్తవత్యసి
తీవ్రాణి వాక్యాని పురుషోత్తమమ్, క్షత్రధర్మానురూపాణి తాని సంస్మర్తుమర్హసి.
౩౧. హతో దుర్యోధనః పాపో రాజ్యస్య పరిపంథికః, దుశ్శాసనస్య రుధిరం పీతం
విస్ఫురతో మయా. ౩౨. వైరస్య గతమానృణ్యం నస్మ వాచ్యా వివక్షతామ్,
జిత్వా ముక్తో ద్రోణపుత్రో బ్రాహ్మణ్యాద్గౌరవేణ చ. ౩౩ యశోఽస్య పాతితం దేవి శరీ
రం త్వవశేషితమ్, వియోజితశ్చ మణినా భ్రంశితం చాయుధం భువి. ౩౪. ద్రౌపద్యు
వాచ.—కేవలానృణ్యమాప్తాస్మి గురుపుత్రో గురుర్మమ, శిరస్యేతం మణిం రాజా
ప్రతిబధ్నాతు భారత. ౩౫. తం గృహీత్వా తతో రాజా శిరస్యేవాకరోత్తదా,
గురోరుచ్ఛిష్టమిత్యేవ ద్రౌపద్యా వచనాదపి. ౩౬. తతో దివ్యం మణివరం శిరసా
ధారయన్ ప్రభుః, శుశుభే స తదా రాజా సచంద్ర ఇవ పర్వతః. ౩౭. ఉత్తస్థౌ
పుత్రశోకార్తా తతః కృష్ణా మనస్వినీ, కృష్ణం చాపి మహాబాహుః పరిపప్రచ్ఛ
ధర్మరాట్. ౩౮.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - సౌప్తికపర్వణి - షోడశోఽధ్యాయః.

యుధిష్ఠిరకృష్ణసంవాదః

వైశంపాయన ఉవాచ—హతేషు సర్వసైన్యేషు సౌప్తికే తైరథైస్త్రిభిః,
శోచన్ యుధిష్ఠిరో రాజా దాశార్హమిదమబ్రవీత్. ౧. కథం ను కృష్ణ పాపేన క్షుద్రే
ణాకృతకర్మణా, ద్రౌణినా నిహతాస్సర్వే మమ పుత్రా మహారథాః. ౨. తథా కృతా
స్త్రా విక్రాంతాః సహస్రశతయోధినః, ద్రుపదస్యాత్మజాశ్చైవ ద్రోణపుత్రేణ పాతితాః.

3. యస్య ద్రోణో మహేష్వాసో న ప్రాదాదాహవే ముఖమ్, నిజఘ్నే రథినాం
శ్రేష్ఠం ధృష్టద్యుమ్నం కథం ను సః. ౪. కిన్ను తేన కృతం కర్మ తథాయుక్తం నర
ర్షభ, యదేకస్సమరే సర్వానవధీన్నో గురోస్సుతః. ౫. శ్రీభగవానువాచ.—
నూనం సదేవదేవానా మీశ్వరేశ్వరమవ్యయమ్, జగామ శరణం ద్రౌణిరేకస్తేనా
వధీద్బహూన్. ౬. ప్రసన్నో హి మహాదేవో దద్యాదమరతామపి, వీర్యం చ
గిరిశో దద్యాద్యేనేంద్రమపి శాతయేత్. ౭. వేదాహం హి మహాదేవం
తత్త్వేన భరతర్షభ, యాని చాస్య పురాణాని కర్మాణి వివిధానిచ. ౮. ఆదిరేష
హి భూతానాం మధ్యమంతశ్చ భారత, విచేష్టతే జగచ్చేదం సర్వమస్యైవ కర్మ
ణా. ౯. ఏవం సిసృక్షుర్భూతాని దదర్శ ప్రథమం విభుః, పితామహోఽబ్రవీచ్చై
నం భూతాని సృజ మాచిరమ్. ౧౦. హరికేశస్తథేత్యుక్త్వా భూతానాం దోషద
ర్శివాన్, దీర్ఘకాలం తపస్తేపే మగ్నోఽంభసి మహాతపాః ౧౧. సుమహాంతం తతః
కాలం ప్రతీక్ష్యైనం పితామహః, స్రష్టారం సర్వభూతానాం ససర్జ మనసా పరమ్.
౧౨. సోఽబ్రవీత్పితరం దృష్ట్వా గిరిశం సుప్తమంభసి, యది మే నాగ్రజోఽస్త్యన్యస్తతః
స్రక్ష్యామ్యహం ప్రజాః ౧౩. తమబ్రవీత్పితా నాస్తి త్వదన్యః పురుషోఽగ్రజః,
స్థాణురేష జలే మగ్నో విస్రబ్ధః కురు వైకృతమ్. ౧౪. భూతాన్యన్వసృజత్సప్త
దక్షాదీంస్తు ప్రజాపతీన్, యైరిమం వ్యకరోత్సర్వం భూతగ్రామం చతుర్విధమ్. ౧౫.
తాస్సృష్టమాత్రాః క్షుధితాః ప్రజాస్సర్వాః ప్రజాపతిమ్, బిభక్షయిషవో రాజన్
సహసా ప్రాద్రవంస్తదా. ౧౬. సభక్ష్యమాణస్త్రాణార్థీ పితామహముపాద్రవత్,
ఆభ్యో మాం భగవాంస్త్రాతు వృత్తిరాసాం విధీయతామ్. ౧౭. తతస్తాభ్యో
దదావన్నమోషధీః స్థావరాణిచ, జంగమాని చ భూతాని దుర్బలాని బలీయ
సామ్. ౧౮. విహితాన్నాః ప్రజాస్తాస్తు జగ్ముస్సృష్టా యథాగతమ్, తతో వవృధిరే
రాజన్ ప్రీతిమత్యస్స్వయోనిషు. ౧౯. భూతగ్రామే వివృద్ధే తు తుష్టే లోకగురా
వపి, ఉదతిష్ఠజ్జలాజ్జ్యేష్ఠః ప్రజాశ్చేమా దదర్శ సః. ౨౦. బహురూపాః ప్రజాః సృష్టాః
వివృద్ధాశ్చ స్వతేజసా, చుక్రోధ భగవాన్ రుద్రో లింగం స్వం చాప్యవిధ్యత. ౨౧.
తత్ప్రవిద్ధం తదా భూమౌ తథైవ ప్రత్యతిష్ఠత, తమువాచావ్యయో బ్రహ్మా వచో
భిశ్శమయన్నివ. ౨౨ కింకృతం సలిలే శర్వ చిరకాలస్థితేన తే, కిమర్థం చేదము
త్పాద్య లింగం భూమౌ ప్రవేశితమ్. ౨౩. సోఽబ్రవీజ్జాతసంరంభస్తథా లోక
గురుర్గురుమ్, ప్రజాస్సృష్టాః పరేణేమాః కింకరిష్యామ్యనేనవై. ౨౪. తపసాధిగతం
చాన్నం ప్రజార్థం మే పితామహ, ఔషధ్యః పరివర్తేరన్ యథైవం సతతం ప్రజాః.

౨౫. ఏవముక్త్వా స సంక్రుద్ధో జగామ విమనా భవః, గిరేర్ముంజవతః పాదం తపస్తప్తుం మహాతపాః. ౨౬

ఇతి శ్రీమహాభారతే - సౌప్తికపర్వణి - సప్తదశోఽధ్యాయః.

శ్రీభగవానువాచ—తతో దేవయుగేఽతీతే దేవా వై సమకల్పయన్, యజ్ఞం వేదప్రమాణేన విధివద్యష్టుమీప్సవః. ౧. కల్పయామాసురథ తే సాధనాని హవీంషిచ, భాగార్హా దేవతాశ్చైవ యాజ్ఞియం ద్రవ్యమేవచ. ౨. తా వై రుద్రమజానంతో యాథాతథ్యేన దేవతాః, నాకల్పయంత దేవస్య స్థాణో ర్భాగం నరాధిప. ౩. సోఽకల్ప్యమానే భాగేతు కృత్తివాసా మఖేఽమరైః, తతస్సాధనమన్విచ్ఛన్ ధనురాదౌ ససర్జహ. ౪ లోకయజ్ఞ క్రియాయజ్ఞో గృహయజ్ఞస్సనాతనః, పంచ భూతనృయజ్ఞశ్చ యజ్ఞే సర్వమిదం జగత్. ౫. లోకయజ్ఞైర్నృయజ్ఞైశ్చ కపర్దీవిదధే ధనుః, ధనుస్సృష్టమభూత్తస్య పంచకిష్కుప్రమాణతః. ౬. వషట్కారోఽభవజ్జ్యా తు ధనుషస్తస్య భారత, యజ్ఞాంగాని చ చత్వారి తస్య సన్నహనేఽభవన్. ౭. తతః క్రుద్ధో మహాదేవస్తదుపాదాయ కార్ముకమ్, ఆజగామాథ తత్రైవ యత్ర దేవాస్సమీజిరే. ౮. తమాత్తకార్ముకం దృష్ట్వా బ్రహ్మచారిణమవ్యయమ్, వివ్యథే పృథివీ దేవీ పర్వతాశ్చ చకంపిరే. ౯.న వవౌ పవనశ్చైవ నాగ్నిర్జజ్వాల చైధితః, వ్యభ్రమచ్చాపి సంవిగ్నం దివి నక్షత్రమండలమ్. ౧౦. న బభౌ భాస్కరశ్చాపి సోమశ్శ్రీముక్తమండలః, తిమిరేణాకులం సర్వమాకాశం చాభవద్వృతమ్. ౧౧. అభిభూతాస్తతో దేవా విషయాన్న ప్రజజ్ఞిరే, న ప్రత్యభాచ్చ యజ్ఞస్స దేవతాస్త్రేసిరే తథా. ౧౨. తతస్సయజ్ఞం వివ్యాధ రౌద్రేణ హృది పత్రిణా, అపక్రాంతస్తతో యజ్ఞో మృగో భూత్వా సపావకః. ౧౩. స తు తేనైవ రూపేణ దివం ప్రాప్య వ్యరాజత, అన్వీయమానో రుద్రేణ యుధిష్ఠిర నభస్తలే ౧౪. అపక్రాంతే తతో యజ్ఞే సంజ్ఞా న ప్రత్యభాత్సురాన్, నష్టసంజ్ఞేషు దేవేషు న ప్రాజ్ఞాయత కించన. ౧౫. త్ర్యంబకస్సవితుర్బాహూ భగస్య నయనే తథా, పూష్ణశ్చ దశనాన్ క్రుద్ధో ధనుష్కోట్యా వ్యశాతయత్. ౧౬. ప్రాద్రవంత తతో దేవా యజ్ఞాంగాని చ సర్వశః, కేచిత్తత్రైవ ఘూర్ణంతో గతాసవ ఇవాభవన్. ౧౭. స తు విద్రావ్య తత్సర్వం శితికంఠోఽవహస్య చ, అవష్టభ్య ధనుష్కోటిం రురోధ విబుధాంస్తతః. ౧౮. తతో వాగమరైరుక్తా జ్యాం తస్య ధనుషోఽచ్ఛినత్, అథ తత్సహసా రాజన్ ఛిన్నజ్యం విస్ఫురద్ధనుః. ౧౯. తతో విధనుషం దేవా దేవశ్రేష్ఠముపాగమన్, శరణం సహ యజ్ఞేన ప్రసాదం చాకరోత్ప్రభుః.౨౦. తతః ప్రసన్నో భగవాన్ స్థాప్య కోపం జలాశయే, సజలం పావకో భూత్వా శోషయత్యనిశం ప్రభో.౨౧. భగస్య

నయనే చైవ బాహూచ సవితుస్తథా, ప్రాదాత్పూష్ణశ్చ దశనాన్ పునర్యజ్ఞాంశ్చ పాండవ. ౨౨. తతస్సర్వమిదం సర్వం బభూవ పునరేవహి, సర్వాణి చ హవీంష్యస్య దేవా భాగమకల్పయన్. ౨౩. తస్మిన్ క్రుద్ధేఽభవత్సర్వమస్వస్థం భువనం ప్రభో, ప్రసన్నే చ పునస్స్వస్థం ప్రసన్నోఽస్య చ వీర్యవాన్. ౨౪ తతస్తే నిహతాస్సర్వే తవ పుత్రా మహారథాః, అన్యేచ బహవశ్శూరాః పాంచాలస్య పదానుగాః. ౨౫. న తన్మనసి కర్తవ్యం న చ తద్ద్రౌణినా కృతమ్, మహాదేవప్రసాదేన కురు కార్యమనంతరమ్. ౨౬.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - శతసాహస్ర్యాం - సంహితాయాం - వైయాసిక్యాం సౌప్తికపర్వాంతర్గత-ఐషీకపర్వణి-అష్టాదశోఽధ్యాయః.

సమాప్తం చేదం సౌప్తికపర్వ.

శ్లో. కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా బుద్ధ్యాత్మనావా ప్రకృతేస్స్వభావాత్,
కరోమి యద్యత్సకలం పరస్మై నారాయణాయేతి సమర్పయామి.
యదక్షరపదభ్రష్టం మాత్రాహీనం చ యద్భవేత్,
తత్సర్వం క్షమ్యతాం దేవ నారాయణ నమోఽస్తు తే.

ఓం - తత్సత్ - హరిః - ఓం - శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

శ్రీగోపాలకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీమహాభారతే - స్త్రీపర్వప్రారంభః.

శ్లో. నారాయణం నమస్కృత్య నరం చైవ నరోత్తమమ్,
దేవీం సరస్వతీం వ్యాసం తతో జయముదీరయేత్.

ధృతరాష్ట్రశోకః.

జనమేజయ ఉవాచ—హతే దుర్యోధనే చైవ హతే సైన్యే చ సర్వశః, ధృతరాష్ట్రో మహారాజః శ్రుత్వా కిమకరోన్మునే. ౧. తథైవ కౌరవో రాజా ధర్మపుత్రో మహామనాః, కృపప్రభృతయశ్చైవ కిమకుర్వత తే త్రయః. ౨. అశ్వత్థామ్నశ్శ్రుతం కర్మ శాపాదన్యోన్యకారితాత్, వృత్తాంతముత్తరం బ్రూహి యదభాషత సంజయః. ౩. వైశంపాయన ఉవాచ—హతే పుత్రశతే దీనం ఛిన్నశాఖమివ ద్రుమమ్, పుత్రశోకాభిసంతప్తం ధృతరాష్ట్రం మహీపతిమ్. ౪. ధ్యానమూకత్వమాపన్నం చింతయా సమభిప్లుతమ్, అభిగమ్య మహారాజ సంజయో వాక్యమబ్రవీత్. ౫. కిం శోచసి మహారాజ నాస్తి శోకే సహాయతా, అక్షౌహిణ్యో హతాశ్చాష్టౌ దశచైవ విశాంపతే. ౬. నిర్జనేయం వసుమతీ శూన్యా సంప్రతి కేవలా, నానాదిగ్భ్యస్సమాగమ్య నానాదేశ్యా నరాధిపాః. ౭. సహైవ తవ పుత్రేణ సర్వే వై నిధనం గతాః, పితౄణాం పుత్రపౌత్రాణాం జ్ఞాతీనాం సుహృదాం తథా. ౮. గురూణాం చానుపూర్వ్యేణ ప్రేతకార్యాణి కారయ, ౯. వైశంపాయనఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా కరుణం వాక్యం పుత్రపౌత్రవధార్దితః. పపాత భువి దుర్ధర్షో వాతాహత ఇవ ద్రుమః. ౧౦. ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ—హతపుత్రో హతామాత్యో హతసర్వసుహృజ్జనః, దుఃఖం నూనం భవిష్యామి విచరన్ పృథివీమిమామ్. ౧౧. కింను బంధువిహీనస్య జీవితేన మమాద్య వై, లూనపక్షస్య ఇవ మే జరాజీర్ణస్య పక్షిణః. ౧౨. హతరాజ్యో హతబంధుర్హతచక్షుశ్చ వై తథా, న భ్రాజిష్యే మహాప్రాజ్ఞ క్షీణరశ్మిరివాంశుమాన్. ౧౩. న కృతం సుహృదాం వాక్యం జామదగ్న్యస్య జల్పతః, నారదస్య చ దేవర్షేః కృష్ణద్వైపాయనస్య చ. ౧౪. సభామధ్యే తు కృష్ణేన యచ్ఛ్రేయోఽభిహితం మమ, అలం వైరేణ తే రాజన్ పుత్రస్సంగృహ్యతామితి. ౧౫. తచ్చ వాక్యమకృత్వాహం భృశం తప్యామి దుర్మతిః, నహి శ్రోతాఽస్మి భీష్మస్య ధర్మయుక్తం ప్రభాషితమ్. ౧౬. దుర్యోధ

కస్య చ తదా వృషభస్యేవ నర్దతః, దుశ్శాసనవధం శ్రుత్వా కర్ణస్య చ విపర్యయ
మ్. ౧౭. ద్రోణసూర్యోపరాగం చ హృదయం మే న దీర్యతే, న స్మరామ్యాత్మనః
కించిత్పురా సంజయ దుష్కృతమ్. ౧౮. యస్యేదం ఫలమద్యేహ మయా మూ
ఢేన భుజ్యతే, నూనం వ్యపకృతం కించిన్మయా పూర్వేషు జన్మసు ౧౯. యేన మాం
దుఃఖభాగేషు ధాతా కర్మసు యుక్తవాన్, పరిణామశ్చ వయసః సర్వబంధుక్షయ
శ్చ మే ౨౦. సుహృన్మిత్రవినాశశ్చ దైవయోగాదుపాగతః, కోఽన్యోఽస్తి దుఃఖి
తతరో మత్తోఽన్యోహి పుమాన్ భువి. ౨౧ తన్మామద్యైవ పశ్యంతు పాండవా
స్సంశితవ్రతాః, వివృతం బ్రహ్మలోకస్య దీర్ఘమధ్వానమాస్థితమ్. ౨౨. వైశంపా
యన ఉవాచ.—తస్య లాలప్యమానస్య బహుశోకం వితన్వతః, శోకాపహం
నరేంద్రస్య సంజయో వాక్యమబ్రవీత్. ౨౩. శోకం రాజన్ వ్యపనుద శ్రుతాస్తే
వేదనిశ్చయాః, శాస్త్రాగమాశ్చ వివిధా వృద్ధేభ్యో నృపసత్తమ. ౨౪. సృంజయే
పుత్రశోకార్తే యదూచుర్మునయః పురా, యదా యౌవనజం దర్పమాస్థితే తే సు
తే నృప. ౨౫. న త్వయా సుహృదాం వాక్యం బ్రువతామవధారితమ్, స్వార్థశ్చ
న కృతః కశ్చిల్లుబ్ధేన ఫలగృద్ధినా. ౨౬. అసినేవైకధారేణ స్వబుద్ధ్యా తు విచేష్టి
తమ్, ప్రాయశో వృత్తసంపన్నాస్సతతం పర్యుపాసితాః. ౨౭. యస్య దుశ్శాసనో
మంత్రీ రాధేయశ్చ దురాత్మవాన్, శకునిశ్చైవ దుష్టాత్మా చిత్రసేనశ్చ దుర్మతిః.
౨౮. శల్యశ్చ యేన వై సర్వం శల్యభూతం కృతం జగత్, కురువృద్ధస్య భీష్మస్య
గాంధార్యా విదురస్య చ. ౨౯. ద్రోణస్య చ మహారాజ కృపస్య చ శరద్వతః, కృ
ష్ణస్య చ మహారాజ నారదస్య చ ధీమతః. ౩౦. ఋషీణాం చ తథాన్యేషాం వ్యా
సస్యామితతేజసః, న కృతం తేన వచనం తవ పుత్రేణ భారత. ౩౧. అల్పబుద్ధిరహం
కారీ నిత్యం యుద్ధమితి బ్రువన్, క్రూరో దుర్మర్షణో నిత్యమసంతుష్టశ్చ వీర్య
వాన్. ౩౨. శ్రుతవానసి మేధావీ సత్యవాంశ్చైవ నిత్యదా, న ముహ్యంతీదృశా
స్సంతో బుద్ధిమంతో భవాదృశాః. ౩౩. న ధర్మస్సత్కృతః కశ్చిన్నిత్యం యుద్ధమితి
బ్రువన్, క్షయితాః క్షత్రియాస్సర్వే శత్రూణాం వర్ధితం యశః. ౩౪. మధ్యస్థోఽపి
త్వమప్యాసీర్న క్షమం కించిదుక్తవాన్, దుర్ధరేణ త్వయా భారస్తులయా న సమం
ధృతః. ౩౫ ఆదావేవ మనుష్యేణ వర్తితవ్యం యథాక్షమమ్, యథా నాతీతమ
ర్థం వై పశ్చాత్తాపేన యుజ్యతే. ౩౬. పుత్రగృద్ధ్యా త్వయా రాజన్ ప్రియం
తస్య చికీర్షితమ్, పశ్చాత్తాపమిమం ప్రాప్తో న త్వం శోచితుమర్హసి. ౩౭. మధు
యః కేవలం దృష్ట్వా ప్రపాతం నానుపశ్యతి, స భ్రష్టో మధులోభేన శోచత్యేవం
యథా భవాన్. ౩౮. అర్థాన్న శోచన్ ప్రాప్నోతి న శోచన్ విందతే ఫలమ్, న

శోచన్ ప్రియమవాప్నోతి న శోచన్ విందతే పరమ్ ౩౯. స్వయముత్పాదయిత్వా
గ్నిం వస్త్రేణ పరివేష్టయన్, దహ్యమానో మనస్తాపం భజతే న స పండితః. ౪౦. త్వ
యైవ ససుతేనాయం వాక్యవాయుసమీరితః, లోభాజ్యేన చ సంసిక్తో జ్వలితః పా
ర్థపావకః. ౪౧. తస్మిన్ సమిద్ధే పతితాః శలభా ఇవ తే సుతాః, తాన్ వై శరాగ్ని
నిర్దగ్ధాన్న త్వం శోచితుమర్హసి. ౪౨. యచ్చాశ్రుపాతాత్కలిలం వదనం వహసే
నృప, అశాస్త్రదృష్టమేతద్ధి న ప్రశంసంతి పండితాః. ౪౩. విస్ఫులింగ ఇవ హ్యే
తాన్యో దహత్యేవ మానవాన్, జహీహి మన్యుం బుద్ధ్యా వై ధారయాత్మాన
మాత్మనా. ౪౪. వైశంపాయన ఉవాచ — ఏవమాశ్వాసితం తేన సంజయేన మహా
త్మనా, విదురో భూయ ఏవాహ బుద్ధిపూర్వం పరంతపమ్. ౪౫.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - స్త్రీపర్వణి - ప్రథమోఽధ్యాయః.

వైశంపాయన ఉవాచ — తతోఽమృతసమైర్వాక్యైర్హ్లాదయన్ పురుషర్ష
భమ్, వైచిత్రవీర్యం విదురో యదువాచ నిబోధ తత్. ౧. విదుర ఉవాచ — ఉత్తి
ష్ఠ రాజన్ కిం శేషే ధారయాత్మానమాత్మనా, ఏషా వై సర్వసత్త్వానాం లోకేశ్వర
పరా గతిః. ౨. సర్వే క్షయాంతా నిచయాః పతనాంతాః సముచ్ఛ్రయాః, సంయోగా విప్ర
యోగాంతా మరణాంతం చ జీవితమ్. ౩. యదా శూరం చ భీరుం చ యమః కర్షతి
భారత, తత్కిం న యోత్స్యంతి హి తే క్షత్రియాః క్షత్రియర్షభ. ౪. అయుధ్యమానో
మ్రియతే యుధ్యమానశ్చ జీవతి, కాలం ప్రాప్య మహారాజ న కశ్చిదతివర్తతే. ౫. అభా
వాదీని భూతాని భావమధ్యాని భారత, అభావనిధనాన్యేవ తత్ర కా పరిదేవనా.
౬. న శోచన్మృతమన్వేతి న శోచన్ మ్రియతే నరః, ఏవం సాంసిద్ధికే లోకే కిమర్థ
మనుశోచసి. ౭. కాలః కర్షతి భూతాని సర్వాణి వివిధాన్యుత, న కాలస్య ప్రియః
కశ్చిన్న ద్వేష్యః కురుసత్తమ. ౮. యథా వాయుస్తృణాగ్రాణి సంవర్తయతి సర్వశః,
తథా కాలవశం యాంతి భూతాని భరతర్షభ. ౯. ఏకసార్థప్రయాతానాం సర్వే
షాం తత్ర గామినామ్, యస్య కాలః ప్రయాత్యగ్రే తత్ర కా పరిదేవనా. ౧౦. న
చాప్యేతాన్ హతాన్యుద్ధే రాజన్ శోచితుమర్హసి, ప్రమాణం యది శాస్త్రాణి
గతాస్తే పరమాం గతిమ్. ౧౧. సర్వే స్వాధ్యాయవంతో హి సర్వే చ చరిత
వ్రతాః, సర్వే చాభిముఖాః క్షీణాస్తత్ర కా పరిదేవనా. ౧౨. అదర్శనాదాప
తితాః పునశ్చాదర్శనం గతాః, నైతే తవ న తేషాం త్వం తత్ర కా పరిదేవనా ౧౩.
హతోఽపి లభతే స్వర్గం హత్వా చ లభతే యశః, ఉభయం నో బహుగుణం
నాస్తి నిష్ఫలతా రణే ౧౪. తేషాం కామదుఘాన్ లోకానింద్రః సంకల్పయిష్యతి,
ఇంద్రస్యాతిథయో హ్యేతే భవంతి పురుషర్షభ. ౧౫. న యజ్ఞైర్దక్షిణావద్భిర్న

తపోభిర్న విద్యయా, స్వర్గం యాంతి తథా మర్త్యా యథా శూరా రణే హతాః. ౧౬. శరీరాగ్నిషు శూరాణాం జుహువుస్తే శరాహుతీః, హూయమానాఞ్ఛరాం శ్చైవ సేహుస్తేజస్వినో మిథః. ౧౭. ఏవం రాజం స్తవాచక్షే స్వర్గపంథానముత్తమమ్, న యుద్ధాదధికం కించిత్క్షత్రియస్యేహ విద్యతే. ౧౮. క్షత్రియాస్తే మహాత్మానః శూరాస్సమితి శోభనాః, ఆశిషం పరమాం ప్రాప్తా న శోచ్యాస్సర్వ ఏవహి. ౧౯. ఆత్మానమాత్మనాశ్వాస్య మా శుచః పురుషర్షభ, నాద్య శోకాభిభూతస్త్వం కార్యముత్స్రష్టుమర్హసి. ౨౦. మాతాపితృసహస్రాణి పుత్రదారశతానిచ, సంసారేష్వనుభూతాని కస్య తే కస్య వా వయమ్. ౨౧. శోకస్థానసహస్రాణి భయస్థానశతానిచ, దివసే దివసే మూఢ మావిశంతి న పండితమ్. ౨౨. న కాలస్య ప్రియః కశ్చిన్న ద్వేష్యః కురుసత్తమ, నమధ్యస్థః క్వచిత్కాలస్సర్వం కాలః ప్రకర్షతి. ౨౩. కాలః పచతి భూతాని కాలస్సంహరతే ప్రజాః, కాలస్సుప్తేషు జాగర్తి కాలోహి దురతిక్రమః. ౨౪. అనిత్యం యౌవనం రూపం జీవితం ద్రవ్యసంచయః, ఆరోగ్యం ప్రియసంవాసో గృధ్యేద్దేషు న పండితః. ౨౫. నజానపదికం దుఃఖమేకశ్శోచితుమర్హసి, అశ్యభావేన యుజ్యేత తచ్చాస్య న నివర్తతే. ౨౬. న శోచన్ ప్రతికుర్వీతయది నశ్యేత్పరాక్రమాత్, భైషజ్యమేతద్దుఃఖస్య యదేతన్నానుచింతయేత్. ౨౭. చింత్యమానం హి నవ్యేతి భూయశ్చాపి ప్రవర్ధతే, అనిష్టసంప్రయోగాచ్చ విప్రయోగాత్ప్రియస్య చ. ౨౮. మానుషా మానసైర్దుఃఖైర్దహ్యంతే చాల్పబుద్ధయః, నార్థో న ధర్మో న సుఖం యదేతదనుశోచసి. ౨౯. న చ నాపైతి కార్యార్థాత్త్రివర్గాచ్చైవ హీయతే, అన్యామన్యాం ధనావస్థాం ప్రాప్య వైశేషికీం నరాః. ౩౦. అసంతుష్టాః ప్రముహ్యంతి సంతోషం యాంతి పండితాః, ప్రజ్ఞయా మానసం దుఃఖం హన్యాచ్ఛారీరమౌషధైః. ౩౧. ఏతద్ జ్ఞానస్య సామర్థ్యం నైవాన్యైస్సమతామియాత్, శయానం చాను శేతేహి తిష్ఠంతం చానుతిష్ఠతి. ౩౨. అనుధావంతి ధావంతం కర్మ పూర్వకృతం నరమ్, యస్యాం యస్యామవస్థాయాం యత్కరోతి శుభాశుభమ్. ౩౩. తస్యాం తస్యామవస్థాయాం తత్ఫలం సముపాశ్నుతే, యేన యేన శరీరేణ యద్యత్కర్మ కరోతి యః. ౩౪. తేన తేన శరీరేణ తత్ఫలం సముపాశ్నుతే, ఆత్మైవ హ్యాత్మనో మిత్రం ఆత్మైవ రిపురాత్మనః. ౩౫. ఆత్మైవహ్యాత్మనస్సాక్షీ కృతస్యాప్యకృతస్య చ, శుభేన కర్మణా సౌఖ్యం దుఃఖం పాపేన కర్మణా. ౩౬. కృతం విందతి సర్వత్ర నాకృతం భుజ్యతే క్వచిత్, న హి జ్ఞానవిరుద్ధేషు బహుపాపేషు కర్మసు. ౩౭. మూలఘాతిషు సజ్జంతే బుద్ధిమంతో భవద్విధాః. ౩౮.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - స్త్రీపర్వణి - ద్వితీయోఽధ్యాయః.

ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ—సుభాషితై ర్మహాప్రాజ్ఞ శోకోఽయం విగతో మమ, భూయ ఏవతు వాక్యాని శ్రోతుమిచ్ఛామి తత్త్వతః. ౧. అనిష్టానామసంసర్గాది ష్టానాం చ విసర్జనాత్, కథం హి మానసైర్దుఃఖైః ప్రముచ్యంతే తు పండితాః. ౨. విదుర ఉవాచ—యతో యతో మనో దుఃఖాత్సుఖాద్వా విప్రముచ్యతే, తత స్త తో నియమ్యైతచ్ఛాంతిం విందేత వై బుధః ౩. అశాశ్వతమిదం సర్వం చింత్య మానం నరర్షభ, కదలీసన్నిభో లోకః సారోహ్యస్య న విద్యతే. ४. యదా ప్రా జ్ఞాశ్చ మూఢాశ్చ ధనవంతోఽథ నిర్ధనాః, సర్వే పితృవనం ప్రాప్య స్వపంతి విగత జ్వరాః. ౫. నిర్మాంసై రస్థిభూయిష్ఠైర్గాత్రైస్స్నాయునిబంధిభిః, కిం విశేషం ప్రప శ్యంతి తత్ర తేషాం పరే జనాః. ౬. యేన ప్రత్యవగచ్ఛేయుః కులరూపవిశేషణమ్, కస్మాదన్యోన్యమిచ్ఛంతి విప్రలబ్ధధియో నరాః. ౭. గృహాణీవ హి మర్త్యా నామాహుర్దేహాని పండితాః, కాలేన వినియుజ్యంతే సత్త్వమేకం తు శాశ్వతమ్. ౮. యథాజీర్ణమజీర్ణం వా వస్త్రం త్యక్త్వా తు పూరుషః, అన్యద్రోచయతే వస్త్ర మేవం దేహాశ్శరీరిణామ్ ౯. వైచిత్రవీర్య సాధ్యం హి దుఃఖం వా యది వా సుఖమ్, ప్రాప్నువంతీహ భూతాని స్వకృతేనైవ కర్మణా. ౧౦. కర్మణా ప్రాప్యతే స్వర్గః సుఖందుఃఖం చ భారత, తతో వహతి తం భారమవశస్స్వవశోఽపివా.౧౧.యథా చ మృణ్మయం భాండం చక్రారూఢం విపద్యతే, కించిత్ప్రక్రియమాణం వా కృతమా త్రమథాపివా. ౧౨. ఛిన్నం వాప్యవరోప్యంత దవతీర్ణమథాపివా, ఆర్ద్రం వాప్యథ వాశుష్కం పచ్యమాన మథాపివా. ౧౩. అవతార్యమాణ మాపాకాదుద్ధృతం చాపి భారత, అథవా పరిభుజ్యంత మేవం దేహాశ్శరీరిణామ్. ౧४. గర్భస్థో వా ప్రసూతో వా ప్యథవా దివసాంతరః, అర్ధమాసగతో వాపి మాసమాత్రగతోఽ పివా. ౧౫ సంవత్సరగతో వాపి ద్విసంవత్సర ఏవవా, యౌవనస్థోఽథ మధ్యస్థో వృద్ధో వాపి విపద్యతే. ౧౬ ప్రాక్కర్మభిస్తు భూతాని భవంతి నభవంతిచ, ఏవం సాంసిద్ధికే లోకే కిమర్థమనుతప్యసే. ౧౭. యథా తు సలిలం రాజన్ క్రీడార్థమను సంచరన్, ఉన్మజ్జేచ్చ నిమజ్జేచ్చ కించిత్సత్త్వం నరాధిప. ౧౮ ఏవం సంసారగహనే ఉన్మజ్జననిమజ్జనే, కర్మభోగేన బధ్యంతే క్లిశ్యంతే చాల్పబుద్ధయః ౧౯. యే తు ప్రాజ్ఞాః స్థితాస్సత్త్వే సంసారేఽస్మిన్ హితైషిణః, సమాగమజ్ఞా భూతానాం తే యాంతి పరమాం గతిమ్. ౨౦.

ఇతి శ్రీమహాభారతే స్త్రీపర్వణి - తృతీయోఽధ్యాయః.

ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ—కథం సంసారగహనం విజ్ఞేయం వదతాంవర, ఏత దిచ్ఛామ్యహం శ్రోతుం తత్త్వమాఖ్యాహి పృచ్ఛతః. ౧. విదుర ఉవాచ—జన్మప్ర

భృతిభూతానాం క్రియా సర్వోపలక్ష్యతే, పూర్వమేవేహ కలిలే వసతే కించిదం తరమ్. ౨. తతస్తు పంచమే మాసేథ్య స్తత్ర మాంసత్రయాత్మికే, తతస్సర్వాంగసంపూర్ణో గర్భోవై సతుజాయతే. ౩. అమేధ్యమధ్యే వసతి మాంసశోణితలేపనే, తతస్తు వాయు వేగేన ఊర్ధ్వపాదో హ్యధశ్శిరాః. ౪. యోనిద్వారముపాగమ్య బహూన్క్లేశాన్ సమృచ్ఛతి, యోనిసంపీడనాచ్చైవ పూర్వకర్మభిరన్వితః. ౫. తస్మాన్ముక్తస్సంసా రాదన్యాన్ పశ్యత్యుపద్రవాన్, గ్రహాస్తముపగచ్ఛంతి సారమేయా ఇవామి షమ్. ౬. తతః ప్రాప్తోత్తరే కాలే వ్యాధయశ్చాపి తం తథా, ఉపసర్పంతి జీవం తం బధ్యమానం స్వకర్మభిః. ౭. తం బద్ధమింద్రియైః పాశైః సంగస్వాదుభిరావృ తమ్, వ్యసనాన్యభివర్తంతే వివిధాని నరాధిప. ౮. బాధ్యమానశ్చ తైర్భూయో నైవ తృప్తిముపైతి సః, తదా నావైతి చైవాయం ప్రకుర్వన్ సాధ్వసాధువా. ౯. తేతు వై పరిజానంతి యే ధ్యాన పరినిష్ఠితాః, అయం న బుధ్యతే తావద్యమ లోకమథాగతమ్. ౧౦. యమదూతైర్వికృష్యంశ్చ మృత్యుం కాలేన గచ్ఛతి, వాగ్ఘీనస్య చ యన్మాత్రం ఇష్టానిష్టం కృతం ముఖే. ౧౧. భూయ ఏవాత్మనాత్మానం బధ్యమానముపేక్షతే, అహో వినికృతో లోకో లోభేనచ వశీకృతః. ౧౨. లోభ క్రోధభయోన్మత్తో నాత్మానమవబుధ్యతే, కులీనత్వే చ రమతే దుష్కులీనాన్ వికు త్సయన్. ౧౩. ధనదర్పేణ దృప్తశ్చ దరిద్రాన్ పరికుత్సయన్, మూర్ఖానితి పరా నాహ నాత్మానం సమవేక్షతే. ౧౪. దోషాన్ క్షిపతి చాన్యేషాం నాత్మానం శాస్తు మిచ్ఛతి, యదా ప్రాజ్ఞాశ్చ మూర్ఖాశ్చ ధనవంతశ్చ నిర్ధనాః. ౧౫. కులీనాశ్చాకులీనా శ్చ మానినోఽథాప్యమానినః, సర్వేపితృవనం ప్రాప్తాః స్వపంతి విగతజ్వరాః. ౧౬. నిర్మాంసైరస్థిభూయిష్ఠైర్గాత్రైః స్నాయునిబంధనైః, విశేషం న ప్రపశ్యంతి తత్ర తేషాం పరేజనాః. ౧౭. యేన ప్రత్యవగచ్ఛేయుః కులరూపవిశేషణమ్, యదా సర్వే సమం న్యస్తాః స్వపంతి ధరణీతలే. ౧౮. కస్మాదన్యోన్య మిచ్ఛంతి ప్రలబ్ధుమిహ దుర్బుధాః, ప్రత్యక్షం చ పరోక్షం చ యో నిశమ్య శ్రుతిం త్విమామ్. ౧౯. జన్మప్రభృతి వర్తేత ప్రాప్నుయాత్పరమాం గతిమ్, ఏవం సర్వం విదిత్వా వై యస్తత్త్వమను వర్తతే. ౨౦ సంప్రమోక్షయతే సర్వాన్ పథో వై మనుజేశ్వర. ౨౧.

ఇతి శ్రీమహాభారతే-స్త్రీపర్వణి-చతుర్థోఽధ్యాయః.

ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ—యదిదం ధర్మగహనం బుద్ధ్యా సమనుగమ్యతే, తద్ధి విస్తరతస్సర్వం బుద్ధిమార్గం ప్రశంసమే. ౧. విదుర ఉవాచ—తత్ర తే వర్తయి ష్యామి నమస్కృత్వా స్వయంభువే, యథా సంసారగహనం వదంతిపరమర్షయః. ౨. కశ్చిన్మహతి సంసారే వర్తమానో ద్విజః కిల, మహద్దుర్గమనుప్రాప్తో వనం క్రవ్యా

దసంకులమ్. ౩. సింహవ్యాఘ్రగజాకీర్ణమతిఘోరం మహాస్వనైః, సమంతాత్సం
పరిక్షిప్తం యత్స్మ దృష్ట్వా త్రసేద్యమః. ౪. తదస్య దృష్ట్వా హృదయముద్వేగము
గమత్పరమ్, అభ్యుచ్ఛ్రియశ్చ రోమ్ణాం వై విక్రియాశ్చ పరంతప. ౫. స తద్వనం వ్యను
సరన్ సంప్రధావన్నితస్తతః, వీక్షమాణో దిశస్సర్వాః శరణం క్వ భవేదితి. ౬.
స తేషాం ఛిద్రమన్విచ్ఛన్ ప్రద్రుతో భయపీడితః, న చ నిర్యాతి వై దూరం న
వా తైర్విప్రముచ్యతే. ౭. అథాపశ్యద్వనం ఘోరం సమంతాద్వాగురావృతమ్,
బాహుభ్యాం సంపరిష్వక్తం స్త్రియా పరమఘోరయా. ౮. పంచశీర్షధరైర్నాగైశ్శై
లైరివ సమున్నతైః, నభస్స్పృశైర్మహాఘోరైః పరిక్షిప్తం మహావనమ్. ౯. వనమ
ధ్యే చ తత్రాభూదుదపానస్సమావృతః, వల్లీభిస్తృణఛన్నాభిర్దృఢాభిరివ సం
వృతః. ౧౦. పపాత స ద్విజస్తత్ర నిగూఢే సలిలాశయే, విలగ్నశ్చాభవత్తస్మిన్
లతాసంతానసంకులే. ౧౧. పనసస్య యథా జాతం వృంతబద్ధంమహాఫలమ్, స తథా
లంబతే తత్ర హ్యూర్ధ్వపాదో హ్యధశ్శిరాః. ౧౨. అథ తత్రాపి చాన్యోఽస్య
భూయో జాత ఉపద్రవః, కూపమధ్యే మహానాగమపశ్యత మహాబలమ్. ౧౩.
కూపవీనాహవేలాయామపశ్యత మహాగజమ్, షడ్వక్త్రం కృష్ణవర్ణం చ ద్విషట్క-
పదచారిణమ్. ౧౪. క్రమేణ పరిసర్పంతం వల్లీవృక్షసమావృతమ్, తత్ర వృక్షస్య
శాఖాసు ప్రశాఖాస్వవలంబినః. ౧౫. నానారూపా మధుకరా ఘోరరూపా భయా
వహాః, ఆసతే మధుసంవృత్య పూర్వమేవ నికేతజాః. ౧౬. భూయోభూయస్సమీ
హంతే మధూని భరతర్షభ, స్వాదనీయాని భూతానాం యైర్బాలో విప్రకృష్యతే.
౧౭. తేషాం మధూనాం బహుధా ధారా ప్రస్రవతే సదా, ఆలంబమానస్స పు
మాన్ ధారాం పిబతి సర్వదా. ౧౮. న చాస్య తృష్ణా విరతా పిబమానస్య సంక
టే, అభీప్సతి తదా నిత్యమతృప్తస్స పునఃపునః. ౧౯. న చాస్య జీవితే రాజన్
నిర్వేదస్సమజాయత, తత్రైవ చ మనుష్యస్య జీవితాశా ప్రతిష్ఠితా. ౨౦. కృష్ణా
శ్శ్వేతాశ్చ తం వృక్షం కుట్టయంతి చ మూషికాః, వ్యాళైశ్చ వనదుర్గాంతే స్త్రి
యా చ పరమోగ్రయా. ౨౧. కూపాధస్తాచ్చ నాగేన వీనాహే కుంజరేణచ, వృ
క్షప్రపాతాచ్చ భయం మూషికేభ్యశ్చ పంచమమ్. ౨౨. మధులోభాన్మధుకరైః
షష్ఠమాహుర్మహద్భయమ్, ఏవం స వసతే తత్ర క్షిప్తస్సంసారసాగరే. ౨౩.
న చైవ జీవితాశాయాం నిర్వేదముపగచ్ఛతి. ౨౪.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - స్త్రీపర్వణి - పంచమోఽధ్యాయః.

ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ — అహో ఖలు మహద్దుఃఖం కృచ్ఛ్రవాసశ్చ తస్య
హ, కథం తస్య రతిస్తత్ర తుష్టిర్వా వదతాంవర. ౧. స దేశః క్వను యత్రా

సౌ వసతే ధర్మసంకటే, కథం వా స విముచ్యేత నరస్తస్మాన్మహాభయాత్. ౨. ఏత
న్మే సర్వమాచక్ష్వ సాధు చేష్టామహే తదా, కృపా మే మహతీ జాతా తస్యా
భ్యుద్ధరణేన హి. 3. విదుర ఉవాచ.—ఉపమానమిదం రాజన్ మోక్షవిద్భిరుదాహృ
తమ్, సుకృతం విందతే యేన పరలోకేషు మానవః. ౪. ఉచ్యతే యత్తు కాంతా
రం మహాసంసార ఏవ సః, వనం దుర్గం హి యచ్చైతత్సంసారగహనం హి తత్.
౫. యే చ తే కథితా వ్యాలా వ్యాధయస్తే ప్రకీర్తితాః, యా సా నారీ బృహ
త్కాయా హ్యధ్యతిష్ఠత తత్ర వై. ౬. తామాహుస్తు జరాం ప్రాజ్ఞా వర్ణరూప
వినాశినీమ్, యస్తత్ర కూపో నృపతే స తు దేహః శరీరిణామ్. ౭. యస్తత్ర వస
తేఽధస్తాన్మహాహిః కాల ఏవ సః, అంతకస్సర్వభూతానాం దేహినాం సర్వహార్య
సౌ. ౮. కూపమధ్యే చ యా జాతా వల్లీ యత్ర స మానవః, ప్రతానే లంబతే
లగ్నో జీవితాశా శరీరిణామ్. ౯. స యస్తు కూపవీనాహే తం వృక్షం పరిసర్పతి,
షడ్వక్త్రః కుంజరో రాజన్ స తు సంవత్సరస్స్మృతః. ౧౦. షణ్ముఖా ఋతవో మా
సాః పాదా ద్వాదశకీర్తితాః, యే తు వృక్షం నికృంతంతి మూషికాః పన్నగాస్త
థా. ౧౧. రాత్ర్యహానితు తాన్యాహుర్భూతానాం పరిచింతకాః, యే వై మధు
కరాస్తత్ర కామాస్తే పరికీర్తితాః. ౧౨. యాస్తుతా బహుశో ధారాః స్రవంతి
మధునిస్రవమ్, తాంస్తు కామరసాన్ విద్యాద్యత్రమజ్జంతి మానవాః. ౧౩. ఏవం
సంసారచక్రస్య పరివృత్తం విదుర్బుధాః, యేన సంసారచక్రస్య పాశాంశ్ఛిందంతి
వై బుధాః. ౧౪.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - స్త్రీపర్వణి - షష్ఠోఽధ్యాయః.

ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ.—అహోఽభిహితమాఖ్యానం భవతా తత్త్వదర్శినా,
భూయ ఏవ తు మే హర్షః శ్రోతుం వాగమృతం తవ. ౧ విదుర ఉవాచ.—శృణు
భూయః ప్రవక్ష్యామి మార్గస్యైతస్య విస్తరమ్, యచ్ఛ్రుత్వా విప్రముచ్యంతే
సంసారేభ్యో విచక్షణాః. ౨. యథా తు పురుషో రాజన్ దీర్ఘమధ్వానమాస్థితః
క్వచిత్క్వచిత్ శ్రమాచ్ఛ్రాంతః కురుతే వాసమేవ చ. 3. ఏవం సంసారపర్యాయే
గర్భవాసేషు భారత, కుర్వంతి దుర్బుధా వాసం ముచ్యంతే తత్ర పండితాః. ౪
తస్మాదధ్వానమేవైతమాహుశ్శాస్త్రవిదో జనాః, యత్తు సంసారగహనం వనమా
హుర్మనీషిణః. ౫. సోఽయం లోకే సమావర్తో మర్త్యానాం భరతర్షభ, చరాణాం
స్థావరాణాం చ న గృధ్యేత్తత్ర పండితః ౬. శారీరా మానసాశ్చైవ మర్త్యానాం
వ్యాధయస్తు యే, ప్రత్యక్షాశ్చ పరోక్షాశ్చ తే వ్యాలాః కథితా భువి. ౭. క్లిశ్య
మానాశ్చ తైర్నిత్యం వార్యమాణాశ్చ భారత, స్వకర్మభిర్మహావ్యాలైర్నో ద్విజం

త్యల్పబుద్ధయః. ౮. అథాపి తైర్వియుజ్యేత వాదిభిః పురుషో నృప, ఆవృణోత్యేవ
తం పశ్చాజ్జరా రూపవినాశినీ. ౯. శబ్దరూపరసస్పర్శైర్విషయైర్వివిధైరపి, మజ్జా
మాంసమహాపంకే నిరాలంబే సమంతతః. ౧౦. సంవత్సరాశ్చ మాసాశ్చ పక్షాహో
రాత్రసంధయః, క్రమేణాస్యోపయుంజంతి రూపమాయుస్తథైవ చ. ౧౧. ఏతే
కాలస్యనిధయో నైతాన్ జానంతి దుర్బుధాః, ధాత్రాభిలిఖితాన్యాహుస్సర్వభూ
తాని కర్మణా. ౧౨. రథశ్శరీరం భూతానాం సత్త్వమాహుస్తు సారథిమ్, ఇంద్రి
యాణి హయానాహుః కర్మబుద్ధిస్తు రశ్మయః. ౧౩. తేషాం హయానాం యో
వేగం ధావతామనుధావతి, స తు సంసారచక్రేఽస్మింశ్చక్రవత్పరివర్తతే. ౧౪. య
స్తాన్ సంయమతే బుద్ధ్యా సంయతో న నివర్తతే, సతు సంసారచక్రేఽస్మింశ్చక్ర
వత్పరివర్తతే. ౧౫. భ్రమమాణా న ముహ్యంతి సంసారేణ భ్రమంతి తే, సంసారే
భ్రమతాం రాజన్ దుఃఖమేతద్ధి జాయతే. ౧౬. తస్మాదస్య నివృత్త్యర్థం యత్నమే
వాచరేద్బుధః, ఉపేక్షా నాత్ర కర్తవ్యా శతశాఖః ప్రవర్తతే ౧౭. యతేంద్రి
యో నరో రాజన్ క్రోధలోభనిరాకృతః, సంతుష్టస్సత్యవాదీయః స శాంతిమధిగ
చ్ఛతి. ౧౮. యామ్యమాహూ రథం హ్యేనం ముహ్యంతే యేనదుర్బుధాః, స చై
తత్ప్రాప్నుయాద్రాజన్ యత్త్వం ప్రాప్తో నరాధిప. ౧౯. రాజ్యనాశం సుహృ
న్నాశం సుతనాశం చ భారత, అనుతప్యేత మేవైత ద్దుఃఖం భవతి భారత ౨౦.
సాధుః పరమదుఃఖానాం బుద్ధిభైషజ్యమాచరేత్, జ్ఞానౌషధమవాప్యేహ దూర
పారం మహౌషధమ్. ౨౧. ఛింద్యాద్దుఃఖ మహావ్యాధిం నరస్సంయతమానసః,
న విక్రమో న చాప్యర్థో న మిత్రం న సుహృజ్జనః. ౨౨. తథోన్మోచయతే దుఃఖా
ద్యథాత్మా స్థిరసంయమః, తస్మాన్మైత్రం సమాస్థాయ శీలమాపద్య భారత. ౨౩. దమ
స్త్యాగో ప్రమాదశ్చ తే త్రయో బ్రహ్మణో హయాః, శీలరశ్మిసమాయుక్తః స్థితో
యో మానసే రథే. ౨౪. త్యక్త్వా మృత్యుభయం రాజన్ బ్రహ్మలోకం స గచ్ఛతి,
అభయం సర్వభూతేభ్యో యో దదాతి మహీపతే. ౨౫. స గచ్ఛతి పరం స్థానం
విష్ణోః పదమనామయమ్, న తత్క్రతుసహస్రేణ నోపవాసైశ్చ నిత్యశః ౨౬.
అభయస్య చ దానేన యత్ఫలం ప్రాప్నుయాన్నరః, న హ్యాత్మనః ప్రియతరం కిం
చిద్భూతేషు నిశ్చితమ్. ౨౭. అనిష్టం సర్వభూతానాం మరణం నామ భారత, తస్మా
త్సర్వేషు భూతేషు దయా కార్యా విపశ్చితా. ౨౮. నానామోహసమాయుక్తాః
బుద్ధిజాలేన సంవృతాః, అసూక్ష్మదృష్టయో మందా భ్రామ్యంతే తత్ర తత్ర హ.
౨౯. సుసూక్ష్మదృష్టయో రాజన్ వ్రజంతి బ్రహ్మశాశ్వతమ్. ౩౦.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - స్త్రీపర్వణి - సప్తమోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ.—విదురస్య తు తద్వాక్యం నిశమ్య కురుసత్తమః, పుత్రశోకాభిసంతప్తః పపాత భువి మూర్ఛితః. ౧. తం తథాపతితం భూమౌ నిస్సంజ్ఞం ప్రేక్ష్య బాంధవాః, కృష్ణద్వైపాయనశ్చైవ క్షత్తా చ విదురస్తథా. ౨. సంజయస్సుహృదశ్చాన్యే ద్వాస్థా యే చాస్య సమ్మతాః, జలేన సుఖశీతేన తాలవృంతైశ్చ భారత. ౩ పస్పృశుశ్చ కరైర్గాత్రం వీజమానాశ్చ యత్నతః, అన్వాసత చిరం కాలం ధృతరాష్ట్రం తథాగతమ్ ౪. అథ దీర్ఘస్య కాలస్య లబ్ధసంజ్ఞో మహీపతిః, విలలాప చిరం కాలం పుత్రాధిభిరభిప్లుతః ౫. ధిగస్తు ఖలు మానుష్యం మానుషేషు పరిగ్రహమ్, యతో మూలాని దుఃఖాని సంభవంతి ముహుర్ముహుః. ౬. పుత్రనాశేఽర్థనాశే చ జ్ఞాతిసంబంధినామథ, ప్రాప్యతే సుమహద్దుఃఖం విషాగ్నిప్రతిమం విభో. ౭. యేన దహ్యంతి గాత్రాణి యేన ప్రజ్ఞా వినశ్యతి, యేనాభిభూతః పురుషో మరణం బహుమన్యతే. ౮. తదిదం వ్యసనం ప్రాప్తం మయా భాగ్యవిపర్యయాత్, తస్యాంతం నాభిగచ్ఛామి ఋతే ప్రాణవిమోక్షణాత్. ౯. తథైవాహం కరిష్యామి హ్యద్యైవ ద్విజసత్తమ, ఇత్యుక్త్వా తు మహాత్మానం పితరం బ్రహ్మవిత్తమమ్. ౧౦. ధృతరాష్ట్రోఽభవన్మూఢః సశోకం పరమంగతః, అభూచ్చ తూష్ణీం రాజాసౌ ధ్యాయమానో మహీపతే. ౧౧. తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా కృష్ణద్వైపాయనః ప్రభుః, పుత్రశోకాభిసంతప్తం పుత్రం వచనమబ్రవీత్. ౧౨. వ్యాసఉవాచ.—ధృతరాష్ట్ర మహాబాహో యత్త్వాం వక్ష్యామి తచ్ఛృణు, శ్రుతవానపి మేధావీ ధర్మార్థాద్యఖిలం ప్రభో. ౧౩. న తేఽస్త్యవిదితం కించి ద్వేదితవ్యం పరంతప, అనిత్యతాం హి మర్త్యానాం విజానాసి న సంశయః. ౧౪. అస్థిరే జీవలోకే చ స్థానే వా శాశ్వతే సతి, జీవితే మరణాంతే చ కస్మాచ్ఛోచసి భారత ౧౫. ప్రత్యక్షం తవ రాజేంద్ర వైరస్యాస్య సముద్భవః, పుత్రం తే కారణం కృత్వా కాలయోగేన కారితః. ౧౬. అవశ్యం భవితవ్యే చ కురూణాం వైశసే నృప, కస్మాచ్ఛోచసి తాన్ శూరాన్ గతాన్ పరమికాం గతిమ్. ౧౭ జానతా చ మహాబాహో విదురేణ మహాత్మనా, యతితం సర్వయత్నేన శమం ప్రతి జనేశ్వర. ౧౮ న చ దైవకృతో మార్గః శక్యో భూతేన కేనచిత్, ఘటతాపి చిరం కాలం నియంతుమితి మే మతిః. ౧౯. దేవతానాం హి యత్కార్యం మయా ప్రత్యక్షతః శ్రుతమ్, తత్తేఽహం సంప్రవక్ష్యామి యథా స్థైర్యం భవేత్తవ. ౨౦ పురాఽహం త్వరితో యాతః సభామైంద్రీం జితక్లమః, అపశ్యం తత్ర చ తదా సమవేతాన్ దివౌకసః. ౨౧. నారదప్రముఖాశ్చాపి సర్వదేవర్షయోఽనఘ, తత్ర చాపి మయా దృష్టా పృథివీ పృథివీక్షితే. ౨౨ కార్యార్థమివ సంప్రాప్తా దేవతానాం సమీపతః, ఉపగమ్య

తదా ధాత్రీ దేవానాహ సమాగతాన్. ౨౩. యత్కార్యం మమ యుష్మాభిర్బ్రహ్మణస్సదనే తదా, ప్రతిజ్ఞాతం మహాభాగా స్తచ్ఛీఘ్రం సంవిధీయతామ్ ౨౪. తస్యా స్తద్వచనం శ్రుత్వా విష్ణుర్లోకనమస్కృతః, ఉవాచ వాక్యం ప్రహసన్ పృథివీం దేవసంసది. ౨౫. ధృతరాష్ట్రస్య పుత్త్రాణాం యస్తు జ్యేష్ఠశ్శతస్యవై, దుర్యోధన ఇతి ఖ్యాతః స తే కార్యం కరిష్యతి. ౨౬. తం చ ప్రాప్య మహీపాలం కృతకృత్యా భవిష్యసి, తస్యార్థే పృథివీపాలాః కురుక్షేత్రం సమాగతాః. ౨౭. అన్యోన్యం ఘాతయిష్యంతి దృఢైశ్శస్త్రైః ప్రహారిణః, తతస్తే విహితం దేవి భారస్య యుధి నాశనమ్. ౨౮. గచ్ఛ శీఘ్రం స్వకం స్థానం లోకాన్ ధారయ శోభనే, య ఏష తే సుతో రాజన్ లోకసంహారకారణాత్. ౨౯. కలేరంశస్సముత్పన్నో గాంధార్యా జఠరే నృప, అమర్షీ చపలశ్చాపి క్రోధనో దుష్ప్రసాధనః. ౩౦. దైవయోగాత్సముత్పన్నా భ్రాతరశ్చాస్య తాదృశాః, శకునిర్మాతులశ్చైవ కర్ణశ్చ పరమస్సఖా. ౩౧. సముత్పన్నా వినాశార్థం పృథివ్యాం సహితాః నృపాః, యాదృశో జాయతే రాజా తాదృశోఽస్య జనో భవేత్. ౩౨ అధర్మో ధర్మతాం యాతి స్వామీ చేద్ధార్మికో భవేత్, స్వామినో గుణదోషాభ్యాం భృత్యాస్స్యు ర్నాత్ర సంశయః. ౩౩. దుష్టం రాజానమాసాద్య గతాస్తే తనయా నృప, ఏతమర్థం మహాబాహో నారదో వేద తత్త్వవిత్. ౩౪. ఆత్మాపరాధాత్పుత్త్రాస్తే వినష్టాః పృథివీపతే, మా తాన్ శోచస్వ రాజేంద్ర నహి శోకేఽస్తి కారణమ్. ౩౫. న హి తే పాండవాస్స్వల్పముపరాధ్యంతి భారత, పుత్త్రాస్తవ దురాత్మానో యైరియం ఘాతితా మహీ. ౩౬. నారదేన చ భద్రం తే పూర్వమేవ న సంశయః, యుధిష్ఠిరస్య సమితౌ రాజసూయే నివేదితమ్. ౩౭. పాండవాః కౌరవాస్సర్వే సమాసాద్య పరస్పరమ్, న భవిష్యంతి కౌంతేయ యత్తే కృత్యం తదాచర. ౩౮. నారదస్య వచశ్శ్రుత్వా తదా శోచంత పాండవాః, ఏవం తే సర్వమాఖ్యాతం దేవగుహ్యం సనాతనమ్. ౩౯. కథం తే శోకనాశస్స్యాత్ప్రాణేషు చ దయా ప్రభో, స్నేహశ్చ పాండుపుత్రేషు జ్ఞాత్వా దైవకృతం విధిమ్. ౪౦. ఏష చార్థో మహాబాహో పూర్వమేవ మయా శ్రుతః, కథితో ధర్మరాజస్య రాజసూయే క్రతూత్తమే. ౪౧. యతితం ధర్మపుత్త్రేణ మయా గుహ్యే నివేదితే, అవిగ్రహే కౌరవాణాం దైవంతు బలవత్తరమ్ ౪౨ అనతిక్రమణీయో హి విధీ రాజన్ కథంచన కృతాంతస్యతు భూతేన స్థావరేణ చరేణచ ౪౩. భవాన్ ధర్మపరో యత్ర బుద్ధిశ్రేష్ఠశ్చ భారత, ముహ్యతే ప్రాణినాం జ్ఞాత్వా గతిం చాగతి మేవచ. ౪౪. త్వాం తు శోకేన సంతప్తం ముహ్యమానం ముహుర్ముహుః, జ్ఞాత్వా యుధిష్ఠిరో రాజ

ప్రాణానపి పరిత్యజేత్. ౪౫. కృపాళుర్నిత్యశో ధీర స్త్రిర్యగ్యోనిగతేష్వపి, స కథం త్వయి రాజేంద్ర కృపాం వై న కరిష్యతి. ౪౬. మమ చైవ నియోగేన విధేశ్చా ప్యనివర్తనాత్, పాండవానాం చ కారుణ్యాత్ ప్రాణాన్ ధారయ భారత. ౪౭. ఏవం తే వర్తమానస్య లోకే కీర్తిర్భవిష్యతి, ధర్మార్థస్సుమహాంస్తాత తప్తంస్యాచ్చ తపశ్చిరాత్. ౪౮. పుత్రశోకసముత్పన్నం హుతాశం జ్వలితం తథా, ప్రజ్ఞాంభసా మహాభాగ నిర్వాపయ సదా తవ. ౪౯. వైశంపాయన ఉవాచ — తచ్ఛ్రుత్వా తస్య వచనం వ్యాసస్యామితతేజసః, ముహూర్తం సమనుధ్యాయ ధృతరాష్ట్రోఽభ్యభా షత ౫౦. మహతా శోకజాలేన ప్రణున్నోఽస్మి ద్విజోత్తమ, నాత్మానమవ బుధ్యామి ముహ్యమానో ముహుర్ముహుః. ౫౧. ఇదం తు వచనం శ్రుత్వా తవ దైవ నియోగజమ్, ధారయిష్యామ్యహం ప్రాణాన్ ఘటిష్యే న తు శోచితుమ్. ౫౨. ఏతచ్ఛ్రుత్వా తు వచనం వ్యాసస్సత్యవతీసుతః, ధృతరాష్ట్రస్య రాజేంద్ర తత్రై వాంతరధీయత ౫౩.

ఇతి శ్రీమహాభారతే-స్త్రీపర్వణి-అష్టమోఽధ్యాయః.

జనమేజయ ఉవాచ — గతే భగవతి వ్యాసే ధృతరాష్ట్రో మహీపతిః, కిమ చేష్టత విప్రర్షే తన్మే వ్యాఖ్యాతుమర్హసి. ౧. తథైవ కౌరవో రాజా ధర్మపుత్రో మహామనాః, కృపప్రభృతయశ్చైవ కిమకుర్వత తే త్రయః. ౨. అశ్వత్థామ్నశ్శ్రుతం కర్మ శాపశ్చాన్యోన్యకారితః,వృత్తాంతముత్తరం బ్రూహి యదభాషత సంజయః. ౩. వైశంపాయన ఉవాచ — హతే దుర్యోధనే చైవ హతే సైన్యే చ సర్వశః, సంజయో విగతప్రజ్ఞో ధృతరాష్ట్రముపస్థితః. ౪. సంజయ ఉవాచ — ఆగమ్య నానా దేశేభ్యో నానాజనపదేశ్వరాః, పితృలోకం గతా రాజన్ సర్వే తవ సుతైస్సహ. ౫. యాచ్యమానేన సతతం తవ పుత్రేణ భారత, ఘాతితా పృథివీ సర్వా వైర స్యాంతం విధిత్సతా. ౬. పుత్రాణామథ పౌత్రాణాం పితౄణాం చ మహీపతే, ఆనుపూర్వ్యేణ సర్వేషాం ప్రేతకార్యాణి కారయ ౭. వైశంపాయన ఉవాచ — తచ్ఛ్రుత్వా వచనం ఘోరం సంజయస్య మహీపతిః, గతాసురివ నిశ్చేష్టో న్యపతత్పృథివీతలే. ౮. తం శయానముపాగమ్య పృథివ్యాం పృథివీపతిమ్, విదురస్సర్వ ధర్మజ్ఞ ఇదం వచనమబ్రవీత్. ౯ ఉత్తిష్ఠ రాజన్ కిం శేషే మా శుచో భరత ర్షభ, ఏషా వై సర్వసత్త్వానాం నరేశ్వర పరా గతిః ౧౦. అభావాదీని భూతాని భావమధ్యాని భారత, అభావనిధనాన్యేవ తత్ర కా పరిదేవనా. ౧౧. న శోచన్ మృతమన్వేతి న శోచన్ మ్రియతే నరః,ఏవం సాంసిద్ధికే లోకే కిమర్థమను శోచసి. ౧౨. అయుధ్యమానో మ్రియతే యుధ్యమానశ్చ జీవతి, కాలం ప్రాప్య

మహారాజ న కశ్చిదతి వర్తతే౧౩. కాలః కర్షతి భూతాని సర్వాణి వివిధాన్యుత, న కాలస్య ప్రియః కశ్చిన్న ద్వేష్యః కురుసత్తమ. ౧౪. యథా వాయుస్తృణాగ్రాణి సంవర్తయతి సర్వతః, తథా కాలవశం యాంతి భూతాని భరతర్షభ. ౧౫. ఏకసార్థప్రయాతానాం సర్వేషాం తత్ర గామినామ్, యస్య కాలః ప్రయాత్యగ్రే తత్ర కా పరిదేవనా. ౧౬. యాంశ్చాపి నిహతాన్ యుద్ధే రాజం స్త్వమనుశోచసి, అశోచ్యా హి మహాత్మానః సర్వే తే త్రిదివం గతాః. ౧౭. నయజ్ఞైర్దక్షిణావద్భిర్న తపోభిర్న విద్యయా, తథా స్వర్గముపాయాంతి యథా శూరాస్తనుత్యజః. ౧౮. సర్వే వేదవిదశ్శూరాః సర్వే చ చరితవ్రతాః, సర్వే చాభిముఖాః క్షీణాస్తత్ర కా పరిదేవనా. ౧౯. శరీరాగ్నిషు శూరాణాం జుహువుస్తే శరాహుతీః,హూయమానాన్ శరాంశ్చైవ సేహురుత్తమపూరుషాః.౨౦. ఏవం రాజంస్తవాచక్షే స్వర్గ్యం పంథానముత్తమమ్, న యుద్ధాదధికం కించిత్ క్షత్రియస్యేహ విద్యతే. ౨౧. క్షత్రియాస్తే మహాత్మానః శూరాస్సమితిశోభనాః, ఆశిషం పరమాం ప్రాప్తా న శోచ్యాస్సర్వ ఏవహి. ౨౨. ఆత్మనాత్మానమాశ్వాస్య మా శుచో భరతర్షభ, నాద్య శోకాభిభూతస్త్వం కార్యముత్స్రష్టుమర్హసి. ౨౩.

ఇతి శ్రీమహాభారతే- స్త్రీపర్వణి - నవమోఽధ్యాయః.

ధృతరాష్ట్రస్య యుద్ధభూమిగమనమ్

వైశంపాయన ఉవాచ—విదురస్య తు తద్వాక్యం శ్రుత్వా తు పురుషర్షభః, యుజ్యతాం యానమిత్యుక్త్వా పునర్వచనమబ్రవీత్. ౧. శీఘ్రమానయ గాంధారీం సర్వాశ్చ భరతస్త్రియః, తథా కుంతీముపాదాయ యాశ్చాన్యాస్తత్ర యోషితః ౨. ఏవముక్త్వా సధర్మాత్మా విదురం ధర్మవిత్తమమ్, శోకవిప్రహతజ్ఞానో యానమేవాన్వపద్యత. ౩. గాంధారీ పుత్రశోకార్తా భర్తుర్వచనచోదితా, సహ కుంత్యా యతో రాజా సహస్త్రీభిరుపాద్రవత్. ౪. తాస్సమాసాద్య రాజానం భృశం శోకసమన్వితాః,ఆమంత్ర్యాన్యోన్యస్య మీయుస్సభృశముచ్చుక్రుశుస్తతః.౫. తాస్సమాశ్వాసయత్క్షత్తా తాభ్యశ్చార్తతరస్స్వయమ్, అశ్రుకంఠీస్సమారోప్య తతోఽసౌ నిర్యయాపురాత్. ౬. తతః ప్రణాదస్సంజజ్ఞే సర్వేషు కురువేశ్మసు, ఆకుమారం చ తత్సర్వమభవచ్ఛోకకర్శితమ్. ౭. అదృష్టపూర్వా యా నార్యః పురా దేవగణైరపి, పృథగ్జనేన దృశ్యంతే తాస్తదా నిహతేశ్వరాః. ౮. ప్రకీర్య కేశాన్ సుశుభాన్ భూషణాన్యవముచ్య చ, ఏకవస్త్రధరా నార్యః పరిపేతురనాథవత్. ౯. శ్వేతపర్వతరూపేభ్యో గృహేభ్యస్తాస్త్వపాక్రమన్, గుహాభ్య ఇవ శైలానాం పృషత్యో హతయూథపాః. ౧౦. తాన్యుదీర్ణాని నారీణాం తదా బృం

దాన్యనేకశః, శోకార్తాన్యద్రవన్ రాజన్ కిశోరీణామివాంగణే. ౧౧. ప్రగృహ్య బాహూన్ క్రోశంత్యః పుత్రాన్ భ్రాతౄన్ పితౄనపి, దర్శయంతీవ తాహి స్మ యుగాంతే లోకసంక్షయమ్. ౧౨. విలపంత్యో రుదంత్యశ్చ ధావమానా స్తత స్తతః, శోకేనాభ్యాహతజ్ఞానాః కర్తవ్యం న ప్రజజ్ఞిరే. ౧౩. వ్రీడాం జగ్మః పురా యాః స్మ సఖీనామపి యోషితః, ఏకవస్త్రాశ్చ నిర్లజ్జాః శ్వశ్రూణాం పురతోఽభవన్. ౧౪. పరస్పరం స్మ సూక్ష్మేషు శోకేష్వాశ్వాసయంతి యాః, తాశ్శోకవిహ్వలా రాజన్న వైక్షంత పరస్పరమ్ ౧౫. తాభిః పరివృతో రాజా రుదంతీభిస్సహస్రశః, నిర్యయౌ నగరాద్దీనస్తూర్ణమాయోధనం ప్రతి ౧౬. శిల్పినో వణిజో వైశ్యాస్స ర్వే కర్మోపజీవినః, తే పార్థివం పురస్కృత్య నిర్యయుర్నగరాద్బహిః. ౧౭. తాసాం విక్రోశమానానామార్తానాం కురుసంక్షయే, ప్రాదురాసీన్మహాన్ శబ్దో వ్యథయన్ భువనాన్యుత. ౧౮. యుగాంతకాలే సంప్రాప్తే భూతానాం దహ్యతామివ, అభావస్స్యాదయం ప్రాప్త ఇతి భూతాని మేనిరే ౧౯. భృశముద్విగ్నమనస స్తే పౌరాః కురుసంక్షయే, ప్రాక్రోశంత మహారాజ స్వనురక్తా స్తదా భృశమ్. ౨౦.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - స్త్రీపర్వణి - దశమోఽధ్యాయః.

కృపద్రౌణిభోజదర్శనమ్.

వైశంపాయన ఉవాచ—క్రోశమాత్రం తతో గత్వా దదృశుస్తాన్ మహారథాన్, శారద్వతం కృపం ద్రౌణిం కృతవర్మాణమేవచ. ౧. తే తు దృష్ట్వైవ రాజానం ప్రజ్ఞాచక్షుషమీశ్వరమ్, అశ్రుకంఠా వినిశ్వస్య రుదంతమిదమబ్రువన్. ౨. సుత స్తవ మహారాజ కృత్వా కర్మ సుదుష్కరమ్, గతస్సానుచరో రాజన్ శక్రలోకం మహీపతే. 3 దుర్యోధనబలాన్ముక్తా వయమేవ త్రయో రథాః, సర్వమన్యత్పరిక్షీణం సైన్యం తే భరతర్షభ. ౪. ఇత్యేవముక్త్వా రాజానం కృపశ్శారద్వత స్తతః, గాంధారీం పుత్రశోకార్తామిదం వచనమబ్రవీత్. ౫. అభీతా యుధ్యమానా స్తే ఘ్నంతశ్శత్రుగణాన్ బహూన్, వీరకర్మాణి కుర్వాణాః పుత్రా స్తే నిధనం గతాః. ౬. ధ్రువం సంప్రాప్య లోకాం స్తే నిర్మలాన్ శస్త్రనిర్జితాన్, భాసురం దేహమాస్థాయ విచరంత్యమరా ఇవ. ౭. నహి కశ్చిద్ధి శూరాణాం యుధ్యమానః పరాఙ్ముఖః, శస్త్రేణ నిధనం ప్రాప్తో న చ కశ్చిత్కృతాంజలిః. ౮. ఏవం తాం క్షత్రియస్యాహుః పురాణాః పరమాం గతిమ్, శస్త్రేణ నిధనం సంఖ్యే తన్న శోచితుమర్హసి. ౯. న చాపి శత్రవ స్తేషాం వర్ధితా రాజ్ఞి పాండవాః, శృణు యత్కృతమస్మాభిరశ్వత్థామపురోగమైః. ౧౦. అధర్మేణ హతం శ్రుత్వా భీమసేనేన తే సుతమ్, సుప్తం శిబిరమావిశ్య పాండూనాం కదనం కృతమ్. ౧౧. పాంచాలా నిహతా స్సర్వే ధృష్టద్యుమ్న

పురోగమాః, ద్రుపదస్యాత్మజాశ్చైవ ద్రౌపదేయాశ్చ పాతితాః ౧౨. తథావి
సనం కృత్వా పుత్రశత్రుగణస్య తే, ప్రద్రవామ రణే స్థాతుం న హి శక్ష్యామహే
త్రయః. ౧౩. తే హి శూరా మహేష్వాసాః క్షిప్రమేష్యంతి పాండవాః, అమ
ర్షవశమాపన్నా వైరం ప్రతిజిహీర్షవః. ౧౪. తే హతానాత్మజాన్ శ్రుత్వా ప్రమ
త్తాః పురుషర్షభాః, అన్విష్యంతః పదం శూరాః క్షిప్రమేష్యంతి పాండవాః. ౧౫
తేషాంతు కిల్బిషం కృత్వా సంస్థాతుం నోత్సహామహే, అనుజానీహి నో రాజ్ఞి
మాచ శోకే మనః కృథాః. ౧౬. రాజంస్త్వమనుజానీహి ధైర్యమాతిష్ఠ చోత్త
మమ్, దిష్టం హి పశ్యచాపి త్వం క్షాత్రం ధర్మం చ కేవలమ్. ౧౭. ఇత్యేవముక్త్వా
రాజానం కృత్వా చాభిప్రదక్షిణమ్, కృపశ్చ కృతవర్మా చ ద్రోణపుత్రశ్చ భారత.
౧౮. అవేక్షమాణా రాజానం ధృతరాష్ట్రం మనీషిణమ్, గంగామనుమహాత్మాన
స్తూర్ణమశ్వానచోదయన్. ౧౯. అపక్రమ్యతు తే రాజన్ సర్వఏవ మహారథాః,
ఆమంత్ర్యాన్యోన్యముద్విగ్నాస్త్రిధా తే ప్రయయుస్తదా. ౨౦. జగామ హాస్తిన
పురం కృపశ్శారద్వతస్తదా, స్వమేవరాష్ట్రం హార్దిక్యో ద్రౌణిర్వ్యాసాశ్రమం
యయౌ. ౨౧. ఏవం తే ప్రయయుర్వీరా వీక్షమాణాః పరస్పరమ్, భయార్తాః
పాండుపుత్రాణామాగస్కృత్వా మహాత్మనామ్. ౨౨. సమేత్యవీరా రాజానం తదా
త్వనుదితే రవౌ, విప్రజగ్ముర్మహారాజ యథేచ్ఛకమరిందమాః. ౨౩. సమాసా
ద్యాథ వై ద్రౌణిం పాండుపుత్రా మహారథాః, వ్యజయంస్తే రణే రాజన్ విక్ర
మ్య తదనంతరమ్. ౨౪.

ఇతి శ్రీమహాభారతే-స్త్రీపర్వణి-ఏకాదశోఽధ్యాయః.

ఆయసభీమభంగః.

వైశంపాయన ఉవాచ—హతేషు తేషు సైన్యేషు ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః,
శుశ్రువేపితరంవృద్ధం నిర్యాతంనాగసాహ్వయాత్. ౧. సోఽభ్యయాత్పుత్రశోకార్తః
పుత్రశోకపరిప్లుతమ్, శోచమానం మహారాజ భ్రాతృభిస్సహితస్తదా. ౨. అన్వీయ
మానోవీరేణ దాశార్హేణమహాత్మనా, యుయుధానేన చ తథా తథాచైవయుయు
త్సునా. ౩. తమన్వయాత్సుదుఃఖార్తా ద్రౌపదీశోకకర్శితా, సహపాంచాలయోషిద్భి
ర్యాస్తత్రాసన్ సమాగతాః. ౪. స గంగామనుబృందాని స్త్రీణాం భరతసత్తమ,
కురరీణామివార్తానాం క్రోశంతీనాం దదర్శహ ౫. తాభిః పరివృతో రాజా క్రోశంతీ
భిస్సహస్రశః, ఊర్ధ్వబాహుభిరార్తాభి ర్బ్రువంతీభిః ప్రియాప్రియే. ౬. క్వను
ధర్మజ్ఞతా రాజ్ఞః క్వను సాద్యా నృశంసతా, యచ్చావధీత్పితౄన్ భ్రాతౄన్
గురుపుత్రాన్ సఖీనపి. ౭. ఘాతయిత్వా కథం ద్రోణం భీష్మం చాపి పితామహమ్,

మన స్తేఽభూన్మహారాజ హత్వాచాపి జయద్రథమ్. ౮. కిన్ను రాజ్యేన తే కార్యం పితౄణాం భ్రాతృణామపశ్యతః, అభిమన్యుం చ దుర్ధర్షం ద్రౌపదేయాంశ్చ భారత. ౯. అతీత్య తా మహాబాహుః క్రోశంతీః కురరీరివ, వవందే పితరం జ్యేష్ఠం ధర్మ రాజో యుధిష్ఠిరః. ౧౦. తతోఽభివాద్య పితరం ధర్మేణామిత్రకర్శనః, న్యవేదయంత నామాని పాండవా స్తేఽపి సర్వశః ౧౧. తమాత్మజాంతకరణం పితా పుత్రవధా ర్దితః, అప్రీయమాణః శోకార్తః పాండవం పరిషస్వజే. ౧౨. ధర్మరాజం పరిష్వజ్య సాంత్వయిత్వా చ భారత, దుష్టాత్మా భీమమన్వైచ్ఛద్దిధక్షురివ పావకః. ౧౩. స కోపపావక స్తస్య శోకవాయు సమీరితః, భీమసేనమయం దావం దిధక్షురివ దృశ్యతే. ౧౪. తస్య సంకల్పమాజ్ఞాయ భీమం ప్రత్యశుభం హరిః, భీమమా క్షిప్య పాణిభ్యాం ప్రదదౌ భీమమాయసమ్. ౧౫. ప్రాగేవ తు మహాబుద్ధిర్బుద్ధ్వా తస్యేంగితం హరిః, సంవిధానం మహాప్రాజ్ఞ స్తత్ర చక్రే జనార్దనః. ౧౬. తం గృహీ త్వైవ పాణిభ్యాం భీమసేనమయస్మయమ్, బభంజ బలవాన్ రాజా మన్యమానో వృకోదరమ్. ౧౭. నాగాయుత బలప్రాణ స్సరాజా భీమమాయసమ్, భఙ్క్త్వా విమథితోరస్కః సుస్రావ రుధిరం ముఖాత్. ౧౮. తతః పపాత మేదిన్యాం తథైవ రుధిరోక్షితః, ప్రపుష్పితాగ్రశిఖరః పారిజాత ఇవ ద్రుమః. ౧౯. ప్రత్యగృహ్ణాచ్చ తం విద్వాన్ సూతో గావల్గణి స్తదా, మైవమిత్యబ్రవీచ్చైనం శమయన్ సాంత్వ యన్నివ. ౨౦. స తు కోపం సముత్సృజ్య గతమన్యుర్మహామనాః, హాహా భీమేతి చుక్రోశ నృపశ్శోకసమన్వితః. ౨౧. తం విదిత్వా గతక్రోధం భీమసేనవధార్దితమ్, వాసుదేవో వరః పుంసామిదం వచనమబ్రవీత్. ౨౨. మా శుచో ధృతరాష్ట్ర త్వం నైష భీమ స్త్వయా హతః, ఆయసీ ప్రతిమా హ్యేషా త్వయా రాజన్ని పాతితా. ౨౩. త్వాం క్రోధవశమాపన్నం విదిత్వా భరతర్షభ, మయాపకృష్టః కౌంతేయో మృత్యోర్దంష్ట్రాంతరం గతః. ౨౪. న హి తే రాజశార్దూల బలే తుల్యోఽస్తి కశ్చన, కస్సహేత మహాబాహో బాహ్వోర్నిగ్రహణం నరః. ౨౫. యథాంతకమనుప్రాప్య జీవన్ కశ్చిన్నముచ్యతే, ఏవం బాహ్వంతరం ప్రాప్య తవ జీవేన్న కశ్చన. ౨౬. తస్మాత్పుత్రేణ యాతేఽసౌ ప్రతిమా కారితాయసీ, భీమస్య సేయం కౌరవ్య తవైవోపహృతా మయా. ౨౭. పుత్రశోకాభిసంతప్తం ధర్మాదప కృతం మనః, తవ రాజేంద్ర తేన త్వం భీమసేనం జిఘాంససి. ౨౮. న త్వేత త్తే క్షమం రాజన్ హన్యా స్త్వం యద్వృకోదరమ్, న హి పుత్రా మహారాజ జీవే యు స్తే కథంచన ౨౯. తస్మాద్యత్కృతమస్మాభిర్మన్యమానైః క్షమం ప్రతి, అనుమన్యస్వ తత్సర్వం మాచ శోకే మనః కృథాః. ౩౦.

ఇతి శ్రీమహాభారతే స్త్రీపర్వణి - ద్వాదశోఽధ్యాయః.

ధృతరాష్ట్రకోపవిమోచనమ్.

వైశంపాయన ఉవాచ—తత ఏనముపాతిష్ఠన్ శౌచార్థం పరిచారకాః, కృతశౌచం పునశ్చైనం ప్రోవాచ మధుసూదనః ౧. రాజన్నధీతా వేదాస్తే శాస్త్రాణి వివిధాని చ, శ్రుతాని చ పురాణాని రాజధర్మాశ్చ కేవలాః. ౨. ఏవం విద్వాన్మహాప్రాజ్ఞః సమర్థస్సన్ బలాబలే, ఆత్మాపరాధాత్కస్మాత్త్వం కురుషే కోపమీదృశమ్ ౩. ఉక్తవాంస్త్వాం తదైవాహం భీష్మద్రోణౌ చ భారత, విదురస్సంజయశ్చైన త్వం తు రాజన్న తత్కృథాః. ౪. సవార్యమాణో నాస్మాక మకార్షీర్వచనం తదా, పాండవానధికాన్ జానన్ బలే శౌర్యే చ కౌరవ. ౫ రాజాహి యః స్థిరప్రజ్ఞస్స్వయం దోషానవేక్షతే, దేశకాలవిభాగం చ పరం శ్రేయస్స విందతి ౬. ఉచ్యమానస్తు యశ్శ్రేయో గృహ్ణీతే నో హితాహితే, ఆపదస్సముసు ప్రాప్య స శోచత్యనయేస్థితః. ౭. తతోఽన్యవృత్తమాత్మానం సమవేక్షస్వ భారత, రాజంస్త్వం హ్యవిధేయాత్మా దుర్యోధనవశే స్థితః. ౮. ఆత్మాపరాధాదాపన్నస్తత్కిం భీమం జిఘాంససి, తస్మాత్సంయచ్ఛ కోపం త్వం స్వమనుస్మృత్య దుష్కృతమ్. ౯. యస్తు తాం స్పర్ధయా క్షుద్రః పాంచాలీమానయత్సభామ్, స హతో భీమసేనేన వైరం ప్రతి జిహీర్షతా. ౧౦. ఆత్మనోఽతిక్రమం పశ్య పుత్రస్య చ దురాత్మనః, యదనాగసి పాండూనాం పరిత్యాగః పరంతప. ౧౧. వైశంపాయన ఉవాచ—ఏవముక్తస్తు కృష్ణేన సర్వం సత్యం జనాధిప, ఉవాచ దేవకీపుత్రం ధృతరాష్ట్రో మహీపతిః. ౧౨. ఏవమేతన్మహాబాహో యథా వదసి మాధవ, పుత్రస్నేహాశ్చ ధర్మాత్మన్ ధైర్యాన్మాం సముచాలయత్. ౧౩. దిష్ట్యాతు పురుషవ్యాఘ్రో బలవాన్ సత్యవిక్రమః, త్వద్గుప్తో నాగమత్కృష్ణ భీమో బాహ్వంతరం మమ ౧౪. ఇదానీం త్వహమేకాగ్రో గతమన్యుర్గతజ్వరః, మధ్యమం పాండవం వీరం స్ప్రష్టుమిచ్ఛామి కేశవ. ౧౫. హతేషు పార్థివేంద్రేషు పుత్రేషు నిహతేషు వై, పాండుపుత్రేషు వై శర్మ ప్రీతిశ్చాప్యవతిష్ఠతి. ౧౬ తతస్సభీమం చ ధనంజయం చ మాద్ర్యాశ్చ పుత్రౌ పురుషప్రవీరౌ, పస్పర్శ గాత్రైః ప్రరుదన్ సుగాత్రానాశ్వాస్య కల్యాణ మువాచ చైతాన్. ౧౭.

ఇతి శ్రీమహాభారతే-స్త్రీపర్వణి - త్రయోదశోఽధ్యాయః.

గాంధారీసాంత్వనా.

వైశంపాయన ఉవాచ—ధృతరాష్ట్రాభ్యనుజ్ఞాతాస్తతస్తే కురుపుంగవాః, అభ్యయుర్భ్రాతరస్సర్వే గాంధారీం సహ కేశవాః. ౧. తతో జ్ఞాత్వా హతామిత్రం ధర్మరాజం యుధిష్ఠిరమ్, గాంధారీ పుత్రశోకార్తా శప్తుమైచ్ఛదనిందితా. ౨.

తస్యాః పాపమభిప్రాయం గాంధార్యాః పాండవాన్ ప్రతి, ఋషిస్సత్యవతీపుత్రః ప్రాగేవ సమబుధ్యత. ౩. స గంగాయాముపస్పృశ్య పుణ్యగంధిపయశ్శుచి, తం దేశముపసంపేదే పరమర్షిర్మనోజవః ౪. దివ్యేన చక్షుషా పశ్యన్ మనసా గద్గదేన చ, సర్వప్రాణభృతాం భావం స తత్ర సమబుధ్యత. ౫. స స్నుషామబ్రవీత్కాలే కల్యవాదీ మహాతపాః, శాపకాలమవాక్షిప్య శమకాలముదీరయన్. ౬. న కోపః పాండవే కార్యో గాంధారి శమమాప్నుహి, వచో నిగృహ్యతా మేతచ్ఛృణు చేదం వచో మమ. ౭. ఉక్తాస్యష్టాదశాహాని పుత్రేణ జయమిచ్ఛతా, శివమాశంస మే మాతర్యుధ్యమానస్య శత్రుభిః ౮ సా తథా యాచ్యమానా త్వం కాలే కాలే జయైషిణా, ఉక్తవత్యసి గాంధారి యతో ధర్మస్తతో జయః. ౯. న చాప్యతీతాం గాంధారి వాచం తే వితథామహమ్, స్మరామి భాషమాణాయాస్తథా ప్రాణహితా హ్యసి. ౧౦. విగ్రహే తుములే రాజ్ఞాం గత్వా పరమసంశయమ్, జితం పాండుసుతైర్యుద్ధే నూనం ధర్మస్తతోఽధికః. ౧౧. క్షమాశీలా పురా భూత్వా సాద్యన క్షమసే కథమ్, అధర్మం జహి ధర్మజ్ఞే యతో ధర్మస్తతో జయః ౧౨ త్వం చ ధర్మం పరిస్మృత్య వాచం చోక్తాం మనస్వినీ, కోపం సంయచ్ఛ గాంధారి మైవం భూస్సత్యవాదిని ౧౩. గాంధార్యువాచ—భగవన్నాభ్యసూయామి నైతానిచ్ఛామి నశ్యతః, పుత్రశోకేన తు బలాన్మనో విహ్వలతీవ మే. ౧౪. యథైవ కుంత్యా కౌంతేయా రక్షితవ్యాస్తథా మయా, తథైవ ధృతరాష్ట్రేణ రక్షితవ్యా మయా యథా. ౧౫ దుర్యోధనాపరాధేన శకునేస్సౌబలస్య చ, కర్ణదుశ్శాసనాభ్యాం చ కృతోఽయం కురుసంక్షయః. ౧౬ నాపరాధ్యతి బీభత్సుర్న చ పార్థో వృకోదరః, నకులస్సహదేవో వా నైవ జాతు యుధిష్ఠిరః. ౧౭. యుధ్యమానా హి కౌరవ్యాః కృతమానాః పరస్పరమ్, నిహతాస్సహితాశ్చాన్యైస్తత్ర నాస్త్యప్రియం మమ. ౧౮. కిం తు కర్మాకరోద్భీమో వాసుదేవస్య పశ్యతః, దుర్యోధనం సమాహూయ గదాయుద్ధే మహామనాః. ౧౯. శిక్షయాభ్యధికం జ్ఞాత్వా చరంతం బహుధా రణే, అధో నాభేః ప్రహృతవాన్ తన్మే కోపమవర్ధయత్. ౨౦. కథం ను ధర్మం ధర్మజ్ఞైః సముద్దిష్టం మహాత్మభిః, త్యజేయురాహవే శూరాః ప్రాణహేతోః కథంచన. ౨౧.

ఇతి శ్రీమహాభారతే స్త్రీపర్వణి - చతుర్దశోఽధ్యాయః.

పృథాపుత్రదర్శనమ్.

వైశంపాయన ఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్యా భీమసేనోఽథ భీతవత్, గాంధారీం ప్రత్యువాచేదం వచస్సానునయం తదా. ౧ ...

ధర్మాత్త్రాసాత్తత్ర మయా కృతః, ఆత్మానం త్రాతుకామేన తన్మే త్వం క్షంతుమర్హసి.
౨. న హి ధర్మేణ పుత్రస్తే పాతితోఽసౌ మహాబలః, న శక్యః కేనచిద్ధంతుమతో
విషమమాచరమ్. ౩. సైన్యస్యైకోఽవశిష్టోఽయం గదాయుద్ధేన వీర్యవాన్, మాం
హత్వా న హరేద్రాజ్యమితి వై తత్కృతం మయా. ౪. అధర్మేణ జితః పూర్వం
తేనచాపి యుధిష్ఠిరః, నికృతాశ్చ సదైవ స్మ తతో విషమమాచరమ్. ౫. రాజపు
త్రీం చ పాంచాలీమేకవస్త్రాం రజస్వలామ్, భవత్యా విదితం సర్వముక్తవాన్
యత్సుతస్తవ. ౬. దుర్యోధనమసంగృహ్య న శక్యా భూస్ససాగరా, కేవలా భోక్తు
మస్మాభిరతశ్చైతత్కృతం మయా. ౭. తథాప్యప్రియమస్మాకం పుత్రస్తే సముదా
చరత్, ద్రౌపద్యా యత్సభామధ్యే సవ్యమూరుమదర్శయత్. ౮. తత్రైవ వధ్యస్సోఽ
స్మాకం దురాచారశ్చ తే సుతః, ధర్మరాజాజ్ఞయా చైవ స్థితాః స్మ సమయే తదా.
౯. వైరముద్దీపితం రాజ్ఞి పుత్రేణ తవ తన్మహత్, క్లేశితాశ్చ వనే నిత్యం తత ఏత
త్కృతం మయా. ౧౦. వైరస్యాస్య గతః పారం హత్వా దుర్యోధనం రణే,
రాజ్యం యుధిష్ఠిరః ప్రాప్తో వయం చ గతమన్యవః. ౧౧. గాంధార్యువాచ—
న తస్యైష వధస్తాత యత్ప్రశంససి మే సుతమ్, కృతవాంశ్చాపి తత్సర్వం యది
దం భాషసే మయి. ౧౨. హతాశ్వే నకులే యత్తు వృషసేనేన భారత, అపిబశ్శో
ణితం సంఖ్యే దుశ్శాసనశరీరజమ్. ౧౩. సద్భిర్విగర్హితం ఘోరమనార్యజనసేవితమ్,
క్రూరం కర్మాకరోస్తస్మాత్తదయుక్తం వృకోదర. ౧౪. భీమసేన ఉవాచ—అన్య
స్యాపి నపాతవ్యం రుధిరం కింపునస్స్వకమ్, యథైవాత్మా తథా భ్రాతా విశేషో
నాస్తికశ్చన. ౧౫. రుధిరం న వ్యతిక్రామద్దంతోష్ఠాదంబ మాశుచః, వైవస్వతస్తు
తద్వేద హస్తౌ మే రుధిరోక్షితౌ. ౧౬. హతాశ్వం నకులం దృష్ట్వా వృషసేనేన
సంయుగే, భ్రాతౄణాం సంప్రహృష్టానాం త్రాసస్సంజనితో మయా. ౧౭. కేశ
పక్షపరామర్శే ద్రౌపద్యా ద్యూతకారితే, క్రోధాద్యదబ్రువం చాహం తచ్చ మే
హృది వర్తతే. ౧౮. క్షత్రధర్మాచ్చ్యుతో రాజ్ఞి భవేయం శాశ్వతీస్సమాః, ప్రతిజ్ఞాం
తామనిస్తీర్య తతస్తత్కృతవానహమ్. ౧౯. న మామర్హసి గాంధారి దోషేణ
పరిశంకితుమ్, అనిగృహ్య పురా పుత్రానస్మాస్వనపరాధిషు. ౨౦. అధునా
కిం ను దోషేణ పరిశంకితుమర్హసి. ౨౧. గాంధార్యువాచ—వృద్ధస్యాస్య
శతం పుత్రాన్నిఘ్నంస్త్వమపరాజితః, కస్మాన్న శేషయేః కంచిద్యేనాల్పమప
రాధితమ్. ౨౨. సంతానమావయోస్తాత వృద్ధయోర్హృతరాజ్యయోః, కథ
మంధద్వయస్యాస్య యష్టిరేకా న వర్జితా. ౨౩. శేషే హ్యవస్థితే తాత
పుత్రాణామంతకే త్వయి, న మే దుఃఖం భవేదేతద్యది త్వం ధర్మమాచరేః.

౨౪. వైశంపాయన ఉవాచ — ఏవముక్త్వా తు గాంధారీ యుధిష్ఠిరమపృచ్ఛత,
క్వచ రాజేతి సక్రోధా పుత్రపౌత్రవధార్దితా. ౨౫. తామభ్యగచ్ఛద్రాజేంద్రో
వేపమానః కృతాంజలిః, యుధిష్ఠిర ఇదం చైనాం మధురం వాక్యమబ్రవీత్. ౨౬.
పుత్రహంతా నృశంసోఽహం తవ దేవి యుధిష్ఠిరః, శాపార్హః పృథివీనాశే హే
తుభూతశ్శపస్వ మామ్. ౨౭. న హి మే జీవితేనార్థో న రాజ్యేన ధనేన వా, తా
దృశాన్ సుహృదో హత్వా మూఢస్యాస్య సుహృద్ద్రుహః. ౨౮. తమేవం వాది
నం భీతం సన్నికర్షగతం తదా, నోవాచ కించిద్గాంధారీ నిశ్వాసపరమా భృశమ్.
౨౯. తస్యావనతదేహస్య పాదయోర్నిపతిష్యతః, యుధిష్ఠిరస్య నృపతేర్ధర్మజ్ఞా దీర్ఘ
దర్శినీ. ౩౦. అంగుల్యగ్రాణి దదృశే దేవీ పట్టాంతరేణ సా, తతస్స కునఖీ భూతో
దర్శనీయనఖో నృపః. ౩౧. తం దృష్ట్వా చార్జునోఽగచ్ఛద్వాసుదేవస్య పృష్ఠతః,
ఏవం సంచేష్టమానాంస్తానితశ్చేతశ్చ భారత. ౩౨. గాంధారీ విగతక్రోధా సాం
త్వయామాస మాతృవత్, తయా తే సమనుజ్ఞాతా మాతరం వీరమాతరమ్ ౩౩.
అభ్యగచ్ఛంత సహితాః పృథాం పృథులవక్షసః, చిరస్య దృష్ట్వా సా పుత్రాన్ పు
త్రాధిభిరభిప్లుతాన్. ౩౪. బాష్పమాహారయద్దేవీ వస్త్రేణావృత్య వై ముఖమ్,
తతో బాష్పం సముత్సృజ్య సహ పుత్రేణ వై పృథా ౩౫. అపశ్యదేతాన్ శస్త్రౌ
ఘైర్బహుధా పరివిక్షతాన్, సా తానేకైకశః పుత్రాన్ సంస్పృశంతీ పునఃపునః.
౩౬. అన్వశోచత దుఃఖార్తా ద్రౌపదీం చ హతాత్మజామ్, రుదంతీ మథ పాంచాలీం
దదర్శ పతితాం భువి. ౩౭. ద్రౌపద్యువాచ.— ఆర్యే పౌత్రాః క్వ తే సర్వే సౌభ
ద్రసహితా గతాః, న త్వాం తేఽభ్యాభిగచ్ఛంతి చిరం దృష్ట్వా తపస్వినీమ్. ౩౮.
కిం ను రాజ్యేన వై కార్యం విహీనాయాః సుతైర్మమ, తాం సమాశ్వాసయా
మాస పృథా పృథులలోచనా. ౩౯. ఉత్థాప్య యాజ్ఞసేనీం తు రుదతీం శోకకర్శి
తామ్, తయైవ సహితా చాపి పుత్రైరనుగతా నృప. ౪౦ అభ్యగచ్ఛత గాంధారీ
మార్తామార్తతరా స్వయమ్, తామువాచాథ గాంధారీ సహ బధ్వా యశస్వి
నీమ్ ౪౧. మైవం పుత్రీతి దుఃఖార్తా పశ్య మామపి దుఃఖితామ్, మన్యే లోకవి
నాశోఽయం కాలపర్యాయచోదితః. ౪౨. అవశ్యభావీ సంప్రాప్తః స్వభావాద్రోమ
హర్షణః, ఇదం తత్సమనుప్రాప్తం విదురస్య వచో మహత్. ౪౩. అసిద్ధానునయే
కృష్ణే యదువాచ మహామతిః, తస్మిన్నపరిహార్యేఽర్థే వ్యతీతే చ విశేషతః. ౪౪.
మా శుచో న హి శోచ్యాస్తే సంగ్రామే నిధనం గతాః, యథైవ త్వం తథైవా
హం కో మామాశ్వాసయిష్యతి. ౪౫. మమైవ హ్యపరాధేన కులస్యాగ్ర్యం వినా
శితమ్ ౪౬.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - స్త్రీపర్వణి-పంచదశోఽధ్యాయః.

అథ స్త్రీవిలాపపర్వ

స్త్రీణాం యుద్ధభూమిదర్శనమ్.

వైశంపాయన ఉవాచ — ఏవముక్త్వా తు గాంధారీ కురూణామవకర్తనమ్,
అపశ్యత్తత్ర తిష్ఠంతీ దూరాద్దివ్యేన చక్షుషా. ౧. పతివ్రతా మహాభాగా సమస్త
వ్రతచారిణీ, ఉగ్రేణ తపసా యుక్తా సతతం బ్రహ్మచారిణీ. ౨. వరదానేన కృష్ణస్య
మహర్షేః పుణ్యకర్మణః, దివ్యజ్ఞానబలోపేతా వివిధం పర్యదేవయత్. ౩. దదర్శ
సా బుద్ధిమతీ దూరాదేవ యథాంతికే, రణాజిరం నృవీరాణామద్భుతం రోమహర్ష
ణమ్ ౪. అస్థికేశపరిస్తీర్ణం శోణితౌఘపరిప్లుతమ్, శరీరైర్బహుసాహస్రైర్వినికీర్ణం
సమంతతః. ౫. గజాశ్వరథయోధానామావృతం రుధిరావిలైః, శరీరైరశిరస్కైశ్చ
విదేహైశ్చ శిరోగణైః. ౬. గజాశ్వనరనారీణాం నిస్వనైరభిసంవృతమ్, సృగాల
బకకాకోలకంకకాకనిషేవితమ్. ౭. రక్షసాం పురుషాదానాం మోదనం కుర
రాకులమ్, అశివాభిశ్శివాభిశ్చ నాదితం గృధ్రసేవితమ్. ౮. తతో వ్యాసాభ్య
నుజ్ఞాతో ధృతరాష్ట్రో మహీపతిః, పాండుపుత్రాశ్చ తే సర్వే యుధిష్ఠిరపురోగ
మాః ౯. వాసుదేవం పురస్కృత్య హతబంధుం చ పార్థివమ్, కురుస్త్రియస్సమా
సాద్య జగ్మురాయోధనం ప్రతి. ౧౦. సమాసాద్య కురుక్షేత్రం తాః స్త్రియో నిహ
తేశ్వరాః, అపశ్యంత హతాంస్తత్ర భ్రాతౄన్ పుత్రాన్ పితౄన్ పతీన్. ౧౧. క్ర
వ్యాద్భిర్భక్ష్యమాణాన్వై గోమాయువలవాయసైః, భూతైః పిశాచై రక్షోభిర్వి
విధైశ్చ నిశాచరైః. ౧౨. రుద్రాక్రీడనిభం దృష్ట్వా తదా విశసనం స్త్రియః, మహా
ర్హేభ్యోఽథ యానేభ్యో విక్రోశంత్యో నిపేతిరే. ౧౩. అదృష్టపూర్వం పశ్యం
త్యో దుఃఖార్తా భరతస్త్రియః, శరీరేష్వస్ఖలన్నన్యా న్యపతంశ్చాపరా భువి. ౧౪.
శ్రాంతానాం చాప్యనాథానాం నాసీత్కాచన చేతసా, పాంచాలకురుయోషాణాం
కృపణం తదభూన్మహత్. ౧౫. దుఃఖోపహతచిత్తాభిః సమంతాదనునాదితమ్, దృ
ష్ట్వా యోధనమత్యుగ్రం ధర్మజ్ఞా సుబలాత్మజా. ౧౬. తతస్సా పుండరీకాక్షమా
మంత్ర్య పురుషోత్తమమ్, కురూణాం వైశసం దృష్ట్వా దుఃఖాద్వచనమబ్రవీత్. ౧౭.
పశ్యైతాః పుండరీకాక్ష స్నుషా మే నిహతేశ్వరాః, ప్రకీర్ణకేశాః క్రోశంత్యః కుర
ర్య ఇవ మాధవ. ౧౮. అమూస్త్వాభిస్సమాగమ్య స్మరంత్యో భరతర్షభాన్, పృథగే
వాభ్యధావంత్యః పుత్రాన్ భ్రాతౄన్ పితౄన్ పతీన్. ౧౯. వీరసూభిర్మహా
బాహో హతపుత్రాభిరావృతమ్, క్వచిచ్చవీరపత్నీభిర్హతవీరాభిరావృతమ్. ౨౦. శోభి
తం పురుషవ్యాఘ్రైర్భీష్మకర్ణాభిమన్యుభిః, ద్రోణద్రుపదశల్యైశ్చ జ్వలద్భిరివపావకైః.
౨౧. కాంచనైః కవచైర్నిష్కైర్మణిభిశ్చ మహాత్మనామ్, అంగదైర్హస్తకేయూరైః

స్రగ్భిశ్చ సమలంకృతమ్. వీరబాహువిసృష్టాభిః శక్తిభిః పరిఘైరపి, ఖడ్గైశ్చ వివిధై
స్తీక్ష్ణైః సశరైశ్చ శరాసనైః ౨౩. క్రవ్యాదసంఘైస్సహితైస్తిష్ఠద్భిర్వివిధైః క్వచిత్
క్వచిదాక్రీడమానైశ్చ శయానైరపరైః క్వచిత్. ౨౪. ఏతదేవం విధం వీర
సంపశ్యాయోధనం విభో, పశ్యమానాహి దహ్యామి శోకేనాహంజనార్దన. ౨౫.
పాంచాలానాంకురూణాం చ వినాశే మధుసూదన, పంచానామపి భూతానామహం
వధమచింతయమ్. ౨౬. తాన్ సుపర్ణాశ్చ గృధ్రాశ్చ కర్షంత్యసృగుక్షితాః, నిగృహ్య
చరణౌ గృధ్రా భక్షయంతి సహస్రశః. ౨౭. జయద్రథస్య కర్ణస్య తథైవ ద్రోణభీష్మ
యోః, అభిమన్యోర్వినాశం చ కశ్చింతయితుమర్హతి. ౨౮. అవధ్య కల్పాన్నిహతాన్
దృష్ట్వాహం మధుసూదన, గృధ్రకంకబకశ్యేనశ్వసృగాలాదనీకృతాన్. ౨౯. అమర్ష
వశమాపన్నాన్ దుర్యోధనవశేస్థితాన్, పశ్యైతాన్ పురుషవ్యాఘ్రాన్ సంశాంతాన్
పావకానివ. ౩౦. శయనాన్యుచితాస్సర్వే మృదూని విమలానిచ, విపన్నాస్తేఽద్య
వసుధాం వివృతామధిశేరతే. ౩౧. వందిభిస్సతతం కాలే స్తువద్భిరభినందితాః, శివా
నామశివా ఘోరాః శృణ్వంతి వివిధా గిరః. ౩౨. యే పురా శేరతే వీరాః శయ
నేషు యశస్వినః, చందనాగరుదిగ్ధాంగాస్తేఽద్య పాంసుషు శేరతే. ౩౩ తేషామా
భరణాన్యేతే గృధ్రగోమాయువాయసాః, ఆక్షిపంత్యశివా ఘోరా వినదంతః
పునఃపునః. ౩౪. బాణాన్ వినిశితాన్ పీతాన్ నిస్త్రింశాన్ విమలాగదాః, యుద్ధా
భిమానినః ప్రీతా జీవంత ఇవ బిభ్రతి. ౩౫. సురూపవర్ణా బహవః క్రవ్యాదైరవ
ఘట్టితాః, ఋషభప్రతిరూపాశ్చ శేరతే హరితస్రజః. ౩౬. అపరే పునరాలింగ్య
గదాః పరిఘబాహవః, శేరతేఽభిముఖాశ్శూరా దయితా ఇవ యోషితః. ౩౭. బిభ్ర
తః కవచాన్యన్యే నిర్మలాన్యాయుధానిచ, నధర్షయంతి క్రవ్యాదా జీవంతీతి జనా
ర్దన. ౩౮. క్రవ్యాదైః కృష్యమాణానామపరేషాం మహాత్మనామ్, శాతకౌంభ్యః
స్రజశ్చిత్రా వినికీర్ణాస్సమంతతః. ౩౯. ఏతే గోమాయవో భీతా నిహతానాం
మహాత్మనామ్, కంఠాంతరగతాన్ హారానాక్షిపంతి సహస్రశః. ౪౦. సర్వేష్వపర
రాత్రేషు యాననందంతవందినః, స్తుతిభిశ్చ పరార్ధ్యాభిరుపచారైశ్చ శిక్షితాః. ౪౧.
తానిమాః పరిదేవంతి దుఃఖార్తాః పరమాంగనాః, కృపణం వృష్ణిశార్దూల దుఃఖశో
కార్దితా భృశమ్. ౪౨. రక్తోత్పలవనానీవ విభాంతి రుచిరాణివ, ముఖాని పరమ
స్త్రీణాం పరిశుష్కాణి కేశవ. ౪౩. రుదితోపరతా హ్యేతా ధ్యాయంత్యస్సంపరి
ప్లుతాః, కురుస్త్రియోఽభిగచ్ఛంతి తేన తేనైవ దుఃఖితాః. ౪౪. ఏతాన్యాదిత్యవ
ర్ణాని తపనీయనిభానిచ, రోషరోదనతామ్రాణి వక్త్రాణి కురుయోషితామ్. ౪౫.
ఆసామపరిపూర్ణార్థం నిశమ్య పరిదేవితమ్, ఇతరేతరసంక్రందాన్న విజానంతి యో

షితః. ౪౬ ఏతా దీర్ఘం వినిశ్వస్య విలప్య చ పునః పునః, విస్పందమానా దుఃఖేన వీరా జహతి జీవితమ్. ౪౭. బహ్వ్యో౽న్యా దృష్ట్వా శరీరాణి క్రోశంతి విలపంతిచ, పాణిభిశ్చాపరా ఘ్నంతి శిరాంసి మృదుపాణయః. ౪౮. శిరోభిః పతితైర్హస్తైః సర్వాంగైర్యూథశః కృతైః, ఇతరేతరసంపృక్తైరాకీర్ణా భాతి మేదినీ. ౪౯. విశిరస్కానథో కాయాన్ దృష్ట్వా ఘోరాభినందినః, ముహ్యంత్యనుచితా నార్యో విదేహాని శిరాంసిచ. ౫౦. శిరః కాయేన సంధాయ ప్రేక్షమాణా విచేతసః, అపశ్యంత్యో౽పరం తత్ర నేదమస్యేతి దుఃఖితాః. ౫౧. బాహూరుచరణానన్యాన్ విశిఖోన్మథితాన్ పృథక్, సందధత్యో౽సుఖావిష్టా మూర్ఛంత్యేతాః పునః పునః ౫౨. ఉత్కృత్తశిరసశ్చాన్యాన్ విజగ్ధాన్ మృగపక్షిభిః, దృష్ట్వా కాశ్చిన్న జానంతి భర్తౄన్ పరమయోషితః. ౫3. పాణిభిశ్చాపరా ఘ్నంతి శిరాంసి మధుసూదన, ప్రేక్ష్య భ్రాతౄన్ పితౄన్ పుత్రాన్ పతీంశ్చ నిహతాన్ పరైః. ౫౪. బాహుభిశ్చ సఖడ్గైశ్చ శిరోభిశ్చ సకుండలైః, అగమ్యకల్పా పృథివీ మాంసశోణితకర్దమా. ౫౫. న దుఃఖేషూచితాః పూర్వం దుఃఖం గాహంత్యనిందితాః, భ్రాతృభిః పితృభిః పుత్రైరుపకీర్ణాం వసుంధరామ్. ౫౬ యూథానీవ కిశోరీణాం సుకేశీనాం జనార్దన, స్నుషాణాం ధృతరాష్ట్రస్య పశ్య బృందాన్యనేకశః. ౫౭. ఇతో దుఃఖతరం కిన్ను కేశవ ప్రతిభాతి మే, యదిమాః కుర్వతే సర్వా రూపముచ్చావచం స్త్రియః. ౫౮. నూనమాచరితం పాపం మయా పూర్వేషు జన్మసు, యా పశ్యామి హతాన్ పుత్రాన్ పౌత్రాన్ భ్రాతౄంశ్చ కేశవ. ౫౯. ఏవమార్తా విలపతీ దదర్శ నిహతం సుతమ్. ౬౦.

ఇతి శ్రీమహాభారతే స్త్రీపర్వణి - షోడశోఽధ్యాయః.

దుర్యోధనదర్శనమ్.

వైశంపాయన ఉవాచ—తతో దుర్యోధనం దృష్ట్వా గాంధారీ శోకమూర్ఛితా, సహసా న్యపతద్భూమౌ ఛిన్నేవ కదలీవనే. ౧ సా తు లబ్ధ్వా పునస్సంజ్ఞాం విక్రుశ్య చ పునః పునః, దుర్యోధనమభిప్రేక్ష్య శయానం రుధిరోక్షితమ్. ౨. పరిష్వజ్య చ గాంధారీ కృపణం పర్యదేవయత్, హా హా పుత్రేతి శోకార్తా విలలాపాకులేంద్రియా. 3. సుగాఢజత్రువిపులం హారనిష్కనిషేవితమ్, వారిణా నేత్రజేనోరః సించంతీ శోకతాపితా. ౪. సమీపస్థం హృషీకేశమిదం వచనమబ్రవీత్, ఉపస్థితేఽస్మిన్ సంగ్రామే జ్ఞాతీనాం సంక్షయే విభో ౫. మామయం ప్రాహ వార్ష్ణేయ ప్రాంజలిర్నృపసత్తమః, అస్మిన్ జ్ఞాతిసముద్ధర్షే జయమంబా బ్రవీతు మే. ౬. ఇత్యుక్తే జానతీ సర్వమహం స్వవ్యసనాగమమ్, అబ్రువం పురుషవ్యాఘ్ర యతో ధర్మస్తతో

జయః. ౭. యథా చ యుధ్యమానస్త్వం నవై ముహ్యసి పుత్రక, ధ్రువం శస్త్ర జితాఁల్లోకాఁ ప్రాప్స్యస్యమరవత్ప్రభో. ౮ ఇత్యేవ మబ్రువం పూర్వం నైనం శోచామ్యహం సుతమ్, ధృతరాష్ట్రం తు శోచామి కృపణం హతబాంధవమ్. ౯. అమర్షణం యుధాం శ్రేష్ఠం కృతాస్త్రం యుద్ధదుర్మదమ్, శయానం వీరశయనే పశ్య మాధవ మే సుతం యోఽయం మూర్ధాభిషిక్తానామగ్రే యాతి పరంతపః,సోఽయం పాంసుషు శేతేఽద్య పశ్య కాలస్య పర్యయమ్ ౧౧ ధ్రువం దుర్యోధనో వీరో గతిం నసులభాం గతః, తథా హ్యభిముఖశ్శేతే శయనే వీరసేవితే. ౧౨. యం పురా పర్యుపాసీనా రమయంతి వరస్త్రియః, తం వీరశయనే సుప్తం రమయంత్యశివా శ్శివాః.౧౩. యం పురా పర్యుపాసీనా రమయంతి మనీషిణః, మహీతలస్థం నిహతం గృధ్రాస్తం పర్యుపాసతే. ౧౪. యం పురా వ్యజనైరగ్ర్యైరుపవీజంతి యోషితః, తమద్య పక్షవ్యజనైరుపవీజంతి పక్షిణః. ౧౫. ఏష శేతే మహాబాహుర్బలవాఁ సత్యవిక్రమః, సింహేనేవ ద్విపస్సంఖ్యే భీమసేనేన పాతితః. ౧౬. పశ్య దుర్యోధనం కృష్ణ శయానం రుధిరోక్షితమ్, నిహతం భీమసేనేన గదాం సంయుజ్య భారత. ౧౭. అక్షౌహిణీర్మహాబాహుర్దశచైకాంచ కేశవ, అనయద్యః పురా సంఖ్యే సోఽనయాన్నిధనంగతః. ౧౮. ఏష దుర్యోధనశ్శేతే మహేష్వాసో మహారథః, శార్దూల ఇవ సింహేన భీమసేనేన పాతితః. ౧౯ విదురం హ్యవమన్యైష పితరం చైవ మందభాక్, బాలో వృద్ధావమానేన మందో మృత్యువశం గతః. ౨౦. నిస్సపత్నా మహీ యస్య త్రయోదశసమాః స్థితా, స శేతే నిహతో భూమౌ సుతో మే పృథివీపతిః.౨౧.అపశ్యం కృష్ణ పృథివీం ధార్తరాష్ట్రానుశాసితామ్, పూర్ణాం హస్తిగవాశ్వైశ్చ వార్ష్ణేయ న తు తచ్చిరమ్. ౨౨. తామేవాద్య మహాబాహో పశ్యామ్యన్యానుశాసనామ్, హీనాం హస్తిగవాశ్వేన కిన్ను జీవామి మాధవ. ౨౩. ఇదం కృచ్ఛ్రతరం పశ్య పుత్రస్యాపి వధాన్మమ, యదిమాః పర్యుపాసంతే హతాఁ శూరాఁ రణే స్త్రియః. ౨౪. ప్రకీర్ణకేశాం సుశ్రోణీం దుర్యోధనశుభాంకగామ్, రుక్మవేదీనిభాం పశ్య కృష్ణ లక్ష్మణమాతరమ్. ౨౫. నూనమేషా పురా బాలాజీవమానే మహాభుజే, భుజావాశ్రిత్య రమతే సుభుజస్య మనస్వినీ. ౨౬. కథన్ను శతధా నేదం హృదయం మే విదీర్యతే, పశ్యంత్యా నిహతం పుత్రం పుత్రేణ సహితం రణే. ౨౭. పుత్రం రుధిరసంసిక్త ముపజిఘ్రత్యనిందితా, దుర్యోధనం తు వామోరుః పాణినా పరిమార్జతి. ౨౮. కిన్ను శోచతి భర్తారం పుత్రం చైషా మనస్వినీ, తథా హ్యవస్థితా భాతి పుత్రం చాప్యభివీక్ష్యసా. ౨౯. స్వశిరః పంచశాఖాభ్యామభిహత్యాయతేక్షణా, పతత్యురసి వీరస్య కురురాజస్య మాధవ

౩౦. పుండరీకమివాభాతి పుండరీకాంతరప్రభా, ముఖం ప్రమృజ్య పుత్రస్య భర్తు
శ్చైవ తపస్వినీ. ౩౧. యదివాప్యాగమాస్సంతి యదివా శ్రుతయస్తథా, ధ్రువం
లోకానవాప్తోఽయం నృపో బాహుబలార్జితాన్. ౩౨.

ఇతి శ్రీమహాభారతే-స్త్రీపర్వణి - సప్తదశోఽధ్యాయః.

గాంధారీవాక్యమ్.

గాంధార్యువాచ—పశ్య మాధవ పుత్రాన్మే శతసంఖ్యాన్ జితక్లమాన్,
గదయా భీమసేనేన భూయిష్ఠం నిహతాన్ రణే. ౧ ఇదం దుఃఖతరం మేఽద్య యది
మాముక్తమూర్ధజాః, హతపుత్రా రణే బాలాః పరిధావంతి మే స్నుషాః. ౨.
ప్రాసాదతలచారిణ్యశ్చరణైర్భూషణాన్వితైః, ఆపన్నా యత్ స్పృశంతీమారుధి
రార్ద్రాం వసుంధరామ్. ౩. గృధ్రాన్నుత్సారయంత్యశ్చ తథా గోమాయువా
యసాన్, శోకేనార్తా విఘూర్ణంత్యో మత్తా ఇవ చరంత్యుత ౪. ఏషా వైహ్యన
వద్యాంగీ కరసమ్మిత మధ్యమా, ఘోరం తద్వైశసం దృష్ట్వా నిపతత్యతిదుఃఖితా.
౫. దృష్ట్వా మే పార్థివ సుతాం ఏతాం లక్ష్మణమాతరమ్, రాజపుత్రీం మహా
బాహో మనో నహ్యుపశామ్యతి ౬. భ్రాతౄంశ్చాన్యాః పతీంశ్చాన్యాః పుత్రాంశ్చ
నిహతాన్ రణే,దృష్ట్వా పరిపతంత్యేతాః ప్రగృహ్య సుభుజా భుజాన్ ౭ మధ్యమా
నాంతు నారీణాం వృద్ధానాం చాపరాజిత, ఆక్రందం హతబంధూనాం దారుణే వై
శసే శృణు. ౮. రథనీడాని దేహాంశ్చ హతానాం గజవాజినామ్, ఆశ్రితాః శ్రమ
మోహార్తాః స్థితాః పశ్య మహాబల. ౯. అన్యాం చాపహృతం కాయాత్ చారుకుండల
మున్నసమ్, స్వస్య బంధోః శిరః కృష్ణ గృహీత్వా పశ్య తిష్ఠతీమ్. ౧౦. పూర్వ
జన్మకృతం పాపం మన్యే నాల్పమివానఘ, ఏతాభిరనవద్యాభిర్మయా చైవాల్ప
మేధయా. ౧౧. యదిదం ధర్మరాజేన పాతితం నో జనార్దన, న హి నాశోఽస్తి
వార్ష్ణేయ కర్మణోశ్శుభపాపయోః. ౧౨. ప్రత్యగ్రవయసశ్చైవ దర్శనీయకుచో
దరాః, కులేషు జాతా హ్రీమత్యః కృష్ణపక్ష్మాక్షిమూర్ధజాః. ౧౩. హంసగద్గదభా
షిణ్యో దుఃఖశోకప్రమోహితాః, సారస్య ఇవ రాసంత్యః పతితాః పశ్య
మాధవ. ౧౪. ఫుల్లపద్మప్రకాశాని పుండరీకాక్ష యోషితామ్, అనవద్యాని వక్త్రాణి
తాపయత్యేవ రశ్మివాన్. ౧౫. ఈర్ష్యూణాం మమ పుత్రాణాం వాసుదేవావరో
ధనమ్, మత్తమాతంగదర్పాణాం పశ్యంత్యద్య పృథగ్జనాః. ౧౬. శతచంద్రాణి
చర్మాణి ధ్వజాంశ్చాదిత్యసన్నిభాన్, రౌక్మాణి చైవ వర్మాణి నిష్కానపిచ కాంచ
నాన్ ౧౭. శీర్షత్రాణాని చైతాని పుత్రాణాం మే మహీతలే, పశ్య దీప్తాని గోవింద
పావకాన్ సుహుతానివ. ౧౮. ఏష దుశ్శాసనశ్శేతే శూరేణామిత్రఘాతినా,

పీతశోణితసర్వాంగో యుధి భీమేన పాతితః. ౧౯. గదయా భీమసేనేన పశ్యమాధవ మేసుతమ్,ద్యూతక్లేశానసుస్మృత్య ద్రౌపద్యా చోదితేన చ. ౨౦. ఉక్తా హ్యనేన పాంచాలీ సభాయాం ద్యూతనిర్జితా, ప్రియం చికీర్షతా భ్రాతుః కర్ణస్య చ జనార్దన. ౨౧. సహైవ సహదేవేన నకులేనార్జునేనచ, దాసభార్యాసి పాంచాలి క్షిప్రం ప్రవిశ నోగృహమ్. ౨౨ తతోఽహమబ్రువం కృష్ణ తదా దుర్యోధనం నృపమ్, మృత్యుపాశపరిక్షిప్తం శకునిం పుత్రవర్జయ. ౨౩. నిబోధైనం సుదుర్బుద్ధిం మాతులం కలహప్రియమ్, క్షిప్రమేనం పరిత్యజ్య పుత్ర శామ్యస్వ పాండవైః. ౨౪. న బుధ్యసే త్వం దుర్బుద్ధే భీమసేనమమర్షణమ్, వాఙ్నారాచైస్తుదం స్త్రీక్ష్ణైరుల్కాభిరివ కుంజరమ్. ౨౫. తానేవం రహసి క్రుద్ధో వాక్శల్యానవధారయన్, ఉత్ససర్జ విషం తేషు సర్పో గోవృషభేష్వివ. ౨౬. ఏష దుశ్శాసనశ్శేతే నిక్షిప్య విపులౌ భుజౌ, నిహతో భీమసేనేన సింహేనేవ మహాగజః. ౨౭. అత్యర్థమకరోద్రౌద్రం భీమసేనోఽత్యమర్షణః, దుశ్శాసనస్య యత్క్రుద్ధోఽపిబచ్ఛోణితమాహవే. ౨౮.

ఇతి శ్రీమహాభారతే స్త్రీపర్వణి-అష్టాదశోఽధ్యాయః.

గాంధార్యువాచ—ఏష మాధవ పుత్రో మే వికర్ణః ప్రాజ్ఞసమ్మతః, భూమౌ వినిహతశ్శేతే భీమేన శతధా కృతః. ౧. గజమధ్యే హతశ్శేతే వికర్ణో మధుసూదన, నీలమేఘపరిక్షిప్తః శరదీవ నిశాకరః. ౨ అస్య చాపగ్రహేణైవ పాణిః కృతకిణో మహాన్, కథంచిచ్ఛిద్యతే గృధ్రైరత్తుకామైస్తలత్రవాన్.౩.అస్య భార్యామిషప్రేప్సూన్ గృధ్రానేతాన్ తపస్వినీ, వారయత్యనిశం బాలా న చ శక్నోతి మాధవ. ౪. యువా బృందారకశ్శూరో వికర్ణః పురుషర్షభ, సుఖోషితస్సుఖార్హశ్చ శేతే పాంసుషు మాధవ. ౫. కర్ణినాలీకనారాచైర్భిన్నమర్మాణమాహవే, అద్యాపి న జహాత్యేనం లక్ష్మీర్భరతసత్తమమ్. ౬. ఏష సంగ్రామశూరేణ ప్రతిజ్ఞాం పాలయిష్యతా, దుర్ముఖో విముఖశ్శేతే హతోఽరిగణహా రణే. ౭. అస్యైతద్వదనం కృష్ణ శ్వాపదైరర్ధభక్షితమ్, విభాత్యభ్యధికం తాత సప్తమ్యామివ చంద్రమాః ౮. శూరస్య హి రణే కృష్ణ పశ్యాననమథేదృశమ్, స కథం నిహతోఽమిత్రైః పాంసూన్ గ్రసతి మేసుతః ౯. యస్యాహవముఖే సౌమ్య స్థాతా నైవోపపద్యతే, స కథం దుర్ముఖో మిత్రైర్హతో విబుధలోకజిత్. ౧౦. చిత్రసేనం హతం భూమౌ శయానం మధుసూదన, ధార్తరాష్ట్రమిమం పశ్య ప్రతిమానం ధనుష్మతామ్. ౧౧. తం చిత్రమాల్యాభరణంయువత్యశ్శోకకర్శితాః, క్రవ్యాదసంఘైస్సహితాః రుదంత్యః పర్యుపాసతే. ౧౨. స్త్రీణాం రుదితనిర్ఘోషః శ్వాపదానాం

చ గర్జితమ్, చిత్రరూపమిదం కృష్ణ విచిత్రం ప్రతిభాతి మే. ౧౩. యువా బృందారకో నిత్యం ప్రవరస్త్రీనిషేవితః, వివిశంతిరసౌ శేతే ధ్వస్తః పాంసుషు మాధవ. ౧౪. శరసంకృత్తవర్మాణం వీరం విశసనే హతమ్, పరివార్యాసతే గృధ్రాః పరివింశద్వివింశతిమ్. ౧౫. ప్రవిశ్య సమరే వీరః పాండవానామనీకినీమ్, స వీరశయనే శేతే పరస్సత్పురుషోచితే. ౧౬. స్మితోపపన్నం సునసం శుభ్రుతారాధిపోపమమ్, అతీవ శుభ్రం వదనం పశ్యకృష్ణ వివింశతేః. ౧౭. యం స్మ తం పర్యుపాసంతే వసుం వాసవయోషితః, క్రీడంతమివ గంధర్వం దేవకన్యాస్సహస్రశః. ౧౮. హంతారం వీరసేనానాం శూరం సమితిశోభనమ్, నిబర్హణమమిత్రాణాం దుస్సహం విషహేతకః. ౧౯. దుస్సహస్యైతదాభాతి శరీరం సంవృతం శరైః, గిరిరాత్తరుహైః పుష్పైః కర్ణికారైరివావృతః. ౨౦. శాతకౌంభ్యా స్రజా భాతి కవచేన చ భాస్వతా, అగ్నినేవ గిరిశ్శ్వేతో గతాసురపి దుస్సహః. ౨౧.

ఇతి శ్రీమహాభారతే స్త్రీపర్వణి - ఏకోనవింశో౽ధ్యాయః.

గాంధార్యువాచ—అధ్యర్ధగుణమాహుర్యం బలే శౌర్యేచ కేశవ, పిత్రా త్వయా చ దాశార్హ దృప్తం సింహమివోత్కటమ్. ౧. యోబిభేద చమూమేకో మమ పుత్రస్య దుర్భిదామ్, స భూత్వా మృత్యురన్యేషామయం మృత్యువశంగతః. ౨. తస్యోపలక్షయే కృష్ణ కార్ష్ణేరమితతేజసః, అభిమన్యోర్హతస్యాపి ప్రభా నైవోపశామ్యతి. ౩. ఏషా విరాటదుహితా స్నుషా గాండీవధన్వనః, ఆర్తా బాలం పతిం వీరం దృష్ట్వా శోచత్యనిందితా. ౪. తమేషా హి సమాసాద్యభార్యా భర్తారమంతికే, విరాటదుహితా కృష్ణ పాణినా పరిమార్జతి. ౫. తస్య వక్త్రముపాఘ్రాయ సౌభద్రస్య మనస్వినీ, విబుద్ధకమలాకారం కంబువృత్తశిరోధరమ్. ౬. కామ్యరూపవతీ చైషా పరిష్వజతి భామినీ, లజ్జమానా పురాచైనం మాధ్వీకమదమూర్ఛితా. ౭. తస్య క్షతజసందిగ్ధం జాతరూపపరిష్కృతమ్, విముచ్య కవచం వీర శరీరమభివీక్షతే. ౮ అవేక్షమాణా సా బాలకృష్ణ త్వామభిభాషతే, అయం తే పుండరీకాక్ష సదృశాక్షో నిపాతితః. ౯. బలే వీర్యే చ సదృశస్తేజసా చైవతే౽నఘ, రూపేణ చ తథాత్యర్థం శేతే భువి నిపాతితః. ౧౦. అత్యంతసుకుమారస్య రాంకవాజినశాయినః, కచ్చిదద్య శరీరం తే భూమౌ న పరితప్యతే. ౧౧. మాతంగ భుజవర్ష్మాణౌ జ్యాక్షేపకఠినత్వచౌ, కాంచనాంగదినౌ శేషే నిక్షిప్య విపులౌ భుజౌ ౧౨. వ్యాయమ్య బహుధా నూనం సుఖసుప్తః శ్రమాదివ, ఏవం విలపతీ మార్తాం మామనహీ మభిభాషసే. ౧౩. న స్మరామ్యపరాధం తే కిం మాం న ప్రతిభాషసే,

న తు మాం త్వం పురా దూరాదభివీక్ష్యాభిభాషసే. ౧౪. న స్మరామ్యపరాధం మే కిం
మాం న ప్రతిభాషసే, ఆర్యామార్యసుభద్రాం త్వమిమాంశ్చ త్రిదశోపమాన్.
౧౫. పితౄన్ మాంచైవ దుఃఖార్తాం విహాయ క్వగమిష్యసి, తస్య శోణితదిగ్ధాన్వై
కేశానుద్యమ్య పాణినా. ౧౬. ఉత్సంగే వక్త్ర మాధాయ జీవంతమివ పృచ్ఛతి,
స్వస్రీయం వాసుదేవస్య సుతం గాండీవధన్వనః. ౧౭. కథం త్వాం రణమధ్యస్థం
జఘ్నురేతే మహారథాః, ధిగస్తు క్రూరకర్తౄంస్తాన్ కృపకర్ణజయద్రథాన్. ౧౮.
ద్రోణద్రౌణాయనీచోభౌ యైరసి వ్యసనీకృతః, రథర్షభాణాం సర్వేషాం కథమాసీ
త్తదా మనః ౧౯. బాలం త్వాం పరివార్యైకం మమ దుఃఖాయ జఘ్నుషామ్,
కథం ను పాండవేయానాం పాంచాలానాం చ పశ్యతామ్ ౨౦. త్వం వీర నిధ
నం ప్రాప్తో నాథవాన్ సన్ననాథవత్, దృష్ట్వా చ బహుభిస్సంఖ్యే హతం వీరపి
తాతవ. ౨౧. వీరః పురుషశార్దూల కథం జీవతి పాండవః, న రాజ్యలాభో విపులః
శత్రూణాం వా పరాభవః. ౨౨ ప్రీతిం దాస్యతి పార్థానాం త్వామృతే పుష్కరే
క్షణ, తవ శస్త్రజితాంల్లోకాన్ ధర్మేణ చ దమేన చ ౨౩. క్షిప్రమన్వాగమిష్యామి
తత్ర మాం పరిపాలయ, నాకాలే ప్రాప్యతే మృత్యురత్ర లోకేషు కేనచిత్. ౨౪.
యదహం త్వాం రణే దృష్ట్వా హతం జీవామి దుర్భగా, కామిదానీం నరవ్యాఘ్ర
శ్లక్ష్ణయా స్మితయా గిరా. ౨౫. పితృలోకే సమేత్యాన్యాం మామివామంత్రయి
ష్యసి, నూనమప్సరసాం స్వర్గే మనాంసి ప్రమథిష్యసి. ౨౬ పరమేణ చ రూపేణ
గిరా చ స్మితపూర్వయా, ప్రాప్య పుణ్యకృతాన్ లోకానప్సరోభిస్సమేయివాన్.
౨౭. సౌభద్ర విహరన్ కాలే స్మరేథాస్సుకృతాని మే, ఏతావానిహ సంవాసో
విహితస్తే మయా సహ. ౨౮. షణ్మాసాన్ సప్తమే మాసి త్వం వీర నిధనం గతః,
ఇత్యుక్తవచనామేతామపకర్షంతి దుఃఖితామ్. ౨౯. ఉత్తరాం మోఘసంకల్పాం
మత్స్యరాజకులస్త్రియః, ఉత్తరామపకృష్యైనామార్తామార్తతరాస్స్వయమ్. ౩౦.
విరాటం నిహతం దృష్ట్వా క్రోశంతి విలపంతి చ, ద్రోణాస్త్రశరసంకృత్తం శయా
నం రుధిరోక్షితమ్. ౩౧. విరాటం వినదంత్యేతే గృధ్రగోమాయువాయసాః, విన
ద్యమానం విహగైర్విరాటమసితేక్షణాః. ౩౨. న శక్నువంతి వివశా వివర్తయితు
మాతురాః, ఆసామాతపతప్తానామాయాసేన చ యోషితామ్. ౩౩. శ్రమేణ చ
వివర్ణాన్యాస్యపద్మానాం విప్లుతం వపుః, ఉత్తరం చాభిమన్యుం చ కాంభోజం చ సుద
క్షిణమ్. ౩౪ శిశూనేతాన్ హతాన్ పశ్య లక్ష్మణం చ సుదర్శనమ్, ఆయోధన
శిరోమధ్యే శయానం పశ్య మాధవ. ౩౫.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - స్త్రీవిలాపపర్వణి - వింశోఽధ్యాయః.

గాంధార్యువాచ.—ఏష వైకర్తనశ్శేతే మహేష్వాసో మహాబలః, జ్వలితానలవత్సంఖ్యే సశాంతః పార్థతేజసా. ౧. పశ్య వైకర్తనం కర్ణం నిహత్యాతిరథాన్ బహూన్, శోణితౌఘపరీతాంగం శయానం పతితం భువి. ౨. అమర్షీ దీర్ఘరోషశ్చ మహేష్వాసో మహారథః, రణే వినిహతశ్శేతే శూరో గాండీవధన్వనా. ౩. యం స్మ పాండవసంత్రాసాన్మమ పుత్రా మహారథాః, ప్రాయుధ్యంత పురస్కృత్య మాతంగా ఇవ యూథపమ్. ౪. శార్దూలమివ సింహేన సమరే సవ్యసాచినా, మాతంగమివ మత్తేన మాతంగేన నిపాతితమ్. ౫. సమేతాః పురుషవ్యాఘ్ర నిహతం శూరమాహవే, ప్రకీర్ణమూర్ధజాః పత్న్యో రుదంత్యః పర్యుపాసతే. ౬. ఉద్విగ్నస్సతతం యస్మాద్ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః, త్రయోదశసమా నిద్రాం చింతయన్నాధ్యగచ్ఛత. ౭. అనాధృష్యః పరైర్యుద్ధే శత్రుభిర్మఘవానివ, యుగాంతాగ్నిరివార్చిష్మాన్ హిమవానివ చ స్థిరః. ౮. స భూత్వా శరణం వీరో ధార్తరాష్ట్రస్య మాధవ, భూమౌ వినిహతశ్శేతే వాతరుగ్ణ ఇవ ద్రుమః. ౯. పశ్య కర్ణస్య పత్నీం త్వం వృషసేనస్య మాతరమ్, లాలప్యమానాం కరుణం రుదతీం పతితాం భువి. ౧౦. ఆచార్యశాపోఽనుగతో ధ్రువం త్వాం యదగ్రసచ్చక్రమియం ధరా తే, తతశ్శరేణాపహృతం శిరస్తే ధనంజయేనాహవశత్రుమధ్యే. ౧౧. హాహాధిగేషా పతితా విసంజ్ఞా సమీక్ష్య జాంబూనదబద్ధకక్షమ్, కర్ణం మహాబాహుమదీనసత్వం సుషేణమాతా రుదతీ భృశార్తా. ౧౨. అల్పావశేషోఽపి కృతో మహాత్మా శరీరభక్షైః పరిభక్షయద్భిః, ద్రష్టుం నసః ప్రీతికరశ్శశీవ కృష్ణస్య పక్షస్య చతుర్దశాహే. ౧౩. సా వర్తమానా పతితా పృథివ్యాముత్థాయ దీనా పునరేవ చైషా, కర్ణస్య వక్త్రం పరిజిఘ్రమాణా రోరూయతే పుత్రవధాభితప్తా. ౧౪.

ఇతి శ్రీమహాభారతే-స్త్రీవిలాపపర్వణి-ఏకవింశోఽధ్యాయః

గాంధార్యువాచ.—ఆవంత్యం భీమసేనేన భక్షయంతి నిపాతితమ్, గృధ్రగోమాయవశ్శూరం బహుబంధుమబంధువత్. ౧. తం పశ్య కదనం కృత్వా శత్రూణాం మధుసూదన, శయానం వీరశయనే రుధిరేణ సముక్షితమ్. ౨. తం సృగాలాశ్చ కంకాశ్చ క్రవ్యాదాశ్చ పృథగ్విధాః, తేన తేన వికర్షంతి పశ్య కాలస్య పర్యయమ్. ౩. శయానం వీరశయనే వీరమాక్రందకారిణమ్, ఆవంత్యం సహితా నార్యో రుదంత్యః పర్యుపాసతే. ౪. ప్రాతిపేయం మహేష్వాసం హతం భల్లేన బాహ్లీకమ్, ప్రసుప్తమివ శార్దూలం పశ్య కృష్ణ మనస్వినమ్. ౫. అతీవ ముఖవర్ణోఽస్య నిహతస్యాపి శోభతే, సోమస్యేవాభిపూర్ణస్య పౌర్ణమాస్యాం సముద్యతః. ౬. పుత్రశోకాభితప్తేన ప్రతిజ్ఞాం పరిరక్షతా, పాకశాసనినా సంఖ్యే వార్ధక్షత్రిర్నిపా

తితః. ౭. ఏకాదశ చమూర్భిత్త్వా రక్ష్యమాణం మహాత్మనా, సత్యం చికీర్షతా పశ్య హతమేనం జయద్రథమ్. ౮. సింధుసౌవీరభర్తారం దర్పపూర్ణం మనస్వినమ్ భక్షయంత్యశివా గృధ్రా జనార్దన జయద్రథమ్ ౯. సంరక్ష్యమాణం భార్యాభిరనురక్తాభిరచ్యుత, వసంతో వ్యపకర్షంతి గహనం నిమ్నమంతికాత్. ౧౦. తమేతాః పర్యుపాసంతే రక్ష్యమాణం మహాభుజమ్, సింధుసౌవీరభర్తారం కాంభోజయవనస్త్రియః. ౧౧. యదా కృష్ణాముపాదాయ ప్రాద్రవత్కేకయైస్సహా, తదైవ వధ్యః పాండూనాం జనార్దనజయద్రథః. ౧౨. దుశ్శలాంమానయద్భిస్తు తదా త్యక్తోజయద్రథః, కథమద్య నతాం కృష్ణమానయంతి స్మ తే పునః. ౧౩. సైషా మమ సుతా బాలా విలపంతీ సుదుఃఖితా, ప్రమాపయతి చాత్మానమాక్రోశంతీ చ పాండవాన్. ౧౪. కిం ను దుఃఖతరం కృష్ణ పరం మమ భవిష్యతి, మత్సుతా విధవా బాలాస్నుషాశ్చ విహతేశ్వరాః. ౧౫. హాహా ధిగ్దుశ్శలాం పశ్య వీతశోకభయామివ, శిరో భర్తురనాసాద్య ధావమానామితస్తతః. ౧౬. వారయామాస యస్సర్వాన్ పాండవాన్ పుత్రగృద్ధినః, హత్వా స విపులాంసేనాం స్వయం మృత్యువశంగతః. ౧౭. తం మత్తమివ మాతంగం వీరం పరమదుర్జయమ్, పరివార్య రుదంత్యేతాః స్త్రియశ్చంద్రోపమాననాః. ౧౮.

ఇతి శ్రీమహాభారతే, స్త్రీవిలాపపర్వణి - ద్వావింశోఽధ్యాయః.

గాంధార్యువాచ—ఏష శల్యో హతశ్శేతే సాక్షాన్నకులమాతులః, ధర్మజ్ఞేన హతస్తాత ధర్మరాజేన సంయుగే. ౧. యస్త్వయా స్పర్ధతే నిత్యం సర్వత్ర పురుషర్షభ, స ఏష నిహతశ్శేతే మద్రరాజో మహారథః. ౨. యేన సంగృహ్ణతా తాత రథమాధిరథేర్యుధి, జయార్థం పాండుపుత్రాణాం తదా తేజోవధఃకృతః ౩. హాహా ధిక్పశ్య శల్యస్య పూర్ణచంద్రసుదర్శనమ్, ముఖం పద్మపలాశాక్షం కాకైరాదష్టమవ్రణమ్. ౪. అస్య చామీకరాభస్య తప్తకాంచనసప్రభా, ఆస్యాద్వినిస్సృతా జిహ్వా భక్ష్యతే కృష్ణపక్షిభిః. ౫. యుధిష్ఠిరేణ నిహతం శల్యం సమితిశోభనమ్, రుదంత్యః పర్యుపాసంతే మద్రరాజం కులస్త్రియః. ౬. ఏతాస్సుసూక్ష్మవసనా మద్రరాజం నరర్షభమ్, క్రోశంత్యోఽథ సమాసాద్య క్షత్రియాః క్షత్రియర్షభమ్. ౭. శల్యం నిపతితం శూరం పరివార్యాభితః స్థితాః, వాశితా గృష్టయః పంకే పరిమగ్నమివ ద్విపమ్. ౮. శల్యం శరణదం శూరం పశ్యైనం రథసత్తమమ్, శయానం వీరశయనే శరైర్విశకలీకృతమ్. ౯. ఏష శైలాలయో రాజా భగదత్తః ప్రతాపవాన్, గజాంకుశధరశ్రేష్ఠః శేతే భువి నిపాతితః. ౧౦. యస్య రుక్మమయీ మాలా శిరస్యేషా విరాజతే, శ్వాపదైర్భక్ష్యమాణస్య శోభయంతీవ మూర్ధజాన్.

౧౧. ఏతేన కిల పార్థస్య యుద్ధమాసీత్సుదారుణమ్, రోమహర్షణమత్యర్థం శక్రస్య
బలినా యథా ౧౨. యోధయిత్వా మహాబాహురేష పార్థం ధనంజయమ్, సంశ
యం గమయిత్వా చ కుంతీపుత్రేణ పాతితః. ౧౩. యస్య నాస్తి సమో లోకే
శౌర్యే వీర్యే చ కశ్చన, స ఏష నిహతశ్శేతే భీష్మో భీష్మకృదాహవే. ౧౪. పశ్య
శాంతనవం కృష్ణ శయానం సూర్యవర్చసమ్, యుగాంత ఇవ కాలేన పతితం సూ
ర్యమంబరాత్. ౧౫. ఏష తప్త్వా రణే శత్రూన్ శస్త్రతాపేన వీర్యవాన్, నరసూ
ర్యోఽస్తమభ్యేతి సూర్యోఽస్తమివ కేశవ. ౧౬. శరతల్పగతం వీరం ధర్మే దేవాపి
నాసమమ్, శయానం వీరశయనే పశ్య శూరనిషేవితే. ౧౭. కర్ణినాలీకనారాచైరా
స్తీర్య శయనోత్తమమ్, ఆవిశ్య శేతే భగవాన్ స్కందశ్శరవణం యథా. ౧౮.
అతూలపూర్ణం గాంగేయస్త్రిభిర్బాణైస్సమన్వితమ్,ఉపధాయోపధానాగ్ర్యం దత్తం
గాండీవధన్వనా ౧౯. పాలయానః పితుశ్శాస్త్రమూర్ధ్వరేతా మహాయశాః, ఏష
శాంతనవశ్శేతే మాధవాప్రతిమో యుధి.౨౦ ధర్మాత్మా సర్వధర్మజ్ఞః పారావర్యేణ
నిర్ణయే, అమర్త్య ఇవమర్త్యస్సన్నేష ప్రాణానధారయత్. ౨౧. నాస్తి యుద్ధే
కృతీ కశ్చిన్న విద్వాన్న పరాక్రమే, యత్ర శాంతనవో భీష్మః శేతేఽద్య నిహతః
పరైః. ౨౨ స్వయమేతేన శూరేణ పృచ్ఛ్యమానేన పాండవైః, ధర్మజ్ఞేనాహవే
మృత్యురాఖ్యాతస్సత్యవాదినా. ౨౩. ప్రణష్టః కురువంశస్స పునర్యేన సముద్ధృతః,
స గతః కురుభిస్సార్ధం మహాబుద్ధిః పరాభవమ్. ౨౪. ధర్మేషు కురవః కంను పరిప్ర
క్ష్యంతి మాధవ, గతే దేవవ్రతే స్వర్గం దేవకల్పే నరర్షభే. ౨౫. అర్జునస్య వినేతా
రమాచార్యం సాత్యకేస్తథా, తం పశ్య పతితం ద్రోణం కురూణాం ద్విజసత్త
మమ్. ౨౬. అస్త్రంచతుర్విధం వేద యథైవ త్రిదశేశ్వరః, భార్గవో వా మహావీర్య
స్తథా ద్రోణోఽపి మాధవ. ౨౭. యస్య ప్రసాదాద్బీభత్సుః పాండవః కర్మ దుష్క
రమ్, చకార స హతశ్శేతే నైనమస్త్రాణ్యపాలయన్. ౨౮. యం పురోధాయ కురవః
ఆహ్వయంతే స్మ పాండవాన్,సోఽయంశస్త్రభృతాంశ్రేష్ఠోద్రోణశ్శస్త్రైఃపరిష్కృతః.
౨౯.యస్య నిర్దహతస్సేనాం గతిరగ్నేరివాభవత్, స భూమౌ నిహతశ్శేతే శాంతా
ర్చిరివ పావకః.౩౦ ధనుష్ముష్టిరశీర్ణశ్చ హస్తావాపశ్చ మాధవ, ద్రోణస్య నిహతస్యాపి
దృశ్యతే జీవతో యథా.౩౧ వేదా యస్మాచ్చ చత్వారః సర్వాస్త్రాణి చ కేశవ,అన
పేతాని వై శూరాద్యథైవాదౌ ప్రజాపతేః.౩౨ వందనార్హావిమౌ తస్య వందిభిర్వం
దితౌ శుభౌ, గోమాయవో వికర్షంతి పాదౌ శిష్యగణార్చితౌ. ౩౩. ద్రోణం ద్రుపద
పుత్రేణ నిహతం మధుసూదన, కృపీ కృపణమన్వాస్తే దుఃఖోపహతచేతనా ౩౪.
తాం పశ్య పతితామార్తాం ముక్తకేశీమధోముఖీమ్, హతం పతిముపాసంతీం

ద్రోణం శస్త్రభృతాం వరమ్. ౩౫. బాణైర్భిన్నతనుత్రాణం ధృష్టద్యుమ్నేన కేశవ, ఉపాస్తే వై మృధే ద్రోణం జటిలా బ్రహ్మచారిణీ. ౩౬. ప్రేతకృత్యే చ యతతే కృపీ కృపణమాతురా, హతస్య సమరే భర్తుః సుకుమారీ యశస్వినీ. ౩౭. అగ్నీనాహృత్య విధివచ్చితాం ప్రజ్వాల్య సర్వశః, ద్రోణమాధాయ గాయంతి త్రీణి సామాని సామగాః. ౩౮. కుర్వంతి చ చితామేతే జటిలా బ్రహ్మచారిణః, ధనుర్భిశ్శక్తిభిశ్చైవ రథనీడైశ్చ మాధవ ౩౯. శస్త్రైశ్చ వివిధైరన్యైర్ధక్ష్యంతే భూరితేజసమ్, ఇతి ద్రోణం సమాధాయ శంసంతి చ రుదంతిచ.౪౦. సామభిస్త్రిభిరంతస్థైరనుశంసంతి చాపరే, అగ్నావగ్నిమివాధాయ ద్రోణం హుత్వా హుతాశనే. ౪౧. గచ్ఛంత్యభిముఖా గంగాం ద్రోణశిష్యా ద్విజాతయః, అపసవ్యం చితిం కృత్వా పురస్కృత్య కృపీం తథా. ౪౨.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - స్త్రీపర్వణి - త్రయోవింశోఽధ్యాయః.

గాంధార్యువాచ—సోమదత్తసుతం పశ్య యుయుధానేన పాతితమ్, వితుద్యమానం విహగైర్బహుభిర్మాధవాంతికే. ౧. పుత్రశోకాభిసంతప్తః సోమదత్తో జనార్దన, యుయుధానం మహేష్వాసం గర్హయన్నివ దృశ్యతే. ౨. అసౌ హి భూరిశ్రవసో మాతా పరమదుఃఖితా, ఆశ్వాసయతి భర్తారం సోమదత్తమనిందితా. ౩. దిష్ట్యా నైనం మహారాజ దారుణం భరతక్షయమ్, కురుసంక్రందనం ఘోరం యుగాంతమనుపశ్యసి. ౪. దిష్ట్యా యూపధ్వజం వీరం పుత్రం భూరిసహస్రదమ్, అనేకక్రతుయజ్వానం నిహతం నాద్య పశ్యసి. ౫. దిష్ట్యా స్నుషాణామాక్రందే ఘోరం విలపితం బహు, న శృణోషి మహారాజ సారసీనామివార్ణవే. ౬. ఏకవస్త్రానుసంవీతాః ప్రకీర్ణాసితమూర్ధజాః,స్నుషాస్తే పరిధావంతి హతాపత్యా హతేశ్వరాః. ౭. శ్వాపదైర్భక్ష్యమాణం త్వమహో దిష్ట్యా న పశ్యసి, ఛిన్నబాహుం నరవ్యాఘ్రమర్జునేన నిపాతితమ్. ౮. శలం వినిహతం సంఖ్యే భూరిశ్రవసమేవ చ, స్నుషాశ్చ వ్యథితాస్సర్వా దిష్ట్యా నాద్యేహ పశ్యసి.౯.దిష్ట్యా తత్కాంచనం ఛత్రం యూపకేతోర్మహాత్మనః, వినికీర్ణం రథోపస్థే సౌమదత్తేర్న పశ్యసి ౧౦. అమూస్తు భూరిశ్రవసో భార్యాస్సాత్యకినా హతమ్, పరివార్యానుశోచంతి భర్తారమసితేక్షణాః.౧౧.ఏతా విలప్య బహుళం భర్తృశోకేన కర్శితాః,పతంత్యభిముఖం భూమౌ కృపణం తవ కేశవ ౧౨. బీభత్సురతిబీభత్సం కర్మేదమకరోత్కథమ్, ప్రమత్తస్య యదచ్ఛైత్సీద్బాహుం శూరస్య యజ్వనః. ౧౩. తతః పాపతరం కర్మ కృతవానపి సాత్యకిః, శిరః ప్రాయోపవిష్టస్య ప్రాహార్షీచ్ఛంసితాత్మనః. ౧౪. ఏకో

ద్వాభ్యాం హతశ్శేషే త్వమధర్మేణ ధార్మిక, ఇతి యూపధ్వజస్యైతాః స్త్రియః
క్రోశంతి మాధవ. ౧౫. భార్యా యూపధ్వజస్యైషా కరసమ్మితమధ్యమా, కృత్వో
త్సంగే భుజం భర్తుః కృపణం పర్యదేవయత్. ౧౬. అయం స రశనోత్కర్షీ పీనస్తన
విమర్దనః, నాభ్యూరుజఘనస్పర్శీ నీవీవిస్రంసనః కరః. ౧౭. అయం స హంతా శత్రూ
ణాం మిత్రాణామభయప్రదః, ప్రదాతా గోసహస్రాణాం క్షత్రియాంతకరః కరః
౧౮. వాసుదేవస్య సాన్నిధ్యే పార్థేనాక్లిష్టకర్మణా, యుధ్యతస్సమరేఽన్యేన ప్రమ
త్తస్య నిపాతితః ౧౯. కిం ను వక్ష్యసి సంసత్సు కథాసు చ జనార్దన, అర్జునస్య
మహత్కర్మ స్వయం వా స కిరీటవాన్. ౨౦. ఇత్యేవం గర్హయిత్వైషా తూష్ణీమా
స్తే వరాంగనా, తామేతామనుశోచంతి సపత్న్యస్స్వామివల్లభాః. ౨౧. గాంధార
రాజశ్శకునిర్బలవాన్ సత్యవిక్రమః, నిహతస్సహదేవేన భాగినేయేన మాతులః
౨౨. యః పురా హేమదండాభ్యాం వ్యజనాభ్యాం స్మ వీజ్యతే, స ఏవ పక్షిభిః
పక్షైః శయాన ఉపవీజ్యతే. ౨౩. యస్స్వరూపాణి కురుతే శతశోఽథ సహస్రశః,
తస్య మాయావినో మాయా దగ్ధాః పాండవతేజసా. ౨౪. మాయయా నికృతి
ప్రజ్ఞో జితవాన్ యో యుధిష్ఠిరమ్, సభాయాం విపులం రాజ్యం స పునర్జీవితం జితః.
౨౫. శకుంతాశ్శకునిం కృష్ణ సమంతాత్పర్యుపాసతే, కైతవం మమ పుత్రాణాం వినా
శాయోపశిక్షితమ్. ౨౬. ఏతేనైతన్మహద్వైరం ప్రసక్తం పాండవైస్సహ, వధాయ
మమ పుత్రాణామాత్మనస్సగణస్య చ. ౨౭. యథైవ మమ పుత్రాణాం లోకాశ్శ
స్త్రజితా విభో, ఏవమస్యాపి దుర్బుద్ధేర్లోకాశ్శస్త్రేణ వై జితాః. ౨౮. కథం చ
నాయం తత్రాపి పుత్రాన్మే భ్రాతృభిస్సహ, విరోధయేదృజుప్రజ్ఞాననృజుర్మధు
సూదన. ౨౯.

ఇతి శ్రీమహాభారతే - స్త్రీపర్వణి - చతుర్వింశోఽధ్యాయః.

గాంధారీశాపదానమ్.

గాంధార్యువాచ — కాంభోజం పశ్య దుర్ధర్షం కాంభోజాస్తరణోచితమ్,
శయానమృషభస్కంధం హతం పాంసుషు మాధవ. ౧. యస్య క్షతజసందిగ్ధౌ
బాహూ చందనభూషితౌ, అవేక్ష్య కృపణం భార్యా విలపత్యతిదుఃఖితా. ౨.
ఇమౌ తౌ పరిఘప్రఖ్యౌ బాహూ శుభతలాంగులీ, యయోర్వివరమాపన్నాం న ర
తిర్మాం పురాజహాత్. ౩. కాం గతిం ను గమిష్యామి త్వయా హీనా జనేశ్వర, హత
బంధురనాథేవ వేపంతీ మధురస్వరా. ౪. ఆతపే క్లామ్యమానానాం వివిధానామివ
స్రజామ్, క్లాంతానామపి నారీణాం న శ్రీస్త్యజతి వై తనుమ్. ౫. శయానమభిత

శూరం కాలింగం మధుసూదన, పశ్య దీప్తాంగద యుగప్రతిబద్ధమహాభుజమ్. ౬. మాగధానామధిపతిం జయత్సేనం జనార్దన, పరివార్య ప్రరుదితా మాగధ్యః పశ్య యోషితః. ౭. ఆసామాయతనేత్రాణాం సుస్వరాణాం జనార్దన, మనశ్శ్రుతి హరో నాదో మనో మోహయతీవ మే. ౮. ప్రకీర్ణసర్వాభరణా రుదంత్యశ్శోక కర్శితాః, ఆస్తీర్ణశయనోపేతా మాగధ్యశ్శేరతే భువి. ౯. కోసలానామధిపతిం రాజపుత్రం బృహద్బలమ్, భర్తారం పరివార్యైతాః పృథక్ప్రరుదితాః స్త్రియః ౧౦. అస్య గాత్రగతాన్ బాణాన్ కార్ష్ణి బాహుబలార్పితాన్, ఉద్ధరంత్యసుఖావిష్టాః మూర్ఛమానాః పునఃపునః.౧౧ ఆసాం సర్వానవద్యానా మాతపేన పరిశ్రమాత్, ప్రమ్లానవలినాభాని భాంతి వక్త్రాణి మాధవ.౧౨.ద్రోణేన నిహతాశ్శూరాః శేరతే రుచిరాంగదాః, ధృష్టద్యుమ్నసుతాస్సర్వే శిశవో హేమమాలినః. ౧౩. రథా గ్న్యగారం చాపార్చిః శరవృష్టిగదేంధనమ్, ద్రోణమాసాద్య నిర్దగ్ధాః శలభా ఇవ పావకమ్ ౧౪. తథైవ నిహతాశ్శూరాః శేరతే రుచిరాంగదాః, ద్రోణేనాభిముఖా స్సర్వే భ్రాతరః పంచ కేకయాః. ౧౫. తప్తకాంచనవర్మాణస్తాలధ్వజరథస్రజః, భాసయంతి మహీం భాసా జ్వలితా ఇవ పావకాః ౧౬ ద్రోణేన ద్రుపదం సంఖ్యే పశ్య మాధవ పాతితమ్, మహాద్విపమివారణ్యే సింహేన మహతా హతమ్. ౧౭. పాంచాలరాజ్ఞో విమలం పుండరీకాక్షపాండురమ్, ఆతపత్రం సమాభాతి శరదీవ నిశాకరః. ౧౮. ఏతాస్తు ద్రుపదం వృద్ధం స్నుషా భార్యా స్సుదుఃఖితాః, దగ్ధ్వా గచ్ఛంతి పాంచాల్యం రాజానమపసవ్యతః. ౧౯. ధృష్టకేతుం మహేష్వాసం చేది పుంగవమంగనాః, ద్రోణేన నిహతం శూరం హరంతి హృతచేతసః. ౨౦.ద్రోణాస్త్ర మభిహత్యైష విమర్దే మధుసూదన, మహేష్వాసో హతశ్శేతే నద్యా హత ఇవ ద్రుమః. ౨౧. ఏష చేదిపతిశ్శూరో ధృష్టకేతుర్మహారథః, శేతే వినిహతస్సంఖ్యే హత్వా శత్రూన్ సహస్రశః ౨౨. విచ్ఛిద్యమానం విహగైస్తం భార్యాః ప్రత్యు పస్థితాః, చేదిరాజం హృషీకేశ సువేషం చారుకుండలమ్. ౨౩. దాశార్హపుత్రజం వీరం శయానం సత్యవిక్రమమ్, ఆరోప్యాంకే రుదంత్యేతా శ్చేదిరాజం వరాంగ నాః ౨౪. అస్య పుత్రం హృషీకేశ సుకేశం చారుకుండలమ్, ద్రోణేన సమరే పశ్య నికృత్తం బహుధా శరైః. ౨౫. పితరం నూనమాజిస్థం యుధ్య మానం పరైస్సహ, నాజహాత్పితరం వీరమద్యాపి మధుసూదన. ౨౬. ఏవం మమాపి పుత్రస్య పుత్రః పితరమన్వగాత్, దుర్యోధనం మహాబాహో లక్ష్మణః పర వీరహా. ౨౭. విందానువిందావావంత్యౌ పతితౌ పశ్య కేశవ, హిమాంతే పుష్పితౌ సాలౌ మరుతా గలితావివ. ౨౮. కాంచనాంగదవర్మాణౌ రణే ఖడ్గధనుర్ధరౌ,

ఋషభప్రతిరూపాక్షా౯ శయానా౯ విమలప్రభా౯. ౨౯. అవధ్యాః పాండవాః
కృష్ణ సర్వఏవ త్వయా సహ, యే ముక్తా ద్రోణభీష్మాభ్యాం కర్ణాద్వైకర్త
నాత్కృపాత్. ౩౦. దుర్యోధనాద్ద్రోణసుతాత్సైంధవాచ్చ మహారథాత్,
సోమదత్తాద్వికర్ణాచ్చ శూరాచ్చ కృతవర్మణః. ౩౧. యే హన్యుశ్శస్త్రవేగేన
దేవానపి నరర్షభాః, త ఇమే నిహతాస్సర్వే పశ్యకాలస్య పర్యయమ్. ౩౨.
నాతిభారోఽస్తి దైవస్య ధ్రువం మాధవ కశ్చన, యది మే నిహతాశ్శూరాః
క్షత్రియాః క్షత్రియర్షభాః. ౩౩. తదైవ నిహతాః కృష్ణ మమ పుత్రాస్తరస్వినః,
యదైవాకృతకామస్త్వముపప్లవ్యం గతః పునః. ౩౪. శాంతనవేనైవ పుత్రేణ
ప్రాజ్ఞేన విదురేణచ, తదైవోక్తాస్మి మా స్నేహం కురుష్వాత్మసుతేష్వితి ౩౫.
తయోర్న వచనం తాత మిథ్యాభవితుమర్హతి, అచిరేణైవ పుత్రా మే భస్మీభూ
తా జనార్దన. ౩౬. వైశంపాయన ఉవాచ—ఇత్యుక్త్వాన్యపతద్భూమౌ గాంధారీ
శోకమూర్ఛితా, దుఃఖోపహతవిజ్ఞానా ధైర్యముత్సృజ్య భారత. ౩౭. తతః కోప
పరీతాంగీ పుత్రశోకపరిప్లుతా, జగామ శౌరిం దోషేణ గాంధారీ వ్యథితేంద్రియా.
౩౮. గాంధార్యువాచ—పాండవా ధార్తరాష్ట్రాశ్చ క్రుద్ధాః కృష్ణ పరస్పరమ్,
ఉపేక్షితా వినశ్యంతస్త్వయా కస్మాజ్జనార్దన ౩౯. శక్తేన బహుభృత్యేన విపులే
తిష్ఠతా బలే, ఉభయత్ర సమేనాపి శ్రుతవాక్యేన చైవహ. ౪౦. ఇచ్ఛతోఽపేక్షి
తో నాశః కురూణాం మధుసూదన, యస్మాత్త్వయా మహాబాహో ఫలం తస్మాద
వాప్నుహి. ౪౧. పతిశుశ్రూషయా యన్మే తపః కించిదుపార్జితమ్, తేన త్వాం
దురవాపేన శప్స్యే చక్రగదాధర. ౪౨. యస్మాత్పరస్పరం ఘ్నంతో జ్ఞాతయః
కురుపాండవాః, ఉపేక్షితాస్తే గోవింద తస్మాత్ జ్ఞాతీ౯ వధిష్యసి. ౪౩. త్వమప్యుపస్థి
తే వర్షే షట్త్రింశే మధుసూదన, హతజ్ఞాతిర్హతామాత్యో హతపుత్రో వనేచరః.
౪౪. కుత్సితేనాభ్యుపాయేన నిధనం సమవాప్స్యసి, తవాప్యేవం హతసుతా నిహ
తజ్ఞాతిబాంధవాః. ౪౫. స్త్రియః పరితపిష్యంతి యథైవ భరతస్త్రియః. ౪౬. వైశం
పాయనఉవాచ—ఏతచ్ఛ్రుత్వా తు వచనం వాసుదేవో మహామనాః, ఉవాచ
దేవీం గాంధారీమీషదభ్యుత్స్మయన్నివ. ౪౭. సంహర్తా వృష్ణిచక్రస్య మదన్యో
నేహ విద్యతే, జానేఽహమేతదప్యేవం చీర్ణం చరసి క్షత్రియే. ౪౮. అవధ్యాస్తే
నరైరన్యైరపివా దేవదానవైః, పరస్పరకృతం నాశమతః ప్రాప్స్యంతి యాద
వాః. ౪౯. ఇత్యుక్తవతి దాశార్హే పాండవాస్త్రస్తచేతసః, బభూవుర్భృశసంవిగ్నా ని
రాశాశ్చాపి జీవితే ౫౦.

ఇతి శ్రీమహాభారతే-స్త్రీపర్వణి - పంచవింశోఽధ్యాయః.

అథ శ్రాద్ధపర్వ ప్రారంభః.

కురూణామౌర్ధ్వదేహికమ్.

శ్రీభగవానువాచ.—ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ గాంధారి మా చ శోకే మనః కృథాః,
తవైవ హ్యపరాధేన బహవో నిధనం గతాః ౧. యత్త్వం పుత్రం దురాత్మాన
మీర్ష్యుమత్యంతమానినమ్, దుర్యోధనం పురస్కృత్య దుష్కృతం సాధు మన్యసే.
౨. నిష్ఠురం వైరపురుషం వృద్ధానాం శాసనాతిగమ్, కథమాత్మకృతం దోషం మ
య్యాధాతుమిహేచ్ఛసి. ౩. మృతం వా యది వా నష్టం యోఽతీతమనుశోచతి,
దుఃఖేన లభతే దుఃఖం ద్వావనర్థౌ ప్రపద్యతే. ౪. తపోర్థీయం బ్రాహ్మణీ ధత్తగ
ర్భం గౌర్వోఢారం ధావితారం తురంగీ, శూద్రా దాసం పశుపాలం చ వైశ్యా వధా
ర్థీయం త్వద్విధా రాజపుత్రీ. ౫. వైశంపాయనఉవాచ—తచ్ఛ్రుత్వా వాసుదేవ
స్య పునరుక్తం వచోఽప్రియమ్, తూష్ణీం బభూవ గాంధారీ శోకవ్యాకులలోచనా.
౬. ధృతరాష్ట్రస్తు రాజర్షిర్నిగృహ్యాబుద్ధిజం తమః, పర్యపృచ్ఛత ధర్మాత్మా ధర్మరా
జం యుధిష్ఠిరమ్. ౭. జీవతాం పరిమాణజ్ఞః సైన్యానామసి పాండవ, హతానాం
యది జానీషే పరిమాణం వదస్వ మే. ౮. యుధిష్ఠిరఉవాచ—దశాయుతానామ
యుతం సహస్రాణి చ వింశతిః, కోట్యః షష్టిశ్చ షట్చైవ యేఽస్మిన్ రాజన్మృధే హ
తాః. ౯. అలక్షితానాం తు వీరాణాం సహస్రాణి చతుర్దశ, దశ చాన్యాని రాజేం
ద్ర శతం షష్టిశ్చ పంచ చ ౧౦. ధృతరాష్ట్రఉవాచ—యుధిష్ఠిర గతిం కాం తే
గతాః పురుషసత్తమాః, ఆచక్ష్వ మే మహాబాహో సర్వజ్ఞో హ్యసి మే మతః.
౧౧. యుధిష్ఠిరఉవాచ—యైర్హుతాని శరీరాణి హృష్టైః పరమసంయుగే, దేవరాజ
సమాన్ లోకాన్ గతాస్తే సత్యవిక్రమాః. ౧౨. యే త్వహృష్టేన మనసా మర్త
వ్యమితి భారత, యుధ్యమానా హతాస్సంఖ్యే తే గంధర్వైస్సమాగతాః. ౧౩.
యే చ సంగ్రామభూమిష్ఠా యాచమానాః పరాఙ్ముఖాః, శస్త్రేణ నిధనం ప్రాప్తా
గతాస్తే గుహ్యకాన్ ప్రతి. ౧౪. పాత్యమానాః పరైర్యే తు హీయమానా నిరా
యుధాః, హ్రీనిషేవా మహాత్మానః పరానభిముఖా రణే. ౧౫. ఛిద్యమానాశ్శితై
శ్శస్త్రైః క్షత్రధర్మపరాయణాః, గతాస్తే బ్రహ్మసదనం హతా వీరాస్సువర్చసః. ౧౬.
యే తత్ర నిహతా రాజన్నంతరాయోధనం ప్రతి, యథాకథంచిత్తే రాజన్ సంప్రా
ప్తాస్తూత్తరాన్ కురూన్. ౧౭. ధృతరాష్ట్రఉవాచ—కేన జ్ఞానబలేనైవం పుత్ర
పశ్యసి సిద్ధవత్, తన్మే వద మహాబాహో శ్రోతవ్యం యది మన్యసే. ౧౮. యుధిష్ఠి
రఉవాచ—నిదేశాద్భవతః పూర్వం వనే విచరతా మయా, తీర్థయాత్రాప్రసంగేన

సంప్రాప్తోఽయమనుగ్రహః. ౧౯. దేవర్షిర్లోమశో దృష్టస్తతః ప్రాప్తోఽస్మ్యనుస్మృతిమ్, దివ్యం చక్షురనుప్రాప్తం జ్ఞానయోగేన వై పురా. ౨౦. ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ-యేఽత్రానాథా జనాస్తాత సనాథా యేచ భారత, కచ్చిత్తేషాం శరీరాణి ధక్ష్యంతే విధిపూర్వకమ్. ౨౧ న యేషాం సంతి కర్తారో నచ యేఽత్రాహితాగ్నయః, వయం చ కస్య కుర్యామ బహుత్వాత్తాత కర్మణః. ౨౨. యాన్ సుపర్ణాశ్చ గృధ్రాశ్చ వికర్షంతి యతస్తతః, తేషాం సుకర్మణా లోకా భవిష్యంతి యుధిష్ఠిర. ౨౩. వైశంపాయన ఉవాచ—ఏవముక్తో మహాప్రాజ్ఞః కుంతీపుత్రో యుధిష్ఠిరః, ఆదిదేశ సుధర్మాణం ధౌమ్యం సూతం చ సంజయమ్. ౨౪. విదురం చ మహాబుద్ధిం యుయుత్సుం చైవ కౌరవమ్, ఇంద్రసేనముఖాంశ్చైవ భృత్యాన్ సూతాంశ్చ సర్వశః. ౨౫. భవంతః కారయంత్వేషాం ప్రేతకార్యాణ్యనేకశః, యథా చానాథవత్కించిచ్ఛరీరం న వినశ్యతి. ౨౬. శాసనాద్ధర్మరాజస్య క్షత్తా సూతశ్చ సంజయః, సుధర్మా ధౌమ్యసహిత ఇంద్రసేనాదయస్తథా. ౨౭. చందనాగరుకాష్ఠాని తథా కాలేయకాన్యుత, ఘృతం తైలం చ గంధాంశ్చ క్షౌమాణి వసనానిచ. ౨౮. సమాహృత్య మహార్హాణి దారూణాం చైవ సంచయాన్, రథాంశ్చ మృదితాంస్తత్ర నానాప్రహరణానిచ. ౨౯. చితాః కృత్వా ప్రయత్నేన య[illegible] ముఖ్యాన్నరాధిపాన్, దాహయామాసురవ్యగ్రా విధిదృష్టేన కర్మణా. ౩౦. దు[illegible]ం చ రాజానం భ్రాతౄంశ్చాస్య మహారథాన్, శల్యం శలం చ రాజానం భూరిశ్రవసమేవచ ౩౧. జయద్రథం చ రాజానమభిమన్యుం చ భారత, దౌశ్శాసనం లక్ష్మణం చ ధృష్టకేతుం చ పార్థివమ్. ౩౨. బృహంతం సోమదత్తం చ సృంజయాంశ్చ శతాధికాన్, రాజానం క్షేమధన్వానం విరాటద్రుపదౌ తథా. ౩౩. శిఖండినం చ పాంచాల్యం ధృష్టద్యుమ్నం చ పార్షతమ్, యుధామన్యుం చ విక్రాంతముత్తమౌజసమేవ చ. ౩౪. కౌసల్యం ద్రౌపదేయాంశ్చ శకునిం చైవ సౌబలమ్, అచలం వృషకం చైవ భగదత్తం చ పార్థివమ్. ౩౫. కర్ణం వైకర్తనం చైవ సహపుత్రమమర్షణమ్, కేకయాంశ్చ మహేష్వాసాన్ త్రిగర్తాంశ్చ మహారథాన్. ౩౬. ఘటోత్కచం రాక్షసేంద్రం బకభ్రాతరమేవచ, అలంబుసం రాక్షసేంద్రం జలసంధం చ పార్థివమ్. ౩౭. అన్యాంశ్చ పార్థివాన్ రాజన్ శతశోఽథ సహస్రశః, ఘృతధారాహుతైర్దీప్తైః పావకైస్సముదాహయన్. ౩౮. పితృమేధాశ్చ కేషాంచిదవర్తంత మహాత్మనామ్, సామభిశ్చాప్యగాయంత తేఽన్వశోచంత చాపరే. ౩౯. సామ్నామృచాం చ నాదేన స్త్రీణాం చ రుదితస్వనైః, కశ్మలం సర్వభూతానాం

నిశాయాం సమజాయత. ౪౦. తే విధూమాః ప్రదీప్తాశ్చదీప్యమానాశ్చ పావకాః, నభసీవాన్వదృశ్యంత గ్రహాస్తన్వభ్రసంవృతాః. ౪౧. యే చాప్యనాథాస్తత్రాసన్ నానాదేశసమాగతాః, తాంశ్చ సర్వాన్ సమానాయ్య రాశీ కృత్వా సహస్రశః. ౪౨. చిత్వాదారుభిరవ్యగ్రైః ప్రభూతైస్స్నేహపాచితైః, దాహయామాస విదురో ధర్మరాజస్య శాసనాత్. ౪౩. కారయిత్వా క్రియాస్తేషాం కురురాజో యుధిష్ఠిరః, ధృతరాష్ట్రం పురస్కృత్య గంగామభిముఖోఽగమత్. ౪౪.

ఇతి శ్రీమహాభారతే స్త్రీపర్వణి - షడ్వింశోఽధ్యాయః.

కర్ణస్య గూఢజత్వకథనమ్.

వైశంపాయన ఉవాచ — తే సమాసాద్య గంగాం తు శివాం పుణ్యజలోచితామ్, హ్రదినీం చ ప్రసన్నాం చ మహారూపాం మహావనామ్. ౧. భూషణాన్యుత్తరీయాణి వేష్టనాన్యవముచ్య చ, తతః పితౄణాం భ్రాతౄణాం పుత్రాణాం స్వజనస్య చ. ౨. పౌత్రాణామార్యకాణాంచ పతీనాం చ కురుస్త్రియః, ఉదకం చ క్రిరే సర్వా రుదంత్యో [illegible] దుఃఖితాః. ౩. సుహృదాం చాపి ధర్మజ్ఞాః ప్రచక్రుస్సలిలక్రియాః, వీరాణాం వీరపత్నీభిః క్రియమాణే తదోదకే. ౪. సూపతీర్థాభవద్గంగా భూయో విప్రససార చ, తన్మహోదధిసంకాశం నిరానందమనుత్సవమ్. ౫. వీరపత్నీభిరాకీర్ణం గంగాతీరమశోభత, తతః కుంతీ మహారాజ సహసా శోకకర్శితా. ౬. రుదంతీ మందయా వాచా పుత్రాన్ వచనమబ్రవీత్, యస్స శూరో మహేష్వాసో రథయూథపయూథపః ౭ అర్జునేన హతస్సంఖ్యే వీరలక్షణలక్షితః, యం సూతపుత్రం మన్యధ్వం రాధేయమితి పాండవాః. ౮. యో వ్యరాజచ్చమూమధ్యే దివాకర ఇవ ప్రభుః, ప్రత్యయుధ్యత యస్సర్వాన్ పురా వస్సపదానుగాన్. ౯. దుర్యోధనబలం సర్వం యః ప్రకర్షన్ వ్యరోచత, యస్య నాస్తి సమో వీర్యే పృథివ్యామపి కశ్చన. ౧౦. యో వృణీత యశశ్శూరః ప్రాణైరపి సదా భువి, సత్యసంధస్య శూరస్య సంగ్రామేష్వపలాయినః. ౧౧. కురుధ్వముదకం తస్య భ్రాతురక్లిష్టకర్మణః, స హి వః పూర్వజో భ్రాతా భాస్కరాన్మయ్యజాయత. ౧౨. కుండలీ కవచీ శూరో దివాకరసమప్రభః, శ్రుత్వాతు పాండవాస్సర్వే మాతుర్వచనమప్రియమ్ ౧౩ కర్ణమేవాన్వశోచంత భూయశ్చార్తతరాభవన్, తత స్సపురుషవ్యాఘ్రః కుంతీపుత్రో యుధిష్ఠిరః. ౧౪. ఉవాచ మాతరం వీరో నిశ్వసన్నివ పన్నగః, యశ్శరోర్మిర్ధ్వజావర్తో మహాభుజమహాగ్రహః. ౧౫. తలశబ్దానునదితో

మహారథ మహాహ్రాదః, యస్యేషుపాతమాసాద్య నాన్యస్తిష్ఠేద్ధనంజయాత్. ౧౬. భవత్యాస్స కథం పుత్రో దేవగర్భః పురాభవత్, యస్య బాహుప్రతాపేన తాపి తాస్సర్వతో వయమ్. ౧౭. తమగ్నిమివ వస్త్రేణ కథం ఛాదితవత్యసి, యస్య బాహుబలం నిత్యం ధార్తరాష్ట్రైరుపాసితమ్. ౧౮. ఉపాసితం యథాస్మాభిర్బలం గాండీవధన్వనః, భూమిపానాం చ సర్వేషాం బలం బలవతాం వరః. ౧౯. నాన్యః కుంతీ సుతాత్కర్ణాదగృహ్ణాద్రథినాం రథీ, సనః ప్రథమజో భ్రాతా సర్వశస్త్రభృతాంవరః. ౨౦. అసూత తం భవత్యగ్రే కథమద్భుతవిక్రమమ్, అహో భవత్యా మంత్రస్య గూహనేన వయం హతాః. ౨౧. నిధనేన హి కర్ణస్య పీడితాస్స్మ సబాంధవాః, అభిమన్యోర్వినాశేన ద్రౌపదేయవధేనచ. ౨౨. పాంచాలానాం చ నాశేన కురూణాం పతనేనచ, తతశ్శతగుణం దుఃఖమిదం మామస్పృశద్భృశమ్. ౨౩. కర్ణమేవానుశోచన్ హి సందహ్యాగ్నావివాహితః, నేహ స్మ కించిదప్రాప్యం భవేదపి దివిస్థితమ్. ౨౪. న చ స్మ వైశసం ఘోరం కౌరవాంతకరం భవేత్, ఏవం విలప్య బహుళం ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః. ౨౫. వినదన్ దుఃఖితో రాజంశ్చకారాస్యోదకం ప్రభుః, తతో వినేదుస్సహసా స్త్రియస్తాః ఖలు సర్వశః. ౨౬. అభితో యాస్స్థితాస్తత్ర తస్మిన్నుదకకర్మణి, తత ఆనాయయామాస కర్ణస్య సపరిచ్ఛదాః ౨౭. స్త్రియః కురుపతిర్ధీమాన్ భ్రాతుః ప్రేమ్ణా యుధిష్ఠిరః, స తాభిః సహ ధర్మాత్మా ప్రేతకృత్యమనంతరమ్. ౨౮. కృత్వోత్తతార గంగాయాః సలిలాదాకులేంద్రియః, స రాజా ధృతరాష్ట్రశ్చ కృత్వా కృత్యమతంద్రితః. ౨౯. సముత్తతార గంగాయా భార్యయా సహ భారత, ధర్మ్యం యశస్య మాయుష్యం శత్రునాశనమేవచ ౩౦. పుత్రపౌత్రప్రదం పుంసాం సర్వైశ్వర్య ప్రదాయకమ్, భారతం హి మహాశ్చర్యంయశ్శృణో తిదినేదినే. ౩౧. సర్వతీర్థాభిషేకస్య ఫలమాప్నోతి మానవః, భారతం శృణుయా న్నిత్యం భారతం పరికీర్తయేత్. ౩౨. భారతం భవనే యస్య తస్య హస్తం గతో జయః, భారతం పరమం పుణ్యం భారతే వివిధాః కథాః. ౩౩. భారతం సేవ్యతే దేవైర్భారతం పరమం పదమ్, భారతం సర్వశాస్త్రాణాముత్తమం భరతర్షభ. ౩౪. భారతాత్ప్రాప్యతే శ్రేష్ఠ్యం మోక్షశ్చైవ బ్రవీమి తే, పర్వైకాదశమం శ్రుత్వా అశ్వమేధఫలం లభేత్. ౩౫. వినూనం సమధిష్ఠాయ కాంచనం సాప్సరోగణమ్, దివం యాతి చ సానందః యుగానాం వింశతిం వసేత్. ౩౬. ఇమం మహాయుద్ధముఖం మహాత్మనాం శృణోతి నూనం పఠతే చ యః పుమాన్, స సమ్యగిష్టస్య నస్య యత్ఫలం తదాప్నుయాద్వంశవివృద్ధి మాత్మనః. ౩౭. మఖో హి విష్ణుర్భ

గవాః సనాతనో వహంతి తం చాగ్న్యనిలేందు భానవః, తద్దివ్య చారిత్రమిదం
హి యః పఠేత్ సంప్రాప్తసంపత్సుఖీభవేదిహ, ౩౮.

ఇతి శ్రీమహాభారతే-శతసహస్ర్యాంసంహితాయాం-వైయాసిక్యాం
స్త్రీపర్వాంతర్గత శ్రాద్ధపర్వణి - సప్తవింశోఽధ్యాయః.

సమాప్తం చేదం స్త్రీపర్వ

కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా బుద్ధ్యాత్మనావా ప్రకృతేస్స్వభావాత్,
కరోమి యద్యత్సకలం పరస్మై నారాయణాయేతి సమర్పయామి.
యదక్షరపదభ్రష్టం మాత్రాహీనం చ యద్భవేత్,
తత్సర్వం క్షమ్యతాం దేవ నారాయణ నమోఽస్తు తే.

ఓం - తత్సత్ - హరిః - ఓం - శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు

చెన్నపురి: 'వావిళ్ల' ప్రెస్సున ముద్రితము.—1928.